

**KADIN TÂBİÎ RÂVİLERİN HADİS İLMİNDEKİ
YERİ**

**2023
DOKTORA TEZİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ**

Şule SOYAL ŞENOL

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT**

KADIN TÂBÎ RÂVİLERİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Şule SOYAL ŞENOL

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında

Doktora Derecesi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	23
DOĞRULUK BEYANI	24
ÖNSÖZ	25
ÖZ.....	27
ABSTRACT.....	28
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	30
ARCHIVE RECORD INFORMATION	31
KISALTMALAR	32
ARAŞTIRMANIN KONUSU	33
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	34
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	35
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	38
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	38
ALANDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ÖZGÜN DEĞERİ.....	38
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	41
GİRİŞ	42
1. Kavramsal Çerçeve.....	45
2. Rivayeti Bulunan Kadın Râvi Sayısı.....	49
3. Kadın Râvilerden Gelen Rivayetlerin Sayısı.....	50
4. Hadis İmamlarının Kadın Râvilerden Rivayeti.....	51
5. Kadın Râvilerin Cerh-Ta'dîl Durumu.....	52
1. RİVAYET SAYISI 30'DAN FAZLA OLAN TÂBÎ KADIN RÂVİLER	55
1.1. Amra bint Abdirrahmân (ö. 106/724).....	55

1.1.1. Amra bint Abdirrahmân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi ..	57
.....	
1.1.1.1. Müstehâze Ümmü Habibe bint Cahş.....	58
1.1.1.2. Hz. Peygamber'in Mekke'ye Kurban Gönderdikten Sonra İhramlı Olan Kimselerin Kaçındıkları Şeylerden Kaçınmaması.....	64
1.1.1.3. Kadınların İhdas Ettiklerini Görseydi Onları Mescidden Men Ederdi	67
1.1.1.4. Kadınların Sabah Namazına "Mırt' Denen Örtüleriyle Katılmaları	70
1.1.1.5. Habîbe bint Sehl'in Hul' ile Boşanması	72
1.1.1.6. Resûlullah İ'tikâfta Olduğu Zaman Dışarı Çıkmazdı	74
1.1.1.7. Kurban Etlerinin Üç Günden Fazla Saklanması Yasaklanması	76
1.1.1.8. Ölünün Arkasından Ağlamanın Kabir Azabına Sebep Olması	78
1.1.1.9. Hac Esnasında Safiyye bint Huyey'in Hayız Olması	81
1.1.1.10. Resûlullâh'ın Veda Hacı'nda Zevceleri Adına Kurban Kesmesi	83
1.1.1.11. Ümmü Hişâm'ın Kâf Sûresi'ni Cuma Günü Resûlullah'tan Öğrenmesi.....	85
1.1.1.12. Resûlullâh'ın Akabe Cemresi'ne Taşları Atan Kimseye Kadınlara Yaklaşmanın Dışında Her Şeyi Helâl Kılması.....	87
1.1.1.13. Resûlullâh'ın Fecir Doğduğu Vakit İki Rekât Nafle Namaz Kıldığıın Bildirilmesi	88
1.1.1.14. Himayesindekilere Namaz Kıldırırken Kırâatini Daima İhlâs Sûresi ile Bitiren Zat	90
1.1.1.15. Resûlullâh'ın Cafer'in Vefatından Sonra Kadınları Çığlık Atmaktan Nehy Etmesini Emretmesi	92
1.1.1.16. Resûlullâh'ın Oğlu İbrahim'in On Sekiz Aylıkken Vefatı Üzerine Cenaze Namazını Kılmadığı	95
1.1.1.17. Ölünün Kemiğini Kırmanın Onu Diri İken Kırmak Gibi Olması	96

1.1.1.18. Resûlullâh'ın Şevval Ayında On Gün İtikâf Ettiğinin Haber Verilmesi	97
1.1.1.19. Sütün Doğum ve Nesebin Haram Kılmakta Olduğu Her Şeyi Haram Kılması.....	100
1.1.1.20. On Defa Emme Nikâhı Haram Kılar Âyetinin Beş Defa Süt Emmek Nikâhı Haram Kılar Âyeti ile Nesh Edildiği	102
1.1.1.21. Dinarın Dörtte Biri Kıymetindeki Hırsızlıkta El Kesilmesi	105
1.1.1.22. Cârîye Zina Ettiği Zaman Elli Değnekle Dövüleceğinin Bildirilmesi	110
1.1.1.23. Kazf Haddi	111
1.1.1.24. Resûlullâh'ın Alacak Davasından Dolayı Çekişen İki Kişinin Sulhünü Sağlaması	112
1.1.1.25. Velâ Hakkı.....	114
1.1.1.26. Resûlullâh'ın Namaza Sübhâneke Duası ile Başlaması .	117
1.1.1.27. Resûlullâh'ın Sabah Namazından Sonra İ'tikâfa Girmesi..	118
1.1.1.28. Komşu Hakkı	119
1.1.1.29. Kâbe'ye Kurban Göndermeyen Haccını Umreye Çevirebilir	120
1.1.1.30. Kûsûf Namazı Günü.....	121
1.1.1.31. Hz. Peygamber'in Nafile Namaz Kılma Şekli.....	124
1.1.2. Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı....	125
1.1.3. Rivâyetlerin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	126
1.2. Âişe bint Talha (ö. 101/719)	127
1.2.1. Âişe bint Talha'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	128
1.2.1.1. Hays Yemeği	129
1.2.1.2. Kadınların Cihâdı Mebrûr Bir Hacdır	133
1.2.1.3. Hz. Peygamber'in Ensar'dan Bir Çocuğun Cenazesine Çağırılması	135
1.2.1.4. Hz. Fâtıma'nın Babasına Benzemesi	137
1.2.1.5. Kadınların Saç Örgülerini Çözmeden Gusletmesi.....	139
1.2.1.6. Hz. Peygamber'in Hanımlarından Zeyneb'in Fazileti.....	140

1.2.1.7. İhrama Girmeden Sürülen Kokulu Maddelerin İhramlı	
İken Akması	141
1.2.1.8. Resûlullâh'ın Hanımlarından Birine Akabe Cemresi'ni	
Gecedten Gelip Taşlamasını ve Orada Kalmasını Emretmesi.....	142
1.2.1.9. Sevabı En Çabuk Olan Hayır.....	143
1.2.1.10. Hz. Peygamber'in Üsâme'ye Olan Muhabbeti	144
1.2.2. Âişe bint Talha Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine	
Göre Dağılımı	145
1.2.3. Âişe bint Talha Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve	
Rivâyet Sayısı	146
1.3. Fâtıma bint el-Münzir (ö.?).....	147
1.3.1. Fâtıma bint el-Münzir'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi. 147	
1.3.1.1. Hayız Kanının Elbiseye Bulaşması	148
1.3.1.2. At Eti Yemek.....	150
1.3.1.3. Hummanın Tedavisi.....	152
1.3.1.4. Erken İftar Yapmak.....	154
1.3.1.5. Kûsûf Namazı	155
1.3.1.6. Hz. Peygamber'in Köleleri Hürriyete Kavuşturmayı	
Emretmesi	158
1.3.1.7. Saç Eklemenin Yasaklanması	160
1.3.1.8. Hz. Peygamber'in Esmâ bint Ebî Bekir'e Nasihati.....	162
1.3.1.9. Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Bebeğe Neler Yaptığı.....	164
1.3.1.10. Sütün Haram Kılması İki yaşından Öncedir	165
1.3.1.11. Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle (Sanki Verilmiş de	
Onunla) Doymuş Gibi Görünmek.....	166
1.3.1.12. Zâtü'n-nitakayn (İki Kuşak Sahibi).....	168
1.3.2. Fâtıma bint el-Münzir'in Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe	
Râvilerine Göre Dağılımı	169
1.3.3. Fâtıma bint el-Münzir'in Rivâyetlerinin Konulara Göre	
Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	169
1.4. Hafsa bint Sîrîn (ö. 101/719)	170
1.4.1. Hafsa bint Sîrîn'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.....	171
1.4.1.1. Resûlullâh'ın Kızının Cenazesinin Yıkanması	171

1.4.1.2. Biat Alınan Kadınlara Niyâhanın Yasaklanması.....	176
1.4.1.3. Kadınlara Cenazelerin Arkasında Yürümenin Yasaklanması	178
1.4.1.4. Kadının Ölen Kocası İçin Dört Ay On Gün Yas Tutması	180
1.4.1.5. Bayram Günü Kadınlara, Genç Kızlara ve Hayızlı Kadınlara Namazgâha Çıkmalarının Emredilmesi.....	184
1.4.1.6. Nüseybe'nin Zekât Koyunundan Et Göndermesi	187
1.4.1.7. Akrabaya Tasaddukta Bulunmanın İki Sevâbı Olduğu..	189
1.4.1.8. Hz. Peygamber'in Hurma ile Hurma Bulunmazsa Su ile İftar Edilmesini Tavsiye Etmesi	190
1.4.1.9. Kadınlardan Hayızdan Sonra Gelen Sarı ve Bulanık Akıntı	192
1.4.1.10. Her Yeni Doğan Çocuk İçin Bir Akîka Kurbanı Kesilmesi	193
1.4.1.11. Tâûn Her Müslüman İçin Şehitlikdir	195
1.4.1.12. Hz. Hüseyin'in Baş Getirildiğinde	196
1.4.1.13. Ümmü Atıyye'nin Nebî ile Beraber Gazvelere Katılması....	197
1.4.2. Hafsa Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	198
1.4.3. Hafsa Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	199
1.5. Muâze bint el-Adeviyye (ö. 83/702)	200
1.5.1. Muâze bint el-Adeviyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	201
1.5.1.1. Hayızlı Kadınların Namazı Kaza Etmeyecekleri	201
1.5.1.2. Resûlullâh'ın Her Ay Üç Gün Oruç Tutması	205
1.5.1.3. Resûlullâh'ın Duhâ Namazını Dört Rekât Kılması.....	207
1.5.1.4. Resûlullâh'ın Dübbâ', Hantem, Nekîr ve Müzeffeti Yasaklaması	208
1.5.1.5. Hz. Âişe ve Resûlullâh'ın Aynı Kaptan Yıkanmaları	210
1.5.1.6. Elbisesine Kan Bulaşan Hayızlı Kadının Ne Yapacağı....	211

1.5.1.7. Hz. Âişe'nin Kadınlara Kocalarına Su ile Temizlenmelerini Söylemesi	212
1.5.1.8. Ahzâb Sûresi 51. Ayet	213
1.5.1.9. İpek Giymek.....	215
1.5.2. Muâze Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	216
1.5.3. Rivâyetlerin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	217
1.6. Ümmü Derda es-Suğrâ (ö. 81/700)	217
1.6.1. Ümmü'd-Derdâ'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	219
1.6.1.1. Lânet Edenlerin Kıyamet Gününde Şehid ve Şefaâtçi Olamayacakları.....	220
1.6.1.2. Lânetin Eden ve Edilen Kimseye Dönmesi	222
1.6.1.3. Güzel Ahlakın Mizanda Ağır Basması.....	223
1.6.1.4. Sıcak Bir Günde Seferde Tutulan Oruç.....	224
1.6.1.5. Yolculukta Oruç Tutmak	226
1.6.1.6. Müslüman Kardeşinden Her Türlü Kötülüğü Savmanın Fazileti	227
1.6.1.7. Yumuşak Huyluluğun Fazileti	228
1.6.1.8. İnsanların Arasını Düzeltmenin Fazileti.....	229
1.6.1.9. Ebü'd-Derdâ'nın Sabah Akşam Yedişer Defa Okunmasını Tavsiye Ettiği Dua (Hasbiyallâh).....	230
1.6.1.10. Ebü'd-Derdâ'nın Öfkelenmesi.....	231
1.6.1.11. Kulum Beni Andığında	233
1.6.1.12. Kişiyi Cennete Götürecek Beş Hasletin Haber Verilmesi....	234
1.6.1.13. Kur'ân'da On Bir Secde Ayeti Olduğu ve Necm Sûresi'nde de Bir Secde Ayeti Olduğu	235
1.6.1.14. Kişinin Din Kardeşi İçin Yokluğunda Dua Etmesinin Fazileti	237
1.6.1.15. Mü'minin Haram Kan Dökmediği Sürece Tüm Günahlarının Bağışlanacağı.....	238
1.6.1.16. Allah'a Hiçbir Şeyi Ortak Koşmama, Kasıtlı Olarak Namazı Terk Etmemek ve İçkinin Tüm Kötülüklerin Anahtarı Olduğu	239

1.6.1.17. Şehidin Ailesinden Yetmiş Kişiye Şefaât Edeceği.....	240
1.6.1.18. Deniz Savaşının Sevab Bakımından On Kara Savaşı Olduğu	242
1.6.1.19. Hasta Olunca Tedavi Olunmasının Emredilmesi.....	243
1.6.1.20. Cehennem Hali	245
1.6.1.21. Kehf Sûresi'nin 82. Ayetin Tefsiri	246
1.6.1.22. Rahmân Sûresi'nin 29. Ayetin Tefsiri	247
1.6.2. Ümmü'd-Derdâ Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	248
1.6.3. Ümmü'd-Derdâ'nın Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	249
2. RİVAYET SAYISI 3- 30 ARASI OLAN TÂBİÎ KADIN RÂVİLER	251
2.1. Hind bint el-Hâris	251
2.1.1. Hind bint el-Hâris'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.....	252
2.1.1.1. Hz. Peygamber'in Kadınların Mescidden Çıkmalarını Beklemesi	252
2.1.1.2. Bu Gece Ne Fitneler Ne Hazineseler İndirildi.....	254
2.1.2. Hind bint el-Hâris Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	256
2.1.3. Hind bint el-Hâris Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	257
2.2. Safiyye bint Ebî Ubeyd	257
2.2.1. Safiyye bint Ebî Ubeyd'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	258
2.2.1.1. Kocasını Ölen Kadının Yas Süresi	258
2.2.1.2. Zina Haddi	260
2.2.1.3. İhramlı Kadınlar Mest Giyebilir	260
2.2.1.4. Kadının Eteğinin Uzunluk Ölçüsü	261
2.2.1.5. Âriyetin Cezası.....	262
2.2.2. Safiyye bint Ebî Ubeyd Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	264
2.2.3. Safiyye bint Ebî Ubeyd Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	264

2.3.	Hayra Ümmü'l-Hasan	265
2.3.1.	Hayra Ümmü'l-Hasan Rivayetlerinin Metin Yönünden	
Değerlendirilmesi	265
2.3.1.1.	Nebîz Yapımı	266
2.3.1.2.	Hiz. Peygamber'in Ammâr'a Katledileceğinin Haber	
Vermesi	267
2.3.1.3.	Hiz. Peygamber'in Vitirden Sonra Kıldığı İki Rekât Namaz	
	269
2.3.1.4.	Fâtımâ'nın Elbise Boyu	270
2.3.1.5.	Hiz. Peygamber'in Abdest ve Gusüldeki Su Miktarı.....	271
2.3.1.6.	Çocuk İdrarının Elbiseye Bulaşması.....	272
2.3.2.	Hayra Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre	
Dağılımı	273
2.3.3.	Hayra Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	
	274
2.4.	er-Rabâb bint Salî.....	274
2.4.1.	er-Rabâb bint es-Salî'nin Rivayetleri ve Değerlendirmesi... 275	
2.4.2.	er-Rabâb Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre	
Dağılımı	275
2.4.3.	er-Rabâb Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet	
Sayısı	275
2.5.	Cesra bint Decâce.....	276
2.5.1.	Cesra bint Decâce'nin Rivayetleri ve Değerlendirmesi	276
2.5.1.1.	Hiz. Peygamber'in Namazda Tekrarladığı Ayet.....	276
2.5.1.2.	İstiâze.....	278
2.5.1.3.	Hiz. Âişe'nin Kab Kırması	279
2.5.1.4.	Nebîz Hakkında Sorulan Bir Soru.....	280
2.5.1.5.	Cünûb ve Hayızlı Kimsenin Mescide Girmemesi.....	281
2.5.2.	Cesra bint Decâce Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine	
Göre Dağılımı	283
2.5.3.	Cesra bint Decâce Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve	
Rivâyet Sayısı	283

2.6.	Fâtıma bint el-Hüseyyn (ö. 110/728)	284
2.6.1.	Fâtıma bint el-Hüseyyn'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi. 284	
2.6.1.1.	Hz. Peygamber'in Mescide Girerken ve Çıkarken Okuduğu Dua	285
2.6.1.2.	Dilencinin Hakkı.....	286
2.6.1.3.	Hz. Peygamber'in Oğlu Kâsım'ın Vefatı	287
2.6.1.4.	"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" Sözü'nün Kıymeti.....	288
2.6.1.5.	Elde Kalan Et Kokusu	289
2.6.1.6.	Cüzzamlılara Devamlı Olarak Bakmayınız.....	290
2.6.2.	Fâtıma bint el-Hüseyyn Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	291
2.6.3.	Fâtıma bint el-Hüseyyn Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	291
2.7.	Zeyneb bint Ka'b	292
2.7.1.	Zeyneb bint Ka'b'ın Rivayetleri ve Değerlendirmesi.....	292
2.7.1.1.	Talâk Rivayeti.....	293
2.7.2.	Zeyneb bint Ka'b Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	295
2.7.3.	Zeyneb bint Ka'b Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	296
2.8.	Hafsa bint Abdirrahman (ö. 80/699)	296
2.8.1.	Hafsa bint Abdirrahmân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	296
2.8.1.1.	Akîka Kurbanı.....	297
2.8.1.2.	Hz. Peygamber'in Abdest ve Gusüldeki Su Miktarı.....	298
2.8.1.3.	Umreyi Tamamlayamayan Hayızlı Kadının Umreyi Kaza Etmesi	299
2.8.1.4.	Elli Koyundan Birini Kurban Etmek	300
2.8.1.5.	Bakara 223. Ayet	301
2.8.2.	Hafsa bint Abdirrahmân Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	301
2.8.3.	Hafsa bint Abdirrahmân Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	302

2.9. Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa'	302
2.9.1. Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	303
2.9.1.1. Kedi Artığının Temiz Olması	303
2.9.1.2. Aksıran Kimseye Teşmit Etmek	305
2.9.2. Humeyde bint Ubeyd Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	306
2.9.3. Humeyde bint Ubeyd Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	307
2.10. Âişe bint Sa'd (ö. 117/735).....	307
2.10.1. Âişe bint Sa'd'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.....	307
2.10.1.1. Hastaya Ziyaret Eden Kişinin Şifa Bulması İçin Dua Etmesi	308
2.10.1.2. Çakıl Taşlarıyla Tespih Çekmek.....	309
2.10.1.3. Hz. Peygamber'in İhrama Girişi.....	310
2.10.2. Âişe bint Sa'd Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	311
2.10.3. Âişe bint Sa'd Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	312
2.11. Ammetü Umâra b. Umeyr.....	312
2.11.1. Ammetü Umâra b. Umeyr'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	312
2.11.1.1. Helal Kazancın Fazileti	313
2.11.1.2. Kişinin Çocuklarının Kazancı	315
2.11.2. Ammetü Ümmü Umâra Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	316
2.11.3. Ammetü Ümmü Umâra Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	316
2.12. Leylâ.....	316
2.12.1. Leylâ'nın Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	317
2.12.1.1. Yanında Yemek Yenen Oruçlu Kimse	317

2.12.2. Leylâ Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	319
2.12.3. Leylâ Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.	319
2.13. Mercâne	319
2.13.1. Mercâne'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	320
2.13.1.1. Hicr Bölgesinde Namaz Kılmak Kâbe'de Kılmak Gibidir ..	320
2.13.1.2. Bakî Kabristanı'nda Dua	321
2.13.2. Mercâne Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	322
2.13.3. Mercâne Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	323
2.14. Müseyke el-Mekkiyye	323
2.14.1. Müseyke el-Mekkiyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	323
2.14.1.1. Minâ'da Konaklama	324
2.14.2. Müseyke el-Mekkiyye Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	325
2.14.3. Müseyke el-Mekkiyye Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	325
2.15. Müsse el-Ezdîyye	326
2.15.1. Müsse el-Ezdîyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	326
2.15.1.1. Nifâs Müddeti	326
2.15.2. Müsse el-Ezdiyye Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	328
2.15.3. Müsse el-Ezdiyye Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	328
2.16. Ümmü Külsûm bint Ebû Bekr (ö. 58/678'den sonra)	329
2.16.1. Ümmü Külsûm bint Ebû Bekr'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	330
2.16.1.1. Yatsı Namazının Son Vakti	330
2.16.1.2. Kapsamlı Bir Dua	332

2.16.1.3. Karı Kocaya Guslün Vacip Olması.....	333
2.16.2. Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	334
2.16.3. Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	334
2.17. Ümmü Muhammed (Ümeyye bint Abdillâh).....	334
2.17.1. Ümmü Muhammed'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	335
2.17.1.1. Hz. Peygamber'in Diş Temizliğine Verdiği Önem	335
2.17.1.2. Hz. Peygamber'in Hanımlarına Karşı Davranışı	336
2.17.1.3. İntikam Almak.....	337
2.17.1.4. Bakara 2/284 ve Nisa 4/123. Ayetlerin Tefsiri.....	339
2.17.2. Ümmü Muhammed Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	340
2.17.3. Ümmü Muhammed Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	340
2.18. Ümmü Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân	341
2.18.1. Ümmü Muhammed'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	341
2.18.1.1. Tabaklanan Deri Kullanılabilir.....	341
2.19. Ümmü Âsım.....	342
2.19.1. Ümmü Âsım'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	343
2.19.1.1. Yemek Yenen Kâseyi Yalayarak Temizlemek.....	343
2.19.2. Ümmü Âsım Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	344
2.19.3. Ümmü Âsım Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	345
2.20. Ümmü Mûsâ	345
2.20.1. Ümmü Mûsâ'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	345
2.20.1.1. Hz. Peygamber'in Vasiyeti.....	345
2.20.2. Ümmü Mûsâ Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	347
2.20.3. Ümmü Mûsâ Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	347

2.21. Ümmü Müsâvir el-Himyerî.....	347
2.21.1. Ümmü Müsâvir'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.....	348
2.21.1.1. Kocası Kendisinden Razı Olan Kadın	348
2.21.1.2. Münafıklar Hz. Alî'yi Sevmez	349
2.21.2. Ümmü Müsâvir Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	349
2.21.3. Ümmü Müsâvir Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	350
2.22. Duhaybe bint Uleybe	350
2.23. Safiye bint Uleybe	350
2.23.1. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	351
2.23.1.1. Devlet Başkanının Toprakları Parsellemesi.....	351
2.23.1.2. Oturuş Şekli	352
2.23.1.3. Sarı Elbise Giymek	353
2.23.2. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	354
2.23.3. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	355
2.24. Hukeyme bint Ümeyye	355
2.24.1. Hukeyme bint Ümeyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi....	355
2.24.1.1. Mikâttan Önce İhrama Girmek	355
2.24.2. Hukeyme bint Ümeyye Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	357
2.24.3. Hukeyme bint Ümeyye Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	357
2.25. İmraetü Ribî' b. Hırâş	358
2.25.1. İmraetü Ribî' b. Hırâş'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	358
2.25.1.1. Kadınların Altınla Süslenmesi.....	358
2.25.2. İmraetü Ribî' b. Hırâş'ın Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	360

2.25.3. İmraetü Ribî' b. Hırâş'ın Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı.....	360
2.26. Kamîr bint Amr	360
2.26.1. Kamîr bint Amr'ın Rivayetlerinin Değerlendirmesi	361
2.26.1.1. Müstehâze Hayz Olduğu Gün Sayısınca Namaz Kılmaz	361
2.26.1.2. Müstehâze Bir Defa Gusleder Daha Sonra Diğer Hayz Zamanına Kadar Abdest Alır	361
2.26.2. Kamîr bint Amr Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	363
2.26.3. Kamîr bint Amr Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	363
2.27. Lü'lüe	364
2.27.1. Lü'lüe'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	364
2.27.1.1. Mümin Zarar Vermez	364
2.27.2. Lü'lüe'nin Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı	365
2.27.3. Lü'lüe'nin Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı	366
3. RİVAYET SAYISI ÜÇTEN AZ OLAN TÂBÎ KADIN RÂVİLER	367
3.1. Akîle el-Fezâriyye	367
3.2. Talha Ümmü Gurâb	367
3.2.1. Akîle el-Fezâriyye ve Talha Ümmü Gurâb'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	368
3.2.1.1. Cemaate İmam Bulunamayacak Günler	368
3.3. Âliye bint Sübey'	370
3.3.1. Âliye bint Sübey'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.....	370
3.3.1.1. Ölen Hayvan Derilerinin Su ile Tabaklanması	371
3.4. Füseyle bint Vâsile el-Leysiyye	372
3.4.1. Füseyle bint Vâsile'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	373
3.4.1.1. Asabiyet	373
3.5. Habîbe bint Meysera	375

3.5.1.	Habîbe bint Meysera'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.	375
3.5.1.1.	Akîka Kurbanı.....	375
3.6.	Hukeyme bint Ümeyme	376
3.6.1.	Hukeyme bint Ümeyme'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi ..	377
3.6.1.1.	Ağaçtan Bir Kap İçerisine İdrar Yapmak	377
3.7.	Humeyda bint Yâsir.....	378
3.7.1.	Humeyda bint Yâsir'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi....	378
3.7.1.1.	Tesbihi Parmakla Çekmek	378
3.8.	Kerîme bint Hemmâm.....	380
3.8.1.	Kerîme bint Hemmâm'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	380
3.8.1.1.	Kabak, Testi ve Ziftlenmiş Kaplarda İçecek	380
3.8.1.2.	Kadınların Kına Yakmaları	381
3.9.	Kerîme bint el-Mikdâd.....	383
3.10.	Kureybe bint Abdillâh.....	383
3.10.1.	Kerîme bint el-Mikdâd ve Kureybe bint Abdillâh'ın	
	Rivayetlerinin Değerlendirmesi.....	383
3.10.1.1.	Lukata.....	383
3.11.	Meymûne bint el-Velîd	386
3.11.1.	Meymûne bint el-Velîd'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	386
3.11.1.1.	Bevl Ettikten Sonra Su ile Temizlenmek.....	386
3.12.	Safiyye bint 'Isme.....	388
3.12.1.	Safiyye bint 'Isme'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi.....	388
3.12.1.1.	Kadınların Kına Yakması.....	388
3.13.	Sâre bint Miksem	390
3.13.1.	Sâre bint Miksem'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	391
3.13.1.1.	Kız Çocuğunu Doğmadan Önce Evlendirmek.....	391
3.13.1.2.	Adakta Vefa Göstermek.....	392
3.14.	Sümeyye el-Basriyye	394
3.14.1.	Sümeyye el-Basriyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi .	394
3.14.1.1.	Hz. Peygamber'in Zeyneb'e Darılması.....	395

3.14.1.2. Safiyye bint Hüeyey'in Hz. Peygamber ile Barışma Çabası..	396
3.15. Udeyse bint Ühbân.....	397
3.15.1. Udeyse bint Ehbân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	397
3.15.1.1. Fitne Zamanlarında Tahtadan Kılıç Edinmek	397
3.16. Ümmü Abdilmelik.....	400
3.16.1. Ümmü Abdilmelik'in Rivayetlerinin Değerlendirmesi	400
3.16.1.1. Ezân Lafızları.....	400
3.16.1.2. Ezân Lafızları.....	401
3.17. Ümmü Bekr	402
3.17.1. Ümmü Bekr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	403
3.17.1.1. Hayızdan Temizlendikten Sonra Gelen Akıntı.....	403
3.18. Ümmü Ebân es-Sam'a	404
3.18.1. Ümmü Ebân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	404
3.18.1.1. Sarhoşluk Veren Her Şeyin Yasak Oluşu	404
3.18.1.2. Dövme, Saç Ekleme ve Kaş Almanın Yasak Oluşu	405
3.19. Ümmü Külsûm el-Leysiyye	406
3.19.1. Ümmü Külsûm el-Leysiyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.	407
3.19.1.1. Yemeğe Besmele ile Başlamak.....	407
3.20. Ümmü Menbûz.....	408
3.20.1. Ümmü Menbûz'un Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	409
3.20.1.1. Hayızlı Kadının Mescide Seccade Sermesi.....	409
3.21. Ümmü Muhammed b. es-Sâib	410
3.21.1. Ümmü Muhammed b. es-Sâib'in Rivayetleri ve	
Değerlendirilmesi	411
3.21.1.1. Hastaya Bulamaç Yapmak	411
3.22. Amra, Mukâtil b. Hayyân'ın Halası.....	412
3.22.1. Amra'nın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	412
3.22.1.1. Nebîz	412
3.23. Bünâne	413

3.23.1. Bünâne'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi	414
3.23.1.1. Zil Bulunan Eve Melek Girmez.....	414
3.24. Bünâne bint Yezîd.....	415
3.24.1. Bünâne bint Yezîd'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	415
3.24.1.1. Nebîz	415
3.25. Büheyye.....	416
3.25.1. Büheyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	417
3.25.1.1. Sürekli Hayız Olan Kadının Durumu.....	417
3.26. Cemîle bint Abbâd	418
3.27. Zeyneb bint Nasr.....	419
3.27.1. Cemîle bint Abbâd ve Zeyneb bint Nasr'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	419
3.27.1.1. Hz. Peygamber'in Dübbâ', Hantem, Nekîr ve Müzeffeti Yasaklaması	419
3.28. Dubâa' bint el-Mikdâd	420
3.28.1. Dubâa' bint el-Mikdâd'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	420
3.28.1.1. Direk veya Ağaca Doğru Namaz Kılmak	421
3.29. Esmâ' bint Âbis.....	422
3.29.1. Esmâ' bint Âbis b. Rabîa'nın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	422
3.29.1.1. Sıkt (Düşük Çocuk)	422
3.30. Hafsa bint Ebî Kesîr	424
3.30.1. Hafsa bint Ebî Kesîr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	424
3.30.1.1. Akşam Ezanı Vakti Yapılan Duâ	424
3.31. İbrâhîm b. Meysera'nın Teyzesi.....	426
3.31.1. İbrâhîm b. Meysera'nın Teyzesinin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	426
3.31.1.1. Kız Çocuğunu Doğmadan Önce Evlendirmek.....	426
3.32. Hesnâ' bint Muâviye.....	427
3.32.1. Hesnâ' bint Muâviye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	427
3.32.1.1. Cennette Olan Kimseler	427

3.33.	Hind bint Şerîk.....	428
3.34.	Hüneyde bint Şerîk b. Ebân.....	428
3.34.1.	Hind bint Şerîk'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	429
3.34.1.1.	Kabak, Ağaç Fıçı, Sırlı Küp ve Testilerdeki İçecekler ...	429
3.35.	Kebşe bint Ebî Meryem.....	430
3.36.	Rayta bint Hurays.....	430
3.36.1.	Kebşe bint Ebî Meryem ve Rayta bint Hurays'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	431
3.36.1.1.	Kuru Üzüm ve Kuru Hurma Karışımı.....	431
3.37.	Keyyise bint Ebî Bekre	432
3.37.1.	Keyyise bint Ebî Bekre'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi..	432
3.37.1.1.	Hacamât.....	432
3.38.	Kırsâfe ez-Züheyliyye	433
3.38.1.	Kırsâfe ez-Züheyliyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi....	434
3.38.1.1.	Sarhoşluk Veren İçecekler	434
3.39.	Kelsem.....	434
3.39.1.	Kelsem'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	435
3.39.1.1.	Telbîne	435
3.40.	el-Muğîra bint Hessân	436
3.40.1.	el-Muğîra bint Hessân'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	436
3.40.1.1.	Yahudilere Benzememek	436
3.41.	Münye bint Ubeyd	438
3.41.1.	Münye bint Ubeyd'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	438
3.41.1.1.	Ta'ziye	438
3.42.	er-Rabâb	439
3.42.1.	Rabâb'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	439
3.42.1.1.	Rukye ile Tedavi	440
3.43.	Rukayya bint Ömer	441
3.43.1.	Rukayya bint Ömer'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	442
3.43.1.1.	Kuru Üzüm Suyu.....	442

3.44.	Rumeyse	443
3.44.1.	Rumeyse'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	443
3.44.1.1.	Toprak Küpte Nebîz Yapımı	443
3.45.	Rumeyse bint el-Hâris b. et-Tufeyl	444
3.45.1.	Rumeyse bint el-Hâris'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	444
3.45.1.1.	Hz. Peygamber ve Hanımları	444
3.46.	Sâibe	446
3.46.1.	Sâibe'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi	446
3.46.1.1.	Vezeğ (Alaca Keler) Öldürme	446
3.47.	Safiyye bint Cerîr	447
3.47.1.	Safiyye bint Cerîr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	448
3.47.1.1.	Baba Duasının Makbul Oluşu	448
3.48.	Selmâ el-Bekriyye	448
3.48.1.	Selmâ el-Bekriyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi	449
3.48.1.1.	Ümmü Seleme'nin Rüyası.....	449
3.49.	Ubeyde bint Ubeyd.....	450
3.50.	Ümeyne bint Enes b. Mâlik.....	450
3.50.1.	Ümeyne bint Enes b. Mâlik'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	451
3.50.1.1.	Hz. Peygamber'in Enes b. Mâlik'e Yaptığı Dua.....	451
3.51.	Ümmü Amr bint Abdillâh b. Zübeyr	452
3.52.	Ümmü Avn.....	453
3.53.	Ümmü Îsâ el-Huzâiyye	453
3.53.1.	Ümmü Avn ve Ümmü Îsâ el-Cezzâr'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	454
3.53.1.1.	Cenaze Evine Yemek Yapmak	454
3.54.	Ümmü Cahder el-Âmiriyye.....	455
3.54.1.	Ümmü Cahder'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	455
3.54.1.1.	Elbiseye Bulaşan Hayız Kanı.....	456
3.55.	Ümeyye bint Ebî's-Salt.....	457

3.55.1. Ümeyye bint Ebî's-Salt'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi....	457
3.55.1.1. Hayızdan Dolayı Yıkanmak.....	458
3.56. Ümmü Dâvûd b. Sâlih	459
3.56.1. Ümmü Dâvûd b. Sâlih'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	459
3.56.1.1. Kedi Artığının Temiz Olması	459
3.57. Ümmü Humeyd	460
3.57.1. Ümmü Humeyd'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	461
3.57.1.1. Muğarrablar	461
3.58. Ümmü Ebân.....	462
3.58.1. Ümmü Ebân'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	462
3.58.1.1. Allah'ın Sevdiği İki Haslet.....	462
3.59. Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd	463
3.59.1. Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi .	
.....	464
3.59.1.1. Hayber Günü Yasakları.....	464
3.60. Ümmü Harâm	465
3.60.1. Ümmü Harâm'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	465
3.60.1.1. Kadının Kaç Parça Elbise ile Namaz Kılacağı.....	465
3.61. Ümmü Harîr	467
3.61.1. Ümmü Harîr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi	467
3.61.1.1. Arapların Değeri.....	467
3.62. Ümmü Hattâb b. Sâlih.....	469
3.62.1. Ümmü Hattâb b. Sâlih'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	469
3.62.1.1. Sahibinden Çocuk Doğuran Cariyelerin Durumu	469
3.63. Ümmü Hişâm b. Ziyâd	471
3.63.1. Ümmü Hişâm b. Ziyâd'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi	471
3.64. Ümmü Bilâl bint Hilâl	471
3.65. Ümmü Muhammed b. Ebî Yahyâ	471
3.65.1. Ümmü Bilâl bint Hilâl ve Ümmü Muhammed'in Rivayeti ve	
Değerlendirilmesi.....	472

3.65.1.1. Kurbanlığın Yaşı	472
3.66. Ümmü Muhammed b. Kays	473
3.66.1. Ümmü Muhammed b. Kays'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi..	
.....	473
3.66.1.1. Namaz Kılanın Önünden Geçmek	474
.3.67 Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye	475
3.67.1. Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye'nin Rivayeti ve	
Değerlendirilmesi	475
3.67.1.1. Sütün Fazileti	475
3.68. Ümmü Şerâhîl	476
3.68.1. Ümmü Şerâhîl'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	476
3.68.1.1. Hz. Ali'nin Fazileti.....	477
3.69. Ümmü Veled	477
3.70. Ümmü Veled	478
3.70.1. Ümmü Veledlerin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi	478
3.70.1.1. Pislik Bulaşan Elbisenin Durumu	478
3.71. Ümmü Zerra el-Medeniyye.....	479
3.71.1. Ümmü Zerra el-Medeniyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.	
.....	480
3.71.1.1. Hayızlı Kadın	480
3.72. Zeyneb bint Nubeyt	481
3.72.1. Zeyneb bint Nubeyt'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	482
3.72.1.1. Osmân b. Maz'ûn'un Kabrinin İşaretlenmesi.....	482
3.73. Zeyneb es-Sehmiyye.....	483
3.73.1. Zeyneb es-Sehmiyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi.....	483
3.73.1.1. Hz. Peygamber'in Hanımlarını Öptükten Sonra Abdest	
Almadan Namaz Kılması	483
3.74. Zeyd b. Sâbit'in Kızı.....	484
SONUÇ	486
KAYNAKÇA.....	492

TABLÖLÄR LİSTESİ	501
EKLER	530
ÖZGEÇMİŞ	553

TEZ ONAY SAYFASI

Şule SOYAL ŞENOL tarafından hazırlanan “KADIN TÂBİÎ RÂVİLERİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ” başlıklı bu tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Doktora olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT

Tez Danışmanı, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Temel İslam Bilimleri Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir. 20/01/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Muhammet YILMAZ (ÇÜ)

Üye : Doç. Dr. İlyas CANIKLI (Ankara YBÜ)

Üye : Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kemel FETTUH (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Doktora derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Müslüm KUZU

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığı eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: şule SOYAL şENOL

İmza :

ÖNSÖZ

Her Müslümanın kendisine Allah tarafından müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilen Peygamberini tanımaya ihtiyacı vardır. Hadis ilmi olmadan Hz. Peygamber'i tanımak ve onu örnek almaya çalışmak beyhude çabalar olacaktır. Hadis ilminin Temel İslam Bilimleri içerisinde, alanında en çok tartışmanın olduğu ilim dalı olduğu da bir gerçektir. Tartışmaların çok olduğu bu alanda Hz. Peygamber'i tanıma gayretinde olan insanlar için doğru bilgilerin ortaya koyulması bir zarurettir. Hadis ve sünnetin sonraki kuşaklara ulaştırılması görevi her dönemde yaşayan Müslümanın vazifesidir.

İslam'ın Kur'ân'dan sonra ikinci kaynağı olan hadislerin sonraki nesillere nakledilmesinde kadın râvilerin gayretleri olmuştur. Son dönemlerde kadın râvilerin gayretlerini ortaya koyan eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Çalışmalar genel olarak hicri II. asır ile V. asır arasında yoğunlaşmaktadır. Özellikle rivayet zincirinin ilk halkası olan hem kadınları ilgilendiren durumlarda hem de diğer konularda hadis rivayet eden, Hz. Peygamber'in her haline vakıf olan eşleri ve diğer kadın sahâbîler hakkında kapsamlı çalışmalar yapılmıştır.

Rivayet zincirinin ikinci halkası olan tâbiîn nesli ile ilgili özel ve kapsamlı çalışmalar bulunmamaktadır. Hadislerin tedvini, isnad sistemi ve rical tenkidi gibi hadis tarihi açısından son derece önemli olan faaliyetler tâbiîn döneminde gerçekleşmiştir. Bu sebeple tâbiî dönemi kadın râviler ve rivayetleri hakkında bir çalışma yapmak önem arz etmektedir. Böylece hem hal tercemeleri ile ilgili malumatları hem de rivayetlerini topluca görme imkânı olacak ve böylece tâbiî kadın râvilerin hadis ilmine katkıları gözler önüne serilecektir.

Lisansüstü eğitimim boyunca kıymetli yardımlarını esirgemeyen muhterem Hocam Dr. Öğretim Üyesi Yakup KOÇYİĞİT'e, içerik ve teknik açıdan yol gösteren hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Kemal FETTUH ve Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN'a ve tezin son okumasında önemli katkılar sağlayan sayın Prof. Dr. Muhammet YILMAZ ve Doç. Dr. İlyas CANIKLI'ye teşekkür ederim. Özellikle doktora programına kabul edildiğimde beni ilk tebrik eden kişi olan fakat tamamladığımı göremeyen, hayatı boyunca biz çocuklarından maddi-manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli

babacığım merhum Rafet SOYAL ve anneciğim Münevver SOYAL'a Őükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Şule SOYAL ŞENOL

ÖZ

Tabiîn dönemi hadislerin tedvini, isnad sistemi ve rical tenkidi gibi ilmi gelişmelerin yaşandığı dönem olması itibariyle hadis ilminde ayrı bir öneme sahiptir. Tâbiîn ile özdeşleşen hadis alanındaki bu önemli gelişmelere rağmen o dönem ile ilgili yapılan çalışmaların az olması ve özellikle hadis rivayetinde kadın tâbiî râvilerin katkılarının neler olduğu bilinmemesi sebebiyle “Kadın Tâbiî Râvilerin Hadis İlmindeki Yeri” konusu seçilmiştir. Çalışmanın temel kaynakları Kütüb-i Sitte olarak sınırlandırılmıştır. Kütüb-i Sitte eserlerinde rivayeti olan 107 kadın tâbiî râvi tespit edilmiştir. Kütüb-i Sitte’de kadın tâbiî râvilerden nakledilen 609 hadisın yer aldığı görülmüştür. Tez; giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde kadınların hadis rivayetindeki rolü üzerinde durularak “Kavramlar”, “Rivayeti Bulunan Kadın Râvi Sayısı”, “Kadın Râvilerden Gelen Rivayetlerin Sayısı”, “Hadis İmamlarının Kadın Râvilerden Rivayeti”, “Kadın Râvilerin Cerh-Ta'dil Durumu” konularına yer verilmiştir. Birinci bölümün başlığı “Rivayet Sayısı 30’dan Fazla Olan Tâbiî Kadın Râviler”, ikinci bölümün başlığı “Rivayet Sayısı 3- 30 Arası Olan Tâbiî Kadın Râviler”, üçüncü bölümün başlığı “Rivayet Sayısı Üçten Az Olan Tâbiî Kadın Râviler”dir. Bölümlerde kadın râvilerin hayatları hakkında bilgi verildikten sonra rivâyetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Râvilerin Kütüb-i Sitte eserlerinde yer alan rivâyetleri konularına göre tasnif edilerek şema ile gösterilmiştir. Sened incelemesinde cerh edilen râviler hakkında malumat verilmiş, cerh edilmeyen râviler için müracaat edilecek bir indeks hazırlanmıştır. Rivayetin sıhhat durumu ile ilgili kanaat belirtildikten sonra şerh ve fıkıh kitaplarına müracaat ederek metin değerlendirmesi yapılmıştır. Daha sonra râvilerin rivâyetlerinin hoca ve talebe râvilerine göre dağılımı ve rivâyetlerin konulara göre tasnifi yapılarak rivâyet sayısı belirtilmiştir. Rivayetler hadis kitaplarında yer almaya başladığında müelliflerin tâbiî kadın râvilerin rivayetlerini eserlerine alıp almadıklarını ve aldılarsa hangi konularda tahrir ettiklerini görerek kadın râvilerin hadis ilmine katkılarını ortaya koymak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis; Râvi; Tâbiîn; Tabiî Kadın Râvi; Sened Tenkidi; Metin Tahlili

ABSTRACT

The era of the Tabi'in hadiths is significant in the science of hadith due to the scientific advancements such as the criticism of hadith and the system of isnad that took place during that period. Despite the importance of these advancements in the field of hadith associated with the Tabi'in, the lack of studies on that period and the ignorance of the contributions of female Tabi'in narrators in hadith transmission are the reasons why "The Position of Women Transmitters in the Science of Hadith" was chosen as the subject. The primary sources of the study have been limited to the books of the Kutub al-Sittah. One hundred seven female Tabi'in narrators with narrations in the books of the Kutub al-Sittah have been identified. It was seen that 609 hadiths narrated by female Tabi'in narrators were included in the books of the Kutub al-Sittah. The thesis consists of an introduction, three sections, and a conclusion. In the introduction section, the role of women in hadith transmission is emphasized, and topics such as "Concepts", "Number of Female Narrators with Narrations", "Number of Narrations from Female Narrators", "Narration from Female Narrators by Hadith Imams", and "Cerh-Ta'dil Status of Female Narrators" are covered. The first section is titled "Tabi'in Women Narrators with More than 30 Narrations", the second section is titled "Tabi'in Women Narrators with Narrations between 3 and 30", and the third section is titled "Tabi'in Women Narrators with Less Than 3 Narrations". After giving information about the lives of the female narrators, their narrations are evaluated. The narrations of the narrators in the books of the Kutub al-Sittah are classified according to their topics and shown in a diagram. Information is given about the narrators who were criticized in the examination of the chains of transmission, and an index for reference is prepared for the narrators who were not criticized. After indicating the opinion about the authenticity of the narration, the text is evaluated by referring to commentaries and books of jurisprudence. Then, the distribution of the narrations of the narrators according to their teachers and students and the classification of the narrations according to their topics are made, and the number of narrations is specified. The objective of the study is to reveal the contributions of female Tabi'in narrators to the science of hadith by examining whether

the authors of hadith books included the narrations of female Tabi'in narrators in their books and what topics they included if they did.

Keywords: Hadith; Narrator; Tâbiîn; Female Tâbiîn Narrator; Chain of Transmission Criticism; Textual Analysis

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Kadın Tâbiî Râvilerin Hadis İlmindeki Yeri
Tezin Yazarı	Şule SOYAL ŞENOL
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Yakup KOÇYIĞIT
Tezin Derecesi	Doktora
Tezin Tarihi	20/01/2023
Tezin Alanı	Temel İslam Bilimleri
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	553
Anahtar Kelimeler	Hadis, Râvi, Tâbiîn, Tabiî Kadın Râvi, Sened Tenkidi, Metin Tahlili.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Position of Women Transmitters in the Science of Hadith
Author of the Thesis	Şule SOYAL ŞENOL
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Üyesi Yakup KOÇYİĞİT
Status of the Thesis	Phd.
Date of the Thesis	20/01/2023
Field of the Thesis	Basic Islamic Sciences
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	553
Keywords	Hadith; Narrator; Tâbiîn; Female Tâbiîn Narrator; Chain of Transmission Criticism; Textual Analysis.

KISALTMALAR

a.mlf.	: Aynı Müellif
b.	: bin, ibn (Oğlu)
b.y.	: Basım Yeri Yok
bk.	: Bakınız
bint	: binti
çev.	: Çeviren
Erişim	: Erişim Tarihi
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
M. Ü.	: Marmara Üniversitesi
No.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
r. anhâ	: radıyallahu anhâ
s.a.v.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı Yok

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Hadislerin korunarak günümüze ulaşmasında, sahâbe, tâbiî ve tebe-i tâbiîn olarak adlandırılan ilk üç neslin rolü büyüktür. Sahâbe Hz. Peygamber'in hadislerinin öğrenilip, aktarılmasında son derece istekli ve hassas davranmışlardır. Sonraki nesil olan tâbiî döneminde de hadislere karşı aynı istek ve hassasiyet devam etmiştir. Tâbiî dönemi, İslam kültür ve medeniyetinin geliştiği ve yayıldığı bir dönemdir. Bu dönemde matematik ve fen bilimleri ile beraber İslamî ilimlerde gelişmeler olmuştur. İslâm tarihinde siyer ve megazi alanında yazılan ilk eserler tâbiîne aittir. Fıkıh ilmi bu dönemden itibaren müstakil bir ilim dalı olmaya başlamıştır. Özellikle hadis ilmi alanında tâbiîn devri ile özdeşleşen çalışmalar yapılmıştır. Tâbiîn döneminin başlarında hadis rivayeti genelde sözlü olarak devam ederken, hafızalarda veya yazılı metinlerde dağınık halde bulunan hadislerin derlenmesine (tedvin) başlanmıştır. Tâbiîn nesli âlimleri, isnad sisteminin ve ricâl tenkidinin temellerini oluşturmuşlar ve hadisleri isnadları ile birlikte nakletmeye gayret etmişlerdir.

Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında sahâbe, İslam coğrafyasının değişik bölgelerine dağılmışlar ve gittikleri yerlere Kur'ân ve hadis ilmini de götürmüşlerdir. Sahâbeden sonra gelen ve bu sebeple kendilerine "tâbi olanlar" anlamında "tâbiîn" denilen bu nesil, sahâbeden ilim öğrenme konusunda iştiaklı davranmışlardır. Sahâbeden aldıkları hadisleri ezberlemek ve yazmak suretiyle ilmin kalıcı olmasını ve daha sonraki nesillere aktarılmasını sağlamışlardır. Tâbiîn dönemi; İslam öncesinde doğup Hz. Peygamber döneminde yaşayan, fakat Hz. Peygamber'i görme fırsatını kaçıran "muhadram" denilen insanlardan, sahâbe döneminde doğan sahâbe çocuklarından ve fethedilen bölgelerde sahâbe ile tanışan farklı insan gruplarından oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile tâbiîn dönemi, hem zaman itibarıyla uzun bir süreci hem de mekân olarak geniş bir alanı kapsamaktadır. Hz. Peygamber'e ulaşan isnad zincirinde sahâbeden sonra ikinci sırada yer alan tâbiîn neslinin tanınması her bakımdan önemlidir.

Günümüzde, sahâbenin ve tâbiînün öğrencileri durumunda olan mezhep imamlarının görüşlerini incelemek için birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen tâbiîn dönemine yeterince ilgi gösterilmemiştir. Yapılan çalışmaların birçoğunda, tâbiîn dönemine ya hiç temas edilmemiş ya da sıkça tekrarlanan birtakım bilgilerin verilmesiyle yetinilmiş, bazılarında ise sadece hadislerin tedvini konusuna

odaklanılmıştır. Tâbiî döneminin kadınlarına gelince, Hz. Peygamberin yaşadığı dönemden itibaren İslam'ın sonraki kuşaklara aktarılmasında kadınların büyük hizmetleri olduğu bilinen bir gerçektir. Kadınlar hadis, fıkıh ve tefsir gibi ilim dallarında etkin bir hizmet verdikleri gibi hayatın diğer sosyal alanlarında da roller üstlenmişlerdir. Bir taraftan savaşlarda görev aldıkları gibi diğer taraftan hadis rivayetinde aktif bir rol üstlenerek hadislerin gelecek nesillere ulaştırılmasını sağlamışlardır. Kadınların hadis ilmine katkıları konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sayısı sınırlı olmakla beraber içerik olarak da birbirlerinin tekrarı olduğu görülmektedir. Genel olarak çalışmaların ilk bölümlerinde İslam'da ilim-hadis öğrenme ve öğretmede kadın-erkek farkı olmadığını vurgulanmış daha sonra sahâbî, tabî, tebei't-tâbiîn döneminden birkaç isim ve rivayet sıralanmıştır. Türkiye'de kadın râvilerin hadis ilmine katkılarını ya da rivayetlerinin toplu değerlendirilmesini konu alan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Yapılan bu çalışmaların konusunun da ağırlıklı olarak kadın sahâbî râviler olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada tâbiî kadın râvilerin isimleri tespit edilerek Kütüb-i Sitte'de yer alan rivayetleri bir araya getirilecektir. Râvinin hal tercemesi verildikten sonra rivayetlerinin değerlendirmesi yapılacaktır. Her rivayet için değerlendirme yapıldıktan sonra bütün rivayetlerin konu tasnifi yapılacaktır. Böylece râvilerin hangi alanlarda Hz. Peygamber'den hadis naklettikleri bütün bir şekilde gözlemlenecektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tâbiî dönemi, sahâbe asrı ile fikhî mezheplerin temellerinin atıldığı dönemi birbirine bağlayan zaman dilimi olan hicri 110 ve 180 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde yaşayan kişiler sahâbenin bilgilerinden yararlanmışlardır. Ayrıca bu bilgileri sonraki döneme aktarma sorumluluğunu da üstlenmişlerdir. Aynı zamanda bu âlimlerin kendi ifadeleri de sonrakilerce maktû hadis olarak isimlendirilmiş ve birçok tâbiîn âliminin görüşleri, sonraki yüzyıllar boyunca referans kabul edilmiştir. Tâbiîn nesli İslâmî ilimlerin teşekkülünde önemli role sahiptir. Kur'ân-ı Kerim'in mushaf haline getirilmesinden sonraki en önemli faaliyet, hâfızalarda veya yazılı metinlerinde dağınık halde bulunan hadislerin derlenmesidir. Tedvîn faaliyeti bu dönemde başlamıştır. Araştırmamızın genel amacı, hadisler kitaplarda yerini almaya başlarken tabî kadın râvilerin rivayetlerinin ne derecede tasnif edilen eserlere alınmış olduğunu tespit etmektir. Tabîîn neslindeki kadın râvilerin hadis ilmine katkılarını ortaya koymak ve

kadın râvilerin rivayetlerini bir araya getirmektir. Bir araya getirilen rivayetlerin değerlendirmesi yapıldıktan sonra konu dağılımlarının çıkarılması, tekrarların saptanması, kadınların rivayetlere ulaşma ve onları aktarma imkânlarının veya zorluklarının incelenmesi hedeflenmektedir. Veriler ortaya koyulduktan sonra bir bütün olarak rivâyetleri anlama ve yorumlama çalışması yapmaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel bir yaklaşımla ele alınan araştırmada, literatür taramasıyla, elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmiştir. Rivayetlerin değerlendirilmesinde istikrâ (induction, tümevarım) yöntemi kullanılmıştır. Hadisin senedi hakkında hüküm vermek için sened ricalinin incelenmesinde nakdu's-sened (eleştirel analitik metod) esas alınmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için sıklık analizi yapılmıştır.

Tâbiî kadın râvilerin hayatı, tabakât ve terâcim kitaplarından araştırılmış, adı, lakabı, vefat yılı, hocaları, talebeleri, İbn Hacer'e (ö. 852/1449) göre tabakaları ve varsa haklarında diğer bilgiler derlenmiştir. Bu bilgiler verildikten sonra tâbiî kadın râvilerin Kütüb-i Sitte'de yer alan rivayetleri bir araya getirilerek tüm rivayetleri tespit edilmiştir. Rivayetin senedine göre hüküm verme konusunda cerh ve tadil yöntemleri esas alınmıştır.

Konu başlığının “Kadın Tâbiî Râviler ve Rivâyetleri” olması sebebiyle çalışmanın hacminin çok fazla genişlememesi için kaynaklarda sınırlamaya gitmek gerekmiştir. Bu sebeple temel kaynak olarak Kütüb-i Sitte olarak bilinen, Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) *el-Câmi 'u's-şahîh*'leri ve Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Tirmizî (ö. 279/892), İbn Mâce (ö. 273/887) ve Nesâî'nin (ö. 303/915) *es-Sünen*'leri esas alınmıştır. Bu eserlerdeki rivayetler incelendiğinde, rivayet külliyyatının önemli bir kısmının incelenmiş olacağı düşünülmüştür.

Çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde kadınların hadis rivayetindeki rolü üzerinde durularak “Kavramlar”, “Rivayeti Bulunan Kadın Râvi Sayısı”, “Kadın Râvilerden Gelen Rivayetlerin Sayısı”, “Hadis İmamlarının Kadın Râvilerden Rivayeti”, “Kadın Râvilerin Cerh-Ta'dil Durumu” konularına yer verilmiştir.

Tâbiî kadın râvilerin isimleri şu kaynaklardan araştırılmıştır: İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtü'l-kübrâ* adlı eserinin 10. cildinin 428-459. sayfalarında Resûlullâh'ı görmeyen, onun eşlerini ve diğerlerini görenlerin listesi, İbn Hacer'in *Tehzîbu't-tehzîb* adlı eserinin 4. cildinin 663-705. sayfalarında sahabe, tâbiî, tebe'ât-tâbiîden olan kadın râviler, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *Kitâbu's-sikât* adlı eserinin tâbiîye ayrılan 4 ve 5. ciltlerinde alfabetik olarak her harfin sonunda bulunan kadın râvilerin hal tercemeleri ve Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbü'l-kemâl* adlı eserinin 35. cildinin 123-401 sayfaları arasındadır.

Yapılan literatür taramasıyla 107 tâbiî kadın râvi ismi ve 609 rivayet tespit edilmiştir. Elde edilen rakamların çokluğu, verileri gruplandırmayı gerektirmiştir. Bu sebeple râviler rivâyet sayısına göre tasnif edilmiştir.

Birinci bölüm "Rivayet Sayısı 30'dan Fazla Olan Tâbiî Kadın Râviler" olup, bu bölümde altı râvi tasnif edilmiştir. Bu râviler; Amra bint Abdirrahmân (ö. 106/724), Âişe bint Talha (ö. 101/719), Fâtıma bint el-Münzir (ö. ?), Hafsa bint Sîrîn (ö. 101/719), Muâze bint el-Adeviyye (ö. 83/702) ve Ümmü Derda es-Suğrâ'dır (ö. 81/700) ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Öncelikle râvilerin hâl tercümesi araştırılarak râvinin adı, lakabı, vefat yılı, kaçınıcı tabakadan olduğu, hocaları, talebeleri ve varsa haklarında diğer bilgiler bir araya getirilmiştir. Râvilerin tabakası için İbn Hacer'in *Takrîbu't-Tehzîb* adlı eseri esas alınmıştır. Tam istikra (induction, tümevarım) yöntemi ile râvilerin, Kütüb-i Sitte'de yer alan rivayetleri bir araya getirilerek râvinin tüm rivayetleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın temel araştırma alanı rivayet değerlendirmesidir. Mükerrer hadisleri tespit etmek ve metin incelemesi yapmak için rivayetler konularına göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bölümde birden fazla rivayet olduğunda ana metinde bir hadisin senedi ve metni yazılarak tercümesine yer verilmiş, diğer rivayetlerin metni dipnotta gösterilmiştir. Konularına göre tasnif edilen rivayetler şema ile gösterilmiş ve lafız farklılıklarına işaret edilmiştir. Daha sonra sened zincirinde yer alan cerh edilen râviler hakkında bilgi verilmiştir. Bu noktada çalışmanın hacminin çok genişlememesi için cerh edilmeyen râviler hakkında müracaat edilecek bir indeks oluşturulmuş ve çalışmanın sonuna yerleştirilmiştir. Her seneden sonra o senedin sıhhat durumu ile ilgili elde edilen sonuç belirtilmiştir. Metin incelemesi için şerh ve fıkıh kitaplarına müracaat edilerek değerlendirme yapılmıştır.

Kadın tâbiî râvilerin rivâyetlerinin hoca ve talebe râvilerine göre dağılımı özel başlıklar halinde gösterilerek kimlerden hadis naklettikleri ve kendilerinden de nakleden râvilerin kimler olduğuna, aralarında akrabalık bağının bulunup bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Râvilerin hangi konularda hadis rivayet ettiklerine işaret edilmiştir.

Son olarak incelenen râvinin rivâyetlerinin konulara göre tasnifi şema ile gösterilerek, rivâyet sayısı ve sened değerlendirmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

İkinci bölümün başlığı “Rivayet Sayısı 3- 30 Arası Olan Tâbiî Kadın Râviler”dir. Bu bölümde de râviler rivayet sayısına göre çoktan aza doğru sıralanmış, rivayet sayısının eşit olması durumunda râviler alfabetik olarak dizilmiştir. Her bir râvinin hayatı ile ilgili bilgiler verildikten sonra, rivayetleri konularına göre tasnif edilerek senet ve metin yönünden değerlendirilmiştir. Daha sonra rivayetlerin hoca ve talebe râvilerine göre dağılımı ve konularına göre tasnifi şema ile gösterilerek, rivâyet sayısı ve sened değerlendirmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm “Rivayet Sayısı Üçten Az Olan Tâbiî Kadın Râviler” olup râviler rivayet sayısına göre çoktan aza doğru sıralanmış, rivayet sayısının eşit olması durumunda râviler alfabetik olarak dizilmiştir. Her bir râvinin hayatı ile ilgili bilgiler verildikten sonra, rivayetleri senet ve metin yönünden değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde elde edilen bilgilerin analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonunda elde edilen bilgiler tablo halinde gösterilerek verilerin özetlenmesi hedeflenmiştir. Râviler ile ilgili tabloda; râvi adı ve vefat tarihi, vefat tarihi bilinmeyenlerin tabakası (İbn Hacer’e göre), râvinin hoca ve talebeleri ve varsa akrabalık ilişkileri, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Nesâî ve Tirmizî’deki rivayet sayısı, Kütüb-Sitte’deki toplam rivayetlerinin sıhhat derecesi gösterilmiştir. Rivayetler ile ilgili tabloda; rivayetin sıra sayısı, rivayetin başlangıcı, rivayetin sahâbî ve tâbiî râvisi, müelliflere göre Kütüb-i Sitte’de yer alan sened sayısı ve rivayetin sıhhat derecesi derlenmiştir.

Çalışmada 609 rivayet sened yönünden de incelenmiştir. Çalışmanın hacminin genişlememesi için cerh edilen râviler hakkında yerinde bilgiler verilirken diğer râviler için bir râvi indeksi hazırlanmıştır. Bu indekste râvilerin isimleri senedde zikredildiği şekliyle verilmiş ve müracaat kaynakları gösterilmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Tâbiî kadın râviler ve rivayetleri hakkındaki bilgilerin kolay ulaşılabilir bilgiler olmaması, dönemin değerlendirilmesinde bazı yanılsamalara sebebiyet vermektedir. Tabiî kadın râvilerin ve rivayetlerinin topluca ele alınması, dini alanda kadınların katkılarının hangi konularda ve ne ölçüde olduğunun tespit edilmesini ve böylece tâbiî dönemi ve günümüzün daha iyi değerlendirilmesini ve anlaşılmasını sağlayacağı kuşkusuzdur.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Hadis külliyyatı içerisinde Kütüb-i Sitte örneği üzerinde çalışma yapılacaktır. Hadis tarihinde yer alan sahâbe, tâbiîn ve tebei't-tâbiîn tabakalarından tâbiîn neslinin kadın râvi ve rivayetleri değerlendirilecektir.

ALANDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ÖZGÜN DEĞERİ

Ele alınan ilk eser, *Devru'l-mer'eti fi hidmeti'l-hadîsi fi kurûni's-selâsti'l-ûlâ* isimli çalışmadır. Bu çalışmaya İslâm'ın kadının eğitime verdiği önem konusu ile başlanılmış ve kadın sahabeden mü'minlerin annelerine geniş bir bölüm ayrılmıştır. İkinci bölümde kadın tabiîler tabakalarına göre sınıflandırılarak isim listesi verilmiş ve hadis kitaplarından diğer isimlere ulaşabileceği ifade edilmiştir.¹

Cühûdü'l-mer'eti fi rivayeti'l-hadîsi'l-karni's-sâmini'l-hicrî isimli eserde hadis ilminde kadınların I. Asırdan VIII. Asra kadarki yeri anlatılmıştır. Çalışmada tabiî dönemine ait üç isimden bahsedilmekle yetinilmiştir.²

Terâcimü tabakati'l-muhaddisâti mine't-tâbiyyâti ve merviyâtihinne fi'l-Kütübi's-Sitte adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada Kütüb-i Sitte'de rivayeti bulunan yüz yirmi sekiz kadın tâbiînin ismi yer almaktadır. Râviler; isim ve künyesi ile bilinenler ve mübhem olanlar şeklinde üçe ayrılmıştır. Râvilerin hal tercemesi ile bilgi verildikten

¹ Âmal Kârdâş bint el-Hüseyn, *Devru'l-mer'eti fi hidmeti'l-hadîsi fi kurûni's-selâsti'l-ûlâ* (Katar: Vizârâtü'l-evkâfu ve's-şüûni'l-İslâmiyye, 1999).

² Salih Yusuf Ma'tûk, *Cühûdü'l-mer'e fi rivayeti'l-hadîsi'l-karni's-sâmini'l-hicrî* (Beyrût: Dârü'l-Beşairi'l-İslâmiyye, 1997).

sonra rivayet sayıları belirtilerek rivayetlerinden bir örnek verilmiş ve herhangi bir inceleme yapılmadan o rivayetin hükmü söylenmiştir. Rivayetlerin sahih, hasen ve zayıf olarak hükmü verilirken âlimlerin o rivayet hakkında ulaştıkları kanaatler ifade edilmiştir.³

Nisâü min asri't-tâbiîn adlı eserde otuz kadın tâbiînin hayatları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bu çalışmada her ne kadar incelenen râvilerin hayatları hakkında bilgiler verilmişse de tespit edilen tâbî kadın râvi sayısı azdır.⁴

“*Cühûdü'l-mer'eti fi neşri'l-hadîsi ve ulûmuhu*” adlı makalede kadın râviler hakkında bilgiler verilmiş olup yirmi iki kadın tabîî ismi sıralanmıştır. Sahabenin hayatta olması sebebiyle tabîîlerin hadis rivayet etmekten geri durdukları ve bu sebeple tabîî kadın râvi sayısının kadın sahabeden az olduğu tespiti yapılmıştır.⁵

“*Cühûdü'l-mer'eti fi hidmeti'l-sünneti'n-nebeviyyeti fi karni's-sâdisi'l-hicriyyi*” isimli makalede kadın tabîîlerden üç kişinin biyografisi kısaca verildikten sonra VI. asırdan 151 kadın muhaddis tanıtılmıştır.⁶

Türkiye’de kadın tâbiî râvilerin hadis ilmine katkılarını ya da rivayetlerinin toplu değerlendirilmesini konu alan müstakil bir çalışma yoktur. Kadınların hadis ilmine katkılarını konu edinen çalışmalar ise ağırlıklı olarak sahabe dönemini ele almaktadır.⁷

Bu alanda yapılan ilk önemli akademik çalışma “*Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*”⁸ isimli doktora tezidir. Hicrî II-V asırlarda yaşamış olan kadın muhaddislerin biyografilerinin işlendiği bu tezin ikinci bölümünde, tabakât kitaplarından hadis rivayet

³ Âliye bint Abdillâh Bâltû, *Terâcimü tabakati'l-muhaddisâti mine't-tâbiyyâti ve merviyâtihinne fi'l-Kütübi's-Sitte* (Mekke: Yüksek Lisans Tezi, 2006), erişim: 7 Mart 2021, <http://toratheyat.com/f-74.html>.

⁴ Ahmed Halil Cum'a, *Nisâü min asri't-tâbiîn*, (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 2002).

⁵ Afâf Abdülgafûr Hamîd, “*Cühûdü'l-mer'e fi neşri'l-hadîsi ve ulûmuhu*”, *Mecelletü Câmî'a'ti'l-Ummü'l-Kurâ li Ulûmi'l-Şer'iyye* 19/42 (2007): 230-270.

⁶ Saîd Abdurrahmân Mûsâ, “*Cühûdü'l-mer'eti fi hidmeti'l-sünneti'n-nebeviyyeti fi karni's-sâdisi'l-hicriyyi*”, *Mecelletü Câmî'a'ti's-Şârîka li'l-ulûmi's-şer'iyyeti ve'l-kânuniyyeti* 2 (2009): 59- 115.

⁷ Bk. Hatice Kurt, *Sahabî Hanımlar ve Hadis İlmi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 160; Ayşe Esra Ağrakça Şahyar, *Seyahat ve Rivayetleriyle Hanım Sahabîler* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2015); Aynur Uraler, *Ümmü Habibe'nin Rivayetleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1990); Sehal Deniz Kotan, *Kadın Sahabîlerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2019).

⁸ Nusrettin Bolelli, *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998).

ettiği belirtilen kadın tâbiînin isimleri tespit edilmiş ve 348 isme ulaşılmıştır. Tespit edilen râvilerin rivayetlerinin konularına değinilmemiştir. Rivayet sayıları belirtilse de rivayetlerinin neler olduğu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Tabakât kitaplarında, hadis rivayeti olduğu söylenen ama rivayeti verilmeyen kadın tabiînin de çalışmaya eklenmesi sayıyı arttırmıştır. Tâbiî olarak tespit edilen isimlerin içinde az da olsa sahabî ve tebe-i tâbiî bulunmaktadır.

“*Amre bint Abdirrahman'ın Hayatı ve Rivayetleri*”⁹ adlı yüksek lisans tezi müstakil olarak bir tâbiî kadın râvi hakkında yapılan çalışmadır. Eserde Amre bint Abdirrahmân'ın hayatı, öğrenimi ve ilmi kişiliği anlatılarak Kütüb-i Tis'adaki rivayetleri bir araya getirilmiş ve rivayetlerin konularına göre dağılımı yapılmıştır.

Bu çalışmanın yapıldığı esnada tamamlanmış olan “*Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ'nın Hayatı ve Rivâyetleri*”¹⁰ adlı yüksek lisans tezi müstakil olarak bir tâbiî kadın râviyi ele almaktadır. Tezde Ümmü'd-Derdâ'nın hayatı ve ilmi kişiliği ele alınmıştır. Ümmü'd-Derdâ'yı konu edinen bu çalışmada onun tâbiî tabakasının meşhur râvilerinden olmasına rağmen hayatına dair ulaşılabilen bilgilerin az olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum çalışmanın bir eksikliği değil kaynaklarda kadın râviler hakkında sınırlı bilgilerin yer almasındandır. Ümmü'd-Derdâ rivayetlerinin metin ve tercümelerine yer verilmiş, gerekli görülen yerlerde açıklamalar yapılarak, rivâyetlerin sıhhati araştırılmıştır.

Hadis ve kadın konusunda hazırlanmış bir başka akademik çalışma Muhammet Yılmaz'ın “*İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*”¹¹ adlı kitabıdır. Yazar eserinde İbn Hacer'in ders okuduğu altmışa yakın kadın hocası¹² ile beraber hicrî IX. asra kadar her dönemde yaşamış kadın muhaddisleri çeşitli yönleriyle ele almıştır. Eserin giriş bölümünde tâbiî dönemi kadın muhaddislerin adları sıralanmış ve hayatları

⁹ Hatice Tozluç, *Amre bint Abdirrahmân'ın Hayatı ve Rivâyetleri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 78.

¹⁰ Ümmügülsüm Atik, *Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ'nın Hayatı ve Rivâyetleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, 2022), 134.

¹¹ Muhammet Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2008.

¹² İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-Mecmaü'l-müesses li'l-mucemi'l-müfehres*, thk. Yusuf Abdurrahman Maraşlı (Beyrût: Dârü'l-ma'rife, 1413/1992). İbn Hacer bu eserinde 730 hocasına yer vermiştir. Bu hocaların 60'ının kadın olması ve İbn Hacer'in bu kadın muhaddislerin çoğundan hadis duymuş olması o dönemde kadınların Hadis ilminde aktif olmalarını örneklemesi açısından önemlidir.

hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ayrıca Yılmaz aynı alanda “Hz. Peygamber Dönemi ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlûkler Dönemine Kadar)” adlı bir makale yayımlamıştır.¹³

“*Kadınların Hadis İlmindeki Yeri (Hicrî IX. Asır Memlûkler Dönemi)*” adlı yüksek lisans tezi, kadınların Hicrî IX. asırda Mısır ve çevresinde hadis ile meşguliyetlerini ele alarak kadın muhaddislerin bu ilmin daha sonraki nesillere aktarılmasındaki hizmetlerini müstakil bir eser ile ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışma zaman ve mekân ile sınırlandırılmış, tâbiî nesline hiç değinilmemiştir.¹⁴

“Kadınların Hadis İlmine Katkıları”¹⁵ adlı makalede, “Tâbiî, Tebe-i Tabiîn ve Sonraki Nesiller” alt başlığında meşhur olan altı tâbiî ismin biyografisine yer verilmiştir.

Sayılan bu çalışmaların ortak özelliği, örnekler ile kadın râvilerin hadis ilmine katkılarına dikkat çekmiş olmalarına rağmen kadın tâbiî râviler konusunda yeterli ve kapsamlı olmamalarıdır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Rivayet külliyyatının çok geniş olması kapsamın belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu sebeple “Kadın Tâbiî Râviler ve Rivâyetleri” konusunun Kütüb-i Sitte eserleri içindeki râviler ve rivayetler ile sınırlandırılması uygun görülmüştür.

Hadis eserlerinde tâbiî nesline ve rivayetlerine ait özel çalışmaların olmaması, bu konuda hazırlanmış olan tarih, siyer, rical ve tabakat kitaplarının taranmasını gerektirmiştir. Bundan dolayı Kütüb-i Sitte râvilerinden kadın tâbiî râvi olup da gözden kaçırılan isimler ve rivayetler olabilir.

Râvilerin hal tercemeleri araştırılırken müracaat edilen eserlerin, ağırlıklı olarak erkek râvilere yer verdiği ve kadın râviler konusunda genelde kısa ve ayrıntısız bilgiler içerdiği görülmüştür. Hatta bazı râviler için hiçbir bilgiye rastlanılamamıştır. Bu sebeple

¹³ Muhammet Yılmaz, “Hz. Peygamber Dönemi ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlûkler Dönemine Kadar)”, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)* 2/1 (August 2016): 378-388.

¹⁴ Fatma Kavşut, *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri (Hicrî IX. Asır Memlûkler Dönemi)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004).

¹⁵ Mehmet Eren, “Kadınların Hadis İlmine Katkıları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/1 (2003): 83-110.

tespit edilen her bir isim için yeterli ve ayrıntılı bilgi kaydedilememiştir. Bu durum tarih, rical ve tabakat kitaplarının ağırlıklı olarak erkek râvilerden bahsediyor olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Bu çalışmada kadın tâbiî râviler ve rivayetleri değerlendirilmiştir. Hadis tarihine yer alan diğer tabakalarda da kadın râvilerin ve rivayetlerinin tespit edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

GİRİŞ

KADINLARIN HADİS RİVAYETİNDEKİ ROLÜ

Kadınlar, Hz. Peygamber döneminden itibaren İslam'ın tebliğ edilmesinde ve gelecek nesillere aktarılmasında rol almışlar, sosyal ve ilmî hayatta aktif görevlerde bulunmuşlardır. İlmî hayatta râvi, fakîh, müfessir olarak hadis, fıkıh ve tefsir alanında hizmet etmişlerdir. Özellikle hadis rivayeti konusunda hadislerin sonraki kuşaklara ulaştırılmasında aktif olmuşlardır.

İslâm, kadınının sosyal statüsünde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Geçmişten günümüze eski kültür ve diğer dinlerde kadınlar sosyal ve kültürel haklardan mahrum bırakılmışlar, bunun doğal sonucu olarak da kadınların eğitime pek fazla önem verilmemiştir. İslam'a göre ise; *“İlim öğrenmek, kadın erkek her Müslümana farzdır.”*¹⁶

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber¹⁷, İslam'ı tebliğ etmede kadınları ihmal etmemiştir. Mescidi ibadet edilen yer olmakla beraber bir ilim merkezi olarak gören Hz. Peygamber, kadınların da mescide gelebilmeleri için uygun şartları ve ortamı oluşturmuştur. Kadınları mescide gelmeye teşvik ederken erkekleri de kadınların mescide gelmelerine engel olmamaları için uyarmıştır: *“Kadınlarınız mescitlere gitmek için sizden izin isterlerse onlara izin verin.”*¹⁸ *“Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın*

¹⁶ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce* (Riyâd: Mektebetü'l-mâârif, ts.), “Mukaddime”, 17.

¹⁷ el-Enbiyâ 21/107.

¹⁸ Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîhi Müslim* (Riyâd: Beytü'l-efkârî'd-düveliyeye, 1998), “Salât”, 137.

mescitlerinden (gelmelerinden) engellemeyin."¹⁹ Aynı zamanda kadınlara özel bir kapı tahsis ederek²⁰, çocuklu kadınların sıkıntı yaşamamaları için namazı kısa tutmuştur.²¹ Kadınlar, günlük namazları mescitte kıldıkları gibi cuma ve bayram namazlarına da katılarak Hz. Peygamber'in hutbelerinden istifade etmişlerdir. Nitekim Ümmü Hişam; "*Kaf Sûresi 'ni her cuma hutbede okurken bizzat Resulullâh'ın dilinden ezberledim.*"²² rivayetiyle Cuma namazlarının müdavimi olduğunu göstermiştir. Ümmü Atıyye de Hz. Peygamber'in emri üzerine genciyle yaşlısıyla bütün kadınların bayram namazlarına katıldıklarını, hayızlı kadınların da namaz kılmasalar bile cemaatin arkasında durarak eğitim ve ibadet birlikteliğine dâhil olduklarını ifade etmiştir.²³

Medineli kadınlar Hz. Peygamber'e gelerek "*Ya Resûlallâh, erkeklerden bize fırsat kalmıyor, bize özel bir gün ayırır mısın*" diye talepte bulunmaları üzerine Hz. Peygamber kadınlar için özel bir gün belirlemiştir.²⁴ Bu talep üzerine Hz. Peygamber tarafından Mescid-i Nebevi'de haftanın bir günü sadece kadınlara tahsis edilmişti ve kadınlar o gün gelir Hz. Peygamber ile sohbet ederlerdi. Böylece ilk nesilden itibaren ilim sahibi kadınlar yetişmeye başlamıştır.

Ancak Hz. Peygamber'den sonra İslam toplumlarında kadınlara dair olumsuz düşünce ve kanaatlerin oluştuğunu görmek mümkündür.²⁵ Hatta bu düşünceler Hz. Peygamber'e dayandırılmaktadır: "*Kadınları köşlerde (göze çarpan mevkilere) oturtmayın, yazıyı da öğretmeyin. Nur Sûresi 'ni ve yün eğirmeyi öğretin.*"²⁶ şeklindeki

¹⁹ Buhârî, "Cum'a", 13.

²⁰ Ebû Dâvûd, "Salât", 17.

²¹ Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh* (Riyâd: Beytü'l-efkâr, 1998), "Ezan", 65.

²² Müslim, "Cuma", 52.

²³ Müslim, "Salâtü'l-ıdeyn", 11.

²⁴ Buhari, "İlim", 36.

²⁵ Kamil Çakın, "Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması", *Dini Araştırmalar* 19 / 49 (Kasım 2016): 107-130 <https://doi.org/10.15745/da.268779>

²⁶ Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Mu'cemul-evsât*, thk. Târik b. Abdullâh b. Muhammed ve Abdülmuhsin b. Muhammed el-Hüseynî (Kahire: Dâru'l-harameyn, ts.) 3/46 (No: 5713); Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ' (Beyrût: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1990), 2/430 (No: 3494).

rivayet de bazı kaynaklarda yerini almıştır. Bu rivayetin aslının olmadığı, uydurma olduğu²⁷ belirtilmişse de insanların ve toplumların zihninde kadınlara dair olumsuz algılar yer etmiştir.²⁸

Sahâbe döneminde başta Hz. Peygamber'in hanımları olmak üzere pek çok kadın hadis rivayet etmiştir. Hz. Âişe 2210 hadis ile en çok hadis rivayet eden kimseler içinde yer almaktadır. Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Ümmü Seleme'nin 378, Hz. Ümmü Habîbe'nin 65, Hz. Hafsa'nın 60, Hz. Meymûne'nin 76, Hz. Zeyneb bint Cahş 11 ve Hz. Safiyye'nin 10 hadisi tespit edilmiştir. Hz. Âişe ve Hz. Ümmü Seleme başta olmak üzere Müminlerin anneleri hadis rivayet etmekle beraber kadın muhaddisler de yetiştirmişlerdir. Müminlerin anneleri dışında sahâbîden Esmâ bint Umeys, Ümmü Hânî, Fatma bint Kays, Nüseybe, Şifa bint Abdillâh, Fatma bint Muhammed gibi isimler hadis rivayet etmişlerdir. Kadın sahâbîler, sahâbî ve tâbiîn neslinden kadın-erkeklerle hadisleri naklederek sünnetin günümüze intikalinde birinci dereceden önemli görevi yerine getirmişlerdir.²⁹

Tâbiîn ve sonrası dönemlerde kadınların ilmi faaliyetleri devam etmiştir. Her ne kadar kadınların ilmi faaliyetlere katkısının sahâbe ve tabiîn döneminden sonra düştüğü³⁰ görülmüşse de bu faaliyetler hicrî 5. asırda yeniden yükselişe geçmiş³¹ ve hicrî

²⁷ İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, *el-Mevdûât*, thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân (Medine: Mektebetü's-selefiyye, 1386/1966), 2/269.

²⁸ Kadınlar aleyhindeki bu düşüncelerin köklerini insanın ilk yaratılış kıssasından itibaren görmek mümkündür. Kadın; zayıflık, eğrilik, ihanet, ceza olarak verilen hayız, akıl ve din noksanlığı, uğursuzluk ve fitne gibi kavramlarla özdeşleştirilmiştir. Bununla beraber Türkiye'de kadına dair olumsuz yargılara cevap niteliğinde bir literatür oluşmaktadır. Özenle hazırlanan bu çalışmalar dikkatle incelenip yenilerinin eklenmesi gerekmektedir: Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, (Ankara: Kitâbiyât, 2000); Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2001); Kamil Çakın, "Kadınlar ile İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi" *Dini Araştırmalar* 1/ 1 (Haziran 1998): 5-30; Mehmet Hayri Kırbaçoğlu, "Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler", *İslâmî Araştırmalar* 10/ 4 (1997): 259-270; M. Hanefî Palabıyık, "Toplumsal Cinsiyet ve İslam Düşüncesinde Kadın" *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi* , 1/2 (2020): 81-100; Hüseyin Akgün, "Kadının Kaburga Kemiginden Yaratılması Meselesi (Rivâyetlerin Aslu'l-Hadîs ve Hadis Rivâyet Coğrafyası Açısından Ele Alınması)", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19 / 2 (Eylül 2019): 323-338. <https://doi.org/10.33415/daad.585831>; Mustafa Tunçer, "Kur'an-ı Kerim Işığında Kadının Yaratılışı ve İtibarsızlaştırılmasına Neden Olan Konuların Değerlendirilmesi" *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6 / 1 (Haziran 2019): 153-188. <https://doi.org/10.33718/tid.526053>.

²⁹ Boilelli, *Kadınların Hadis İlmine Olan Katkıları*, 40-45.

³⁰ Eren, "Kadınların Hadis İlmine Katkıları", 87-88.

³¹ Boilelli, *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*, 46-194.

8. ve 9. asırlar, kadınların hadis rivayeti konusunda altın devri olarak nitelendirilmiştir.³² Özellikle hicri 4. asırdan itibaren kadın muhaddisler hadis rivayet etmenin dışında, evlerinde veya tekke ve dâru'l-hadislerde hocalık yaparak ve eserler yazarak hadis ilmine hizmet etmeye devam etmişlerdir. Âişe bint Muhammed b. el-Müslim (ö. 736/1336)³³, Fatma bint İbrâhîm (ö. 711/1311)³⁴, Hatice bint el-Ubeyrî (ö. 570/1174)³⁵, Melike bint Abdillâh (ö. 802/1400)³⁶, Sittü'l-vüzerâ bint Yahyâ (ö. 715/1315)³⁷ gibi isimler hadis dersi veren kadın muhaddislere örnektir. Humeyde bint Muhammed Şerif (ö. 1087/1676)³⁸, Ümmü'l-Hennâ bint Abdilhak (ö. 542/1148)³⁹ cüz yazarı kadın muhaddislere, Zeyneb bint Abdillâh (ö. 861/1457)⁴⁰ meşyaha yazarı kadın muhaddislere örnektir.⁴¹

1. Kavramsal Çerçeve

Tâbiî (التابعي), kelime manası tâbi olmak, görüşünü benimsemek, peşinden gitmek gibi anlamlara gelen تبع kelimesinin ismi mensubudur. Bu kelimenin çoğulu ise tâbiîn (التابعين)'dir.⁴² Hadis Usûlü ilminde tâbiî, mümin Hz. Peygamber'in sahabesinden birisi ile görüşerek ondan hadis nakleden kişiye denilmiştir.⁴³ Tâbiî, mümin olarak bir veya

³² Alparslan Kartal, "Hadis İlminde Kadın Muhaddislerin Lakapları Üzerine Bir İnceleme", *Ekev Akademi Dergisi*, 0/86 (2021), 95.

³³ Kehhâle, Ömer Rızâ, *A'lâmü'n-nisâ' fî âlemi'l-Arab ve'l-İslâm* (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1959), 3/189.

³⁴ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 4/24-25.

³⁵ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 1/336.

³⁶ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 5/103.

³⁷ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 2/174.

³⁸ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 1/298.

³⁹ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 3/282.

⁴⁰ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, 1/483.

⁴¹ Bolelli, *Kadınların Hadis İlmine Olan Katkıları*, 206-220.

⁴² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, nşr. Abdullâh Alî el-Kebîr (Kâhire: Dâru'l-Maârif, ts.), "tba", 5/416.

⁴³ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 381.

birkaç sahâbî ile karşılan kimse olarak da tarif edilmiştir.⁴⁴ Ayrıca iman emiş olarak bir sahâbîyi görüp Müslüman olarak vefat eden kimse olarak da tarif edilmiştir. Hatîb el-Bağdâdî tâbîî olmak için sadece sahabeyi görmeyi yeterli görmemiş aynı zamanda bu kimsenin sahabe ile sohbet etmiş olması gerektiğini söylemiştir.⁴⁵ Tâbîîn nesli, sahabenin ileri gelenleri ile görüşmüş olanlara kibâr-ı tâbîîn, sahabe neslinin sonlarında az sayıda sahabe ile görüşmüş olanlara sığâr-ı tâbîîn denilerek tabakalara ayrılmıştır.⁴⁶ Tâbîîn döneminin başlangıcı, son sahâbî kabul edilen Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile'nin vefatı 110/728 yılıdır ve sonu ise son tâbîî sayılan Halef b. Halîfe'nin vefat tarihi olan 180/796 yılıdır.⁴⁷ Tâbîîn'in en faziletli Saîd b. Müseyyeb, kadın tâbîîn'in en meşhurları Hafsa bint Sîrîn, Amra bint Abdîrrahmân ve Ümmü'd-Derdâ el-Vassâbiyye olarak kabul edilmiştir.⁴⁸ Tâbîîn arasında Hz. Peygamber'in döneminde yaşamış olup onu göremeyen muhadram olarak adlandırılan bir grup vardır. Müslim, muhadramın yirmi kişi olduğunu söylemiştir.⁴⁹

Râvi (الراوي) kelimesi, sözlükte “su başına gitmek, kana kana su içmek” anlamına gelen روي fiilinin ismi failidir ve “hadisi usulüne uygun bir şekilde nakleden kimse” demektir. Çoğulu ruvât (الرواة)'dır.⁵⁰ Muhaddisler sened zincirinde yer alan râvileri tabakalara ayırmışlar ve ilk üç tabakayı sahâbe, tâbîîn, tebeu't-tâbîîn olarak belirlemişlerdir. Sahâbe tabakası dil âdil kabul edilmiş ve tenkide tabi tutulmamıştır. Bir hadisin sıhhati için râvide birtakım şartlar aranmıştır. Râvinin Müslüman olması, akıl ve bulûğ çağına ermiş olması, adalet ve zabt sahibi olması gerekir.⁵¹

⁴⁴ İsmâil Lütî Çakan, *Hadis Usûlü*, (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989), 87; Abdullâh Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 299; Ahmet Yücel, *Hadis Usûlü*, (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 133.

⁴⁵ Subhi es-Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, çev. Yaşar Kandemir (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012), 290.

⁴⁶ Yücel, *Hadis Usûlü*, 133; Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 319.

⁴⁷ İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadîs*, çev. Abdullah Aydın (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 245; Yücel, *Hadis Usûlü*, 133.

⁴⁸ Subhi es-Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, 290; Yücel, *Hadis Usûlü*, 133.

⁴⁹ İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadîs*, 244.

⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, “rvy”, 17/1784; Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 251; Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 319.

⁵¹ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 319-320.

Sened (السند) kelimesi sözlükte, dağın veya vadinin eteğinden yükselen kısmı, bir kimsenin güvendiği kimse, dayanak ve sığınak anlamalarına gelmektedir.⁵² Sened, hadisin ilk kaynağına ulaşan yolu oluşturan râviler zinciridir. Yani hadisi son rivayet eden râvi ile Hz. Peygamber arasında bulunan râvilerin isimleridir.⁵³

Cerh (الجرح) kelimesi sözlükte “yaralamak, bir yarayı silahla deşmek” anlamındadır.⁵⁴ Bir alimin râviyi, adalet ve zabt sıfatlarından birisini veya ikisini taşımadığını söyleyerek tenkit etmesidir.⁵⁵ Ta’dîl sözlükte “düzeltmek, doğrultmak” anlamındadır, عدل kelimesinden türetilmiştir. Râvinin adil olduğuna hükmetmek demektir.⁵⁶ Cerh ve ta’dîl, özel lafızlar kullanarak rivayetlerinin kabulü veya reddi yönünden râvilerin adalet ve zabt sıfatlarını araştıran hadis ricâli ilmidir.⁵⁷

Nakd (النقد), hadislerin makbul olanını merdud olanından ayırmak için senedde yer alan râvilerin, hadis rivayetindeki güvenilirlik durumlarının inceleme tabi tutulmasıdır. Nakd yani bilimsel tenkid, sened ve metin açısından yapılır. Nakdu’s-sened, senedde yer alan râvilerin incelenmesidir. Bu inceleme neticesinde râvinin, sika veya zayıf olduğuna karar verilir ve rivayet ettiği hadis hakkında bu tespite göre hüküm verilir. Nakdu’l-metin, hadis metninin isnad edilen kimseye aid olup olmadığının tespit edilmeye çalışılmasıdır.⁵⁸

Hadis külliyatında yer alan rivayetler ilk dönemlerden itibaren incelenmeye başlanmış olmakla beraber sistematik olarak tedvin döneminden inceleme konusu olmuş, her bir rivayet hem sened hem metin açısından ele alınıp değerlendirilmiştir. Sened tenkidi, rivayetlerin güvenilir bir tarikle gelip gelmediğini anlama imkânı

⁵² İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “snd”, 21/2114.

⁵³ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 357; Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 275.

⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “crh”, 6/586.

⁵⁵ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 48; Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 48.

⁵⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “adl”, 31/3838; Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 383.

⁵⁷ Subhi es-Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, 82; Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 44; Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 48.

⁵⁸ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 309; Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 243.

sağlamıştır. Sened tenkidi için erken dönemlerden itibaren râvilerin biyografilerine dair eserler meydana getirilmiştir.⁵⁹

Hadislerin sahih, hasen ve zayıf olarak sınıflandırılması sadece sened incelenmesine değil aynı zamanda metin incelenmesine dayanmaktadır. Metinlerin ihtiva ettiği kusurlar neticesinde zayıf rivayetlere maktûb, muallel, muztarib, müdrec gibi adlar verilmiştir. Bir rivayetin senedi ve metni incelenerek o rivayetin sahih, hasen veya zayıf olduğu söylenebilir. Ancak hadis âlimleri hadisleri değerlendirirken sadece sened veya metnin tetkikiyle yetinmemişler ve çok yönlü inceleme yapmışlardır.⁶⁰

Kütüb-i Sitte, altı kitap manasındadır ve hadis külliyatında meşhur olan altı esere denilir. Kütüb-i Sitte; Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin *el-Câmi 'u's-şahîh*'leri, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin *es-Sünen*'lerinden oluşmaktadır. Kütüb-i Sitte eserlerinin her birinin kendine has seçkin özellikleri vardır. Mesela Buhârî fıkıh babları, Müslim tertibinin güzelliği ve talikatının azlığı, Ebû Dâvûd ahkam hadislerini toplaması, Tirmizî rivayet sanatı, İbn Mâce fıkıh bablarının tanzimi ve Nesâî'de bu özellikleri toplaması sebebiyle öne çıkmıştır.⁶¹ Kütüb-i Sitte eserlerinin yazıldıkları dönemde otorite kazanmadıkları bilinmektedir. İbn Adî (ö. 365/976), Buhârî'nin eserine sadece sahih hadisleri aldığını söyleyen ilk kişi olmuştur. Buhârî, hicri dördüncü asrın ikinci yarısından itibaren kendisinden söz ettirmeye başlamıştır. Sonraki dönemlerde Buhârî ve Müslim'in eserleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Yapılan tüm bu çalışmalar hicri dördüncü ve beşinci asırda Buhârî ve Müslim'in eserlerinin ayrıcalık kazan dığını göstermektedir. Hicri altıncı asırda Hâzîmî (ö. 584/1188), *Şurûtu'l-eimmeti'l-hamse* adlı eseriyle Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin hadis rivayetindeki şartlarını ele almıştır. Hicri yedinci asırda, altıncı kitap olarak İbn Mâce'nin eserinin de eklenmesiyle beraber İbn Salâh (ö. 643/1245) tarafından Kütüb-i Sitte eserlerinin diğer temel kaynaklardan daha üstün olduğu anlayışı yerleşmiştir.⁶²

⁵⁹ Raşit Küçük, "İsnad", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/ 157.

⁶⁰ Raşit Küçük, "Metin", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/ 412.

⁶¹ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 193; Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 158.

⁶² Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi*, (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 143-145.

2. Rivayeti Bulunan Kadın Râvi Sayısı

Allah'ın kadın kullarının hadis ilmine katkılarını görebilmek için öncelikle sahabe dönemine gitmek başta Hz. Peygamber'in eşleri olmak üzere birçok kadın sahâbînin hadislerin nakledilmesi konusundaki çabalarını görmek gerekir. Kadın sahâbîler, hadislerin gelecek nesillere aktarılmasında, hadislerin tahkik edilmesinde ve yazıya geçirilmesinde hizmet etmişler ve kendilerinden sonra ilmi devam ettirecek talebeler yetiştirmişlerdir.

Sahâbî kadın râvi sayısını tespit etmek için sahabe adlarına göre düzenlenen müsned türü eserlere bakmak çalışmayı kolaylaştıracaktır. Bakî b. Mahled'in (ö. 276/889) *el-Müsned*'inde 125 kadın sahabenin ismi sıralanmıştır.⁶³ Kadın sahabe müsnedlerini bir araya getirmek için hazırlanan *Câmi'u Mesânîd-i Nisâ'* adlı eserin sonunda rivayeti bulunan 102 kadın sahabenin listesi verilmektedir. Mu'cem türü eserlerin en hacimli ve meşhuru olan Taberânî'nin (ö. 360/971) *el-Mu'cemü'l-Kebîr* adlı eserinin son cildinde bulunan kadın sahabe sayısı 240'tır. Yakın dönemde yapılan bir doktora çalışmasında sahâbe kadın râvi sayısı 106 olarak tespit edilmiştir.⁶⁴

Sonraki dönemlerdeki kadın râvi sayısını tespit etmek için rical kitaplarına bakmak gerekmektedir. Kütüb-i Sitte üzerine yapılan rical çalışmalarının temelini oluşturan Mizzî'nin *Tehzîbu'l-Kemâl* adlı çalışmasında 266 kadın râvi bulunmaktadır.⁶⁵ İbn Hacer'in (ö. 852/1449) bu esere ilaveler yaparak hazırladığı *Tehzîbu't-Tehzîb* adlı eserinde ise 325 kadın râvi vardır.⁶⁶ Bu rakamlar bize kadın râvilerin ağırlıklı olarak sahâbeden oluştuğunu göstermektedir.

Tabiîn ve sonraki dönemlerdeki kadın râvilerin sayısı, asırlara göre sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Buna göre hicri 1. asırda 246, hicri 2. asırda 39, hicri 3. asırda 10, hicri 4. asırda 17, hicri 5. Asırda 45 kadın râvi vardır. Hicri 1. asırdan sonra kadın râvilerin sayısındaki düşüş göze çarpmaktadır. Allah'ın kadın kullarının hadis ilmi faaliyetlerinin Hz. Peygamber döneminde başlayıp günümüze kadar devam ettiği dile

⁶³ Ekrem Ziyâ Ömerî, *Bakî b. Mahled el-Kurtubî ve Mukaddimetü Müsnedihi* (Medine: y.y., 1984).

⁶⁴ Kotan, *Kadın Sahabilerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi*, 18.

⁶⁵ Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahman b. Yûsuf, *Tehzîbü'l-kemâl ft Esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1992), 35/123-401.

⁶⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1995), 4/663-705.

getirilmiştir. Ancak kadınların hadis ilminde en faal oldukları dönem, sahabe ve tâbiîn dönemi olmuş, zaman içinde bu etkinlik azalmıştır.⁶⁷ Hicri 3. ve 4. asır, Hadis alanında eserlerin kaleme alındığı dönemlerdir. Bu dönemlerde kadın muhaddislerin telif işiyle fazla meşgul olmadıkları anlaşılmaktadır.

İbn Hacer, hicri 8. asır ricali için yazdığı *ed-Dürrü'l-Kâmine* adlı eserinde, 170 tane kadın muhaddisin kısa biyografisini vermiştir.⁶⁸ Sehâvî (902/1496), 9. asır ricali için yazdığı *ed-Dav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi* adlı eserin sonunda 1000'den fazla kadının hal tercemesini vermiştir.⁶⁹

Biyografi kitaplarından anlaşıldığı gibi hicri 10. asırdan itibaren kadınların Hadis ilmi ile meşguliyetleri azalmıştır. Günümüzde ise Türkiye'de ve diğer İslam ülkelerindeki İlahiyat Fakültelerinde sayıları az da olsa Hadis alanında akademik çalışma yapan kadınlar vardır.⁷⁰

3. Kadın Râvilerden Gelen Rivayetlerin Sayısı

Kadın râvilerin rivayetlerinin toplam sayısına dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Sahâbe kadın râvilerin rivayet sayısını tespit edebilmek için müsnedlere müracaat edildiğinde Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'inin tahkikli baskısında 3637 rivayet⁷¹, Tayâlisî'nin *el-Müsned*'inde 302 rivayet bulunmaktadır. Taberânî *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'inde bulunan yaklaşık 21.000 rivayetten 2.550'si kadın sahâbeye aittir.⁷² Yakın dönemde yapılmış olan bir çalışmada, Kütüb-i Sitte eserlerinde Buhârî'de 31, Müslim'de 36, Ebû Dâvûd'da 75, Tirmizî'de 46,

⁶⁷ Eren, "Kadınların Hadis İlmine Katkıları", 87, 88.

⁶⁸ İbn Hacer, *Zeylü'd-Dürrü'l-Kâmine*, thk. Adnân Dervîş (Kâhire: el-Munazzamatü'i-ğarbiyyeti li't-terbiyyeti ve's-sekâfeti'lulûm, 1992).

⁶⁹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi' li Ehli'l-Karni't-Tâsi*, (Beyrut: Menşûrâtü Dâru Mektebeti'l-hayât, ts.), 12/2-167.

⁷⁰ Eren, "Kadınların Hadis İlmine Katkıları", 99.

⁷¹ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed Şeybânî, *el-Müsned*, thk. Sıdkı Muhammed Cemil Attâr (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1991) 631-633.

⁷² Kotan, *Kadın Sahâbilerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi*, 20, 21.

Nesâî'de 65 ve İbn Mâce'de 60 rivayet olmak üzere 115 kadın sahâbenin rivâyetinin yer aldığı tespit edilmiştir.⁷³

Sonraki dönemlerdeki kadın râvilerin rivayet sayısını tespit etmek için müracaat edilecek bir kaynak bulunmamaktadır. Kadın râviler hakkında tabakalar şeklinde yapılacak çalışmalar ile bu konuda veriler elde edilebilir.

4. Hadis İmamlarının Kadın Râvilerden Rivayeti

Erkek râviler kadın râvilerden hadis rivayet etmişlerdir. İbn Şihab (ö. 124/742), Amra bint Abdirrahmân, Hind bint el-Hâris el-Firâsiyye, Fâtımâ el-Huzaiyye ve Ümmü Abdillâh ed-Devsîyye'den⁷⁴, İbn Cüreyc (150/767), Leyla bint Saîd, Halime bint Hakîm ve Abdurrahmân b. Hayyân'ın hizmetlisi Bünâne'den⁷⁵, İmâm Mâlik (ö. 179/795) Âişe bint Sa'd b. Ebî Vakķâs'tan⁷⁶, Aĥmed b. Ĥanbel (ö. 241/855) Ümmü Amr bint Ebi'l-Ėusn'tan hadis rivayet etmiştir.⁷⁷

İbn Asâkîr de sekseni aşkın kadın muhaddisten hadis almış, *Târîhu Dimeşk* adlı eserinin iki cildini kadın râvilere ayırmıştır.⁷⁸ el-Hatîb el-Baĥdadî, Fâtımâ bint Hilâl, Hatice bint Mûsa'dan⁷⁹, Zehebî (ö. 748/1348) 105 kadın râviden⁸⁰, İbnü'l-Cevzî (ö.

⁷³ Âmâl Kârdâş bintü'l-Ĥüseyn, *Devru'l-mer'e fi ĥidmeti'l-hadîs fi'l-kurûni's-selâseti'l-ûlâ* (Katar: Rîâsetü'i-muhâkimi'ş-şerîyye ve Şüûni'd-diniyye, 1420/1999), 141-143.

⁷⁴ Müslim, *el-Münferidâtü ve'l-Vahdân*, thk. Abdülğaffâr Süleymân el-Bezârî (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1988), 123-124.

⁷⁵ Müslim, *el-Münferidâtü ve'l-Vahdân*, 224-225.

⁷⁶ Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl* (Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1992), 27/106; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb* (Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1995), 6/551.

⁷⁷ Eren, "Kadınların Hadis İlmine Katkıları", 91.

⁷⁸ Ebu'l-Kasım Ali b. el-Ĥasen b. Hibetullâh İbn Asâkîr Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Ĥasan b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Ĥüseyn ed-Dimeşkî eş-Şâfiî, *Târîhu medîneti Dimeşk*, thk. Muhibüddîn Ebî Saîd Ömer (Beyrût: Dâru'l-fîkr, 1998), 69/3-296, 70/3-295.

⁷⁹ Hatîb el-Baĥdadî, *Târîhu Baĥdad*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-ġarbi'l-İslâmî, 1422/2001), 14/446, 447.

⁸⁰ Zehebî, *Mu'cemu Muhaddisi'z-Zehebî*, thk. Rûhiyye Abdurrahmân es-Süveyfî (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1993) 13.

597/1201) de üç kadından hadis rivâyet etmiştir.⁸¹ İbn Hacer'in 55 kadın hocası arasında Fâtıma et-Tenûhiyye ve Fâtıma el-Makdisiyye sayılmaktadır.⁸²

5. Kadın Râvilerin Cerh-Ta'dîl Durumu

Kadınların cerh ve ta'dîl edilip edilmeyecekleri konusunda âlimler iki farklı görüş ortaya atmışlardır. Bir grup âlim, kadının rivayet konusunda ta'dil edilemeyeceğini söylemiştir. Diğer bir grup âlime göre ise kadının cerh ve ta'dil edilmesi makbuldür.⁸³

Cerh ve ta'dîl edilen kadın râvilerin sayısına gelince bu alanda yazılan eserlere göre bu sayı farklıdır. *Mizzî Tehzîbu'l-kemâl* adlı eserinde 265⁸⁴, Zehebî *el-Kâşif* adlı eserinde 148⁸⁵, İbn-i Ebî Hâtim er-Râzî (ö. 327/938) *el-Cerh ve't-ta'dîl* adlı eserinde 20⁸⁶, Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) *Târîhu Bağdât* adlı eserinde 31⁸⁷, İbn Asâkir (ö. 571/1176) *Târîhu Dimeşk* adlı eserinde 225⁸⁸ kadın râvi ile ilgili bilgi vermiştir. İbn Hacer *Tehzîbu't-tehzîb* adlı eserinde 132 kadın râviyi cerh veya ta'dil ederken⁸⁹ *Takrîbu't-tehzîb* adlı eserinde ise 174 kadın râviyi sıralamıştır.⁹⁰ Zehebî'nin *Mîzânu'l-İtidâl* adlı eserinde 123 kadın râvinin cerh edildiği görülmektedir.⁹¹ İbn Hibbân'ın *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ ve'l-metrûkîn* ve İbn Adî'nin *el-*

⁸¹ Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed İbnu'l-Cevzî el-Bağdâdî, *Meşîhatu İbni'l-Cevzî*, thk. Muhammed Mahfuz (Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2006), 198-202.

⁸² M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/ 514, 515.

⁸³ Uğur Erman, "Cerh Açısından Kadın Râviler", *Şarkiyat* 11 / 2 (Ağustos 2019), 995.

⁸⁴ *Mizzî, Tehzîbu'l-kemâl*, 35/123-401.

⁸⁵ Zehebî, *el-Kâşifü fi Ma'rifeti men lehî rivâyetün fi'l-Kütübi's-Sitte*, thk. Muhammed Avvâme ve Ahmed Muhammed Nemr el-Hatîb (Cidde: Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 1992), 2/502-519.

⁸⁶ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs İbn Ebî Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, (Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1271/1952), 9/461-467.

⁸⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdât*, 16/616-638.

⁸⁸ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 69/3-298; 70/3-298.

⁸⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, 12/397-439.

⁹⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme, (Suriye: Dâru'r-reşîd, 1406/1986), 743-754.

⁹¹ Zehebî, *Mîzânu'l-İtidâl*, thk. Alî Muhammed el-Bâcî (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1963), 4/604-616.

Kâmil fî Duafâi'r-ricâl adlı zayıf râvilerin bilinmesi için kaleme alınmış iki eserde kadınlar için ayrılmış bir bölüm yoktur.⁹² Sika râvileri tespit etmek için hazırlanmış eserlerden, İclî'nin *Târîhu's-Sikât* adlı eserinde 35⁹³, İbn Hibbân'ın *Kitâbu's-Sikât* adlı eserinde çok sayıda kadın râvi yer almaktadır.⁹⁴

Cerh ve ta'dîl kitaplarında bazı râvilerin “Ekzebü'n-nâs”, “Kezzâb”, “vazzâ”, “mütthemün bi'l-kizb”, “matrûhu'l-hadîs” gibi lafızlar ile cerh edildikleri görülmektedir. Ancak kadın râviler hakkında dikkati çeken bir nokta, onların hadis rivayetinde genel olarak “sikâ” kabul edilmeleridir. Tedlis, ihtilât ve telkin gibi râvinin rivayetini zayıflatan kusurlarla itham edilen kadın sayısı azdır.⁹⁵ Zehebî (ö. 748/1348) zayıf râviler hakkında yazdığı eserinde, kadın râvilerle ilgili bölümde, yalancılıkla itham olunan kadın râvi tanımadığını belirtmektedir.⁹⁶ Ebû İshâk el-İsferâyînî'ye göre, kadın ve erkek râvilerin rivayetleri arasında çelişki olduğunda, kadınların çoğunun erkeklerden daha fazla zabt sahibi olması sebebiyle kadınların rivayeti tercih edilir.⁹⁷

Kadın râviler “لا يعرف حالها” (hali bilinmiyor)”, “لا تعرف” (bilinmiyor) ve “مجهولة” (meçhul) lafızları ile cerh edilmişlerdir. “Mechûlün” (bilinmeyen bir râvidir) lafzı, cerh tabirlerinin üçüncü mertebesinde ve böyle bir râvinin rivayeti tamamen terk edilmez, itibâr için yazılır. Mechûl; mechûlu'l-adâle, mechûlü'l-hâl ve mechûlü'l-ayn olmak üzere üç kısımdır. Mechûlü'l-ayn, kendisinden rivayet eden râvi dışında diğer râvilerce tanınmayan anlamına gelmektedir ki kadın râvilerin meçhul olmasından kast edilen bu olmalıdır. Kadın râvilerin, erkek münekkidler tarafından tanınmaması ve dolayısıyla adalet ve zabt durumunun bilinmemesi o günkü sosyal hayata uygundur. Mechûlü'l-ayn olan kimse için üç görüş söylenmiştir. Birinci görüşe müphem hükmündedir ve makbul

⁹² İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ ve'l-metrûkîn*, thk. Mahmûd İbrâhim Zayed (Haleb: Dâru'l-Vâi, 1976); İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî, *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 1985).

⁹³ Ahmed b. Abdillâh İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, thk. Abdü'l-Âlîm el-Büstî (Medine: Mektebetü'd-dâr, 1985), 2/449-462.

⁹⁴ İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Kitâbu't-sikât*, thk. Muhammed Abdülmuîn Han (Haydarâbâd: Dâiratü'l-Meârifî'l-Usmâniyye, 1973).

⁹⁵ Bolelli, *Kadınların Hadis İlmine Olan Katkıları*, 221; M. Eren, “Kadınların Hadis İlmine Katkıları”, 83-110.

⁹⁶ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, 4/604.

⁹⁷ Bolelli, *Kadınların Hadis İlmine Olan Katkıları*, 221.

değildir. Rivayetin kabulü için Müslüman olmayı yeterli görenlerin görüşüne göre mechûlü'l-ayn olan kimselerin rivayetleri makbuldür. Üçüncü görüşe ise mechûlü'l-ayn olan kimseden, adalet sahibi kimselerden rivayet almakla bilinen kimseler infirad etmişse bu takdirde mechûlü'l-ayn olan kimsenin rivayeti kabul edilir. İbn Hacer'e göre de mechûlü'l-ayndan rivayet etmede tek kalan râvi cerh ve tadile ehil bir kimse ise onun tezkiyesi, değilse ehil olan birinin tezkiyesiyle rivayeti kabul edilir.⁹⁸

⁹⁸ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 212.

1. RİVAYET SAYISI 30'DAN FAZLA OLAN TÂBİÎ KADIN RÂVİLER

Rivayet sayısı otuzdan fazla olan râvilerin isimleri, tasnif döneminde hadisleri yazılan Amra bint Abdirrahmân, Hz. Âişe'nin yeğeni Âişe bint Talha, kendisi gibi hadis râvisi olan Muhammed b. Sîrîn'in kardeşi Hafsa bint Sîrîn, Basra muhaddisi Muâze bint el-Adeviyye ve sahabî Ebû'd-Derdâ'nın zevcesi Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ olarak tespit edilmiştir.

Râvilerin isimleri alfabetik olarak sıralanmıştır. Her bir râvinin hayatı ile ilgili bilgiler verildikten sonra rivayetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Râvilerin Kütüb-i Sitte eserlerinde yer alan rivayetleri konularına göre tasnif edilmiştir. Ele alınan konuda birden fazla rivayet olması durumunda muhteva olarak en kapsamlı olan rivayet esas alınmış ve rivayetin Arapça ve Türkçe metni verilerek sened zinciri gösterilmiştir. Çalışmanın hacmini azaltmak için ana metinde mükerrer rivayetlerin sadece sened zinciri gösterilerek Arapça metni dipnotta yazılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için senedler grafik ile gösterilmiştir. Râvinin rivayeti kimden aldığı, kendisinden kimin naklettiği ifade edildikten sonra metinler arasındaki lafız farklılıkları gösterilmiştir. Senedlerdeki cerh edilen râviler hakkında malumat verilmiş, cerh edilmeyen râviler için müracaat edilebilecek bir indeks hazırlanmıştır. Rivayetin sened değerlendirmesi hakkında kanaat belirttikten sonra şerh ve fıkıh kitaplarına müracaat ederek metin değerlendirmesi yapılmıştır.

1.1. Amra bint Abdirrahmân (ö. 106/724)

Ömer b. Abdülazîz (ö. 101/720)'in hadislerinin yazılmasını özellikle istediği kişi olması hasebiyle hadis tarihinde önemli bir yeri olan Amra bint Abdirrahmân'ın hayatı ile ilgili çok fazla bilginin olmaması dikkat çekicidir.

Amra bint Abdirrahmân b. Sa'd b. Zürâre el-Ensâriyye en-Neccâriyye, Hz. Âişe'nin yanında yetişmiş, hadis ve fıkıh sahalarında otorite olan kadın tâbiîdir. Babası sahabî, dedesi de Es'ad b. Zürâre'nin kardeşi olup sahabenin önde gelenlerinden biri olan Sa'd b. Zürâre'dir.

Hocaları: Hz. Âişe, kız kardeşi Ümmü Hişâm bint Hâris b. Nu'mân, Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Seleme, Ümmü Habibe, Hamne bint Cahş, Habibe bint Sehl, Râfi' b. Hadîyc, Mervân b. Hakem, Ubeyde b. Rifâa b. Râfi' ez-Züragî⁹⁹ gibi sahâbîlerden hadis rivâyet etti.

Talebeleri: Oğlu Ebü'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahman, erkek kardeşi Muhammed b. Abdirrahman el-Ensârî, erkek kardeşinin oğlu Yahyâ b. Abdillâh b. Abdirrahman, oğlunun oğlu Hârise b. Ebî'r-Ricâl ve Mâlik b. Ebî'r-Ricâl, kız kardeşinin oğlu Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm, kız kardeşinin oğlunun oğlu Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Saîd b. Kays el-Ensârî'nin oğulları Sa'd, Yahyâ ve Abdu Rabbih, Urve b. Zübeyr, Zührî, Amr b. Dînâr, Mü'minlerin annesi Meymûne'nin mevlası Süleymân b. Yesâr, Yahyâ b. Saîd ve Fâtıma bint el-Münzîr hadis rivâyet etmiştir.¹⁰⁰

Cerh ve ta'dîl âlimlerinden Iclî (ö. 261/875) ve İbn Ebî Meryem "sika" olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir el-Mukaddemî, Alî b. el-Medînî'den, "Amra'nın sika âlimlerden olduğunu, Hz. Âişe'nin hadislerini çok iyi bildiğini" duyduğunu belirtmiştir.¹⁰¹ İbn Hibbân adını "*es-Sikât*" adlı eserinde zikretmiştir.¹⁰²

Halife Ömer b. Abdülazîz (ö. 101/720), hadislerin toplanması maksadıyla çıkardığı fermanda Amra'nın rivâyetlerinin yazılmasını özellikle istemiştir.¹⁰³ Amra, 106 yılında Medine'de vefat etmiştir. 98, 99 ve 103 yıllarında vefat ettiği de

⁹⁹ Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Ma'rifet'üs-Sahâbe li Ebî Nuaym*, thk. Âdil b. Yûsuf (Riyâd: Dâru'l-vatan, 1998), 4/1902. Sahâbî olduğu konusunda ihtilaf vardır.

¹⁰⁰ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî', *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, thk. Dr. Alî Muhammed Ömer (Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 11/445; Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl* (Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1992), 35/241; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, (Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1985), 4/507; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1995), 4/682.

¹⁰¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/ 682.

¹⁰² İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *es-Sikât* (Hindistan: Dâiratü'l-Mearifi'l-Usmâniyye, 1983), 5/288.

¹⁰³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, 11/445; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/682.

söylenmektedir.¹⁰⁴ Amra bint Abdirrahmân'dan rivâyet edilen hadisler Kütüb-i Sitte ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır.

1.1.1. Amra bint Abdirrahmân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Kütüb-i Sitte müelliflerinin her biri Amra bint Abdirrahmân'dan hadis nakletmiş, nakledilen hadislerin şu otuz bir başlıkta olduğu tespit edilmiştir: Müstehâze Ümmü Habibe bint Cahş, Hz. Peygamber'in Mekke'ye Kurban Gönderdikten Sonra İhramlı Olan Kimselerin Kaçındıkları Şeylerden Kaçınmaması, Kadınların İhdas Ettiklerini Görseydi Onları Mescidden Men Ederdi, Kadınların Sabah Namazına "Mırt' Denen Örtüleriyle Katılmaları, Habîbe bint Sehl'in Hul' ile Boşanması, Resûlullah İ'tikâfta Olduğu Zaman Dışarı Çıkmazdı, Kurban Etlerinin Üç Günden Fazla Saklanması Yasaklanması, Ölünün Arkasından Ağlamanın Kabir Azabına Sebep Olması, Hac Esnasında Safiyye bint Huyey'in Hayız Olması, Resûlullâh'ın Veda Haccı'nda Zevceleri Adına Kurban Kesmesi, Ümmü Hişâm'ın Kâf Sûresi'ni Cuma Günü Resûlullah'tan Öğrenmesi, Resûlullâh'ın Akabe Cemresi'ne Taşları Atan Kimseye Kadınlara Yaklaşmanın Dışında Her Şeyi Helâl Kılması, Resûlullâh'ın Fecir Doğduğu Vakit İki Rekât Nafîle Namaz Kıldığının Bildirilmesi, Himayesindekilere Namaz Kıldırırken Kırâatini Daima İhlâs Sûresi ile Bitiren Zat, Resûlullâh'ın Cafer'in Vefatından Sonra Kadınları Çıglık Atmaktan Nehy Etmesini Emretmesi, Resûlullâh'ın Oğlu İbrahim'in On Sekiz Aylıkken Vefatı Üzerine Cenaze Namazını Kılmadığı, Ölünün Kemiğini Kırmanın Onu Diri İken Kırmak Gibi Olması, Resûlullâh'ın Şevval Ayında On Gün İtikâf Ettiğinin Haber Verilmesi, Sütün Doğum ve Nesebin Haram Kılmakta Olduğu Her Şeyi Haram Kılması, On Defa Emme Nikâhı Haram Kılar Âyetinin Beş Defa Süt Emmek Nikâhı Haram Kılar Âyeti ile Nesh Edildiği, Dinarın Dörtte Biri Kıymetindeki Hırsızlıkta El Kesilmesi, Cârîye Zina Ettiği Zaman Elli Değnekle Dövüleceğinin Bildirilmesi, Kazf Haddi, Resûlullâh'ın Alacak Davasından Dolayı Çekişen İki Kişinin Sulhünü Sağlaması, Velâ Hakkı, Resûlullâh'ın Namaza Sübhâneke Duası ile Başlaması, Resûlullâh'ın Sabah Namazından Sonra İ'tikâfa

¹⁰⁴ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/288; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/241; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/508; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/682.

Girmesi, Komşu Hakkı, Kâbe'ye Kurban Göndermeyen Haccını Umreye Çevirebilir, Küsûf Namazı Günü ve Hz. Peygamber'in Nafile Namaz Kılma Şekli.

Ortak rivayetler şema ile gösterildikten sonra varsa lafız farklılıkları ifade edilmiştir. Daha sonra şerh ve fıkıh kitaplarında rivayet hakkında bulunan bilgiler derlenmiştir.

1.1.1.1. Müstehâze Ümmü Habibe bint Cahş

Yedi sene istihâza görmüş olan Ümmü Habibe bint Cahş ile ilgili rivâyet Müslim¹⁰⁵, Ebû Dâvûd¹⁰⁶, İbn Mâce¹⁰⁷, Tirmizî¹⁰⁸ ve Nesâî¹⁰⁹ tarafından eserlerine

¹⁰⁵ Müslim, "Hayız", 503.

¹⁰⁶ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 112:

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَقِيلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ وَعُمَرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ خَتْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَتَحْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ اسْتَحْبِضَتْ سَبْعَ سِنِينَ فَاسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِي ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنْ هَذَا عِرْقٌ فَاعْتَسِلِي وَصَلِّي. قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ فِي مِرْكَنِ فِي حَجْرَةٍ أَخْتَهَا زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ حَتَّى تَغْلُو حُمْرَةَ الدَّمِ الْمَاءِ

Ebû Dâvûd, "Tahâret", 112:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا عُنْبَسَةُ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرْتَنِي عُمَرَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُمَّ حَبِيبَةَ بِهَذَا الْحَدِيثِ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ

Ebû Dâvûd, "Tahâret", 112:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ ابْنِ أَبِي ذُنُبٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعُمَرَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ اسْتَحْبِضَتْ سَبْعَ سِنِينَ فَأَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَنْ تَغْتَسِلَ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ

¹⁰⁷ İbn Mâce, "Tahâret", 116:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو الْمُعِيرَةِ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ الرَّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ وَعُمَرَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ اسْتَحْبِضْتُ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ وَهِيَ تَحْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ سَبْعَ سِنِينَ فَسَكَتَ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَإِنَّمَا هُوَ عِرْقٌ فَإِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةَ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاعْتَسِلِي وَصَلِّي قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ ثُمَّ تَصَلِّي وَكَانَتْ تَقْعُدُ فِي مِرْكَنِ لِأَخْتِهَا زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ حَتَّى إِنَّ حُمْرَةَ الدَّمِ لَتَغْلُو الْمَاءِ

¹⁰⁸ Tirmizî, "Tahâret", 96:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ اسْتَفْتَنَتْ أُمَّ حَبِيبَةَ ابْنَةَ جَحْشٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ إِنِّي اسْتَحْبِضْتُ فَلَا أَطْهَرُ أَفَادَعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ لَا إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ فَاعْتَسِلِي ثُمَّ صَلِّي فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ

¹⁰⁹ Nesâî, "Tahâret", 134:

أَخْبَرَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سَلِيمَانَ بْنِ دَاوُدَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ خُمَيْدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي النُّعْمَانُ الْأَوْزَاعِيُّ وَأَبُو مُعَيْدٍ وَهُوَ حَفْصُ بْنُ غِيْلَانَ عَنْ الرَّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الرَّبِيعِ وَعُمَرَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اسْتَحْبِضْتُ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ امْرَأَةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَهِيَ أَخْتُ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ فَاسْتَفْتَنَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنْ هَذَا عِرْقٌ فَإِذَا أَدْبَرَتْ الْحَيْضَةَ فَاعْتَسِلِي وَصَلِّي وَإِذَا أَقْبَلَتْ فَاتَّرَكِي لَهَا الصَّلَاةَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ وَتَصَلِّي وَكَانَتْ تَغْتَسِلُ أَخِيَانَا فِي مِرْكَنِ فِي حَجْرَةٍ أَخْتَهَا زَيْنَبُ وَهِيَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَنْ حُمْرَةَ الدَّمِ لَتَغْلُو الْمَاءَ وَتَخْرُجُ فَتَصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَا يَمْنَعُهَا ذَلِكَ مِنَ الصَّلَاةِ

¹⁰⁹ Nesâî, "Tahâret", 135:

alınmıştır. Müslim'in eserinde yer alan metin kapsamlı olduğu için esas metin olarak tercih edilmiştir.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْخَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ
بِنِ الرَّبِيعِ وَعُمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ خَتْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ وَتَحَتَّ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ اسْتُحِضَتْ سَبْعَ سِنِينَ فَاسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
ﷺ إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنَّ هَذَا عِرْقٌ فَاغْتَسِلِي وَصَلِّي قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ فِي مِرْكَنٍ فِي
حُجْرَةِ أُخْتِهَا زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ حَتَّى تَعْلُوَ حُمْرَةَ الدَّمِ الْمَاءِ

“Bize Muhammed b. Seleme el-Murâdî rivayet etti: Bize Abdullâh b. Vehb, Amr b. el-Hâris'ten, o da İbn Şihâb'dan, o da Urve b. Zübeyr ve Amra bint Abdîrrahmân'dan, o ikisi de Nebî (s.a.v)'in zevcesi Âişe (r. anhâ)'dan şöyle rivayet etti: Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Ümmü Habîbe bint Cahş, Abdurrahman bin Aıf'ın zevcesi iken yedi yıl istihâza oldu ve durumu hakkında Nebî (s.a.v)'den fetva istedi. Nebî (s.a.v): ‘Bu, şüphesiz hayız değil de ancak bir damar (kanı)dır. Bunun için hayız zamanı gelince sen namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.’ buyurdu. Âişe (r. anha): Kız kardeşi Zeyneb bint Cahş'ın odasında bir çamaşır teknesi içinde oturup guslederdi. Hatta kanın kırmızılığı su üstüne

أَخْبَرَنَا عُمَرَانُ بْنُ يَزِيدٍ قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا الرَّهْرِيُّ عَنْ عُرْوَةَ وَعُمْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : اسْتُحِضْتُ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ سَبْعَ سِنِينَ ، فَاسْتَفْتَيْتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ ، وَلَكِنَّ هَذَا عِرْقٌ فَاغْتَسِلِي ، ثُمَّ صَلِّي .

Nesâî, “Tahâret”, 135:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْخَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعُمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ خَتْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتَحَتَّ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ اسْتُحِضَتْ سَبْعَ سِنِينَ اسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنَّ هَذَا عِرْقٌ فَاغْتَسِلِي وَصَلِّي

Nesâî, “Tahâret”, 136:

أَخْبَرَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بَكْرِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَزِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ الَّتِي كَانَتْ تَحَتُّ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَأَنَّهَا اسْتُحِضَتْ لَا تَطْهَرُ فَذَكَرَ شَأْنَهَا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنَّهَا رُكْحَةٌ مِنَ الرَّجْمِ فَلْتَنْظُرْ قَدْرَ قَرْبِهَا الَّتِي كَانَتْ تَحِضُّ لَهَا فَلْتَتْرِكِ الصَّلَاةَ ثُمَّ تَنْظُرْ مَا بَعْدَ ذَلِكَ فَلْتَغْتَسِلْ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

Nesâî, “Tahâret”, 136:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الرَّهْرِيِّ عَنْ عُمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ سَبْعَ سِنِينَ فَسَأَلَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ إِنَّمَا هُوَ عِرْقٌ فَأَمْرًا أَنْ تَتْرِكِ الصَّلَاةَ قَدْرَ أَقْرَابِهَا وَحَيْضَتِهَا وَتَغْتَسِلِ وَتُصَلِّي فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

Nesâî, “Hayız”, 4:

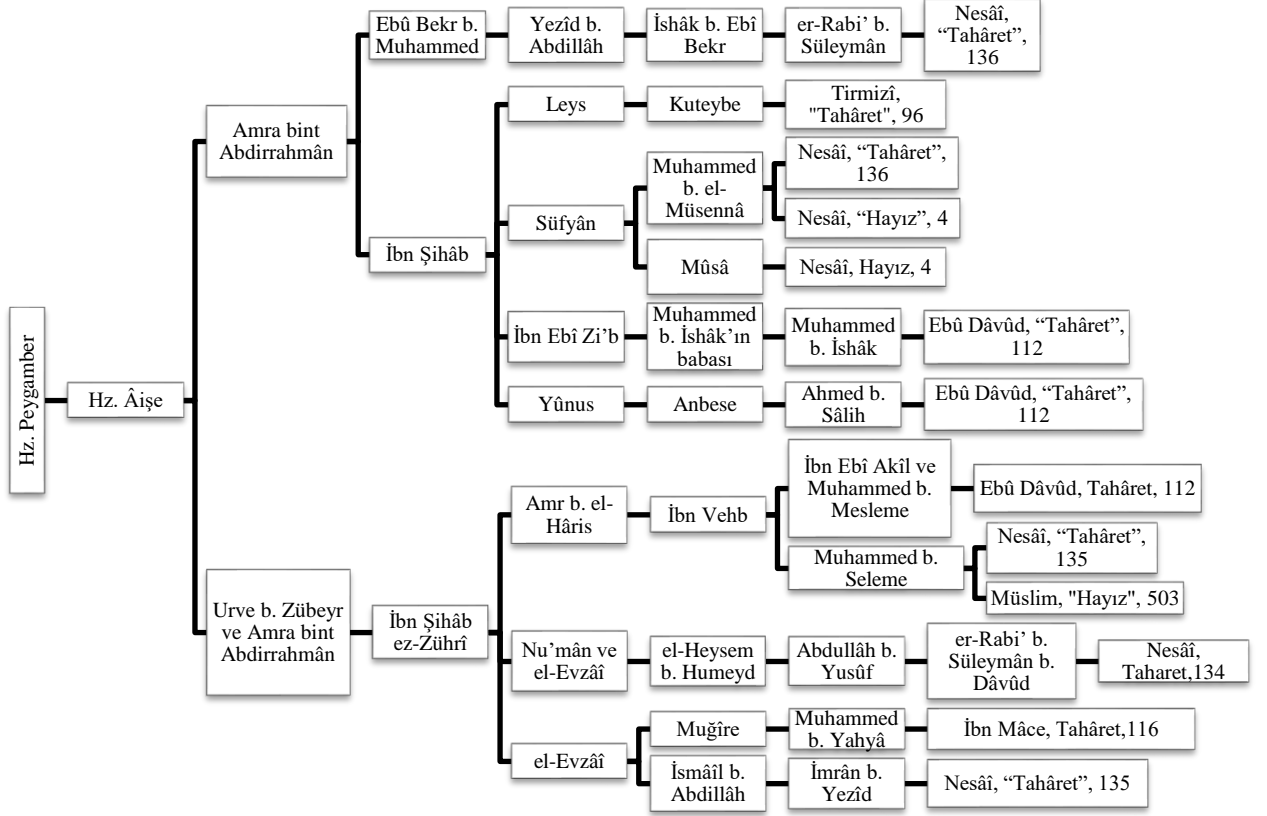
أَخْبَرَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ وَهُوَ ابْنُ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَزِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ ابْنُ أَسَامَةَ بْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عُمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ الَّتِي كَانَتْ تَحَتُّ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَأَنَّهَا اسْتُحِضَتْ لَا تَطْهَرُ فَذَكَرَ شَأْنَهَا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنَّهَا رُكْحَةٌ مِنَ الرَّجْمِ فَلْتَنْظُرْ قَدْرَ قَرْبِهَا الَّتِي كَانَتْ تَحِضُّ لَهَا فَلْتَتْرِكِ الصَّلَاةَ ثُمَّ تَنْظُرْ مَا بَعْدَ ذَلِكَ فَلْتَغْتَسِلْ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

Nesâî, “Hayız”, 4:

أَخْبَرَنَا أَبُو مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الرَّهْرِيِّ عَنْ عُمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ ابْنَةَ جَحْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ سَبْعَ سِنِينَ فَسَأَلَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ إِنَّمَا هُوَ عِرْقٌ فَأَمْرًا أَنْ تَتْرِكِ الصَّلَاةَ قَدْرَ أَقْرَابِهَا وَحَيْضَتِهَا وَتَغْتَسِلِ وَتُصَلِّي فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

çıkardı.' dedi.'¹¹⁰

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

Ebû Dâvûd'da üç, Tirmizî'de bir, Nesâî'de yedi, Müslim'de bir ve İbn Mâce'de bir rivayet "Tahâret" ve "Hayız" bölümlerinde tahrir edilmiştir. Nesâî, Ümmü Habîbe bint Cahş'a ait yedi rivayeti bir arada toplanmış ve çeşitli senedlerle zikretmiştir. Hadisleri "Tahâret" ve "Hayız" bölümlerinde tekrarlamış, böylece hadisler arasındaki rivayet farklarını göstermiştir. Hadis, Hz. Âişe'den Amra bint Abdirrahmân ve Urve b. Zübeyr tarafından nakletmiştir. Amra bint Abdirrahmân'dan da Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zühri ve Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm almıştır.

On üç farklı senet ile bize ulaşmış olan bu hadis uzun ve kısa metinlerle kaydedilmiştir. Ümmü Habîbe bint Cahş'ı yedi sene (سَبْعَ سِنِينَ) istihâza olduğu lafzı

¹¹⁰ Müslim, "Hayız", 334.

ortaktır. Beş metinde (وَتَحْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ) ile Nesâî'de (امْرَأَةُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ)¹¹¹ ile Abdurrâhmân b. Avf ile evli olduğu belirtilmiştir. Yine Nesâî'de (وَهِيَ أُخْتُ زَيْنَبَ بِنْتِ) ¹¹² (جَحْشٍ) lafzı ile Hz. Peygamber'in hanımı Zeyneb bint Cahş'ın kız kardeşi olduğu söylenmiştir. Tirmizî'de (إِنِّي أَسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهُرُ أَفَادَعُ الصَّلَاةَ)¹¹³ açık bir şekilde sorduğu görülürken diğer tariklerde (فَاسْتَفْتَيْتُ), (فَشَكَتُ), (فَذَكَرْتُ شَأْنَهَا) ve (فَسَأَلْتُ) lafızlarıyla Hz. Peygamber'in cevabı yer almaktadır. Hz. Peygamber bunun hayız kanı olmadığını Nesâî'nin iki tarikinde (لَكِنَّهَا رَكُضَةٌ مِنَ الرَّجْمِ)¹¹⁴ ile diğer eserlerde (هُوَ عِرْقٌ) ile damar kanı olduğu anlatılmaktadır. Hz. Peygamber ne yapacağını Ümmü Habîbe bint Cahş'a şu lafızlarla söylemiştir: (فَإِذَا أَقْبَلْتُ الْحَيْضَةَ فَدَعِي الصَّلَاةَ وَإِذَا أُدْبِرْتُ فَاعْتَسِلِي وَصَلِّي قِ) ¹¹⁵ (فَاعْتَسِلِي), (فَإِذَا أُدْبِرْتُ فَادْبِرِي الْحَيْضَةَ فَاعْتَسِلِي وَصَلِي وَإِذَا أَقْبَلْتُ فَاتْرَكِي لَهَا الصَّلَاةَ), ¹¹⁶ (وَصَلِّي فَلْتَنْظُرْ قَدْرَ قَرْنِهَا الَّتِي كَانَتْ), ¹¹⁷ (فَإِذَا أُدْبِرْتُ فَادْبِرِي الْحَيْضَةَ فَاعْتَسِلِي وَصَلِي وَإِذَا أَقْبَلْتُ فَاتْرَكِي لَهَا الصَّلَاةَ) ¹¹⁸. Nesâî'de bir rivayette (فَأَمَرَهَا) ¹¹⁸ (تَجْبِضُ لَهَا فَلْتَتْرُكِ الصَّلَاةَ ثُمَّ تَنْظُرُ مَا بَعْدَ ذَلِكَ فَلْتَعْتَسِلِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ) ¹¹⁹ diyerek (أَنْ تَتْرُكِ الصَّلَاةَ قَدْرَ أَقْرَانِهَا وَحَيْضَتَيْهَا) ¹²⁰ hayız müddetince namazı terk etmesini emrettiği bildirilmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve Müslim'de (قَالَتْ عَائِشَةُ) diyerek (فَكَانَتْ تَعْتَسِلُ فِي مِرْكَنِ فِي حُجْرَةٍ أُخْتِهَا زَيْنَبُ بِنْتِ جَحْشٍ حَتَّى تَغْلُوَ حُمْرَةَ الدَّمِ الْمَاءِ) Hz. Âişe'nin “Ümmü Habîbe kız kardeşi Zeyneb bint Cahş'ın odasında bir çamaşır teknesi içinde oturup guslelerdi. Hatta kanın kırmızılığı su üstüne çıkardı.” lafzı geçmektedir. Nesâî'nin dört, Ebû Dâvûd'un iki, İbn Mâce ve Tirmizî'nin birer rivayetlerinde (فَكَانَتْ تَعْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ) ifadesi geçmiştir.

¹¹¹ Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Sünenü'l-kübrâ*, haz. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001), “Tahâret”, 134.

¹¹² Nesâî, “Tahâret”, 134.

¹¹³ Tirmizî, Muhammed b. Îsâ, *Câmiu'l-Kebîr*, thk. Beşşâr Avvâme (Beyrût: Dâru'l-Ğarabi'l-İslamî, 1996), “Tahâret”, 96.

¹¹⁴ Nesâî, “Tahâret”, 136; Nesâî, “Hayız”, 4.

¹¹⁵ İbn Mâce, “Tahâret”, 116.

¹¹⁶ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 112.

¹¹⁷ Nesâî, “Tahâret”, 134.

¹¹⁸ Nesâî, “Tahâret”, 136.

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 112.

¹²⁰ Nesâî, “Tahâret”, 136; Nesâî, “Hayız”, 4.

Ümmü Habibe bint Cahş rivayetlerinin 11 tanesi sahih lizâtihîdir. Nesâî'nin bir senedi İsmâîl b. Abdillâh, Ebû Dâvûd'un senedi de Muhammed b. İshâk'ın babası¹²¹ sebebiyle zayıftır. Zayıf olan 2 rivayet de sahih liğayrihî mertebesine çıkmıştır.

Fıkıh âlimleri istihâzeli kadın hakkında ihtilâf etmişlerdir. İhtilâfın sebebi, istihâzeyle ilgili fikhî hükümlerin dayandığı hadislerin zahirlerinin muhtelif olmasıdır. Mezkûr rivayette Hz. Âişe; “Ümmü Habibe'nin her namaz için gusledip ve namaz kıldığını” haber vermektedir. Hz. Âişe'den nakledilen diğer bir rivayet de şöyledir: “Ebû Hübeş bint Fâtıma, Resûlullah'a gelip: ‘Ey Allah'ın Elçisi, ben istihâzeli bir kadınum. Kanım hiç durmuyor. Namazı terk edecek miyim?’ diye sordu. Resûlullah ona: ‘Hayır, namazı terk etme. O bir damardır, hayız kanı değildir. Hayız kanı geldiği zaman namazı bırak, gittiği zaman kendini kandan yıka ve namaz kıl.’ buyurdu.”¹²² İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Ebû Hanife, Fatma bint Hübeş'in hadisini tercih etmişler ve “Hz. Peygamber bu kadına günde ne beş defa ne üç defa ne de bir defa gusletmesini emretmemiştir”, demişlerdir. İmâm Şafiî; “Hz. Peygamber, Ümmü Habibe'ye gusletmesini ve namaz kılmasını emretmiştir, her namaz için gusletmesini değil” açıklamasını yapmıştır. Nesih yolunu tercih edenler ise “Ümmü Habibe'nin hadisi Esma bint Ümeys'in hadisi ile nesh edilmiştir” demişlerdir. Bu iki hadisin arasını te'lif ederek görüş bildirenler de olmuştur.¹²³

İstihâze, kadının rahminden hayız ve nifas halleri dışında genellikle hastalık sebebiyle kan akması durumudur. Bu durumu yaşayan kadına da müstehâze denilmektedir. İstihâze, pek çok kadının sıkıntı yaşadığı bir durumdur. Kadınların sosyal ve ibadet hayatını yakından ilgilendirdiği için hayız süresi ile her namaz vakti gusül mü yoksa sadece abdest mi alınacağı konuları belirlenmelidir. Hanefi mezhebine göre, hayızın en az müddeti geceleriyle birlikte üç gün en fazla on gündür. Şafii mezhebine göre, en kısa müddeti bir gün bir gece, en uzun müddeti on beş gündür. Mâliki

¹²¹ Muhammed b. İshâk'ın babası: İshâk b. Muhammed b. Abdirrahmân, tebei't-tabîinin sığârındandır. İbn Hacer “sadûk, Kaderiyye olmak ile itham edildi” demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/127.

¹²² Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh* (Riyâd: Beytu'l-Efkâr 1998), “Hayız”, 8, 24; Müslim, “Hayız”, 62; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 107-115.

¹²³ İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid* (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1402/1982), 1/60-62; Şevkânî, Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteke'l-ahbâr min ehâdîsi seyyidi'l-ahyâr* (Kâhire 1391/1971), 1/265, 283-284, 314-323, 330.

mezhebine göre aybaşı âdetinin en az süresi bir gün veya günün bir kısmı, âdetin en çoğu on beş gündür. İstihâze kanı hayız veya nifas halinin devamında gelmişse önce bu halin sona ermesi sebebiyle müstehâze gusül abdesti alır. Daha sonra Hanefî ve Hanbelîler'e göre her namaz vakti için, Şâfiî ve Mâlikîler'e göre ise her farz namaz için ayrı abdest almak şartıyla ibadetini yerine getirir.¹²⁴

¹²⁴ Şule Soyal Şenol, *Kadınların Özel Hallerini İlgilendiren Rivayetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 47-48.

1.1.1.2. Hz. Peygamber'in Mekke'ye Kurban Gönderdikten Sonra İhramlı Olan Kimselerin Kaçındıkları Şeylerden Kaçınmaması

Hz. Peygamber'in Mekke'ye kurban gönderdikten sonra ihramlı olan kimselerin kaçındıkları şeylerden kaçınmaması ilgili rivâyet Buhârî'de¹²⁵ 3, Müslim¹²⁶ ve Nesâî'de¹²⁷ 2, Ebû Dâvûd¹²⁸ ve İbn Mâce'de¹²⁹ 1 tarik ile tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَافٍ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ مَنْ أَهْدَى هَدِيًّا حَرَّمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنْحَرَ هَدْيُهُ قَالَتْ عُمَرَةُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ

¹²⁵ Buhârî, "Hac", 108:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَافٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَنْ عُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ فَأَقْبِلَ قَلْبًا هَدِيًّا ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُهُ الْمُحْرِمُ

Buhârî, "Hac", 27:

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَزْمٍ عَنْ عُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَا قَتَلْتُ قَلْبًا هَدِيًّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ثُمَّ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ حَتَّى نُحَرَ الْهَدْيُ

¹²⁶ Müslim, "Hac", 2331:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمَحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ وَعُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ فَأَقْبِلَ قَلْبًا هَدِيًّا ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ

Müslim, "Hac", 2340:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ مَنْ أَهْدَى هَدِيًّا حَرَّمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنْحَرَ هَدْيُهُ قَالَتْ عُمَرَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَا قَتَلْتُ قَلْبًا هَدِيًّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ثُمَّ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ حَتَّى نُحَرَ الْهَدْيُ

¹²⁷ Nesâî, "Hac", 65:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا اللَّيْثُ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، وَعُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَأَقْبِلَ قَلْبًا هَدِيًّا ، ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ

Nesâî, "Hac", 78:

خَبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ كُنْتُ أَقْبِلُ قَلْبًا هَدِيًّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ثُمَّ يُقَلِّدُهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ ثُمَّ يَبْعَثُ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَا يَدْعُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَحَلَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَتَّى يُنْحَرَ الْهَدْيُ

¹²⁸ Ebû Dâvûd, "Hac", 17:

حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ خَالِدِ الرَّمْلِيِّ الْهَمْدَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ أَنَّ اللَّيْثَ بْنَ سَعْدٍ حَدَّثَهُمْ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ فَأَقْبِلَ قَلْبًا هَدِيًّا ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ

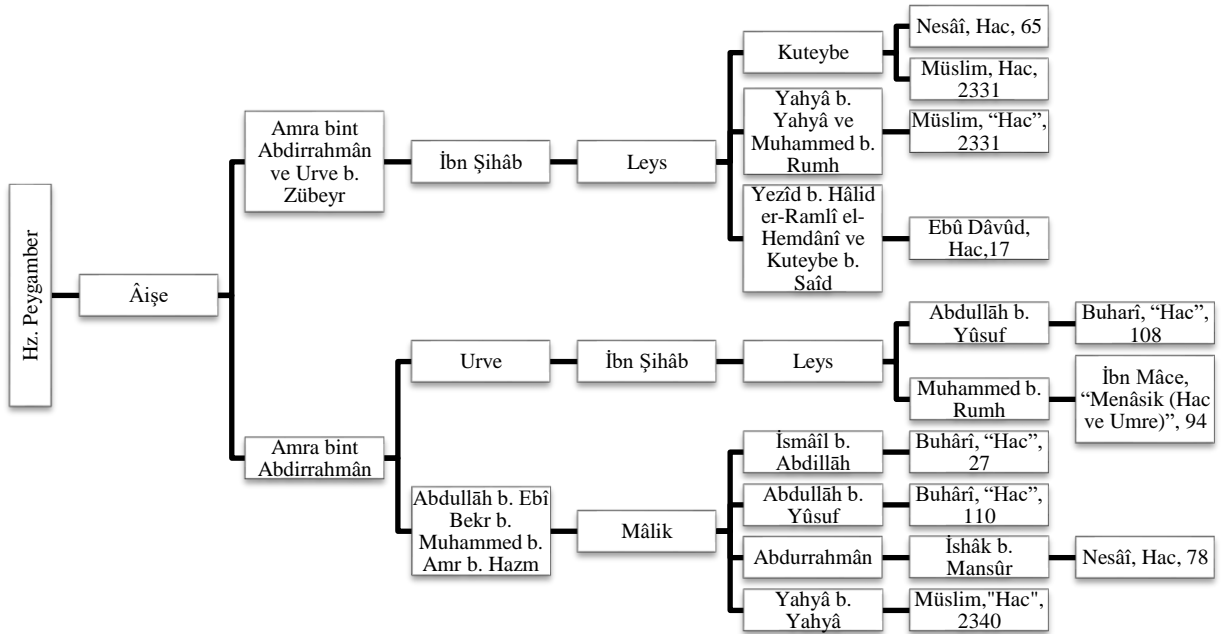
¹²⁹ İbn Mâce, "Menâsik (Hac ve Umre)", 94:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمَحٍ أَيْبَانَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ وَعُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ فَأَقْبِلَ قَلْبًا هَدِيًّا ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَا فَتَلْتُ فَلَايِدَ هَدَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيْ تَمَّ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيْهِ تَمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ حَتَّى نُجِرَ الْأَهْدَى

“Bize Abdullâh b. Yûsuf rivâyet etti. Bize Mâlik, Abdullâh b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm’dan, o da Amra bint Abdirrahmân’dan şöyle haber verdi: “Ziyâd b. Ebî Süfyân, Âişe’ye bir mektup yazdı ve bu mektubunda Abdullâh b. Abbâs; ‘Kim Mekke’ye kurban gönderip Kâbe’ye hediye ederse, kurbanı kesilinceye kadar hacılara ihramlı iken haram olan şeyler, o kimseye de haram olur,’ dedi. (Senin görüşün nedir? diye sordu.) Âişe cevaben şöyle dedi: Bu mesele İbn Abbâs’ın dediği gibi değildir. Resûlullâh’ın kurbanlarının gerdanlık iplerini iki elimle ben büktüm. Sonra Resûlullâh o kurbanlık hayvanlara bu gerdanlıkları kendi elleriyle taktı. Sonra da bu kurbanlık hayvanları babam (Ebû Bekr es-Siddîk) ile (Mekke’ye) gönderdi. İhramlı hacıya haram olan şeylerden hiçbir şey Resûlullâh’a haram olmadı. Bu kurbanlar (Mekke’de) kesilinceye kadar Allah O’na bu şeyleri helâl kıldı.”¹³⁰

Rivayetin tarikleri bir araya getirildiğinde ortaya şöyle bir isnad tablosu çıkmaktadır:

Resûlullâh’ın Medine’den kurbanlık gönderdiği ve ihram yasaklarından kaçınmadığını bildiren rivayet Kütüb-i Sitte eserlerinde “Hac” kitabında Hz. Âişe tarafından nakledilmiş, Hz. Âişe’den de talebeleri Amra bint Abdirrahmân ve Urve nakletmiştir. Buhârî ve Nesâî hadisi, Hz. Âişe→ Amra bint Abdirrahmân→ Urve ve Hz. Âişe→ Amra bint Abdirrahmân→ Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm

¹³⁰ Buhârî, “Hac”, 110.

senedleriyle almışken diğer müellifler, Hz. Âişe → Amra bint Abdirrahmân ve Urve senediyle almışlardır.

Buhârî ve Müslim yukarıdaki lafızlarla rivayet ettikleri gibi ayrıca Buhârî¹³¹ أَنَا قَاتِلْتُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيْ نَوْمٍ قَلَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيْهِ ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ حَتَّى نُجَرَ الْهَدْيِ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ قَلَائِدَ هَدْيِهِ ثُمَّ لَا نَسَائِ¹³⁴ ve İbn Mâce¹³⁵ muhtasar olarak فَالَا يَدْعُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَحَلَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَتَّى يَنْحَرَ الْهَدْيِ şeklinde de rivayet etmiştir. Buhârî¹³², Müslim, Ebû Dâvûd¹³³, Nesâi¹³⁴ ve İbn Mâce¹³⁵ muhtasar olarak فَالَا يَدْعُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَحَلَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَتَّى يَنْحَرَ الْهَدْيِ şeklinde nakletmişlerdir. Nesâi farklı bir tarihte فَالَا يَدْعُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَحَلَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَتَّى يَنْحَرَ الْهَدْيِ şeklinde nakletmiştir.¹³⁶

Müslim'in senedinde yer alan "Tahvil Hâ'sı" terim olarak, birden fazla senedi bulunan bir hadisin bu senedlerini bir yerde vermek için isnadların birleştiği isimden sonra konulan özel işaretin de adıdır.¹³⁷

Buhârî'nin, Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Amra bint Abdirrahmân → Abdullâh b. Ebî Bekr → Mâlik → İsmâîl b. Abdillâh senedi, İsmâîl b. Abdillâh'ın cerh edilmiş olması sebebiyle zayıftır. Diğer senedlerdeki râviler ricâl âlimleri tarafından sika kabul edilmiş, 8 rivayetin sened açısından sahih lizâtihi olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Buhârî'nin İsmâîl b. Abdillâh senedi de sahih liğayrihîdir.

Konu ile ilgili rivayetler bir araya getirildiğinde, Ziyâd b. Ebî Süfyân'ın Hz. Âişe'ye bir mektup yazdığı ve bu mektubunda Abdullah b. Abbâs'ın verdiği fetva konusunda onun görüşünün ne olduğunu sorduğu ve verilen cevabın hadis külliyatında yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca "Bu mesele İbn Abbâs'ın dediği gibi değildir."¹³⁸

¹³¹ Buhârî, "Hac", 27.

¹³² Buhârî, "Hac", 108.

¹³³ Ebû Dâvûd, "Hac", 17.

¹³⁴ Nesâi, "Hac", 65.

¹³⁵ İbn Mâce, "Menâsik (Hac ve Umre)", 94.

¹³⁶ Nesâi, "Hac", 78.

¹³⁷ Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 303.

¹³⁸ Buhârî, "Hac", 110.

diyerek düzeltme yapmış ve “ihramlı hacıya haram olan şeylerden hiçbir şeyin Resûlullah’a haram olmadığı” haberini bildirmiştir.

Hiz. Âişe, Hiz. Peygamber'in fiilî bir sünnetini nakletmiştir ve uygulama Medine'den kurbanlık gönderdikten sonra ihrama giren kimsenin sakınacağı şeylerden sakınmadığı şeklindedir. İbn Abbas bu konuda muhalefet etmiştir. Zührî'den rivayet edildiğine göre, uygulama İbn Abbas'ın görüşünün aksi yönde yerleşmiştir. Bu hadisten çıkarılabilecek sonuçlardan birisi de nassa aykırı bir icihad söz konusu olduğunda icihadın reddedileceğidir.¹³⁹

Ülkemizde, arefe günlerinde ot koparmanın yasak olduğuna dair bir inanç vardır. Bu inancın köklerinin İbn Abbas'ın görüşüne dayandığı anlaşılmaktadır. Ancak ne varki yanlış anlaşılma Hiz. Âişe tarafından düzeltimiştir.

1.1.1.3. Kadınların İhdas Ettiklerini Görseydi Onları Mescidden Men Ederdi

Mezkûr rivayet Buhârî, Müslim¹⁴⁰ ve Ebû Dâvûd¹⁴¹ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَخَذْتُ النَّسَاءَ لَمَنْعَهُنَّ كَمَا مُنِعْتُ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ. قُلْتُ لِعَمْرَةَ أَوْ مُنِعْنَ قَالَتْ نَعَمْ.

“Bize Abdullâh b. Yûsuf, Mâlik'ten, o da Yahya b. Saîd'den; o da Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Âişe (r. anha)'dan haber verdi. Âişe (r. anha): “Resûlullah (s.a.v) şimdiki kadınların ihdas ettikleri (fazla süslenme gibi) şeylere erişmiş olsaydı İsrâîl oğulları kadınlarının dışarıya çıkmaktan (veya mescide gitmekten) men' olundukları gibi bu kadınları da men' ederdi, demiştir.” Yahya b. Saîd: “Ben Amra'ya: ‘İsrâîl oğulları kadınları men' mi edildiler?’ dedim. Amra: ‘Evet,’ dedi.”¹⁴²

¹³⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şaḥîhi'l-Buḥârî*, thk. Abdü'l-Azîz b. Abdillâh (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1379/1959), 5/308; Aynî, *Umdetü'l-kârî* (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2001), 3/ 546-547.

¹⁴⁰ Müslim, “Salât”, 676:

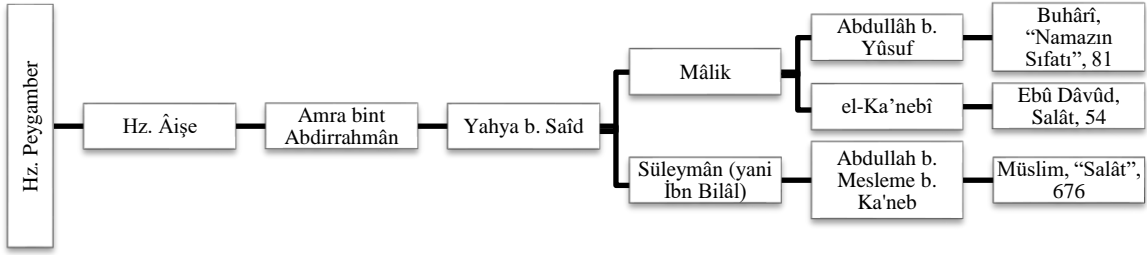
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ يَغْنِيٍّ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ لَوْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى مَا أَخَذْتُ النَّسَاءَ لَمَنْعَهُنَّ الْمَسْجِدَ كَمَا مُنِعْتُ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ فَقُلْتُ لِعَمْرَةَ أُنْسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُنِعْنَ الْمَسْجِدَ قَالَتْ نَعَمْ

¹⁴¹ Ebû Dâvûd, “Salât”, 54:

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- قَالَتْ لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- مَا أَخَذْتُ النَّسَاءَ لَمَنْعَهُنَّ الْمَسْجِدَ كَمَا مُنِعْتُ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ. قَالَ يَحْيَى فَقُلْتُ لِعَمْرَةَ أَمْنَعُهُ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَتْ نَعَمْ

¹⁴² Buhârî, “Sıfatu's-salât”, 81.

Rivayetler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

“Resûlullah (s.a.v) kadınların ihdas ettiklerini görseydi, İsrail oğullarının kadınlarının men edildiği gibi onları mescitten men ederdi” rivayeti Buhârî ve Müslim¹⁴³ tarafından aynı lafızlar ile Ebû Dâvûd¹⁴⁴ tarafından ise مَنِعَةُ نِسَاءً lafız farkı ile “Salât/Sıfatü’s-Salât” kitabında birer rivayet olarak yer almıştır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayette kadınların mescidden men edilmesi hakkında herhangi bir şart veya özel bir durum belirtilmeden genel bir ifade kullanılmıştır. Fakat fıkıh âlimleri bu genel ifadeye bazı kayıtlar getirmişlerdir. Bu kayıtlardan birisi kadınların koku sürünmemeleridir. “Allah'ın kadın kullarının mescidlere gitmelerine engel olmayın. İçinizden mescide gelip cemaate katılanlar olursa sakın koku sürünmesin.”¹⁴⁵ Koku sürünmekle beraber dikkat çekici elbiseler giymek, çok gösterişli süs ve takılar kullanmak da bu sınırlamaya dâhil edilmiştir.

“Kadınlarınızın mescidlere gitmesine engel olmayın. Bununla birlikte kadınların evlerinde namaz kılmaları kendileri için daha hayırlıdır.”¹⁴⁶ Bu hadisin değişik

¹⁴³ Müslim, “Salât”, 445.

¹⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 54.

¹⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Salât”, 52:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ وَلَكِنْ لِيُخْرِجَنَّ وَهُنَّ تَقْلَاتٌ.

¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Salât”, 52:

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ حَدَّثَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ ابْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- لَا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمْ الْمَسَاجِدَ وَبُيُوتَهُنَّ خَيْرٌ لَّهُنَّ

varyantlarında ve başka rivayetlerde kadının kendi evinde namaz kılmasının, mescide gelerek namaz kılmasından daha faziletli olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁷

Hz. Âişe bu sözü Resûlullâh'ın vefatından sonraki on yıllık bir dönem içinde söylemiştir. O dönemde özellikle Mısırlı kadınların süslü ve abartılı elbiselerine şahit olmuştu. Altından oyali elbiseler, mücevherler, başlarına taktıkları altın işlemeli kovuklar, kuyruklu elbiseler, kadın-erkek karışık kalabalık yüksek sesle bağırılan pazarlar görmüştü. Hz. Âişe'nin bu sözü kadınların fitne ve fesattan emin olmalarını sağlamak içindir. Bazı kimseler, bu sözün zahirine göre yasağı mutlak olarak anlamışlardır. Bu rivayetteki yasağın mutlak olsaydı kadınların bayram namazında musallaya çağrılmasını, sabah namazlarına ve Cuma namazına katılmalarını¹⁴⁸ ya da savaşlara erkekler ile beraber katılmalarını nasıl anlayacaktık?¹⁴⁹

Günümüzde kadınların camiye gitmelerinin hoş karşılanmadığı görülmektedir. Bu anlayışın dinin emirlerine değil de yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere dinin yorumlanmasına dayandığı söylenebilir. Çünkü Kur'ân ve Sünnet'te ibadet ve ibadet mekânlarına devam etme konusunda kadın-erkek ayrımı gözetilmemektedir. İslam dininde kulluk ve insan olma bakımından kadın ve erkek eşittir.¹⁵⁰ Nitekim Hz. Peygamber zamanında kadınlar mescide gitmişler, vakit, Cuma ve bayram namazlarına katılmışlardır. Mescid-i'-Nebî'nin arka tarafında kadınlara ayrılan bir bölüm bulunmaktaydı. Kadınlar, kendilerini ilgilendiren konularda Hz. Peygamber'e sorular sormuş¹⁵¹ ve kendileri için ayrı bir zamanın tahsis edilmesini istemişlerdir.¹⁵² Dolayısıyla kadınların fitne ihtimali sebebiyle mescidden uzaklaştırılmaları, İslâm'ın adalet anlayışına ters düşmektedir. Hayatın değişik alanlarında, mesela tarlada, fabrikada ucuz iş gücü olarak kadınların etkinliği normal görülürken, ilim ve ibadet mekânları olan cami ve mescidlerden uzaklaştırılmaları İslâm toplumları için eksikliklerdir.

¹⁴⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi*, 5/308; Aynî, *Umdetü'l-kârî* (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2001), 6/227.

¹⁴⁸ Bk. Ebû Dâvûd, "Salât", 221-223.

¹⁴⁹ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 9/331, 481.

¹⁵⁰ el-Âl-i İmran, 3/195; en-Nisâ, 4/1; et-Tevbe, 9/71; en-Nahl, 16/97; el-Hucurat, 49/13.

¹⁵¹ Buhârî, "Hayz", 9.

¹⁵² Buhârî, "İlim", 36,

Kadınların sosyal ve dini hayata katılma noktasında, Hz. Peygamber dönemindeki uygulamaya tekrar dönülmesi ve kadınların fitne olarak algılanmaması gerekir. Bu anlayışın düzelmesi için İslam toplumlarını bilinçlendirecek çalışmalara ihtiyaç vardır.¹⁵³

1.1.1.4. Kadınların Sabah Namazına "Mırt' Denen Örtüleriyle Katılmaları

Kadınların sabah namazına katıldıklarını bildiren rivayet Buhârî, Ebû Dâvûd¹⁵⁴, Tirmizi¹⁵⁵ ve Nesâî'nin¹⁵⁶ eserlerinde yer almıştır.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيُنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ مَا يُعْرَفَنَّ مِنَ الْعَلَسِ

“Bize Abdullah b. Mesleme, Mâlik'ten rivâyet etti ve bize Abdullâh b. Yûsuf rivâyet etti ve dedi ki: Bize Mâlik, Yahyâ b. Saîd'den; o da Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Nebî (s.a.v.)'in zevcesi Âişe'den haber verdi. “Resûlullâh sabah namazını kılarlardı da kadınlar 'mırt' denen örtüleriyle kapanarak gelirlerdi sabahın alaca karanlığından onları kimse tanıyamazdı.”¹⁵⁷

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

¹⁵³ Şule Soyal Şenol, “Kadınların Özel Hallerinde Mescide Girmesini İlgilendiren Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (Mart, 2019), 245.

¹⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 8:

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- لِيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيُنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ مَا يُعْرَفَنَّ مِنَ الْعَلَسِ

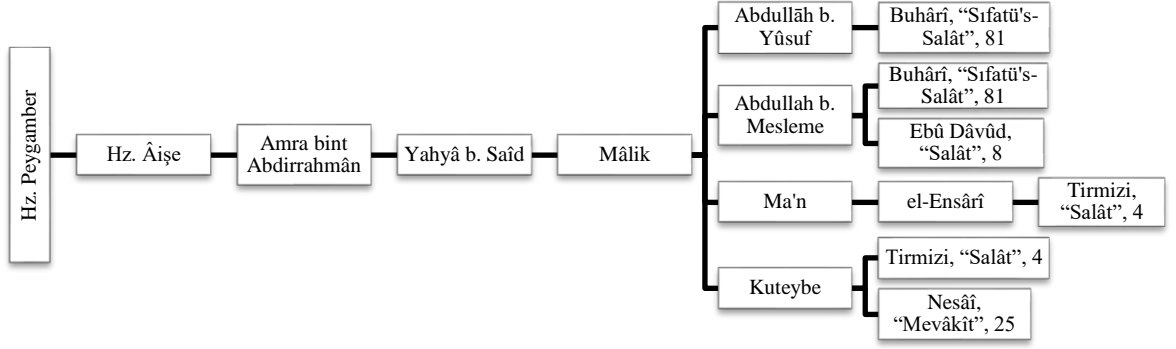
¹⁵⁵ Tirmizi, “Salât”, 4:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ح قَالَ وَحَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا مَعْنُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيُنْصَرِفُ النِّسَاءُ قَالَ الْأَنْصَارِيُّ فَيَمُرُّ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ مَا يُعْرَفَنَّ مِنَ الْعَلَسِ

¹⁵⁶ Nesâî, “Mevâkîf”, 25:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيُنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ مَا يُعْرَفَنَّ مِنَ الْعَلَسِ

¹⁵⁷ Buhârî, “Sıfatu's-salât”, 81.

Amra rivayeti şeyhi Hz. Âişe'den almış, ondan da talebesi Yahyâ b. Saîd almıştır. Buhârî ve Ebû Dâvûd aynı sened ve lafızlarla nakletmiştir. Tirmizî ve Nesâî rivayetlerinde de lafız farkı yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 4 rivâyet senet açısından sahihtir.

Tirmizî bu hadisi, "Sabah Namazının Alaca Karanlıkta Kılınması" babında tahrir etmiştir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Osmân ve Hz. Ömer ve tâbiînden bir grup, alaca karanlıkta sabah namazını kılmayı tercih etmiştir. Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel, alaca karanlıkta sabah namazını kılmayı müstehab kabul etmiştir. Bu hadis, kadınların Hz. Peygamber ile sabah namazına katıldıklarına delildir.¹⁵⁸

İslâm'dan önce Arap toplumunda tesettür geleneği yoktu. Kadınlar başlarına soğuk ve sıcak havalardan korunmak için başörtüsü takıyorlardı. İslam'ın gelmesinden sonra toplumdaki belirgin değişikliklerden biri kadınların örtünmek maksadıyla başörtüsü kullanmaları olmuştur.¹⁵⁹ "Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Dışarıda kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar."¹⁶⁰ ayeti ile Müslüman kadınlara başlarını örtmeleri emredilmiştir. Hz. Âişe Müslüman kadınların bu emir sonrasındaki tutumlarını, "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, dış

¹⁵⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buhârî*, 5/307; Mübârekfûrî, Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdîrrahîm el-Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmii't-Tirmizî*, haz. Abdurrahman Muhammed Osman (Mısır: Dâru'l-Fikr, 1968), 1/403.

¹⁵⁹ Ahmet Acarlıoğlu, "Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Başörtüsü", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2018), 47.

¹⁶⁰ Nur 24/31.

giysilerini üzerlerine bürünsünler.” ayeti indiği zaman mirtlarını ikiye bölüp onunla kendilerine başörtüsü yaptılar.”¹⁶¹ sözleriyle anlatmıştır.

1.1.1.5. Habîbe bint Sehl’in Hul’ ile Boşanması

Kadınların hul’ ile boşanmasındaki örnek olay Habîbe bint Sehl’in yaşadıklarıdır. Bu boşanma Ebû Dâvûd ve Nesâî¹⁶² tarafından Kütüb-i Sitte’de nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَّارَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ
عَنْ حَبِيبَةَ بِنْتِ سَهْلٍ الْأَنْصَارِيَّةِ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله
عليه وسلم- خَرَجَ إِلَى الصُّبْحِ فَوَجَدَ حَبِيبَةَ بِنْتِ سَهْلٍ عِنْدَ بَابِهِ فِي الْعَلَسِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه
وسلم- مَنْ هَذِهِ. فَقَالَتْ أَنَا حَبِيبَةُ بِنْتِ سَهْلٍ. قَالَ مَا شَأْنُكَ. قَالَتْ لَا أَنَا وَلَا ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ. لِرُؤُوسِهَا فَلَمَّا
جَاءَ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- هَذِهِ حَبِيبَةُ بِنْتِ سَهْلٍ. وَذَكَرَتْ مَا شَاءَ اللَّهُ
أَنْ تَذْكَرَ وَقَالَتْ حَبِيبَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ كُلُّ مَا أَعْطَانِي عِنْدِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- لِثَابِتِ
بْنِ قَيْسٍ خُذْ مِنْهَا فَأَخَذَ مِنْهَا وَجَلَسَتْ فِي أَهْلِهَا

“Bize el-Ka’nebî, Mâlik’ten, o da Yahyâ b. Saîd’dan, o da Amra bint Abdîrrahmân b. Sa’d b. Zûrâre’dan, o da Habîbe bint Sehl el-Ensârîyye’dan şöyle rivayet etti: “Kendisi Kays b. Şemmâs’ın nikâhlıyımış. Resûlullâh (s.a.v) sabah namazına çıkınca onu alaca karanlıkta kapısının önünde buldu ve ‘Kimdir o’ dedi. (Habîbe de): ‘Ben Habîbe bint Sehlîm’, karşılığını verdi. Resûlullâh; ‘Neyin var?’ diye sordu. (Habîbe de) kocası hakkında; ‘Sabit b. Kays ile ben (im evli kalmamıza imkân) yoktur’, dedi. Sabit b. Kays gelince Resûlullâh (s.a.v) ona; ‘Bu Habîbe bint Sehl’dir (senin hakkında) Allah’ın söylemesini istediği her şeyi söyledi,’ buyurdu. Habîbe; ‘Ey Allah’ın Resûl’ü, (mehir olarak) verdiklerinin hepsi yanımdadır, (dilerse geri verebilirim) dedi. Resûlullâh (s.a.v) de, Sabit b. Kays’a; ‘(mehir olarak) verdiklerini Ondan (geri) al’ buyurdu. Bunun üzerine Sabit (verdiklerini) ondan aldı. Habîbe de (kocasından ayrılarak) ailesinin yanında kaldı.”¹⁶³

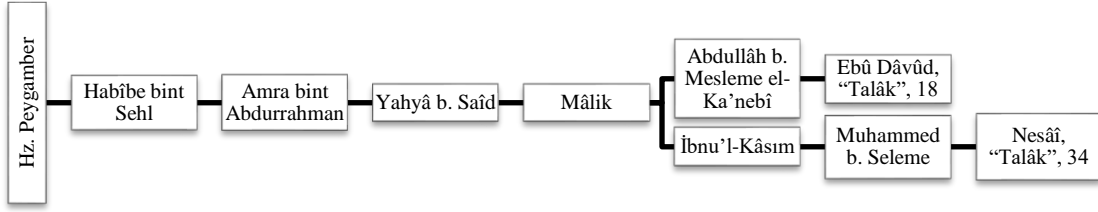
İki sened bir araya getirildiğinde şu tablo ortaya çıkmaktadır:

¹⁶¹ Buhârî, “Tefsir”, 226.

¹⁶² Nesâî, “Talâk”, 34:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ قَالَ أَنْبَأَنَا ابْنُ الْقَاسِمِ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ حَبِيبَةَ بِنْتِ سَهْلٍ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ ثَابِتِ
بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى الصُّبْحِ فَوَجَدَ حَبِيبَةَ بِنْتِ سَهْلٍ عِنْدَ بَابِهِ فِي الْعَلَسِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ هَذِهِ قَالَتْ أَنَا حَبِيبَةُ بِنْتِ سَهْلٍ يَا
رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا شَأْنُكَ قَالَتْ لَا أَنَا وَلَا ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ لِرُؤُوسِهَا فَلَمَّا جَاءَ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذِهِ حَبِيبَةُ بِنْتِ سَهْلٍ قَدْ ذَكَرْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ
تَذْكَرَ فَقَالَتْ حَبِيبَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ كُلُّ مَا أَعْطَانِي عِنْدِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ خُذْ مِنْهَا فَأَخَذَ مِنْهَا وَجَلَسَتْ فِي أَهْلِهَا

¹⁶³ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 18.

Nesâî'de 1 ve Ebû Dâvûd'da 1 olmak üzere Kütüb-i Sitte eserlerinde “Talâk” kitabında iki rivayet tahrir edilmiştir. Amra bint Abdurrahmân, rivayetleri Habîbe bint Sehl almış, kendisinden Yahyâ b. Saîd nakletmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hul', kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olmasıyla evliliğin sona ermesini ifade eder. Bu durumda karşılıklı anlaşma olduğu için bu işleme muhâlea adı verilir. Sahâbeden Sâbit b. Kays karısı Habîbe bint Sehl, bir rivayete göre kocasının çirkinliğinden, başka bir rivayete göre kendisini dövdüğünden şikâyet ederek Hz. Peygamber'e gelir ve kocasından ayrılmayı talep eder. Hz. Peygamber kadına mehir olarak aldığı bahçeyi Sâbit'e geri vermesini söyler. Habîbe bint Sehl fazladan başka mal vermeyi teklif ederse de Resûlullah, Sâbit'ten yalnız bahçeyi geri alıp karısını boşamasını ister.¹⁶⁴

Kurân ve Sünnet'te evlilik teşvik edilmiş ve tarafların dinî, ekonomik ve sosyal konum bakımından denk olmasının önemine dikkat çekilmiştir. Evliliğin ömür boyu sürmesinin hedeflenmekle beraber, çiftler arasında geçimsizliğin olması ve evlilik hayatının istenmeyen bir noktaya gelmesi mümkündür. Evlilik hayatının çekilmez hale gelmesi gibi durumlarda evlilik bağının sona erdirilmesi yani talak gündeme gelir.¹⁶⁵ İş bu noktaya geldiğinde, koca veya kendisine talâk yetkisi verilmiş olan kadın tek taraflı

¹⁶⁴ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 7/21-23; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân (Medine: Meketebetü's-selefiyye, 1968), 6/222.

¹⁶⁵ en-Nisâ 4/130.

iradesiyle evlilik bağına sona erdirebilir.¹⁶⁶ Kendisinde boşanma yetkisi bulunmayan kadın, muhâlea yoluyla veya mahkeme kararıyla boşanabilir.¹⁶⁷

1.1.1.6. Resûlullah İ'tikâfta Olduğu Zaman Dışarı Çıkmazdı

İ'tikâf yapan kimsenin hangi ihtiyacı için mescidden çıkabileceğini haber veren rivayetler Buhârî'de "İ'tikâf", Müslim'de¹⁶⁸ "Hayız", Ebû Dâvûd¹⁶⁹ ve Tirmizî'de¹⁷⁰ "Savm" kitaplarında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَدْخُلَ عَلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْجُلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ النَّبِيَّتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا

"Bize Kuteybe rivâyet etti. Bize Leys, o da İbn Şihâb'dan o da Urve'den, o da Amra bint Abdîrrahmân'dan Nebî (s.a.v.)'in zevcesi Âişe (r. anhâ)'nın şöyle dediğini rivâyet etti: "Resûlullah (s.a.v.) mescidde i'tikâfta iken muhakkak başını benim hücreme sokardı ve ben de saçlarını yıkayıp tarardım. Yine Resûlullah i'tikâfta bulunduğu zaman bir ihtiyâç olmaksızın eve girmezdi." 171

¹⁶⁶ H. İbrahim Acar, "Talâk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/ 497.

¹⁶⁷ H. İbrahim Acar, "Tefrik", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/277.

¹⁶⁸ Müslim, "Hayız", 445:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اغْتَسَفَ بِنِسِي إِلَيَّ رَأْسَهُ فَأَرْجُلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ النَّبِيَّتَ إِلَّا لِحَاجَةِ الْإِنْسَانِ

Müslim, "Hayız", 446:

وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ إِنْ كُنْتُ لَأَدْخُلُ النَّبِيَّتَ لِلْحَاجَةِ وَالْمَرِيضِ فِيهِ فَمَا أَسْأَلُ عَنْهُ إِلَّا وَأَنَا مَارَةٌ وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَدْخُلَ عَلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَرْجُلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ النَّبِيَّتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا

¹⁶⁹ Ebû Dâvûd, "Savm", 80:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اغْتَسَفَ بِنِسِي إِلَيَّ رَأْسَهُ فَأَرْجُلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ النَّبِيَّتَ إِلَّا لِحَاجَةِ الْإِنْسَانِ

¹⁷⁰ Tirmizî, "Savm", 80:

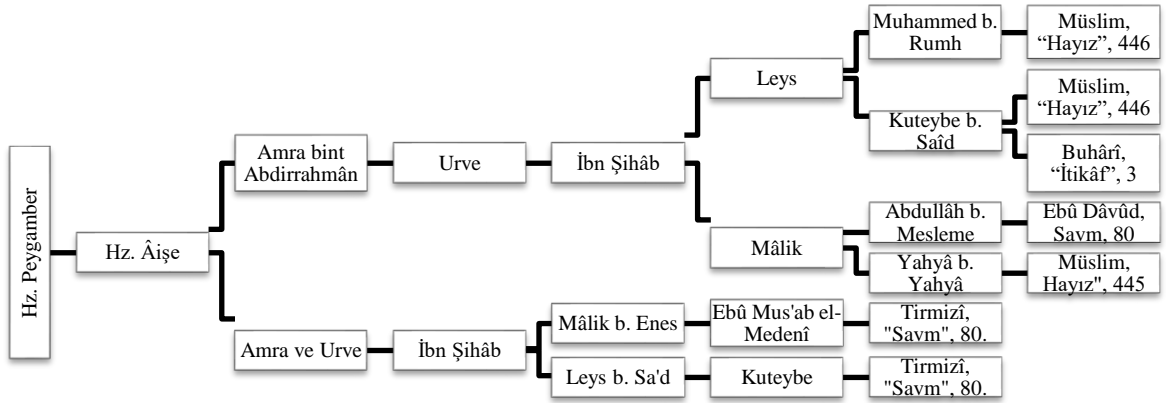
حَدَّثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الْمَدَنِيُّ قَرَأَهُ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اغْتَسَفَ أُنْتِي إِلَيَّ رَأْسَهُ فَأَرْجُلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ النَّبِيَّتَ إِلَّا لِحَاجَةِ الْإِنْسَانِ

Tirmizî, "Savm", 80:

حَدَّثَنَا بِذَلِكَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ

¹⁷¹ Buhârî, "İtikâf", 3.

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

Resûlullah mescitte itikâfta iken Hz. Âişe'nin başını taradığı ve Resûlullah'ın itikâfta bulunduğu zaman bir ihtiyaç olmaksızın eve girmediği anlatılmaktadır. Rivayeti Hz. Âişe'den Amra bint Abdirrahmân almış, ondan da Urve nakletmiş, yine Amra ve Urve beraber Hz. Âişe'den almış, onlardan da İbn Şihâb nakletmiştir. Buhârî ve Müslim'in¹⁷² bir rivayetlerinde lafız farklılığı yoktur. Tirmizî ^{أَدْنَى} Müslim¹⁷³ ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde يُدْنَى şeklinde fiil formlarında fark olmakla beraber Hz. Peygamber'in itikafa girdiği zaman bulunduğu yerden Hz. Âişe'ye başını uzattığı ve onun da saçlarını taradığı, لِحَاجَةِ الْإِنْسَانِ ziyadesi ile insani ihtiyaç dışında eve girmediği nakledilmektedir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 6 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu hadis i'tikafta olan bir kimsenin insani ihtiyaçları dışında eve giremeyeceğinin delilidir. Âlimler i'tikafta olan kişinin tuvalet ihtiyacı için çıkabileceği konusunda ittifak etmekle beraber, hastalık, Cuma namazı ve cenaze konularında mescitten çıkmasında ihtilaf etmişlerdir. İlim ehlinin çoğu bu durumlara cevaz vermekle beraber kişinin ilim ile meşgul olmasının daha doğru olduğunu söylemişlerdir.¹⁷⁴

¹⁷² Müslim, "Hayız", 446.

¹⁷³ Müslim, "Hayız", 445.

¹⁷⁴ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 17/196; Azîmâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, 7/101.

Nevevî, Müslim'in hayız babında tasnif ettiği bu hadisin i'tikaf ile ilgili pek çok konuyu barındırdığını söylemiştir.¹⁷⁵

Yukarıdaki rivayetin dikkat çeken bir yönü de Hz. Âişe'nin hayızlı iken Hz. Peygamber'in saçını taramasıdır. Bu ve benzeri rivâyetler, hayızlı kadınlar hakkında toplumda değişik inanışlar olduğunu göstermektedir. Nitekim Yahudilerde olduğu gibi cahiliye döneminde de kadınlar hayız olduğu zaman onunla beraber yemez, içmez, bir yatakta yatmaz hatta aynı evde bile yaşanmazdı. Hz. Peygamber, hayızlı kadın hakkında temiz olmayan şeyin sadece âdet kanı olduğunu söylemiştir. Bu hadis, hayızlı kadın ile sosyal ilişkiye girilebileceğine delil olarak görülmüştür. İslam'da diğer bazı din ve toplumlarda olduğu gibi hayızlı kadın pis sayılmamış, özel ve sosyal ilişkilerden uzak tutulmamıştır.¹⁷⁶

1.1.1.7. Kurban Etlerinin Üç Günden Fazla Saklanması Yasaklanması

Hz. Peygamber'in kurban etlerinin tasarrufu ile ilgili rivayetler Ebû Dâvûd ve Buhârî¹⁷⁷ tarafından "Udhiyye" kitabında, Nesâî¹⁷⁸ tarafından "Dahâyâ" kitabında nakledilmiştir. Muhtevasının kapsamlı olması sebebiyle Ebû Dâvûd'un eserinde yer alan metin esas alınmıştır.

¹⁷⁵ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ İbn-i Şeref, *el-Minhâc fî şerhi Şahîhi Müslim b. Haccâc Şerhu Müslim* (Mısır: Matbaâtü'l-Mısriyye 1929), 3/208.

¹⁷⁶ Soyâl Şenol, *Kadınların Özel Hallerini İlgilendiren Rivayetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi*, 26-27.

¹⁷⁷ Buhârî, "Udhiyye", 16:

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ أَبِي يَحْيَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ الضَّجِيَّةُ كُنَّا نُمْلِحُ مِنْهُ فَتَقَدَّمُ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ لَا تَأْكُلُوا إِلَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيْسَتْ بِعَزِيمَةٍ وَلَكِنْ أَرَادَ أَنْ يُطْعِمَ مِنْهُ

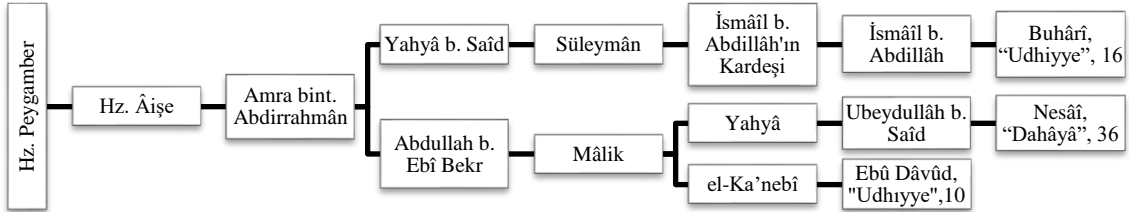
¹⁷⁸ Nesâî, "Dahâyâ", 36:

أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَفَّتْ دَائِفَهُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الْأَضْحَى فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلُوا وَادَّجِرُوا ثَلَاثًا فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ النَّاسَ كَانُوا يَنْتَفِعُونَ مِنْ أَضْحَانِهِمْ يَجْمَلُونَ مِنْهَا الْوَدَّكَ وَيَتَّجِدُونَ مِنْهَا الْأَسْقِيَةَ قَالَ وَمَا ذَاكَ قَالَ الَّذِي نَهَيْتُ مِنْ إِمْسَاكِ لَحُومِ الْأَضْحَايِ قَالَ إِنَّمَا نَهَيْتُ لِلدَّائِفَةِ الَّتِي دَفَّتْ كُلُّوا وَادَّجِرُوا وَتَصَدَّقُوا

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ دَفَّتْ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الْأَضْحَى فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- « ادَّخِرُوا التُّلْتَّ وَتَصَدَّقُوا بِمَا بَقِيَ ». قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ كَانَ النَّاسُ يَنْتَفِعُونَ مِنْ ضَحَايَاهُمْ وَيَجْمَلُونَ مِنْهَا الْوَدَّكَ وَيَتَّخِذُونَ مِنْهَا الْأَسْفِيَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- « وَمَا ذَاكَ ». أَوْ كَمَا قَالَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَهَيْتَ عَنْ إِمْسَاكِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- « إِنَّمَا نَهَيْتُكُمْ مِنْ أَجْلِ الدَّافَةِ الَّتِي دَفَّتْ عَلَيْكُمْ فَكُلُوا وَتَصَدَّقُوا وَادَّخِرُوا

“Bize el-Ka’nebî, Mâlik’ten, o da Abdullah b. Ebî Bekr’den, o da Amra bint Abdurrahman’dan şöyle haber verdi: Ben Âişe (r. anha) ’yı şöyle derken işittim: “Resûlullah (s.a.v) zamanında Kurban Bayramı yaklaştığı bir sırada çöl halkından bir topluluk geldi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) ashabına hitaben: ‘Üç günlük et bırakınız, gerisini dağıttınız.’ buyurdu. Âişe (r. anha) sözlerine şöyle devam etti: Bu bayramdan sonraki bayram gelince Resûlullah (s.a.v)’e: ‘Ey Allah’ın Resülü (geçen seneki bayramda) halk kurbanlarından faydalanıyordu. Onların yağımı eritiyor ve derilerinden su ve süt tulumları yapıyorlardı.’ diye soruldu. Resûlullah (s.a.v): ‘Bunda ne var? (dedi) -veya buna benzer bir şey-Orada bulunanlar: ‘Ey Allah’ın Rasûlü üç günden fazlası için et toplamayı yasaklamıştın’ dediler. Resûlullâh (s.a.v): ‘Ben bunu geçen sene size yardım istemek için gelen (bedevi) lerden dolayı yasaklamıştım. Bu sene ise istediğiniz şekilde yiyeceğinizi dağıtın, biriktirin.’ buyurdu.”¹⁷⁹

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

Ebû Dâvûd’da 1 ve Buhârî’de 1 rivayet yer aldığı tespit edilmiştir. Amra bint Abdirrahmân, rivayetleri hocası Hz. Âişe’den almış, kendisinden yeğeninin oğlu Abdullah b. Ebî Bekr ve Yahyâ b. Saîd nakletmiştir. Kurban etlerinin üç günden fazla saklamanın yasaklandığı bu hadisi, Buhârî muhtasar olarak rivayet etmiş, Ebû Dâvûd ve Nesâî uzun bir metinle naklederek bu yasağın sebebini ve bir sonraki Kurban Bayramı’nda bu yasağın kaldırıldığını bildirmişlerdir.

¹⁷⁹ Ebû Dâvûd, “Udhryye”, 10.

Râvilerden İsmâîl b. Abdillâh, Abdullâh b. Abdullâh b. Üveys b. Mâlik'tir ve bu kişinin kardeşi Ebû Bekr Abdülhamîd'dir. Süleymân ise İbn Bilâl'dir. Buhârî'nin eserindeki rivayetin senedinde yer alan İsmâîl b. Abdillâh'ın ve kardeşinin¹⁸⁰ cerh edilmesi sebebiyle rivâyetin senet açısından zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebû Dâvûd ve Nesâî senedinde yer alan râviler münekkidler tarafından sika kabul edilmiştir. Bu sebeple 2 rivayet sahih lizâtihi, Buhârî'nin rivayeti sahih liğayrihi'dir.

Rivayetteki bu yasaklama konusunda ihtilaf edilmiştir. Bir grup sünnetin sünneti nesh ederek bu yasağın kalktığını söylemiştir. Bir grup bu yasağın tahrim değil kerahiyet ifade ettiğini ve bu kerahiyetin bugün de devam ettiğini ileri sürmüşlerdir. Bir diğer grup ise tahrimin illet devam ettiği sürece var olduğuna hükmetmişlerdir. Mâlik, Şafî ve cumhur ulema kurban etinin yenilmesinin ve saklanmasının mübah olduğu görüşündedirler.¹⁸¹ Seleften bazıları, kurban etinin üçte birinin tasadduk edilmesinin, üçte birinin yenilmesinin, üçte birinin de komşulara yedirilmesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir.¹⁸² Günümüzde de durumu iyi olan Müslümanların, toplumda ihtiyaç sahibi kimselerin sayısının arttığı dönemlerde kurban etlerinin çoğunu hatta tamamını dağıtmaları daha uygun olacaktır.¹⁸³

1.1.1.8. Ölünün Arkasından Ağlamanın Kabir Azabına Sebep Olması

Ölünün arkasından ağlamanın kabir azabına sebep olması ile ilgili rivayet Buhârî¹⁸⁴ ve Müslim tarafından tahrir edilmiştir:

¹⁸⁰ İsmâîl b. Abdillâh'ın kardeşi: Ebû Bekr Abdülhamîd b. Abdillâh b. Abdillâh b. Üveys, İbn Maîn "sika", Nesâî "daifun (zayıftır)" ve Darâkutni "hüccet" olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/644.

¹⁸¹ İbn Battâl, Ebû'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdilmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, *Şerh-u Sâhih-i Buhârî* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, ts.), 6/30, 32; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 31/125.

¹⁸² İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 6/33.

¹⁸³ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar* (İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 350.

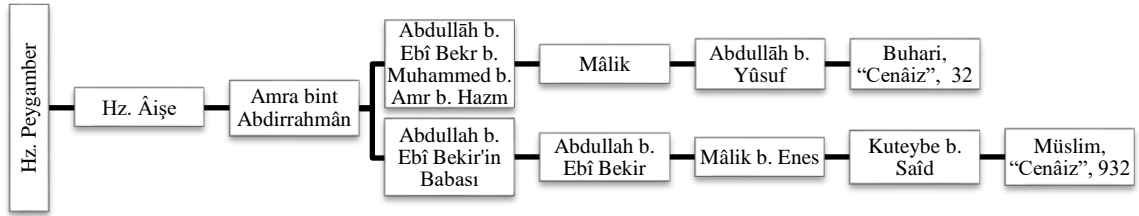
¹⁸⁴ Buhârî, "Cenâiz", 32:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رُوحَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيٍّ يَبْكِي عَلَيْهَا أَهْلُهَا فَقَالَ إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا

وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ وَذَكَرَ لَهَا أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبِكَاءِ الْحَيِّ فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَغْفِرُ اللَّهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ وَلَكِنَّهُ نَسِيَ أَوْ أَخْطَأَ إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيَّةٍ يُكِي عَلَيْهَا فَقَالَ إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا

“(…) Bize Kuteybe b. Saîd, Mâlik b. Enes'den; o da —ona okunanlar meyânında— Abdullah b. Ebî Bekir'den; o da babasından, o da Amra bint Abdirrahmân'dan işitmiş olarak rivâyet etti. Amra, Âişe'den işittiğini haber verdi; Âişe'ye Abdullah b. Ömer'in: “Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlaması yüzünden azâb görür.” dediği söylendi. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: “Allah, Ebû Abdirrahmân'ı affetsin, şüphesiz ki o, yalan söylememiştir. Fakat unutmuştur veya hata etmiştir. (Hakikat şudur ki) Resûlullâh (s.a.v.), Yahudilerin mezarı başında ağladıkları bir Yahudi karısının yanından geçti de: “Bunlar, ona ağlıyorlar. Hâlbuki o kabrinde azab görüyor.” buyurdular.¹⁸⁵

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

Rivayeti Hz. Âişe'den Amra almış, kendisinden de Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm ve babası nakletmiştir. Kabir azabı ile ilgili rivayet Buhârî ve Müslim “Cenâiz” kitaplarında eserlerine almıştır. Resûlullah (s.a.v.), başında ağlanan Yahudi bir kadının mezarının yanından geçerken kabir azabından bahsetmiştir. Hz. Âişe'ye Abdullah b. Ömer'in: “Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlaması yüzünden azâb görür.” dediği söylenmiş bunun üzerine Hz. Âişe; “Allah, Ebû Abdirrahmân'ı affetsin, şüphesiz ki o, yalan söylememiştir. Fakat unutmuştur veya hata etmiştir.” diyerek hatayı düzeltmiştir. Müslim rivayeti bu düzeltme şeklinde eserine almışken Buhârî Hz. Âişe'nin cevabını rivayet etmiştir.¹⁸⁶ Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih oldukları neticesine ulaşılmıştır.

İnsanın bir başka insanın vefatı sebebiyle ağlamaması mümkün değildir ki; Hz. Peygamber de oğlunu kaybettiğinde ağlamıştır. İbn Ömer'in rivayetindeki ağlamadan

¹⁸⁵ Müslim, “Cenâiz”, 932.

¹⁸⁶ Aynî, ‘Umdetü'l-kârî, 12/306.

maksadın sırf gözyaşı dökmek olmadığı bağırarak, dövünerek ağlamak olduğu ifade edilmiştir. Ölen kişinin ağlamadan dolayı azap görmesi konusuna şöyle cevap verilebilir: İbn Ömer'in hadisi mücmel, Hz. Âişe'nin hadisi ise müfesserdir. Nitekim sahabe o dönemde Hz. Âişe'ye müracaat ediyordu. İbn Ömer'e "Hz. Peygamber Recep ayında umre yaptı mı?" diye sorulduğunda "evet" cevabını vermiş, Hz. Âişe kesinlikle yapmadı deyince de İbn Ömer ses çıkarmamış yani yanlış yaptığını kabul etmiştir. Bu rivayette de benzer bir durum söz konusudur. Bu iki hadis arasında tenakuz olmadığı, hatta her iki hadisin hükmünün geçerli olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁷

İlmî metin tenkidi yapabilmek, hadis metninde geçen olayın, meydana geldiği zamanın şartlarının bilinmesine bağlıdır. Bu bağlamda hadisi anlayabilmek için câhiliye dönemi Arap örf, âdet ve geleneklerinde yer alan "niyâha" denilen ağıtçılık geleneğinin yerleşik olduğunun bilinmesi gerekir. Yine Araplarda, ölen kişinin kendine ağlanması ve ağıt yapılması için sağlığında vasiyette bulunması yaygın bir âdetti. Ancak bu törenlerde yakılan ağıtların içeriği ve sergilenen davranışlar, İslâm'ın temel ilke ve amaçlarıyla bağdaşmayan, Allah'ın emrine isyan anlamına gelebilecek unsurlar taşımaktaydı. Bu çerçeveden bakıldığında, mezkûr hadiste sözü edilen ve ölü için azap vesilesi sayılan ağlamanın ne tür bir ağlama olduğu, niçin yasaklandığı veya neden azaba sebep olacağı daha iyi anlaşılmaktadır. Yani hadiste ağlama yasağının gerekçesi zikredilmese de söylendiği ortamı çevreleyen sosyo-kültürel atmosferden bu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, ölüsüne ağlamakta olan bir kadını azarlayan Hz. Ömer'e engel olmuş ve: "*Bırak onu, ey Ömer! Çünkü (onun) gözü yaşlı, gönlü yaralı ve câhiliye geçmişi yakındır.*" buyurmuştur.¹⁸⁸ Dolayısıyla Hz. Peygamber'in yasakladığı ağlama, bir yakını veya sevdiğini kaybetmesine üzülen bir kimsenin bazı sözler mırıldanarak ağlaması değil, bunun ötesinde isyan ederek, üstünü başını yırtarak ağlaması olmalıdır.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Ebû'l-Ferec, *Keşfü'l-müşkil min Hadisi's-Sahîhayn*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Riyâd: Dâru'l-Vatan, ts.), 1/36.

¹⁸⁸ Buharî, "Cenâiz", 33, 44, 45.

¹⁸⁹ Emin Aşıkutlu, "Arkasından Ağlanması Sebebiyle Ölüye Azap Edilir" Hadisine Sosyo-Kültürel Bağlamda Bir Yaklaşım", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2006/2), 33-66.

Hiz. ÂiŖe'nin ölüünün arkasından ağlamannın kabir azabına sebep olacağı düŖüncesine karŖı çıkması, “Hiçbir günahkâr baŖkasının günah yükünü yüklenmez”¹⁹⁰ ayeti ile uyumludur. Hiz. Peygamber'in bazı kimseler için ağladığı bildirilmektedir. Rahmet peygamberinin ölülere azap verecek bir davranıŖta bulunduğu ya da bu davranıŖları onayladığı düŖnlemez. الْمَمِيَّتْ Kelimesindeki belirlilik takısı ile cenazenin belirli bir yahudiye ait olduğu fakat bundan İbn Ömer'in haberi olmadığı anlaŖılmaktadır. İbn Ömer belirli bir kimde hakkında söylenen bu sözü genele Ŗamil etmiŖ, Hiz. ÂiŖe'de bu hatayı dzeltmiŖtir.¹⁹¹

1.1.1.9. Hac Esnasında Safiyye bint Huyey'in Hayız Olması

Hac esnasında hayız olan kadınların durumu ile ilgili rivayet Müslim tarafından “Hac”, Buhârî¹⁹² ve Nesâî¹⁹³ tarafından “Hayız” kitabında tahrir edilmiŖtir.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ قَدْ حَاضَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا أَلَمْ تَكُنْ قَدْ طَافَتْ مَعَكُنَّ بِالْبَيْتِ قَالُوا بَلَى قَالَ فَاخْرُجِي

“(...) Bize Yahyâ b. Yahyâ rivâyet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Abdullah b. Ebî Bekir'den; onun da Amra bint Abdîrrahmân'dan, onun da ÂiŖe'den rivâyet ettiği Ŗu hadisi okudum: “O, Resûlullah'a: ‘Yâ Resûlullah, Safiyye bint Huyey hayız oldu’ dedi. Resûlullah (s.a.v.): ‘İhtimâl ki o bizi yolumuzdan alıkoyacak! O sizinle beraber ifâda tavafinı yapmıŖ değil mi idi?’ dedi. ‘Evet,’ dediler. ‘Öyle ise ık’ buyurdu.”¹⁹⁴

Senedler bir araya getirildiğinde Ŗöyle bir tablo oluŖmaktadır:

¹⁹⁰ Necm Sresi 53/38.

¹⁹¹ ZerkeŖî, Bedruddîn, Hiz. ÂiŖe'nin Sahabeye Yönelttiği EleŖtiriler, haz. Bünyamin Erul (Ankara: Otto Yayınları, 2012), 40-41.

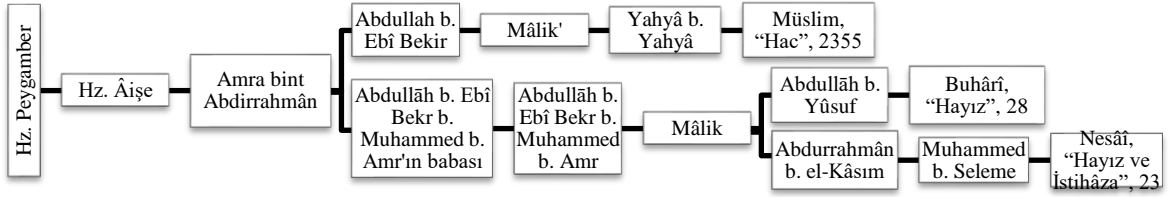
¹⁹² Buhârî, “Hayız”, 28:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ قَدْ حَاضَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا أَلَمْ تَكُنْ طَافَتْ مَعَكُنَّ قَالُوا بَلَى قَالَ فَاخْرُجِي

¹⁹³ Nesâî, “Hayız ve İstihâza”, 23:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَ أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ قَدْ حَاضَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا أَلَمْ تَكُنْ طَافَتْ مَعَكُنَّ بِالْبَيْتِ قَالَتْ بَلَى قَالَ فَاخْرُجِي

¹⁹⁴ Müslim, “Hac”, 2355.

Rivayeti Hz. Âişe'den Amra almış, kendisinden de Abdullâh b. Ebî Bekr (yeğenin oğlu) ve babası (yeğeni) nakletmiştir. Safiyye bint Huyey'in hac esnasında ifade tavafını yaptıktan sonra hayız olmasını konu edinen rivayet Buhârî ve Nesâî tarafından "Hayız", Müslim tarafından "Hac" babında eserlerine alınmıştır. Rivayeti Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da Hz. Âişe'den farklı râviler ile tahrir etmişlerdir.¹⁹⁵ Buhârî "فَأَخْرَجِي" (Öyle ise çık) lafzı ile Müslim ve Nesâî'de "فَأَخْرُجَنَّ" (Öyle ise çıkın)" şeklinde rivayet etmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

تَحْبِيسُنَا "Temizlenip Kâbe'yi tavaf edinceye kadar Mekke'den Medine'ye çıkışımızı alıkoyacak" manasındadır. Nevevî, "Bu hadis, veda tavafının hayızlı kadından düştüğünün delilidir." demiştir.¹⁹⁶ Hayızlıyken ihrama giren veya ihrama girdikten sonra hayız olan kadınlar, tavafın dışında haccın bütün menâsikini yerine getirirler. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. Âişe'ye "Şüphesiz ki sendeki bu hâl, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı bir şeydir. Binâenaleyh hacıların yapacakları fiilleri sende yap, fakat temizleninceye kadar Beyt'i tavâf etme."¹⁹⁷ Hayızdan dolayı bayram günlerinde ziyaret tavafını yapamayan kadınlar hayızları bitince tavaflarını yaparlar. Bu gecikmeden dolayı kadınlara herhangi bir ceza gerekmez. Ziyaret tavafını yaptıktan sonra hayız olan kadınlar, vacip olan veda tavafını yapacak imkân bulamadan ülkelerine dönmek durumunda kalırlarsa, ziyaret tavafını terk ederler. Hayız olan kadının Mekke'de kalma imkânı yoksa Hanefî mezhebine göre, tavafta taharet vacip olduğu için hayızlı olarak ziyaret tavafını yapar. Ancak ceza olarak bir sığır veya deve (bedene) kurban etmesi gerekir. Şâfiî mezhebine göre hayızlı kadının tavafi hiçbir şekilde geçerli

¹⁹⁵ Tirmizî, "Hac", 99; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 80.

¹⁹⁶ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 6/1.

¹⁹⁷ Buhârî, "Hayız", 7; Müslim, "Hac", 17; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 23; İbn Mâce, "Menâsik", 36.

değildir. Temizlendikten sonra yapması gerekir. Mâlikî mezhebine göre, hayızlı kadının temizleninceye kadar Mekke’de kalma imkânı yoksa bu durumda olan kişi, hayız esnasında kanamanın kesildiği temizlik zamanını gözler ve bu ara zamanda guslederek tavafını yapar. Kanama olmadığı esnada tavaf yaptığı için de kadına herhangi bir ceza gerekmez.¹⁹⁸

1.1.1.10. Resûlullâh’ın Veda Haccı’nda Zevceleri Adına Kurban Kesmesi

Zilkade ayında umre yapılabileceği ve Resûlullah (s.a.v.) zevceleri adına kurban kestiği haberi Buhârî¹⁹⁹ ve Ebû Dâvûd²⁰⁰ tarafından “Hac” kitabında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسِ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ إِذَا طَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَجِلَّ قَالَتْ فَدَخَلْنَا عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمٍ بَقَرٍ فَقُلْتُ مَا هَذَا قَالَ نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَرْوَاجِهِ

“Bize Abdullâh b. Yûsuf rivâyet etti: Mâlik, Yahyâ b. Saîd’den, o da Amra bint Abdirrahmân’dan haber verdi. O şöyle dedi: Ben Âişe (r. anhâ)’dan işittim, şöyle diyordu: “Biz Resûlullâh’ın beraberinde zilkade ayının çıkmasına beş gün kala (Medine’den Veda Haccı için) yola çıktık. Biz (bu aylarda umre değil) yalnız hac edilir zannediyorduk. Nihayet Mekke’ye yaklaştığımızda Resûlullah (s.a.v.), beraberinde kurbanı bulunmayan kimselere Kâbe’yi tavaf ve Safa ile Merve arasında sa’y ettiği zaman ihramdan çıkmalarını emretti. Âişe dedi ki: “Kurban Bayramının ilk günü (Mina’da elinde) sığır eti ile yanımıza girildi. Ben: ‘Bu nedir?’ diye sordum. Eti getiren kimse: ‘Resûlullâh (s.a.v.) zevceleri adına kurban kesti.’ dedi.”²⁰¹

¹⁹⁸ Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, thk. Alî Muhammed Muavvid ve Âdil Ahmed Abdülmevcûd, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i’ fi tertîbi’s-şerâ’i* (Beyrût: Dâru’l-kütübî’l-ilmiyye, 2003), 3/71; İbn Kudâme, Ebû’l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, *eş-Şerhu’l-kebîr*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin (Kâhire: Dâru Hacer, 1995) 8/194-196.

¹⁹⁹ Buhârî, “Hac”, 125:

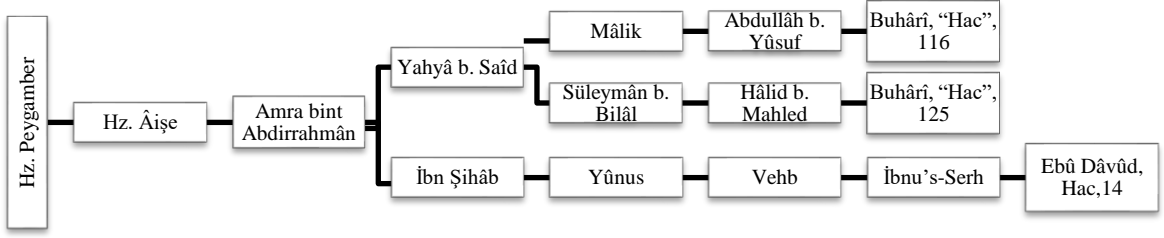
حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسِ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ وَلَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ حَتَّى إِذَا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ ثُمَّ يَجِلَّ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَدَخَلْنَا عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمٍ بَقَرٍ فَقُلْتُ مَا هَذَا فَقِيلَ ذَبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَرْوَاجِهِ

²⁰⁰ Ebû Dâvûd, “Hac”, 14:

حَدَّثَنَا ابْنُ السَّرْحِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَحَرَ عَنْ آلِ مُحَمَّدٍ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بَقْرَةً وَاجِدَةً

²⁰¹ Buhârî, “Hac”, 16.

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Rivayeti Hz. Âişe'den Amra almış, kendisinden de Yahyâ b. Saïd ve İbn Şihâb nakletmiştir. Buhârî'nin rivayetleri arasında إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ/ إِذَا طَافَ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَنَحَرَ رَسُولَ اللَّهِ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ/ نَحَرَ رَسُولَ اللَّهِ şeklinde lafız farkı bulunmaktadır. Ebû Dâvûd muhtasar olarak أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ نَحَرَ عَنْ آلِ مُحَمَّدٍ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بَقْرَةً وَاجِدَةً bölümünü rivayet etmiştir. Senedlerindeki yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Zebh, boğazdan kesmeyi ifade eder. Hz. Peygamber temettu' haccı yapan hanımlarının her biri için hedy kurbanı kesmiştir. Hadis, hedy ve kurbanların etlerinden yemenin caiz olduğunu gösterir.²⁰²

²⁰² İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 4/386; İbn Hacer, *Fetħu'l-bârî*, 3/551.

1.1.1.11. Ümmü Hişâm'ın Kâf Sûresi'ni Cuma Günü Resûlullah'tan Öğrenmesi

Ümmü Hişâm'ın Kâf Sûresi'ni Resûlullâh'tan öğrendiğini bildiren rivayetler Müslim²⁰³ tarafından “Cuma”, Ebû Dâvûd²⁰⁴ ve Nesâî²⁰⁵ tarafından “Salât/Sıfatü's-salât” kitaplarında tahrir edilmiştir.

وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُخْتِ لِعَمْرَةَ قَالَتْ أَخَذْتُ ق وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ يَقْرَأُ بِهَا عَلَى الْمَنِيرِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ

“Bana Abdullâh b. Abdirrahmân ed-Dârimî rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Yahyâ b. Hesân haber verdi. (Dedi ki): Bize Süleymân b. Bilâl, Yahyâ b. Saîd'den, o da Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Amra'nin bir kız kardeşinden rivâyet etti. Amra'nin kız kardeşi dedi ki: “Ben Kâf Sûresi'ni cuma günü Resûlullâh (s.a.v.)'in ağzından öğrendim. Onu her cuma minberde okuyordu.”²⁰⁶

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

²⁰³ Müslim, “Cuma”, 1440:

أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ أُخْتِ لِعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ كَانَتْ أَكْبَرَ مِنْهَا بِمِثْلِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ

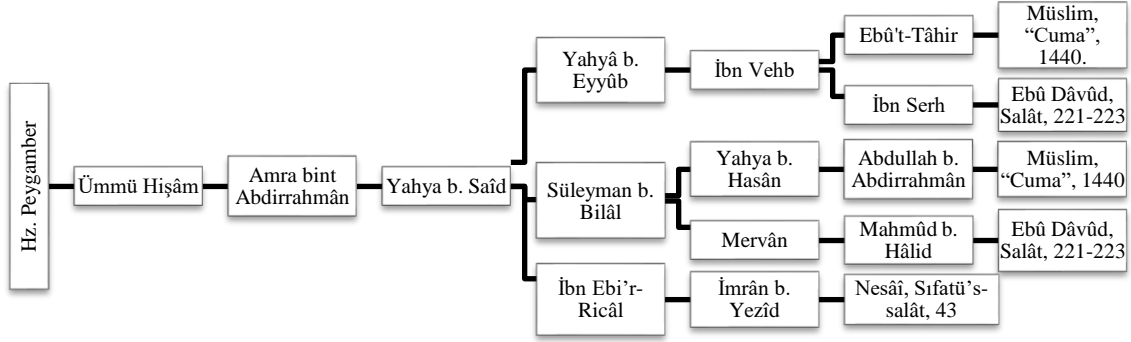
²⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 221-223:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ أُخْتِهَا قَالَتْ مَا أَخَذْتُ ق إِلَّا مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- كَانَ يَقْرَأُهَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ

²⁰⁵ Nesâî, “Sıfatü's-salât”, 43:

أَخْبَرَنَا عَمْرَانُ بْنُ بَرِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الرَّجَالِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ أُمِّ هِشَامٍ بِنْتِ خَارِثَةَ بْنِ النُّعْمَانِ قَالَتْ مَا أَخَذْتُ ق وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ إِلَّا مِنْ وراءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي بِهَا فِي الصُّبْحِ

²⁰⁶ Müslim, “Cuma”, 1440.

Amra rivayeti kız kardeşi Ümmü Hişâm'dan almış, kendisinden de Yahyâ b. Saïd nakletmiştir. Rivayetin Yahyâ b. Saïd ile inkişaf ettiği görülmektedir. Ümmü Hişâm'ın, Kâf Sûresi'ni Resûlullâh (s.a.v) 'in arkasında namaz kılarken öğrendiğini haber veren rivâyet Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından tasnif edilmiştir. Ebû Dâvûd ق و Nesâî ve Müslim وَالْفُرْآنِ الْمَجِيدِ ق lafızları ile kaydetmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd'da, Resûlullâh'tan her Cuma okurken öğrendiği, Nesâî'de sabah namazında öğrendiği haber verilmektedir. İncelenen 4 rivayet de sahihtir. Bu haberin sadece Amra kanalı ile hadis külliyyatına alındığı tespit edilmiştir.

Bu rivâyetlerden kadınların, sabah ve Cuma namazlarına katıldıkları anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in, mescide gelmek isteyen kadınlara mâni olmak isteyen erkek sahâbîleri uyarması ve onları böyle bir davranıştan menetmesi kadınlar için önemli ve dikkat çekicidir: O, "*Hanımlar gece (akşam, yatsı ve sabah) namazlarına katılmak için sizden izin istediklerinde izin veriniz.*"²⁰⁷ buyurmuştur. Hz. Peygamber'in kadınların mescide devam etmelerine ve namazları cemaatle kılmalarına önem verdiği, "*Allah'ın kadın kullarını, Allah'ın mescidlerinden men etmeyiniz!*"²⁰⁸ buyurarak onların mescide devam etmelerinin önündeki muhtemel engelleri kaldırmış olmasından anlaşılmaktadır. Kadınlar, Hz. Peygamber zamanında sabah ve Cuma namazına katıldıkları gibi bayram namazı ve cenâze namazlarına da katılmışlardır. Hatta Ümmü Hişâm'ın Kâf Sûresi'ni Resûlullâh'tan öğrendiğini bildirmesi, onun namazın müdavimlerinden olduğunu göstermektedir.

²⁰⁷ Buhârî, "Ezân", 163; "Salât", 162.

²⁰⁸ Buhârî, "Cum'a", 13; "Nikâh", 116.

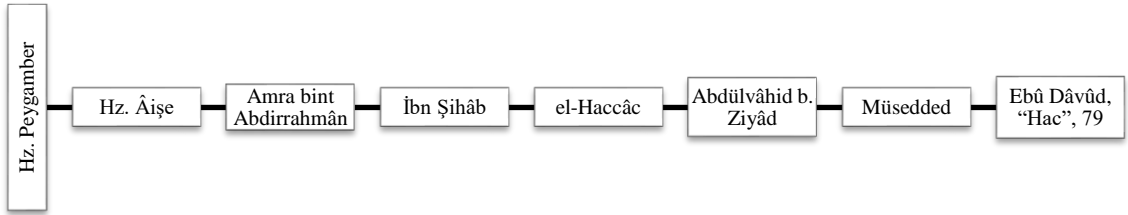
Âlimler Kâf Sûresi'nin seçilme sebebinin; içerisinde ölüm, öldükten sonra dirilme ve uyarıların olduğu kapsamlı bir sûre olmasındandır demişlerdir.²⁰⁹

1.1.1.12. Resûlullâh'ın Akabe Cemresi'ne Taşları Atan Kimseye Kadınlara Yaklaşmanın Dışında Her Şeyi Helâl Kılması

İlk tahallül ile ilgili rivayet Ebû Dâvûd tarafından zikredilmiştir.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ - إِذَا رَمَى أَحَدُكُمْ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَقَدْ حَلَّ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا النِّسَاءَ قَالَ أَبُو دَاوُدَ هَذَا حَدِيثٌ ضَعِيفٌ الْحَجَّاجُ لَمْ يَرِ الزُّهْرِيُّ وَلَمْ يَسْمَعْ مِنْهُ

“Bize Müsedded rivayet etti: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti: Bize el-Haccâc, Zührî'den, o da Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Âişe (r. anha)'dan haber verdi: Âişe (r. anha) dedi ki: “Resûlullah (s.a.v); ‘Sizden biriniz Akabe Cemresine taşları atınca ona kadınlar(a) yaklaşmanın dışında her şey helâl olur’ buyurdu.” Ebû Dâvûd dedi ki: Bu zayıf bir hadistir. Çünkü Haccâc, Zührî'yi görmemiştir ve ondan herhangi bir hadis işitmemiştir.²¹⁰

Resûlullâh'ın Akabe Cemresi'ne taşları atan kimseye kadınlara yaklaşmanın dışında ihram yasaklarının kalktığını bildiren rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir. Senedde yer alan Haccâc b. Ertât ile ilgili Ebû Hâtim'in “Zührî'den semai olmadığını” söylemesi sebebiyle rivâyetin senet açısından zayıf olduğu neticesine ulaşılmıştır. Ancak ilk tahallül ile ilgili Nesâî²¹¹ ve Tirmizî'de²¹² bulunan iki rivayet vesilesi ile incelenen rivayet sahih liğayrihî mertebesine çıkmıştır.

²⁰⁹ Nevevî, *el-Minhâc*, 6/161.

²¹⁰ Ebû Dâvûd, “Hac”, 79.

²¹¹ Nesâî, “Menâsikü'l-hac”, 231.

²¹² Tirmizî, “Savm”, 77.

Tahallül yani ihram yasaklarının kalkması, umrede sayın tamamlanmasından sonra saçları kısaltarak veya tıraş ederek, hacda ise iki kademede gerçekleşir. İfrad haccı yapanlar bayramın birinci günü Akabe cemresini taşıdıktan sonra, temettu ve kırân haccı yapanlar ise kurbanlarının kesilmesinden sonra saçlarını tıraş edip ihramdan çıkarlar. Buna ilk veya küçük tahallül denilir. Bu aşamadan sonra cinsel ilişki ve Mâlikîler'e göre ayrıca avlanma dışındaki ihram yasakları kalkar. Haccın rükünlerinden olan ziyaret tavafından sonra say de yapılıncı Hanefîler'in dışındaki diğer üç mezhebe göre tıraş olmakla ikinci tahallül gerçekleşir ve bütün ihram yasakları kalkmış olur.²¹³

1.1.1.13. Resûlullâh'ın Fecir Doğduğu Vakit İki Rekât Nafile Namaz Kıldığının Bildirilmesi

Resûlullâh (s.a.v)'in sabah namazının iki rekât sünnetini kıldığı ve Resûlullâh'ın fecir doğduğu vakit iki rekât nafile namaz kıldığının bildirildiği rivayetler Müslim²¹⁴ tarafından iki sened ile “Salâtü'l-müsâfirin” ve Nesâî²¹⁵ tarafından bir sened ile “Sıfatü's-salât” kitabında tahrir edilmiştir.

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ عَمْرَةَ تُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي رَكْعَتِي الْفَجْرِ فَيُخَفِّفُ حَتَّى إِتَى أَقُولُ هَلْ قَرَأَ فِيهِمَا بِأَمِّ الْقُرْآنِ

“Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvehhâb rivayet etti. Dedi ki: Ben, Yahyâ b. Saûd'den dinledim. Dedi ki: Bana, Muhammed b. Abdîrrahmân haber verdi. Kendisi, Amra'yı, Âişe'den rivayet ederken dinledi. Âişe, şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) sabah namazının iki rekât sünnetini kılar ve o kadar hafif tutardı ki, ben (kendi

²¹³ Salim Ögüt, “İhram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/542.

²¹⁴ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirin”, 1190:

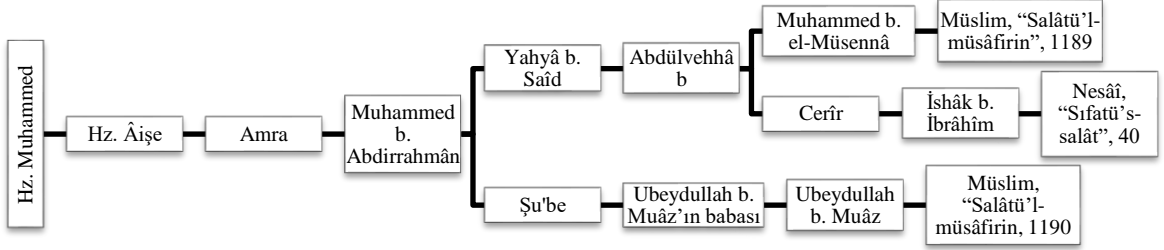
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيِّ سَمِعَ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ أَقُولُ هَلْ يقرأ فِيهِمَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

²¹⁵ Nesâî, “Sıfatü's-salât”, 40:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ قَالَ أَتَانَا جَرِيرٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كُنْتُ لَأَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي رَكْعَتِي الْفَجْرِ فَيُخَفِّفُهُمَا حَتَّى أَقُولَ أَقْرَأَ فِيهِمَا بِأَمِّ الْكِتَابِ

kendime) acaba bu iki rekâtta Ümmü'l-Kur'ân'ı okudu mu derdim."²¹⁶

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

Amra rivayetleri Hz. Âişe'den almış kendisinden kardeşi Muhammed b. Abdîrahmân nakletmiştir. Birinci rivayette *الفجر يصلي ركعتي* lafzı, ikinci rivayette *إذا طلع الفجر صلى ركعتين* lafzı vardır. Birinci rivayette *بأم القرآن* lafzı, ikinci rivayette *بفاتحة الكتاب* lafzı vardır. Nesâî ise *إن كنت لأرى رسول الله ﷺ يصلي ركعتي الفجر فيخففهما حتى أقول أقرأ فيهما بأم الكتاب* lafızları ile rivayet etmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle birbirlerini tefsir eden 3 rivâyet senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Bir rivayette Hz. Âişe Fâtiha Sûresi için “Ümmü'l-Kur'ân (Kur'ân'ın anası)”, diğer rivayette “Ümmü'l-Kitâb (Kitâb'ın anası)” demiştir. Fâtiha'ya bu ismin verilmesi Kur'ân-ı Kerîm'in esasını teşkil ettiği içindir. Hz. Âişe'nin *هل يقرأ فيهما بفاتحة الكتاب* diye sorması şüphe etmesinden değil Hz. Peygamber'in diğer nafîle namazları uzun tuttuğunu bilmesindedir. Resûlullâh diğer zamanlarındaki nafîle namazlarına oranla sabah namazının sünnetini mübalağalı bir şekilde hafif kılmıştır.

Sabah namazının sünneti konusunda âlimler farklı görüşler söylemişlerdir. Ebû Bekir b. Esam, İbni Uleyye ve Zahirîler'den bir grup bu namazda kırâat yoktur demiştir. İmam Malik sabah namazının sünnetinde yalnız Fatiha okunarak, namaz bu şekilde hafifletilir demiştir. İmam Mâlik ve İmam Şafî'nin diğer bir görüşüne göre bu namaz, Fatiha ile kısa bir sûre okuyarak hafifletilir. İbrahim en-Nehâî ve Mücâhid sabah namazının sünnetinde uzun sûreler okumada bir beis yoktur demiştir.²¹⁷

²¹⁶ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirin”, 1189.

²¹⁷ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 6/3-4.

1.1.1.14. Himayesindekilere Namaz Kıldırırken Kırâatini Daima İhlâs Sûresi ile

Bitiren Zat

İhlâs Sûresi'nin faziletinin anlatıldığı rivayet Müslim ve Nesâî²¹⁸ tarafından “Salât”, Buhârî²¹⁹ tarafından “Tevhîd” kitabında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ أَنَّ أَبَا الرَّجَالِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَكَانَتْ فِي حَجْرٍ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِقَوْلِ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ سَلُّوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُجِيبُهُ

“Bize Ahmed b. Abdirrahmân b. Vehb rivâyet etti, (Dedi ki): Bize amcam Abdullâh b. Vehb rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. el-Hâris, Saîd b. Ebî Hilâl'den; o da Ebû'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmân'dan, o da annesi Amra bint Abdirrahmân'dan rivâyet etti. Amra, Nebî (s.a.v.)'in zevcesi Âişe'nin himayesinde bulunuyordu. O da Âişe'den rivâyet etti ki, Resûlullâh (s.a.v.) bir zâtı bir seriyyeye kumandan olarak gazaya gönderdi. Bu zât himayesindekilere namaz kıldırırken kırâatini daima İhlâs Sûresi ile bitirirdi. Gazadan döndükleri vakit ashâb bunu Resûlullâh (s.a.v.)'e söylediler Resûlullâh (s.a.v.): “Ona sorun; bunu niçin yapıyormuş?” buyurdu. Ashâb, o zâta sordu o şu cevabı verdi: “Çünkü İhlâs Sûresi Rahmân'ın sıfatıdır; ben de kırâatimi, o sıfatla yapmak isterim.” Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v.): “Ona haber verin ki, Allah da onu seviyor.” buyurdu.”²²⁰

Rivayetlerin şöyle bir sened şeması oluşmaktadır:

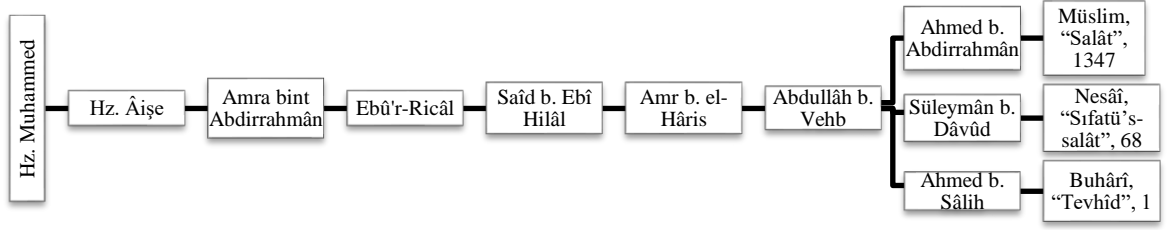
²¹⁸ Nesâî, “Sıfatü's-salât”, 68:

أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَنْ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ أَنَّ أَبَا الرَّجَالِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ فَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِقَوْلِ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ سَلُّوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ فَعَلَ ذَلِكَ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُجِيبُهُ

²¹⁹ Buhârî, “Tevhîd”, 1:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي هِلَالٍ أَنَّ أَبَا الرَّجَالِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَكَانَتْ فِي حَجْرٍ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِقَوْلِ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ سَلُّوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُجِيبُهُ

²²⁰ Müslim, “Salât”, 1347.

Amra rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden de oğlu Ebû'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmân nakletmiştir. Müslim'de *لَا يَشِيءُ فَعَلَ ذَلِكَ*, Nesâî'de *لَا يَشِيءُ فَعَلَ ذَلِكَ* lafızları dışında lafız farkı yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle İhlas Sûresi'nin faziletine dair incelenen 3 rivayetin sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu hadisin Ebû Saïd el-Hudrî tariklerini Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân"²²¹ kitabında tahrîc etmiştir. İhlâs Sûresi Allah'ın sıfatlarına mahsustur. Kur'ân; kıssalar, ahkâm ve Allah'ın sıfatları olarak üçe ayrılmıştır. İhlâs Sûresi'nin, Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine denk olmasından maksat Allah'ın sıfatlarına mahsus kısmı olmasıdır. İhlâs Sûresi'ni okumanın sevabı Kur'ân'ın üçte birinin okunması sevabına denktir denilmiştir.²²² Türk toplumunda 1000 veya 40.000 İhlas okumak, İhlas hatmi gibi uygulamalar yaygındır. İhlas Suresi'nin fazileti ile alakalı hadisler çoktur. Mesela: "On kere İhlâs okuyana cennette bir köşk verilir."²²³ "İhlâs okuyan Müslümana cennet vacib olur."²²⁴ "Kim Arefe gecesinde bin defa İhlas suresini okursa, Allah kendisine her istediğini verir."²²⁵ Müttakî el-Hindî, eserinde yirmi rivayet zikretmiştir. İhlâs Sûresi'nin faziletine dair rivayetlerin çokluğu, bu konuda müstakil bir çalışma yapılması gerektiğini göstermektedir.

Sûrelerin faziletine dair rivâyetlerin sıhhatleri dikkatle incelenmelidir. Çünkü bu alanda pek çok uydurma hadis bulunmakta ve uydurmalar tefsir kitaplarına ve diğer eserlere girmiş durumdadır. Zayıf rivayetler bir tarafa bırakılacak olsa bile uydurma

²²¹ Buhârî "Fedâilü'l-Kur'ân", 13.

²²² Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 6/94-95.

²²³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24/376 (No:15610).

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 36/621 (No:22290).

²²⁵ Müttakî el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-'ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, nşr. Bekrî Hayyânî ve Saffet es-Sekka (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1986), 1/600.

hadislerin tefsir ve benzeri kitaplarda yer alması, bu uydurmaların sahih olduğu izlenimi vermektedir. Eserlerde yerini almış olan bu hadislerin uydurma olduğunu söylememek yanlıştır. Çünkü bu mevzu hadisleri sahih zannederek okuyan kişi sûrelerden kazanacağı sevapla Cennet’i bile garanti ettiğini zannedebilecek ve böylece gerekli olan çalışmayı bırakabilecektir. Bunun da kişinin hem ibadet hayatını hem de sosyal hayatını olumsuz etkileyeceğini unutmamak gerekir. Uydurmaların en büyük yıkıcı etkisi gerçek dışı bir din anlayışını doğurmuş olmasıdır. Uydurma ve hurafelerden arındırılmış doğru din anlayışının topluma hâkim olması gerekmektedir.²²⁶

1.1.1.15. Resûlullâh’ın Cafer’in Vefatından Sonra Kadınları Çığlık Atmaktan Nehy Etmesini Emretmesi

Hz. Peygamber’in Cafer (r.a.)’ın şehit edilmesinden sonra kadınların çığlıklar atarak yas tutmalarını yasaklaması ile ilgili rivayet, Buhârî tarafından “Cenâiz” kitabında “Feryad Etmenin ve (Yüksek Sesle) Ağlamanın Yasaklanması”²²⁷, “Bir Musibet Sırasında Oturan ve Kendisinde Hüzün Fark Edilen Kimse” bablarında ve “Meğâzi” kitabında “Şâm Toprağında Olan Mûte Gazvesi”²²⁸ babında, Müslim²²⁹ ve

²²⁶ Sancaklı, Saffet, “Sûrelerin Faziletiyle İlgili Bazı Tefsirlerde Yer Alan Apokrif Hadislerin Kriğiği”, *İslâmî Araştırmalar* 14/1 (2001), 144.

²²⁷ Buhârî, “Cenâiz”, 40:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرْتَنِي عَمْرَةُ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ لَمَّا جَاءَ قَتْلُ رَجُلٍ مِنْ حَارِثَةَ وَجَعْفَرٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُوَاحَةَ جَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْرِفُ فِيهِ الْخِزْرُ وَأَنَا أَطْلُعُ مِنْ شِقِّ النَّبَابِ فَاتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ وَذَكَرَ بَكَاءَهُنَّ فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ فَذَهَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ أَتَى فَقَالَ لَمْ يُطِيعْنَهُ فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أَنْ يَنْهَاهُنَّ فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَى فَقَالَ وَاللَّهِ لَأَقْدُ عَلَيْنِي أَوْ عَلَيْنَا الشُّكَّ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشَبٍ فَرَّعَمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فَاخْتُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ فَقُلْتُ أَرُغَمُ اللَّهُ أَنْفَكَ فَوَاللَّهِ مَا أَنْتَ بِفَاعِلٍ وَمَا تَرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ

²²⁸ Buhârî, “Meğâzi”, 46:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرْتَنِي عَمْرَةُ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ لَمَّا جَاءَ قَتْلُ ابْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُوَاحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْرِفُ فِيهِ الْخِزْرُ قَالَتْ عَائِشَةُ وَأَنَا أَطْلُعُ مِنْ صَانِرِ النَّبَابِ تَغْفِي مِنْ شِقِّ النَّبَابِ فَاتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ قَالِ وَذَكَرَ بَكَاءَهُنَّ فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ قَالَ فَذَهَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ أَتَى فَقَالَ لَمْ يُطِيعْنَهُ فَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُطِيعْنَهُ قَالَ فَأَمَرَ أَيْضًا فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَى فَقَالَ وَاللَّهِ لَأَقْدُ عَلَيْنَا فَرَّعَمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَاخْتُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ مِنْ التُّرَابِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ أَرُغَمُ اللَّهُ أَنْفَكَ فَوَاللَّهِ مَا أَنْتَ تَفْعَلُ وَمَا تَرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ

²²⁹ Müslim, “Cenâiz”, 1551:

وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عَمْرٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ أَخْبَرْتَنِي عَمْرَةُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ لَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَتْلُ ابْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُوَاحَةَ جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْرِفُ فِيهِ الْخِزْرُ قَالَتْ وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَانِرِ النَّبَابِ شِقِّ النَّبَابِ فَاتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ وَذَكَرَ بَكَاءَهُنَّ فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ فَذَهَبَ فَاتَاهُ فَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُطِيعْنَهُ فَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُطِيعْنَهُ فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ وَاللَّهِ لَأَقْدُ عَلَيْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَتْ فَرَّعَمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَذْهَبُ فَاخْتُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ مِنْ التُّرَابِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ أَرُغَمُ اللَّهُ أَنْفَكَ وَاللَّهِ مَا تَفْعَلُ وَمَا تَرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ

Amra rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden de Yahyâ b. Saîd nakletmiştir Hadis Yahyâ b. Saîd ile intişar etmiştir. Buhârî'nin sahâbî râvisi aynı olmakla beraber hadisin farklı tarikle gelen rivayetlerini Cenâiz kitabı içinde alt alta sıraladığı ve hadisi ilgili olduğu Meğâzi kitabında değişik isnadla rivayet ettiği görülmektedir. Metinler arasında manen rivayetten kaynaklı anlamı değiştirmeyen lafız farkları vardır. Cenazelerin gelişi Buhârî'de *لَمَّا جَاءَ قَتْلُ ابْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرَ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ* ve *لَمَّا جَاءَ قَتْلُ ابْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرَ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ* lafızlarıyla, Müslim'de *لَمَّا جَاءَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَتْلُ ابْنِ حَارِثَةَ* lafızlarıyla, Müslim'de *لَمَّا جَاءَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَتْلُ ابْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرَ بِنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ* lafızlarıyla ve Nesâî'de *لَمَّا آتَى نَعْيُ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرَ بِنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ* lafızlarıyla yer almıştır. İsim sıralamaları aynı olmakla beraber Zeyd b. Hâris, İbn Hâris, Ca'fer, Ca'fer b. Ebî Tâlib gibi farklar vardır. Hz. Peygamber'in hüzünlü bir şekilde geldiği aynı lafızlarla geçmekte sadece Buhârî'nin bir rivayetinde *جَلَسَ النَّبِيُّ* lafzı bulunmaktadır. Hz. Âişe'nin kapı aralığından Hz. Peygamber'i görmesi Buhârî'de *وَأَنَا أَطَّلَعُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ تَعْنِي مِنْ شَقِّ الْبَابِ* ve *وَأَنَا أَطَّلَعُ مِنْ شَقِّ الْبَابِ* lafızlarıyla, Müslim'de *وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ شَقِّ الْبَابِ* lafızlarıyla ve Nesâî'de *وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ* lafızlarıyla geçmektedir. Sonra bir adamın geldiği Nesâî'de *فَجَاءَهُ رَجُلٌ* olarak farklı ifade edilmiştir. Ca'fer'in kadınlarının ağladığı Buhârî'nin iki rivayeti ve Müslim'de *إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرَ* lafızlarıyla, Buhârî'nin bir rivayetinde *وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ* ve *وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ* lafızlarıyla, Nesâî'de *إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرَ يَبْكِينَ* sadece ağladıklarını söylemiştir.

Buhârî 'nin senedlerinde yer alan Abdülvehhâb²³² için sika ve ömrünün sonlarında ihtilata uğramış olduğunu söylenmiştir. Ancak hataların az olması, ihtilât döneminin kısa veya bu dönemde rivayette bulunmaması durumunda râvinin güvenilir olması rivayeti için bir olumsuzluk teşkil etmeyeceği ve diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetlerin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle incelenen 5 rivayetinin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Rivayette Hz. Peygamber'e Cafer'in kadınlarının bağıra çağıra ağladıkları haberini veren kişinin ismi verilmemiştir. Cafer b. Ebî Tâlib Hz. Peygamber'in amcaoğludur. Habeşistan'a göç etmiş, bütün savaşlara katılmış ve Mute'de şehit

²³² Abdülvehhâb: Abdülvehhâb b. Abdulmecid b. es-Salt es-Sekafî, tebei't-tabîündendir. Yahyâ b. Maîn "sika, ömrünün sonunda ihtilâta uğradı", İbn Sa'd "sika bir ravidir ancak zayıf rivayetleri vardır", ve İclî "sika" demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 18/503; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/22; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/291; a.mlf., *Takrîb*, 4261.

olmuştur. Zeyd b. Harise ve Cafer, Hz. Peygamber'in çok sevdiği kişilerdi. Onların şehit olduğu haberi kendisine ulaştığında çok üzölmüştür. Rivayetten çıkarılacak fikhî hüküm, "kişinin karşılaştığı her durumda itidali koruması" gerektiğidir. Büyük bir musibetle karşılaşan kişiye Cafer'in kadınlarının yaptığı gibi yüzünü dövmek, üstünü-başını yırtmak, feryat etmek gibi davranışlar yasaklanmıştır. Aşırı hüzne kapılmak ve katı davranmak yerine Hz. Peygamber gibi sakin olunmalıdır. Hz. Peygamber şehadet haberlerini aldığıında çok üzölmüş olmasına rağmen mescidde oturmuş, yüzünde üzüntünün izleri ve musibetin büyüklüğü görölmüştür.

1.1.1.16. Resûlullâh'ın Oğlu İbrahim'in On Sekiz Aylıkken Vefatı Üzerine

Cenaze Namazını Kılmadığı

Hadis Ebû Dâvûd tarafından "Cenâiz" kitabının "Çocuğun Cenaze Namazını Kılmanın Hükümü" babında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ فَارِسٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَاتَ إِبرَاهِيمُ ابْنُ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَهْرًا فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

"Bize Muhammed b. Yahyâ b. Fâris rivayet etti: Bize Ya'kûb b. İbrâhîm b. Sa'd rivayet etti: Bize babam İbn İshâk rivayet etti: Bana Abdullâh b. Ebî Bekr, Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Âişe (r. anha)'dan rivayet etti ki: Âişe (r. anha) şöyle dedi: "Peygamber (s.a.v)'in oğlu İbrahim on sekiz aylıkken vefat etti. Resûlullâh (s.a.v) onun cenaze namazını kılmadı." 233

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Amra bint Abdirrahmân ➔ Abdullâh b. Ebî Bekr ➔ İbn İshâk ➔ Ya'kûb b. İbrâhîm b. Sa'd ➔ Muhammed b. Yahyâ b. Fâris ➔ Ebû Dâvûd

Senede yer alan râvilerin sika olması sebebiyle Resûlullâh'ın oğlu İbrahim'in on sekiz aylıkken ölmesi üzerine cenaze namazını kılmadığını haber veren rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Âlimler *فلم يُصَلِّ عليه رسول الله* lafzını farklı şekillerde yorumlamıştır. Birincisi; o esnada Kûsûf namazı kıldığı için cenaze namazı kılmamıştır. İkincisi; şehitlerin cenaze

²³³ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 53.

namazından müstağni olmaları gibi peygamber çocuğu olarak İbrâhîm de cenaze namazından müstağnidir. Üçüncüsü; nebîler, nebîlerin cenaze namazını kılmaz. Şayet yaşasaydı İbrâhîm de nebîimiz olacaktı. Dördüncüsü, Hz. Peygamber cenaze namazını kılmamış başkaları kılmıştır. Bu görüşlerden tercih edilen ilk görüştür. Çünkü Hz. Peygamber oğlunun namazını kendisi²³⁴ kılmıştır.²³⁵

1.1.1.17.Ölünün Kemiğini Kırmanın Onu Diri İken Kırarak Gibi Olması

Ebû Dâvûd tarafından nakledilen bir rivayette ölünün kemiğini kırmanın onu diri iken kırarak gibi olduğunu haber verilmiştir.

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَعْدٍ - يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ - عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكَسْرِهِ حَيًّا

*Bize el-Ka'nebî rivayet etti: Bize Abdülazîz b. Muhammed, Sa'd'dan –yani İbn Saîd, o da Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Âişe (r. anha)'dan şöyle rivayet etti ki: Resûlullâh (s.a.v): "Ölünün kemiğini kırarak, onu diri iken kırarak gibidir." buyurdu.*²³⁶

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Amra bint Abdirrahmân ➔ Sa'd İbn Saîd ➔ Abdülazîz b. Muhammed ➔ el-Ka'nebî ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan Sa'd İbn Saîd²³⁷ ve Abdülazîz b. Muhammed'in²³⁸ hem cerh hem de ta'dil edilmesi sebebiyle rivâyetin senet açısından hasen olduğu sonucuna

²³⁴ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 53:

حَدَّثَنَا هَذَا بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُنَيْبٍ عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَمَّا مَاتَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ النَّبِيِّ ﷺ صَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَقَاعِدِ

²³⁵ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Ebû'l-Münzir Hâlid (Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999), 6/124.

²³⁶ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 64.

²³⁷Sa'd İbn Saîd: Sa'd b. Saîd b. Kays b. Amr el-Ensârî tabiidir. Iclî, İbn Sa'd "sika", Nesâi "leyse bi kaviy", Ahmed b. Hanbel "sâlih, daif (zayıf)" olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/692.

²³⁸ Abdülazîz b. Muhammed (ö. 186): Abdülazîz b. Muhammed b. Ubeyd, tebei't-tabii'dendir. İbn Maîn "sika, hüccet, leyse bihî be's", Nesâi "leyse bi kaviy", Ebû Zür'a "seyyiü'l-hıfz, hafızasından rivayet ettiğinde olabilir" demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/593.

ulaşılmıştır.

Suyûtî, Câbir (r.a)'dan bu hadisin sebab-i vürudunu şöyle bildirmiştir: “Bir gün Resûlullâh (s.a.v) ile birlikte bir cenazeyi defnetmek üzere çıkmıştık. Resûlullâh (s.a.v) kabrin kenarına oturdu. Biz de oturduk. O esnada kabir kazan kişi kabirden ayak veya kol kemiği çıkardı ve onu kırmak istedi. Bunun üzerine Nebî (s.a.v): ‘*Onu kırma. Onu bu şekilde ölü iken kırman, diri iken kırman gibidir. Onu kabrin yanına gömüver.*’ buyurdu.” İbn Hacer, “mü’minin diri iken hoşlandığı şeylerden ölüsünün de hoşlanacağını” söylemiştir. Cesedine verilen bir zarardan dolayı ölü aynen sağlığındaki gibi acı duyar. Bu sebeple ölüsünün cesedine zarar vermek herhangi bir organını ya da kemiğini kırmak caiz değildir.²³⁹ İslam’a göre bütün insanlar, Müslüman olsun ya da olmasın saygıdeğerdir. Kur’an-ı Kerim’de, “*Andolsun biz Âdemoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık.*”²⁴⁰ buyurularak insanın şanı vurgulanmıştır. Hz. Peygamber, yanından geçen bir cenaze için ayağa kalkmış, orada bulunanların kendisine bunun bir Yahûdî cenazesi olduğunu haber vermeleri üzerine, “*O da bir insan değil miydi?*”²⁴¹ karşılığını vermiştir. İnsan yaşarken saygıya layık olduğu gibi vefatından sonra da saygıya layıktır. Bu sebeple defnedilmeden önce veya sonra insanın saygınlığına aykırı davranışlardan kaçınmak gerekir.

1.1.1.18. Resûlullâh’ın Şevval Ayında On Gün İtikâf Ettiğinin Haber Verilmesi

Resûlullâh’ın itikâf alanına dönüş sırasında kurulmuş olan çadırları görüp ve bunların hanımlarına ait olduğunu itikâf etmeyi bırakıp döndüğünü ve daha sonra şevvalde on gün itikâf ettiğini haber veren rivayetler Buhârî’nin “İ’tikâf” ve Nesâî’nin “Mesâcid” kitabında tahrir edilmiştir.

²³⁹ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 6/158; Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 9/18.

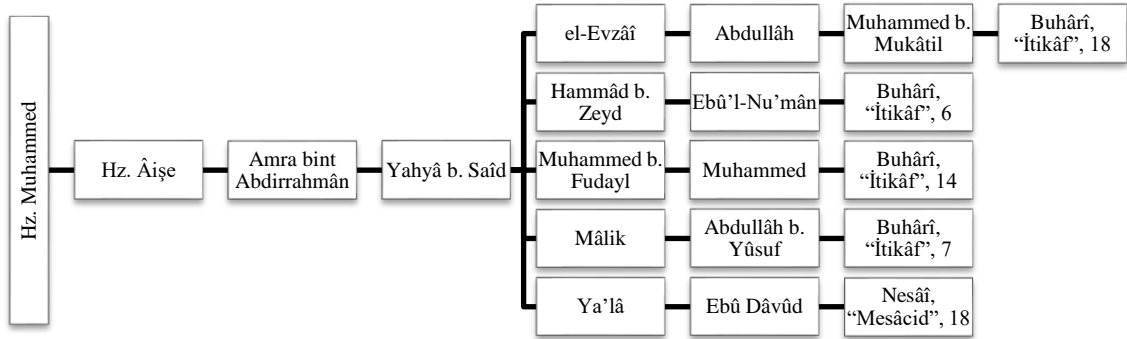
²⁴⁰ İsrâ, 17/70

²⁴¹ Buhârî, “Cenâiz”, 49; Nesâî, “Cenâiz”, 45-47.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنِي
عَمْرَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ أَنْ يَعْتَكِفَ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ
مِنْ رَمَضَانَ فَاسْتَأْذَنَتْهُ عَائِشَةُ فَأَذِنَ لَهَا وَسَأَلَتْ حَفْصَةَ عَائِشَةَ أَنْ تَسْتَأْذِنَ لَهَا فَفَعَلَتْ فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِكَ زَيْنَبُ
ابْنَةُ جَحْشٍ أَمَرَتْ بِنَاءَ فَيْبِي لَهَا قَالَتْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى انْصَرَفَ إِلَى بِنَائِهِ فَبَصُرَ بِالْأَبْنِيَّةِ
فَقَالَ مَا هَذَا قَالُوا بِنَاءَ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ وَزَيْنَبَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْبِرَّ أَرَدَنْ بِهَذَا مَا أَنَا بِمُعْتَكِفٍ فَرَجَعَ
فَلَمَّا أَفْطَرَ اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ

“Bize Muhammed b. Mukâtil Ebû'l-Hasen rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Abdullâh haber verdi. (Dedi ki): Bize el-Evzâî haber verdi ve dedi ki; bana Yahyâ b. Saîd rivâyet etti ve dedi ki; bana Amra bint Abdirrahmân, o da Âişe (r. anha) 'dan şöyle rivâyet etti: Resûlullâh (s.a.v.) ramazanın son on gününde itikâf edeceğim söyledi. Âişe de itikâf etmek için izin istedi. Resûlullâh Âişe'ye izin verdi. Hafsa da Âişe'den (beraberinde itikâf etmesi için) kendisine izin vermesini istedi. Âişe onun isteğini yaptı. Bunları Zeyneb bint Cahş görünce, o da mescitte bir çadır kurulmasını emretti. Onun için de başka bir çadır kuruldu. Resûlullah sabah namazını kaldırdığı zaman itikâf çadırına dönmek âdetinde idi. Bu dönüş sırasında kurulmuş olan çadırları gördü ve: 'Bunlar nedir ki?' diye sordu. Sahâbiler: 'Âişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırlarıdır,' dediler. Resûlullâh: 'Onlar bununla bir mi (yani hâlis iyilik ve ibadet mi) zannediyorlar? Ben bu ay itikâf etmiyorum,' buyurdu ve itikâf etmeyi bırakıp döndü. Nihayet ramazandan çıkınca, şevvalden on gün itikâf etti.”²⁴²

Senedler bir araya getirildiğinde şu tablo oluşmaktadır:

Amra bint Abdirrahmân, rivayetleri hocası Hz. Âişe'den almış, kendisinden Urve ve Yahyâ b. Saîd nakletmiştir. Buhârî'nin sahâbî râvisi aynı olmakla beraber hadisin farklı tarikle gelen rivayetlerini İ'tikâf kitabı içinde alt alta sıraladığı görülmektedir. Rivayetler "Kadınlara İ'tikâf Etmeleri"²⁴³, "Mescidin İçine Çadırlar

²⁴² Buhârî, "İtikâf", 18.

²⁴³ Buhârî, "İtikâf", 6:

Kurulduğu²⁴⁴, “Şevvâl’de İ’tikâf”²⁴⁵ ve “İ’tikâf Girip Sonra da İ’tikâftan Çıkmak İsteyen Kişinin Durumu” bablarında tahrir edilmiştir. Nesâî, “Mescidlere Çadır Kurulması”²⁴⁶ babında yer almaktadır.

Buhârî’nin bir senedinde yer alan Ebû’n-Nu’mân’ın²⁴⁷ sika olup ömrünün sonlarına doğru ihtilata uğradığının söylenmesi, bu hadisin ihtilattan önce ya da sonra rivayet edildiğinin bilinmemesi sebebiyle rivayet hasendir. Diğer senedlerdeki râviler ricâl âlimleri tarafından sika kabul edilmiş, 4 rivayetin sened açısından sahih oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla Buhârî’nin Ebû’n-Nu’mân senedi de sahih liğayrihîdir.

Hz. Peygamber düzenli olarak Ramazan ayının son on günü i’tikâfa devam etmiş, ömrünün son yılı yirmi gün i’tikâfta kalmıştır. Peygamber’in vefat ettiği yılda yirmi gün i’tikâf etmesi şöyle açıklanmıştır: Hz. Peygamber o sene içinde vefat edeceğini biliyordu. İbadetini artırarak ümmete Allah’a hayırla kavuşmaları hususunda örnek olmak istemiştir. Hz. Peygamber her Ramazan Kur’ân’ı Cebrail’e arz ederdi. Vefat edeceği senenin ramazanında ise iki kere arz etmiştir. Hz. Peygamber o sene bunun gibi i’tikâfını

حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّلِ مِنْ رَمَضَانَ فَكُنْتُ أَضْرِبُ لَهُ جِنَاءً فَيَصْلِي الصُّبْحَ ثُمَّ يَدْخُلُهُ فَاسْتَأْذَنَتْ حَفْصَةَ عَائِشَةَ أَنْ تَضْرِبَ جِنَاءً فَأَذِنَتْ لَهَا فَضْرِبَتْ جِنَاءً فَلَمَّا رَأَتْهُ زَيْنَبُ ابْنَةُ جَدِّهَا ضْرِبَتْ جِنَاءً آخَرَ فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ رَأَى الْأَخْيَبِيَّةَ فَقَالَ مَا هَذَا فَأَخْبَرَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَلَيْسَ تُرَوُّنَ بِهِنَ فَتَرَكِ الْإِعْتِكَافَ ذَلِكَ الشَّهْرَ ثُمَّ اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ

²⁴⁴ Buhârî, “İtikâf”, 7:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ إِذَا أَخْيَبِيَّةَ جِنَاءً عَائِشَةَ وَجِنَاءَ حَفْصَةَ وَجِنَاءَ زَيْنَبَ فَقَالَ أَلَيْسَ تَقُولُونَ بِهِنَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَلَمْ يَعْتَكِفَ حَتَّى اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ

²⁴⁵ Buhârî, “İtikâf”, 14:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضْلٍ عَنْ غُرَّوَانَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ وَإِذَا صَلَّى الْعِدَاةَ دَخَلَ مَكَانَهُ الَّذِي اعْتَكَفَ فِيهِ قَالَ فَاسْتَأْذَنَتْهُ عَائِشَةُ أَنْ تَعْتَكِفَ فَأَذِنَ لَهَا فَضْرِبَتْ فِيهِ قَبِيَّةً فَسَمِعَتْ بِهَا فَضْرِبَتْ قَبِيَّةً وَسَمِعَتْ زَيْنَبَ بِهَا فَضْرِبَتْ قَبِيَّةً أُخْرَى فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْعِدَاةِ أَبْصَرَ أَرْبَعَ قِيَابٍ فَقَالَ مَا هَذَا فَأَخْبَرَ خَيْرُهَا فَقَالَ مَا حَمَلَهُنَّ عَلَى هَذَا أَلَيْسَ انْزَعُوها فَلَا أَرَاهَا فَضْرِبَتْ فَلَمْ يَعْتَكِفَ فِي رَمَضَانَ حَتَّى اعْتَكَفَ فِي آخِرِ الْعَشْرِ مِنْ شَوَّالٍ

²⁴⁶ Nesâî, “Mesâcid”, 18:

خَبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ صَلَّى الصُّبْحَ ثُمَّ دَخَلَ فِي الْمَكَانِ الَّذِي يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهِ فَأَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ فَأَمَرَ فَضْرِبَ لَهُ جِنَاءً وَأَمَرَتْ حَفْصَةَ فَضْرِبَ لَهَا جِنَاءً فَلَمَّا رَأَتْ زَيْنَبُ جِنَاءَهَا أَمَرَتْ فَضْرِبَ لَهَا جِنَاءً فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَلَيْسَ تُرَوِّدُنَ فَلَمْ يَعْتَكِفَ فِي رَمَضَانَ وَاعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ

²⁴⁷ Ebû’n-Nu’mân (ö. 223): Muhammed b. el-Fadl es-Südûsî, tebei’t-tâbiündendir. Onun için Ebû Zür’a “sika”, Buhârî “ömrünün sonlarına doğru ihtilata uğradı” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 10/266.

da artırdı. Eşlerinin i'tikâfa teşebbüs etmeleri üzerine i'tikâfı bırakmış Şevval ayında kaza etmiştir.²⁴⁸

İ'tikâf sünnet-i müekkededir. Âlimler kadınların i'tikâfı konusunda ihtilaf etmiştir. Mâlikiler, kadınlar mescidde itikâf yapabileceği gibi evlerinde de yapabilirler derken Şafîiler, kadınların cemaate katılma zorunlulukları olmadığı için istedikleri yerde itikâfa girerler demiştir. Ayrıca Kûfeliler, kadınlar ancak evinde itikâfa girer, mescidde giremez, mescidde itikâfa girmeleri mekruhtur demiştir.²⁴⁹

1.1.1.19.Sütün Doğum ve Nesebin Haram Kılmakta Olduğu Her Şeyi Haram Kılması

Sütün doğum ve nesebin haram kılmakta olduğu her şeyi haram kılması konusu Buhârî tarafından “Nikâh” ve “Şehâdât”²⁵⁰ kitaplarında iki tarikle, Nesâî²⁵¹ tarafından “Nikâh” kitabında iki tarikle tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَرَاهُ فَلَانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فَلَانٌ حَيًّا لِعَمِّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ دَخَلَ عَلَيَّ فَقَالَ نَعَمْ الرَّضَاعَةُ تُحْرِمُ مَا تُحْرِمُ الْوَلَادَةُ

“İsmâîl bize rivâyet etti ve dedi ki: Bana Mâlik rivâyet etti; o da Abdullâh b. Ebî Bekr'den; o da Amra bint Abdîrrahmân'dan rivâyet etti. Nebî'nin zevcesi Âişe (r. anha) haber verdi ki, Resûlullâh, Âişe'nin yanında bulunuyordu. Bu sırada Âişe, Hafsa'nın evi önünde izin isteyen bir erkek sesi işitmişti. Âişe dedi ki: 'Yâ Resûlallâh! Şu adam senin evine girmek için izin istiyor,' dedim. Bunun üzerine Nebî (s.a.v): 'Sanırım ki o, Hafsa'nın süt amcası falan kimsedir!' buyurdu. Âişe dedi ki: 'Âişe'nin süt amcası falan hayatta olsaydı, benim yanıma

²⁴⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 4/285.

²⁴⁹ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 9/18; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 4/275.

²⁵⁰ Buhârî, “Şehâdât”, 7:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرَاهُ فَلَانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فَلَانٌ حَيًّا لِعَمِّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ دَخَلَ عَلَيَّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحْرِمُ مَا يُحْرِمُ مِنَ الْوَلَادَةِ

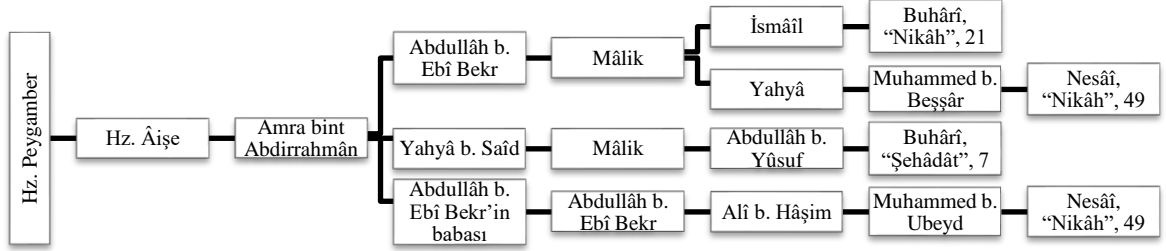
²⁵¹ Nesâî, “Nikâh”, 49:

Nesâî, “Nikâh”, 49:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحْرِمُ مَا يُحْرِمُ مِنَ الْوَلَادَةِ

girebilecek miydi?’ diye sordu. Nebî: ‘Evet girebilirdi. Çünkü süt, doğum ve nesebin haram kılmakta olduğu her şeyi haram kılar.’ buyurdu.”²⁵²

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

Amra bint Abdirrahmân, rivayetleri hocası Hz. Âişe'den almış, kendisinden yeğeninini oğlu Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, yeğeninini babası Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr ve Yahyâ b. Saîd nakletmiştir. Buhârî'nin sahâbî râvisi aynı olmakla beraber hadisin farklı tarikle gelen rivayetlerini Nikâh ve Şehâdât kitaplarında değişik isnadla rivayet ettiği görülmektedir. Nesâî de muhtasar olarak *يحرم من الرضاع ما يحرم من الولادة* ve *يحرم من النسب ما يحرم من الرضاع* lafızlarıyla rivayet etmiştir.

Buhârî'nin, Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Amra bint Abdirrahmân → Abdullâh b. Ebî Bekr → Mâlik → İsmâîl senedi, İsmâîl b. Abdillâh'ın cerh edilmiş olması sebebiyle zayıftır. Diğer senedlerdeki râviler ricâl âlimleri tarafından sika kabul edilmiş, her 3 rivayetinin sened açısından sahih lizâtihî olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Buhârî'nin İsmâîl b. Abdillâh senedi de sahih liğayrihîdir.

Sütün doğum ve nesebin haram kıldığı şeyleri haram kıldığı hususunda âlimler arasında ittifak vardır. Kur'an'da, sütanneler ve sütkardeşlerle evlenmek haram kılınmıştır.²⁵³ Süt, anne babayı haram kıldığı gibi, emmek yoluyla da sütanne, sütbaba da haram olur. Bu haramlık burada kalmayıp süt halalara, süt amcalara, teyzelere, kardeşlere de gider.²⁵⁴ Süt akrabalığı, hassas bir meseledir. Bu sebeple günümüzde “Süt bankasından temin edilen sütle süt akrabalığı oluşur mu? Süt bankasındaki sütlerin

²⁵² Buhârî, “Nikâh”, 21.

²⁵³ Nisa, 4/23.

²⁵⁴ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 7/193.

karışmış olmasının hükmü nedir?” şeklindeki sorular gündemdeki yerini korumaktadır. Emme yaşındaki çocuklara süt bankasından temin edilen sütün verilmesiyle süt akrabalığı oluşmaktadır. Bundan dolayı süt akrabalığında herhangi bir karışıklığa yol açmamak ve dinen haram sayılan bir evliliğe neden olmamak için süt verenler ile süt emenlerin kimliklerinin kayıt altına alınması ve bu konuda titizlik gösterilmesi şarttır. Farklı kadınlar tarafından süt bankasına verilen sütlerin karıştırılmış olması bu hükmü değiştirmez. Süt veren kadınların hepsiyle, karışık sütleri içen çocuklar arasında süt hısımlığı oluşmaktadır.

1.1.1.20. On Defa Emme Nikâhı Haram Kılar Âyetinin Beş Defa Süt Emmek Nikâhı Haram Kılar Âyeti ile Nesh Edildiği

Mezkûr rivayetler Ebû Dâvûd, Müslim²⁵⁵, İbn Mâce²⁵⁶, Tirmizî²⁵⁷ ve Nesâî²⁵⁸ tarafından Nikâh ve Radâ’ kitaplarında tahrir edilmiştir.

²⁵⁵ Müslim, “Radâ”, 2634:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ فِيمَا أَنْزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحْرَمُ مِنْ تَمَسُّخِنَ بِخَمْسِ مَعْلُومَاتٍ فَتَوَفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُنَّ فِيمَا يَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ

Müslim, “Radâ”, 2635:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا سَلِيمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ وَهِيَ تَذْكُرُ الَّذِي يُحْرَمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ قَالَتْ عُمَرُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ ثُمَّ نَزَلَ أَيْضًا خَمْسُ مَعْلُومَاتٍ

Müslim, “Radâ”, 2635:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرْتَنِي عُمَرُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ بِمِثْلِهِ

²⁵⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 35:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ سَلْمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ فِيمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْقُرْآنِ ثَمَّ سَقَطَ لَا يُحْرَمُ إِلَّا عَشْرُ رَضَعَاتٍ أَوْ خَمْسُ مَعْلُومَاتٍ

²⁵⁷ Tirmizî, “Radâ”, 3:

قَالَتْ عَائِشَةُ أَنْزَلَ فِي الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ فَنَسِخَ مِنْ ذَلِكَ خَمْسًا وَصَارَ إِلَى خَمْسِ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ فَتَوَفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ حَدَّثَنَا بِذَلِكَ إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا مَعْنُ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ

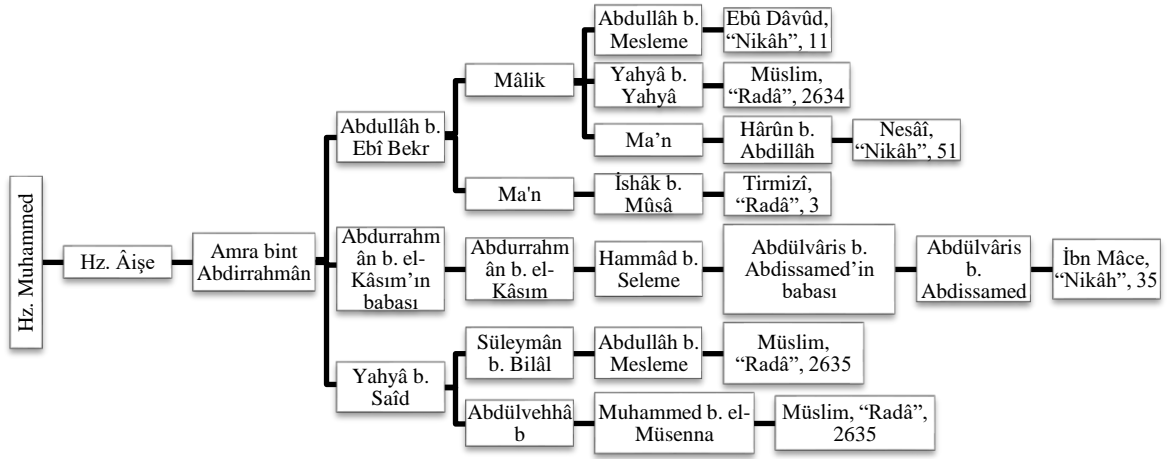
²⁵⁸ Nesâî, “Nikâh”, 51:

أَخْبَرَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْنُ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ وَالْحَارِثُ بْنُ مَسْكِينٍ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنْ ابْنِ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ فِيمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَقَالَ الْحَارِثُ فِيمَا أَنْزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحْرَمُ مِنْ تَمَسُّخِنَ بِخَمْسِ مَعْلُومَاتٍ فَتَوَفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهِيَ مِمَّا يَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ فِيهَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْقُرْآنِ عَشْرَ رَضَعَاتٍ يُحْرَمَنَّ ثَمَّ نُسِخْنَ بِخَمْسِ مَعْلُومَاتٍ يُحْرَمَنَّ فَنُوقِيَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُنَّ مِمَّا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ

“Bize Abdullâh b. Mesleme el-Ka’nebî, Mâlik’ten, o da Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm’dan, o da Amra bint Abdirrahmân’dan, o da Âişe (r. anhâ)’dan haber verdi. Âişe (r. anhâ) dedi ki: “Allah’ın indirdiği ayetlerde on defa emzirme nikâhu haram kılar buyuruluyordu. Sonradan bu ayet bilinen beş defa emzirme nikâhu haram kılar (ayetiyle) nesh edildi. Resûlullâh (s.a.v) vefat ettiğinde o ayet Kur’ân olarak okunuyordu.”²⁵⁹

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

Amra rivayeti Hz. Âişe’den almış kendisinden de Abdullâh b. Ebî Bekr, Yahyâ b. Saîd ve Abdurrahmân b. el-Kâsım’ın babası nakletmiştir. Müslim’in bir tariki, Ebû Dâvûd ve Nesâî aynı lafızlarla rivayet etmiştir. Allah’ın Kur’ân’da Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî tarafından عَشْرَ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ كَانَتْ فِيهَا أَنْزَلَ اللَّهُ lafızlarıyla ortak olarak عَشْرَ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحْرَمَنَّ ثَمَّ نُسِخْنَ بِخَمْسِ مَعْلُومَاتٍ bilinen on emzirme indirdiği nakledilmiş. Bu emzirmenin sıfatı Ebû Dâvûd ve Müslim’in bir rivayetinde يُحْرَمَنَّ lafzı geçmektedir. Sonra neshedildiği Ebû Dâvûd, Müslim ve Nesâî’de ثُمَّ نُسِخْنَ, Tirmizî’de فَنُسِخَ lafzı ile geçmektedir. Ebû Dâvûd, Müslim ve Nesâî’de neshin بِخَمْسِ مَعْلُومَاتٍ bilinen beş emzirme ile neshedildiği bildirilmiştir. Hz. Peygamber’in onlar Kur’ân’da okunurken vefat ettiği Müslim ve Ebû Dâvûd’da وَهُنَّ مِمَّا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ lafızları, Nesâî’de وَهِيَ مِمَّا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ, Tirmizî’de وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ lafızlarıyla

²⁵⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 11.

yer almaktadır. Müslim iki rivayetinde metin نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ ثُمَّ نَزَلَ أَيْضًا şeklinde dir.

Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle “On Defa Emme Nikâhı Haram Kılar Âyetinin Beş Defa Süt Emmek Nikâhı Haram Kılar Âyeti ile Nesh Edildiği” ile ilgili 7 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hz. Âişe'nin rivayetlerinden anlaşılan şudur: Süt emzirme hakkında indirilen ilk ayette süt hükmünün on defa emmekle sabit olacağı bildirilmiştir. Sonra bu ayet süt hükmünün beş defa emmekle sabit olacağını bildiren ayetle nesh edilmiştir. Ayrıca “beş defa emme” âyetinin tilâveti de nesh edilmiş fakat hükmü kalmıştır. Âlimler radâ hükmünü sabit kılacak süt miktarında ihtilaf etmiştir. Şâfiîler bu hadisle istidlal ederek, “Radâ hükmü çocuğu ayrı ayrı zamanlarda doyuncaya kadar beş defa emzirmekle sabit olur.” demişlerdir. Yani Şâfiîlere göre beş defa emmenin radâ hükmünü ispat ettiğini bildiren ayetin tilâveti nesh edilmişse de hükmü bakidir. Cumhura göre ise bir defa emmekle radâ hükmü sabit olur.²⁶⁰

Şerh kitaplarında yer alan bu açıklamalardan sonra rivayet değerlendirmelerinin hem sened hem metin yönünden yapılmasının önemi tekrar gündeme gelmiştir. Bir rivayetin senedinin sahih olması metnin de sahih olduğu anlamına gelmez. Çünkü yukarıda sened yönünden sahih olduğu tespit edilen bu rivayetler Kur’ân’da eksiklik olduğu kanaati uyandırmaktadır. Ancak şârihlerin bu rivayeti Kur’ân’da eksik olan bir ayet olarak değerlendirmedikleri anlaşılmaktadır. Kütüb-i Sitte müelliflerinin bu rivayetleri Nikâh ve Radâ’ kitaplarında zikretmeleri mezkûr rivayetleri fikhî görüşlerine delil olarak gördükleri ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Şâfiî âlimler bu rivayeti delil olarak kabul etmişler, tilâveti nesh edilmişse de hükmü bakidir demişlerdir. Fakat hükmü baki olan bir ayetin, tilâvetinin mensûh olmasının kabul edilemez.²⁶¹

²⁶⁰ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 10/29.

²⁶¹ Bk. Adil Yavuz, “Evlenmeyi Haram Kılan “Beş Kez Süt Emmek” Üzerine Bir Değerlendirme (Kur’ân’dan Bir Ayet mi, Peygamberimizden Gelen Bir Rivayet mi?)”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 / 23 (Aralık 2007): 51-71.

1.1.1.21.Dinarın Dörtte Biri Kıymetindeki Hırsızlıkta El Kesilmesi

El kesme ile ilgili had cezası miktarı ile ilgili rivayetler Buhârî, Müslim²⁶², Tirmizî²⁶³ ve İbn Mâce²⁶⁴ tarafından “Hudûd” ve Nesâî tarafından “Katu’s-sârig” kitabında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَتْهُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا حَدَّثَتْهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تَقَطَّعَ الْيَدُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ

*“Bize İmrân b. Meysera; o da Abdülvâris’ten, o da el-Hüseyn’den; o da Yahyâ b. Ebî Kesîr’den; o da Muhammed b. Abdîrrahmân el-Ensârî’den; o da Amra bint. Abdîrrahmân’dan rivâyet etti. Amra bint. Abdîrrahmân, Âişe (r. anha) buradaki râvilere, Nebî (s.a.v)’in: “Dinar’ın dörtte biri kıymetindeki hırsızlıkta el kesilir” buyurduğunu rivâyet etti.”*²⁶⁵

²⁶² Müslim, “Hudûd”, 3190:

وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَزْمَةُ بْنُ يَحْيَى وَحَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شَجَاعٍ وَاللَّفْظُ لِلْوَلِيدِ وَحَزْمَةُ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

Müslim, “Hudûd”, 3191:

وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْبِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى وَاللَّفْظُ لِهَارُونَ وَأَحْمَدُ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْأَخْزَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَحْزَمَةُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ بَسَّارٍ عَنْ عَمْرَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تُحَدِّثُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تُقَطَّعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَمَا فَوْقَهُ

Müslim, “Hudûd”, 3192:

حَدَّثَنِي يَشْرُ بْنُ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

²⁶³ Tirmizî, “Hudûd”, 16:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا سَعْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الرَّهْرِيِّ أَخْبَرْتُهُ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

²⁶⁴ İbn Mâce, “Hudûd”, 22:

حَدَّثَنَا أَبُو مَرْوَانَ الْعُثْمَانِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عَمْرَةَ أَخْبَرْتُهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُقَطَّعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

²⁶⁵ Buhârî, “Hudûd”, 14.

Nesâî, rivayeti on altı merfû²⁶⁶, altı mevku²⁶⁷ ve bir tane maktû²⁶⁸ olmak üzere yirmi iki tarikle “El Kesme Miktarı Hakkında Değişik Rivayetler” babında tahrir

²⁶⁶ Nesâî, “Katu’s-sârig”, 9:

أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ ذَكَرَ كَلِمَةً مَعْنَاهَا عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُقَطِّعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ

أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ السَّرْحِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تُقَطِّعُ يَدَ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَمِّي قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ يَكْبَرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ حَدَّثَهُ أَنَّ سَلِيمَانَ بْنَ يَسَارٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عَمْرَةَ ابْنَةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُقَطِّعُ يَدَ السَّارِقِ فِيمَا دُونَ الْمَجْنِ قِيلَ لِعَائِشَةَ مَا تَمْنُ الْمَجْنِ قَالَتْ رُبْعِ دِينَارٍ

Nesâî, “Katu’s-sârig”, 9:²⁶⁷

قَالَ الْحَارِثُ بْنُ مَسْكِينٍ قِرَاءَةٌ عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنْ ابْنِ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ قَالَتْ عَائِشَةُ الْقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

قَالَ الْحَارِثُ بْنُ مَسْكِينٍ قِرَاءَةٌ عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنْ ابْنِ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا طَالَ عَلَيَّ وَلَا نَسِيتُ الْقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَعَنْ رِزْقِيِّ صَاحِبِ أَيْلَةَ أَنَّهُمْ سَمِعُوا عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ الْقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ الْقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ يَقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ هَذَا الصَّوَابُ مِنْ حَدِيثِ يَحْيَى

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تُقَطِّعُ الْيَدُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

Nesâî, “Katu’s-sârig”, 9:²⁶⁸

قَالَ وَسَمِعْتُ سَلِيمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَزْعُمُ أَنَّهُ سَمِعَ عَمْرَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تُحَدِّثُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تُقَطِّعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَمَا فَوْقَهُ

خَبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ ذَكَرَ كَلِمَةً مَعْنَاهَا عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُقَطِّعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ

أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ دُرُسْتٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقَطُّعُ الْيَدَ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُسُوفٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الرَّجَالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقَطُّعُ يَدَ السَّارِقِ فِي ثَمَنِ الْمَجْنِ وَثَمَنِ الْمَجْنِ رُبْعِ دِينَارٍ

أَخْبَرَنَا أَبُو صَالِحٍ مُحَمَّدُ بْنُ زُنْبُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَارِزٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَقَطُّعُ السَّارِقُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ السَّرْحِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلْمَانَ عَنْ ابْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَرَمٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِثْلَ الْأَوَّلِ

(تقطع يد السارق في ربع دينار فصاعدا), (تقطع اليد في ربع دينار فصاعدا), (القطع في ربع دينار etmiştir. (يقطع في ربع دينار فصاعدا) ve فصاعدا)

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

أَخْبَرَنِي يَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ فَضَيْلٍ قَالَ أَنْبَأَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبَانُ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

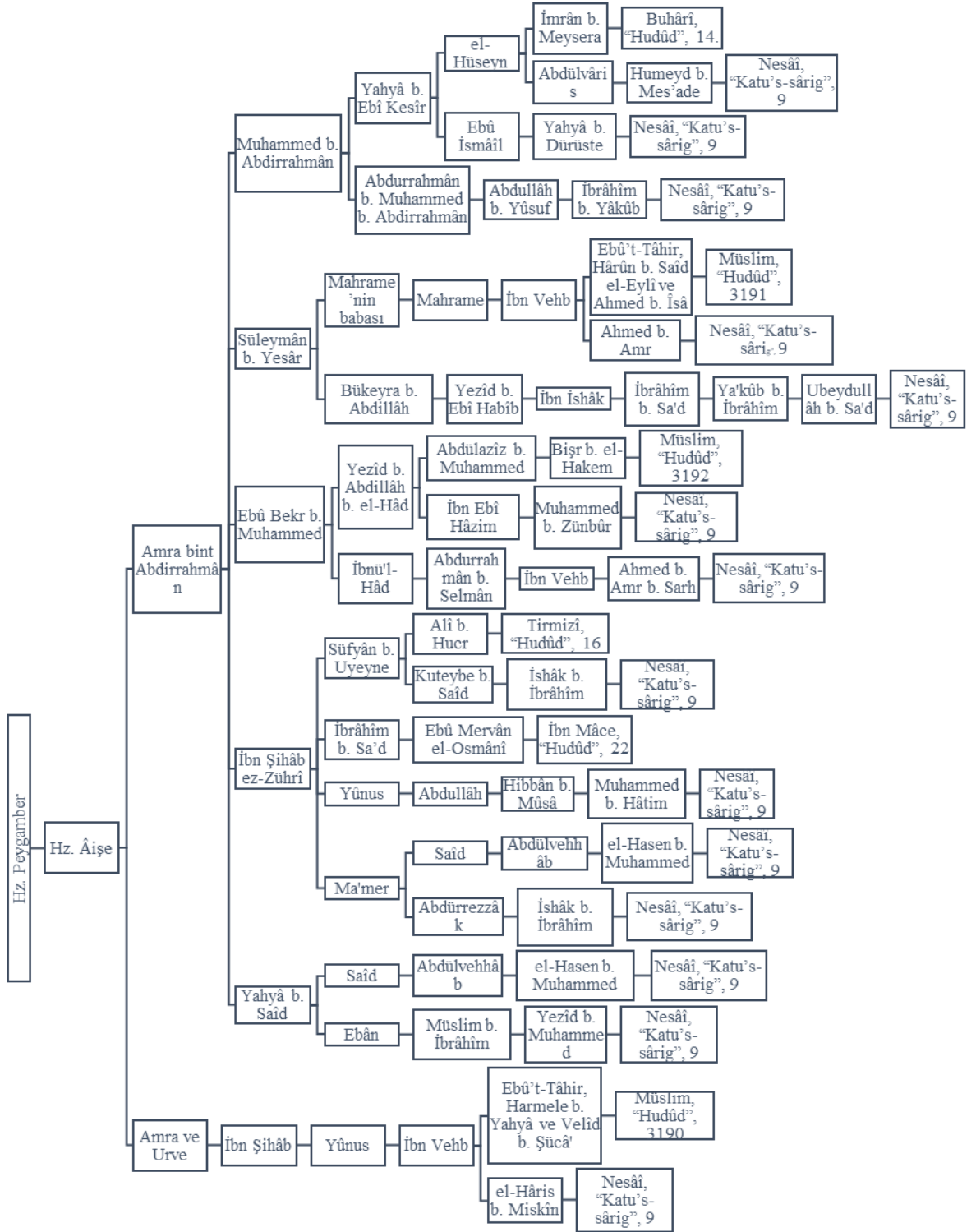
أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَفُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سَفْيَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ فُتَيْبَةُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقَطُّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

قَالَ الْحَارِثُ بْنُ مَسْكِينٍ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالَ أَنْبَأَنَا جِبَّانُ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ قَالَتْ عَمْرَةُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ

Amra rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden İbn Şihâb, Yahyâ b. Saîd, Ebû Bekr b. Muhammed, Süleymân b. Yesâr ve Muhammed b. Abdirrahmân nakletmiştir. Buhârî'de رُبْعُ دِينَارٍ فِي رُقْعِ الْيَدِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ , Tirmizî'de ربع دينار فصاعداً , lafzı içinde el verilmemiş, Müslim'de iki tarik ربع دينار فصاعداً إلا في يد السارق lafzı, diğer bir tarik ربع دينار فصاعداً إلا في اليد لا تقطع اليد إلا في ربع دينار فما فوقه lafzı, İbn Mâce'de ربع دينار فصاعداً إلا في اليد لا تقطع اليد إلا في ربع دينار فما فوقه lafzı yer almaktadır.

Müslim'in senedinde yer alan Abdülazîz b. Muhammed'in hem cerh hem de ta'dil edilmesi sebebiyle rivâyetin senet açısından hasen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. "Dinarın Dörtte Biri Kıymetindeki Hırsızlıkta El Kesilmesi" konusunda Amra'dan Kütüb-i Sitte'de yirmi sekiz rivayet tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin yirmi biri merfû, Nesâî'de bulunan altı rivayet mevkuftur. Nesâî'de zikredilen maktû hadis sahih, Müslim'in Abdülazîz kanallı rivayeti hasendir. Netice olarak 27 rivayetin sahih lizâtihi, bir rivayetin sahih liğayrihi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hırsızlık cezasının haddi, Mâide 5/38. ayetle sabittir. Ancak hırsızlığın nisâb miktarı ayette açıklanmamıştır. Âlimler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. İhtilaf konularının ilki had cezası uygulanması için belirli bir nisâb miktarı olup olmadığıdır. Cumhura göre nisâb miktarı şarttır ve bu konuda vârid olan hadisleri²⁶⁹ delil olarak göstermişlerdir. Hasan Basrî ve Zahiriler ayetin anlamının mutlak olduğunu söyleyerek nisâb miktarının şart olmadığını söylemişlerdir. Diğer bir mesele nisabın miktarıdır. Nisabı şart koşan âlimler bunun miktarı konusunda ihtilâf etmişler ve ortaya yirmi kadar görüş çıkmıştır. Hanefiler, "El kesmeyi gerektiren hırsızlık en az on dirhem veya o kıymette bir malı çalmaktır." demiştir. İmam Şafiî ile Hicaz âlimlerine göre el kesmenin nisâbı, çeyrek dinar altın veya üç dirhem gümüşdür. Onlar, Hz. Âişe'nin hadisini delil gösterirler ve "Üç dirhem kıymeti çeyrek dinardır. Çünkü Hz. Peygamber zamanında on dirhem bir dinar ederdi. Onun için diyet gümüşten on iki bin dirhem altından bin dinar alınmıştır." demişlerdir.²⁷⁰

²⁶⁹ Buhârî, "Hudûd", 8.

²⁷⁰ İbn Hacer, *Sübülü's-selâm alâ Şerhi Bulûği'l-merâm*, thk. Muhammed b. İsmâil es-San'ânî (Riyâd: Mektebetü'l-meârif, 2006), 4/137-140.

1.1.1.22. Cârîye Zina Ettiği Zaman Elli Değnekle Dövüleceğinin Bildirilmesi

Cârîyenin zina haddini bildiren iki rivayet İbn Mâce tarafından “Cariyelere Zina Suçundan Dolayı Had Cezalarının Tatbiki” babında zikredilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَ أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِي فَرَوَةَ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عُرْوَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَتْهُ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَاجْلِدُوهَا فَإِنْ زَنَتِ فَاجْلِدُوهَا فَإِنْ زَنَتِ فَاجْلِدُوهَا فَإِنْ زَنَتِ فَاجْلِدُوهَا ثُمَّ بَاعُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ وَالضَّفِيرُ الْحَبْلُ

“Bize Muhammed b. Rumh haber verdi: Bize Leys b. Sa’d, Yezîd b. Ebî Hubeyb’den, o da Ammâr b. Ebî Ferve’den – Muhammed b. Müslim-, onun da Urve’den, onun da Amra bint Abdirrahmân’dan, onun da Nebî (s.a. v)’in zevcesi Âişe (r. anha)’dan tahdis ettiğini haber verdi: Âişe (r. anha) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cârîye zina ettiği zaman onu (elli değnekle) dövünüz. Eğer (yine) zina ederse yine onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (tekrar) zina ederse (yine) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (yine) zina ederse (tekrar) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (ayıbını beyân ederek) bükülmüş bir ipe de olsa satınız.”²⁷¹

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Amra bint Abdirrahmân ➔ Urve ➔ Ammâr b. Ebî Ferve ➔ Yezîd b. Ebî Hubeyb ➔ Leys b. Sa’d ➔ Muhammed b. Rumh ➔ İbn Mâce

Senedde yer alan Ammâr b. Ebî Ferve²⁷², her ne kadar Buhârî tarafından zayıf sayılmışsa da ta’dil eden münekkitlerin de olması sebebiyle rivâyetin senet açısından hasen olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ebû Dâvûd “Cariyelere Zina Suçundan Dolayı Had Cezalarının Tatbiki” babında iki rivayet nakletmiştir. Birincisi mezkûr rivayet diğeri de sahâbî râvisi Ebû Hüreyre olan rivayettir.²⁷³ Ebû Hüreyre rivayeti, Buhârî²⁷⁴ ve Tirmizî²⁷⁵ tarafından da tahrir

²⁷¹ İbn Mâce, “Hudûd”, 14.

²⁷² Ammâr b. Ebî Ferve: Tebei’t-tabiiındendir. Buhârî zayıf saymış, Ukaylî Duafâ’da zikretmiştir. İbn Hibbân ise *es-Sikât*’ta adını zikretmiştir. İbn Adî “az miktarda olan rivayetlerinde münker bir şey bilmiyorum” demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 3/204.

²⁷³ İbn Mâce, “Hudûd”, 14:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الرَّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ وَشَيْبَةَ قَالُوا كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ الْأَمَةِ تَزَنَّى قَبْلَ أَنْ تُحْصَنَ فَقَالَ الْجُلْدُهَا فَإِنْ زَنَتِ فَاجْلِدُوهَا ثُمَّ قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ أَوْ فِي الرَّابِعَةِ فَبَاعُوهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعْرِ

²⁷⁴ Buhârî, “Itk”, 17.

²⁷⁵ Tirmizî, “Hudûd”, 8.

edilmiştir. Bu ve önceki hadisten çıkarılan hüküm, zina eden cariye'nin cezasının celd, yâni kamçılılamak olduğudur. Ebû Hüreyre rivayetinde, evlenmemiş olan cariye'nin zina etmesi durumundaki cezası sorulmaktadır. Hz. Peygamber'in verdiği cevapta cariye'nin bekâr ve evli olmasına değinilmeden celd edilmesini emrettiği görülmektedir. Nisa Sûresi 4/24. âyette “*Cariyeler evlendirildiğinde zina edecek olurlarsa onlara hür (bekâr) kadınlara edilen cezanın yarısı gerekir.*” buyurulmaktadır. Bu durumda cariye bekâr olsun veya evli olsun zina yaptığında verilecek ceza elli sopa atmaktır. Bu suç tekrar ettiğinde ederse her defa aynı ceza tekrar edilir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafîi evli ya da bekâr cariye'ye verilecek cezanın elli değnek olduğu hususunda ittifak halindedir. İbn Abbâs, Tâvûs, 'Atâ ve İbn Cüreyc'in de olduğu seleften bir grup, evli olmayan köle ve cariye'ye had cezası verilmez görüşündedir.²⁷⁶

1.1.1.23. Kazf Haddi

Tarihte “İfk Hadisesi” olarak bilinen olay Hz. Âişe tarafından anlatılmış ve İbn Mâce tarafından Hudûd babında tahrir edilmiştir.

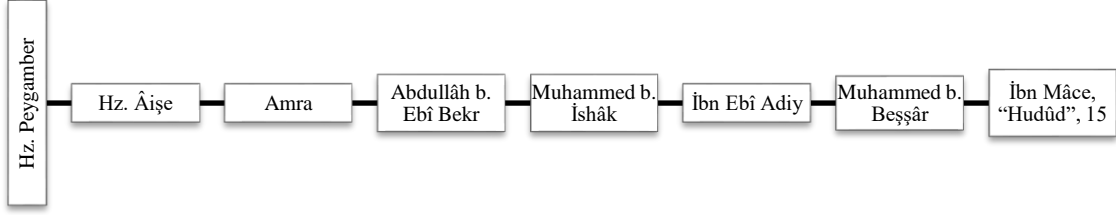
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ
لَمَّا نَزَلَ عُذْرِي قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمُنْبَرِ فَذَكَرَ ذَلِكَ وَتَلَا الْقُرْآنَ فَلَمَّا نَزَلَ أَمَرَ بِرَجُلَيْنِ وَامْرَأَةٍ فَضْرَبُوا حَدَّهُمْ

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti ve şöyle dedi. Bize İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İshâk'tan, o da Abdullâh b. Ebî Bekr'den, o da Amra'dan, o da Âişe (r. anhâ)'dan şöyle rivayet etti: “Benim hakkımda ayet inince Resûlullâh minbere çıktı, bu durumumu anlattı ve Kur'ân ayetini okudu. Minberden indiğinde iki adam ve bir kadına haddin uygulanmasını emretti. Onlar kazf haddi olarak dövüldüler.”²⁷⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

²⁷⁶ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 12/108-109.

²⁷⁷ İbn Mâce, “Hudûd”, 15.

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna varılmıştır.

Kazf, iffetli bir Müslümanı zina ile suçlamaktır. Hz. Âişe'nin zina iftirasına uğraması Benî Mustalik Gazvesi sonrasında olmuştur. Sefer dönüşü Hz. Âişe'nin bir sahâbî ile beraber orduya geç katılması aslında kimsenin dikkatini çekmemiştir. Ancak münafık Abdullâh b. Übey b. Selûl'un başlattığı dedikoduyla beraber önemli bir olay halini almış, huzursuzluklara sebep olmuştur. Hz. Âişe'nin anlatımlarıyla olaylar hadis külliyyatında yerini almıştır. Hz. Âişe, Hz. Peygamber'in bile dedikodulara inandığını, tek çaresinin Hz. Ya'kûb gibi sabredip Allah'tan yardım dilemek olduğunu söylemiştir. Uzun bir bekleyişten sonra en-Nûr 24/11-22 ayetleri nazil olmuştur. Ayetlerde öncelikle bu çirkin iftirayı çıkarmanın büyük bir azaba uğrayacağı bildirilmektedir. İftira atmamakla beraber bu dedikodunun yayılmasında etkisi olan bir avuç insandan bahsedilmekte ve söylentileri duyup duyarsız davranan bütün Müslümanlar kınanmaktadır. Çünkü Müslümanlar bu haberi duyduklarında bu çok büyük bir iftiradır demeliydiler.²⁷⁸

1.1.1.24. Resûlullâh'ın Alacak Davasından Dolayı Çekişen İki Kişinin Sulhünü Sağlaması

Buhârî "İmam (Hasımlardan Birine veya Her İkisine) Barışmaya İşaret Eder mi?" babında ve Müslim "Borcun Bir Kısmını Hesaptan Düşmenin Müstehab Oluşu"²⁷⁹ babında sulh konusunda birer rivayet nakletmişlerdir.

²⁷⁸ Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/507-509.

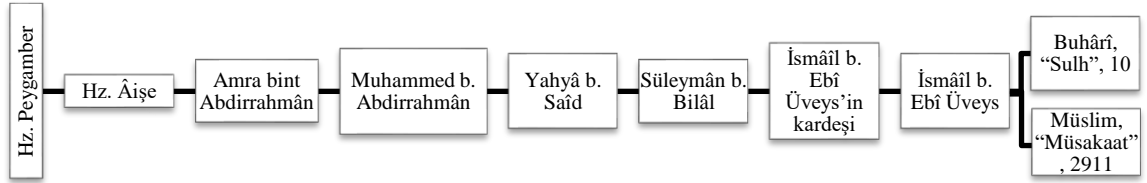
²⁷⁹ Müslim, "Müsakaat", 2911:

وَحَدَّثَنِي عَيْرُ وَاجِدٌ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ حَدَّثَنِي أَحْيَى عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ بَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي الرَّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَوْتٌ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةٍ أَصَوَاتُهُمَا وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ وَيَسْتَرْفِفُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمَا فَقَالَ أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ قَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَهُ أَجْرٌ ذَلِكَ أَحَبُّ

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَحْيَى عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي الرَّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتِ خُصُومٍ بِالْأَبَابِ عَالِيَةً أَصْوَاتُهُمَا وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوِضِعُ الْآخَرَ وَيَسْتَنْزِفُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ فَقَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَهُ أَيْ ذَلِكَ أَحَبُّ

“Bize İsmâîl b. Ebî Üveys rivâyet etti ve dedi ki: Bana kardeşim Süleymân’dan; o da Yahyâ b. Saîd’dan; o da Ebu’r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmân’dan rivâyet etti ki, annesi Amra bint Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Âişe (r. anha)’dan işittim, şöyle diyordu: “Resûlullah (s.a.v.) kendi kapısı önünde (bir alacak davasından dolayı) hasımların yüksek sesle çekiştiklerini işitti. İki hasımdan biri (yani borçlu) ötekinden (yani alacaklıdan) borcun bir miktarını indirmesini ve alacağını kendinden yumuşaklıkla talep etmesini istiyordu. Borç veren ise: ‘Vallahi indirme işini yapmam,’ diyordu. Bunun üzerine Resûlullah evinden bu iki hasımın yanına çıktı da: ‘Ma’rûf olan bir iyiliği işlememek üzere Allah üzerine yemin eden nerededir?’ diye sordu. Borç veren utanarak: ‘Benim yâ Resûlallah! Şimdi borçlu bunlardan hangisini arzu ederse onun olsun, dedi (ve yarı yarıya sulh oldu).”²⁸⁰

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Rivayeti, Buhârî ve Müslim aynı sened ve aynı lafızlarla tasnif etmiştir. Tek fark Müslim’in rivayete وحديثي غير واحد من أصحابنا قالوا (Bana arkadaşlarımızdan birçok kimse rivayet etti.) diyerek başlamasıdır.

Senedlerde yer alan İsmâîl b. Ebî Üveys²⁸¹ ve kardeşinin²⁸² zayıf olması sebebiyle, iki rivayetin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Ancak aynı manaya işaret eden

²⁸⁰ Buhârî, “Sulh”, 10.

²⁸¹ İsmâîl b. Ebî Üveys: İbnü Abdillâh b. Abdillâh b. Üveys. Ahmed b. Hanbel “lâ be’sê bihi”, Ebû Hâtim “mahallühü’s-sıdk (böylesine sâdik denebilir)”, Nesâî “daifun (zayıftır)” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a lâmi’n-nübelâ*, 10/392; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/644.

²⁸² İsmâîl b. Ebî Üveys’in kardeşi: Ebû Bekr Abdülhamîd b. Abdillâh b. Abdillâh b. Üveys, İbn Maîn “sika”, Nesâî “daifun (zayıftır)” ve Darâkutnî “hüccet” olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/644.

farklı rivayetler bulunmaktadır.²⁸³ Bu sebeple incelenen 2 rivayet sahih liğayrihîdir.

Bu hadis Müslim'in maktû olarak rivayet ettiği on iki hadisten biridir. Kadı İyâz bu hususta şöyle söylemiştir: “Râvi (وحدثني غير واحد من أصحابنا) derse o hadis, bu ilmin âlimleri tarafından maktû, mürsel veya mu'dal değil bilakis meçhul bir kimseden rivayet gibi görülmüştür. Ebû Dâvûd bu gibi rivayetlerin mürsel, Ebû Ömer ve el-Hatîb munkatı' olduğunu söylemiştir.²⁸⁴

Nevevî, “Bu hadis başka bir tarikten sabit olmasa onunla ihticâc olunamazdı. Ama başka tarikten gelmiştir. Buhârî onu, İsmâîl b. Ebî Üveys'den rivayet etmiştir. Müslim ‘birçok kimseler’ sözü ile Buhârî ve başka kimseleri kast etmiş olabilir. Müslim İsmâîl b. Ebî Üveys’den ‘Hacc’ ve “Cihâd’ kitabında vasıtasız olarak rivayet etmiştir.” açıklamasını yapmıştır.²⁸⁵

Mühelleb bu hadis “alacaklıya nazik davranmaya ve ona ihsanda bulunmaya işaret eder.” demiştir.²⁸⁶ Mezkûr rivayet sahabenin Hz. Peygamber'in bir işaretine bakarak hemen onu uyguladıklarına ve çokça hayır işlemeye eğilimli olduklarına delildir. Aynı zamanda sâlih iş yapmamaya yemin etmek yasaklanmış ve borçlunun alacaklıdan biraz indirim yapma isteğinin caiz olduğu söylenmiştir.²⁸⁷

1.1.1.25. Velâ Hakkı

Resûlullâh'ın Hz. Âişe'ye, Berîre'yi satın almasını ve velâ hakkının ancak hürriyete kavuşturan kimseye ait olduğunu bildirdiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَتْ لَهَا إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكَ أَنْ أَصَبَّ لَهُمْ تَمَنَّاكَ صَبَّةً وَاجِدَةً

²⁸³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 5/308.

²⁸⁴ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 20/435.

²⁸⁵ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 10/219.

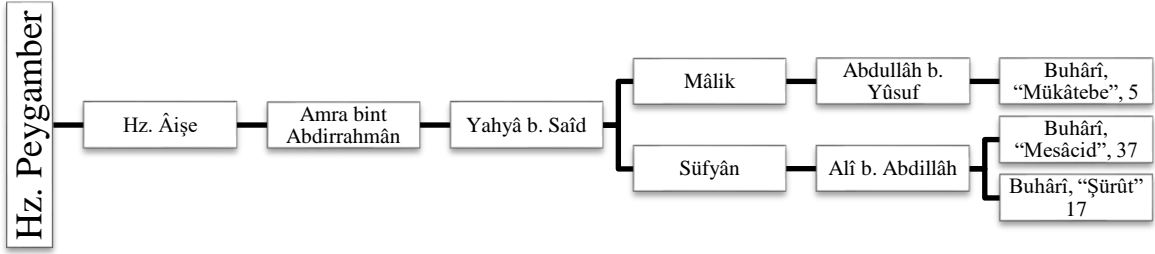
²⁸⁶ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 8/97; Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 10/219.

²⁸⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 5/309; Bk. Buhârî, “Sulh” ve Müslim, “Müsakaat”.

فَأُعْتَقَكَ فَعَلْتُ فَذَكَرْتُ بِرَبِيرَةٍ ذَلِكَ لِأَهْلِهَا فَقَالُوا لَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ وَلَاؤُكَ لَنَا قَالَ مَالِكٌ قَالَ يَحْيَى فَرَعَمْتُ
عَمْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ ذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِهَا فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

“Bize Abdullâh b. Yûsuf rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Mâlik, Yahya b. Saîd'den; o da Amra bint Abdîrrahmân'dan haber verdi: Berîre yardım istemek için müminlerin annesi Âişe (r. anha)'ya geldi. Âişe ona: 'Eğer sahiplerin isterse, senin mükâtebe bedelini bir defada onlara ödeyeyim ve seni âzâd edeyim, bunu yapayım.' dedi. Berîre bu teklifi sahiplerine anlattı. Onlar: 'Hayır, razı olmayız; ancak velâ hakkının bize ait olması şartı ile kabul ederiz.' dediler. İmam Mâlik geçen senetle dedi ki: Yahyâ şöyle dedi: “Amra şöyle dedi: Âişe bunu Resûlullah'a anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), Âişe'ye: 'Sen Berîre'yi satın al ve onu hürriyete kavuştur. Şüphesiz velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye aittir,' buyurdu.”²⁸⁸

Senedler bir araya getirildiğinde şu tablo oluşmaktadır:

Amra rivayetleri Hz. Âişe'den almış, kendisinden de Yahyâ b. Saîd nakletmiştir. Mesâcid ve Şürût kitaplarında aynı sened ile yer almıştır. Metinde tahrir edildiği bâbın başlığına uygun olarak lafız farklılıkları vardır. Şürût²⁸⁹ rivayeti “ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ الْمُنْبَرِ فَقَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ وَإِنْ وَ قَالَ سَفِيَانُ مَرَّةً فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ” ibaresi ile tahrir edilmiştir. Senedlerinde yer alan râvilerin sika olması

²⁸⁸ Buhârî, “Mükâtebe”, 5.

²⁸⁹ Buhârî, “Şürût” 17:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَنْتَهَى بِرَبِيرَةَ تَسْأَلُهَا فِي كِتَابَتِهَا فَقَالَتْ إِنْ شِئْتَ أُعْطَيْتُ أَهْلَكَ وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لِي فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَكَرْتُ ذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ اِبْتَاعِيهَا فَأَعْتِقِيهَا فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ الْمُنْبَرِ فَقَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ لَهُ وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ

²⁹⁰ Buhârî, “Mesâcid”, 37:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سَفِيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنْتَهَى بِرَبِيرَةَ تَسْأَلُهَا فِي كِتَابَتِهَا فَقَالَتْ إِنْ شِئْتَ أُعْطَيْتُ أَهْلَكَ وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لِي وَقَالَ أَهْلُهَا إِنْ شِئْتَ أُعْطَيْتُهَا مَا بَعِيَ وَقَالَ سَفِيَانُ مَرَّةً إِنْ شِئْتَ أُعْتِقِيهَا وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لَنَا فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَكَرْتُ ذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اِبْتَاعِيهَا فَأَعْتِقِيهَا فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ الْمُنْبَرِ وَقَالَ سَفِيَانُ مَرَّةً فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ الْمُنْبَرِ فَقَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ لَهُ وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ مَرَّةً

sebebiyle mükâtebe ile ilgili üç rivayetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu rivayetin muhtelif tariklerini Buhârî, “Zekât”, “İtk”, “Mükâtebe”, “Hibe”, “Büyû”, “Ferâiz”, “Talâk”, “Şürût”, “Et’ime” ve “Keffârât-i Eymân” kitaplarında farklı râvilerden tahrîc etmiştir. Velâ, âzat ettiği köle veya cariye mirasçı olmak demektir. Bir köle veya cariye kazancı konusunda hürriyetine kavuşturmaya da mükâtebe denilir. Mükâtebe, sahibi ile köle veya cariye arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşmaya mükâtebe denilmesinin sebebi iki tarafın da sözleşme yazmış olmasındandır. Bu yazılı anlaşmaya mükâtebe denilmesinin sebebi, kölenin borcunu taksitle ödemesi sebebiyle de olabilir. Çünkü köle veya cariye kitabet bedelini çalışıp kazanarak taksitle ödeyecektir. Mükâtebe anlaşması yapan köle veya cariye, anlaşmanın tamamlanmasından sonra hür olur. Artık kazandığı kendisindedir. Fakat tam hürriyetine kavuşması ancak kendisi için belirlenen değeri sahibine ödedikten sonra olur.²⁹¹

İslâm, insan saygınlığına ve hürriyetine önem vererek eski zamanlardan beri olan kölelik kurumunu kaldırmak için hayatın gerçekliğine uygun olarak birtakım tedbirler almıştır. Mükâtebe, Câhiliye döneminde bilinen uygulamalardan biridir. “*Bedelini ödeyerek hür olmak isteyen köle ve câriyelerinizin kendilerinde hayır görürseniz tekliflerini kabul edin. Allah’ın size verdiği maldan onlara da verin*”²⁹² âyeti ile hürriyetine kavuşmak isteyen câriye kölelerin mükâtebe taleplerinin kabul edilmesi ve bu bedeli ödemelerine yardımcı olunması emredilmiştir. Mükâtebe, ilk aşamada kölelere ekonomik hayatta hür kimseler gibi hareket etme imkânı vermiştir. Hz. Peygamber, çeşitli vesilelerle köle âzadını teşvik etmiş²⁹³, mükâtebe sözleşmesi yapan bazı kölelerin kitâbet bedelini temin etmeleri için yardımcı olmuştur. Mükâtebe sözleşmesi yapan ilk köle Ebü’l-Müemmil’in kitâbet bedeli Hz. Peygamber’in teşvikiyle sahabe tarafından karşılanmıştır. Mezkûr rivayette geçtiği üzere, ilk mükâtebe sözleşmesi yapan câriye olduğu belirtilen Berîre’nin kitâbet bedeli Hz. Âişe tarafından

²⁹¹ Aynî, ‘*Umdetü’l-kârî*, 13/166; Fahrettin Atar, “Mükâtebe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/531-533.

²⁹² en-Nûr 24/33.

²⁹³ İbn Mâce, “İtk”, 3; Tirmizî, “Fedâ’ ilü’l-cihâd”, 20.

ödenmiştir.²⁹⁴

1.1.1.26. Resûlullâh'ın Namaza Sübhâneke Duası ile Başlaması

Resûlullâh'ın namaza ne okuyarak başladığını haber veren rivayet Tirmizî tarafından “Tekbirden Sonra Ne Okunacağı” babında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ وَيَحْيَى بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ حَارِثَةَ بْنِ أَبِي الرَّجَالِ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ
ث كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ قَالَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

“Bize el-Hasan b. Arafe ve Yahyâ b. Mûsâ rivayet ve o ikisi dedi ki: Bize Ebû Muâviye, Hârise b. Ebî'r-Ricâl'dan, o da Amra'den, o da Âişe'den rivayet etti. Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v.) namaza başladığında şöyle derdi: “Sübhâneke Allâhümme ve bihamdik ve tebaârakesmük ve teâlâ ceddük velâ ilâhe ğayrük.”²⁹⁵

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Hârise b. Ebî'r-Ricâl ➔ Ebû Muâviye ➔ el-Hasan b. Arafe ve Yahyâ b. Mûsâ ➔ Tirmizî

Senedde yer alan Amra'nın torunu olan Hârise b. Ebî'r-Ricâl²⁹⁶ için münekkidler ittifakla zayıf olduğunu söylemiştir. Bu sebeple bu rivayet zayıftır. Fakat sahih olan diğer hadisler vesilesi ile sahih liğayrihî mertebesine yükselmiştir.

Resûlullâh'ın namaza Sübhâneke ile başlaması ile ilgili rivayet Ebû Dâvûd tarafından Hz. Âişe'den Ebû'l-Cevzâî'nin²⁹⁷ nakli ile tasnif edilmiştir. Ayrıca rivayet, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından Ebû Saîd el-Hudrî'den²⁹⁸ nakledilmiştir.

²⁹⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, 5/196; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 13/166; Atar, “Mükâtebe”, 432.

²⁹⁵ Tirmizî, “Salât”, 179.

²⁹⁶ Hârise b. Ebî'r-Ricâl (ö. 148): İsmi Muhammed b. Abdirrahmân Medenî olup tebei't-tâbiündendir. Onun için Ahmed b. Hanbel “daîf, leyse bi şey”, Yahyâ b. Maîn “daîf, sika değildir”, Ebû Zür'a “daîf, vâhin (zayıf bir râvidir)” ve Ebû Hâtim “daîfü'l-hadis, münkerü'l-hadis” demiştir. Bk. İbn Adî, *el-Kâmil*, 2/470; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 1/445; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 1/313-314.

²⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Salât”, 122.

²⁹⁸ Müslim, “Salât, 399; Nesâî, “Sıfatü's-salât”, 18; Ebû Dâvûd, “Salât”, 122; Tirmizî, “İkâmetü's-salât”, 1.

Bu rivayet Şâfiî, Hanbelî ve Hanefî âlimlerine göre namazda Sübhâneke duasını okumanın sünnet olmasının delillerindendir. Rivayette iftitâh duası da denilen Sübhâneke duasının namazın başında, metindeki kelimelerle okunabileceğine işaret edilmektedir.²⁹⁹

1.1.1.27. Resûlullâh'ın Sabah Namazından Sonra İ'tikâfa Girmesi

Resûlullâh'ın itikâfa sabah namazından sonra girdiğini haber veren rivayet Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir:

حَدَّثَنَا هَنَّادٌ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَغْتَكِفَ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ دَخَلَ فِي مُعْتَكِفِهِ

“Bize Hennâd rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebû Muâviye, Yahyâ b. Saîd'den, o da Amra'den, o da Âişe (r. anha)'dan rivâyet etti. O: “Resûlullâh (s.a.v.) itikâf edeceğinde Ramazan'ın son on gününün ilk gecesinden önceki sabah namazını kılar ve itikâf edeceği yere girerdi.” demiştir.³⁰⁰

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Âişe ➔ Amra ➔ Yahyâ b. Saîd ➔ Ebû Muâviye ➔ Hennâd
➔ Tirmizî

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahihtir. Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. İbrahim gibi ilim adamları bu rivayet ile amel etmiş ve “itikâf yapacak kimse sabah namazını kılar ve itikâf edeceği yere girer.” demiştir. Süfyân es-Sevrî ve Mâlik b. Enes ise “itikâf yapacak kimse itikâfa girmek istediği gecedan önce itikâf edeceği yere girmeli ve o kimse oradayken güneş batmalıdır” demiştir.³⁰¹

²⁹⁹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 2/46-47.

³⁰⁰ Tirmizî, “Savm”, 71.

³⁰¹ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünen-i't-Tirmizî*, thk. Muhammed Nâsıru'd-dîn el-Bânî (Riyâd: Mektebetü'l-meârif, 1417/1997), 3/157.

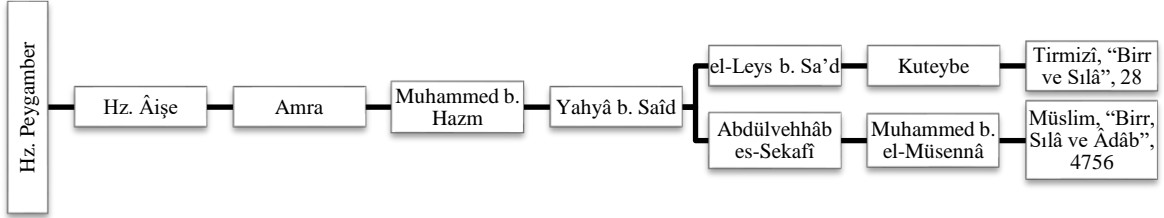
1.1.1.28.Komşu Hakkı

Hz. Peygamber'in komşuluk hakkının ne kadar değerli olduğunu haber verdiği rivayetler Tirmizî ve Müslim³⁰² tarafından nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ هُوَ ابْنُ مُحَمَّدَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورُنِي

*“Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-Leys b. Sa’d, Yahyâ b. Saïd’den, o da Ebû Bekr’den -ki o Muhammed b. Amr b. Hazm’dır-, o da Amra’dan, o da Âişe (r. anha)’dan şöyle rivayet etti. “Resûlullâh (s.a.v.) ‘Cebrail komşuluk haklarını o kadar çok tavsiye etti ki ben komşuyu komşuya varis kılacağına sandım.’ buyurdu.”*³⁰³

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Amra rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden de Muhammed b. Hazm nakletmiştir. Müslim “أنه ليورثنه” farkı ile rivayet etmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle komşu hakkının değerini anlatan iki rivâyetin senet açısından sahihtir.

Bu rivayette komşu hakkının çok büyük olduğu ve komşuya ihsanda bulunmanın fazileti anlatılmaktadır.³⁰⁴ Komşuluk, insanların sosyal bir varlık olması sebebiyle toplum halinde yaşamalarının zorunlu bir sonucudur. İnsanın tek başına yaşaması mümkün olmadığına göre çevresinde komşuların olması kaçınılmaz olacaktır. “Allah'a

³⁰² Müslim, “Birr, Sılâ ve Âdâb”, 4756:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمَحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ وَبَرِيدُ بْنُ هَارُونَ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ أَنَّ عَمْرَةَ حَدَّثَتْهَا أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَيُورُنِي

³⁰³ Tirmizî, “Birr ve Sılâ”, 28.

³⁰⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 2/176.

ibadet edin. O'na hiçbir şeyi eş (ve ortak) tutmayın. Anaya-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolda kalmışa, sağ ellerinin mâlik olduğu kimselere (kölelerinize) iyilik edin. Allah kendini beğenen ve dâima böbürlenen kimseyi sevmez.”³⁰⁵ ayeti ile Müslümanlara, akraba olsun olmasın bütün komşulara iyi davranılması emredilmiştir. Hz. Peygamber çeşitli vesilerle komşuluk ilişkilerine vurgu yapmış, “Komşusu, zararından emin olmayan kimse cennete giremez.”³⁰⁶ buyurmuştur. “Ev alma, komşu al” atasözü de komşuluk ilişkileri açısından manidar bir sözdür.

1.1.1.29.Kâbe’ye Kurban Göndermeyen Haccını Umreye Çevirebilir

Hz. Âişe’nin Veda haccı senesi Hz. Peygamber ile beraber yaptıkları yolculuk ile ilgili olan rivayet Nesâî tarafından tahric edilmiştir.

أَخْبَرَنَا عُمَرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٍ أَنْ يُقِيمَ عَلَى إِحْرَامِهِ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٍ أَنْ يَجَلَّ

“Bize Amr b. Alî haber verdi. Dedi ki: Bize Yahyâ b. Yahyâ Amra’dan, o da Âişe (r. anha)’dan rivâyet etti. Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) ile birlikte hac için yola çıkmıştık. Mekke’ye yaklaşınca Resûlullâh (s.a.v) yanımda kurban getirip Kâbe’ye gönderenlerin ihramlı olarak kalmalarını, kurbanı olmayanların da ihramdan çıkmalarını emretti.”³⁰⁷

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➡ Hz. Âişe ➡ Amra ➡ Yahyâ b. Saîd ➡ Amr b. Alî ➡ Nesâî

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna varılmıştır.

³⁰⁵ Nisa:4/356.

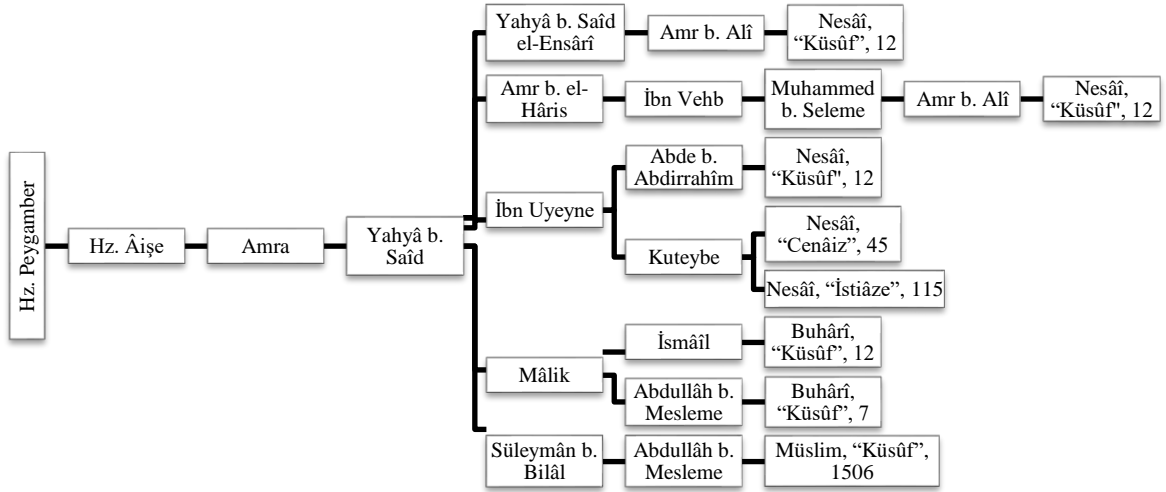
³⁰⁶ Müslim, “İman”, 73.

³⁰⁷ Nesâî, “Hac”, 77.

وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ سَجَدَ وَهُوَ دُونَ السُّجُودِ الْأَوَّلِ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ثُمَّ أَمَرَ هُمْ أَنْ يَتَّعَوْذُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

“Bize İsmâil şöyle rivayet etti: Bana Mâlik, Yahyâ b. Saîd'den, o da Amra bint Abdirrahmân'dan, o da Âişe (r. anha)'dan şöyle rivayet etti: “Benden bir şey istemeye gelen bir Yahudi kadın ‘Allah seni kabir azabından korusun’ dedi. Âişe Resûlullâh (s.a.v)’e, ‘Ey Allah’ın Resûl’ü! İnsanlara kabirde azap ediliyor mu?’ diye sordu. Resûlullâh (s.a.v) ‘Bundan Allah’a sığınırım.’ dedi. Sonra seher vakti bir binite bindi. Ardından Güneş tutulmuştu. Kuşluk vakti döndü ve hanımlarının odalardan geçti. Sonra (mescidde) kalktı ve namaza durdu. İnsanlar da arkasında namaza durdular. Resûlullâh uzun bir kıyam ardından uzun bir rükû’ yaptı. Sonra rükû’dan doğrulup ilk kıyamdan kısa olan uzunca bir kıyam daha yaptı. Sonra ilk rükûdan kısa olan uzunca bir rükûya eğildi. Sonra rükûdan doğruldu ve uzun bir secde yaptı. Sonra kıyama kalktı ve yine önceki kıyamdan kısa olan uzun bir kıyam yaptı. Sonra yine ilk rükûdan kısa olan uzun bir rükû yaptı. Sonra tekrar uzun bir kıyam yaptı. Bu kıyam da ilk kıyamdan kısaydı. Sonra yine ilk rükûdan daha kısa olan uzun bir rükû yaptı. Sonra ilk secdelerden kısa olan bir secde yaptı. Namazdan çıktı. Sonra Resûlullâh Allah ne söylemesini diledi ise onları söyledi. Sonra onlara kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretti.”³¹¹

Rivayetlerin senedleri bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır:

Amra rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden Yahyâ b. Saîd nakletmiştir. Rivayetin Yahyâ ile intişar ettiği görülmektedir. Nesâî aynı sened ve lafızla rivayeti Cenâiz³¹² ve İstiâze³¹³ kitaplarında “Resûllâh’ın Kabir Azabından Allah’a Sığınması”

³¹¹ Buhârî, “Küsûf”, 12.

³¹² Nesâî, “Cenâiz”, 45:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ بَحْبِى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَسْتَعِيدُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ وَقَالَ إِنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي قُبُورِكُمْ

³¹³ Nesâî, “İstiâze”, 115:

ve “Deccal Fitnesinden Allah’a Sığınmak” bablarında muhtasar olarak tekrar etmiştir. Kusûf kitabında bulunan iki rivayetteki lafız farklılıkları altı çizilerek gösterilmiştir. Mana ile rivayetten meydana gelen bu farklılıklar anlamı değiştirmemektedir. Nesâî birinci rivayette “فكانت أربع ركعات وأربع سجعات”, “فلما جاء رسول الله (Resûlullâh geldiğinde)”, ikinci rivayette “فلما انصرف قعد على المنبر”, “أعاذك الله من عذاب القبر”, ziyadeleri vardır. Birinci rivayet “فقال إنكم تفتنون في القبور كفتنة الدجال قالت عائشة فسمعه بعد ذلك”, ikinci rivayet “فيما يقول أن الناس يفتنون في قبورهم كفتنة الدجال قالت عائشة كنا”, üçüncü rivayet “أن رسول الله ﷺ صلى في كسوف في صفة زمزم”, “تسمعه بعد ذلك يتعوذ من عذاب القبر أن النبي ﷺ كان يستعيز بالله من عذاب:”, dört ve beşinci rivayetlerde “أربع ركعات في أربع سجعات”, “ثم أمرهم أن يتعوذوا من عذاب القبر”, Buhârî’de “القبر ومن فتنة الدجال قال وقال إنكم تفتنون في قبوركم” lafızları vardır. Müslim ve Nesâî rivayetlerinde “فتنة الدجال” lafzı varken Buhârî’de yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle kûsûf namazı ile ilgili 8 rivayetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu hadisin Kütüb-i Sitte’de muhtelif tarikleri vardır. Kûsûf namazı Kur’ân, sünnet ve icmâ ile meşrudur. Rivayetten Yahudi kadının kabir azabını bildiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiyi Tevrat’tan öğrenmiş olması muhtemeldir. Buna mukâbil Hz. Âişe’nin sormasından o zamana kadar kabir azabını duymadığı anlaşılmaktadır. Ehl-i Sünnet’e göre kabir azabı haklıdır. Kabir azabının hâli korkunçtur. Onun için de Hz. Peygamber kabir azabından hem kendisi Allah’a sığınmış hem de bunu ümmetine tavsiye etmiştir.

Kabirde meydana gelecek fitne yâni imtihan Münker ve Nekir isimindeki meleklerin sorularına cevap vermek suretiyle gerçekleşecektir. Münker ve Nekir, Hz. Peygamber’i kast ederek: “Bu zât hakkında ne biliyordun?” diye soracaklar. Ölen kimse mü’min ise “O, Allah’ın Resûlüdür.” diye cevap verecek, münafık ise “Âlemin onun hakkında bir şeyler söylediğini duydum, ben de onu söyledim.” diyecektir. Deccâl’in fitnesi de çok şiddetli olacak fakat Allah, müminleri ondan koruyacaktır.

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَسْتَعِيزُ بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ قَالَ وَقَالَ إِنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي قُبُورِكُمْ

rivayeti kûsûf namazının Mekke’de kılındığını göstermektedir. Rivayetlerin çoğunluğuna göre Hz. Peygamber kûsûf namazını Medine’de kılmıştır. Bu durum kûsûf namazının birkaç defa farklı yerlerde kılınmış olduğunu göstermektedir.

İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Sevr ay ve güneş tutulmasında cemaat ile namaz kılmanın meşru olduğunu söylemiştir. Ebû Hanife ve İmam Mâlik’e göre ise ay tutulduğu zaman cemaat ile namaz kılınmaz. Ebû Hanife, ay tutulduğu zaman cemaat ile namaz kılmanın sünnet olmadığını söylemiştir.³¹⁴

1.1.1.31.Hz. Peygamber’in Nafile Namaz Kılma Şekli

Hz. Peygamber’in nafile namazını oturarak kıldığını Hz. Âişe’den Amra rivayetini Müslim, Nesâî³¹⁵ ve İbn Mâce³¹⁶ tahrîc etmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عَلِيَّةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي هِشَامٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْرَأُ وَهُوَ قَاعِدٌ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ قَدْرَ مَا يَفْرَأُ إِنْسَانٌ أُرْبَعِينَ آيَةً

“Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ve İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. Ebû Bekr dedi ki: İsmâîl b. Uleyye, el-Velîd b. Ebî Hişâm’dan, o da Ebû Bekr b. Muhammed’dan, o da Amra’dan, o da Âişe’den rivayet etti. Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) nafile namazlarında kıraati oturduğu yerden okurdu. Bir insanın kırk ayet okuyabileceği kadar bir zaman kalınca kalkıp rükû’ yapardı.”³¹⁷

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

³¹⁴ Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî*, 6/206-209.

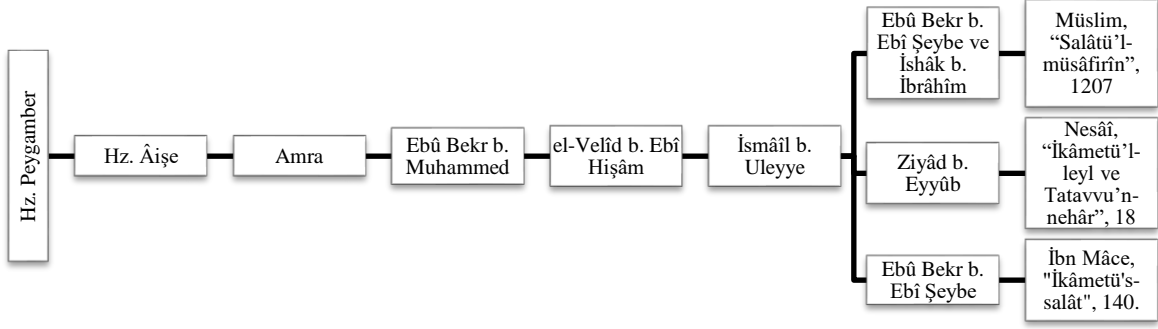
³¹⁵ Nesâî, “İkâmetü’l-leyl ve Tatavvu’n-nehâr”, 18:

حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي هِشَامٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْرَأُ وَهُوَ قَاعِدٌ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ قَدْرَ مَا يَفْرَأُ إِنْسَانٌ أُرْبَعِينَ آيَةً

³¹⁶ İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât”, 140:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عَلِيَّةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي هِشَامٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَفْرَأُ وَهُوَ قَاعِدٌ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ قَدْرَ مَا يَفْرَأُ إِنْسَانٌ أُرْبَعِينَ آيَةً

³¹⁷ Müslim, “Salâtü’l-müsâfirîn”, 1207.

Rivayetleri Amra Hz. Âişe'den almış, ondan da Ebû Bekr b. Muhammed nakletmiştir. Üç rivayette lafız farkı yoktur ve sadece senedlerde birer râvi farkı vardır. Hz. Peygamber'in nafîle namazları oturarak kıldığını haber veren üç rivayet senet yönünden sahihtir.

Bu ve diğer pek çok rivayet ile Hz. Peygamber'in nafîle namazları oturarak kıldığı anlaşılmaktadır. Bu rivayetten çıkarılan hükümler şöyledir: Ayakta durabildiği hâlde nafîle namazları oturarak kılmak ittifak ile caizdir. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafî'ye göre nafîle namazların bir rekâtının yarısını ayakta yarısını oturarak kılmak caizdir. Bu konuda namaza ayakta başlayıp sonra oturmak ile önce oturup sonra kalkmak arasında bir fark yoktur. Selefden bazıları, bunu caiz görmemişse de bu konuda hata etmişlerdir. Hatta Hanefiler ve Mâlikiler'den İbnü'l-Kâsım'ın da içlerinde olduğu cumhura göre ayakta kılmaya niyet edip sonradan oturarak kılmak caizdir. Gece namazında kıraati uzun tutmak efdaldır. Hanefî ve Şâfiîlere göre kıraati kısa bile tutsa, kıyâmı uzatmak, çok rükû ve secde yapmaktan efdaldır. Nafîle namaza ayakta niyet edilse bile onu ayakta bitirmek şart olmadığı gibi, oturarak başlanıldığı halde oturarak bitirmek şart değildir.³¹⁸

1.1.2. Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	127
Ümmü Hişâm (Kız kardeşi)	4
Habîbe bint Sehl	2

³¹⁸ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 6/11-13.

Râvi Adı**Rivayet Adedi**

Yahyâ b. Saîd	45
İbn Şihâb	37
Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr (Yeğenin oğlu)	15
Muhammed b. Abdirrahmân el-Ensârî (Kardeşi)	8
Ebû'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmân (Oğlu)	3
Abdullâh b. Ebî Bekr'in babası	4
Urve b. Zübeyr	7
Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm (Yeğeni)	7
Sa'd İbn Sa'd	1
Süleymân b. Yesâr	4
Hârise b. Ebî'r-Ricâl (Torunu)	1
Abdurrahmân b. el-Kâsım'ın babası	1

Urve b. Zübeyr, Amra ile beraber hadis rivayet ettiği gibi talebesi olarak da ondan hadis rivayet etmiştir. Râvi İbn Şihâb, Amra ve Urve'den beraber de hadis nakletmiştir.

Rivayetlerin naklinde aile ilişkilerinin oynadığı rol bilinmektedir. Kadınların rivayet alması ve onlardan nakledilmesi söz konusu olduğunda, aile isnadlarının önemi daha çok göze çarpmaktadır. Amra bint Abdurrahmân nakilli rivayetlerde aile bireylerinin rolü görülmektedir.

1.1.3. Rivâyetlerin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Müslim	Buhârî	Kitap
		Tahâret
2	1	Hayız
2	3	Salât
2		Cuma'
2	3	Cenâiz
		Savm
3	5	Hac
	1	Udhayye
3	1	Hudûd
	1	Nikâh
		Talak
	5	İtikâf
1	1	Küfür
	1	Tevhîd
	1	Sulh
	1	Şehâdât
	1	Mükâtebe
1		Müsakât
	1	Meşâzi
3		Radâ'
	1	Şürût
1		Birr ve Sla
	1	Mesâcid
		İstîâze
		Tatavvu'
3		Salâtülmisâfirî

Muâviye b. İshâk, Ata' b. Ebî Rebah, Habîb b. Ebî Amra ve Minhâl b. Amr gibi kimseler rivayet etmişlerdir.³²⁰

Âişe hakkında Yahyâ b. Maîn, “sika ve hüccettir”; İclî, “Medineli güvenilir bir tâbiîdir”; Ebû Zür'a ed-Dımaşkî, “İnsanlar ondan edep ve fazilet sahibi olması sebebiyle hadis nakletmişlerdir”, İbn Hacer de “sika” demişlerdir.³²¹ İbn Hibbân onu “*es-Sikât*” adlı eserinde zikretmiştir.³²²

İlk olarak Hz. Ebû Bekir'in torunu Abdullâh b. Abdurrahman'la evlendi. Bu evlilikten İmrân, Abdurrahman, Ebû Bekir ve Talha adında dört oğlu ve Nefîse isminde bir kızı oldu. Abdullâh b. Abdurrahman vefatı üzerine Mus'ab b. Zübeyr, onun vefatından sonra da Ömer b. Ubeydullah ile evlendi.³²³

1.2.1. Âişe bint Talha'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Âişe bint Talha'dan nakledilen rivayetler şu 10 konu başlığı altında toplanmıştır: Hays Yemeği, Kadınların Cihâdı Mebrûr Bir Hacdır, Hz. Peygamber'in Ensar'dan Bir Çocuğun Cenazesine Çağırılması, Hz. Fâtıma'nın Babasına Benzemesi, Kadınların Saç Örgülerini Çözmeden Gusletmesi, Hz. Peygamber'in Üsâme'ye Olan Muhabbeti, Hz. Peygamber'in Hanımlarından Zeyneb'in Fazileti, İhrama Girmeden Sürülen Kokulu Maddelerin İhramlı İken Akması, Resûlullâh'ın Hanımlarından Birine Akabe Cemresi'ni Gecedan Gelip Taşlamasını Söylemesi ve Orada Kalmasını Emretmesi ve Sevabı En Çabuk Olan Hayır.

Ortak rivayetler şema ile gösterildikten sonra varsa lafız farklılıkları ifade edilmiştir. Daha sonra şerh ve fıkıh kitaplarında rivayet hakkında bulunan bilgiler derlenmiştir.

³²⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, 11/433; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/158; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/681-682.

³²¹ İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/455; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/158; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/682; a. mlf., *Takrîbu't-Tehzîb*, 667.

³²² İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/289.

³²³ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/158.

1.2.1.1. Hays Yemeği

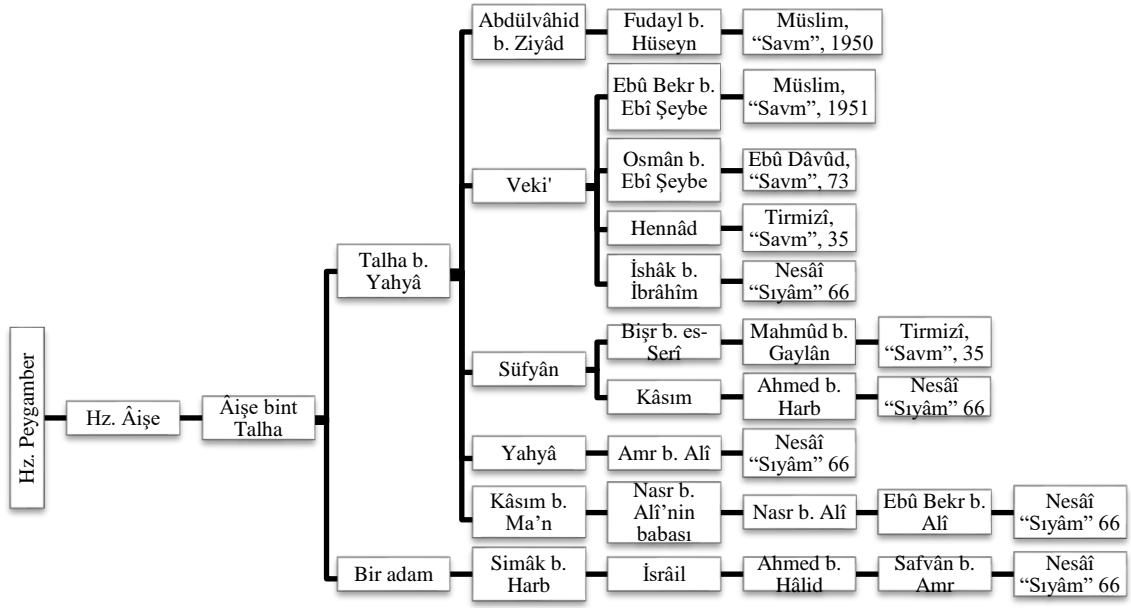
“Hz. Peygamber’in hanımlarına yiyecek bir Őey var mı diye sorması ve aldıđı hayır cevabı üzerine orućlu olduđunu sۆylemesi, bir baŐka zaman yiyecek bir Őey sorduđunda hays yemeđi olduđunu ۆđrenip orućlu olduđunu sۆylemesine rađmen bu yemeđi yediđi” konusu AŐe bint Talha’dan nakledilmiŐtir.

وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ يَا عَائِشَةُ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ قَالَ فَإِنِّي صَائِمٌ قَالَتْ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَهْدَيْتُ لَنَا هَدِيَّةً أَوْ جَاءَنَا زَوْرٌ قَالَتْ فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَهْدَيْتُ لَنَا هَدِيَّةً أَوْ جَاءَنَا زَوْرٌ وَقَدْ خَبَأْتُ لَكَ شَيْئًا قَالَ مَا هُوَ قُلْتُ حَيْسُ قَالَ هَاتِيهِ فَجِئْتُ بِهِ فَأَكَلَ ثُمَّ قَالَ قَدْ كُنْتُ أَصْبَحْتُ صَائِمًا

“Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Talha b. Yahyâ b. Ubeydillah rivayet etti. (Dedi ki): Bana AŐe bint Talha, Ümmü'l-mü'minin AŐe (r. anha)'dan rivayet etti: AŐe (r. anha) Őöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) bir gün bana: ‘Ya AŐe, yanınızda (yiyecek) bir Őey var mı?’ diye sordu. Ben, ‘Ya Resûlallâh, hić bir Őeyimiz yok” dedim Resûlallâh, “Öyle ise ben orućluyum” dedi ve dıŐarı ćıktı. Az sonra bize bir hediye getirdiler – veya ziyaretćiler geldi - Resûlullah (s.a.v) dönüp geldiđi vakit ben: ‘Yâ Resûlallâh, Bize bir hediye getirdiler. -Yahut ziyaretćiler geldi - de sana (o hediyeden) bir parća sakladım,’ dedim. ‘Ne imiŐ o?’ diye sordu. ‘Hays yemeđi’, dedim. ‘Getir onu,’ buyurdu. Ben de hemen yemeđi getirdim ve yedi. Sonra: ‘Ben orućlu olarak sabahlamıŐtum,’ buyurdu.”³²⁴

AŐe bint Talha’nın “Savm/Sıyâm” rivayetleri bir araya getirildiđinde ortaya bu tablo ćıkmaktadır:

³²⁴ Müslim, “Savm”, 1950.

Nesâi'de³²⁵ 5, Tirmizî'de³²⁶ 2, Müslim'de³²⁷ 2, Ebû Dâvûd'da³²⁸ 1 ve İbn Mâce'de 1 rivayet yer aldığı tespit edilmiştir. Âişe bint Talha rivayetleri Hz. Âişe'den almış, kendisinden de Talha b. Yahyâ ve bir adam rivayet etmiştir. Senedler bir arada incelendiğinde “(Bir adam)” olarak yer alınan kişinin Talha b. Yahyâ olduğu anlaşılmaktadır. Müslim'in rivayetlerinde “مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ” / “لا،” / “فَإِنِّي صَائِمٌ” / “أرنييه” / “هاتيه”، ”أهدي لنا حيس” / “أهديت لنا هديئة أو جاءنا زورٌ وقد خبأت لك شيئاً”، Ebû Dâvûd'da “هَلْ عِنْدَكُمْ طَعَامٌ” ve “قَالَ طَلْحَةُ فَأَصْبَحَ صَائِمًا وَأَفْطَرَ” lafzı ile Hz. Peygamber'in oruçlu olduğunu Talha'nın söylediği ifade edilmiştir. Tirmizî'de “أَعْنَدُكَ إِذَا”، Nesâi'de “كَانَ يَأْتِيهَا وَهُوَ صَائِمٌ”، “أَصْبَحَ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ تُطْعِمِينِيهِ”، “قَالَ قَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا”، “فَقَالَ إِذَا أَفْطَرُ الْيَوْمَ وَقَدْ فَرَضْتُ الصَّوْمَ” ve “أصوم” farkları vardır.

325 Nesâi “Siyâm” 66:

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا قَاسِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَعَلْنَا أَهْدِي لَنَا حَيْسٌ فَدَجَعَلْنَا لَكَ مِنْهُ نَصِيبًا فَقَالَ إِنِّي صَائِمٌ فَأَفْطَرَ

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْتِيهَا وَهُوَ صَائِمٌ فَقَالَ أَصْبِحَ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ تُطْعِمِينِيهِ فَيَقُولُ لَا فَيَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ ثُمَّ جَاءَهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَقَالَتْ أَهْدَيْتُ لَنَا هَدِيَّةً فَقَالَ مَا هِيَ قَالَتْ حَيْسٌ قَالَ قَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَل

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَنبَأَنَا وَكَيْعٌ قَالَ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَلْنَا لَا قَالَ فَإِنِّي صَائِمٌ

أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مَعْنٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ وَمَجَاهِدٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا هَا فَفَعَلْتُ لَا قَالَ إِنِّي صَائِمٌ ثُمَّ جَاءَ يَوْمًا آخَرَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا قَدْ أَهْدَيْتُ لَنَا حَيْسًا فَدَعَا بِهِ فَقَالَ أَمَا إِنِّي قَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَل

أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي رَجُلٌ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ طَعَامٍ فَلْتُ لَا قَالَ إِذَا أَصُومَ قَالَتْ وَدَخَلَ عَلَيَّ مَرَّةً آخَرَ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ أَهْدَيْتُ لَنَا حَيْسًا فَقَالَ إِذَا أَفْطَرُ الْيَوْمَ وَقَدْ فَرَضْتُ الصَّوْمَ

326 Tirmizî, “Savm”, 35:

حَدَّثَنَا هَنَادٌ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ قَالَتْ فَلْتُ لَا قَالَ فَإِنِّي صَائِمٌ

Tirmizî, “Savm”, 35:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِيَنِي فَيَقُولُ أَعْنَدُكَ غَدَاً فَأَقُولُ لَا فَيَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ قَالَتْ فَآتَانِي يَوْمًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ قَدْ أَهْدَيْتُ لَنَا هَدِيَّةً قَالَ وَمَا هِيَ قَالَتْ فَلْتُ حَيْسٌ قَالَ أَمَا إِنِّي قَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا قَالَتْ ثُمَّ أَكَل

327 Müslim, “Savm”, 1951:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَلْنَا لَا قَالَ فَإِنِّي إِذْنٌ صَائِمٌ ثُمَّ أَنَا يَوْمًا آخَرَ فَعَلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَهْدَيْتُ لَنَا حَيْسًا فَقَالَ أَرَيْبِيهِ فَلَقَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَل

328 Ebû Dâvûd, “Savm”, 73:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ جَمِيعًا عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ عَلَيَّ قَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ طَعَامٌ فَإِذَا فَلْنَا لَا قَالَ إِنِّي صَائِمٌ زَادَ وَكَيْعٌ فَدَخَلَ عَلَيْنَا يَوْمًا آخَرَ فَعَلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَهْدَيْتُ لَنَا حَيْسًا فَخَبَسْنَا لَكَ فَقَالَ أُنْبِيهِ قَالَ طَلْحَةُ فَأَصْبَحَ صَائِمًا وَأَفْطَرَ

Müslim'in senedlerinde yer alan Talha b. Yahyâ³²⁹ için her ne kadar Buhârî münker ifadesini kullanmışsa da diğer münekkidler tarafından cerh edilmediği görülmüştür. Yapılan bu inceleme neticesinde senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin, senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Nesâî'nin bir senedinde “رجل (Bir adam)” olarak yer alan kişinin diğer senedlerin bir araya getirilmesiyle Talha b. Yahyâ olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bu inceleme neticesinde senedde yer alan Simâk b. Harb'in³³⁰ zayıf olması sebebiyle bu rivâyetin, senet açısından zayıf olduğu neticesine ulaşılmıştır. Toplamda 10 olan “Hays Yemeği” rivayetlerinin dokuz tanesinin sahih li zâtihi, Simâk rivâyetinin zayıf olmakla beraber diğer rivayetler vesilesi ile sahih li gayrihi olduğu tespit edilmiştir.

“Hz. Peygamber'in hanımlarına yiyecek bir şey var mı? diye sorması, aldığı hayır cevabı üzerine oruçlu olduğunu söylemesi, bir başka zaman yiyecek bir şey sorduğunda hays yemeği olduğunu öğrenip oruçlu olduğunu söylemesine rağmen bu yemeği yediği” konusu Kütüb-i Sitte eserlerinde Nesâî'de 5, Tirmizî'de 2 ve Ebû Dâvûd'da 1, Müslim'de 1 ve İbn Mâce'de 1 rivayet olarak yer almaktadır. Rivayetler birbirini tefsir etmektedir. Tirmizî Savm 35 ve Nesâî Savm 66. rivayetlerde sadece “Hz. Peygamber'in hanımlarına yiyecek bir şey var mı? diye sorması, aldığı hayır cevabı üzerine oruçlu olduğunu söylemesi” kısmı tasnif edilmiştir.

Hays, hurmaya yağ ve keş karıştırılarak yapılan bir yemektir. Bu rivayet nafil oruca gündüz zevalden önce niyetlenmeyi caiz görenlerin delillerindedir. Zevalden önce niyetlenmeyi caiz görmeyenler ise hadisi te'vil etmiş ve Hz. Peygamber'in oruca geceden niyet ettiğini fakat oruç tutamayacağını anlayınca; “هل عندكم شيء؟” (Yiyecek bir şeyiniz var mı?)” diye sorarak orucunu bozmak istediğini söylemişlerdir. Nevevî bu te'vîlin fasit olduğunu söylemiştir.

Şâfiî'lere göre nafil orucu bozmak caizdir. Çünkü kişi böyle bir oruca başlamaya niyet etmek ve oruca devam etmek konusunda muhayyerdir. Ahmed b. Hanbel ve İshâk'ın da görüşü böyledir. Ebû Hanife, İmam Mâlik, Hasan Basrî, Medhûl

³²⁹ Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/244.

³³⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/289.

ve İbrâhîm en-Nehâî'ye göre nafîle orucu bozmak caiz değildir. Özürsüz bozulduğu takdirde kazası lâzım gelir.³³¹

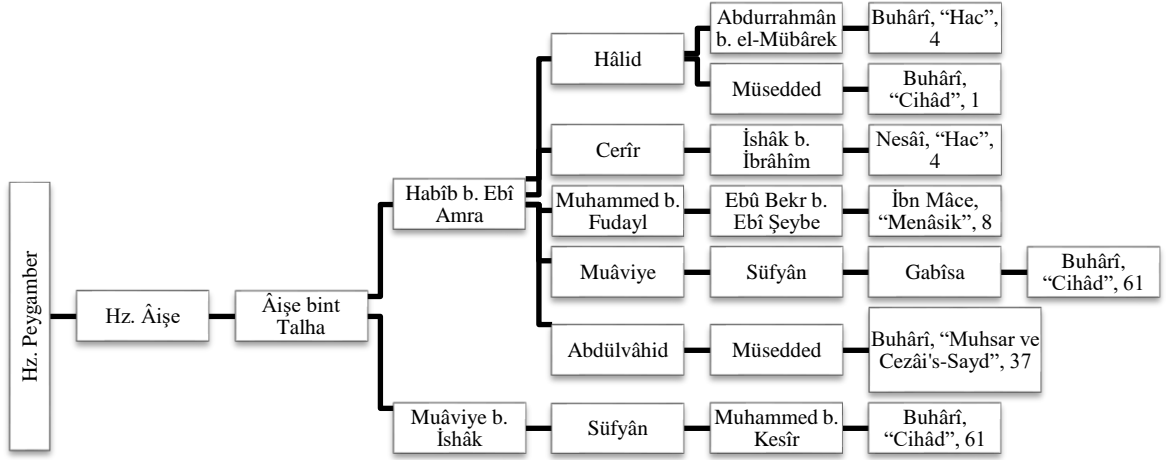
1.2.1.2. Kadınların Cihâdı Mebrûr Bir Hacdır

Kadınlara savaşa katılmanın farz olmadığını bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا خَالِدٌ حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ أَفَلَا نُجَاهِدُ قَالَ لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ

“Bize Müsedded rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Habîb b. Ebî Amra, Âişe bint Talha’dan, o da Ümmü'l-mü’minîn Âişe (r. anha)’dan rivâyet etti. “Âişe (r. anha) dedi ki: ‘Yâ Resûlallâh! Biz (Kur’ân’da) cihâdı en faziletli amel görüyoruz. Biz cihâda çıkamaz mıyız?’ diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): ‘Fakat (siz kadınlar için) cihâdın en faziletlisi mebrûr (yâni makbul) hacdır,’ buyurdu.”³³²

Senedler bir araya getirildiğinde oluşan tablo şöyledir:

Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'e en faziletli ibadet olan cihâda kadınların katılıp katılamayacağını sorması üzerine kadınların cihâdının mebrûr bir hacdır karşılığını

³³¹ Nevevî, Şerhu'n-Nevevî, 8/35.

³³² Buhârî, “Cihâd”, 1.

vermesi, Buhârî³³³, Nesâî³³⁴ ve İbn Mâce³³⁵ tarafından Hac/Menâsik, Cihâd ve Muhsar kitaplarında tasnif edilmiştir. استأذنتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجِهَادِ (Ben Nebî (s.a.v)'den cihâda gitmek için izin istedim)³³⁶ şeklinde yer alırken diğer rivayetlerde Hz. Âişe'nin soru sorduğu görülmektedir. Yine aynı rivayette Hz. Peygamber جِهَادُكَ الْحَجَّ cevabını verirken diğer rivayetlerde حَجٌّ مَبْرُورٌ cevabını vermiştir. Kadınların cihadının mebrûr bir hac olduğunu bildiren 7 rivayet incelenmiş olup hepsinin sahih olduğu tespit edilmiştir.

“Mebrûr”, kabul olunmuş demektir. Rivayetlerde hem haccın fazileti ortaya koyulmakta hem de Hz. Âişe'nin sorusuna cevap verilmektedir. Hac, nefis ve şeytanla mücahede anlamı taşıdığı için Hz. Peygamber, onu cihâd olarak adlandırmıştır. Ayrıca en faziletli ibadetin, cihâd olduğu vurgulanmaktadır.³³⁷

Müslüman, ibadet hayatı ve iman ile sürekli cihadı yaşamaktadır. Hz. Âişe'den şöyle rivayet edilmiştir: “*Ey Allah'ın Resûlü, kadınlara cihad var mı? dedim. Resûlullâh şöyle buyurdu: 'Evet, onlara çarpışmasız cihad vardır: Hac ve umre.'*”³³⁸ Bu

³³³ Buhârî, “Cihâd”, 61:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ جِهَادُكَ الْحَجَّ وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بِهِذَا

Buhârî, “Cihâd”, 61:

حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بِهِذَا وَعَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ سَأَلَهُ نِسَاؤُهُ عَنِ الْجِهَادِ فَقَالَ نِعْمَ الْجِهَادُ الْحَجُّ

Buhârî, “Hac”, 4:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ أَخْبَرَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ أَفَلَا نُجَاهِدُ قَالَ لَا لَكُنْ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ

Buhârî, “Muhsar ve Cezâi's-Sayd”, 37.:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَالِدِ حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نَغْزُو وَنُجَاهِدُ مَعَكُمْ فَقَالَ لَكُنْ أَحْسَنَ الْجِهَادِ وَأَجْمَلَهُ الْحَجُّ حَجٌّ مَبْرُورٌ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَلَا أَدْعُ الْحَجَّ بَعْدَ إِذْ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

³³⁴ Nesâî, “Hac”, 4:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَنْبَأَنَا جَرِيرٌ عَنْ حَبِيبِ وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ قَالَتْ أَخْبَرْتَنِي أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةُ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نَخْرُجُ فَنُجَاهِدُ مَعَكَ فَإِنِّي لَا أَرَى عَمَلًا فِي الْفُرْآنِ أَفْضَلَ مِنَ الْجِهَادِ قَالَ لَا وَلَكِنْ أَحْسَنَ الْجِهَادِ وَأَجْمَلَهُ حَجُّ الْبَيْتِ حَجٌّ مَبْرُورٌ

³³⁵ İbn Mâce, “Menâsik”, 8:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَى النِّسَاءِ جِهَادٌ قَالَ نَعَمْ عَلَيْهِنَّ جِهَادٌ لَا يُقَاتَلُ فِيهِ الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ

³³⁶ Buhârî, “Cihâd”, 61.

³³⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 3/382.

³³⁸ İbn Mâce, “Menâsik”, 8.

rivayette de Hz. Peygamber, hac ve umreyi çarpışmasız cihada benzetmiş, haccın cihada denk bir zorluğunun ve faziletinin olduğunu ortaya koymuştur. Modern dünyada çarpışmasız cihad olarak adlandırılabilir soğuk harpte ülkeler, gelişmiş teknolojik imkanları ile askeri ve siyasi mücadelenin yanı sıra spor, edebiyat, sanat ve bilim gibi alanlarda da birbirleri ile yarışmaktadırlar. Kadınlar savaşta, omuz omuza çarpışan grubun içinde yer almaz. Kadınlar için hac, cihad yerine geçmektedir ki hac da çarpışmasız cihaddır. Öyleyse rivayetten, kadınların soğuk harpte önemli görevler üstlenebilecekleri sonucunu çıkarılabilir. Yani kadın-erkek bütün Müslümanlar cihad sorumluluğuna sahiptir.

1.2.1.3. Hz. Peygamber'in Ensar'dan Bir Çocuğun Cenazesine Çağırılması

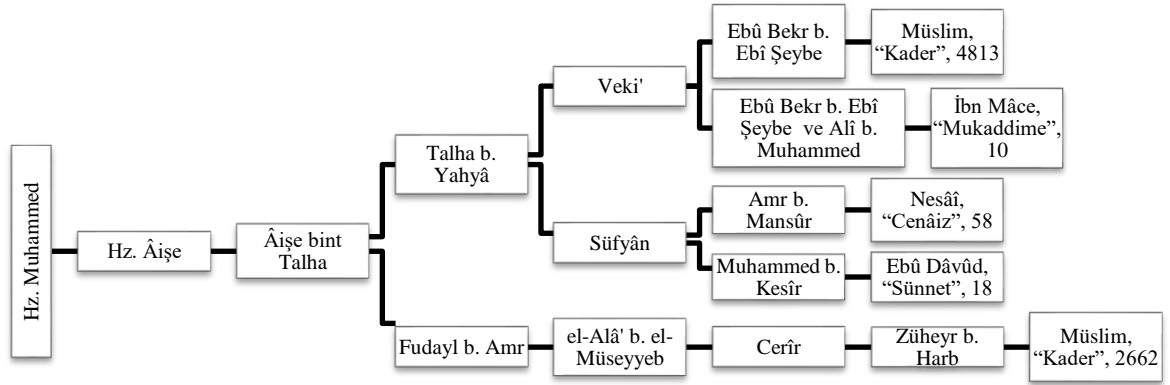
Ölen çocukların cennete veya cehenneme ehil yaratılmış olmaları ile ilgili rivayetler şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ دُعِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى جَنَازَةِ صَبِيٍّ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ طُوبَى لِهَذَا غُصْفُورٍ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ لَمْ يَعْمَلِ السُّوءَ وَلَمْ يُدْرِكْهُ قَالَ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ لِلْجَنَّةِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki', Talha b. Yahyâ'dan, o da halası Âişe bint Talha'dan, o da Ümmü'l-mü'minîn Âişe'den rivayet etti. Âişe şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) Ensar'dan bir çocuğun cenazesine çağırıldı. ‘Ben: Yâ Resûlullâh Buna ne mutlu, cennet serçelerinden bir serçe! Kötülük işlemedi. Ona erişmedi.’ dedim. ‘Bundan başka bir sözün yok mu yâ Âişe? Çünkü Allah, cennet için ehil yaratmış; onlar, daha babalarının sulblerinde iken cennet için yaratmıştır. Cehennem için de ehil yaratmış; onları daha babalarının sulblerinde iken cehennem için yaratmıştır.” buyurdu.”³³⁹

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

³³⁹ Müslim, “Kader”, 4813.

Rivayet dört Müslim³⁴⁰, Nesâî³⁴¹, Ebû Dâvûd³⁴² ve İbn Mâce³⁴³ tarafından muhtelif kitaplarda beş rivayet olarak tahrir edilmiştir. Âişe bint Talha rivayetleri Hz. Âişe'den almış, kendisinden de Talha b. Yahyâ ve el-Fudayl b. Amr rivayet etmiştir. Müslim'in birinci hadisinde “دُعِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى جَنَازَةِ صَبِيِّ مِنَ الْأَنْصَارِ”, Nesâî'de “أُتِيَ بِصَبِيٍّ”, Ebû Dâvûd'da “لهذا لم يعمل شرا ولم يدر به” ev İbn Mâce'de “غلام من الأنصار” lafızları farklıdır. Ebû Dâvûd لهذا طوبى لهذا (Ne mutlu bu çocuğa) lafızlarıyla, diğer müellifler لهذا عصفور طوبى لهذا (Ne mutlu bu çocuğa, o Cennet kuşlarından bir kuştur) lafızlarıyla nakletmişlerdir. Hz. Peygamber'in Ensar'dan bir çocuğun cenazesine çağırılması ilgili 5 rivayetin nakleden râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

³⁴⁰ Müslim, “Kader”, 4812:

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ فَضِيلِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ تُوفِّيَ صَبِيٌّ فَقُلْتُ طُوبَى لَهُ عَصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْ لَا تَدْرِينَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْجَنَّةَ وَخَلَقَ النَّارَ فَخَلَقَ لِهَذِهِ أَهْلًا وَلِهَذِهِ أَهْلًا

³⁴¹ Nesâî, “Cenâiz”, 58:

أخبرنا عمرو بن منصور حدثنا سفيان قال حدثنا طلحة بن يحيى عن عمته عائشة بنت طلحة عن خالتها أم المؤمنين عائشة قالت : أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِصَبِيِّ فَصَلَّى عَلَيْهِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ طُوبَى لِهَذَا عَصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ لَمْ يَعْمَلْ سُوءًا وَلَمْ يَدْرِكْهُ قَالَ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ يَا عَائِشَةُ خَلَقَ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَخَلَقَ لَهَا أَهْلًا وَخَلَقَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ

³⁴² Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 18:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِصَبِيِّ مِنَ الْأَنْصَارِ يُصَلِّي عَلَيْهِ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ طُوبَى لِهَذَا لَمْ يَعْمَلْ شَرًّا وَلَمْ يَدْرِكْهُ فَقَالَ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْجَنَّةَ وَخَلَقَ لَهَا أَهْلًا وَخَلَقَهَا لَهُمْ وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ النَّارَ وَخَلَقَ لَهَا أَهْلًا وَخَلَقَهَا لَهُمْ وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ

³⁴³ İbn Mâce, “Mukaddime”, 10:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دُعِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى جَنَازَةِ غُلَامٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ طُوبَى لِهَذَا عَصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ لَمْ يَعْمَلْ سُوءًا وَلَمْ يَدْرِكْهُ قَالَ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ لِلْجَنَّةِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ

Hiz. Peygamber'in Hiz. ÂiŖe'yi *أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ يَا عَائِشَةُ* (Bundan baŖka bir sözün yok mu?) diye ikaz etmesi, yeterli delil bulunmadıkça kesin bir söz söylememesini tembih etmek manasındadır. Yani Hiz. ÂiŖe'nin sözünün yanlıŖ olduğunu ifade etmek için değil, sağlam bir delile dayanmadan konuŖmakta acele etmesinin doğru olmadığını ifade etmiŖtir. Âlimler len Müslüman çocuklarının cennetlik olduklarına ittifak etmiŖtir. Nevevî'ye göre, Hiz. Peygamberin bu rivayette tereddütlü davranması, Müslüman çocuklarının ahiretteki durumları hakkında kendisine henüz bir vahiy gelmediği döneme rastlamasıdır.³⁴⁴ Âlimler, mŖrik çocuklar hakkında ise farklı grŖler ifade etmiŖlerdir. Semure b. Cundeb'den rivayet edildiğine göre; *"Hiz. Peygamber, rüyasında Hiz. İbrahim'i etrafında çocuklar ile grmŖt. Bunu anlatırlarken sahabeden bazıları 'Ya Resullallâh! MŖrik çocukları da var mıydı?' diye sormuŖ, bunun zerine Hiz. Peygamber: 'MŖriklerin çocukları da vardı.' buyurmuŖtur."*³⁴⁵ Diğer bir rivayette; *"Her doğan ocuk İslam fitratı üzerine doğar"*³⁴⁶ buyurulmuŖtur. *"Hiçbir günahkâr, baŖkasının günahını yüklenmez."*³⁴⁷ Bir kısım alim, zikredilen ayet ve hadisler gereğince, mŖrik çocuklarının da cennetlik olduğunu sylemiŖtir.

1.2.1.4. Hiz. Fâtıma'nın Babasına Benzemesi

Hiz. Fâtıma'nın babasına benzediğini anlatan ÂiŖe bint Talha nakilli rivayetler Tirmizî ve Eb Dâvd³⁴⁸ tarafından tahrir edilmiŖtir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ مَيْسَرَةَ بْنِ حَبِيبٍ عَنِ الْمُنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو
عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشْبَهَ سَمْتًا وَدَلًّا وَهَدِيًّا بِرَسُولِ اللَّهِ فِي

³⁴⁴ Nevevî, *Ŗerhu'n-Nevevî*, 16/207.

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 7/9.

³⁴⁶ Buhârî, "Cenâiz", 33.

³⁴⁷ el-En'âm, 6/164.

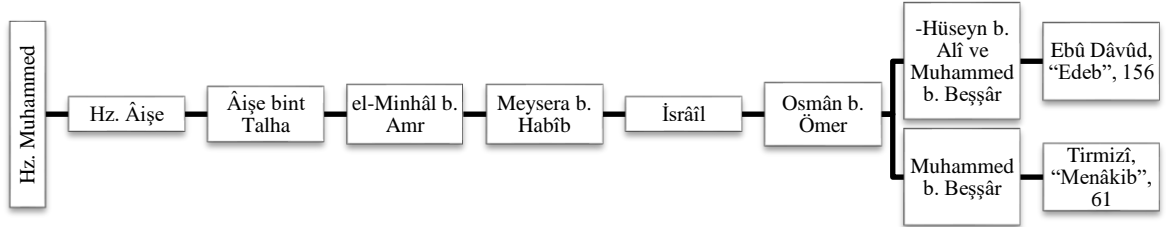
³⁴⁸ Eb Dâvd, "Edeb", 156:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ مَيْسَرَةَ بْنِ حَبِيبٍ عَنِ الْمُنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَشْبَهَ سَمْتًا وَهَدِيًّا وَدَلًّا وَقَالَ الْحَسَنُ حَبِيبًا وَكَلَامًا وَلَمْ يَذْكَرِ الْحَسَنُ السَّمْتَ وَالْهَدِيَّ وَالذَّلَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَاطِمَةَ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهَا كَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ قَامَ إِلَيْهَا فَأَخَذَ بِيَدِهَا وَقَبَّلَهَا وَأَجْلَسَهَا فِي مَجْلِسِهِ وَكَانَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهَا قَامَتْ إِلَيْهِ فَأَخَذَتْ بِيَدِهِ فَقَبَّلَتْهُ وَأَجْلَسَتْهُ فِي مَجْلِسِهَا.

قِيَامَهَا وَفُعُودَهَا مِنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ وَكَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَامَ إِلَيْهَا فَفَبَّأَلَهَا وَأَجْلَسَهَا فِي مَجْلِسِهِ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهَا قَامَتْ مِنْ مَجْلِسِهَا فَفَبَّأَلَتْهُ وَأَجْلَسَتْهُ فِي مَجْلِسِهَا فَلَمَّا مَرَضَ النَّبِيُّ ﷺ دَخَلَتْ فَاطِمَةُ فَكَبَّتْ عَلَيْهِ فَفَبَّأَلَتْهُ ثُمَّ رَفَعَتْ رَأْسَهَا فَبَكَتْ ثُمَّ أَكْبَتَ عَلَيْهِ ثُمَّ رَفَعَتْ رَأْسَهَا فَضَجَّكَتْ فَقُلْتُ إِنْ كُنْتُ لِأُظُنُّ أَنَّ هَذِهِ مِنْ أَعْقَلِ نِسَائِنَا فَإِذَا هِيَ مِنَ النِّسَاءِ فَلَمَّا تُوقِيَ النَّبِيُّ ﷺ قُلْتُ لَهَا أَرَأَيْتِ حِينَ أَكْبَيْتِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَرَفَعْتَ رَأْسَكَ فَبَكَتِ ثُمَّ أَكْبَيْتِ عَلَيْهِ فَرَفَعْتَ رَأْسَكَ فَضَجَّكَتِ مَا حَمَلَكِ عَلَى ذَلِكَ قَالَتْ إِيَّيْ إِذَا لَبِزْتَهُ أَخْبَرَنِي أَنَّهُ مَيِّتٌ مِنْ وَجَعِهِ هَذَا فَبَكَتِ ثُمَّ أَخْبَرَنِي أَنِّي أَسْرَعُ أَهْلِهِ لِحُوقًا بِهِ فَذَلِكَ حِينَ ضَجَّكَتِ

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Osmân b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsrâîl, Meysera b. Habîb'den, o da el-Minhâl b. Amr'dan, o da Âişe bint Talha'dan, o da Ümmü'l-mü'minîn Âişe (r. anha)'dan rivayet etti. Âişe dedi ki: “Şekil, yaşantı ve yol bakımından, kalkış ve oturuş bakımından Resûlullah (s.a.v.)'e kızı Fâtıma'dan daha çok benzeyen bir kimse görmedim. Fâtıma, Nebî (s.a.v.)'in yanına girdiğinde Nebî (s.a.v), kalkar onu öper ve yerine oturturdu. Nebî (s.a.v.)'de onun yanına girdiğinde, Fâtıma oturduğu yerden kalkıp aynı şekilde Resûlullâh (s.a.v.)'i öper ve kendi yerine oturturdu. Nebî (s.a.v), hastalanınca, Fâtıma onun yanına geldi eğilip onu öptü başını kaldırıp ağladı, sonra tekrar eğildi ve başını kaldırıp gülmüştü. Bunun üzerine ben bu Fâtıma'yı kadınlarımızın en akıllılarından zannederdim, fakat O'da sıradan biriymiş dedim.” Nebî (s.a.v), vefat edince kendisine sordum: ‘Nebî (s.a.v.)'e eğilip başını kaldırdığımda ağlamıştın ikinci eğilip kalkışta ise gülmüştün, bunun sebebi ne idi? Fâtıma şu karşılığı verdi: “Ben boşboğaz, sır saklamayı bilmeyen biriyim, ilk eğilmemde bu çektiği hastalıktan dolayı öleceğini bildirdi. Bu yüzden ağladım. İkinci eğilişimde ise ev halkından kendisine ilk kavuşacak olanın ben olduğumu bildirdi, gülmemin sebebi de oydu.”³⁴⁹

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

Âişe rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden de el-Minhâl rivayet etmiştir. Her iki müellif ortak olarak “أَشْبَهَ سَمْنًا وَدَلًّا وَهَدْيًا” rivayetten sonra Tirmizî “فِي قِيَامِهَا وَفُعُودِهَا” lafzı ile Ebû Dâvûd “وَجْهَهَا” lafzı ile devam etmiştir. Hz. Peygamber ve Fâtıma'nın birbirleri için ayağa kalkıp yer verdikleri aynı lafızlarıdır. Ebû Dâvûd'un rivayeti burada bitiyor. Tirmizî ise Hz. Peygamber'in hastalığında kızının kulağına fısıldadığı şeyleri haber veriyor.

³⁴⁹ Tirmizî, “Menâkib”, 61.

Hız. Fâtıma'nın babasına benzediğini haber veren iki rivayet senedlerinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Âişe bint Talha kanalıyla tasnif ettikleri bu rivayeti Müslim, Urve kanalıyla tahrir etmiştir.³⁵⁰ Bu olayın Hız. Peygamber'in hastalığı şiddetlendiği zaman Hız. Âişe'nin evinde geçtiği bildirilmiştir. Hız. Peygamber'in Hız. Fâtıma'yı kendinden sonraya kalacağını ve ailesi içinden yanına ilk gelenin de o olacağını bildirmesi birer mucizedir.³⁵¹

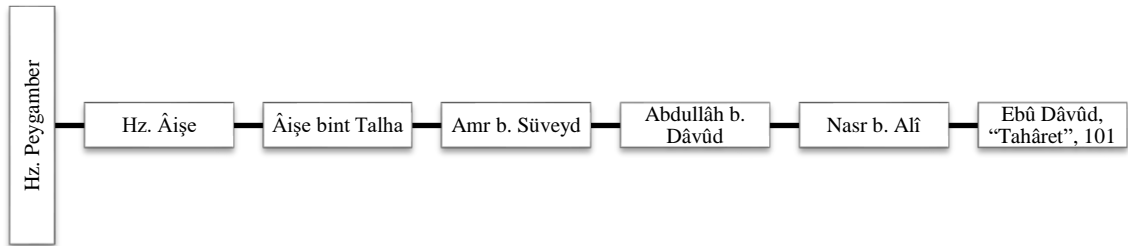
1.2.1.5. Kadınların Saç Örgülerini Çözmeden Gusletmesi

Kadınların gusül esnasında saç örgülerini çözmelerine gerek olmadığını haber veren rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُؤَيْدٍ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كُنَّا نَعْتَسِلُ وَعَلَيْنَا الضَّمَامُ وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُجَلَّاتٌ وَمُحْرَمَاتٌ

“Bize Nasr b. Alî rivayet etti: Bize Abdullâh b. Dâvûd, Amr b. Süveyd'den, o da Âişe bint Talha'dan, o da Âişe (r. anha)'dan rivayet etti. Âişe dedi i: “Bizler ihramlı ve ihramsız olarak Resûlullâh ile beraber iken ve başımızda (saç örgülerimiz de) olduğu halde (onları çözmeden) yıkanırđık.”³⁵²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

³⁵⁰ Müslim, “Fedâilü’s-sahâbe”, 4486:

حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُرَاجِمٍ حَدَّثَنَا إِسْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا فَاطِمَةَ ابْنَتَهُ فَسَارَها فَبَكَتْ ثُمَّ سَارَها فَصَنَجَتْ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لِفَاطِمَةَ مَا هَذَا الَّذِي سَارَكَ بِه رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَكَتْ ثُمَّ سَارَكَ فَصَنَجَتْ قَالَتْ سَارَنِي فَأَحْزَنَنِي بِمَوْتِهِ فَبَكَتْ ثُمَّ سَارَنِي فَأَحْزَنَنِي أَتَى أَوْلَ مَنْ يَتَّبَعُهُ مِنْ أَهْلِهِ فَصَنَجَتْ

³⁵¹ Nevevî, Şerhu'n-Nevevî, 16/5.

³⁵² Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 101.

Âişe bint Talha rivayeti teyzesi Hz. Âişe'den almış ondan da Amr b. Süveyd nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin, senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

الضِّمَام Kelimesi alında yara üzerine sarılan bandaj anlamındadır. Bu rivayette saça koku sürmek anlamında kullanılmıştır. Resûlullâh'ın hanımları başlarına koku sürerler, bu sebeple saçları birbirine yapışmış olarak guslederlerdi. Rivayette ونحن مع الله lafızları ile Resûlullâh'ın da bunu yasaklamadığı anlaşılmaktadır. Bu rivayetten, kadınların saçları örgülü olarak gusledebileceği ve bu şekilde suyun saçlarının dibine ulaşacağı anlaşılmaktadır.³⁵³

1.2.1.6. Hz. Peygamber'in Hanımlarından Zeyneb'in Fazileti

Hz. Peygamber'in hanımların ona en çabuk kavuşacak olanın kim olduğunu anlamak için kollarını ölçtüklerini haber veren rivayet şöyledir:

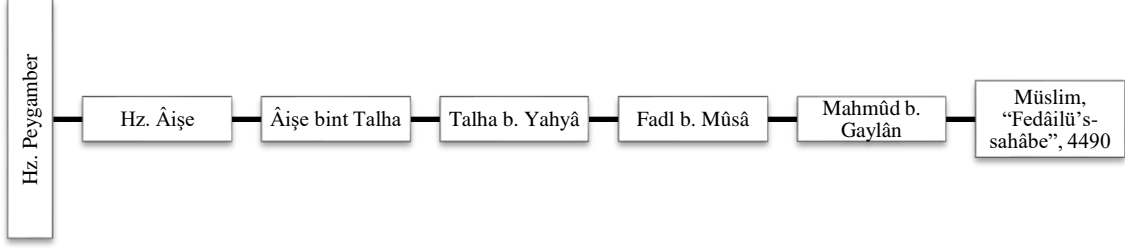
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى السَّيِّبَانِيُّ أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَسْرَعُكُمْ لِحَاقًا بِي أَطْوَلُكُمْ يَدًا قَالَتْ فَكُنَّ يَتَطَاوَلْنَ أَيُّهُنَّ أَطْوَلُ يَدًا قَالَتْ فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا زَيْنَبُ لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وَتَصَدَّقُ

“Bize Mahmûd b. Gaylân Ebû Ahmed rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fadl b. Mûsâ es-Sînânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Talha b. Yahyâ b. Talha, Âişe bint Talha'dan, o da Ümmü'l-mü'minîn Âişe'den naklen rivayet etti. Âişe şöyle dedi: Resûlullah (s.a.v): “Sizin bana en çabuk kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır.” buyurdu. Âişe dedi ki: “Artık kadınlar hangisinin kolu en uzun olduğunu ölçüyorlardı. Kolu en uzun olanımız da Zeyneb idi. Çünkü Zeyneb eliyle çalışır ve sadaka verirdi.”³⁵⁴

Rivayetin sened şeması şöyledir:

³⁵³ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/11.

³⁵⁴ Müslim, “Fedâilü's-sahâbe”, 4490.

Âişe bint Talha rivayeti teyzesi Hz. Âişe'den almış ondan da yeğeni Talha b. Yahyâ nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle Hz. Zeyneb'in faziletini anlatan rivâyetin, senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayet, Buhârî³⁵⁵ ve Nesâî³⁵⁶ tarafından da tahrir edilmiştir. Hz. Peygamber'in hanımları Resûlullâh'ın **أَطُولُكُنَّ يَدًا** sözünü gerçek manada anlamış ve birbirlerinin kollarını kamışla ölçmüşlerdir ve en uzun kolun Hz. Sevde'ye ait olduğu görülmüştür. Hâlbuki Resûlullâh'ın bu sözden muradı kolun gerçek manada uzunluğu değil, mecazi manası olan sadaka vermektir. Mecazi manada kolu en uzun olan Hz. Zeynep'ti ve cömertliğiyle tanınan bu kadın Hz. Peygamber'den sonra ilk vefat eden hanımıdır.³⁵⁷

1.2.1.7. İhrama Girmeden Sürülen Kokulu Maddelerin İhramlı İken Akması

Âişe bint Talha'dan kadınların ihramdan önce sürdürdükleri miskin ihramlı iken akmasının ihrama zarar vermeyeceği konusunda bir rivayet nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْجُنَيْدِ الدَّامِغَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ سُوَيْدٍ النَّقْعِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا حَدَّثَتْهَا قَالَتْ كُنَّا نَخْرُجُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى مَكَّةَ فَنُضَمُّدُ جِبَاهَنَا بِالسَّلَكِ الْمُطَيَّبِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ فَإِذَا عَرَفْتِ إِحْدَانَا سَالَ عَلَى وَجْهَهَا فَيَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَا يَنْهَاهَا

³⁵⁵ Buhârî, "Zekât", 10:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ بَعْضَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا أَسْرَعُ بِكَ لِحُوقًا قَالَ أَطُولُكُنَّ يَدًا فَأَخَذُوا قَصَبَةً بَدَرُ عُونَهَا فَكَانَتْ سُودَةً أَطُولُهُنَّ يَدًا فَعَلِمْنَا بَعْدَ أَمَّا كَانَتْ طُولَ يَدِهَا الصَّدَقَةَ وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لِحُوقًا بِهِ وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ

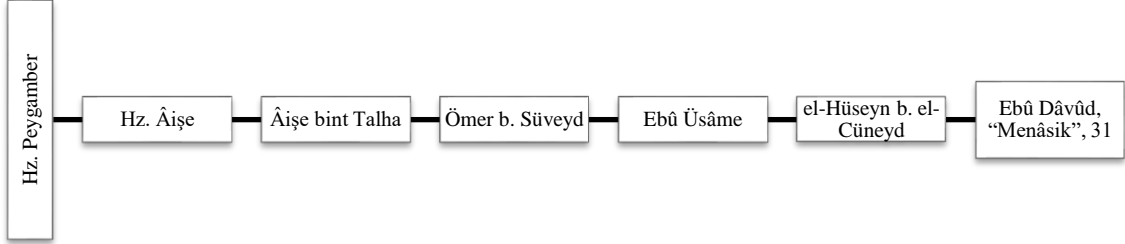
³⁵⁶ Nesâî, "Zekât", 59:

أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ حَدَّثَنَا بَحْبِيُّ بْنُ حَمَّادٍ قَالَ أَنبَأَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اجْتَمَعْنَ عِنْدَهُ فَقُلْنَ إِنَّا بِكَ أَسْرَعُ لِحُوقًا فَقَالَ أَطُولُكُنَّ يَدًا فَأَخَذْنَ قَصَبَةً فَجَعَلْنَ يَدْرُغْنَ بِهَا فَكَانَتْ سُودَةً أَسْرَعُنَّ بِهِ لِحُوقًا فَكَانَتْ أَطُولُهُنَّ يَدًا فَكَانَ ذَلِكَ مِنْ كَثْرَةِ الصَّدَقَةِ

³⁵⁷ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 16/8-9.

“Bize el-Hüseyn b. el-Cüneyd ed-Dâmğânî rivayet etti: Bize Ebû Üsâme rivayet etti: Dedi ki: Bana Ömer b. Süveyd es-Sekaft haber verdi. Dedi ki: Bana Âişe bint Talha şöyle rivayet etti: Bana Ümmü'l-mü'minîn Âişe'den şöyle rivayet etti: Âişe dedi ki: “Biz Nebî (s.a.v) ile birlikte Mekke'ye (götmek üzere yola) çıkmıştık. İhrama gireceğimizde alınlarımıza kokulu madde(ler) sürdük. Birimiz terlediği zaman kokulu madde yüzüne akardı. Nebî (s.a.v) bunu göürdü de o kimseyi (bu kokuyu sürünmekten) nehy etmezdi.”³⁵⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Âişe bint Talha rivayeti teyzesi Hz. Âişe'den almış ondan da Ömer b. Süveyd nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

سُكْ kelimesi, mazı ve nar kabuğu karışımından oluşan bir misk çeşididir. Rivayetten Hz. Peygamber'in, kadınların ihramdan önce sürdükleri bu miskin ihramdan sonra terle birlikte yüzlerine aktığını gördüğü halde onları bundan nehy etmediği anlaşılmaktadır. Bu durumun kadınlara has olmadığı bilakis ihrama girmeden önce koku sürünme konusunda kadın ve erkeğin aynı hükme tabi oldukları hususunda icmâ vardır. Çünkü misk, saç ve parmaklarda oluşan kötü kokuyu gidermek için kullanılmaktadır. Ancak ihrama girdikten sonra güzel koku kullanmak haramdır.³⁵⁹

1.2.1.8. Resûlullâh'ın Hanımlarından Birine Akabe Cemresi'ni Gecedan Gelip Taşlamasını ve Orada Kalmasını Emretmesi

Kadınlara Akabe Cemre'sini erken taşıyabileceklerine dair bir rivayet şöyledir:

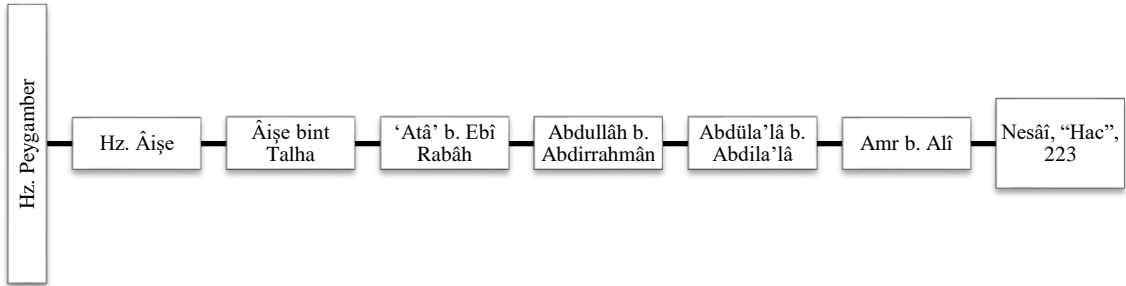
³⁵⁸ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 31.

³⁵⁹ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 5/13; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 5/170.

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطَّائِفِيُّ عَنْ عَطَاءٍ
 بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ خَالَتِهَا عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ إِحْدَى نِسَائِهِ أَنْ تَتَوَرَّ
 مِنْ جَمْعِ لَيْلَةٍ جَمَعَ فَتَأْتِي جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَتَرْمِيهَا وَتُصْبِحُ فِي مَنْزِلِهَا وَكَانَ عَطَاءٌ يَفْعَلُهُ حَتَّى مَاتَ

“Bize Amr b. Alî haber verdi. Dedi ki: Bize Abdüla'lâ b. Abdila'lâ rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdullâh b. Abdirrahmân et-Tâifî, 'Atâ' b. Ebî Rabâh'dan, o da rivayet etti. Dedi ki: Bana Âişe bint Talha, halası Ümmü'l-mü'minîn Âişe'den şöyle rivayet etti: “Resûlullâh (s.a.v) hanımlarından birine Akabe Cemresi'ni geceden gelip taşlamasını ve orada kalmasını emretmişti. Atâ da ölünceye kadar böyle yaptı.”³⁶⁰

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Âişe bint Talha rivayeti teyzesi Hz. Âişe'den almış ondan da 'Atâ' b. Ebî Rabâh nakletmiştir. Resûlullâh'ın hanımlarından birine Akabe Cemresi'ni geceden gelip taşlamasını ve orada kalmasını emrettiği rivâyet senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sahihtir. Bu hadis sadece Nesâî tarafından rivayet edilmiştir.

1.2.1.9. Sevabı En Çabuk Olan Hayır

Hz. Peygamber'in birisine iyilik yapmaya ve akraba ile iyi ilgilenmeye teşvik ettiği rivayetlerden biri Âişe bint Talha'dan nakledilmiştir.

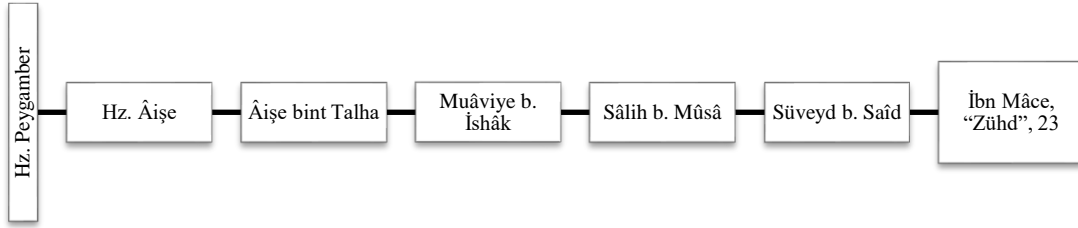
حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ مُوسَى عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَسْرَعُ الْخَيْرِ ثَوَابًا الْبِرُّ وَصِلَةُ الرَّجْمِ وَأَسْرَعُ الشَّرِّ عُقُوبَةً الْبَغْيُ وَقَطِيعَةُ الرَّجْمِ

“Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sâlih b. Mûsâ, Muâviye b. İshâk'tan, o da Âişe bint Talha'dan, o da Âişe (r. anha)'dan rivayet etti. Ümmü'l-mü'minîn Âişe (r. anha)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu, dedi: “Sevabı en çabuk olan hayır, birisine iyilik etmek ve akraba ile iyi ilgilenmektir. Cezası en çabuk olan şer de yaratılana kötü davranmak ve akraba ile iyi ilişkiyi kesmektir.”³⁶¹

³⁶⁰ Nesâî, “Hac”, 223.

³⁶¹ İbn Mâce, “Zühhd”, 23.

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Âişe bint Talha rivayeti teyzesi Hz. Âişe'den almış ondan da yeğeni Muâviye b. İshâk nakletmiştir. Seneddeki râvilerden Sâlih b. Mûsâ'nın³⁶² münekiddler tarafından cerh edilmesi sebebiyle rivayetin bu zincir ile zayıf olduğu tespit edilmiştir.

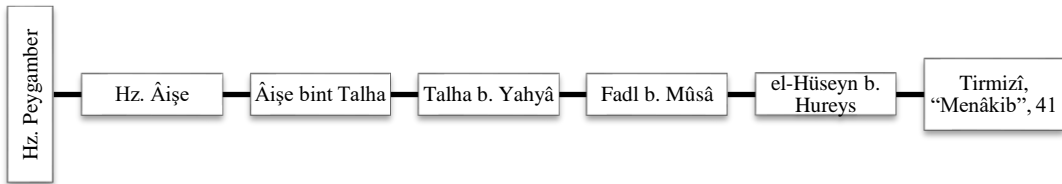
1.2.1.10. Hz. Peygamber'in Üsâme'ye Olan Muhabbeti

Sahabenin faziletini anlatan pek çok rivayetten biri de Üsâme ile ilgili olmaktadır.

حدثنا الحسين بن حريث حدثنا الفضل بن موسى عن طلحة بن يحيى عن عائشة بنت طلحة عن عائشة أم المؤمنين قالت : أراد النبي ﷺ أن ينحي مخاط أسامة قالت عائشة دعني حتى أكون أنا الذي أفعل قال يا عائشة أحبيه فأني أحبه

*“Bize el-Hüseyn b. Hureys rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Fadl b. Mûsâ, Talha b. Yahyâ'dan, o da Âişe bint Talha'dan, o da Ümmü'l-mü'minîn Âişe (r. anhâ)'dan rivayet etti. Âişe dedi ki: “Resûlullah (s.a.v.), Üsâme'nin elbisesini ele alıp tamir etmeye çalıştı da Hz. Âişe: ‘Bırak ben yapayım.’ dedi. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v.): ‘Üsâme'yi sev çünkü ben onu seviyorum.’ buyurdu.”*³⁶³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

³⁶² Sâlih b. Mûsâ: Sâlih b. Mûsâ tebei't-tabîndir. Onun için Buhârî “münkeru'l-hadîs (Buhârî'ye göre “münkeru'l-hadîs” lafzı üçüncü derecede cerh ifade eder), İbn Maîn “yüktebü hadîsühü” (hadisi i'tibar için yazılabilir)”, Nesâî “metrûk (hadisi terkedilmiştir)” ve Cüvcezanî “daîfün (zayıftır)” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/181.

³⁶³ Tirmizî, “Menâkib”, 41.

ÂiŖe bint Talha rivayeti teyzesi Hz. ÂiŖe'den almıŖ ondan da yeğeni Talha b. Yahyâ nakletmiŖtir. Yapılan bu inceleme neticesinde Hz. Peygamber'in Üsâme'ye olan muhabbetini anlatan rivâyetin sahih olduğu neticesine ulaŖılmıŖtır.

Üsâme, Hz. Peygamber'in azatlı kölesi ve evlatlığı olan babası Zeyd b. Hârise'nin oğludur. Üsâme, babasından dolayı Hz. Peygamber'in torunlarından biri gibi olmuŖtur. Onun torunu Hasan'ı ve Üsâme'yi dizlerine oturtup "Allah'ım ben bu ikisini seviyorum, sen de sev."³⁶⁴ diye dua ettiği rivayet edilmiŖtir. İfk hadisesinin yaŖandıęı zaman 15 yaŖında olmasına rağmen Hz. Peygamber ona bu konu hakkındaki düŖüncesini sormuŖtur. Henüz 18 yaŖını doldurmadan babasının Ŗehit olduğu Mûte SavaŖı'na katılmıŖtır. Hz. Peygamber'in Üsâme'ye olan muhabbetinde insanlara soy, zenginlik açısından değilde insanî özellikleriyle değer verdiği görölmektedir.³⁶⁵

1.2.2. ÂiŖe bint Talha Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. ÂiŖe (Teyzesi)	30
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Talha b. Yahyâ (Yeğeni)	17
Habîb b. Ebî Amra	6
Muâviye b. İŖhâk (Yeğeni)	2
'Atâ' b. Ebî Rabâh	1
Ömer b. Süveyd es-Sekafi	1
el-Minhâl b. Amr	1
Fudayl b. Amr	1
Amr b. Süveyd	1

³⁶⁴ Buhârî, "Fedâ' ilü's-sahâbe", 18.

³⁶⁵ Bk. Selma Rabia Nur Atalay, "Hz. Peygamber Döneminde ve Sonrasında Üsâme b. Zeyd", *İdrak* 2/1 (Haziran, 2022): 148-164.

ÂiŖe bint Talha'nın rivayetlerinin tamamını teyzesi Hz. ÂiŖe'den rivayet etmesi ve kendisinden de yeğeni Talha b. Yahyâ'nın 17 ve diğer yeğeni Muâviye b. İŖhâk'ın 2 rivayet naklettiği göz önünde bulundurulduğunda hadis rivayetinde aile bireylerinin önemli bir rolü olduğu görölmektedir.

1.2.3. ÂiŖe bint Talha Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre rivayet dağılımı ¹	Savm/Sıyâm	Hac	Edeb	Cihâd	Muhsar	Zühd	Sünnet	Cenâiz	Tahâret	Kader	Menâkıb/Fedâil	Mukaddime
Buhârî		1		3	1							
Müslim	2									2	1	
Ebû Dâvud	1	1	1				1		1			
İbn Mâce		1				1						1
Nesâî	5	2						1				
Tirmizî	2										2	

ÂiŖe bint Talha rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Savm/Sıyâm 10, Hac 5, Cihâd 3, Menâkıb/Fedâil 3, Kader 2, Edeb 1, Tahâret 1, Cenâiz 1, Muhsar 1, Sünnet 1, Zühd 1 ve Mukaddime 1 olmak üzere toplam on iki babda oldukları tespit edilmiştir. Rivâyetlerin iman, ibadet ve muâmelâta dair konularda olduğu görölmüştür.

ÂiŖe bint Talha'nın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 5, Müslim'de 5, Ebû Dâvûd'da 5, İbn Mâce'de 3, Nesâî'de 8 ve Tirmizî'de 4 olmak üzere 30 olarak tespit

edilmiştir. Rivayetlerin 28 tanesinin sahih lî zâtiî, 1 tanesinin sahih lî gayriî ve 1 tanesinin de zayıf olduğu tespit edilmiştir.

1.3. Fâtıma bint el-Münzir (ö.?)

Fâtıma bint Zübeyr b. Avvâm el-Kureyşî el-Esedî, Hişâm b. Urve'nin eşi, Âsım b. Münzir'in kız kardeşidir. 3. Tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Hafsa bint Abdirrahmân b. Ebî Bekir'in, Münzir b. Zübeyr ile evli oldukları düşünüldüğünde Fâtıma'nın, Hafsa'nın kızı olma ihtimali vardır. Fâtıma, ninesi Esmâ bint Ebî Bekir, Ümmü Seleme ve Amra bint Abdirrahmân'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Muhammed b. İshâk b. Yesâr, Muhammed b. Sûka ve eşi Hişâm b. Urve hadis rivâyet etmiştir. İclî, "Medineli, tâbiî ve sika" olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân "*es-Sikât*" adlı eserinde onu zikretmiştir. Hişâm b. Urve, Fâtıma'nın kendisinden on üç yaş büyük olduğunu bildirmiştir. Bu bilgiye göre Fâtıma 48 (668) yılında doğmuş olmalıdır.³⁶⁶ Vefatı ile ilgili bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

1.3.1. Fâtıma bint el-Münzir'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Fâtıma bint el-Münzir'den nakledilen rivayetler şu 12 konu başlığında toplanmıştır: Hayız Kanının Elbiseye Bulaşması, At Eti Yemek, Hummanın Tedavisi, Erken İftar Yapmak, Kûsûf Namazı, Hz. Peygamber'in Köleleri Hürriyete Kavuşturmayı Emretmesi, Saç Eklemenin Yasaklanması, Hz. Peygamber'in Esmâ bint Ebî Bekir'e Nasihati, Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Bebeğe Neler Yaptığı, Sütün Haram Kılması İki yaşından Öncedir, Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle (Sanki Verilmiş de Onunla) Doymuş Gibi Görünmek ve Zâtü'n-nitakayn (İki Kuşak Sahibi).

Ortak rivayetler şema ile gösterildikten sonra varsa lafız farklılıkları ifade edilmiştir. Daha sonra şerh ve fıkıh kitaplarında rivayet hakkında bulunan bilgiler derlenmiştir.

³⁶⁶ İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, 11/442; İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/458; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/301; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/266; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/685.

1.3.1.1. Hayız Kanının Elbiseye Bulaşması

Hayız kanının elbiseye bulaşması durumunda nasıl temizleneceğini bildiren Fâtıma bint el-Münzir'den nakledilen rivayetler Buhârî³⁶⁷, Müslim³⁶⁸, Ebû Dâvûd³⁶⁹, İbn Mâce³⁷⁰, Nesâî³⁷¹ ve Tirmizî³⁷² tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ أَنَّهَا قَالَتْ سَأَلْتُ امْرَأَةً رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا إِذَا أَصَابَتْ ثَوْبَهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَصَابَ ثَوْبَ إِحْدَاكُنَّ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ فَلْتَقْرُصْهُ ثُمَّ لِيَتَّضَحْهُ بِمَاءٍ ثُمَّ لِيُصَلِّي فِيهِ

Bize Abdullâh b. Yûsuf rivâyet etti. Dedi ki: Bize Mâlik, Hişâm'dan; o da Fâtıma bint el-Münzir'den; o da Esmâ bint Ebî Bekir'den haber verdi. O şöyle dedi: "Bir kadın,

³⁶⁷ Buhârî, "Vudû", 63:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي فَاطِمَةُ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا تَجِيضُ فِي الثَّوْبِ كَيْفَ تَصْنَعُ قَالَ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ وَتَلْتَضَحُ وَتُصَلِّي فِيهِ

³⁶⁸ Müslim, "Tahâret", 33:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَاللَّفْطُ لَهُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ قَالَ حَدَّثَنِي فَاطِمَةُ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ إِحْدَانَا يُصِيبُ ثَوْبَهَا مِنْ دَمِ الْحَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ بِهِ قَالَ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ تَلْتَضَحُ ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ ثُمَيْلٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَالِمٍ وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ

³⁶⁹ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 132:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَيْلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ سَمِعْتُ امْرَأَةً تَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ تَصْنَعُ إِحْدَانَا بِنُثْوِهَا إِذَا رَأَتْ الطَّهْرَ أَتُصَلِّي فِيهِ قَالَ تَنْظُرُ فَإِنْ رَأَتْ فِيهِ دَمًا فَلْتَقْرُصْهُ بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ وَلْتَلْتَضَحْ مَا لَمْ تَرَ وَلْتُصَلِّ فِيهِ

Ebû Dâvûd, "Tahâret", 132:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا قَالَتْ سَأَلْتُ امْرَأَةً رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا إِذَا أَصَابَ ثَوْبُهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ قَالَ إِذَا أَصَابَ إِحْدَاكُنَّ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضِ فَلْتَقْرُصْهُ ثُمَّ لِيَتَّضَحْهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ لِيُصَلِّ

³⁷⁰ İbn Mâce, "Tahâret", 118:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ دَمِ الْحَيْضِ يَكُونُ فِي الثَّوْبِ قَالَ أَقْرُصِيهِ وَأَغْسِلِيهِ وَصَلِّي فِيهِ

³⁷¹ Nesâî, "Tahâret", 186:

أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ بْنُ عَرَبِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَتْ تَكُونُ فِي خَجْرِهَا أَنَّ امْرَأَةً اسْتَفْتَتْ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ دَمِ الْحَيْضِ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَقَالَ حَتْبِيهِ ثُمَّ أَقْرُصِيهِ بِالْمَاءِ ثُمَّ انْضَحِيهِ وَصَلِّي فِيهِ

Nesâî, "Hayz ve İstihâze", 26:

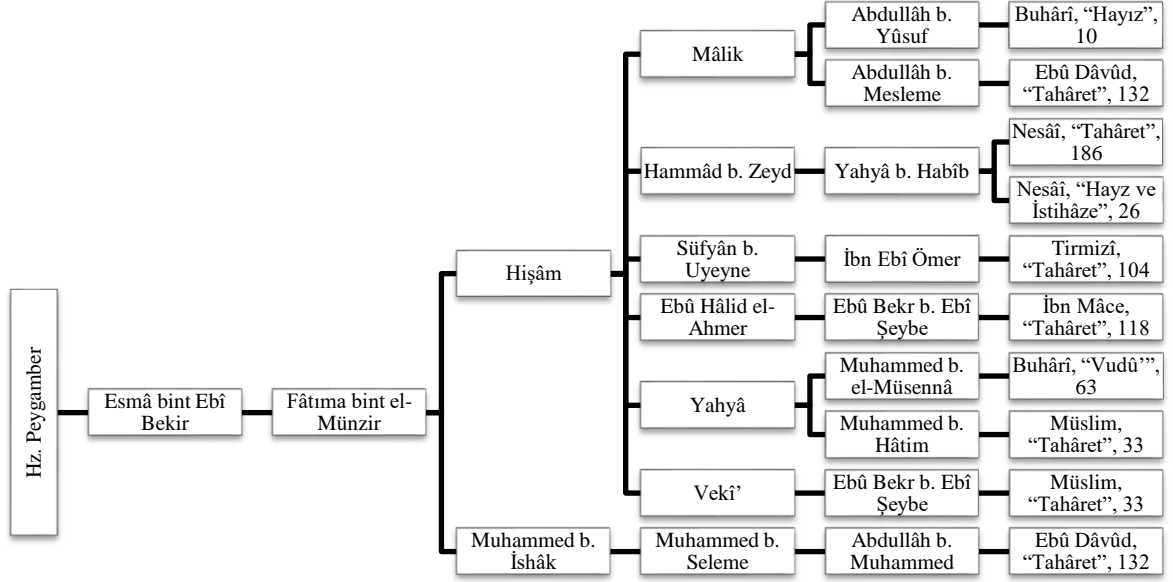
أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ بْنُ عَرَبِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَتْ تَكُونُ فِي خَجْرِهَا أَنَّ امْرَأَةً اسْتَفْتَتْ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ دَمِ الْحَيْضِ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَقَالَ حَتْبِيهِ وَأَقْرُصِيهِ وَانْضَحِيهِ وَصَلِّي فِيهِ

³⁷² Tirmizî, "Tahâret", 104:

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ الثَّوْبِ يُصِيبُهُ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتْبِيهِ ثُمَّ أَقْرُصِيهِ بِالْمَاءِ ثُمَّ رُشِّيهِ وَصَلِّي فِيهِ

Resûlullâh'a: 'Yâ Resûlallâh, birimiz, elbisesine hayız kanı isabet ederse nasıl yapşın buyurursun?' diye sordu. Resûlullâh: 'Birinizin elbisesine hayız kanı bulaşursa, onu parmaklarıyla veya tırnağıyla kazısın, sonra azar azar üzerine su döküp yıkasın, ondan sonra o elbise ile namaz kılsın.' buyurdu." ³⁷³

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve ve Muhammed b. İshâk nakletmiştir. Bir kadın Resûlullâh'a bir soru sormuştur: Soruyu Buhârî "إِذَا أَصَابَ ثَوْبَهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ", Nesâî "، Ebû Dâvûd "أَرَأَيْتَ إِخْدَانًا إِذَا أَصَابَ ثَوْبَهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ إِخْدَانًا بِنَوْبِهَا إِذَا رَأَتْ الطُّهْرَ أَتَصَلِّي فِيهِ"، ve "كَيْفَ تَصْنَعُ إِخْدَانًا إِذَا أَصَابَ ثَوْبَهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ كَيْفَ تَصْنَعُ", Tirmizî "سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الثَّوْبِ يُصِيبُهُ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ"، Nesâî "عَنْ دَمِ الْحَيْضِ ﷺ عَنِ دَمِ الْحَيْضِ ﷺ" şeklinde yazmışlardır. İbn Mâce "سئل رسول الله ﷺ عن دم الحيض يكون في الثوب" meçhul şekilde yazmıştır. Cevaben Buhârî "فَلْتَقْرُصْهُ ثُمَّ لَتَنْضَحْهُ بِمَاءٍ ثُمَّ لَتَصَلِّي فِيهِ"، Nesâî "حَتَّىٰه تَنْظُرَ فَإِنْ رَأَتْ فِيهِ دَمًا لَتَقْرُصْهُ بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ"، Ebû Dâvûd "تَنْظُرُ فَإِنْ رَأَتْ فِيهِ دَمًا لَتَقْرُصْهُ بِمَاءٍ ثُمَّ لَتَنْضَحْهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ لَتَصَلِّي فِيهِ" ve "إِذَا أَصَابَ إِخْدَانٌ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضِ فَلْتَقْرُصْهُ ثُمَّ لَتَنْضَحْهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ لَتَصَلِّ"، İbn Mâce "أَقْرُصِيهِ وَأَغْسِلِيهِ وَصَلِّي فِيهِ" lafızlarını nakletmiştir.

Hayız kanının elbiseye bulaşması durumunda nasıl temizleneceğini bildiren 9 rivâyet senedinde yer alan râvîlerin sika olması sebebiyle senet açısından sahihtir.

Hz. Peygamber'in bu tavsiyeyi suyun az bulunduğu zor şartlar altında verdiğini unutmamak gerekir. Bu hadis, hayız kanının yıkanmasına işaret eder. Bir kısmını

³⁷³ Buhârî, "Hayız", 10.

yıkayıp bir kısmına su serpmek caiz değildir. Kan olmayan yere su serpmek vesveseyi gidermek içindir. Bir giysinin temiz olup olmadığı konusunda şüphe duyulduğunda aynı şey geçerlidir. Fâkihlere göre su serpmek her şeyin aslında temiz olduğu esasına göre. Böylece elbisedeki necasetin temizlendiğinden emin olunur.³⁷⁴ Hadise göre kişinin bedenine kan bulaştığında da aynı şekilde yıkaması gerekir, su serpmeye gerek yoktur.³⁷⁵

1.3.1.2. At Eti Yemek

At eti yemenin caiz olduğunu haber veren rivayetler Buhârî³⁷⁶, Müslim³⁷⁷, İbn Mâce³⁷⁸ ve Nesâî³⁷⁹ tarafından tahrir edilmiştir.

³⁷⁴ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 5/51.

³⁷⁵ Azîmâbâdî, *Avnû 'l-ma 'bûd*, 2/188.

³⁷⁶ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 24:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَسًا فَأَكَلْنَاهُ تَابِعَهُ وَكَبِيعُ وَإِنَّ عِيْنَةَ عَنْ هِشَامٍ فِي النَّحْرِ

Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 24:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ سَمِعَ عَبْدِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ دَبَخْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَسًا وَنَحْنُ بِالْمَدِينَةِ فَأَكَلْنَاهُ

Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 27:

حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَكَلْنَاهُ

³⁷⁷ Müslim, “Sayd ve Zebâih”, 3597:

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَوَكَيْعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَكَلْنَاهُ

³⁷⁸ İbn Mâce, “Zebâih”, 12:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

³⁷⁹ Nesâî, “Dahâyâ”, 22:

أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ أَحْمَدَ الْعَسْقَلَانِيُّ عَسْقَلَانَ بَلَّحَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ حَدَّثَنِي سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ حَدَّثَهُ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَكَلْنَاهُ

Nesâî, “Dahâyâ”, 32:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَكَلْنَاهُ

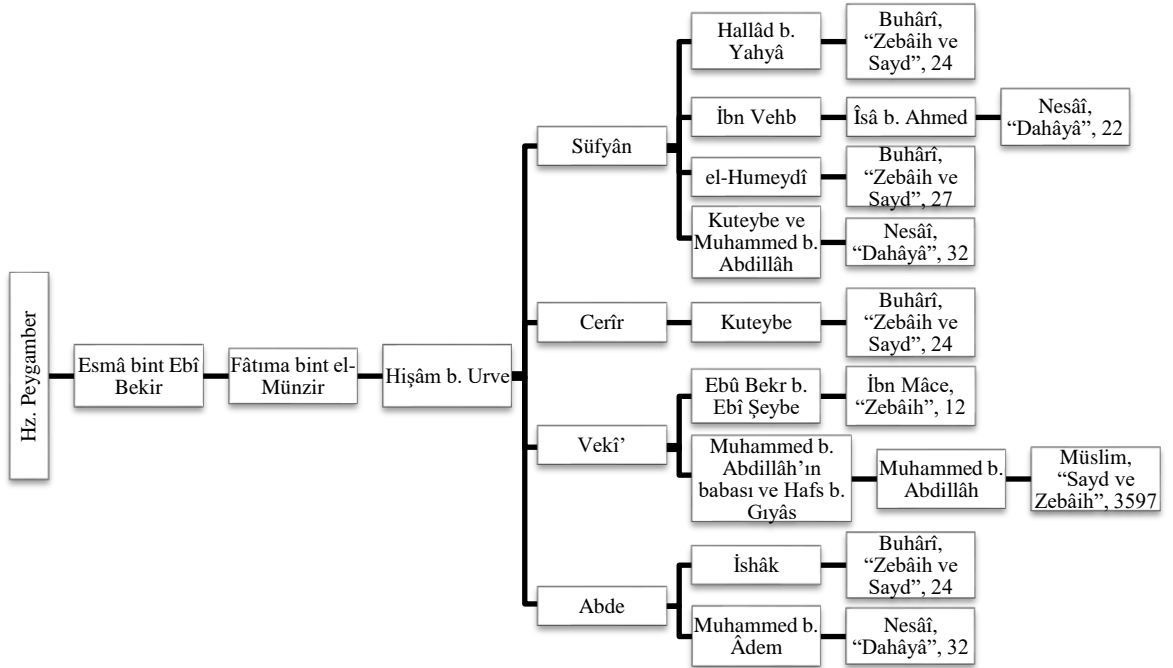
Nesâî, “Dahâyâ”, 32:

أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ آدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ دَبَخْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَسًا وَنَحْنُ بِالْمَدِينَةِ فَأَكَلْنَاهُ

حَدَّثَنَا حَلَّادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرْتَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ امْرَأَتِي عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَرَسًا فَأَكَلْنَاهُ

“Bize Hallâd b. Yahyâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm b. Urve şöyle dedi: Bana kadını Fâtıma bint el-Münzir haber verdi ki, Esmâ bint Ebî Bekir (r. anha): “Biz Nebî (s.a.v) zamanında atı gerdanından kestik de onun etini yedik, demiştir.”³⁸⁰

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve nakletmiştir. Lafızlar aynı olmakla beraber Buhârî'de “ونحن بالمدينة” ve İbn Mâce'de “فأكلنا من لحمه” ziyadesi vardır.

At eti yemenin caiz olduğunu haber veren 9 rivayet senedlerinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahihtir.

³⁸⁰ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 24.

Bu hadisi delil göstererek at etinin yenilmesine İmam Şafîî, Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed cevaz vermiştir. Ebû Hanife ile İmâm Mâlik ise at eti yemeyi mekruh görmüştür.³⁸¹ Bununla birlikte at eti yemenin haram olduğunu söyleyen âlimler de olmuştur. Şüphesiz at eti yemenin mekruh veya haram olduğunun söylenmesinde, o dönemlerde atın günlük ve askeri hayatta kullanılan bir hayvan olmasının payı vardır. Eski dönemlere göre günümüzde atın kullanım alanı, daralmış olmakla beraber Anadolu’da at etinin yenilmemesi konusundaki tutum devam etmektedir.³⁸²

1.3.1.3. Hummanın Tedavisi

Hz. Peygamber’e hummaya yakalanmış bir kadın getirildiğinde neler yaptığı Buhârî, Müslim³⁸³, İbn Mâce³⁸⁴ ve Tirmizî³⁸⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِالْمَرْأَةِ فَذُحْمَتْ تَدْعُو لَهَا أَخَذَتْ الْمَاءَ فَصَبَّتْهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَنْبَيْهَا قَالَتْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنَا أَنْ نُبْرِدَهَا بِالْمَاءِ

“Bize Abdullah b. Mesleme, Mâlik’ten; o da Hişâm’dan, o da Fâtüma bint el-Münzir’den; o da Esmâ bint Ebî Bekir’den haber verdi. O şöyle dedi: “Esmâ bint Ebî Bekir (r. anha)’nın kendisine humma hastalığına tutulmuş ve bağırip feryat eden bir kadın getirildiğinde, su alıp onu yanmakta olan bedeni ile elbisesinin yakası ve yenleri arasına dökerdi. Esmâ: ‘Resûlullâh’a (s.a.v) bizlere humma hararetini su ile serinletmemizi

³⁸¹ Aynî, ‘Umdetü’l-kârî, 31/43.

³⁸² Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 517. Ayrıntılı bilgi için bk. Nejla Hacıoğlu, “Yenilmesi Mübah Görülen Hayvanlar ile İlgili Hadis Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19 / 1 (Mart, 2019): 191-219.

³⁸³ Müslim, “Selâm”, 4098:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّهَا كَانَتْ تُؤْتِي بِالْمَرْأَةِ الْمُؤَعُوكَةَ فَتَدْعُو بِالْمَاءِ فَتَصْبُفُ فِي جَنْبَيْهَا وَتَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ وَقَالَ إِنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

³⁸⁴ İbn Mâce, “Tıb”, 19:

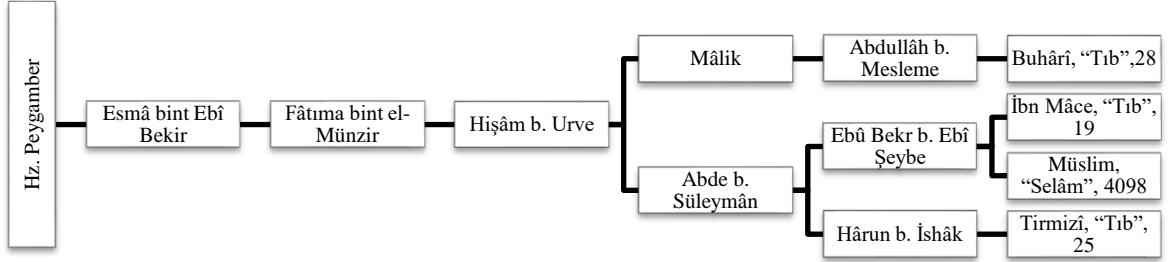
حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا كَانَتْ تُؤْتِي بِالْمَرْأَةِ الْمُؤَعُوكَةَ فَتَدْعُو بِالْمَاءِ فَتَصْبُفُ فِي جَنْبَيْهَا وَتَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ ابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ وَقَالَ إِنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

³⁸⁵ Tirmizî, “Tıb”, 25:

...إِنَّ الْحُمَى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَأَبْرُدُوهَا بِالْمَاءِ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ

emrederdi,' dedi.'³⁸⁶

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de kocası Hişâm b. Urve nakletmiştir. Müslim ve İbn Mâce aynı sened ve metinle tahrir etmiştir. Buhârî ve İbn Mâce rivayetlerinde Hz. Peygamber'e hummalı bir kadın getirildiği "أَتَيْتُ بِالْمَرْأَةِ فَذُحْمَتْ" ve "تَوْتَى بِالْمَرْأَةِ الْمُوْغَوَكَةَ" lafızları ile kaydedilmiştir. Hz. Peygamber su istemiş ve dökmüştür. Buhârî'de "فَصَبَّئْتُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَيْبِهَا" ve İbn Mâce'de "فَنَصَّبْتُ فِي جَيْبِهَا" ile yazılmıştır. Müslim ve İbn Mâce'de "إِنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ" ziyadesi vardır. Tirmizî "إِنَّ الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَأَبْرُدُوهَا بِالْمَاءِ" lafızlarıyla tahrir etmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle humma ile ilgili 4 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Bu rivayette hummaya tutulmuş kişiye suyun nasıl uygulandığı bildirilmektedir. Hz. Peygamber hummaya yakalanmış kimseleri soğuk su dökmek suretiyle tedavi etmeye çalışmıştır. Hz. Peygamber'in soğuk su ile tedaviyi emretmesi "Tıbbu'n-Nebevî" kabilindedir. Bu yöntem, günümüzde tıp alanında ateşli hastalıkların tedavisinde uygulanmaktadır. Hz. Peygamber'in kişisel tecrübe ve bilgisine dayalı olarak sağlıkla ilgili tavsiye, emir ve uygulamaları, Tıbbu'n-Nebevî olarak literatüre geçerek sağlığı korumada ve tıp alanında toplumun daha çok bilinçlenmesine vesile olmuştur. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde veba³⁸⁷, istidlâku'l-batn (ishal)³⁸⁸, şevke (sivilce)³⁸⁹, remd-i ayn (göz iltihabı) ve boğaz iltihabı³⁹⁰ gibi hastalıklar için

³⁸⁶ Buhârî, "Tıb", 28.

³⁸⁷ Buhârî, "Tıb", 30.

³⁸⁸ Buhârî, "Tıb", 4, 24; Müslim, "Selâm", 91.

³⁸⁹ Tirmizî, "Tıb", 11.

³⁹⁰ Ebû Dâvud, "Tıb", 13.

sahabenin Hz. Peygamber'e müracaat ettiği, onun da tavsiyelerde bulunduğu veya bir bilene yönlendirdiği görülmektedir.³⁹¹

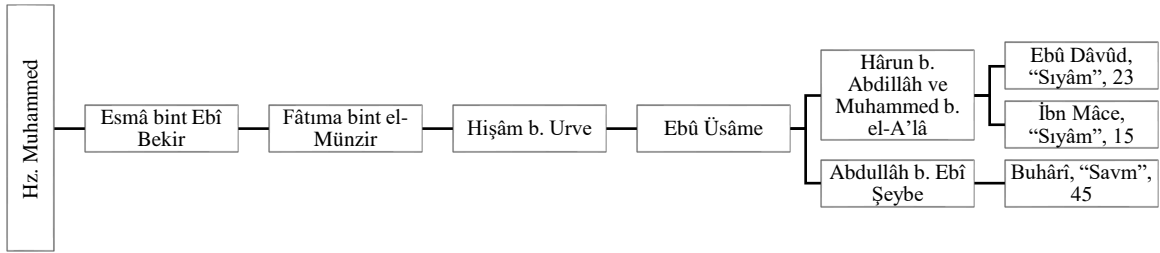
1.3.1.4. Erken İftar Yapmak

Güneşin battığını zannederek orucunu açan kimse hakkında rivayetler Buhârî, Ebû Dâvûd³⁹² ve İbn Mâce³⁹³ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ أَفْطَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ غَيْمٍ ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ قِيلَ لِهَيْشَامٍ فَأْمُرُوا بِالْقَضَاءِ قَالَ لَا بُدَّ مِنْ قَضَاءٍ

“Bize Abdullâh b. Ebî Şeybe şöyle rivayet etti. Bize Ebû Üsâme Hişam b. Urve'den, o da Fâtıma bint el-Münzir'den, o da Esmâ bint Ebî Bekr'den rivayet etti. Esmâ bint Ebî Bekr şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) devrinde Ramazan'da bulutlu bir günde oruçlarımızı açtık. Fakat sonra güneş görüldü. Hişam'a 'Orucu kaza etmekle emrolundular mı?' diye soruldu. 'Bundan kaçış var mı?' dedi.”³⁹⁴

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir şema oluşmaktadır:

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de kocası Hişam b. Urve nakletmiştir. Ebû Dâvûd'da “في رمضان” ziyadesi vardır. Erken

³⁹¹ İlyas Uçar, “Hz. Peygamber Zamanında Medîne’de Ortaya Çıkan Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/8 (Eylül/2017), 199-201.

³⁹² Ebû Dâvûd, “Siyâm”, 23:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْمَعْنِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ أَفْطَرْنَا يَوْمًا فِي رَمَضَانَ فِي غَيْمٍ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ قَالَ أَبُو أُسَامَةَ قُلْتُ لِهَيْشَامٍ أْمُرُوا بِالْقَضَاءِ قَالَ وَبُدَّ مِنْ ذَلِكَ

³⁹³ İbn Mâce, “Siyâm”, 15:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ أَفْطَرْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمٍ غَيْمٍ ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ قُلْتُ لِهَيْشَامٍ أْمُرُوا بِالْقَضَاءِ قَالَ فَلَا بُدَّ مِنْ ذَلِكَ

³⁹⁴ Buhârî, “Savm”, 45.

iftar açma olayının Ramazan gününde olduğu anlaşılmaktadır. Soruyu soran بِالْفَصَاءِ Ebû Üsâme'dir. Erken iftar açıldığında kaza yapılması gerektiğini anlatan 3 rivayet senedlerinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahih olduğu kanaatine varılmıştır.

Rivayet güneşin battığını zannederek orucunu açan daha sonra güneşin batmadığını anlayan kişiye o günün orucunu kaza etmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Âlimlerin çoğu bu görüştedir. Zâhirîlere göre ise kaza gerekmez, kişi durumu anlayınca güneş batıncaya kadar oruç tutmaya devam eder. Dört mezhebin görüşüne göre bu durumdaki kişiye kefaret gerekmez.³⁹⁵

1.3.1.5. Kûsûf Namazı

Hz. Peygamber'in güneş tutulması esnasında namaz kıldığı haberini nakleden râvilerden birisi de Fâtima bint el-Münzir'dir. Ondan nakledilen rivayetler Buhârî ve Müslim³⁹⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَمْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهَا قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَوْحَ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ يُصَلُّونَ وَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّي فَفَلَّتُ مَا لِلنَّاسِ فَأَشَارَتْ بِبِهَا إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ فَقُلْتُ آيَةٌ فَأَشَارَتْ أَيَّ نَعَمٍ قَالَتْ فَقُمْتُ حَتَّى تَجَلَّانِي الْعُشْيُ فَجَعَلْتُ أَصْبُ فَوْقَ رَأْسِي الْمَاءَ فَلَمَّا انصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَمِدَ اللَّهُ وَأَنْتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ كُنْتُ لَمْ أَرَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَلَقَدْ أُوجِيَ إِلَيَّ أَنْكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ أَوْ قَرِيبًا مِنْ فِتْنَةِ النَّجَالِ لَا أُدْرِي أَيُّنَهُمَا

³⁹⁵ Azîmâbâdî, *Avnü 'l-ma 'bûd*, 6/347.

³⁹⁶ Müslim, "Kûsûf", 1509:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ خَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ وَهِيَ تُصَلِّي فَفَلَّتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ يُصَلُّونَ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ فَقُلْتُ آيَةٌ قَالَتْ نَعَمْ فَاطَّلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقِيَامَ جِدًّا حَتَّى تَجَلَّانِي الْعُشْيُ فَأَخَذْتُ قِرْبَةً مِنْ مَاءٍ إِلَى جَنْبِي فَجَعَلْتُ أَصْبُ عَلَى رَأْسِي أَوْ عَلَى وَجْهِهِ مِنَ الْمَاءِ قَالَتْ فَانصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ فَخَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَنْتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدَ مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ رَأَيْتُهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَإِنَّهُ قَدْ أُوجِيَ إِلَيَّ أَنْكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ قَرِيبًا أَوْ مِثْلَ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ النَّجَالِ لَا أُدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيُقَالُ مَا عَلِمْتُكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ الْمُؤَقِنُ لَا أُدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيُقَالُ هُوَ مُحَمَّدٌ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ جَاعِنًا بِالْبَيْتَاتِ وَالْهُدَى فَأَجَبْنَا وَأَطَعْنَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَيُقَالُ لَهُ نَمَّ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ إِنَّكَ لَتُؤْمِنُ بِهِ فَهَمَّ صَلَاحًا وَأَمَّا الْمُتَنَافِقُ أَوْ الْمُزْتَابُ لَا أُدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيُقَالُ لَا أُدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ

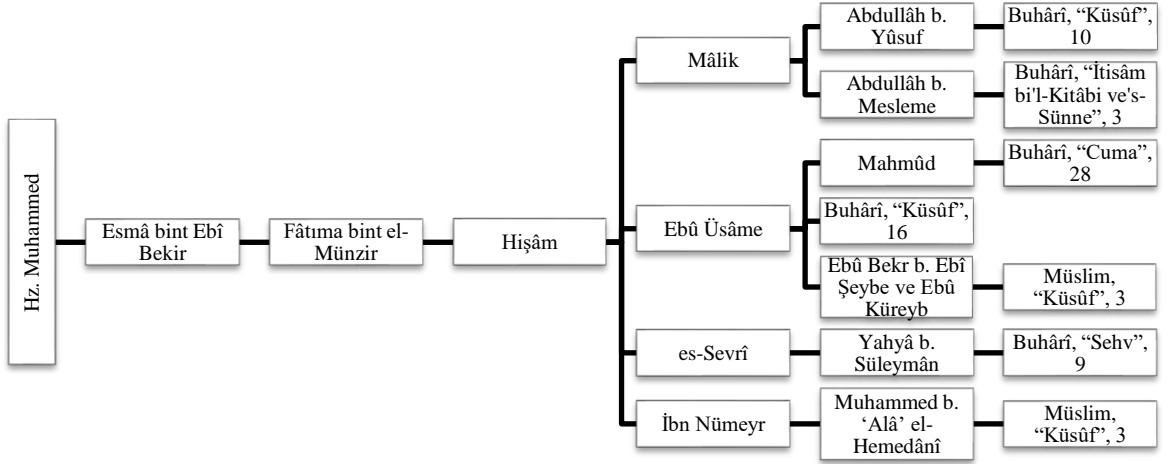
Müslim, "Kûsûf", 1509:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ وَإِذَا هِيَ تُصَلِّي فَفَلَّتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ

قَالَتْ أَسْمَاءُ يُرْتَى أَحَدُكُمْ فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ الْمُوقِنُ لَا أَدْرِي أَيَّ ذَلِكَ قَالْنَا أَسْمَاءُ
فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَأَجَبْنَا وَأَمْنَا وَاتَّبَعْنَا فَيَقَالُ لَهُ نَمَّ صَالِحًا فَقَدْ عَلِمْنَا إِنَّ
كُنْتَ لَمُوقِنًا وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَدْرِي أَيَّتَهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ
شَيْئًا فَقُلْنَا بَابٌ مِنْ أَحَبِّ الْعَتَاةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

“Bize Abdullah b. Yûsuf rivayet etti ve dedi ki: Bana Mâlik, Hişâm b. Urve'den, o da zevcesi Fâtuma bint el-Münzir'den; o da Esmâ bint Ebî Bekir'den rivayet etti: Esmâ bint Ebî Bekir (r. anhâ) şöyle demiştir: Güneş tutulduğu vakitte ben, Nebî (s.a. v)'in zevcesi Âişe (r. anhâ)'nın yanına geldim. İnsanların hepsinin ayakta namaz kıldıklarını gördüm. Âişe de namaz kılıyor. ‘İnsanlara ne oluyor?’ dedim. Âişe, eliyle gökyüzüne doğru işaret etti de: Sübhânallâh dedi. Ben ‘Bu bir âyet mi (yani azap veya kıyamet alâmeti mi)? diye sordum. Âişe başı ile evet diye işaret etti. Esmâ dedi ki: Bunun üzerine ben de namaza durdum. (Kıraatin uzamasından dolayı) nihayet üzerime baygınlık geldi. Ben (yanımdaki kurbadan) başımın üstüne su dökmeğe başladım. Resûlullah namazdan çıkınca Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu: ‘Bu makamında Cennet ve Cehenneme kadar bana gösterilmemiş hiçbir şey kalmadı. Şu da bana vahyolundu ki, sizler kabirlerinizde Mesîh Deccâl'in fitnesinin aynısı veya ona yakın olan bir imtihan geçireceksiniz.’ Aradaki râvi: Esmâ bu tabirlerin hangisini söyledi, bilmiyorum, dedi. ‘(Kabre girdikten sonra) her birinize gelinecek de kendisine: Bu zât hakkındaki (yani Muhammed hakkındaki) bilgin nedir? diye sorulacak.’ Mümin veya yakîn sahibi olan kimse -Râvi: Esmâ'nun hangi sözü söylediğini bilmiyorum, dedi-: ‘O, Muhammed'dir. O, Allah'ın Resûlü'dür. Bize beyyineler ile hidayet getirdi. Biz de davetine icabet edip iman ettik ve (eserine) uyduk, diyecek. Bu cevap üzerine o kişiye: ‘Yat da iyice rahat et; biz senin kesin imanını bildiğimizi bildik, denilecek. Kabirdeki kimse münaфіk veya kalbinde şüphe olan biri ise -Râvi yine, Esmâ'nun bu sözlerden hangisini söylediğini bilmiyorum, dedi- o soruya karşılık: Ben bilmiyorum, duydum insanlar bir şeyler söylüyorlardı, ben de onu söyledim, diye cevap verecektir.”³⁹⁷

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

³⁹⁷ Buhârî, "Kûsûf", 10.

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve nakletmiştir. Buhârî güneş tutulması günü yaşanan olayları farklı senetlerle ve muhtasar olarak farklı kitaplarda nakletmiştir.³⁹⁸

Râvilerin sika olması sebebiyle Buhârî ve Müslim'de yer alan 7 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hz. Âişe'den nakledilen haberlere göre Hz. Peygamber'in oğlunun vefat ettiği gün güneş tutulmasının yaşandığı, tutulmanın kuşluk vaktinde olduğu anlaşılmaktadır. Esmâ bint Ebî Bekir ise baygınlık geçirecek namazın sürdüğünü anlatarak, namaz sonrasında Hz. Peygamber'in hamd ve sena ile hutbeye başladığını nakletmiştir. Kûsûf gününe dair rivayetler pekçok sahâbî tarafından nakledilmiştir. Bu rivayetlerin içerik olarak birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bütün metinler bir araya getirildiğinde Güneş tutulmasının birden fazla gerçekleşmiş

³⁹⁸ Buhârî, "Cuma", 28:

وَقَالَ مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرْتَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَدَّرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ فَلَمَّا مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ فَقُلْتُ آيَةٌ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَيَّ نَعَمْ قَالَتْ فَأَطَّلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جِدًّا حَتَّى تَجَلَّيَ الْعَشِيُّ وَإِلَى جَنِّبِي فَرَبِّهَ فِيهَا مَاءٌ فَفَتَحْتُنَّهَا فَجَعَلَتْ أُصْبُ مِنْهَا عَلَى رَأْسِي فَأَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ السَّمْسُ فَخَطَبَ النَّاسَ وَحَمِدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ قَالَتْ وَلَغَطُ نِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَانْكَفَأَتْ إِلَيْهِمْ لِأَسْكِنْتَهُنَّ فَعُلْتُ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ قَالَتْ قَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أَرِيئُهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ وَإِنَّهُ قَدْ أَوْجَى إِلَيَّ أَنْكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ أَوْ قَرِيبٍ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ يُؤْتَى أَحَدَكُمْ فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ قَالَ الْمُؤْمِنُ شَكَ هِشَامُ فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَأَمَّا وَاجِبْنَا وَاتَّبَعْنَا وَصَدَقْنَا فَيَقَالُ لَهُ نَمَّ صَالِحًا قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنْ كُنْتَ لِلْمُؤْمِنِ بِهِ وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ قَالَ الْمُرْتَابُ شَكَ هِشَامُ فَيَقَالُ لَهُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ قَالَ هِشَامُ فَلَقَدْ قَالَتْ لِي فَاطِمَةُ قَاوُ عَيْتُهُ غَيْرَ أَنَّهَا ذَكَرَتْ مَا يُعَلِّطُ عَلَيْهِ

Buhârî, "İtisâm bi'l-Kitâbi ve's-Sünne", 3:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُؤَدَّرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهَا قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ جِئْتُ حَسْبَتْ الشَّمْسُ وَالنَّاسُ قِيَامٌ وَهِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّيُ فَقُلْتُ مَا لِلنَّاسِ فَأَشَارَتْ بِبَيْدِهَا نَحْوَ السَّمَاءِ فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ فَقُلْتُ آيَةٌ قَالَتْ بِرَأْسِهَا أَنْ نَعَمْ فَلَمَّا أَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَمِدَ اللَّهُ وَأَتَيْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَرَهُ إِلَّا وَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ وَأَوْجَى إِلَيَّ أَنْكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ قَرِيبًا مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ الْمُسْلِمُ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ فَأَجِبْنَا وَأَمَّا فَيَقَالُ نَمَّ صَالِحًا عَلِمْنَا أَنَّكَ مُؤَقِّفٌ وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ

Buhârî, "Kûsûf", 16:

وَقَالَ أَبُو أَسَمَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ قَالَ أَخْبَرْتَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَدَّرِ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ فَأَنْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ السَّمْسُ فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ

Buhârî, "İlim", 24:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ وَهِيَ تُصَلِّيُ فَقُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ إِلَى السَّمَاءِ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَيَّ نَعَمْ فَجَعَلَتْ أُصْبُ عَلَى رَأْسِي الْمَاءَ فَحَمِدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَتَيْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ أَرِيئُهُ إِلَّا رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هَذَا حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ فَأَوْجَى إِلَيَّ أَنْكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ أَوْ قَرِيبٍ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ يُقَالُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ الْمُؤَقِّفُ لَا أَدْرِي بِأَيِّهِمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ هُوَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَأَجِبْنَا وَاتَّبَعْنَا هُوَ مُحَمَّدٌ ثَلَاثًا فَيَقَالُ نَمَّ صَالِحًا قَدْ عَلِمْنَا أَنْ كُنْتَ لِمُؤَقِّفًا بِهِ وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ

Buhârî, "Sehv", 9:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ هِشَامِ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ تُصَلِّيُ قَائِمَةً وَالنَّاسُ قِيَامٌ فَقُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا إِلَى السَّمَاءِ فَقُلْتُ آيَةٌ فَقَالَتْ بِرَأْسِهَا أَيَّ نَعَمْ

olduğu ve Hz. Peygamber'in her bir tutulmada farklı davranmış olduğu anlaşılabilir.³⁹⁹

1.3.1.6. Hz. Peygamber'in Köleleri Hürriyete Kavuşturmayı Emretmesi

Güneş tutulmasının yaşandığı gün Hz. Peygamber'in köleleri hürriyete kavuşturmayı emrettiği rivayetler Buhârî⁴⁰⁰ ve Ebû Dâvûd⁴⁰¹ tarafından nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

“Bize Mûsâ b. Mes’ûd rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Zâide b. Kudâme, Hişâm b. Urve'den o da Fâtıma bint el-Münzir'den; o da Esmâ bint Ebî Bekir'den rivayet etti: O şöyle dedi: “Nebî (s.a.v) güneş tutulması hâdisesinde köleleri hürriyete kavuşturmayı emretti.”⁴⁰²

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

³⁹⁹ Bk. Mustafa Karataş, “Astronomik Hesaplar Işığında Kûsûf Hadisleri”, *Diyanet İlmî Dergi* 36/ 2 (2000): 77-84.

⁴⁰⁰ Buhârî, “İtk”, 3:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا عَنَّا حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ كُنَّا نُؤْمَرُ عِنْدَ الْكُسُوفِ بِالْعَتَاقَةِ

Buhârî, “Kûsûf”, 11:

حَدَّثَنَا رَبِيعُ بْنُ بَخِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ لَقَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ

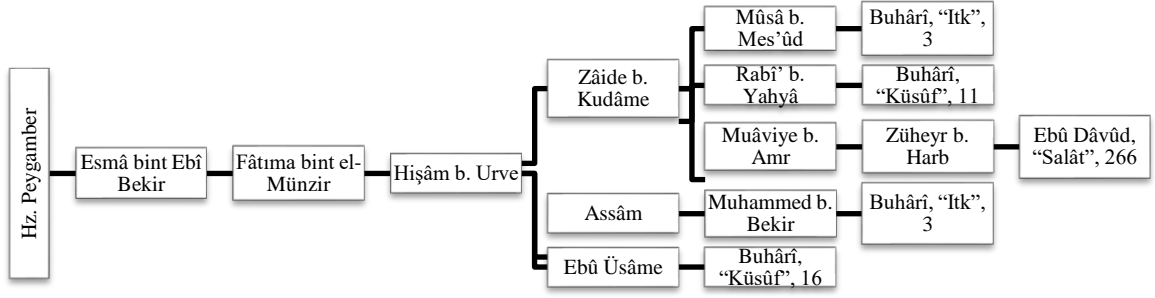
Buhârî, “Kûsûf”, 16:

بَابُ قَوْلِ الْإِمَامِ فِي خُطْبَةِ الْكُسُوفِ أَمَا بَعْدُ وَقَالَ أَبُو أَسْمَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ أَخْبَرْتَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ فَانصرفت رسول الله ﷺ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَا بَعْدُ

⁴⁰¹ Ebû Dâvûd, “Salât”, 266:

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مَعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْمُرُ بِالْعَتَاقَةِ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ

⁴⁰² Buhârî, “İtk”, 3.

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve nakletmiştir. Buhârî farklı senet ve lafızlarla “أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ” “السَّمْسِ” ve “كُنَّا نُؤَمَّرُ عِنْدَ الْخُسُوفِ بِالْعَتَاقَةِ” olarak nakletmiştir. Küsûf namazı ile ilgili 5 rivayetin senedlerine göre sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu rivayetler grubu ile Esmâ bint Ebî Bekir'den Güneş tutulmasının yaşandığı gün Hz. Peygamber'in köle azad etmeyi emrettiği öğrenilmektedir. İslam, insanın saygınlığına ve özgürlüğüne verdiği önem gereği her fırsatta kölelelik müessesesini ortadan kaldırmak için çeşitli yöntemlere başvurmuştur. Köle azad etme, kefaret için emredildiği gibi ihsan ve iyilik olarak da tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamber'in güneş tutulmasında köle azat etmeyi tavsiye etmesi, köle azadının iyiliklerin en yüksek derecesi olduğundanır. Bunu yapmaya imkân bulamayanların farklı iyilikler yapması mendûbdur. Buradaki emir vücubiyet değil nedb ifade eder. Ayrıca güneş tutulmasında olduğu gibi, ay tutulması, şiddetli fırtına, deprem gibi doğal afetlerde de köle azadı ve ihsanda bulunma tavsiye edilmiştir.⁴⁰³

⁴⁰³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, 5/178; Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, 13/116.

1.3.1.7. Saç Eklemenin Yasaklanması

Hız. Peygamber'in kendi doğal yapısını bozan insanlara yaptığı uyrırlardan biri ile ilgili irvayetler Buhârî⁴⁰⁴, Müslim⁴⁰⁵, İbn Mâce⁴⁰⁶ ve Nesâî⁴⁰⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا هِشَامٌ أَنَّهُ سَمِعَ فَاطِمَةَ بِنْتَ الْمُنْذِرِ تَقُولُ سَمِعْتُ أَسْمَاءَ قَالَتْ سَأَلْتُ امْرَأَةَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي أَصَابَتْهَا الْحَصْبَةُ فَامْرَقَ شَعْرُهَا وَإِنِّي زَوَّجْتُهَا أَفْأَصِلُ فِيهِ فَقَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْوَأَصِلَةَ وَالْمَوْصُولَةَ

“Bize el-Humeydî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hişâm rivayet etti ki, kendisi Fâtıma bint el-Münzir'i şöyle derken işitmiştir: Ben Esmâ bint Ebî Bekir'den işittim, şöyle dedi: “Bir kadın Nebî'ye geldi: ‘Yâ Resûlullah! Benim şu kızım kızamık hastalığına yakalandı, bu yüzden saçları diplerinden döküldü. Ben onu evlendirmiştim. Şimdi onun saçına başkasının saçından ekleme yapayım mı? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): ‘Allah saç ekleyene ve saç eklenmişe la'net etti’ buyurdu.”⁴⁰⁸

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

⁴⁰⁴ Buhârî, “Libâs”, 81:

حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ امْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ الْوَأَصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ

⁴⁰⁵ Müslim, “Libâs ve Zînet”, 3961:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي ابْنَةً عَرِّيسًا أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمْرَقَ شَعْرُهَا أَفْأَصِلُهَا فَقَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْوَأَصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ

⁴⁰⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 52:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَيْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ إِنَّ ابْنَتِي عَرِّيسٌ وَقَدْ أَصَابَتْهَا الْحَصْبَةُ فَتَمْرَقَ شَعْرُهَا أَفْأَصِلُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ اللَّهُ الْوَأَصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ

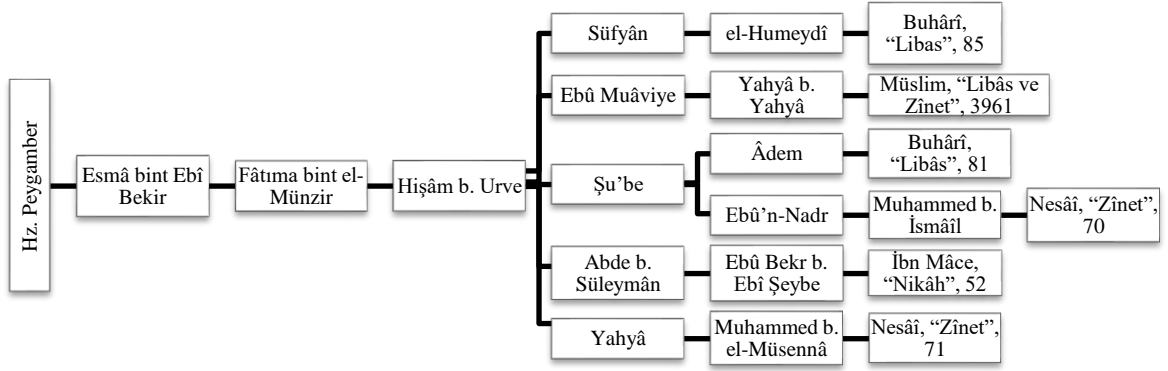
⁴⁰⁷ Nesâî, “Zînet”, 70:

أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ امْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ الْوَأَصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ

Nesâî, “Zînet”, 71:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامِ قَالَ حَدَّثَنِي فَاطِمَةُ عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ بِنْتًا لِي عَرُوسٌ وَإِنَّهَا اسْتَنَكَتْ فَتَمْرَقَ شَعْرُهَا فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ وَصَلْتُ لَهَا فِيهِ فَقَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْوَأَصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ

⁴⁰⁸ Buhârî, “Libâs”, 85.

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve nakletmiştir. Buhârî'de “*إِنَّ ابْنَتِي أَصَابَتْهَا الْحَصْبَةُ فَامْرَقَ شَعْرُهَا وَإِنِّي رَوَّجْتُهَا أَفْأَصِلُ*”⁴⁰⁹, Müslim ve İbn Mâce'de “*إِنَّ لِي ابْنَةَ عَرِيْسَا أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمْرَقَ شَعْرُهَا أَفْأَصِلُهُ*”⁴¹⁰ lafızlarıyla tasnif edilmiştir. Rivayetin sonu “*فَقَالَ لَعَنَ اللَّهُ الْوَأَصِلَةَ وَالْمَوْصُولَةَ*” ortaktır. Saça saç eklemeyi yasaklayan 6 rivâyetin senedlerinde ki râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sahih oldukları tespit edilmiştir.

Hasbe, bir çiçek hastalığı türüdür. Vâsile, kadının saçına başka saç ekleyen kadındır. Saç eklenen kadına da müstevsile yahut mevsûle denir. Bu rivayetler, saça saç eklemenin haram olduğuna işaret eder. Kadı İyâz, bu konuda âlimlerin ihtilaf ettiğini söylemiştir. İmam Mâlik, âlimlerin çoğuna göre her ne sebeple olursa olsun saç eklemenin haram olduğunu söylemiştir. Delil olarak Câbir hadisini vermişlerdir. “*Nebî (s.a.v) kadının saçma bir şey eklemesini men etti. (رَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ) بِرَأْسِهَا شَيْئًا* buyurmaktadır.”⁴⁰⁹

Leys b. Sa'd, “Bu yasak saça saç eklemeye mahsustur, saça yün bez parçası v.s. eklemekte sakınca yoktur.” demiştir. Şâfiîlerden bir kısmı kocasının izni ile kadının saçına temiz olmak şartıyla hayvan saçı ekleyebileceğini söylemiştir. Bu rivayetler onların aleyhine delildir. Saça saç eklemenin haram kılınması, kişinin ya kötü kadınlara benzemesinden ya da Allah'ın yarattığı şekli değiştirdiğindendir. Ebû Ubeyd, fakihlerin saç olmamak şartıyla saça her şeyin eklenebileceğine ruhsat verdiklerini nakletmiştir. Bu rivayetten, saça saç eklemenin büyük günahlardan olduğu ve bu yapana da yaptırana da lanet okunmuş olduğu hükümleri çıkarılmıştır.⁴¹⁰

⁴⁰⁹ Müslim, “Libas”, 3967.

⁴¹⁰ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 14/104.

İslam âlimleri, saygın olan insanın bir parçasının kullanılması sebebiyle bir kimsenin, saçına başkasının saçını eklemesini veya başkasının saçından üretilmiş olan peruğu takmasını caiz görmemişlerdir. Günümüzde cerrahi bir operasyonla, kişinin kendi saçının alınıp saç olmayan bölgeye nakledilmesi şeklinde saç ekiminin, bu yasak kapsamında olmadığına hükmedilmiştir.⁴¹¹

1.3.1.8. Hz. Peygamber'in Esmâ bint Ebî Bekir'e Nasihati

Hz. Peygamber'in baldızı Esmâ bint Ebî Bekir'e cömertlik konusundaki nasihati Buhârî⁴¹², Müslim⁴¹³ ve Nesâî⁴¹⁴ tarafından nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ يَعْنَى ابْنَ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْفَقِي أَوْ انْضَجِي أَوْ انْفَجِي وَلَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs yâni İbn Gıyâs, Hişâm'dan, o da Fâtıma bint Münzir'den, o da Esmâ bint Ebî Bekir (r. anha)'dan rivâyet etti. Esmâ şöyle dedi: “Bana, Resûlullâh (s.a.v): ‘İnfâk et, dök, ver, cimrilik etme ki Allah da sana rızkını esirgemesin.’ buyurdu.”⁴¹⁵

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

⁴¹¹ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 528; Bk. Yusuf Ziya Keskin, “Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Saç Bakımı”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 / 26 (Aralık 2011): 7-21.

⁴¹² Buhârî, “Zekât”, 20:

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ لَا تُوكِي فَيُوكِي عَلَيْكَ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ لَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ

Buhârî, “Hibe”, 14:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَرْثَدَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَنْفَقِي وَلَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَلَا تُوكِي فَيُوكِي اللَّهُ عَلَيْكَ

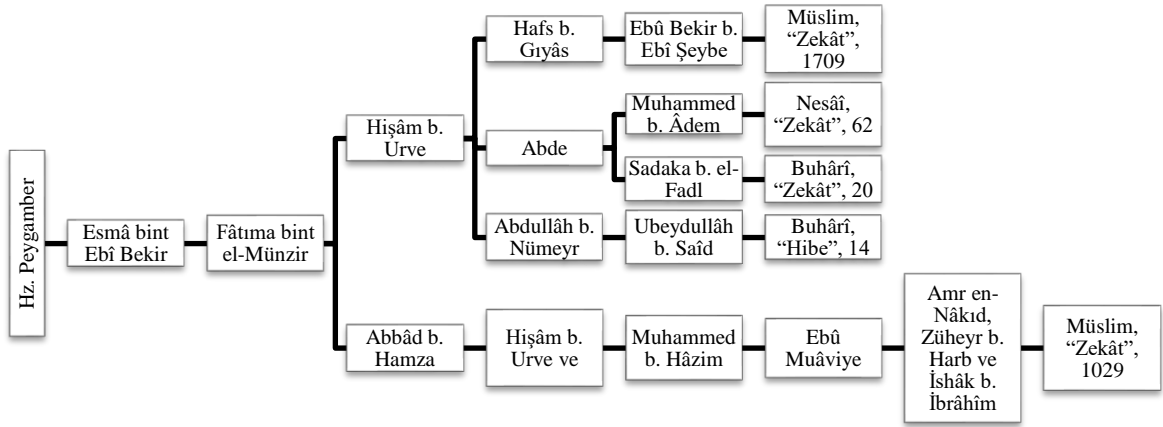
⁴¹³ Müslim, “Zekât”, 1709:

وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَرُهْبَنُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ رُهِبُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ بْنِ حَمْرَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْفَجِي أَوْ انْضَجِي أَوْ انْفَجِي وَلَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَلَا تُوكِي فَيُوكِي اللَّهُ عَلَيْكَ

⁴¹⁴ Nesâî, “Zekât”, 62:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَدَمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَمْرٍو عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا لَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَجَلَّ اللَّهُ عَلَيْكَ

⁴¹⁵ Müslim, “Zekât”, 1029.

Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve ve Abbâd b. Hamza nakletmiştir. Müslim birinci rivayette “قال لي” lafzı ile Hz. Peygamber'in kendisine hitap ettiğini ifade etmiştir. Buhârî Hibe'de “أنفقي” ve “ولا توعي فيوعي الله عليك” ziyadesini nakletmiştir. Mal biriktirmekten sakındıran 5 rivayetin râvilerinin sika olması sebebiyle senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hz. Esmâ, Hz. Peygamber'in kendisine انفقي، أنفقي mi yoksa انضحى mi dediği konusunda şüphe etmiştir. انضحى “Başkasına nafaka ver”, انضحى “Atıyye ve bahşiş ver”, انضحى “Su döker gibi harca” demektir. احصي “Bir şeyi hatalı şekilde sayıp dökmek” demektir. Burada anlatılmak istenen, geriye bırakmak ve biriktirmek için saymak, Allah yolunda sarf etmemektir. Yani, “Fazla malını biriktirme ki Allah da sana fazlını biriktirsin.” Allah'ın biriktirmesi ise “Allah sana olan nimetlerini esirgemesin.” şeklinde te'vil edilmiştir. Nevevî bu hadisin manasının, itaat konusunda mal sarfına teşvik etmek, malı elinde tutarak cimrilik göstermekten ve malı kaptı biriktirmekten sakındırmak olduğunu ifade etmiştir.⁴¹⁶

⁴¹⁶ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 7/119.

1.3.1.9. Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Bebeğe Neler Yaptığı

Toplumlarda farklılıklar görülse bile yeni doğan çocuklarla ilgili birtakım uygulamalar vardır. Esmâ bint Ebî Bekir'in anlatımıyla Hz. Peygamber'in yeni doğan Abdullah b. Zübeyr'e neler yaptığı Müslim tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْحَقَ أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ
بْنُ الزُّبَيْرِ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُمَا قَالَا خَرَجَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ حِينَ هَاجَرَتْ وَهِيَ
حُبْلَى بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ فَقَدِمَتْ قُبَاءً فَنُفِسَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بِقُبَاءٍ ثُمَّ خَرَجَتْ حِينَ نُفِسَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِیَحْتَكَّهُ فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهَا فَوَضَعَهُ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ قَالَ
قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَكَّنْنَا سَاعَةً نَلْتَمِسُهَا قِيلَ أَنْ نَجِدَهَا فَمَضَعَهَا ثُمَّ بَصَقَهَا فِي فِيهِ فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ بَطْنَهُ
لَرَبِيقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَتْ أَسْمَاءُ ثُمَّ مَسَحَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ ثُمَّ جَاءَ وَهُوَ
ابْنُ سِنْعٍ سِنِينِ أَوْ ثَمَانٍ لِنَبَايِعِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمْرَهُ بِذَلِكَ الزُّبَيْرُ فَنَبَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ رَأَاهُ مُقْبِلًا إِلَيْهِ ثُمَّ بَايَعَهُ

“Bize el-Hakem b. Mûsâ Ebû Sâlih rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şuayb (yâni İbn İshâk) rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hişâm b. Urve haber verdi. (Dedi ki): Bana Urve b. Zübeyr ve Fâtıma bint Münzir b. ez-Zübeyr rivayet ettiler. (Dediler ki): “Esmâ bint Ebî Bekir, Abdullah b. Zübeyr'e gebe olarak hicret ettiği vakit çıktı. Küba'ya geldi. Ve Küba'da Abdullâh'ı doğurdu. Doğurduktan sonra ona çiğnem yaptırmak üzere Resûlullâh (s.a.v)'in yanına çıktı. Resûlullâh (s.a.v) çocuğu ondan alarak kendi kucağına koydu. Sonra bir kuru hurma istedi. Âişe dedi ki: Biz onu buluncaya kadar bir müddet aradık durduk. Onu çiğnedi. Sonra çocuğun ağzına tükürdü. Ve karnına ilk giren şey Resûlullâh (s.a.v)'in tükürüğü oldu. Sonra Esmâ şunu söyledi: Sonra çocuğu sıvazladı, ona dua etti ve ona Abdullâh ismini verdi. Bu çocuk yedi veya sekiz yaşlarında iken Resûlullâh 'a (s.a.v)'e bey'at etmeye geldi. Bunu ona Zübeyr emretmişti. Resûlullâh (s.a.v) onun kendine doğru geldiğini görünce gülümsedi. Sonra çocuk ona bey'at etti.”⁴¹⁷

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➡ Esmâ bint Ebî Bekir ➡ Fâtıma bint el-Münzir ➡ Hişâm b. Urve ➡ Şuayb b. İshâk ➡ el-Hakem b. Mûsâ Ebû Sâlih ➡ Müslim

Fâtıma bint el-Münzir rivayeti ninesi Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de kocası Hişâm b. Urve nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle tahnik rivâyetinin senet açısından sahih olduğu sonucuna varılmıştır.

Yeni doğan çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek tattırmak yani tahnik sünnettir. Bu işlemi sâlih bir kimsenin yapması menduptur. Tahniki kuru hurma ile yapmak ise

⁴¹⁷ Müslim, “Âdâb”, 2146.

müstehaptır. Bu rivayetlerden doğan çocuklara Abdullâh ve İbrâhîm isimlerini koymanın ve çocuğun ismini salih birine koydurmanın müstehab olduğu ve çocuğa doğduğu gün isim koymak caiz olduğu sonuçları çıkarılmıştır.⁴¹⁸

1.3.1.10.Sütün Haram Kılması İki yaşından Öncedir

Süt emmenin iki yaşından önce olursa haramlık oluşturacağını haber veren rivayet Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أُمِّ سَلْمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُحَرِّمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءُ فِي النَّدِيِّ وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ

“Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebû Avâne, Hişâm b. Urve'den, o da babasından, o da Fâtıma bint el-Münzir'den, o da Ümmü Seleme'den rivâyet etti. Ümmü Seleme şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Süt emmenin haram kılanı, bağırsakları patlatacak kadar çok emilmesi ve süttten kesilme yaşı olan iki yıldan önce emilmesi şeklinde olanıdır.”⁴¹⁹

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Ümmü Seleme → Fâtıma bint el-Münzir → Hişâm b. Urve'nin babası → Hişâm b. Urve → Ebû Avâne → Kuteybe → Tirmizî

Rivayeti Fâtıma Ümmü Seleme'den almış, ondan da kayınpederi nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olmaları sebebiyle bu rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayete göre süt emme iki yaşın altında olursa haramlık gerçekleşir, iki seneden sonra olursa hiç kimseyi haram kılmaz. Hz. Peygamber'in ashabının çoğu bu yönde amel etmiştir. ما فتق الأمعاء “bağırsaklar çatlayıncaya yani yemek gibi çatlayıncaya kadar” demektir. Emzirme dönemi ve bağırsaklar hep beraber karındaki yeme sisteminin içinde olduğu içindir. في الثدي (Memede) yani emme döneminde demektir. İbn Abbâs, Saîd b. el-Müseyyeb ve Urve b. Zübeyr iki yıldan sonraki süt emmenin haramlık gerçekleştirmeyeceğini söylemiştir. Ebû Hanife bu iki tam yılın üzerine altı ay daha

⁴¹⁸ Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 14/125-126.

⁴¹⁹ Tirmizî, “Radâ”, 5.

eklemiş böylece tam otuz ay olmuştur. Otuz aydan sonra emmenin haramlık gerçekleştirmeyeceğini söylemiştir.⁴²⁰

1.3.1.11.Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle (Sanki Verilmiş de Onunla) Doymuş Gibi Görünmek

Gösteriş yapan kimsenin kınandığı rivayetler Buhârî, Müslim⁴²¹ ve Ebû Dâvûd⁴²² tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ حَدَّثَنِي فَاطِمَةُ عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي صَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُنْتَسِعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسَ ثَوْبِي زُورٍ

“Bize Süleymân b. Harb rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Hammâd b. Zeyd, Hişâm b. Urve'den, o da Fâtıma bint el-Münzir'den, o da Esmâ bin Ebî Bekir'den, o da Nebî (s.a.v)'den şöyle rivayet etti: Bize Muhammed b. el-Müsennâ şöyle rivayet etti: Bize Yahyâ, Hişâm'dan şöyle rivayet etti: Bana Esmâ bin Ebî Bekir şunları anlattı: “Bir kadın kumasını kastederek: ‘Yâ Resûlallâh, benim kadın bir komşum var. Kocamın bana vermediği bir şeyle (sanki vermiş de onunla) doymuşum gibi görünmemde bana bir günah var mıdır?’ diye sordu. (Hz. Peygamber): ‘Kendisine verilmemiş bir şeyle doymuş görünen kimse iki yalan elbisesi giyen kimseye benzer. ’buyurmuştur.”⁴²³

Senedler bir araya getirildiğinde şöyle bir tablo oluşmaktadır:

⁴²⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi*, 4/314

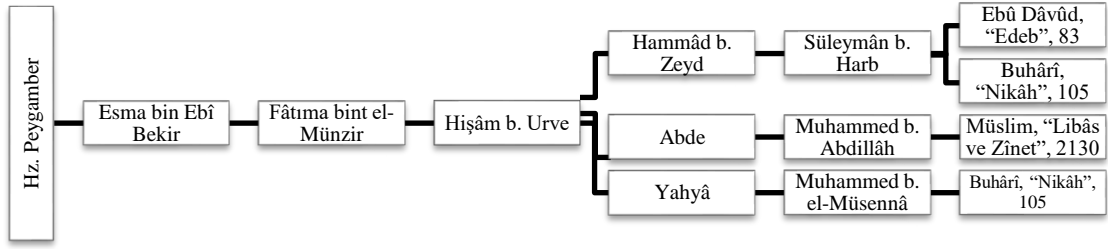
⁴²¹ Müslim, “Libâs ve Zînet”, 2130:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ لُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ حَنَّانٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ جَاءَتْ امْرَأَةً إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ إِنَّ لِي صَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ مَالِ زَوْجِي بِمَا لَمْ يُعْطِينِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُنْتَسِعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسَ ثَوْبِي زُورٍ

⁴²² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 83:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي جَارَةً تَغْنِي صَرَّةً هَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ لَهَا بِمَا لَمْ يُعْطَ زَوْجِي قَالَ الْمُنْتَسِعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسَ ثَوْبِي زُورٍ

⁴²³ Buhârî, “Nikâh”, 105.

Fâtima bint el-Münzir rivayetleri Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de Hişâm b. Urve nakletmiştir. Bir kadın Ebû Dâvûd'da "لي جارة تعني ضرة" (benim bir kadın komşum var)" demiş ve Hz. Peygamber'e Buhârî'de "إِنْ تَشَبَعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي" ve Müslim'de "الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَيْسَ ثَوْبِي زُورٌ" şeklinde soru sormuştur.

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Hz. Peygamber → Esmâ bint Ebî Bekir → Fâtima bint el-Münzir → Hişâm b. Urve → Abde → Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr → Müslim

Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyet senet açısından sahih olduğu sonucuna varılmıştır.

الْمُتَشَبِّعُ Karnı açken zoraki tokluk gösterişi yapan, fakir olduğu halde zenginlik taslayan kimse demektir. Zemahşerî'ye göre müteşebbi'in iki anlamı vardır. Yemek hususunda israfa yeltenen, doyduğu halde daha fazla yiyen ve aç olduğu halde kendini toka benzeten kimsedir. Buradan yola çıkarak müteşebbi' faziletli olmadığı halde öyle görünmeye çalışan kimseye istiare edilmiş ve bu kimse iki sahte elbise giyene benzetilmiştir. Ebû Ubeyd'e göre "sahte elbise" manasındadır ki bundan maksat takva sahiplerinin giydiği elbiseyi giyerek başkalarına sofû görünmek demektir. Bu gibi giysiler zûr ve riya elbisesidir. Arapların elbise kelimesiyle kinaye olarak bir kimsenin hâlini kasd ettikleri söylenmiştir. Rivayetin manası, elinde olmayan bir şeyi varmış gibi göstererek övünen kimsenin durumu olmayan bir şeyi söyleyen yalancının durumu gibidir, demektir.⁴²⁴

⁴²⁴ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 29/497.

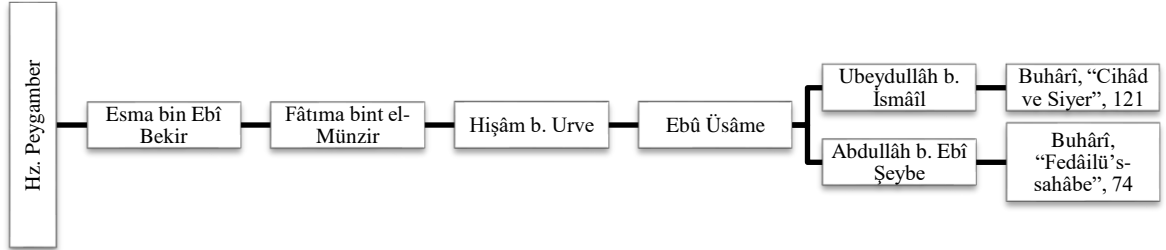
1.3.1.12.Zâtü'n-nitakayn (İki Kuşak Sahibi)

Esmâ bint Ebî Bekir'in Zâtü'n-nitakayn olarak lakaplandırılmasını kendi ağzından anlattığı rivayetler Buhârî⁴²⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي وَحَدَّثَنِي أَيْضًا فَاطِمَةُ عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ صَنَعْتُ سُفْرَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ حِينَ أَرَادَ أَنْ يُهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَتْ فَلَمْ نَجِدْ لِسُفْرَتِهِ وَلَا لِسِقَائِهِ مَا نَرِبُطُهُمَا بِهِ فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ وَاللَّهِ مَا أَجِدُ شَيْئًا أَنْ يَبُطَّ بِهِ إِلَّا نِطَاقِي قَالَ فَشُقِّهِ بِأَثْنَيْنِ فَرَبِطِيهِ بِوَاحِدِ السِّقَاءِ وَبِالْآخِرِ السُّفْرَةَ فَفَعَلْتُ فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ

“Bize Ubeyd b. İsmâil rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dan rivayet etti. Hişâm dedi ki: Bana babam haber verdi ve Fâtüma da Esmâ'dan rivayet etti. Esmâ (r. anhâ) şöyle dedi: Resûlullâh Medine'ye hicret etmek istediği zaman ben Ebû Bekr'in evinde Resûlullâh'ın yol azığını hazırlamıştım. Esmâ (devamla) dedi ki: Fakat ne yemek çıkını ne de su tulumunu bağlayabileceğimiz bir şey bulamadık. Bunun üzerine ben Ebû Bekr'e: 'Vallahi ben belimdeki kuşağımdan başka bağlayacağım bir şey bulamıyorum,' dedim. O da: 'Onu ikiye böl, birisiyle su tulumunu, diğeriyle de yemek sofrasını bağla.' dedi. Ben de öyle yaptım. İşte bundan dolayı (Esmâ) 'Zâtü'n-nitakayn (İki kuşak sahibi)' diye isimlendirildi.”⁴²⁶

Rivâyetlerin sened şeması şöyledir:

Fâtüma bint el-Münzir rivayeti ninesi Esmâ bint Ebî Bekir'den almış kendisinden de kocası Hişâm b. Urve nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

⁴²⁵ Buhârî, "Fedâilü's-sahâbe", 74:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ وَفَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا صَنَعْتُ سُفْرَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ حِينَ أَرَادَ الْمَدِينَةَ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا أَجِدُ شَيْئًا أَنْ يَبُطَّ إِلَّا نِطَاقِي قَالَ فَشُقِّهِ فَفَعَلْتُ فَسُمِّيَتْ ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَسْمَاءُ ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ

⁴²⁶ Buhârî, "Cihâd ve Siyer", 121.

1.3.2. Fâtıma bint el-Münzir'in Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Esmâ bint Ebî Bekir (Ninesi)	56
Ümmü Seleme	2
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hişâm b. Urve (Kocası)	55
Hişâm b. Urve'nin babası	2
Abbâd b. Hamza	1

Fâtıma bint el-Münzir rivayetlerini ninesi Esmâ bint Ebî Bekir ve Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir. Kendisinden de kocası Hişâm b. Urve, kayınpederi ve Abbâd b. Hamza nakilde bulunmuştur. Bu tablo göz önünde bulundurulduğunda hadis rivayetinde aile bireylerinin önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

1.3.3. Fâtıma bint el-Münzir'in Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitap larına göre	Savm/Sıyâm	Havız	Salât	Fedâil	Tahâret	İ- tisâm	Cihâd	Tıb	Cuma'	İrk	Edeb/Âdab	Radâ'	Zebâih-Savd	Dahavâ	Hibe	Sehv	Libâs	Nikâh	İlim	Vudû'	Zînet	Küsûf	Selâm	Zekât
Buhârî	1	1		1		1	1	1	1	2			4		1	1	2	1	1	1		3		1
Müslim			1		1						1		1				2					2	1	2
Ebû Dâvûd	1		1		2						1													
İbn Mâce	1				1			1					1					1						
Nesâî		1			1									5							2			1
Tirmizî					1			1			1													

Fâtıma bint el-Münzir rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Tahâret 6, Zebâih ve Sayd 6, Dahâya 5, Sıyâm/Savm 3, Zekât 4, Libâs 4, Zînet 2, Nikâh 2, Âdâb/Edeb 2, Salât 2, Tıb 3, Itk 2, Kûsûf 5, Hayız 2, İtisâm bi'l-Kitâbi ve's-Sünne 1, Hîbe 1, Sehv 1, Fedâil 1, Radâ' 1, Cihâd 1, Cuma 1, İlim 1, Selâm 1, Vudû' 1 ve Radâ 1 olmak üzere toplam yirmi dört babda oldukları tespit edilmiştir. Rivâyetlerin ibadet ve muâmelâta dair konularda olduğu görülmüştür.

Fâtıma bint el-Münzir'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 24, Müslim'de 11, Ebû Dâvûd'da 5, İbn Mâce'de 5, Nesâî'de 10 ve Tirmizî'de 3 olmak üzere 58 olarak tespit edilmiştir. Bu 58 rivayetin sahih olduğu tespit edilmiştir.

1.4. Hafsa bint Sîrîn (ö. 101/719)

Hafsa bint Sîrîn el-Ensâriyye el-Basriyye, kızı Hüzeyl sebebiyle Ümmü'l-Hüzeyl olarak anılmıştır. 3. Tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiiler tabakası). Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12), Ümmü Atıyye, er-Rabâb Ümmü'r-Râih, Ebû'l-Âliye'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden kardeşi Muhammed b. Sîrîn, Katâde, Eyyûb, Âsım el-Ahvel, İbn Avn ve Hâlid el-Hazzâi hadis rivayet etmiştir.⁴²⁷

Iclî ve İbn Maîn, Hafsa için “sika” ve “hüccet” demişlerdir.⁴²⁸ İbn Hibbân onu “*es-Sikât*” adlı eserinde zikretmiştir.⁴²⁹ Mehdî b. Meymûn, “Hafsa, ömrünün otuz yılını musalladan çıkmadan geçirmiştir. Sadece ihtiyaçları için çok az musalladan çıkmıştır,” demiştir.⁴³⁰ Hafsa, 101 yılında vefat etmiştir. 100 ve 110 yılları arasında vefat ettiği de söylenmektedir.⁴³¹

⁴²⁷ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, 11/448; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/ 123; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/507; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/ 669.

⁴²⁸ Iclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/461, 4/450; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/123; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/669.

⁴²⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/ 194.

⁴³⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/123-124.

⁴³¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/195; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/ 124; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/669.

1.4.1. Hafsa bint Sîrîn'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Kütüb-i Sitte müelliflerinin her biri Hafsa'dan hadis nakletmiş, nakledilen hadisler on üç konu başlığı altında şöyle toplanmıştır: Resûlullâh'ın kızının cenazesinin yıkanması (1. Bedeninin sağ yanları ile ve abdest uzuvları ile yıkanmaya başlaması 2. Başının üç bukle yapılması 3. Üç, beş, yedi, eğer gerekli görülürse daha fazla sayıda yıkanmasını söylemesi. 4. Yıkamada kâfur kullanılması.), Biat alınan kadınlara niyâhanın yasaklanması, Kadınlara cenazelerin arkasında yürümenin yasaklanması, Kadının ölen kocası için dört ay on gün yas tutması, Bayram günü kadınlara, genç kızlara ve hayızlı kadınlara namazgâha çıkmalarının emredilmesi, Nüseybe'nin zekât koyunundan et göndermesi, Akrabaya tasaddukta bulunmanın iki sevâbı olduğu, Hz. Peygamber'in hurma ile hurma bulunmazsa su ile iftar edilmesini bildirmesi, Kadınlardan hayızdan sonra gelen sarı ve bulanık akıntıyı hiçbir şey olarak sayılmadığı, Tâûndan ölen Müslümanın şehit olacağı, Ümmü Atıyye'nin Nebî ile beraber gazvelere katıldığı, Her yeni doğan çocuk için bir akîka kurbanı kanı akıtılacağı ve Hz. Hüseyin'in başı getirildiğinde Enes b. Mâlik'in "Ehli beyt arasında o, Peygamber (s.a.v)'e en çok benzeyenlerdendir." dediği.

Ortak rivayetler şema ile gösterildikten sonra varsa lafız farklılıkları ifade edilmiştir. Daha sonra şerh ve fıkıh kitaplarında rivayet hakkında bulunan bilgiler derlenmiştir.

1.4.1.1. Resûlullâh'ın Kızının Cenazesinin Yıkanması

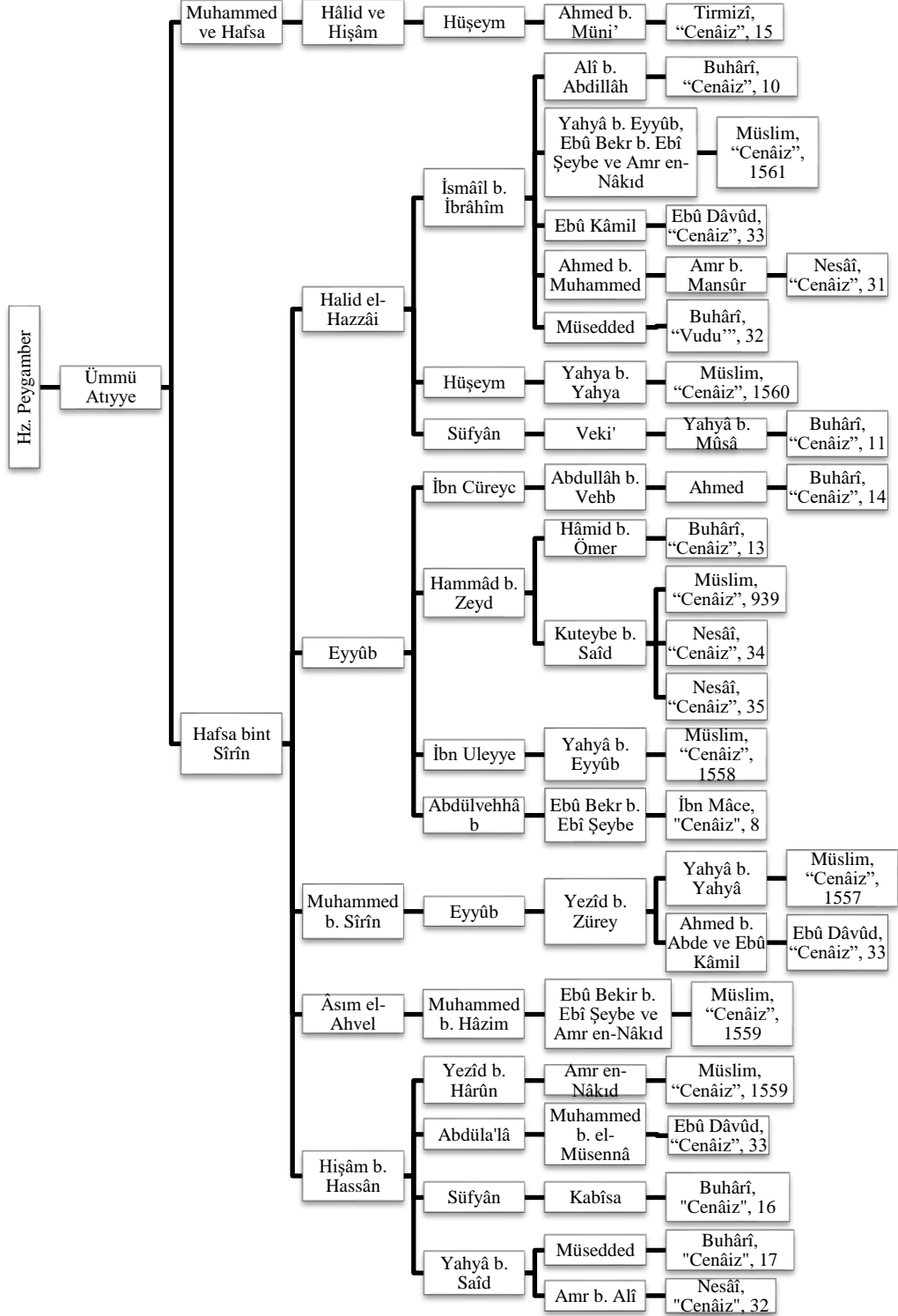
Kütüb-i Sitte'de "Resûlullâh'ın kızının yıkanması" kısa ve uzun metinlerle Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَيْرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ ابْدَانَ بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا

"Bize Alî b. Abdillâh rivayet etti: Bize İsmâil b. İbrâhîm rivayet etti: Bize Hâlid, Hafsa bint Sîrîn'den; o da Ümmü Atıyye (r. anha)'dan rivayet etti. O şöyle dedi: Resûlullâh (s.a.v), kızının yıkanması hususunda: "Bedeni sağ yanları ile ve abdest uzuvları ile yıkamaya

başlayınız" buyurdu."⁴³²

Senedler bir araya getirildiğinde aşağıdaki tablo oluşmaktadır:

⁴³² Buhârî, "Cenâiz", 10.

Kütüb-i Sitte’de “Resûlullâh’ın kızının yıkanması”, kısa ve uzun metinlerle Cenâiz Kitabında 23, Vudu’ kitabında 1 rivayet ile yer almaktadır. Buhârî’de⁴³³ 7,

433 Buhârî, “Cenâiz”, 11:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ سَفْيَانَ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا غَسَلْنَا بِنْتَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَنَا وَتَحَنُّنُ نَعْسِلُهَا ابْدَعُوا بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ

Buhârî, “Cenâiz”, 13:

وَحَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بِنَحْوِهِ وَقَالَتْ إِنَّهُ قَالَ اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتَ قَالَتْ حَفْصَةَ قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَجَعَلْنَا رَأْسَهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ

Buhârî, “Cenâiz”, 14:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَيُّوبُ وَسَمِعْتُ حَفْصَةَ بِنْتَ سَبْرِينَ قَالَتْ حَدَّثَنَا أُمُّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا جَعَلَتْ رَأْسَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ نَقَصْنَاهُ ثُمَّ غَسَلْنَاهُ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ

Buhârî, “Cenâiz”, 16:

حدثنا قبيصة حدثنا سفيان عن هشام عن أم الهذيل عن أم عطية رضي الله عنها قالت ضفرنا شعر بنت النبي صلى الله عليه وسلم تعني ثلاثة قرون وقال وكيع قال سفيان ناصيتها وقرنها

Buhârî, “Cenâiz”, 17:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنَا حَفْصَةُ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ تُوَفِّيتُ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ ﷺ فَأَتَانَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ اغْسِلْنَهَا بِالسِّدْرِ وَثَرًا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتَ ذَلِكَ وَاجْعَلِي فِي الْأَجْرَةِ كَافُورًا أَوْ شَبِيحًا مِنْ كَافُورٍ فَإِذَا فَرَغْتِ فَأَدْبِنِي قَلَمًا فَرَعْنَا أَدْنَاهُ فَأَلْقَى إِلَيْنَا جَوْهَهُ فَضَفَرْنَا شَعْرَهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ وَأَلْقَيْنَاهَا خَلْفَهَا

Buhârî, “Vudu’”, 32:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَهْنٌ فِي غَسْلِ ابْنَتَيْهِ ابْدَأَنَّ بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا

⁴³⁴ Müslim, "Cenâiz", 1557:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا زَيْدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ فَقَالَ اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتَ ذَلِكَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَاجْعَلِي فِي الْأَجْرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ فَإِذَا فَرَغْتِ فَأَذِنِّي فَلَمَّا فَرَغْنَا أَذْنَاهُ فَأَلْفَى إِلَيْنَا حَقْوَهُ فَقَالَ اشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ

Müslim, "Cenâiz", 1558:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي يُونُسَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْبٍ وَأَخْبَرَنَا أَبُو يُونُسَ قَالَ وَقَالَتْ حَفْصَةُ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ اغْسِلْنَهَا وَثْرًا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا قَالَ وَقَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ مَسْطِنًا هَا ثَلَاثَةَ فُرُوجٍ

Müslim, "Cenâiz", 1559:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ قَالَ عَمْرُو حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَارِجٍ أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ لَمَّا مَاتَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اغْسِلْنَهَا وَثْرًا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا وَاجْعَلِي فِي الْخَامِسَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ فَإِذَا غَسَلْتَهَا فَأَعْلِمْنِي قَالَتْ فَأَعْلَمْنَاهُ فَأَعْطَانَا حَقْوَهُ وَقَالَ اشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ

Müslim, "Cenâiz", 1559:

وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَغْسِلُ إِحْدَى بَنَاتِهِ فَقَالَ اغْسِلْنَهَا وَثْرًا خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ بِنَحْوِ حَدِيثِ أَبِي يُونُسَ وَعَاصِمِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ قَالَتْ فَضَفَرْنَا شَعْرَهَا ثَلَاثَةَ أَثْلَابٍ قَرْنَيْهَا وَنَاصِيَّتَيْهَا

Müslim, "Cenâiz", 1560:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْبٌ عَنْ خَالِدِ بْنِ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَيْثُ أَمَرَهَا أَنْ تَغْسِلَ ابْنَتَهُ قَالَ لَهَا ابْدَأِي بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا

Müslim, "Cenâiz", 1561:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي يُونُسَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُثَيْبَةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُثَيْبَةَ عَنْ خَالِدِ بْنِ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ ابْدَأِي بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا

⁴³⁵ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 33:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ وَضَفَرْنَا رَأْسَهَا ثَلَاثَةَ فُرُوجٍ ثُمَّ أَلْقَيْنَاهَا خَلْفَهَا مُقَدَّمِ رَأْسِهَا وَقَرْنَيْهَا.

Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 33:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبُو كَامِلٍ بِمَعْنَى الْإِسْنَادِ أَنَّ زَيْدَ بْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَهُمْ حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ حَفْصَةَ أُخْتِهِ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ مَسْطِنًا هَا ثَلَاثَةَ فُرُوجٍ

Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 33:

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ لَهَا فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ ابْدَأِي بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا.

⁴³⁶ İbn Mâce, "Cenâiz", 8:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ النَّخَعِيُّ عَنْ أَبِي يُونُسَ حَدَّثَنِي حَفْصَةُ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُحَمَّدٍ وَكَانَ فِي حَدِيثِ حَفْصَةَ اغْسِلْنَهَا وَثْرًا وَكَانَ فِيهِ اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا وَكَانَ فِيهِ ابْدَأِي بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا وَكَانَ فِيهِ أَنَّ أُمَّ عَطِيَّةَ قَالَتْ وَمَسْطِنًا هَا ثَلَاثَةَ فُرُوجٍ

⁴³⁷ Tirmizî, "Cenâiz", 15:

rivayet nakledilmiştir. Rivayetlerde "Bedeninin sağ yanları ile ve abdest uzuvları ile yıkanmaya başlaması"⁴³⁸, "Başının üç bukle yapılması"⁴³⁹, "Üç, beş, yedi, eğer gerekli görülürse daha fazla sayıda yıkanmasını söylemesi"⁴⁴⁰, "Yıkamada kâfur kullanılması"⁴⁴¹ haber verilmiştir. Buhârî Cenâiz 10. rivayeti, Vudû' rivayeti ve Müslim rivayeti "قَالَ لَنَا وَنَحْنُ" 11. rivayet "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ ابْدَانَ بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا" aynı lafızlar ile tahrir edilmiştir. Saçlarının bukle yapılması Buhârî'de "أَنْهَنَ جَعَلَنَ رَأْسَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ نَقَضْنَهُ ثُمَّ غَسَلْنَهُ ثُمَّ جَعَلْنَهُ ثَلَاثَةَ قُرُونٍ", Müslim'de "مشطناها ثلاثة قرون" (Biz onun saçlarını tarayarak üç bukle yaptık)" ve Ebû Dâvûd'da "وَصَفَرْنَا رَأْسَهَا ثَلَاثَةَ قُرُونٍ ثُمَّ أَلْقَيْنَاهَا خَلْفَهَا مُدَّمِ رَأْسِهَا وَقَرْنَيْهَا" ('Biz başının saçlarını) üç örgü yaptık. Sonra bunlardan birisini başının arka kısmına (diğer ikisini de) (alınının sağ ve sol) uçlarının arka kısmına (gelecek şekilde) bıraktık.)" lafızlarıyla yer almıştır. Yıkama sayısı Müslim'de "وقال ثلاثا أو خمسا أو سبعا أو أكثر من ذلك إن رأيتن ذلك" ve "ونحن نغسل" "قال ثلاثا أو خمسا أو سبعا أو أكثر من ذلك" lafızları ile bulunmaktadır. Yıkamada kâfur kullanılması Müslim'de "وَجَعَلَنَ فِي الْخَامِسَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ فَإِذَا غَسَلْتُنَّهَا" Beşinci yıkamanın sonunda)", Nesâî ve Tirmizî'de "وَجَعَلَنَ فِي الْأَخْرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ" (Sonuncu yıkamanın sonunda)" lafızları vardır.

Ümmü Atıyye el-Ensâriyye'nin (ö. 70/690) adı Nüseybe bint el-Hâris el-Medenîdir. Fâkih sahâbî olan Ümmü Atıyye Basra'da yaşamıştır. Hz. Peygamber'in kızının cenazesini yıkamıştır.⁴⁴²

İnceleme neticesinde senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu 24 rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Hz. Peygamber'in büyük kızı Zeyneb hicretin sekizinci yılında, Ümmü Gülsûm de dokuzuncu yılında vefat etmiştir. Hz. Peygamber'in diğer kızı Rukıyye de Hayber

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا خَالِدٌ وَمَنْصُورٌ وَهَشَامٌ فَأَمَّا خَالِدٌ وَهَشَامٌ فَقَالَا عَنْ مُحَمَّدٍ وَحَفْصَةَ وَقَالَ مَنْصُورٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ تَوَقَّيْتُ إِحْدَى بَنَاتِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ اغْسِلْنَاهَا وَثَرَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ إِنْ رَأَيْتُنَّ وَاغْسَلْنَاهَا بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَاجْعَلْنِ فِي الْأَخْرَةِ كَافُورًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ فَإِذَا فَرَعْتُنَّ قَائِدَتِي فَلَمَّا فَرَغْنَا آذَنَاهُ فَأَلْقَى إِلَيْنَا حَقْوُهُ فَقَالَ اشْعُرْنَاهَا بِهِ

⁴³⁸ Buhârî, "Cenâiz", 10; Buhârî, "Cenâiz", 11; Buhârî, "Vudu'", 32, Müslim, "Cenâiz", 939; Nesâî, "Cenâiz", 31.

⁴³⁹ Buhârî, "Cenâiz", 14; Müslim, "Cenâiz", 939; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 33.

⁴⁴⁰ Buhârî, "Cenâiz", 13; Müslim, "Cenâiz", 939.

⁴⁴¹ Müslim, "Cenâiz", 939; Tirmizî, "Cenâiz", 15; Nesâî, "Cenâiz", 34

⁴⁴² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3/280.

seferi sırasında vefat etmiş, Hz. Peygamber bu haberi seferden dönünce öğrenmiştir. Cenaze yıkayıcısı olan Ümmü Atıyye'nin, Zeyneb'i de Ümmü Gülsûm'ü de yıkamış olması muhtemeldir. Müellifler, Hz. Peygamber'in bu iki kızından hangisi olduğunu tespit edemedikleri için, rivayette "Peygamber'in kızı vefat ettiği zaman" diyerek isim zikretmemişlerdir. Fakat Müslim, Zeyneb ismini zikretmiştir.⁴⁴³

Bu hadis pek çok hükmün delili olmuştur. Ölünün necis olmadığı, ölünün yıkanmasının farz-ı kifâye olduğu, yıkama esnasında su, sidr ve kâfur kullanılması, ölüye abdest aldırılması, yıkamanın sayısı, kadının cenazesini kadınların yıkaması, cenaze yıkayan kimsenin gusül alması, erkek elbisesinin kadına kefen yapılabileceği hükümleri bu hadisten çıkarılmıştır.⁴⁴⁴

1.4.1.2. Biat Alınan Kadınlara Niyâhanın Yasaklanması

Hz. Peygamber'in cahiliye geleneği olan niyâhayı yasakladığını haber veren rivayetler Buhârî⁴⁴⁵, Müslim⁴⁴⁶ ve Ebû Dâvûd⁴⁴⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

⁴⁴³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 3/153.

⁴⁴⁴ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 3/250-255; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 3/150-157.

⁴⁴⁵ Buhârî, "Ahkâm", 49:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي يُوْبَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ بَايَعَنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَرَأَ عَلَيْنَا أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا وَنَهَانَا عَنِ النَّبِيَّاحَةِ فَقَبَضَتْ أَمْرًا مِمَّا يَدَاهَا فَقَالَتْ فَلَانَةَ أَسْعَدْتَنِي وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُجْزِيَهَا فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا فَذَهَبَتْ ثُمَّ رَجَعَتْ فَمَا وَفَّتْ أَمْرًا إِلَّا أُمُّ سَلِيمٍ وَأُمُّ الْعَلَاءِ وَابْنَةُ أَبِي سَيِّدَةَ أَمْرًا مُعَاذٌ أَوْ ابْنَةُ أَبِي سَيِّدَةَ وَأَمْرًا مُعَاذٌ

Buhârî, "Tefsir", 309:

حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَبُو يُوْبَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ بَايَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأَ عَلَيْنَا أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا وَنَهَانَا عَنِ النَّبِيَّاحَةِ فَقَبَضَتْ أَمْرًا يَدَاهَا فَقَالَتْ أَسْعَدْتَنِي فَلَانَةَ أُرِيدُ أَنْ أُجْزِيَهَا فَمَا قَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ شَيْئًا فَانْطَلَقَتْ وَرَجَعَتْ فَبَايَعَهَا

⁴⁴⁶ Müslim, "Cenâiz", 1555:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي يُوْبَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ أَخْبَرَنَا أَبُو يُوْبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَبْرِينَ قَالَ قَالَتُ أُمُّ عَطِيَّةَ كُنَّا نُنْهَى عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

Müslim, "Cenâiz", 1553:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَسْبَاطُ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّبِيَّاحَةِ أَلَّا تُلْحَنَ فَمَا وَفَّتْ مِمَّا عَزَرَ خَمْسَ مِثْقَالٍ أُمُّ سَلِيمٍ

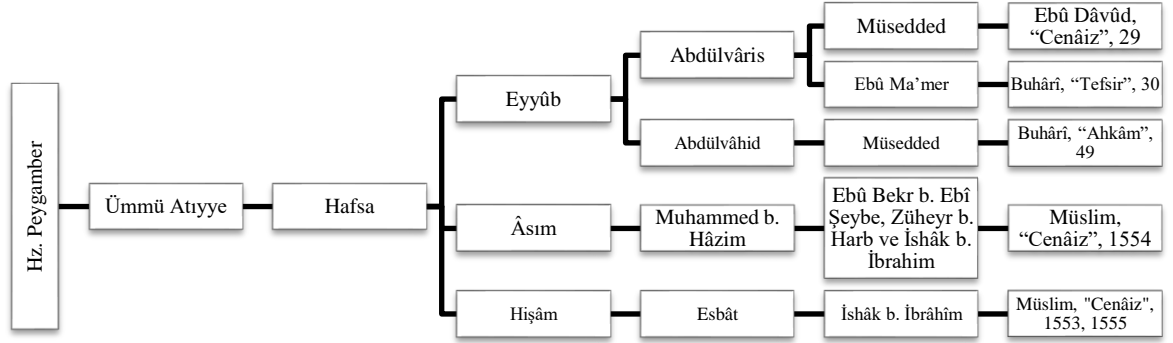
⁴⁴⁷ Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 29:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي يُوْبَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَانَا عَنِ النَّبِيَّاحَةِ

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَزْرَمٍ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ يُبَايَعَنَّكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرَكَنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ قَالَتْ كَانَ مِنْهُ النَّيَاحَةُ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَّا آلَ فُلَانٍ فَإِنَّهُمْ كَانُوا أَسْعُدُونِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَا بُدَّ لِي مِنْ أَنْ أَسْعُدَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا آلَ فُلَانٍ

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Zühayr b. Harb ve İshâk b. İbrahim hep beraber Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Zühayr dedi ki: Bize Muhammed b. Hâzım rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsım, Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den rivayet etti. Ümmü Atıyye şöyle demiş: Bu âyet: “Ey Peygamber! Sana mümin kadınlar gelerek Allah'a şirk koşmayacaklarına ve sana asi olmayacaklarına söz verirlerse, onlarla biatleş” ayeti nazil olunca Resûlullâh (s.a.v)'in kadınlardan aldığı biatta niyâha da vardı. Ben: ‘Yâ Resûlallâh falan oğulları ailesine yapılacak niyâha müstesna. Çünkü onlar cahiliye devrinde benim niyâhama katılmışlardı. Benim de onların niyâhasına katılmam gerekir; değil mi?’ dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v): ‘Peki falan oğullarına yapılacak niyâha müstesna olsun’ buyurdu.”⁴⁴⁸

Senedler bir araya getirildiğinde oluşan şema şöyledir:

Hafsa rivayetleri Ümmü Atıyye'den almış, kendisinden de Eyyûb, Hişâm ve Âsım rivayet etmiştir. Buhârî Ahkâm rivayetinde “فَمَا وَفَّتْ امْرَأَةٌ إِلَّا أُمُّ سُلَيْمٍ وَأُمُّ الْعَلَاءِ وَابْنَةُ أَبِي سَيْرَةَ امْرَأَةٌ مُعَاذٍ أَوْ ابْنَةُ أَبِي سَيْرَةَ وَامْرَأَةٌ مُعَاذٍ (Benimle beraber bey'at eden kadınlardan Ümmü Süleym, Ümmü'l-Alâ, Ebû Sebre'nin kızı Muâz b. Cebel'in karısı veya Ebû Sebre'nin kızı ve Muâz b. Cebel'in karısı hariç kimse sözünü tutmadı) lafızları vardır. Müslim ikinci rivayette sadece “فَمَا وَفَّتْ مِنَّا عَيْرُ حَمْسٍ مِنْهُنَّ أُمُّ سُلَيْمٍ” (Ümmü Süleym) ibaresi yer alır. Buhârî'nin Tefsir rivayetinin ve Ebû Dâvûd'un rivayetinin senedi aynı olmakla beraber Ebû Dâvûd sadece “نَهَانَا عَنِ النَّيَاحَةِ” kısmını tahrir etmiştir.

Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle niyâhanın yasaklandığı bildirilen 5 rivâyetin, senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

⁴⁴⁸ Müslim, “Cenâiz”, 1554.

“Niyâha”, ölünün arkasından bağıra çağıra yas edip ağlamaktır. Rivayetlerde, Mümtehîne Sûresi 12. ayeti nazil olunca Resûlullah (s.a.v)’in kadınlardan biat aldığı, bu kadınlar içinde Ümmü Atıyye ve Ümmü Süleym’in olduğu, bu biatta niyâhanın yasaklandığı haber verilmektedir. Kadınlardan biat alınma haberleri, Kütüb-i Sitte’nin muhtelif bölümlerinde yer almaktadır.⁴⁴⁹

Bu rivayette, niyâhanın haram olduğuna dair delil vardır. Müslim’de yer alan rivayette sadece Ümmü Atıyye’ye ruhsat verildiği görülmektedir. Bazı Mâlikî imamları bu rivayetlere göre niyâhanın caiz olduğunu, “Câhiliye devrindeki gibi saçını başını yolarak yapılan niyâha haramdır.” demişlerdir. Cumhur ulemaya göre niyâha yâni ölünün arkasından bağıra çağıra yas edip ağlamak mutlak surette haramdır.⁴⁵⁰

Ölüm sebebiyle insanın üzülmesi, acısını açığa vurup sessizce ağlamasında bir sakınca yoktur. Hz. Peygamber de çocuklarının vefatlarında sessizce ağlamıştır.⁴⁵¹ Hz. Peygamber’in “...göz ağlar, kalp üzülmür, fakat Rabbimizin razı olmayacağı söz söylemeyiz.”⁴⁵² cümlesinde hayat bulan davranışı Müslümanlar için örnektir.

1.4.1.3. Kadınlara Cenazelerin Arkasında Yürümenin Yasaklanması

Hz. Peygamber’in kadınlara cenazelerin arkasından yürümelerini yasakladığını bildiren rivayetler Müslim, İbn Mâce⁴⁵³ ve Ebû Dâvûd⁴⁵⁴ tarafından eserlerinin Cenâiz kitabında yer almaktadır.

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ
عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ نُهِينَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

⁴⁴⁹ Bk. Buhârî, “Cenâiz”, 35; Buhârî, “Tefsir”, 30; Buhârî, “Ahkâm”, 49; Müslim, “Cenâiz”, 934; Nesâî, “Bey’at”, 18.

⁴⁵⁰ Nevevî, *el-Minhâc*, 6/238.

⁴⁵¹ Buhari, “Cenâiz”, 43.

⁴⁵² Buhari, “Cenâiz”, 32

⁴⁵³ İbn Mâce, “Cenâiz”, 50:

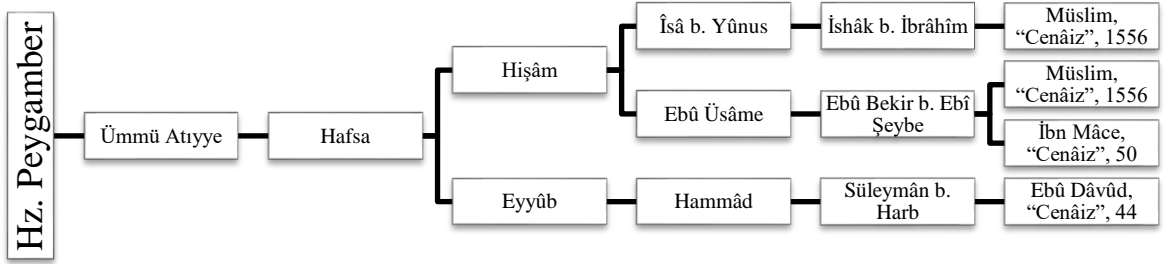
حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ نُهِينَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

⁴⁵⁴ Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 44:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ نُهِينَا أَنْ نَتَّبِعَ الْجَنَائِزَ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

“Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Yine bize İshâk b. İbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsâ b. Yûnus haber verdi. Bu râvilerin ikisi de Hişâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den rivayet etti. Ümmü Atıyye: “Biz cenazelerin arkasında yürümekten nehy olunduk. Ama bu mesele bize haram kılınmadı.” dedi.⁴⁵⁵

Senedlerin şeması şöyledir:

Hafsa rivayeti Ümmü Atıyye'den almış, ondan da Hişâm ve Eyyûb nakletmiştir. Müslim ve İbn Mâce aynı sened ve aynı lafız ile tasnif etmişlerdir. Müslim ve İbn Mâce, *عن اَتْبَاعِ الْجَنَائِزِ* lafzı ile Ebû Dâvûd, *أَنْ تَتَّبِعَ الْجَنَائِزَ* lafzı ile nakletmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemiş olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Bu rivayette kadınların cenaze arkasından gitmelerinin yasaklanması meçhul sigasıyladır. Meçhul sigaların hükmü ihtilafli bir konudur. Cumhuriyet, bu sigalar ile gelen rivayetlerin merfû hükmünde olduklarını söylemiştir. Bu hadise göre kadınların cenazeyi takip etmeleri haram değil mekruhtur. *وَلَمْ يُعْرَمَ عَلَيْنَا* yani “üzerimize farz kılınmadı” manasındadır. Bu ifade tekit edilmemiş ve kesinlik ifade etmemektedir.⁴⁵⁶

Kadınların cenaze törenine katılması ile ilgili iki farklı görüş vardır. Bir grup, kadınların hiçbir şekilde cenazeyi takip edemeyeceklerini söylemiştir. Hatta bu konuda İbrâhîm en-Nehâî'den; “Cenaze ve erkekler evden çıkınca, kadınların cenazeyi takip

⁴⁵⁵ Müslim, “Cenâiz”, 1556.

⁴⁵⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 7/2.

etmemeleri için evin kapısını kapatıyorlardı.”⁴⁵⁷ sözü nakledilmiştir. Şa’bî; “Kadınların cenazeye katılması bidattir.” demiştir. İbn Cüreyc, Atâ’ya; “Kadınların cenazeye katılmasını sordum. ‘Fitnedir.’ cevabını verdi.” demiştir.⁴⁵⁸ Bu görüşü savunanların, kadınların cenazeye gitmelerini engellemelerinin nedeninin, fitneye sebep verme olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık kadınların cenazeye katıldıklarına dair rivayetler de vardır: “*Mescitte namaz kılmak için ve öldürülmüş birisinin cenaze namazı dışında kadınların cemaate katılmasında hayır yoktur.*”⁴⁵⁹ “*Osman b. Affân, Abdullah b. Ömer ve Ebû Hureyre, Medine’de cenaze namazlarını kadın-erkek cemaat halinde kılarlardı. Erkekler imamın arkasında, kadınlar da onların arkasında saf tutarlardı.*”⁴⁶⁰ Bu bilgiler doğrultusunda cenazeye katılma yasağının o günün şartları çerçevesinde olduğu göz önünde bulundurularak değişmez bir kural olarak görmek doğru değildir. Müctehidlerin dile getirdiği fitne endişesi de dikkate alınarak, kadınların da cenaze merasimlerine katılmalarını kolaylaştırmak gerekmektedir. Çünkü insan, yakınlarına ve Müslüman kardeşlerine karşı son görevlerini yerine getirmek istemektedir.⁴⁶¹

1.4.1.4. Kadının Ölen Kocası İçin Dört Ay On Gün Yas Tutması

Kadınların ölü için üç gün, kocası için dört ay on gün yas tuttuğunu bildiren rivayetlerin hepsi aynı manada olup birbirlerini tefsir etmektedirler. Rivayetler Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ لَا يَجِلُّ لِامْرَأَةٍ تُوْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُجِدَّ فَوْقَ ثَلَاثِ إِلَّا عَلَى زَوْجِ فَإِنَّهَا لَا تَكْتَجِلُ وَلَا تَلْبَسُ تَوْبًا مَصْنُوعًا إِلَّا تَوْبَ عَصَبٍ وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا حَفْصَةُ حَدَّثَنِي أُمُّ عَطِيَّةَ نَهَى النَّبِيُّ

⁴⁵⁷ Abdürrezzâk es-San’ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi’ es-San’ânî el-Himyârî, *el-Musannef* (Kâhire: Dâru’t-Tâsil, 2010), 3/343.

⁴⁵⁸ Abdürrezzâk es-San’ânî, *el-Musannef*, 3/343.

⁴⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/66.

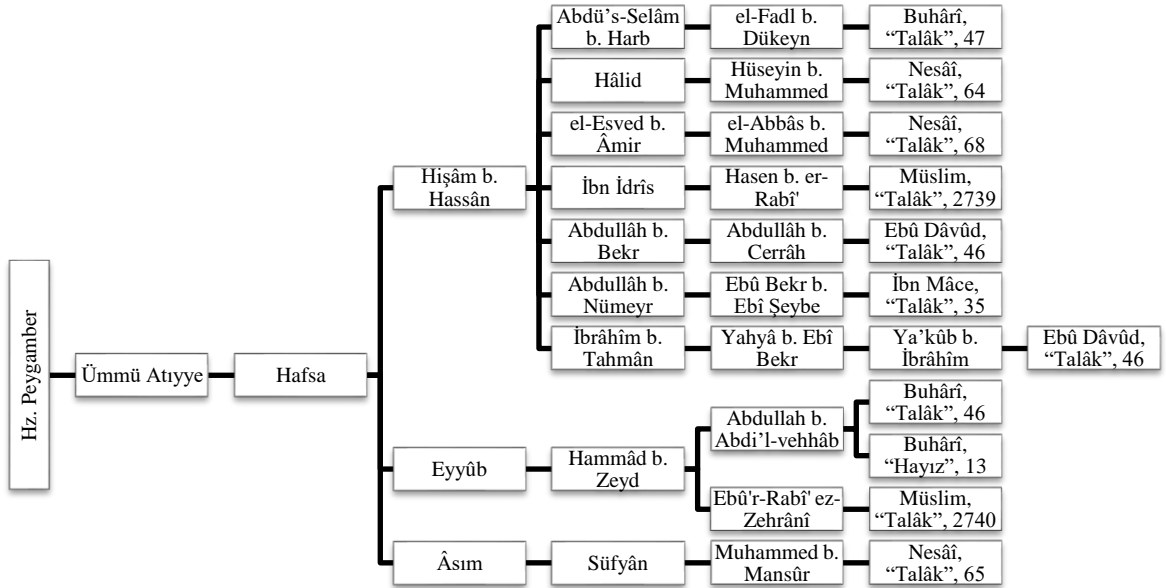
⁴⁶⁰ Mâlik, *Muvatta’*, “Cenâiz”, 29.

⁴⁶¹ Mahmut Yeşil, “Kadınların Cemaate İştiraki ile İlgili Hadisler Üzerine Bir İnceleme”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 / 17 (Haziran 2004), 59.

﴿ وَلَا تَمَسَّ طَبِيبًا إِلَّا أَذْنَى طُهْرَهَا إِذَا طُهِّرَتْ نُبْدَةً مِنْ قُسْطٍ وَأَطْفَارٍ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْقُسْطُ وَالْكَسْتُ مِثْلُ الْكَافُورِ وَالْقَافُورِ ﴾

“Bize el-Fadl b. Dükeyn şöyle rivayet etti: Bize Abdü's-Selâm b. Harb, Hişâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den rivayet etti: Ümmü Atıyye şöyle dedi: “Nebî (s.a.v), 'Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına kocasından başka bir ölü için üç gündün fazla zinet ve süslenmeyi terk etmesi helal olmaz. Şüphesiz o kadın bu süre içinde gözüne sürme de çekmez, süs için boyanmış elbise de giymez, ancak Yemen'in asb denilen çizgili kumaşını giyebilir' buyurdu.” (Buhârî'nin şeyhi olan Muhammed b. Abdillâh İbnü'l-Müsennâ) el-Ensârî söyle dedi: Bize Hişâm rivayet etti: Bize Hafsa bint Sîrîn rivayet etti: Bize Ümmü Atıyye şöyle rivayet etti: “Nebî (s.a.v)-geçen şeyleri- nehyetti ve 'O kadın güzel koku da sürünmez. Ancak hayızdan temizlendiği sıralarda bir parça kust yâhud tırnak kustu buhuru sürebilir' buyurdu. Ebû Abdillâh el-Buhârî: "el-Kust" ve "el-Küst", "el-Kâfûr" ve "el-Gâfûr" gibidir, dedi.⁴⁶²

Senedler bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır.

⁴⁶² Buhârî, “Talâk”, 47.

Hafsa'dan nakledilen yas süresi ile ilgili rivayetleri bir araya getirdiğimizde karşımıza bu tablo çıkmaktadır. Nesâî'de⁴⁶³ 3, Müslim'de⁴⁶⁴ 2, Buhârî'de⁴⁶⁵ 3, Ebû Dâvûd'da⁴⁶⁶ 1 ve İbn Mâce'de⁴⁶⁷ 1 rivayet yer aldığı tespit edilmiştir. Rivayet kısa ve uzun metinlerle Tirmizî hariç diğer Kütüb-i Sitte eserlerinde yer almaktadır. Hafsa bint Sîrîn, rivayetleri Ümmü Atıyye'den almış, kendisinden Eyyûb, Hişâm b. Hassân ve

⁴⁶³ Nesâî, "Talâk", 64:

أَخْبَرَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُجِدُ امْرَأَةً عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ فَإِنَّهَا تُجِدُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تُؤَبِّ عَصَبٍ وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا تَمْتَسِطُ وَلَا تَمْسُ طَبِيئًا إِلَّا عِنْدَ طَهْرِهَا حِينَ تَطْهَرُ نُبْدًا مِنْ قُسْطٍ وَأَطْفَارٍ

Nesâî, "Talâk", 65.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُنْصَوِّرٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَجِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُجِدَّ عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تَخْتَصِبُ وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا تَمْسُ طَبِيئًا إِلَّا إِذَا طَهَّرْتَ نُبْدَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَطْفَارٍ

Nesâî, "Talâk", 68:

أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ هُوَ الثُّورِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَخَّصَ لِلْمُتَوَفَّى عَنْهَا عِنْدَ طَهْرِهَا فِي الْقُسْطِ وَالْأَطْفَارِ

⁴⁶⁴ Müslim, "Talâk", 2739:

وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تُجِدُ امْرَأَةً عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا تَمْسُ طَبِيئًا إِلَّا إِذَا طَهَّرْتَ نُبْدَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَطْفَارٍ

Müslim, "Talâk", 2740:

وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الرَّهْرَائِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُجِدَّ عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا نَتَطَيَّبُ وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَقَدْ رَخَّصَ لِلْمَرْأَةِ إِذَا اغْتَسَلَتْ إِحْدَانًا مِنْ مَجِيضِهَا فِي نُبْدَةٍ مِنْ قُسْطٍ وَأَطْفَارٍ

⁴⁶⁵ Buhârî, "Talâk", 46:

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُجِدَّ عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا نَتَطَيَّبُ وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تُؤَبِّ عَصَبٍ وَقَدْ رَخَّصَ لَنَا عِنْدَ الطَّهْرِ إِذَا اغْتَسَلْتَ إِحْدَانًا مِنْ مَجِيضِهَا فِي نُبْدَةٍ مِنْ كُسْتٍ أَطْفَارٍ وَكُنَّا نُنْهَى عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

Buhârî, "Hayız", 13:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَوْ هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُجِدَّ عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا نَتَطَيَّبُ وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تُؤَبِّ عَصَبٍ وَقَدْ رَخَّصَ لَنَا عِنْدَ الطَّهْرِ إِذَا اغْتَسَلْتَ إِحْدَانًا مِنْ مَجِيضِهَا فِي نُبْدَةٍ مِنْ كُسْتٍ أَطْفَارٍ وَكُنَّا نُنْهَى عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ

⁴⁶⁶ Ebû Dâvûd, "Talâk", 46:

حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدُّورِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْجَرَّاحِ الْفُهَيْسِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ يَحْيَى ابْنِ بُكَيْرٍ السَّمْعِيُّ عَنْ هِشَامٍ وَهَذَا لَفْظُ ابْنِ الْجَرَّاحِ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تُجِدُ الْمَرْأَةَ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ فَإِنَّهَا تُجِدُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تُؤَبِّ عَصَبٍ وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا تَمْسُ طَبِيئًا إِلَّا إِذَا طَهَّرْتَهَا إِذَا طَهَّرْتَهَا مِنْ مَجِيضِهَا بِنُبْدَةٍ مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَطْفَارٍ

⁴⁶⁷ İbn Mâce, "Talâk", 35:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُجِدُ عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا امْرَأَةً تُجِدُّ عَلَى رَوْحِهَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَلَا تَكْتَجِلُ وَلَا تَمْسُ طَبِيئًا إِلَّا إِذَا طَهَّرْتَهَا بِنُبْدَةٍ مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَطْفَارٍ

Âsım el-Ahvel nakletmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'de “لا تحد امرأة”, Buhârî'nin iki senedinde ve Müslim'in üç senedinde de “أَنْ تُجَدَّ عَلَى مَيِّتٍ” lafızları bulunmaktadır. Buhârî “إِذَا اغْتَسَلَتْ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا فِي بُدَّةٍ مِنْ كُسْتِ أَظْفَارٍ”, Ebû Dâvûd “إِلَّا عِنْدَ أَدْنَى طُهْرَهَا بِبُدَّةٍ مِنْ قُسْطٍ” İbn Mâce “إِلَّا عِنْدَ أَدْنَى طُهْرَهَا بِبُدَّةٍ مِنْ قُسْطٍ” en kısa metin Nesâî'de “أَوْ أَظْفَارٍ” lafızlarıyla tahrir edilmiştir. Hafsa bint Sîrîn rivayetleri Ümmü Atıyye'den almış, kendisinden Eyyûb, Hişâm b. Hessân ve Âsım el-Ahvel nakletmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 10 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

“İhdâd” kelimesi, cenaze sebebiyle yas tutarken kadının süslenmeyi ve güzel koku sürünmeyi bırakmasıdır. Cahiliyye döneminde kadınlar bir yıl süre ile iddet beklerlerdi. Hz. Peygamber iddet süresini ve şartlarını yeniden düzenlemiştir.⁴⁶⁸ Bu rivayetten şu hükümler çıkarılmıştır: Büyük, küçük, hür, köle bütün eşler için dört ay on gün iddet beklemek vaciptir. İddet süresince ihtiyaç hali olsun olmasın الكحل “sürme çekmek”, bedenine veya elbisesine güzel koku sürmek, kumaşında doğal olarak bulunmayanlar hariç süslü elbise giymek yasaklanmıştır. Ancak hayızdan temizlenirken bir parça koku kullanabilir.⁴⁶⁹ “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, dört ay on gün (iddet) beklerler.”⁴⁷⁰ ayeti gereğince iddet süresi, kadının hamile olmadığı taktirde dört ay on gündür. “Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.”⁴⁷¹ ayetine göre hamile kadının iddeti, doğum yapıncaya kadardır. İddet beklemenin birtakım hikmetleri vardır. Kadının eski evliliğinin etkisi altında olması gibi psikolojik sebepler ile eski kocasının haklarının korunması ve neslin karışma ihtimali bunlardandır.⁴⁷²

⁴⁶⁸ Buhârî, “Talâk”, 45.

⁴⁶⁹ Aynî, ‘Umdetü’l-kârî, 3/419-421.

⁴⁷⁰ Bakara, 2/234.

⁴⁷¹ Talâk, 65/4.

⁴⁷² Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 446.

1.4.1.5. Bayram Günü Kadınlara, Genç Kızlara ve Hayızlı Kadınlara Namazgâha Çıkmalarının Emredilmesi

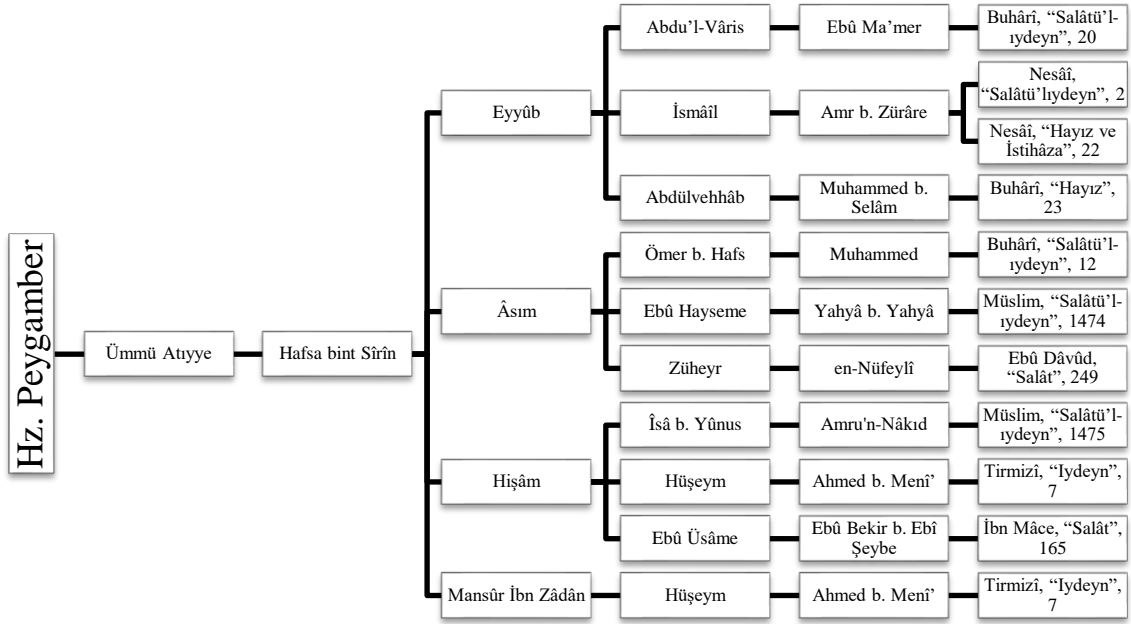
Bayram günü kadınlara, genç kızlara ve hayızlı kadınlara namazgâha çıkmalarının emredildiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ جَوَارِيَنَا أَنْ يَخْرُجْنَ يَوْمَ الْعِيدِ فَبَاءَتْ امْرَأَةٌ فَنَزَلَتْ فَصَرَ بَنِي خَلْفٍ فَأَتَيْتُهَا فَحَدَّثْتُ أَنَّ رَوْحَ أُخْتِهَا عَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثِنْتِي عَشْرَةَ عَشْرَةَ فَكَانَتْ أُخْتُهَا مَعَهُ فِي سَبْتِ عَزْرَاتٍ فَقَالَتْ فَكُنَّا نَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى وَنُدَاوِي الْكَلْمَى فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جَلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ فَقَالَ لِنُلْبِسْهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جَلْبَابِهَا فَلَيْسَ هَذَا الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ حَفْصَةُ فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمُّ عَطِيَّةَ أَتَيْتُهَا فَسَأَلْتُهَا أَسْمَعْتِ فِي كَذَا وَكَذَا قَالَتْ نَعَمْ بِأَبِي وَقَلَّمَا ذَكَرْتَ النَّبِيَّ ﷺ إِلَّا قَالَتْ بِأَبِي قَالَ لِيَخْرُجَ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتِ الْخُدُورِ أَوْ قَالَ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ شَكَ أَيُّوبُ وَالْحَيْضُ وَيَعْتَزُّنَّ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى وَلَيْسَ هَذَا الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ فَقُلْتُ لَهَا الْحَيْضُ قَالَتْ نَعَمْ أَلَيْسَ الْحَائِضُ تَشْهَدُ عَرَافَاتٍ وَتَشْهَدُ كَذَا وَتَشْهَدُ كَذَا

“Bize Ebû Ma’mer rivâyet etti. O şöyle dedi: Bize Abdülvâris rivâyet etti. O şöyle dedi: Bize Eyyûb, Hafsa bint Sîrîn'den rivâyet etti. O şöyle dedi: “Biz genç kızlarımızı bayram gününde namaz yerine çıkmalarından men' ederdik. Basra'ya bir kadın geldi ve Halef oğulları kasrına girdi. Ben de o kadının yanına gittim. O kadın, kız kardeşinin kocasının Nebî ile birlikte on iki gazvede bulunduğunu, kız kardeşinin de bizzat bunlardan altı gazvede kocası ile beraber bulunduğunu, onun ‘Biz hastalara bakıyor ve yaralılara ilâç yapıyorduk’ dediğini rivâyet ettikten sonra dedi ki: Kız kardeşim: ‘Yâ Resûlallâh, bizden herhangi birimizin cilbâbı yani örtünecek dış elbisesi olmazsa, namaz yerine çıkmamasında sakınca var mı?’ diye sordu. Resûlullah da: ‘Diğer bir kadın arkadaşı kendi cilbâblarından birini ona giydirdin de bu kadın hayır (meclislerin) de ve mü'minlerin duasında hâzır bulunsun’ buyurdu.” Hafsa bint Sîrîn şöyle dedi: Ümmü Atıyye buraya geldiğinde ben onun yanına geldim ve böyle böyle buyurduğunu işittin mi? diye sordum. Ümmü Atıyye şöyle dedi: Babam O'na feda olsun, evet işittim. -Ümmü Atıyye ne zaman Nebî (s.a.v)'i ansa, muhakkak bi ebî, yâni O'na babam feda olsun der idi- Nebî (s.a.v): “Örtülü olan genç kızlar -yâhud: Genç kızlar ve örtülü olan hanımlar (râvi Eyyûb terâdîli söylemiştir)-ve hayızlı kadınlar namaz yerine çıksınlar ve kadınlar da hayır (meclislerince ve mü'minlerin duasında hâzır bulunsunlar, yalnız hayızlı kadınlar namaz yerinden uzak dursunlar” buyurdu. Hafsa dedi ki: Ben Ümmü Atıyye'ye: Hayızlılar da mı? dedim. Ümmü Atıyye: Evet, bu hayızlı kadınlar Arafat'ta ve fulân fulân yerlerde hâzır bulunuyorlar mı? diye cevâb verdi.”⁴⁷³

Senedler bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır:

⁴⁷³ Buhârî, “Salâtü'l-ıydeyn”, 20.

Hafsa'nın bayram namazı rivayetlerini bir araya getirdiğimizde karşımıza bu tablo çıkmaktadır. Müslim'de⁴⁷⁴ 2, Buhârî'de⁴⁷⁵ 3, Tirmizî'de⁴⁷⁶ 1, Nesâî'de 2, Ebû

⁴⁷⁴ Müslim, "Salâtü'l-rydeyn", 1474.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْمَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نُؤْمَرُ بِالْخُرُوجِ فِي الْعِيدَيْنِ وَالْمَحَبَّةِ وَالْبِكْرِ قَالَتْ
الْحَيْضُ يُخْرَجُ فِيكَ خَلْفَ النَّاسِ يُكَبِّرُونَ مَعَ النَّاسِ

Müslim, "Salâtü'l-rydeyn", 1475.

وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُخْرَجَهُنَّ فِي الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى
الْعَوَاتِقَ وَالْحَيْضَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَعْتَرِلُنَّ الصَّلَاةَ وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ فَلَمَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِحْدَانَا لَا يَكُونُ لَهَا جِلْبَابٌ قَالَ لَتَلْبِسُهَا
أَحْتَهَا مِنْ جِلْبَابِهَا

⁴⁷⁵ Buhârî, "Salâtü'l-rydeyn", 12:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَمْرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ عَاصِمِ بْنِ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نُخْرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ حَتَّى نُخْرَجَ الْبِكْرُ مِنْ خَدْرِهَا حَتَّى
نُخْرَجَ الْحَيْضُ فَيَكُنْ خَلْفَ النَّاسِ فَيُكَبِّرُونَ بِتَكْبِيرِهِمْ وَهُمْ يَدْعُونَ بِدَعْوَتِهِمْ يَرْجُونَ بَرَكَاتَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطَهْرَتَهُ

Buhârî, "Hayız", 23:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ هُوَ ابْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَبِي يُونُسَ عَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ عَوَاتِقَنَا أَنْ يُخْرَجْنَ فِي الْعِيدَيْنِ فَقَدِمَتْ امْرَأَةٌ فَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ
فَحَدَّثَتْ عَنْ أُخْتِهَا وَكَانَ رُوحُ أُخْتِهَا غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِنْتِي عَشْرَةَ عَشْرَةَ وَكَانَتْ أُخْتِي مَعَهُ فِي سَبْتٍ قَالَتْ كُنَّا نَدَاوِي الْكَلْمَى وَنَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى فَسَأَلَتْ
أُخْتِي النَّبِيَّ ﷺ أَعَلَى إِحْدَانَا نَاسٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ قَالَ لَتَلْبِسُهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا وَلَتَشْهَدَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ فَلَمَّا قَدِمَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ
سَأَلْتُهَا أَسْمِعْتِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ بَابِي نَعَمْ وَكَانَتْ لَا تَذْكُرُهُ إِلَّا قَالَتْ بَابِي سَمِعْتَهُ يَقُولُ يُخْرَجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ أَوْ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتِ الْخُدُورِ وَالْحَيْضُ
وَلَتَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ وَيَعْتَرِلُنَّ الْحَيْضَ الْمُصَلَّى قَالَتْ حَفْصَةَ فَلَمَّا قَالَتْ الْحَيْضُ فَقَالَتْ أَلَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ وَكَذَا وَكَذَا

⁴⁷⁶ Tirmizî, "Iydeyn", 7:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ بِحَوَاهِ (أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُخْرَجُ الْأَبْكَارَ وَالْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ
الْخُدُورِ وَالْحَيْضَ فِي الْعِيدَيْنِ فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَعْتَرِلُنَّ الْمُصَلَّى وَيَشْهَدْنَ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ قَالَتْ إِحْدَاهُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ قَالَ فَلْتَعْرِهَا أُخْتُهَا مِنْ
جِلْبَابِهَا)

Dâvûd'da⁴⁷⁷ 1 ve İbn Mâce'de⁴⁷⁸1 rivayet yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konuda Hafsa'dan Kütüb-i Sitte eserlerinde toplam 11 rivayet bulunmaktadır. Hafsa bint Sîrîn, rivayetleri Ümmü Atıyye'den almış, kendisinden Eyyûb, Hişâm b. Hessân, Mansûr İbn Zâdân ve Âsım el-Ahvel nakletmiştir. En uzun metin Buhârî Salâtü'l-ıydeyn'de en kısa rivayet Ebû Dâvûd'da yer almaktadır. Buhârî'nin diğer rivayetinde “كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نُخْرَجَ يَوْمَ” “أَسْمَعْتَ رَسُولَ اللَّهِ” kısmından başlamaktadır. Nesâî'nin iki rivayeti aynı lafızla olup Hafsa'nın soru sorduğu görülmektedir. Müslim'de “فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَعْتَزَلْنَ الصَّلَاةَ” lafızları var iken Buhârî ve Ebû Dâvûd'da “قَالَتْ الْحَيْضُ يَخْرُجْنَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ”, Nesâî ve Tirmizî'de “فَيَعْتَزَلْنَ الْمُصَلَّى” lafızları bulunmaktadır. Anlaşıldığı gibi mana ile rivayetten kaynaklanan farklılıklar anlam değişikliğine sebep olmamaktadır. Rivayetler bir arada görüldüğünde birbirlerini tefsir ettikleri anlaşılmaktadır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 10 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hadis نُؤْمَرُ “emir olunduk” şeklinde meçhul ve أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ “Resûlullâh bize emretti” şeklinde malum sigâ ile rivayet edilmiştir. Rivayetlerde yer alan الأَبْكَارَ “genç kızlar”, العَوَاتِقَ “bulûğa ermiş genç kızlar, babasının hizmetini gördüğü için böyle isimlendirilmiştir”, وَدَوَاتِ الْخُدُورِ “örtülü kadınlar”, الْحَيْضُ “hayızlı kadınlar” manasındadır. Mana ile rivayetten kaynaklanan lafız farklılıkları görülmektedir.

Bu hadislerden çıkarılabilecek hükümler şunlardır: Hayızlı kadınlar Allah'ı zikretmekten alıkonulamazlar. Hattâbî; “Hayızlı kadınlar ilim meclislerinde ve hayır dua yapılan yerlerde bulunur fakat mescitlere giremezler.”, İbn Battâl; “Bu hadis, temiz ve hayızlı kadınların berekete ermek ümidiyle bayram namazına çıkmalarına, hayızlı kadınların musalladan uzak durmaları gerektiğine delildir.”, Nevevî; “Kadınların bayram namazına çıkmalarına izin verilmiş ama bugün bu durum fitneye sebep olmaktadır. Bu sözü Hz. Âişe doğrulamıştır.” demiştir. İbnü'l Mübârek'in kadınların bugün bayram namazlarına çıkışını mekruh gördüğü rivayet edilmiştir.⁴⁷⁹

Hiz. Peygamber, hayız olanlar ile birlikte genç-yaşlı kadınları bütün bayram namazlarına çağırmıştır. Hiz. Peygamber, yağışsız günlerde bayram namazlarını açık bir meydan olan musallâ denilen yerde kıldırıyordu. Musalla, mescidin içinde olmamakla

⁴⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Salât”, 249.

⁴⁷⁸ İbn Mâce, “Salât”, 165.

⁴⁷⁹ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 3/452.

beraber namaz kılmak için toplanılan bir mekândır. Hz. Peygamber herhangi bir ayırım yapmadan kadınları, namaz kılınan bir mahalle yani musallaya davet etmiştir. Ayrıca yağmurlu günlerde bayram namazının mescidin içinde kılındığı bilinmektedir. Her ne kadar bir kısım âlim, hayızlı kadınların mescide girmesine müsaade etmemişse de Hz. Peygamber'in hayız olan kadınların mescide girmesinde bir sakınca görmediği anlaşılmaktadır. Eğer o yağmurlu günlerde ayırım yapmaksızın tüm kadınların mescide girmesinde bir sakınca görseydi, kadınların ibadet ve sosyal hayatını yakından ilgilendiren bu konuda gerekli uyarıları yapardı. “*Âişe (r. anhâ) şöyle dedi: ‘Resûlullah (s.a.v.) bana; ‘Mescidden seccadeyi aliver.’ dedi. ‘Ben hayızlıyım.’ dedim. Bunun üzerine: ‘Senin hayızın elinde değildir.’ buyurdu.*” Mezkûr rivayet de Hz. Peygamber'in hayızlı kadının elinin temiz olduğunu belirtmesi, kadınların mescidlere girebileceğine işaret etmektedir.⁴⁸⁰

1.4.1.6. Nüseybe'nin Zekât Koyunundan Et Göndermesi

Hz. Peygamber'in Nüseybe'ye sadaka olarak bir koyun gönderdiği ve Nüseybe'nin de bu koyundan Hz. Âişe'ye bir parça göndermesinin anlatıldığı rivayet, Buhârî⁴⁸¹ ve Müslim⁴⁸² tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ
بُعِثَ إِلَى نُسَيْبَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ بِشَاةٍ فَأَرْسَلْتُ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مِنْهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقُلْتُ لَا إِلَّا مَا
أَرْسَلْتُ بِهِ نُسَيْبَةَ مِنْ تِلْكَ الشَّاةِ فَقَالَ هَاتِ فَقَدْ بَلَغَتْ مَجْلَهَا

⁴⁸⁰ Soyâl Şenol, “Kadınların Özel Hallerinde Mescide Girmesini İlgilendiren Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi”, 261.

⁴⁸¹ Buhârî, “Zekât”, 63:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقَالَتْ لَا إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ إِلَيْنَا نُسَيْبَةَ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثْتَ بِهَا مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَجْلَهَا

Buhârî, “Hibe”, 5:

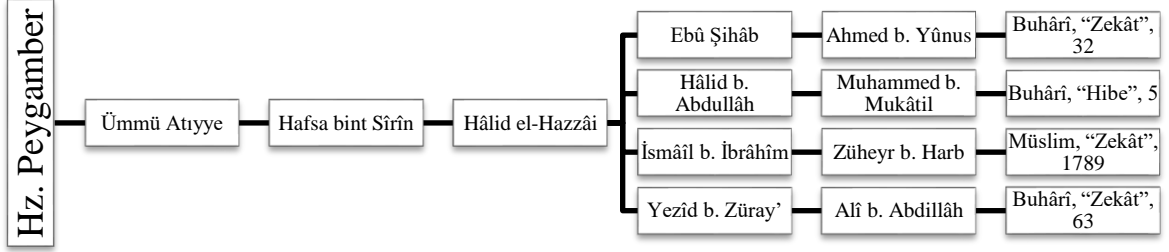
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهَا فَقَالَ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقَالَتْ لَا إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ أُمِّ عَطِيَّةَ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثْتَ إِلَيْنَا مِنَ الصَّدَقَةِ قَالَ إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَجْلَهَا

⁴⁸² Müslim, “Zekât”, 1789:

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ بَعَثَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَاةٍ مِنَ الصَّدَقَةِ فَبَعَثْتُ إِلَى عَائِشَةَ مِنْهَا
بِشَيْءٍ فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عَائِشَةَ قَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقَالَتْ لَا إِلَّا أَنْ نُسَيْبَةَ بَعَثْتُ إِلَيْنَا مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثْتُمْ بِهَا إِلَيْنَا قَالَ إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَجْلَهَا

“Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Şihâb, Hâlid el-Hazzâi’den; o da Hafsa bint Sîrîn’den; o da Ümmü Atıyye (r. anha)’dan rivayet etti. O şöyle dedi: Nüseybe el-Ensârîyye’ye bir koyun gönderilmişti. Nüseybe de bu koyunun etinden bir parça Âişe’ye göndermişti. Bu sırada Nebî (gelip): “Yanınızda yiyecek bir şey var mı?” diye sordu. Âişe dedi ki: “Benim yanımda bir şey yoktur, yalnız Nüseybe’nin şu zekât koyunundan (bana) gönderdiği bir parça et vardır, dedim. Nebî (s.a.v): “Haydi getir! Sadaka yerine ulaşmıştır” buyurdu.”⁴⁸³

Senedler bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır:

Hafsa rivayeti Ümmü Atıyye’den almış, kendisinden de Hâlid el-Hazzâi nakletmiş ve rivayet onunla intişar etmiştir. Koyunu gönderenin Buhârî Hibe’de “أُمُّ عَطِيَّةٌ” diğer rivayetlerde “نُسَيْبَةُ” olduğu söylenmiştir. Nüseybe, Ümmü Atıyye’dir. Buhârî’de yer alan rivayetlerde, “الشَّاةُ الَّتِي بَعَثَتْ إِلَيْهَا” Nüseybeye koyun gönderildiği geçmekteyken Müslim’de “الشاة التي بعثتم بها” Hz. Peygamber’in Nüseybe’ye sadaka olarak bir koyun gönderdiği ve kendisinin de bu koyundan Hz. Âişe’ye bir parça gönderdiği anlatılmaktadır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 4 rivâyet senet açısından sahihtir.

Bu hadiste sadakanın hediyeye dönüşmesine delil vardır. Sadaka olarak verilen şey, sadaka verilen kişinin mülkiyetine girdiğinde kişi artık onu satabilir veya hibe edebilir.⁴⁸⁴

⁴⁸³ Buhârî, “Zekât”, 32.

⁴⁸⁴ Aynî, ‘Umdetü’l-kârî, 8/313.

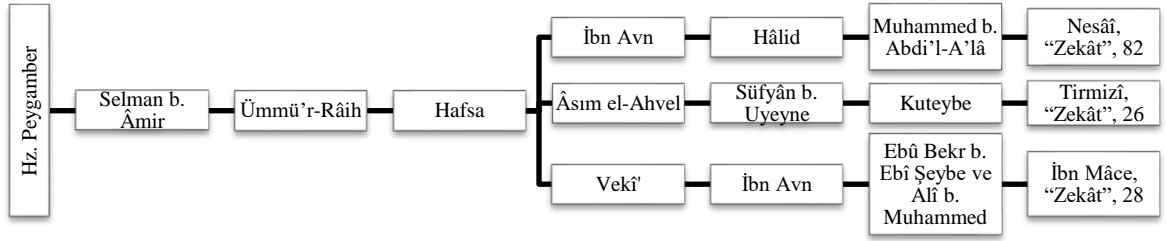
1.4.1.7. Akrabaya Tasaddukta Bulunmanın İki Sevâbı Olduğu

Akrabaya tasaddukta bulunmanın iki sevâbı olduğunu bildiren haber Tirmizî⁴⁸⁵, İbn Mâce ve Nesâî⁴⁸⁶’de yer almıştır.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنْ الرَّاخِ بْنِ صُلَيْعٍ عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرِ الضَّبِّيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الْقَرَابَةِ اثْنَتَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Alî b. Muhammed rivayet ettiler ve o ikisi şöyle dedi: Bize Vekî’, İbn Avn’dan, o da Hafsa bint Sîrîn’den, o da er-Rabâb er-Râih bint Suley’den, o da Selmân bin Âmir ed-Dabbî’den şöyle rivayet etti: Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu ki: “Fakire verilen sadaka bir sadakadır. Akrabalığı olan miskine verilen sadaka iki (hayır)dır. Sadaka ve sıla-ı rahimidir.”⁴⁸⁷

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Üç eserde yer alan ve sahâbî râvisi Selmân b. Âmir olan bu hadisi Hafsa, Ümmü'r-Râih'ten nakletmiştir. Mana ile rivayetten kaynaklanan lafız farkları bulunmaktadır. Tirmizî'de ki rivayet, Hz. Peygamber'in hurma ile hurma bulunmazsa su ile iftar edilmesini tavsiye etmesi ile başlamaktadır. Tirmizî ve Nesâî ذی الرِّجْمِ ile İbn

⁴⁸⁵ Tirmizî, "Zekât", 26:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنْ عَمِّهَا سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ يُتْلَغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ تَمْرًا فَالْمَاءُ فَإِنَّهُ طَهُورٌ وَقَالَ الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِيَ عَلَى ذِي الرَّجْمِ اثْنَتَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ

⁴⁸⁶ Nesâî, "Zekât", 82:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ الرَّاحِ عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ الصَّدَقَةَ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّجْمِ اثْنَتَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ

⁴⁸⁷ İbn Mâce, "Zekât", 28.

Mâce'de القرابة ذى lafzı ile rivayet etmişlerdir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hadisten akrabaya verilen sadakanın, yabancı kimselere verilen sadakadan üstün olduğuna işaret vardır. Kişi bu vesile ile hem sadaka sevabını kazanacak hem de akraba ile ilişki kurduğu için sıla-ı rahim sevabı kazanacaktır.

1.4.1.8. Hz. Peygamber'in Hurma ile Hurma Bulunmazsa Su ile İftar Edilmesini Tavsiye Etmesi

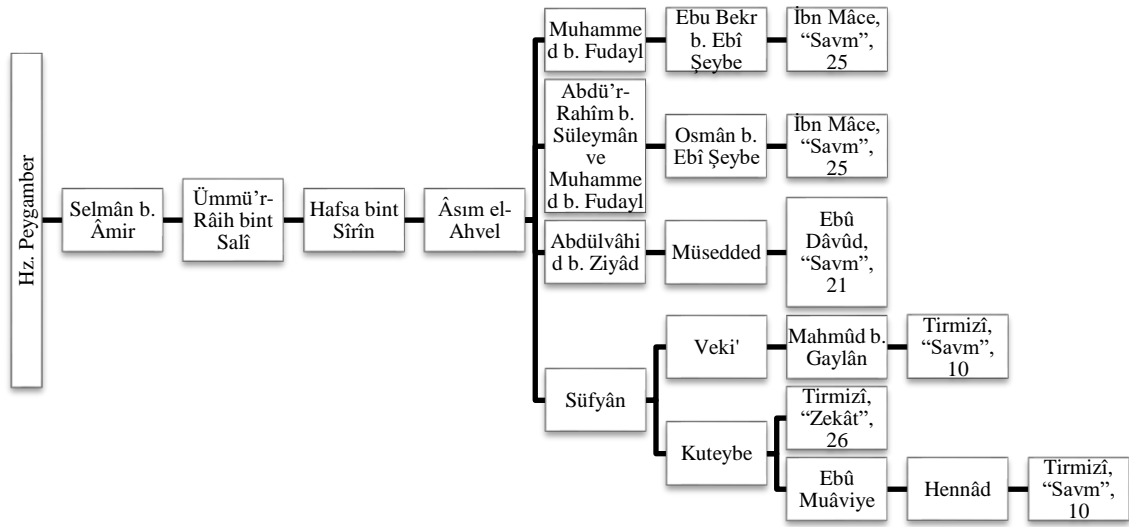
Hz. Peygamber'in hurma ve su ile iftar edilmesini tavsiye ettiği rivayet Selmân b. Âmir → er-Rabâb → Hafsa bint Sîrîn kanlıyla tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ ح وَحَدَّثَنَا هَنَادٌ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ أُنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ الرَّبَابِ عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرِ الضَّبِّيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ

“Bize Mahmûd b. Gaylân (şöyle) rivayet etti: Bize Veki’ (şöyle) rivayet etti: Bize Süfyân, Âsım el-Ahvel’den (şöyle) rivayet etti. Yine bize Hennâd (şöyle) rivayet etti: Bize Ebû Muâviye, Âsım el-Ahvel’den (şöyle) rivayet etti: Bize Kuteybe rivayet etti (şöyle) dedi: Bize Süfyân b. Uyeyne, Âsım el-Ahvel’den, o da Hafsa bint Sîrîn’den, o da er-Rabâb’dan, o da Selmân b. Âmir ed-Dabbî’den haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz orucunu açacağında hurma ile açsın.” İbn Uyeyne şu ilaveyi yapmıştır: “Çünkü o hurma bereketlidir. Hurma bulamayan su ile iftar etsin çünkü su temizdir.”⁴⁸⁸

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

⁴⁸⁸ Tirmizî, “Savm”, 10.

Tirmizî'de⁴⁸⁹ 2, Ebû Dâvûd⁴⁹⁰ ve İbn Mâce'de⁴⁹¹ birer rivayet yer aldığı tespit edilmiştir. Tirmizî Zekât ve Savm kitaplarında rivayete yer vermiş, Zekât kitabında akrabaya tasaddukta bulunmanın fazileti ziyadesi vardır. Hafsa bint Sîrîn, rivayeti er-Rabâb'dan almış, kendisinden Âsım el-Ahvel nakletmiştir. Tirmizî Zekât rivayetinde hurma için "فإنه بركة" ziyadesi vardır. Ebû Dâvûd'da "إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ صَائِمًا" lafzı diğer rivayetlerde "إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ" ibaresi yer almaktadır. Senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle 4 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Rivayet oruçlu kimselerin hurma ile iftar etmelerini teşvik etmektedir. Hurma ile iftar etmek menduttur. Arabistan'da yetişen hurma Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yer tutmuştur. Bu sebeple olsa gerek hurmanın öneminden bahseden sahih rivayetler olduğu gibi onun değeriyle ilgili kitaplarda çok zayıf rivayetler de görmek

⁴⁸⁹ Tirmizî, "Zekât", 26:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا سُهَيْبَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنْ عَمِّهَا سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ يُبَلِّغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى ثَمَرِ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ ثَمْرًا فَالْمَاءُ فَإِنَّهُ طَهُورٌ وَقَالَ الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِيَ عَلَى ذِي الرَّجْمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ

⁴⁹⁰ Ebû Dâvûd, "Savm", 21:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَّاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ عَمِّهَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ صَائِمًا فَلْيُفْطِرْ عَلَى الثَّمَرِ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ الثَّمَرَ فَعَلَى الْمَاءِ فَإِنَّ الْمَاءَ طَهُورٌ

⁴⁹¹ İbn Mâce, "Savm", 25:

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّجِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ أُمِّ الرَّبَابِ بِنْتِ صُلَيْعٍ عَنْ عَمِّهَا سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى ثَمَرٍ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى الْمَاءِ فَإِنَّهُ طَهُورٌ

mümkündür.⁴⁹² Resûlullâh'ın sevîk⁴⁹³ ile iftar ettiğini bildiren rivayet de oruçlunun bulabildiği şey ile yani yaşadığı coğrafyada ne meşhursa onunla iftar edebileceğini göstermektedir. Hurmanın olmaması durumunda su tavsiye edilmiş ve suyun temizleyici olduğu bildirilmiştir.

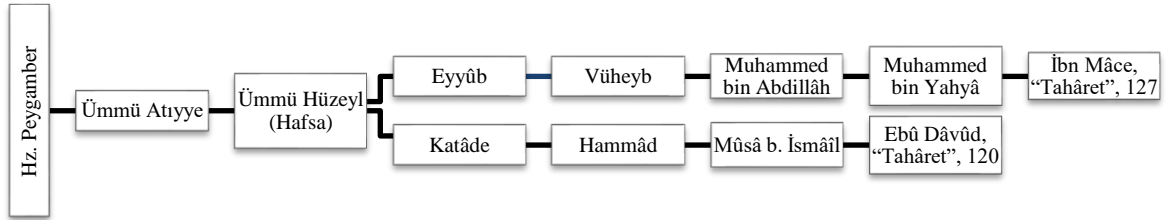
1.4.1.9. Kadınlardan Hayızdan Sonra Gelen Sarı ve Bulanık Akıntı

Kadınlardan hayızdan sonra gelen sarı ve bulanık akıntı ile ilgili rivayetler İbn Mâce ve Ebû Dâvûd'un⁴⁹⁴ eserlerinde tahrir edilmiştir.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا لَا نَعْدُ الصُّفْرَةَ وَالْكُدْرَةَ شَيْئًا

*Muhammed bin Yahyâ dedi ki: Bize Muhammed bin Abdillâh er-Rakkâşî rivayet etti: Bize Vüheyb, Eyyûb'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atıyye'den rivayet etti: Ümmü Atıyye dedi ki: "Biz (Nebî zamanında) sarılığı ve bulanıklığı hiçbir şey saymazdık."*⁴⁹⁵

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Hafsa bint Sîrîn, rivayeti Ümmü Atıyye'den almış, kendisinden Eyyûb ve Katâde nakletmiştir. Ümmü Hüzeyl, Hafsa bint Sîrîn'dir. Ebû Dâvûd بَعْدَ الطُّهْرِ ziyadesi vardır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

⁴⁹² Nebi Bozkurt, "Hurma", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/391-393.

⁴⁹³ Buhârî, "Savm", 43.

⁴⁹⁴ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 127:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَخْبَرَنَا حَمَّادٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أُمِّ الْهُذَيْلِ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ وَكَانَتْ بَايَعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ كُنَّا لَا نَعْدُ الْكُدْرَةَ وَالصُّفْرَةَ بَعْدَ الطُّهْرِ شَيْئًا

⁴⁹⁵ İbn Mâce, "Tahâret", 127.

Rivayette “Nebî zamanında” olduğu ibaresi yer almasa da bu durumun o dönemde hayız sayılmadığı anlaşılmaktadır. Rivayetten anlaşıldığına göre hayız bittikten sonra görülen sarı ve bulanık renkteki akıntı hayız değildir. Kadınların sarı renk bulaşmış pamukları Hz. Âişe’ye göndermeleri ve onun acele etmemelerini söylemesi⁴⁹⁶, bu akıntının hayız günleri içinde görülmesi şeklindedir. Akıntılar hayız günü içindeyse hayız, hayızdan sonra bir şey sayılmaz. Dolayısıyla iki rivayet arasında ihtilaf yoktur.

Sarı ve bulanık akıntı konusunda ihtilaf edilmiştir. Süfyan es-Sevrî, Hz. Ali ve Evzâ’ye göre bu hayız değildir, namaz terk edilmez, abdest alınıp namaz kılınır. Said b. el-Müseyyeb ve Ahmed b. Hanbel’e göre kadın bu durumda guslederek namaz kılar. Şâfiîler bu konuda ihtilaf etmiştir. Yaygın görüşe göre, bu akıntılar hayız kanı kesildikten fakat on beş gün içinde gelirse, bu hayız sayılır. Ancak on beş gün sonra gelen akıntı hayız değildir.

Hanefilere göre ise hayız kanı kesildikten sonra on gün içinde gelen bir veya iki günlük akıntı hayızdan sayılır. Hayız olan kadın beyaz akıntı görünceye kadar temizlenmiş sayılmaz. Hiç hayız olmamış kadının ilk gördüğü kan sarı veya bulanık renkte ise, fakihlerin çoğunluğuna göre bu hayız değildir.⁴⁹⁷

1.4.1.10. Her Yeni Doğan Çocuk İçin Bir Akîka Kurbanı Kesilmesi

Yeni doğanlara akîka kesilmesinin emredildiği rivayetler Buhârî⁴⁹⁸, Tirmizî⁴⁹⁹, İbn Mâce⁵⁰⁰ ve Ebû Dâvûd’un eserlerinde yer almaktadır. Ebû Dâvûd’un metni kapsamlı olduğu için ana metin olarak tercih edilmiştir.

⁴⁹⁶ Buhârî, “Hayız”, 19.

⁴⁹⁷ Aynî, *Şerhu Ebî Dâvûd*, 2/98-99.

⁴⁹⁸ Buhârî, “Akîka”, 2:

وَقَالَ غَيْرُ وَاجِدٍ عَنْ عَاصِمٍ وَهَشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنِ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الضَّبِّيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَرَوَاهُ

⁴⁹⁹ Tirmizî, “Edâhi”, 17:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا هَشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنِ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الضَّبِّيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَ الْغُلَامِ عَقِيْقَةً فَأَهْرَيْفُوا عَنْهُ دَمًا وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَدَى حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنِ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

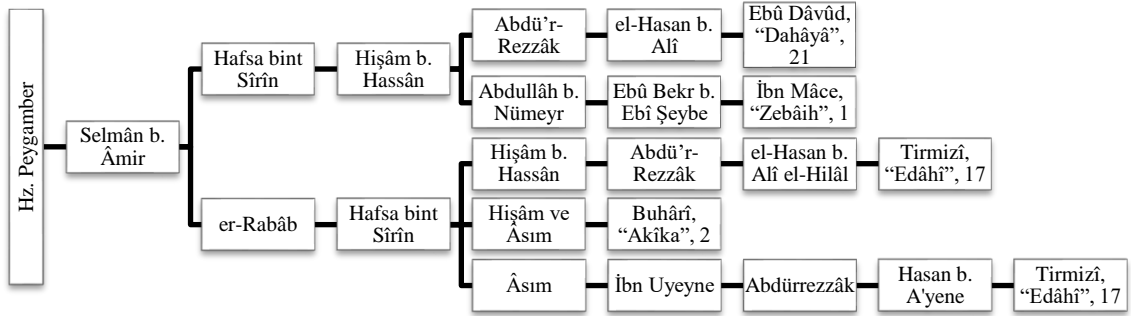
⁵⁰⁰ İbn Mâce, “Zebâih”, 1:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هَشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنِ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ مَعَ الْغُلَامِ عَقِيْقَةً فَأَهْرَيْفُوا عَنْهُ دَمًا وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَدَى

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سَيْرِينَ عَنِ الرَّبَابِ عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الصَّبِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَ الْعُلَامِ عَقِيقَتُهُ فَأَهْرِيفُوا عَنْهُ دَمًا وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَدَى.

“Bize el-Hasan b. Alî (şöyle) rivayet etti: Bize Abdü'r-Rezzâk (şöyle) rivayet etti: Bize Hişâm b. Hassân'dan, o da Hafsa bint Sîrîn'den, o da Selmân b. Âmir ed-Dabbîyyî'den şöyle rivayet etti: “Resûlullâh (s.a.v); (Yeni doğan her) bebekle beraber bir akîka bulunur. Öyleyse her yeni doğan çocuk için bir akîka kurbanı kanı akıtınız ve kendisinden ezayı kaldırın.” buyurdu.”⁵⁰¹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hafsa'nın akîka ile ilgili rivayetleri Tirmizî, İbn Mâce ve Ebü Dâvûd tarafından birer rivayet olmak üzere “Zebâih/ Dahâyâ” kitabında, Buhârî tarafından “Akîka” kitabında tahrir edilmiştir. İbn Mâce ve Ebü Dâvûd tarafından Hafsa → Selmân kanalıyla nakledilen rivayeti aynı lafızlarla Buhârî, Muhammed b. Sîrîn → er-Rabâb → Selmân kanalı ile nakletmiş ve “Hafsa → er-Rabâb → Selmân ile birçok kişiden rivayet edildi.” demiştir. Tirmizî de Hafsa → er-Rabâb → Selmân kanalı ile zikretmiştir.

Hafsa bint Sîrîn rivayeti Selmân b. Âmir ve Rabâb'dan almış, kendisinden Hişâm nakletmiştir. Tirmizî, İbn Mâce ve Ebü Dâvûd “Her yeni doğan çocuk için bir akîka kurbanı kanı akıtınız” rivayetini aynı lafızlarla nakletmiştir. Râvilerinin sika olması sebebiyle 4 rivayetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

الغلام Erkek çocuk” anlamındadır. Fakat âlimlerin çoğunluğu bu kelimeyi, “kız ve erkek çocuk” olarak anlamışlardır. Hasan Basrî ve Katâde, erkek çocuk olarak anladıkları için kız çocuğuna akîka gerekmez demişlerdir. Müctehid imamların çoğu, “gulâm”ın bebek manasında olduğunu söylemiş ve her yeni doğan için akîka

⁵⁰¹ Ebü Dâvûd, “Dahâyâ”, 21.

kesileceğine, çocuklar için akıka kesmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.⁵⁰² Mezkûr rivayete göre, kız erkek ayırımı yapmadan çocuk için doğumunun yedinci gününde akıka kurbanı kesilir, daha sonra çocuğun başı tıraş edilerek ona isim verilir. Akıka kurbanı, çocuğun doğduğu günden başlayarak bülüğ çağına kadar kesilebilir.⁵⁰³

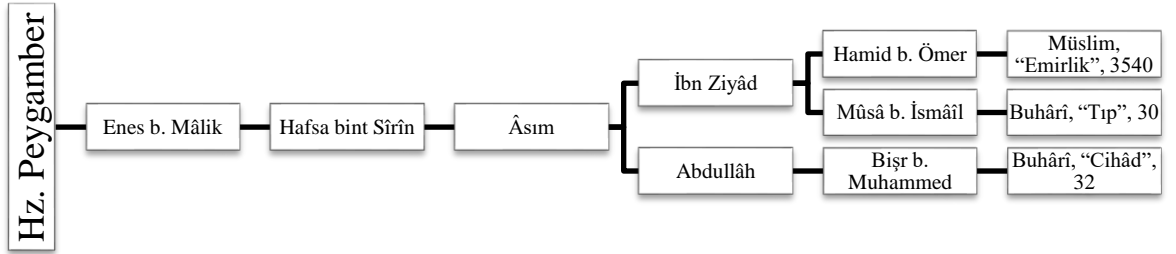
1.4.1.11. Tâûn Her Müslüman İçin Şehitlik

Bulaşıcı hastalıkla ilgili Hafsa'nın naklettiği rivayetler Buhârî ve Müslim tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ حَدَّثَنِي حَفْصَةُ بِنْتُ سِيرِينَ قَالَتْ قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَحْيَى بِمِ مَاتَ قُلْتُ مَنْ الطَّاعُونَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

“Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsım rivayet edip şöyle dedi: Bana Hafsa bint Sîrîn rivayet edip şöyle dedi: Enes b. Mâlik (r.a) bana: Yahya ne hastalığından öldü? diye sordu. Ben de ona “Tâûn'dan öldü” diye cevap verdim. Enes, Resûlullah (s.a.v): “Tâûn, (kendisi yüzünden ölen) her Müslüman için şehitlik (sebebi)dir.” buyurdu, dedi.⁵⁰⁴

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hafsa rivayeti Buhârî tarafından “Tıb ve Cihâd”⁵⁰⁵ kitaplarında ve Müslim tarafından “Emirlik”⁵⁰⁶ kitabında tahrir edilmiştir. Her üç rivayette الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

⁵⁰² Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi*, 8/43-45.

⁵⁰³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/504.

⁵⁰⁴ Buhârî, “Tıp”, 30.

⁵⁰⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/395.

⁵⁰⁶ Müslim, “Emirlik”, 3540.

lafzı ortaktır. Buhârî Tıb rivayetinde Enes b. Mâlik, Hafsa'ya “ بِمَ مَاتَ (Yahyâ'nın niçin öldüğünü)” diye sormuştur. Müslim rivayetinde “ بِمَ مَاتَ يَحْيَىٰ بِنُ أَبِي عَمْرَةَ ” sorusu ile Yahyâ'nın, Yahyâ b. Ebî Amra olduğu anlaşılmaktadır. Buhârî'nin Cihâd rivayeti “ عَنْهُ ” Hz. Peygamber'in buyruğu ifade edilmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin, senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Şehitlerle ilgili çeşitli hadisler vardır. Bazı hadislerde şehitliğin beş, bazılarında yedi, sekiz, dokuz ve bazılarında da on bir türü olduğu bildirilmektedir. Bu farklı sayılara bakarak rivayetler arasında çelişki olduğu söylenemez. Çünkü bu sayıların farklı oluşu Hz. Peygamber'in farklı zamanlarda savaş şehitlerinden başka vebadan, tâûndan ölenlerle boğularak ve üzerine bina yıkılarak ölenlerin de şehid olduklarını bildirmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer rivayetlerde; yanarak, zatürreden, hamile olarak, malı uğruna öldürülenlerin de şehit oldukları bildirilmiştir. Âlimlere göre bu şekilde ölenlerin şehit sayılmasının sebebi, çektikleri büyük elem ve acılar karşılığında verilen ihsandır. Savaş meydanında ölenler dışında şehit hükmünde olanlar yıkanılır ve cenaze namazları kılınır.⁵⁰⁷

1.4.1.12.Hz. Hüseyin'in Baş Getirildiğinde

Hz. Hüseyin'in faziletinden bahseden Hafsa'dan nakledilen bir haber Tirmizî'de bulunmaktadır.

حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ أَسْلَمَ أَبُو بَكْرٍ الْبَغْدَادِيُّ حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ زِيَادٍ فَجِئْتُ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ فَجَعَلَ يَقُولُ بِقَضِيبٍ لَهُ فِي أَنْفِهِ وَيَقُولُ مَا رَأَيْتُ مِثْلَ هَذَا حُسْنًا قَالَ قُلْتُ أَمَا إِنَّهُ كَانَ مِنْ أَشْبَهُهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

“Bize Hallâd b. Eslem Ebû Bekr el-Bağdâdî (şöyle) rivayet etti: Bize en-Nadr b. Şümeyl (şöyle) rivayet etti: Bize Hişâm b. Hessân, Hafsa bint Sîrîn'den şöyle haber verdi: Enes b. Mâlik bana şöyle anlattı: “Hüseyin'in başı getirildiğinde İbn Ziyâd'ın yanında idim. İbn Ziyâd elindeki bir çomakla burnunu gösteriyor ve şöyle diyordu: ‘Buna benzer bir güzellik görmedim.’ Bunun üzerine ben de: ‘Ehli beyt arasında o, Resulullâh (s.a.v)’e en çok

حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَّاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ بِمَ مَاتَ يَحْيَىٰ بِنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَتْ قُلْتُ بِالطَّاعُونَ قَالَتْ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

⁵⁰⁷ Nevevî, *el-Minhâc*, 13/62.

benzeyenlerdendir.' dedim.”⁵⁰⁸

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Enes b. Mâlik ➔ Hafsa bint Sîrîn ➔ Hişâm b. Hessân ➔ en-Nadr b. Şümeyl ➔ Hallâd b. Eslem ➔ Tirmizî

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle mevkuf olan menâkib rivâyeti senet açısından sahihtir.

Tirmizî'nin Hafsa ➔ Enes b. Mâlik kanalı ile “Menâkib, 31” de naklettiği bu rivayet, Buhârî tarafından Muhammed b. Sîrîn ➔ Enes b. Mâlik kanalı ile “Fedâilu's-sahâbe, 24” de nakledilmiştir. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib, Hz. Peygamber'in Fâtıma ile Ali'den doğan ikinci torunudur. Bu rivayette anlatılan Kerbelâ olayı, hicretin 61. yılında, Âşûrâ gününde meydana gelmiş ve İbn Ziyâd'a Hüseyin'in başıyla beraber, yetmiş iki şehidin başları da getirilmişti. Hz. Hüseyin şehit olduğu zaman elli dört yaşındaydı.⁵⁰⁹

1.4.1.13. Ümmü Atıyye'nin Nebî ile Beraber Gazvelere Katılması

Kadınların gazvelere katıldığı anlatan rivayetlerin bir örneği Hafsa'nın naklettiği rivayetlerdir. Mezkûr rivayetler Müslim ve İbn Mâce⁵¹⁰ tarafından Cihâd kitabında tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ خَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةِ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَخْلَفُهُمْ فِي رَحَالِهِمْ فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ وَأَدَاوِي الْجَرْحَى وَأَقْرُبُ عَلَى الْمَرْضَى

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrahîm b. Süleymân, Hişâm'dan, o da Hafsa bint Sîrîn'den, o da Ensardan Ümmü Atıyye'den naklen rivayet etti. Ümmü Atıyye şöyle dedi: “Resûlullah (s.a.v) ile birlikte yedi gazada bulundum. Ben onların eşyaları başında bekler, yemeklerini yapar, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardım.”

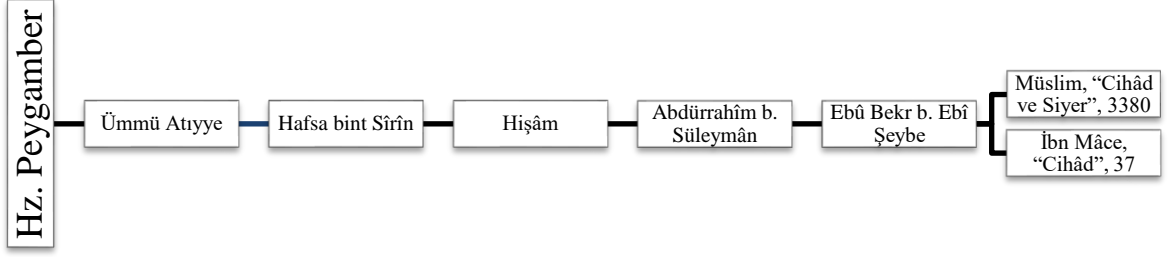
⁵⁰⁸ Tirmizî, “Menâkib”, 31.

⁵⁰⁹ Aynî, ‘Umdetü'l-kârî, 24/384.

⁵¹⁰ İbn Mâce, “Cihâd”, 37:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ خَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةِ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَخْلَفُهُمْ فِي رَحَالِهِمْ وَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ وَأَدَاوِي الْجَرْحَى وَأَقْرُبُ عَلَى الْمَرْضَى

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hafsa bint Sîrîn, rivayetleri Ümmü Atıyye'den almış, kendisinden de Hişâm nakletmiştir. Müslim ve İbn Mâce'de yer alan rivayetler senet ve lafız olarak aynıdır. Ümmü Atıyye'nin Nebî ile beraber gazvelere katıldığını bildiren 2 rivayet sahihtir.

Müslim ve İbn Mâce'de yer alan rivayet, kadınların savaflara katılması, savafla katılanların eşyalarını gözetmeleri, yemeklerini hazırlamaları, yaralıları tedavi etmeleri ve hastalara bakmalarının meşruluğuna işaret eder. Askeri alanda faaliyet gösteren kadınların, başta mescitler olmak üzere sosyal hayattan uzak tutulmaya çalışılması, fitne unsuru olarak görülmesi sünnete aykırıdır.

1.4.2. Hafsa Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ümmü Atıyye	65
er-Rabâb	13
Enes b. Mâlik	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hişâm b. Hassân	27
Eyyûb es-Sahtiyânî	18
Âsım el-Ahvel	16
Hâlid el-Hazzâi	12

⁵¹¹ Müslim, "Cihâd ve Siyer", 3380.

Muhammed b. Sîrîn (Kardeşi)	4
Vekî'	1
İbn Avn	1
Katâde	1
Mansûr İbn Zâdân	1

Muhammed b. Sîrîn, Hafsa ile beraber hadis rivayet ettiği gibi talebesi olarak da ondan hadis rivayet etmiştir. Hafsa'nın rivayetlerinde aile bireyinin rolünün çok etkin olmadığı görülmektedir.

1.4.3. Hafsa Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kita- plar ma göre	Cenâiz	Talâk	Salât	Salâtül-	Hayız	Savm	Zebâih	Zekât	Ahkâm	Tefsir	Tahâret	Tıp	Vudu'	Cihâd	Hibe	Emirlik	Akâka	Menâkıb
Buhârî	7	2		2	2			2	1	1		1	1	1	1		1	
Müslim	1	2		2				1						1		1		
Ebü Dâvûd	5	2	1			1	1				1							
İbn Mâce	2	1	1			1	1	1			1			1				
Nesâî	5	3		1	1			1										
Tirmizî	1		1	2		2	1	3										1

Hafsa rivayetlerinin Kütüb-i Sitte’de kitaplarına göre tasnifinde; Cenâiz 30, Talâk 10, Salâtü’l-ıydeyn 7, Salât 3, Hayız 3, Cihâd 3, Tahâret 2, Zekât 8, Savm 4, Zebâih/Dahayâ/Edâhî 3, Akîka 1, Tefsir 1, Tıp 1, Vudu’ 1, Hibe 1, Emirlik 1, Ahkâm 1 ve Menâkıb 1 olmak üzere toplam on sekiz babda oldukları tespit edilmiştir. Rivâyetlerin iman, ibadet, muâmelât ve ukübâta dair konularda olduğu görülmüştür.

Hafsa’nın Kütüb-i Sitte’deki rivâyet sayısı Buhârî’de 22, Müslim’de 17, Ebû Dâvûd’da 11, İbn Mâce’de 9, Nesâî’de 11 ve Tirmizî’de 11 olmak üzere 81 olarak tespit edilmiştir. Yapılan senet incelemesi neticesinde, Hafsa bint Sîrîn rivayetlerinin tamamının sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.5. Muâze bint el-Adeviyye (ö. 83/702)

Muâze bint Abdillâh el-Adeviyye, Ümmü’s-Sahbâ’ el-Basrî, üçüncü tabakadan olup tabîinin evsâtındandır. Basra ehlinin hadis ve fıkıh âlimlerinden birisidir ve âbid olarak bilinir. Kocasını Sıla b. Eyşem’dir. Basra’nın ileri gelenlerinden biri olan Sıla b. Eyşem, sadece İbn Abbâs’dan bir hadis rivayet etmiştir.

Hocaları: Alî b. Ebî Tâlib, Hz. Âişe ve Hişâm b. Âmir, Ümmü Amr bint Abdillâh b. ez-Zübeyr, Sıla b. Eşyem (kocasını)’dir.

Talebeleri: Ebû Kılâbe el-Cermî, Yezîd er-Rişk, Âsım el-Ahvel, Ömer b. Zer, İshâk b. Süveyd, Eyyûb es-Sahtiyânî, Ca’fer b. Keysân, Râşid Ebû Muhammed el-Hamânî, Ebû Fâtıma Süleymân b. Abdillâh el-Basrî, Katâde b. Diâme, Ümmü’l-Hasen (Ebû Bekr el-Adevî’nin ninesi), Ebû Bekr el-Hezlî, Ebû Bişr (Basra ehlinin şeyhi), Ebû’s-Selîl Dureyb b. Nagîr ve Evfâ b. Delhem el-Adevî’dir.

Ca’fer b. Keysân’dan bildirilene göre Muâze sevilen bir insandı ve etrafında kadınlardan oluşan bir ilim halkası vardı. Muâze geceleri ibadetle ihya eden bir kimse olarak, “Vallahi kabrin karanlığında uzun süre uyuyacağını bilerek bu dünyada uyuyan göze hayret ederim.” demiştir. “Vallahi Rabbime yaklaştırmaya vesile olması dışında dünya hayatında kalmayı dışında kalmayı sevmiyorum. Belki beni, Ebû’s-Şa’sâ’ ve oğlunu cennette bir araya getirir.” sözü de onun dünyaya ehemmiyet vermediğini göstermektedir. Muâze’nin “Hz. Âişe Basralı kadınlar arasında iken onu ziyaret ettim.” sözünden, Hz. Âişe’nin Basra’yı ziyaretlerinden birinde Muâze ile karşılaşmış oldukları

anlaşılmaktadır.⁵¹² Yahyâ b. Maîn “sika, hüccet” olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ta zikrederek “Ebû's-Sahbâ'dan sonra ölünceye kadar başını yastığa koymadığını” eklemiştir.⁵¹³ Muâze'nin rivayetleri Kütüb-i Sitte eserlerinde yer almaktadır.

1.5.1. Muâze bint el-Adeviyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Muâze bint el-Adeviyye'nin rivayetlerinde Hz. Âişe'ye çeşitli sorular sorduğu dikkat çekmektedir. Kütüb-i Sitte müelliflerinin her biri Muâze'den hadis nakletmiş, nakledilen hadislerin şu 9 konuda olduğu tespit edilmiştir: Hz. Âişe'nin kadınlara, kocalarına su ile temizlenmelerini söylemesi, Hz. Âişe'nin ve Resûlullâh'ın aynı kaptan yıkanmaları, Elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının ne yapacağı, Hayızlı kadınların namazı kaza etmeyecekleri, Resûlullâh'ın her ay üç gün oruç tutması, Resûlullâh'ın dübbâ', hantem, nekîr ve müzeffeti yasaklaması, Resûlullâh'ın duhâ namazını dört rekât kılması, Ahzâb Sûresi 51. Ayet ve İpek Giymek.

1.5.1.1. Hayızlı Kadınların Namazı Kaza Etmeyecekleri

Hayızlı kadınların namaz kılmayıp kılmadıkları namazları daha sonra kaza etmeyecekleri ve oruç tutmayıp hayız bittikten sonra tutmadıkları orucu kaza etmeleri

⁵¹² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, 10/447; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 4/300-301; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ'*, 4/508-509; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/688-699.

⁵¹³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/466.

gerektiğini bildiren rivayetler Buhârî, Müslim⁵¹⁴, Ebû Dâvûd⁵¹⁵, Nesâî⁵¹⁶, İbn Mâce⁵¹⁷ ve Tirmizî⁵¹⁸ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ لِعَائِشَةَ أَنْجِزِي إِحْدَانَا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرْتَ فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ كُنَّا نَحْبِضُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ أَوْ قَالَتْ فَلَا نَفْعُ لَهُ

“Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. Dedi ki: Bize Hemmâm rivayet etti. Dedi ki: Bize Katâde rivayet etti. Dedi ki: Bana Muâze şöyle rivayet etti: ‘Bir kadın Âişe’ye, ‘İçimizden biri (hayızdan) temizlendikten sonra namazını kaza etmeli mi?’ diye sordu. ‘Sen Harûriyye misin? Biz Nebî (s.a.v) ile birlikte iken hayız olurduk da bize bunu emretmezdi veya bunu

⁵¹⁴ Müslim, “Hayız”, 506:

حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزُّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مُعَاذَةَ ح وَحَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ عَنْ مُعَاذَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ فَقَالَتْ أَنْقِضِي إِحْدَانَا الصَّلَاةَ أَيَّامَ مَجْبِضِهَا فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ قَدْ كَانَتْ إِحْدَانَا تَحْبِضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ لَا تُؤْمَرُ بِقَضَاءِ

Müslim, “Hayız”, 507:

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاذَةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ أَنْقِضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ قَدْ كُنَّ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَجِضْنَ فَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَجْرِينَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ تَعْنِي يَقْبِضِينَ

Müslim, “Hayız”, 508:

وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بُنِ حَمِيدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقَالَتْ مَا يَأَلُ الْحَائِضُ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ قُلْتَ لَسْتُ بِحْرُورِيَّةٍ وَلَكِنِّي أَسْأَلُ قَالَتْ كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ فَتُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

⁵¹⁵ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 104:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مُعَاذَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ أَنْقِضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ لَقَدْ كُنَّا نَحْبِضُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَا نَقْضِي وَلَا نُؤْمَرُ بِالْقَضَاءِ

Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 105:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بَعْنِي ابْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ ابْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ عَنْ عَائِشَةَ بِهَذَا الْحَدِيثِ قَالَ أَبُو دَاوُدَ وَزَادَ فِيهِ فَتُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

⁵¹⁶ Nesâî, “Hayız ve İstihâze”, 17.

أَخْبَرَنَا عَمْرٍو بْنُ زُرَّارَةَ قَالَ أَنْبَأَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ قَالَتْ سَأَلْتُ امْرَأَةً عَائِشَةَ أَنْقِضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ قَدْ كُنَّا نَحْبِضُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَا نَقْضِي وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ

Nesâî, “Siyâm”, 63:

أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ خُزَيْمٍ قَالَ أَنْبَأَنَا عَلِيُّ بْنُ يَغْنِي ابْنِ مُسْهَرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ أَنْقِضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ إِذَا طَهَّرْتَ قَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ كُنَّا نَحْبِضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ نَطْهَرُ فَيَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا يَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

⁵¹⁷ İbn Mâce, Tahâret”, 119:

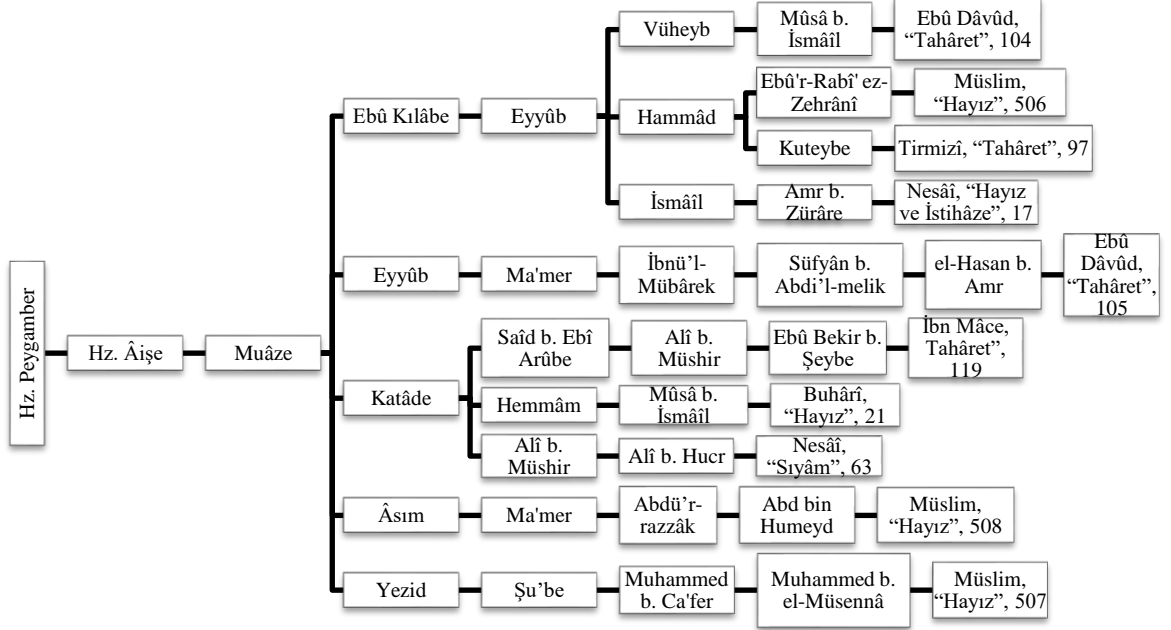
حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهَرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْهَا أَنْقِضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ قَدْ كُنَّا نَحْبِضُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ نَطْهَرُ وَلَمْ يَأْمُرْنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

⁵¹⁸ Tirmizî, “Tahâret”, 97:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مُعَاذَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنْقِضِي إِحْدَانَا صَلَاتَهَا أَيَّامَ مَجْبِضِهَا فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ قَدْ كَانَتْ إِحْدَانَا تَحْبِضُ فَلَا تُؤْمَرُ بِقَضَاءِ

yapmazdık, dedi.”⁵¹⁹

Rivayetler bir araya getirildiğinde şöyle sened şeması oluşmaktadır:

Kütüb-i Sitte'de “Hayızlı Kadınların Namazı Kaza Etmeyecekleri”, Tahâret kitabında 4, Hayız Kitabında 5 ve Sıyâm kitabında 1 rivayet olarak toplam 10 rivayet yer almaktadır. Müslim'in iki tarikinde soruyu soranın kendisi olduğu diğer rivayetlerde “أَنْجَزِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرْتُ” (Bir kadın) olduğu görülmektedir. Soru Buhârî'de “أَنْجَزِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرْتُ”, Müslim'de “مَا بَالِ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ؟”, “أَتَقْضِي إِحْدَانًا الصَّلَاةَ أَيَّامَ مَحِيضِهَا؟”, Müslim ve İbn Mâce'de “أَتَقْضِي الْحَائِضِ الصَّلَاةَ؟”, Nesâî'de “أَتَقْضِي الْحَائِضِ الصَّلَاةَ” ve “أَتَقْضِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا أَيَّامَ حَيْضِهَا؟” şeklinde sorulmuştur. Tüm rivayetlerde verilen cevap “أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتَ” lafzı ile dir. Rivayetlerde bulunan “مَعَ النَّبِيِّ”, “عَهْدَ رَسُولٍ” ve “نِسَاءِ رَسُولٍ” lafızları ile haber merfulaşmıştır. Buhârî “أَفَأَمْرُهُنَّ أَنْ” ve “فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”, Müslim “فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ؟” ve “فَلَا نَقْضِي وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ؟”, Nesâî “فَلَا نَقْضِي وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟” (Soru ile karşılık vermiş), “فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ؟”, Müslim “فَلَا يَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟”, Ebû Dâvûd “فَلَا يَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟”, Tirmizî “وَقَدْ” ve “فَلَا نَقْضِي وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟”, İbn Mâce “وَلَمْ يَأْمُرْنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟” (Soru ile karşılık vermiş), “كَانَتْ إِحْدَانًا تَحِيضُ فَلَا تُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟” (Soru ile karşılık vermiş), İbn Mâce “وَلَمْ يَأْمُرْنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ؟” lafızları ile Hz. Âişe uygulamayı anlatmıştır. Lafız farklılıkları olsa da anlamda bir değişiklik yoktur.

⁵¹⁹ Buhârî, “Hayız”, 21.

Senedler yer alan râvilerin ceh edilmemesi sebebiyle hayızlı kadınların namazı kaza etmeyeceklerine dair 10 rivayetin sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hiz. Âişe'ye sorulan, "Hayızlı günlerimizdeki namazları kaza edecek miyiz?" sorusuna Hiz. Âişe'nin "مَعَ النَّبِيِّ, عِنْدَ النَّبِيِّ (Biz Nebî zamanında)" lafızlarıyla cevap vermesi üzerine rivayetler merfulaşmıştır. Rivâyetlerin bir kısmında Hiz. Âişe'ye soruyu bilinmeyen bir kadın, Müslim'in Şu'be tarikiyle Yezid'den yaptığı rivâyetten ise soruyu soranın bizzat Muâze olduğu anlaşılmaktadır. Hiz. Âişe'nin verdiği cevaplara göre Hiz. Peygamber'in zamanında kadın sahabenin hayız halinde iken namaz kılmadıkları, hayız bittikten sonra kılamadıkları namazları kaza etmedikleri anlaşılmaktadır. Rivayetlerde Hiz. Âişe ve Muâze arasında geçen konuşma kadınların hayızlı halde namaz kılıp kılmayacakları değil, kılamadıkları namazları temizlendikten sonra kaza edip etmeyecekleridir. Hiz. Âişe'den bu konu bağlamında nakledilen bütün rivâyetlerden hareketle, Hiz. Peygamber ve sahâbe döneminde hayızlı kadınların oruç tutup tutmayacağı konusunda herhangi bir görüş ayrılığı olmamıştır. Muâze'nin merak ettiği konu, hayızlı kadının orucunu kaza ettiği halde neden namazını kazâ etmediğidir?

Hiz. Âişe'nin "أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتَ" (Sen Haruriyye misin?) diye sorduğu görülmektedir. Haruriyye, ilk Hâricîler'e verilen ad olup hükmün sadece Allah'a ait olduğu sloganıyla Hiz. Ali'ye karşı çıkmışlardır.⁵²⁰ Günümüzde tartışmalar farklı boyutlar kazanmış olsa da geçmişte Ezarika'nın dışında kadının âdet halinde oruç tutacağını iddia eden herhangi bir grup ya da ekol olmamıştır. Bu hususta zaman zaman âdet halinden sonra kadınların oruçlarını kazâ ederken neden namazlarını kaza etmedikleri konusu gündeme gelmiştir. Bu konuda âlimler arasındaki genel kanaat, orucun yılda bir ay olduğu ve bu nedenle de kazasının zor olmayacağı, namazın ise yılın her günü olduğu için âdet halindeki kadının kaza etmesinin zor olacağıdır. Bu sebeple Allah, bu iki ibadeti birbirinden ayırmış olabilir.⁵²¹

⁵²⁰ Mustafa Öz, "Muhakkime-i Ülä", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları,2005), 30/398-399.

⁵²¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, 1/546; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, 3/ 445-447.

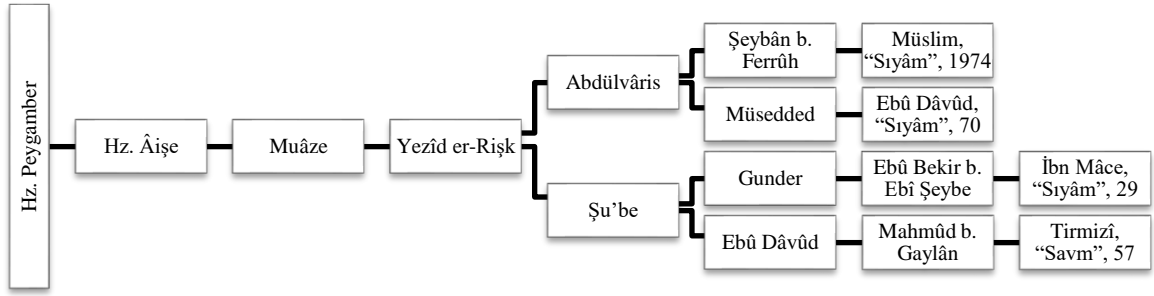
1.5.1.2. Resûlullâh'ın Her Ay Üç Gün Oruç Tutması

Hız. Peygamber'in her ay üç gün oruç tuttuğunu haber veren rivayetler Müslim, İbn Mâce⁵²², Ebû Dâvûd⁵²³ ve Tirmizî⁵²⁴ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ الْعَدَوِيَّةُ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَتْ نَعَمْ فَقُلْتُ لَهَا مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ قَالَتْ لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ

*“Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâris, Yezîd er-Rîşk'ten rivayet etti. (Dedi ki): Bana Muâze el-Adeviyye rivayet etti. Kendisi Nebî (s.a.v)'in zevcesi Âişe'ye, “Resûlullâh (s.a.v) her ay üç gün oruç tutar mıydı?” diye sormuş, “Evet” cevabını vermiş. Muâze dedi ki: Âişe'ye, “Ayın hangi günlerinde oruç tutardı?” diye sordum. “Ayın hangi günlerinde oruç tutacağına ehemmiyet vermezdi.” dedi.*⁵²⁵

Muâze'nin rivayetleri bir araya getirildiğinde oluşan sened şeması şöyledir:

Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, kendisinden Yezîd er-Rîşk rivayet etmiştir. Muâze'nin yine Hz. Âişe'ye Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Müslim'de “أكان رسول الله ﷺ يصوم من كل شهر ثلاثة أيام؟” lafızları ile soru sorduğu anlaşılmaktadır. İbn

⁵²² İbn Mâce, “Siyâm”, 29:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُذْرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ قُلْتُ مِنْ أَيِّهِ قَالَتْ لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّهِ كَانَ

⁵²³ Ebû Dâvûd, “Siyâm”, 70:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ قُلْتُ لِعَائِشَةَ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَتْ نَعَمْ قُلْتُ مِنْ أَيِّ شَهْرٍ كَانَ يَصُومُ قَالَتْ مَا كَانَ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ

⁵²⁴ Tirmizî, “Savm”, 57:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِبْلَانَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ أَحْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاذَةَ قَالَتْ قُلْتُ لِعَائِشَةَ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ قَالَتْ نَعَمْ قُلْتُ مِنْ أَيِّهِ كَانَ يَصُومُ قَالَتْ كَانَ لَا يُبَالِي مِنْ أَيِّهِ صَامَ

⁵²⁵ Müslim, “Siyâm”, 1974.

Mâce'de sadece durum haber verilmiştir. Muâze aldığı evet cevabı üzerine Ebû Dâvûd, Müslim'de “من أي أيام الشهر كان يصوم؟”, İbn Mâce'de “من أيه؟” ve Tirmizî'de “من أيه كان؟” lafızları ile ikinci soru gelmiştir. Müslim'de “لم يكن بيالي من أي أيام الشهر يصوم”, Ebû Dâvûd'da “ما كان بيالي من أي أيام الشهر كان يصوم”, İbn Mâce “لم يكن بيالي من أيه كان” ve Tirmizî'de “كان لا بيالي من أيه صام” lafızlarıyla kaydedilmiştir. Resûlullâh'ın her ay üç gün oruç tuttuğunu bildiren dört rivayet senedlerindeki râvilerin sika olması sebebiyle sahihtir.

Muâze'nin Hz. Âişe'ye, “Resûlullâh (s.a.v) her ay üç gün oruç tutar mıydı?” ve “Ayın hangi günlerinde oruç tutardı?” diye sorması, Hz. Âişe'nin “Evet.” ve “Ayın hangi günlerinde tuttuğuna aldırış etmezdi.” şeklinde verdiği cevaplar rivayetin metnini oluşturmaktadır. Sadece İbn Mâce'de yer alan rivayette Hz. Âişe'nin “Resûlullâh (s.a.v) her ay üç gün oruç tutardı.” şeklinde haber vermesi üzerine Muâze “Hangi günler?” diye sormaktadır. Mana ile rivayetten kaynaklanan lafız farklılıkları olmakla beraber kayda değer bir anlam farkı bulunmamaktadır.

Resûlullâh'ın her ay belirli günlerde oruç tuttuğuna dair rivayetler mevcuttur. Bu rivayetler her ay üç gün oruç tutmanın müstehab olduğunu göstermektedir. Ebû Hüreyre'den gelen rivayette⁵²⁶ de “Her aydan üç gün tutmamı tavsiye etti.” ibaresi yer almaktadır.

Âlimler müstehab olan üç günün ثلاثة أيام belirlenmesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ömer b. Hattâb, İbn Mes'ûd, Ebû Zer ve Şâfiî imamlar üç günün “Eyyâm-ı Bîd (Her ayın on üç, on dört ve on beşinci günleri)” olduğunu söylemişlerdir. İbrâhîm en-Nehâî oruç için ayın sonunun Hasan Basrî ise ayın başının müstehab olduğunu söylemiştir. Hz. Âişe'ye göre müstehab olan günler; bir ay cumartesi, pazar ve pazartesi, bir sonraki ay salı, çarşamba ve perşembe günleridir. Ümmü Seleme'den bir rivayete göre ayın ilk perşembesi ile onu takip eden pazartesi günleri oruç tutulmalıdır. Bir grup pazartesi ile perşembe günleri oruç tutmayı uygun bulmuştur. Mâlikîler, her ayın ilk günü ile onuncu ve yirminci günleri oruç tutmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir.⁵²⁷

⁵²⁶ Müslim, “Salâtü'l-Müsâfirîn”, 1182:

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَبُو النَّبَّاحِ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَانَ النَّهْدِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَوْصَانِي خَلِيلِي ﷺ بِثَلَاثِ بَصِيَامٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَرَكَعَتَيِ الضُّحَى وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَرْفُدَ

⁵²⁷ Şevkânî, Neylû'l-evtâr, 4/340.

Görüldüğü gibi âlimler arasında hadisin lafzına uygun olarak görüş birliği yoktur. Herkesin kendi durumuna göre tutma serbestliği vardır.

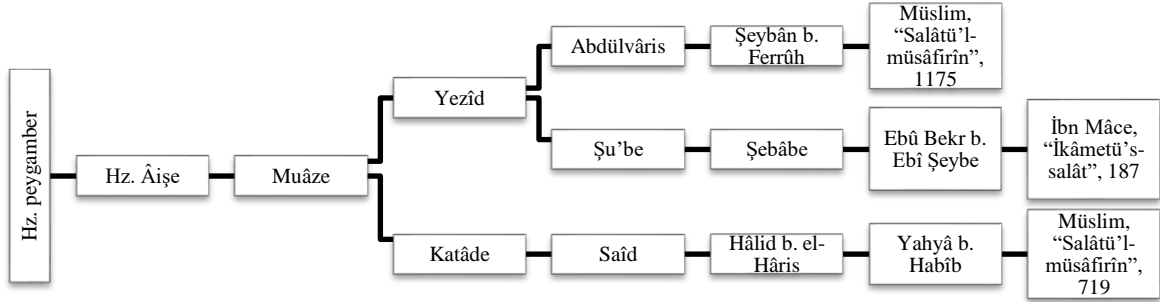
1.5.1.3. Resûlullâh'ın Duhâ Namazını Dört Rekât Kılması

Resûlullâh'ın duhâ namazını dört rekât kılması ilgili rivayetler şöyledir:

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي الرَّشَاقَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا
كَمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ الضُّحَى قَالَتْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَيَزِيدُ مَا شَاءَ

“Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd (yâni er-Rişk) rivayet etti. (Dedi ki): Bana Muâze rivayet etti. “Kendisi Âişe (r. anha)’ya: ‘Resûlallâh (s.a.v) duhâ namazını kaç rekât kılar?’ diye sormuş. Âişe: ‘Dört rekât kılar, dilediği kadar da artırır.’ dedi.”⁵²⁸

Rivayetin sened şeması şöyle olmaktadır:

Resûlullâh'ın duhâ namazını dört rekât kılması Müslim'de⁵²⁹ 2 ve İbn Mâce'de 1 olmak üzere 3 rivayet yer almaktadır. Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, kendisinden de Katâde ve Yezîd er-Rişk rivayet etmiştir. Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorular yönelttiği görülmektedir. Müslim'in birinci rivayetinde “كَمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ الضُّحَى؟” (Kaç rekât)” şeklinde sormuş, Hz. Âişe “أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَيَزِيدُ مَا شَاءَ” cevabını vermiştir. İbn Mâce'de “أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى؟” (Kuşluk namazı kılar mıydı?)” şeklinde sormuş, “نعم

⁵²⁸ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 1175.

⁵²⁹ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 1176:

وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةَ حَدَّثَتْهُمْ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى أَرْبَعًا وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّيُ ” cevabını vermiştir. Müslim’in ikinci rivayetinde “أَرْبَعًا وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ الصُّحَىٰ أَرْبَعًا وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ” şeklinde soru cevap olmadan nakledilmiştir. Müslim’de yer alan diğer rivayette Hz. Âişe doğrudan “*Resûlallâh (s.a.v) duhâ namazını dört rekât kılar, Allah'ın dilediği kadar da artırır.*” demiştir. Resûlullâh’ın duhâ namazını dört rekât kıldığını bildiren 3 rivayet sened ricalinin cerh edilmemiş olması sebebiyle sahihtir.

Duhâ namazı en az iki en fazla sekiz rekât olmak üzere sünnet-i müekkeddir. Hz. Âişe'den, Resûlullâh’ın duhâ namazını hem kıldığını (ispat) hem kılmadığını (nefiy)⁵³⁰ bildiren rivayetler nakledilmiştir. İmam Nevevî bu iki hadisin arasının şöyle bulunacağını söylemiştir: Hz. Peygamber duhâ namazını faziletinden dolayı bazen kılar bazen de ümmetine farz olur endişesi ile terk ederdi. Hz. Âişe bir başka rivayette; “ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَبَّحَ سُبْحَةَ الصُّحَىٰ وَإِنِّي لَأَسْبَحُهَا ”⁵³¹ demiştir. “Resûlullâh’ı duhâ namazı kılarken hiç görmedim” demesinin sebebi, Hz. Peygamber’in kuşluk zamanında Hz. Âişe'nin yanında nadiren bulunuyor olmasıdır. Çünkü çoğunlukla o vakitte yolda, mescitte veya başka bir yerde bulunurdu. Kadınlarının yanında bulunduğu zaman bile Hz. Âişe'nin yanında ancak dokuz günde bir bulunabiliyordu. Bu sebeple Hz. Âişe'nin “görmedim” demesi doğrudur. Hz. Peygamber’in bu namazı kıldığını kendisinden veya başkasından duymuş olma ihtimali vardır. Hz. Âişe'nin sözünün manası “ona devam etmezdi” anlamında da olabilir. Bu durumda Hz. Âişe namazın aslını değil ona devamı nefyetmiş olur.⁵³²

1.5.1.4. Resûlullâh’ın Dübbâ', Hantem, Nekîr ve Müzeffeti Yasaklaması

Hz. Peygamber’in deriden, toprak veya ağaçtan yapılmış bütün kaplara nebiz konulmasını yasakladığı rivayetler Müslim ve Nesâî⁵³³ tarafından tahrir edilmiştir.

⁵³⁰ Buhârî, “Teheccüd”, 5:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ إِنَّ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَدْعُ الْعَمَلُ وَهُوَ يُجِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُبْحَةَ الصُّحَىٰ قَطُّ وَإِنِّي لَأَسْبَحُهَا

⁵³¹ Buhârî, “Teheccüd”, 4.

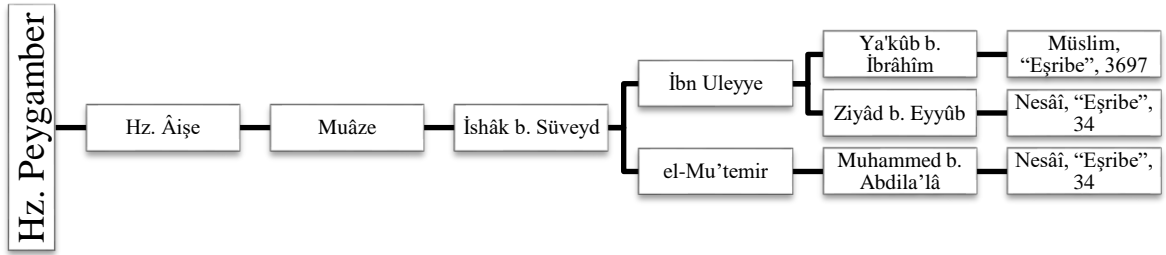
⁵³² Nevevî, *Minhâc*, 5/230.

⁵³³ Nesâî, “Eşribe”, 34:

وَحَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ سُوَيْدٍ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ
الدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْقَاتِ

Bize Ya'kûb b. İbrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbn Uleyye rivayet etti.
(Dedi ki): Bize İshâk b. Süveyd, Muâze'den, o da Âişe'den rivayet etti. Âişe şöyle dedi:
“Resûlullâh (s.a.v) dübbâ', hantem, nekîr ve müzeffeti yasakladı.”⁵³⁴

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Müslim'de 1 ve Nesâî'de 2 olmak üzere 3 rivayet yer almaktadır. Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, kendisinden de İshâk b. Süveyd rivayet etmiştir. Müslim'de “الدُّبَاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمَرْقَاتِ”, Nesâî'de “نبيذ النقيير والمقير والدباء والحنتم”, Nesâî'nin diğer tariki “الدباء بذاته” ile dir. İslam'ın başlangıcında yasaklanan daha sonra nesh edilen Dübbâ', Hantem, Nekîr ve Müzeffeti ile ilgili 3 rivayet râvilerinin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

“Dübbâ”; kuru kabaktan yapılan kap, “hantem”; yeşil küp, testi, “nekîr”; içi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kap, fiçı, “müzeffet”; ziftli, sırlı kap demektir. Bu dört çeşit kabın yasak edilmesinden maksat içlerine şıra koyulmamasıdır. Çünkü kap eskiden özümsemiği şarabı içine konulan şıraya sızdıracağı için bu kaplara konulan şıralar da necis olacaktır. İşte bu kaplar şarap içmeye sebep olacakları için kullanılmalrı yasaklanmıştır. Ancak bu yasak İslam'ın başlangıcında bir müddet devam etmiş sonra Büreyde hadisi ile nesh edilmiştir. Aradan uzun zaman geçtikten sonra içkinin haram

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ إِسْحَقَ وَهُوَ ابْنُ سُوَيْدٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ نَبِيذِ النَّقِيرِ
وَالْمُقِيرِ وَالِدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ

Nesâî, “Eşribe”, 34:

أَخْبَرَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ سُوَيْدٍ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ نَهَى عَنِ الدُّبَاءِ بِذَاتِهِ

⁵³⁴ Müslim, “Eşribe”, 1995.

olduğu bilgisi her tarafa yayılmıştır. Bu hükmün uygulaması yerleştikten sonra konulan yasak kaldırılarak deriden, toprak veya ağaçtan yapılmış bütün kaplara nebiz konulmasına izin verilmiştir. Ebu Hanife, İmam Şâfiî'nin ve âlimlerinin çoğunluğunun görüşü bu yöndedir.⁵³⁵

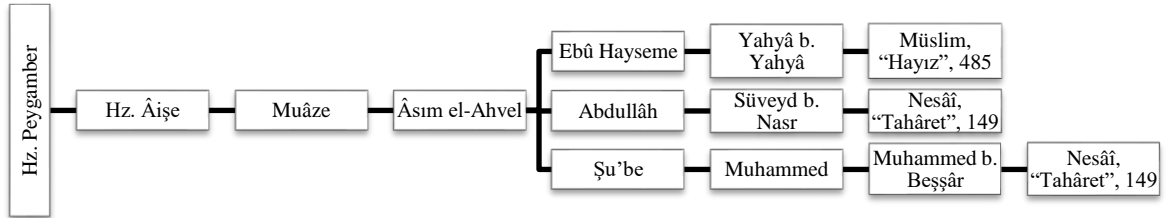
1.5.1.5. Hz. Âişe ve Resûlullâh'ın Aynı Kaptan Yıkanmaları

Hz. Peygamber'in hayızdan temizlenen Hz. Âişe ile aynı kaptan yıkandıklarını haber veren rivayetler Müslim ve Nesâî⁵³⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو حَيْثَمَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَاجِدُ فَيُبَادِرُنِي حَتَّى أَقُولَ دَعِ لِي دَعِ لِي قَالَتْ وَهُمَا جُنْبَانِ

“Bize Yahyâ b. Yahyâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Âsım el-Ahvel'den, o da Muâze'den, o da Âişe'den haber verdi: Âişe şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) ile ben aramızdaki bir kaptan yıkanırız. O benden evvel davranır, ben kendisine bana bırak, bana bırak derdim. Âişe bana her ikisinin cünüp olduklarını söyledi.”⁵³⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, ondan da Âsım el-Ahvel nakletmiştir. Müslim'de yer alan rivayet “مِنْ إِنَاءٍ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَاجِدُ فَيُبَادِرُنِي حَتَّى أَقُولَ دَعِ لِي دَعِ لِي” lafızları, Nesâî'de yer alan rivayet “مِنْ إِنَاءٍ وَاجِدُ يُبَادِرُنِي وَأُبَادِرُهُ حَتَّى يَقُولَ دَعِ لِي وَأَقُولُ أَنَا دَعِ لِي” lafızları

⁵³⁵ Nevevî, Şerhu'n-Nevevî, 1/185-187.

⁵³⁶ Nesâî, “Tahâret”, 149:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شُعْبَةَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حَرْبٍ وَأَخْبَرَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاجِدُ يُبَادِرُنِي وَأُبَادِرُهُ حَتَّى يَقُولَ دَعِ لِي وَأَقُولُ أَنَا دَعِ لِي

⁵³⁷ Müslim, “Hayız”, 485.

ile tahrir edilmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayetler erkek ve kadının aynı kaptan beraber abdest ve gusül almalarında bir sakınca olmadığına işaret eder.⁵³⁸ Sorunun arka planını bilmeyen bir kimsenin aklına Hz. Âişe'nin niçin bu kadar özel durumu paylaştığı gelebilir. Hz. Peygamber'in her haliyle örnek olmasının dışında o dönemde hayızlı olan kadınların sosyal hayattan soyutlandıkları bir gerçektir. Müslim'in bu rivayeti Hayız kitabında zikretmesinden anlaşılacağı üzere hayızlı olan Hz. Âişe elini Hz. Peygamber'in yıkandığı suya sokmuş, Hz. Peygamber bir uyarıda bulunmamıştır.

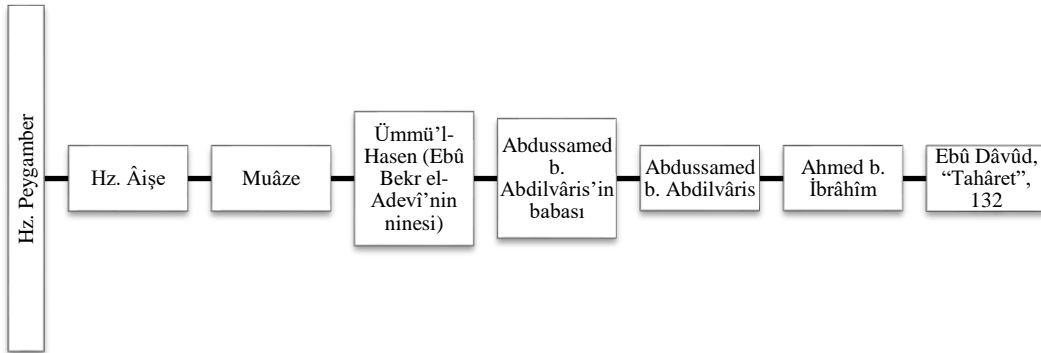
1.5.1.6. Elbisesine Kan Bulaşan Hayızlı Kadının Ne Yapacağı

Elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının ne yapacağını bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنِي أُمُّ الْحَسَنِ يَغْنِي جَدَّةَ أَبِي بَكْرٍ الْعَدَوِيِّ عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ الْحَائِضِ يُصِيبُ ثَوْبَهَا الدَّمَ قَالَتْ تَغْسِلُهُ فَإِنْ لَمْ يَذْهَبْ أَثَرُهُ فَلْتُغَيِّرْهُ بِشَيْءٍ مِنْ صُفْرَةٍ قَالَتْ وَلَقَدْ كُنْتُ أَجِيضُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَ حَيَضٍ جَمِيعًا لَا أُغْسِلُ لِي ثَوْبًا

“Bize Ahmed b. İbrâhîm rivayet etti: Bize Abdu's-samed b. Abdi'l-vâris rivayet etti: Şöyle dedi: Bana babam rivayet etti. Şöyle dedi: Bana Ümmü'l-Hasen yani Ebû Bekr el-Adevî'nin ninesi, Muâze'den şöyle rivayet etti. Muâze şöyle dedi: “Âişe (r. anhâ)'ya elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının ne yapacağını sordum. ‘Onu yikasin eğer kanın izi gitmezse, onun rengini sarı bir şeyle değiştirsin.’ dedi. ‘Ben Resûlullâh (s.a.v)'in yanında üç hayız olur, elbisemi yıkamazdım.’ diye ekledi.”⁵³⁹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁵³⁸ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 1/32.

⁵³⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 132.

Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır. Rivayette Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorduğu soru ve aldığı cevap nakledilmiştir. Bu rivayet mevkuftur fakat Hz. Âişe'nin hayız halinde giydiği elbisesini yıkamaması Resûlullâh devrinde olduğu için merfû hükmündedir. Hz. Âişe Muâze'ye elbisede kan izi varsa onu yıkamasını, kanın rengi çıkmıyorsa üzerine rengini değiştirecek za'ferân, amber gibi bir şey sürmesini söylemiştir. Hz. Âişe'nin “ لَا خَبْرَنَا فُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ مَرَّنَ أَرْوَاجُكُنَّ أَنْ يَسْتَطِيبُوا بِالْمَاءِ فَإِنِّي أَسْتَحْبِبُهُمْ مِنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ” sözü hayız günlerinde değil hayız bittikten sonra elbisenin yıkanması gerekliliğine işaretler.⁵⁴⁰

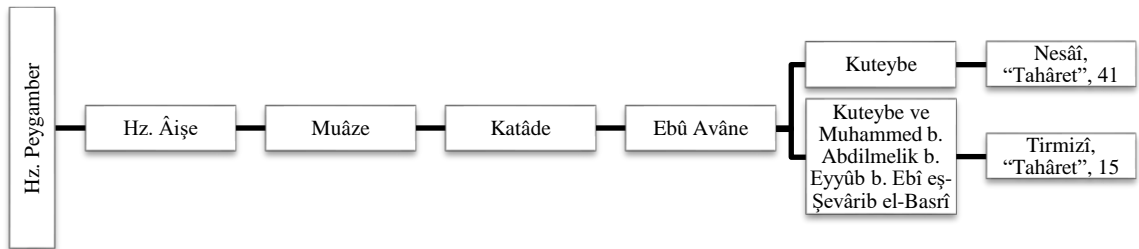
1.5.1.7. Hz. Âişe'nin Kadınlara Kocalarına Su ile Temizlenmelerini Söylemesi

Hz. Peygamber'in nasıl taharetlendiğini bildiren Muâze rivayetleri Nesâî ve Tirmizî⁵⁴¹ tarafından eserlerine alınmıştır.

خَبْرَنَا فُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ مَرَّنَ أَرْوَاجُكُنَّ أَنْ يَسْتَطِيبُوا بِالْمَاءِ فَإِنِّي أَسْتَحْبِبُهُمْ مِنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ

*“Bize Kuteybe haber verdi. Şöyle dedi: Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Muâze'den, o da Âişe'den rivayet etti. Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Ey kadınlar kocalarınıza su ile temizlenmelerini bildiriniz. Ben Resûlullâh (s.a.v)'in su ile taharetlendiğini kocalarınıza söylemekten utanıyorum.”*⁵⁴²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁵⁴⁰ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/183.

⁵⁴¹ Tirmizî, “Tahâret”, 15:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ الْبَصْرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَرَّنَ أَرْوَاجُكُنَّ أَنْ يَسْتَطِيبُوا بِالْمَاءِ فَإِنِّي أَسْتَحْبِبُهُمْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ

⁵⁴² Nesâî, “Tahâret”, 41.

Muâze rivayeti Hz. Âişe'den almış, kendisinden de Katâde nakletmiştir. Ebû Avâne ile intişar eden rivayetlerde lafız farkı bulunmamaktadır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olmaları sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu rivayet su ile temizlenmenin vücûbiyetine değil necaseti gidermek için suyun öncelikli olduğuna işaret eder. Âlimler tuvalet temizliğinin su ve taşla beraber yapılmasını, önce taşla necasetin giderilerek ardından suyla yıkamayı tercih etmişlerdir. Bu şekilde necaset giderilecek ve elin necasete teması azalacaktır. Böylece en uygun şekilde temizlik gerçekleşecektir. Eğer kişi birini tercih edecekse suyu tercih etmelidir. Çünkü su necaseti ve izlerini gidermeye daha uygundur.⁵⁴³

1.5.1.8. Ahzâb Sûresi 51. Ayet

Ahzâb Sûresi 51. ayet nazil olduktan sonra Hz. Peygamber'in hanımlarından kendi gününde izin almaya başladığını bildiren haberler Buhârî, Müslim⁵⁴⁴ ve Ebû Dâvûd⁵⁴⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا جِبَانُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ أَنْ أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: تُرْجَى مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوَى إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ فَقُلْتُ لَهَا مَا كُنْتَ تَقُولِينَ قَالَتْ كُنْتُ أَقُولُ لَهُ إِنْ كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ فَإِنِّي لَا أُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُؤَيَّرَ عَلَيْكَ أَحَدًا

“Bize Hibbân b. Mûsâ rivayet etti: Bize Abdullâh haber verdi: Bize Âsım el-Ahvel Muâze'den, o da Âişe (r. anha)'dan haber verdi: “Resûlullah (s.a.v) ‘Onlardan dilediğinin beraberliğini erteler dilediğini yanına alırsın. Uzaklaştırdıklarından birini istemende bir sakınca yoktur.’ âyeti indikten sonra, bizden kadının gününde izin isterdi. Muâze Âişe’ye ‘Sen Resûlullâh’a ne derdin?’ dedim. Âişe: ‘Eğer izin vermek bana ait ise senin üzerine hiç kimseyi

⁵⁴³ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 1/121.

⁵⁴⁴ Müslim, “Talâk”, 2697:

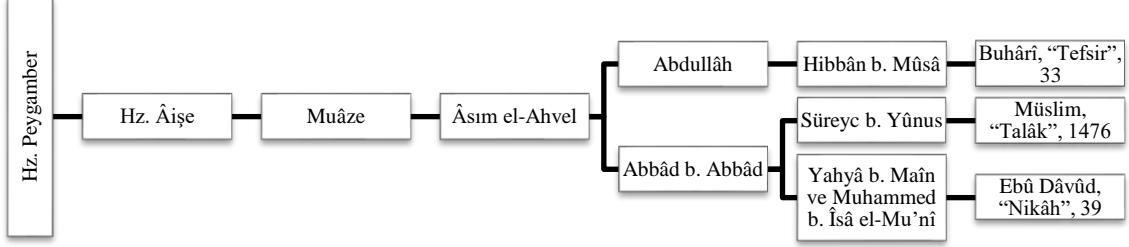
حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ مَا نَزَلَتْ تُرْجَى مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوَى إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ فَقَالَتْ لَهَا مُعَاذَةُ فَمَا كُنْتَ تَقُولِينَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنَكَ قَالَتْ كُنْتُ أَقُولُ إِنْ كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ لَمْ أُؤَيَّرَ أَحَدًا عَلَى نَفْسِ

⁵⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 39:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى الْمَعْنَى قَالَا حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ مَا نَزَلَتْ تُرْجَى مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوَى إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ فَقَالَتْ لَهَا مُعَاذَةُ فَمَا كُنْتَ تَقُولِينَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ كُنْتُ أَقُولُ إِنْ كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ لَمْ أُؤَيَّرَ أَحَدًا عَلَى نَفْسِي

tercih etmek istemem! diye cevap verirdim,' dedi."⁵⁴⁶

Rivayetinin sened şeması şöyledir:

Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, ondan da âsım el-Ahvel nakletmiştir. Buhârî'de “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا “كَانَ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ أَنْ أَنْزَلْتَ هَذِهِ الْآيَةَ”, Müslim'de “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ مَا نَزَلَتْ” ve Ebû Dâvûd'da “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ” lafızları ile ayetin nazil olmasından Hz. Peygamber'in hanımlarından izin istediği anlatılmıştır. Daha sonra Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorusu Buhârî'de “فَقُلْتُ لَهَا مَا فَمَا كُنْتَ تَقُولِينَ”, Ebû Dâvûd'da “مَا كُنْتَ تَقُولِينَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ”, Müslim'de “فَمَا كُنْتَ تَقُولِينَ كُنْتُ أَقُولُ لَهُ إِنَّ كَانَ ذَلِكَ” ziyadesiyledir. Hz. Âişe'nin cevabı Buhârî'de “إِن كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ لَمْ أُؤَيِّرْ”, Müslim ve Ebû Dâvûd'da “إِن كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ لَمْ أُؤَيِّرْ” lafızları ile yer alan râvilerin sika olmaları sebebiyle Ahzâb Sûresi 51. ayeti tefsir eden 3 rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

أَيُّهَا النَّبِيُّ ﷺ تَرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤَيِّرُ إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ” Ayetinden maksat, “Hz. Peygamber'in hanımları ile beraber kalma süresinin eşit olması mecburiyetinin kaldırılmasıdır.” Bu izne rağmen Hz. Peygamber hanımları ile geçirdiği vaktin eşit olmasına dikkat etmiştir.⁵⁴⁷ Hz. Peygamber'in hanımları arasındaki bu yarışma cinsel hayat, şehvi duygulardan değil, Hz. Peygamber ile yakın olmak, muhabbet edip ondan istifade etmeye çalışmak, ihtiyaçlarını karşılamak gibi ahiret yurduna yönelik bir yarış idi.⁵⁴⁸

⁵⁴⁶ Buhârî, “Tefsir”, 33.

⁵⁴⁷ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 4/396.

⁵⁴⁸ Nevevî, *Şerhu Sünen-i Müslim*, 10/79.

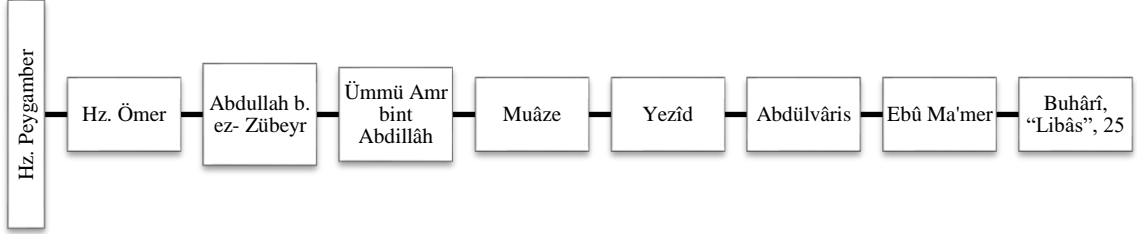
1.5.1.9. İpek Giymek

Hz. Peygamber'den ipek giymek konusunda şu rivayet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي ذَبْيَانَ خَلِيفَةَ بْنِ كَعْبٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يَزِيدَ قَالَتْ مُعَاذَةُ أَخْبَرْتَنِي أُمُّ عَمْرٍو بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ سَمِعَ عُمَرَ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ نَحْوَهُ

"Bize Alî b. el-Ca'd rivayet etti: Bize Şu'be, Ebû Zübyân Halîfe b. Ka'b'dan şöyle haber verdi: Ben İbnü'z-Zübeyr'den işittim, şöyle diyordu: Ben Ömer'den işittim, şöyle diyordu: Nebî (s.a.v); "Her kim dünyada hâlis ipek giyerse, onu ahirette giyemez." buyurdu. Ve bize Ebû Ma'mer dedi: Bize Abdülvâris, Yezîd'den rivayet etti. Muâze şöyle dedi: Bana Ümmü Amr bint Abdillâh haber verdi: Ben Abdullâh b. ez- Zübeyr'den işittim: O da Ömer'den işitti: Ömer de Nebî (s.a.v)'den işitti. ⁵⁴⁹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Sahâbî olan Abdullah b. ez- Zübeyr'in bir başka sahâbîden rivayetine örnek olan bu rivâyet senedinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sahihtir.

Rivayetin zahirine göre ipek giymek kadın erkek herkese haramdır. İpek giymek konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Birinci görüşe göre, ipek giymek erkeklere haramdır. Kurtûbî, ipek giyme konusunda insanların ihtilaf ettiğini; kimisinin yasakladığını, kimisinin umumen caiz gördüğünü, alimlerin çoğunun ise erkeklere haram olduğu görüşünde olduklarını söylemiştir. Bu görüşlerine delil olarak Müslim⁵⁵⁰ ve Tirmizî'de⁵⁵¹ yer alan rivayetleri delil göstermişlerdir. İkinci görüşe göre, mescid girişinde ipek alışverişi caizdir. Üçüncü görüşe, alışverişte dokunulabilir. Dördüncü görüşe göre, mal olarak edinmek, hediye etmek caiz, giymek değildir. Beşinci görüşe göre eşe dosta hediye edilebilir. Altıncı görüşe göre kafir olan akraba ve arkadaşlara

⁵⁴⁹ Buhârî, "Libâs", 25.

⁵⁵⁰ Müslim, "Libâs ve Zînet", 3852.

⁵⁵¹ Tirmizî, "Libâs", 1.

hediye edilebilir. Yedinci görüşe göre erkeklere ipek hediye edilebilir. Çünkü kendileri giymek zorunda değildirler. Sekizinci görüşe bu rivayetteki yasak kadın erkek herkesi kapsar. Fakat burada erkeklere bir yasak söz konusudur. Çünkü başka rivayetler kadınların ipek giymesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Dokuzuncu görüşe göre rivayetin manasını hakikate hamletmişler ve giyip tövbe etmiş olsa da o kimsenin ahirette ipek giyemeyeceğini iddia edilmiştir. Çoğunluğa göre ise tövbe edip bu tövbe üzere ölürse ahirette mahrum kalmaz. Onuncu görüşe göre cuma günleri güzel elbise giymek müstehaptır.⁵⁵²

1.5.2. Muâze Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	29
Ümmü Amr bint Abdillâh	1
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Yezîd er-Rişk	9
Âsım el-Ahvel	7
Katâde	6
Ebû Kılâbe	4
İshâk b. Süveyd	2
Eyyûb es-Sahtiyânî	1
Ümmü'l-Hasen	1

Âsım el-Ahvel, Katâde ve Eyyûb es-Sahtiyânî'nin Hafsa ve Muâze'nin ortak talebeleri oldukları tespit edilmiştir.

⁵⁵² Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 10/34-35. Bk. İbrahim Saylan, "İpek ve Altının Erkeklere Haram Olmasının Vurûd Ortamı Açısından Değerlendirilmesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 / 2 (Aralık 2019): 81-98.

1.5.3. Rivâyetlerin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Tahâret	Hayız	Savm/Sıyâm	Eşribe	Salâtü'l-müsâfirîn	Libâs	Tefsir	Talâk	Nikâh	Gusül ve Teyemmüm
Buhârî		1				1	1			
Müslim		4	1	1	2			1		
Ebû Dâvûd	3		1							
İbn Mâce	1		1		1				1	
Nesâî	2	1	1	2						1
Tirmizî	2		1							

Muâze rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre dağılımında; Tahâret 8, Hayız 6, Savm/Sıyâm 5, Eşribe 3, Salâtü'l-müsâfirîn/İkâmetü's-salât 3, Tefsir 1, Libâs 1, Talâk 1, Nikâh 1, Gusül ve Teyemmüm 1 olmak üzere toplam 10 babda oldukları tespit edilmiştir. Rivâyetlerin ibadet ve muâmelâta dair konularda olduğu görülmüştür.

Muâze'nin Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 10, Müslim'de 9, Ebû Dâvûd'da 4, İbn Mâce'de 4, Nesâî'de 7 ve Tirmizî'de 3 olmak üzere 30 olarak tespit edilmiştir. Yapılan incelemede nakledilen hadislerin tamamının sahih olduğu görülmüştür. Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorduğu sorular ve aldığı cevaplar rivayetlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kendisinin öğrenmeye meraklı biri olduğu sonucuna varılabilir.

1.6. Ümmü Derda es-Suğrâ (ö. 81/700)

Meşhûr sahâbî Ebû'd-Derdâ'nın Ümmü'd-Derdâ künyesiyle bilinen iki hanımından küçük olanı Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ'dır. Fâkih ve muhaddis olan Ümmü'd-Derdâ'nın zühd hayatı, rivayetlerinde ön plana çıkmaktadır. Bu başlık altında Ümmü'd-Derdâ'nın hayatı ile ilgili bilgiler verildikten sonra, rivayetleri konularına göre

tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Daha sonra rivayetlerin hoca ve talebe râvilerine göre dağılımı ve rivayetlerin konularına göre tasnifi ve rivayet sayısı şema ile gösterilmiştir.

Hüceyme bint Huyey el-Vassâbiyye, Cüheyme el-Evsâbiyye el-Dımeşkiyye şeklinde de söylenmiştir. Sahâbeden Ebû'd-Derdâ'nın aynı lakaplı küçük hanımı olup Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ diye tanınmıştır. 3. Tabakadan tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Derdâ, "sika, fakîh, zâhid, âlim" olarak nitelendirilmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. Hüceyme, Ebû Derdâ'nın evinde yetim olarak yetişmiştir. Küçük yaşta Kur'ân'ı Ebû Derdâ'ya arz etmiştir. Onunla birlikte meclislere katılmış, Ebû Derdâ artık kadınlar safına geçmesini söyleyinceye kadar namazda erkekler ile beraber saf tutmuştur. Hüceyme Ebû Derdâ ile Ümmü'd-Derdâ el-Kübrâ diye bilinen Hayre bint Ebû Hadred'in vefatından sonra evlendi. Ancak bu evlilik Ebû Derdâ'nın iki yıl sonra vefat etmesi sebebiyle kısa sürdü. Ümmü Derdâ vefatı sırasında kocasına, "ahirette de onunla olmak istediğini" söylemesi üzerine Ebû Derdâ, "öyleyse kendisinden sonra kimse ile evlenmemesini" söylemiştir. Daha sonra Muâviye'den gelen evlilik teklifini kabul etmemiştir.

Ümmü'd-Derdâ, Ebû'd-Derdâ, Hz. Âişe, Ebû Hüreyre, Selmân-ı Fârisî, Ümmü'd-Derdâ el-Eslemiyye, Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî ve Kâ'b b. Âsım el-Eş'arî'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden el-Mehdî b. Abdirrahmân b. Uyeyne b. Hâtır (Yeğeni), üvey oğlu Bilâl b. Ebî'd-Derdâ el-Ensârî (Oğlu), üvey kızı Derdâ'nın kocası Safvân b. Abdullâh (Damadı), Abdullâh b. Safvân, İbrâhîm b. Ebî Able, Zeyd b. Eslem, Ebû Hâzim, İsmâîl b. Ubeydillâh, Cübeyr b. Nüfeyr, Seleme b. Dînâr, Hakîm b. Keysân, Sâlim b. Ebü'l-Ca'd, Şehr b. Havşeb, Seleme b. Dinâr, Talha b. Ubeydullâh, Merzûk Ebû Bekr et-Temîmî, Mekhûl eş-Şâmî, el-Ezher b. Velîd, el-Hâris b. Ubeydullâh, Habîb b. Ebî Amra, Hukeym b. Keysân, Süleymân b. Umeyr b. Zeytûn, Hayyân ed-Dımeşkî, Halîl ed-Dımeşkî, Avn b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd, Râşid b. Sa'd, Racâ' b. Hayve, Ya'lâ b. Memlük, 'Atâ el-Keyhârânî, Lokmân b. Âmir, Hâlid b. Zevân, Meymûn b. Mihrân, Hilâl b. Yesâf, Nimrân b. Utbe, Yûnus b. Meysera b. Halbes, Osmân b. Hayyân ed-Dımeşkî, Huleyd el-Asrî, Ömer b. Hayyân ed-Dımeşkî, Abdullâh b. Ebî Zekeriyya, Yahyâ b. Abbâd, Ebû İmrân el-Ensârî (Mevlâsı), Ebû Kılâbe el-Cürmî, Ebû Mahrûm, Ebû Ğâlib, Mekhûl eş-Şâmî ve Yûnus b. Halbes rivayet etmiştir.⁵⁵³

⁵⁵³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/517; İbn Kesîr, Ebû'l-Fedâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr ed-Dımeşkî, *et-Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl ve Ma'rifeti's-sikât ve'duafâ ve'l-mecâhîl*, thk. Şâvî b. Muhammed (Yemen:

1.6.1. Ümmü'd-Derdâ'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü'd-Derdâ'nın Kütüb-i Sitte'de otuz sekiz adet rivayeti ve üç bab başlığı⁵⁵⁴ olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde şu 22 başlığa ulaşılmıştır: Lânet Edenlerin Kıyamet Gününde Şehid ve Şefaathçi Olamayacakları, Lânetin Lânet Eden ve Lânet Edilen Kimseye Dönmesi, Güzel Ahlakın Mizanda Ağır Basması, Müslüman Kardeşinden Her Türlü Kötülüğü Savmanın Fazileti, Yumuşak Huyluluğun Fazileti, İnsanların Arasını Düzeltmenin Fazileti, Ebü'd-Derdâ'nın Sabah Akşam Yedişer Defa Okunmasını Tavsiye Ettiği Dua (Hasbiyallâh) Mevkuf Hadis, Ebü'd-Derdâ'nın Öfkelenmesi (Mevkuf hadis), Kulum Beni Andığında (Kudsi Hadis), Sıcak Bir Günde Seferde Tutulan Oruç, Yolculukta Oruç Tutmak, Kişiyi Cennete Götürecek Beş Hasletin Haber Verilmesi, Kur'ân'da On Bir Secde Ayeti Olduğu ve Necm Sûresi'nde de Bir Secde Ayeti Olduğu, Kişinin Din Kardeşi İçin Yokluğunda Dua Etmesinin Fazileti, Mü'minin Haram Kan Dökmediği Sürece Tüm Günahlarının Bağışlanacağı, Allah'a Hiçbir Şeyi Ortak Koşmama, Kasıtlı Olarak Namazı Terk Etmemek Ve İçkinin Tüm Kötülüklerin Anahtarı Olduğu, Şehîdin Ailesinden Yetmiş Kişiyi Şefaath Edeceği, Deniz Savaşının Sevaab Bakımından On Kara Savaşı Olduğu, Tedavi Olunmasının Emredilmesi, Cehennem Hali, Kehf Sûresi'nin 82. Ayetin Tefsiri ve Rahmân Sûresi'nin 29. Ayetin Tefsiri.

Mektebetü İbn Abbâs, 2011), 4/334-338; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/352; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/277-279; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/695; a. mlf., *Takrîb*, 673.

⁵⁵⁴ Buhârî, "Sıfatü's-salât", 64: (64- Teşehhüdde Oturma Sünneti Babı, Ve Ümmü'd-Derdâ, namazında erkek oturduğu şekilde otururdu ve kendisi de bir fakîhe idi.); Buhârî, "Savm", 21: (21- Bâb: İnsan Oruç Tutmaya Gündüz Vakti Niyet Ettiği Zaman (Sahih Olur Mu, Olmaz Mı)? Ve Ümmü'd-Derdâ dedi ki: Ebü'd-Derdâ (bazen gündüz vakti): Yanınızda yiyecek bir şey var mıdır? diye sorardı. Eğer biz: Hayır, yoktur dersek, Ebu'd-Derdâ: Öyleyse ben bugün oruçluyum, der (oruca niyet eder)di, demiştir. Ve böyle, gündüz vakti oruca niyet etme fiilini Ebû Talha, Ebû Hüreyre, İbn Abbâs ve Huzeyfe de (r. anhüm) yapmışlardır.); Buhârî, "Merdâ", 8: Buhârî, "Merdâ", 8: (8- Kadınların (Yabancı Olsalar Bile) Erkeklerle Hasta Ziyareti Yapmaları Babı, Ümmü'd-Derdâ, mescit ehlinde bulunan Ensâr'dan bir adama hasta ziyaretinde bulunmuştur.)

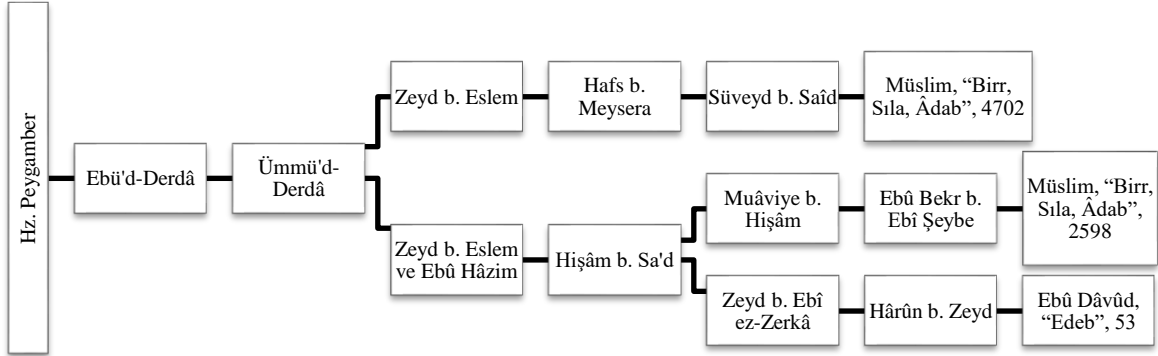
1.6.1.1. Lânet Edenlerin Kıyamet Gününde Şehid ve Şefahtçi Olamayacakları

Ümmü'd-Derdâ'dan nakledilen lanet eden kimsenin akıbetini haber veren rivayetlerden biri Müslim⁵⁵⁵ ve Ebû Dâvûd⁵⁵⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ بَعَثَ إِلَى أُمِّ الدَّرْدَاءِ بِأَنْجَادٍ مِنْ عِنْدِهِ فَلَمَّا أَنْ كَانَ ذَاتَ لَيْلَةٍ قَامَ عَبْدُ الْمَلِكِ مِنَ اللَّيْلِ فَدَعَا خَادِمَهُ فَكَأَنَّهُ أَبْطَأَ عَلَيْهِ فَلَعَنَهُ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَتْ لَهُ أُمُّ الدَّرْدَاءِ سَمِعْتُكَ اللَّيْلَةَ لَعَنْتَ خَادِمَكَ جِئِنَ دَعْوَتُهُ فَقَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Bana Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hafs b. Meysera, Zeyd b. Eslem'den rivayet etti ki: Abdülmelik b. Mervan, Ümmü'd-Derdâ'ya ev eşyası gönderdi. Bir gece Abdülmelik kalkarak hizmetçisini çağırdı. Hizmetçisi yanına gelmekte gecikti. Abdülmelik de ona lanet etti. Sabah olunca Ümmü'd-Derdâ ona: 'Bu gece hizmetçini çağırdığın zaman ona lanet ettiğini işittim, dedi. Ve sözüne şöyle devam etti: Ben Ebü'd-Derdâ'yı şunu söylerken işittim: Resûlullâh (s.a.v): 'Lânet edenler kıyamet gününde ne şefî olabilirler, ne de şehit!' buyurdu.”⁵⁵⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Zeyd b. Eslem ve Ebü Hâzim nakletmiştir. إِنَّ اللَّعَّانِينَ لَا يَكُونُونَ ve لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁵⁵⁵ Müslim, “Birr, Sıla, Âdab”, 4703:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ وَأَبِي حَازِمٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّعَّانِينَ لَا يَكُونُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁵⁵⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 53:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الرَّقَاءِ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ وَزَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّ أُمَّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ

⁵⁵⁷ Müslim, “Birr, Sıla, Âdab”, 4702.

لَا يَكُونُ لَا شُهَدَاءَ وَلَا شَفَعَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ lafızlarıyla Müslim’de yer alan rivayet Ebû Dâvûd’da لَا يَكُونُ اللّٰعَانُونَ شَفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ lafızlarıyla yer almaktadır. Müslümanlara lânet etmeyi yasaklamakta ve lânet etmeyi alışkanlık haline getiren kimselerin kıyamet gününde şâfiî ve şâhitlerden olamayacaklarını haber veren 3 rivayet, senedlerde yer alan Süveyd b. Saîd’in⁵⁵⁸, Hişâm b. Sa’d’ın⁵⁵⁹ ve Muâviye b. Hişâm’ın⁵⁶⁰ cerh edilmesi sebebiyle senet yönünden zayıftır.

Bu rivayetler Müslümanlara lânet etmeyi yasaklamakta ve lânet etmeyi alışkanlık haline getiren kimselerin kıyamet gününde şâfiî ve şâhitlerden olamayacaklarını haber vermektedir. Lânet ederek dua etmek kişinin Allah’ın rahmetinden uzaklaşmasını istemek demek olup bu da mü'minlere yakışmaz. Müminler; merhamet etmek, iyilik ve takvada yardımlaşmak gibi sıfatlarla donatılan, bir vücudun azaları gibi yaratılan, kendisi için istediğini, din kardeşi için de isteyen kimselerdir. Lanet eden kimse ise din kardeşinin Allah’ın rahmetinden uzaklaştırılmasını ister. Bu ise birbirleriyle bağlantıyı kesmenin son noktasıdır. Bir hadiste “*Mü'mine lanet etmek, onu öldürmek gibidir.*”⁵⁶¹ buyurulmuştur. Zira katil öldürdüğü kimseyi sadece dünya nimetlerinden mahrum bırakır. Lânet eden kimse ise kişiyi ahiret nimetlerinden ve Allah’ın rahmetinden mahrum bırakır. Görülüyor ki, lanet etmeyi alışkanlık haline getiren kimseler kıyamet gününde başkalarına şefaathçi ve şehid olamayacaktır. Orada mü'minler günahkâr kardeşlerine şefaath edecektir.

Rivayetteki şehitten ne kastedildiği konusunda üç görüş vardır: Lânet eden kimseler kıyamet gününde ümmetlere Peygamberlerinin tebliğde bulduklarına şahitlik edemeyeceklerdir. İkinci görüşe göre fisklarından dolayı dünyada şahitlikleri kabul edilmeyecektir. Üçüncü görüşe göre Allah yolunda öldürülmek suretiyle şehit

⁵⁵⁸ Süveyd b. Saîd (ö.240): Süveyd b. Saîd tebei’t-tâbiînden rivayet alanların kibârındandır. Onun için Ebû Hâtîm “sadûk, müdellis”, Nesâî “zayıf, sika ve me’mûn değil”, Yahyâ b. Maîn “Kâne yugbelu et-telkîn (telkini kabul ederdi) demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 11/413.

⁵⁵⁹ Hişâm b. Sa’d (ö. 160): Hişâm b. Sa’d tebei’t-tâbiîndendir. Onun için İbn Maîn “zayıf”, Ahmed b. Hanbel “hafız değil”, Ebû Dâvûd “sika, Zeyd b. Eslem’de esbetü’n-nâs (insanların en sağlamıdır)”, İbn Adî “zayıf olmakla beraber hadisi yazılır” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 7/345.

⁵⁶⁰ Muâviye b. Hişâm (ö.204): Muâviye b. Hişâm el-Gassâr el-Ezdî tebei’t-tâbiîndendir. Onun için Ebû Hâtîm “sadûk”, Ebû Dâvûd “sika”, es-Sâcî “sadûkun yehimü (yanılır bir sadûktur)”, Ahmed b. Hanbel “hataları çoktur” demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/112.

⁵⁶¹ Buhârî, “Cenâiz”, 84.

olamayacaklardır. Buradaki lânet edenden kast edilen lânet etmeyi alışkanlık haline getirendir. Bir defa lanet eden kimse bu hükümde değildir.⁵⁶²

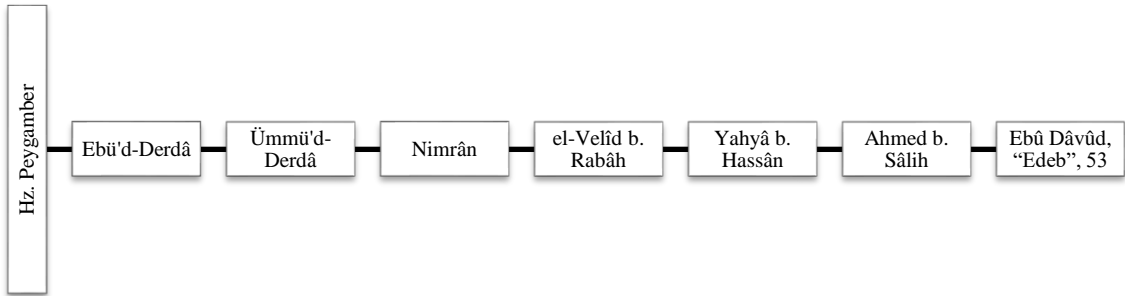
1.6.1.2. Lânetin Eden ve Edilen Kimseye Dönmesi

Ümmü'd-Derdâ'dan nakledilen lanetin sahibine döndüğünü haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ رَبَاحٍ قَالَ سَمِعْتُ نَمْرَانَ يَذْكُرُ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا لَعَنَ شَيْئًا صَعِدَتْ اللَّعْنَةُ إِلَى السَّمَاءِ فَتُعَلَّقُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ دُونَهَا ثُمَّ تَهْبِطُ إِلَى الْأَرْضِ فَتُعَلَّقُ أَبْوَابُهَا دُونَهَا ثُمَّ تَأْخُذُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَإِذَا لَمْ تَجِدْ مَسَاعًا رَجَعَتْ إِلَى الَّذِي لَعَنَ فَإِنْ كَانَ لِذَلِكَ أَهْلًا وَإِلَّا رَجَعَتْ إِلَى قَائِلِهَا

“Bize Ahmed b. Sâlih rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Yahyâ b. Hesân rivâyet etti. (Dedi ki): Bize el-Velîd b. Rabâh rivâyet etti şöyle dedi: Nimrân, Ümmü'd-Derdâ'dan Ebü'd-Derdâ'dan şöyle duyduğunu zikrediyor: Ebü'd-Derdâ diyor ki: Resûlullâh (s.a.v), “Kul bir şeye lanet ettiği zaman o lanet semaya yükselir. Fakat (lanet çok korkunç bir hadise olduğundan) gök kapıları (korkularından onu kabul etmek istemezler de) hemen onun önünde kapanıverirler. Sonra yere iner, (fakat) onun önünde yer kapıları da kapanır. Sonra (gidecek bir yer bulamadığından) sağa-sola meyletmeye başlar. (Sağa ya da sola gitmek için de) bir izin bulamayınca (gerçekten lanet edilmeye lâyık) ise lanet edilen kimseye döner. (Lâyık değilse lanet edene döner.” buyurdu.⁵⁶³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Senedde yer alan el-Velîd b. Rabâh'ın asıl adı Rabâh b. el-Velîd'dir. Râvilerden birisi bu ismi naklederken sehven kalb yapmıştır. Kalb, bir hadisin metninde veya senedinde yer alan kelimelerin yer değiştirmesine denir. Burada kalb senedde yapıldığı

⁵⁶² Nevevî, *Şerhu Sünen-i Müslim*, 16/148-149.

⁵⁶³ Ebü Dâvûd, "Edeb", 53.

için rivayet kalb fi's-seneddir. Mezkûr maktûb rivayette, sika bir râvi ismi sehven kalbedilmiş olduğundan bu durum rivayetin sıhhatine zarar vermez.⁵⁶⁴ Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

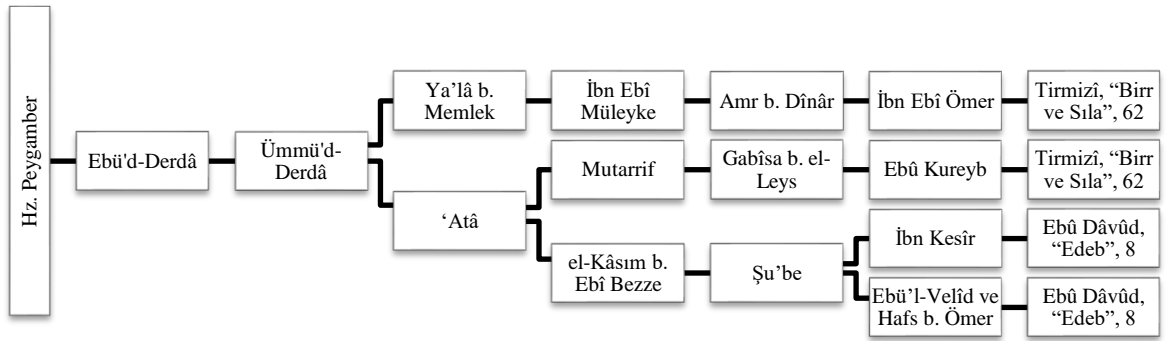
1.6.1.3. Güzel Ahlakın Mizanda Ağır Basması

Güzel ahlakın sevap ve derece bakımından en yüksek mertebede olduğunu Haber veren rivayetler Ebû Dâvûd⁵⁶⁵ ve Tirmizî⁵⁶⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ يَعْلَى بْنِ مَمْلَكٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَا شَيْءٌ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَيُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبُذِيءَ

“Bize İbn Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Dînâr, İbn Ebî Müleyke'den, o da Ya'lâ b. Memlek'ten, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan rivayet etti. Nebî (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü mü'minin mizanında hiçbir şey güzel ahlaktan daha ağır değildir. Allah kaba ve ahlaksız kişileri asla sevmez.”⁵⁶⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ebü Dâvûd'da “مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ” lafızlarıyla yer alırken

⁵⁶⁴ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 208.

⁵⁶⁵ Ebü Dâvûd, “Edeb”, 8:

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّبَالِيُّ وَحَفْصُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ أَبِي بَرَةَ عَنْ عَطَاءِ الْكِنْدِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ

⁵⁶⁶ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 62:

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا فَيْصَةُ بِنْتُ اللَّيْثِ الْكُوفِيُّ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ مَا مِنْ شَيْءٍ يُوضَعُ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ وَإِنَّ صَاحِبَ حُسْنِ الْخُلُقِ لَيُبْلَغُ بِهِ دَرَجَةً صَاحِبِ الصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ

⁵⁶⁷ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 62.

Tirmizî’de ki bir rivayette ek olarak (Allah kaba ve ahlaksız kişileri asla sevmez) lafızları diğer bir rivayette (صَاحِبِ بِهٖ دَرَجَةٍ صَاحِبِ وَإِنَّ صَاحِبَ حُسْنِ الْخُلُقِ لَيَبْلُغُ بِهِ دَرَجَةَ صَاحِبِ وَإِنَّ اللَّهَ لَيُبْغِضُ الْفَاجِسَ الْبِذِيءَ) (Allah kaba ve ahlaksız kişileri asla sevmez) lafızları diğer bir rivayette (صَاحِبِ بِهٖ دَرَجَةٍ صَاحِبِ وَإِنَّ صَاحِبَ حُسْنِ الْخُلُقِ لَيَبْلُغُ بِهِ دَرَجَةَ صَاحِبِ وَإِنَّ اللَّهَ لَيُبْغِضُ الْفَاجِسَ الْبِذِيءَ) (Allah kaba ve ahlaksız kişileri asla sevmez) lafızları bulunmakta. (Güzel ahlak sahibi kimse bu güzel ahlakıyla namaz kılan oruç tutan kimselerin sevabına ulaşır.) lafızları bulunmaktadır. Güzel ahlak sahibi olmanın faziletini anlatan üç rivayet sahihtir.

Mezkûr rivayetlerde güzel ahlakın sevap ve derece bakımından en yüksek mertebeye olduğu, Allah’ın güzel ahlakı sevdiği ve güzel ahlak sahibi insanlardan razı olduğu vurgulanmaktadır.⁵⁶⁸

1.6.1.4. Sıcak Bir Günde Seferde Tutulan Oruç

Sıcak bir günde yapılan seferde sahabenin oruç tutmadığını haber veren rivayetler Buhârî, Müslim⁵⁶⁹, Ebû Dâvûd⁵⁷⁰ ve İbn Mâce⁵⁷¹ tarafından nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ حَمْرَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ أَنَّ إِسْمَاعِيلَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ حَارٍّ حَتَّى يَضَعَ الرَّجُلُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا مَا كَانَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَابْنُ رَوَاحَةَ

“Bize Abdullâh b. Yûsuf rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahyâ b. Hamza, Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir’den; İsmâîl b. Ubeydillâh’ın, Ümmü’d-Derdâ’dan; onun da Ebü’d-Derdâ’dan (r.a.) şöyle dediğini rivayet etti: “Biz Nebî (s.a.v) ile beraber onun seferlerinden birisine (ramazânda) sıcak bir günde çıktık. O kadar ki, insan sıcağın şiddetinden elini başı

⁵⁶⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü 'l-ahvezî*, 6/118.

⁵⁶⁹ Müslim, “Savm”, 1892:

حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُسَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فِي حَرِّ شَدِيدٍ حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ

Müslim, “Savm”, 1893:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَيَّانَ الدَّمَشْقِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ شَدِيدٍ الْحَرِّ حَتَّى إِنْ الرَّجُلُ لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ وَمَا أَحَدٌ صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ

⁵⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Savm”, 44:

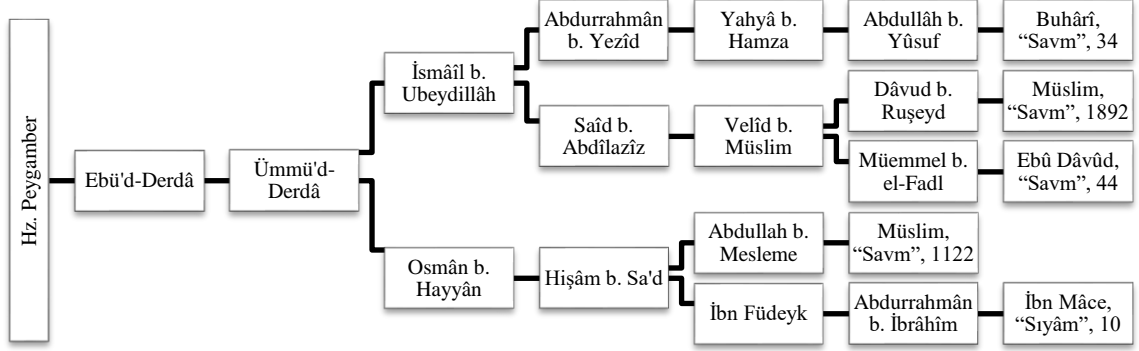
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا أُمُّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فِي حَرِّ شَدِيدٍ حَتَّى إِنْ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ أَوْ كَفَّهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ مَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ

⁵⁷¹ İbn Mâce, “Siyâm”, 10:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبرَاهِيمَ وَهَارُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَمَّالُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَيَّانَ الدَّمَشْقِيِّ حَدَّثَنَا أُمُّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّهُ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي الْيَوْمِ الْحَارِّ الشَّدِيدِ الْحَرِّ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ وَمَا فِي الْقَوْمِ أَحَدٌ صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ

üzerine koyuyordu. İçimizde Nebî (s.a.v) ve İbn Revâha'dan başka oruçlu kimse yoktu.”⁵⁷²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de İsmâil b. Ubeydillâh ev Osmân b. Hayyân nakletmiştir. Buhârî, İbn Mâce ve Müslim'de “بَعْضِ حَرِّ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمِ حَرِّ” Müslim'in ikinci rivayetinde “فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فِي حَرِّ شَدِيدٍ”, Ebû Dâvûd rivayetinde “فِي بَعْضِ عَرَوَاتِهِ فِي حَرِّ شَدِيدٍ”dir. İbn Mâce'de “وَمَا فِي الْقَوْمِ أَحَدٌ صَائِمٌ” lafızları farklıdır.

Buhârî, Ebû Dâvûd ve Müslim'in bir rivayeti sahih lizâtihi'dir. Müslim'in bir tarihi ve İbn Mâce rivayetleri Hişâm b. Sa'd'ın⁵⁷³ cerh edilmesi sebebiyle rivâyet senet açısından zayıftır. Fakat diğer üç rivayet vesilesiyle bu iki rivayet sahîh-i liğayrihî mertebesine yükselmiştir.

Bu hadisi, Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Ebû Dâvud Savm/Siyâm kitabında da tahrîc etmiştir. Âlimler, Ramazan ayında seferde iken oruç tutulup tutulmayacağı konusunda ihtilaf etmiştir. Zâhir ehline göre yolcu olan kimse oruç tutamaz, tutarsa orucu geçerli değildir. Ayete ve “Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir.” hadisine göre bu kişinin orucunu kaza etmesi gerekir. Fakat âlimlerin cumhuruna göre seferde oruç tutmak caizdir, tutulan oruç geçerlidir. Cumhur “oruç tutmak mı daha efdaldır? Yoksa tutmamak mı? Ya da ikisi de eşit midir?” sorularında ihtilaf etmişlerdir. İmam Mâlik, Ebû Hanife ve Şâfiî, gücü yeten kimsenin zorluk ve sıkıntı çekmediği sürece seferde oruç tutmasının ve zaruret durumunda iftar etmesinin efdal olduğunu söylemiştir. Bu görüşte olanlar seferde Nebî ve Abdullâh b. Ravâha'nın

⁵⁷² Buhârî, “Savm”, 34.

⁵⁷³ Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/345.

oruç tutmasını delil göstermişlerdir. Saîd b. el-Müseyyeb, Evzâî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler de seferde oruç tutmamanın efdal olduğunu söylemişlerdir.⁵⁷⁴

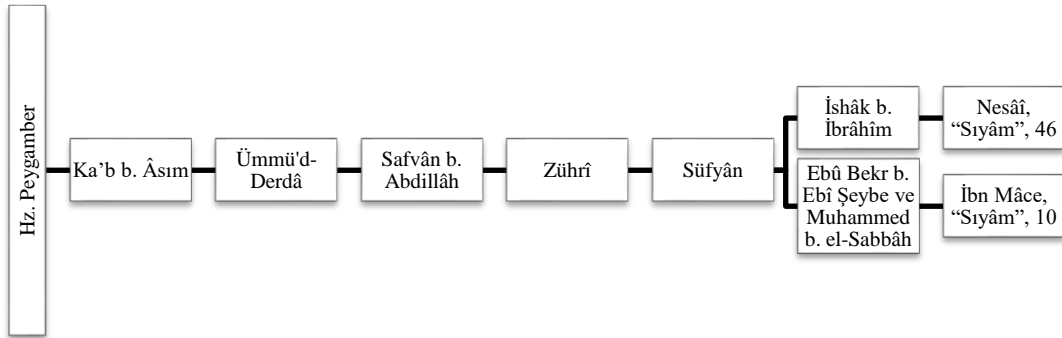
1.6.1.5. Yolculukta Oruç Tutmak

Yolculukta oruç tutmanın iyilik olmadığını bildiren rivayetler Nesâî ve İbn Mâce⁵⁷⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ كَعْبِ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ

“Bize İshâk b. İbrâhîm haber verdi. Dedi ki: Bize Süfyân, Zühri'den, o da Safvân b. Abdillâh'tan, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ka'b b. Âsım'dan bize şöyle haber verdi: Resûlullâh (s.a.v)'den işittim şöyle diyor: “Yolculukta oruç tutmak iyi Müslüman olmak demek değildir.”⁵⁷⁶

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ka'b b. Âsım'dan almış kendisinden de Safvân b. Abdillâh nakletmiştir. İki rivayet arasında lafız farkı yoktur. Yolculukta oruç tutmanın iyilik olmadığını haber veren her 2 rivayet sahihtir.

Hattâbî rivayet ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ” sözü için, bu bir olay üzerine söylenmiştir ve benzer durumlar ile sınırlıdır. Hz. Peygamber'in

⁵⁷⁴ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 16/463.

⁵⁷⁵ İbn Mâce, “Siyâm”, 10:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ كَعْبِ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ

⁵⁷⁶ Nesâî, “Siyâm”, 46.

Mekke'nin Fethi seferindeki orucu, kişiye oruç zorluk veriyorsa, sanki yolcunun oruç tutması iyilik değildir der gibidir. Oruç iyilik olmasaydı, onda tercih hakkı olmazdı.” Mekke'nin fethindeki oruçtan; “Güçlü olanın orucu tutması, orucunu açmasından, orucunu açması güç olanın da orucunu açmasından ve ruhsatı kabul etmemek oruç tutmaktan iyidir daha hayırlı olduğu, meşakkat çekmeyenin oruç tutmakla orucunu bozmak arasında muhayyer olduğu” anlaşılmaktadır.⁵⁷⁷

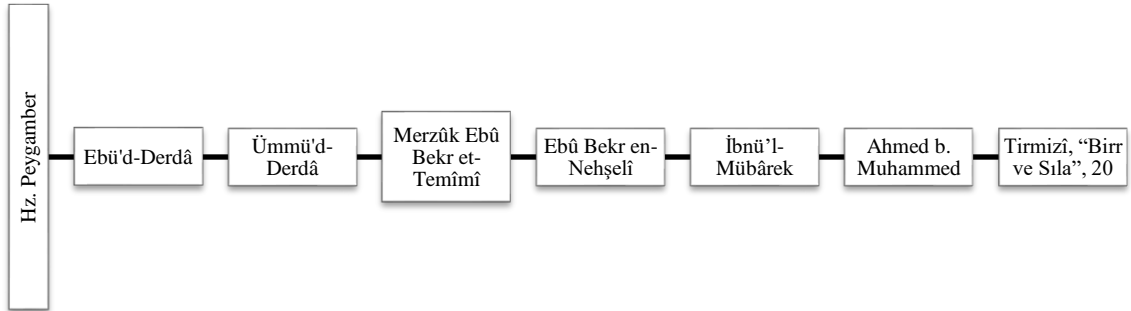
1.6.1.6. Müslüman Kardeşinden Her Türlü Kötülüğü Savmanın Fazileti

Kişinin Müslüman kardeşini korumayı emreden rivâyet Tirmizî tarafından nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ النَّهْشَلِيِّ عَنْ مَرْزُوقِ أَبِي بَكْرٍ النَّيْمِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Bize Ahmed b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbnü'l-Mübârek, Ebû Bekr en-Nehşeli'den, o da Merzûk Ebû Bekr et-Temîmî'den, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan haber verdi. Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kim Müslüman kardeşinin ırz, namus ve benzeri şeylerinden her türlü kötülüğü savarsa Allah'ta kıyamet gününde onun yüzünden Cehennem ateşini savar.”⁵⁷⁸

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Merzûk Ebû Bekr nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

⁵⁷⁷ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 7/33-34.

⁵⁷⁸ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 20.

“*Hep birlikte Allah’ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalplerinizi birleştirdi ve O’nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz...*”⁵⁷⁹ ayetine göre Müslümanların arasındaki iman ve takva esasından kaynaklanan en kuvvetli bağ, kardeşlik bağıdır. İslam’da kardeşlik bağı, inanç temeline dayandığı için Müslümanların arasını bozacak her türlü davranış yasaklanmıştır. Mü’min kadınlar ve mü’min erkeklerin, inanç ve takva ekseninde birbirleriyle yardımlaşmaları, kardeşliğin bir gereğidir. Nitekim; “*Mü’minlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin velisidir. İyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve resulüne itaat ederler...*”⁵⁸⁰ buyurulmuştur. Hz. Peygamber bir Müslümanın diğer Müslüman kardeşine davranışlarının ölçünü; “*Hiçkimse kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe iman etmiş olmaz.*”⁵⁸¹ olarak belirtmiştir.

1.6.1.7. Yumuşak Huyluluğun Fazileti

Yumuşak huyluluğun faziletini anlatan rivâyet Tirmizî tarafından nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ يَعْلَى بْنِ مَمْلُوكٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الرَّفْقِ فَقَدْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَنْ حُرِمَ حَظَّهُ مِنَ الرَّفْقِ فَقَدْ حُرِمَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ

“*Bize İbn Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dînâr’dan, o da İbn Ebî Müleyke’dan, o da Ya’lâ b. Memlük’ten, o da Ümmü’d-Derdâ’dan, o da Ebü’d-Derdâ’dan, o da Nebî (s.a.v.)’den rivayet etti. Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kime yumuşak huylu olmaktan bir pay verilmişse hayırdan nasibini almış demektir. Yumuşak huyluluktan pay alamayıp mahrum olan kimse ise hayırdan nasip alamamış demektir.”*”⁵⁸²

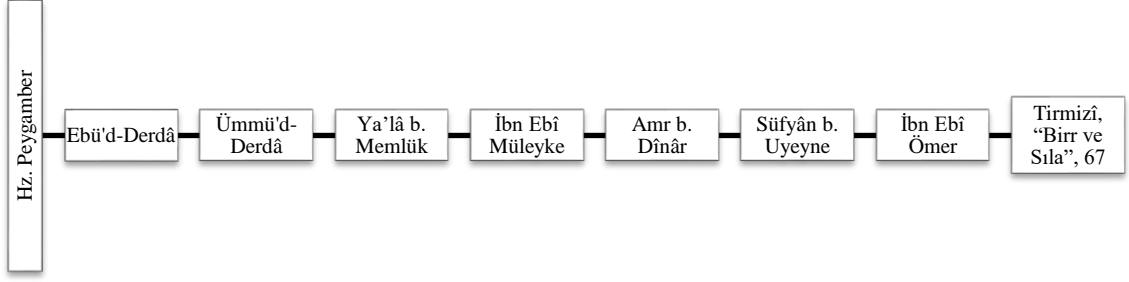
Rivayetin senet şeması şöyledir:

⁵⁷⁹ Âli İmrân, 3/103.

⁵⁸⁰ Tevbe, 9/71.

⁵⁸¹ Buhârî, “İmân”, 7.

⁵⁸² Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 67.

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Ya'lâ b. Memlük nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

1.6.1.8. İnsanların Arasını Düzeltmenin Fazileti

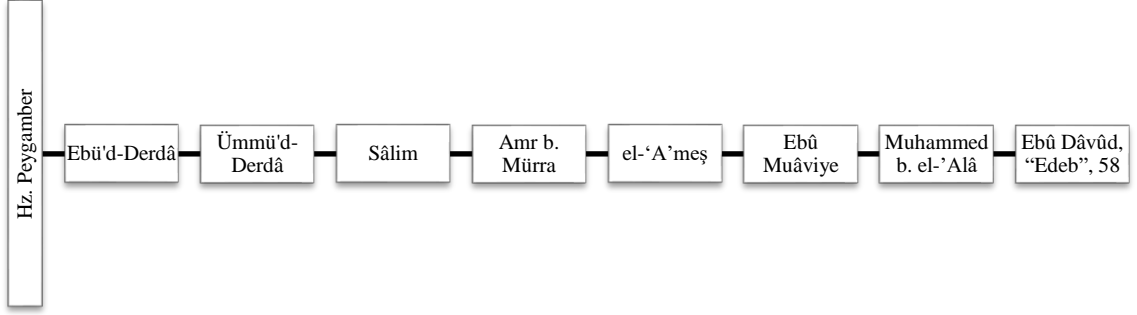
İnsanların arasını düzeltmenin faziletini anlatan Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنِ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِصْلَاحُ دَاتِ الْبَيْنِ وَفَسَادُ دَاتِ الْبَيْنِ الْحَالِقَةُ.

*“Bize Muhammed b. el-’Alâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye, el-’A’meş’ten, o da Amr b. Mürra’dan, o da Sâlim’dan, o da Ümmü’d-Derdâ’dan, o da Ebü’d-Derdâ’dan şöyle rivayet etti: “Resûlullâh (s.a.v); ‘Size oruçtan da namazdan da ve sadakadan da daha faziletli olan bir amel haber vereyim mi?’ dedi. (Onlarda): ‘Evet ya Resûlallâh’ dediler. (Bunun üzerine Resûlullâh): İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını açmak usturadır.” buyurdu.”*⁵⁸³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁵⁸³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 58.

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Sâlim nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

İslam'da Müslümanlar arasındaki bağ, kardeşlik bağına dayandığı için buna zarar verecek her türlü davranış yasaklandığı gibi bu bağı güçlendirecek her türlü davranış teşvik edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber bu çerçevede şöyle buyurmuştur: *"Bir Müslümanın din kardeşine üç günden fazla dargın durması, (ve) karşılaştıklarında birbirlerinden yüz çevirmeleri helâl değildir. Bunların en hayırlısı, önce selâm verendir."*⁵⁸⁴ *"Müslüman kardeşine bir sene küs duran kimse, onun kanını dökmüş gibi (vebalde)dir."*⁵⁸⁵ Bu rivayetler de dargınlık yerilmiş, Ümmü'd-Derdâ'dan nakledilen rivayet ile de dargın olan iki kişi için üçüncü kişilerin sorumluluğunun arayışını düzeltmek olduğu ifade edilmiştir.

1.6.1.9. Ebü'd-Derdâ'nın Sabah Akşam Yedişer Defa Okunmasını Tavsiye Ettiği Dua (Hasbiyallâh)

Ebü'd-Derdâ'dan mevkuf olarak nakledilen ve sabah akşam yedişer defa okunmasını tavsiye ettiği dua şöyledir:

حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ مُسْلِمٍ الدِّمَشْقِيُّ وَكَانَ مِنْ ثِقَاتِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ الْمُتَعَدِّينَ قَالَ حَدَّثَنَا مُدْرِكُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ يَزِيدُ شَيْخُ ثِقَةٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ بْنِ حَلْبَسٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ

⁵⁸⁴ Buhârî, "İsti'zân", 9.

⁵⁸⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb", 47.

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَبَّحَ مَرَّاتٍ كَفَاهُ اللَّهُ مَا أَهْمُهُ صَادِقًا كَانَ بِهَا أَوْ كَاذِبًا

“Bize Yezîd b. Muhammed ed-Dimeşki rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk b. Müslim ed-Dimeşki -Müslümanların sikalarından ve âbidlerindendi- rivâyet etti. Dedi ki: Bize Müdrik b. Sa'd -Yezîd sika ve şeytir dedi-, Yûnus b. Meysera b. Halbes'den, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ (r.a.)'dan rivâyet etti. Ebü'd-Derdâ şöyle dedi: “Kim sabaha ve akşama eriştiği vakitlerde yedişer defa, ‘Hasbiyellâhü lâ ilâhe illâ hüve aleyhi tevekkeltü ve hüve Rabbü'l-arşi'l-azîm. (Ondan başka ilah yoktur. Ben O'na tevekkül ettim. O ulu arşın da sahibidir.)’ diye dua ederse Allah onu üzen her şeye karşı ona yeter (bu kelimelere olan güveninde) ister sadık olsun, ister (sadık olmayıp) yalancı olsun.”⁵⁸⁶

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Yûnus b. Meysera nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir. Bu kelimeleri inanarak ve güvenerek okuyan veya inancı tam olmasa da düzenli olarak okuyan kimse dünyevi ve uhrevi bütün sıkıntılardan kurtulur.⁵⁸⁷

1.6.1.10.Ebü'd-Derdâ'nın Öfkelenmesi

Ebü'd-Derdâ'dan nakledilen diğer bir mevkuף hadisin konusu şöyledir:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمًا قَالَ سَمِعْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ تَقُولُ دَخَلَ عَلَيَّ أَبُو الدَّرْدَاءِ وَهُوَ مُغَضَّبٌ فَقُلْتُ مَا أَغْضَبَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ مَا أَعْرِفُ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ﷺ سَيِّئًا إِلَّا أَنَّهُمْ يُصَلُّونَ جَمِيعًا

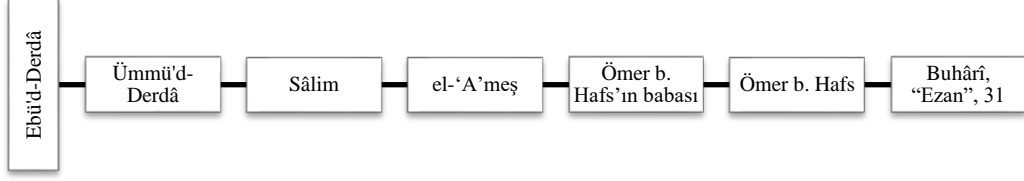
“Bize Ömer b. Hafs rivâyet etti. (Dedi ki): Bize el-A'meş rivâyet edip şöyle dedi: Ben Sâlim'den işittim, şöyle dedi: Ben Ümmü'd-Derdâ'dan işittim, şöyle diyordu: Ebü'd-Derdâ (r.a.) öfkeli olarak yanıma geldi. ‘Seni öfkelen diren nedir?’ dedim. ‘Vallahi ben Muhammed ümmetinden, onların cemâatle namaz kılmaları hariç (kusursuz yaptıkları başka) bir şey

⁵⁸⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 100.

⁵⁸⁷ Azîmâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, 13/427.

bilmiyorum, ' dedi. ”⁵⁸⁸

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Sâlim nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu mevkuף rivâyet senet açısından sahihtir.

Buhârî hadisi, ‘‘Sabah Namazını Cemaat İçinde Kılmanın Fazileti’’ babında tahrir etmiştir. Ebü'd-Derdâ'nın öfkesinin sebebi, cemâatle namaz kılanların diğerk işlerinde değişimler ve eksikler olmasıdır. Cemâatle namaz kılmak konusunda bir değişiklik olmamıştır. Bu olay, cemâatle namaz kılmanın faziletinin çok olduğuna işaret eder.⁵⁸⁹

Ebü'd-Derdâ, ibadetlerin insan üzerindeki etkisi olması gerektiğini bildiği için öfkelenmiş olmalıdır. Çünkü; ‘‘Kitaptan sana vahyedilene oku, namazı özenle kıl. Kuşkusuz namaz fuhşiyattan ve münkerden alıkoyar. Allah'ı anmak her şeyden önemlidir.’’⁵⁹⁰ ayeti gereğince namazın kişiyi, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyması gerekmektedir. Gereği gibi eda edilen namaz, kişiyi namaz dışında da çirkinliklerden uzaklaştırır. En azından namaz kılan kimse, bu çirkin davranışlardan uzak durması gerektiğini bilir. Kişi namaz kılmaya özenli bir şekilde devam ettikçe, bu bilişsel düşünce zamanla davranış halini alacak ve böylece ibadetlerin insan davranışları üzerinde beklenen olumlu değişim ve dönüşümleri gözle görülebilecek hale gelecektir. İhtimaldir ki Ebü'd-Derdâ, namaz kıldıkları halde hak hukuk gözetmeyen, edep ve ahlâk kurallarına uymayanlara kızmaktadır.

⁵⁸⁸ Buhârî, ‘‘Ezan’’, 31.

⁵⁸⁹ Aynî, ‘‘Umdetü'l-kârî’’, 8/249.

⁵⁹⁰ Ankebût, 29/45.

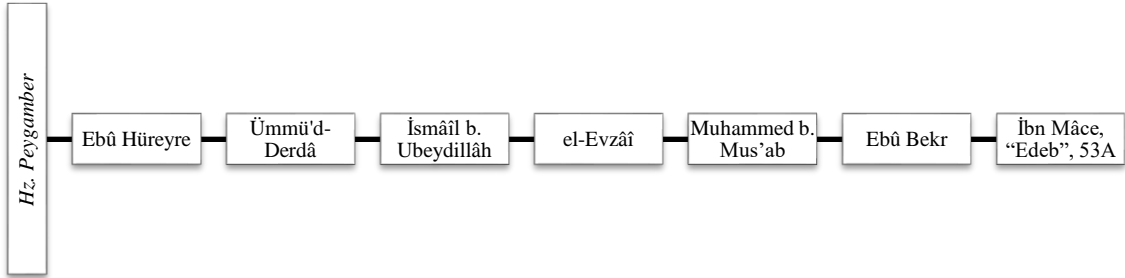
1.6.1.11.Kulum Beni Andığında

Ümmü'd-Derdâ'dan nakledilen kutsî bir hadis şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ أَنَا مَعَ عَبْدِي إِذَا هُوَ ذَكَرَنِي وَتَحَرَّكَتْ بِي شَفَّتَاهُ

“Bize Ebû Bekr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed Mus’ab, el-Evzâi’dan, o da İsmâîl b. Ubeydullâh’tan, o da Ümmü'd-Derdâ’dan, o da Ebû Hüreyre’den, o da Nebî (s.a.v)’den rivayet etti. Nebî (s.a.v) buyurdu ki: “Allah buyuruyor ki: ‘Kulum beni andığı ve dudakları benim zikrimle kımıldadığı zaman ben onunla beraberim.”⁵⁹¹

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebû Hüreyre’den, ondan da İsmâîl b. Ubeydillâh nakletmiştir. Senedde yer alan Muhammed b. Mus’ab’ın⁵⁹² zayıf olması sebebiyle rivâyet senet açısından zayıftır. “Ben kulumla beraberim” (أَنَا مَعَ عَبْدِي) ifadesinden maksat Allah’ın adını anan kuluna yardımcı, destekleyici, başarı veren ve meramını yerine getiren olmasıdır. Bu hadisi İbn Hibbân’da *Sahîh*’inde Eyyûb bin Süveyd ➔ Evzâi senediyle rivayet etmiştir. Fakat onun senedinde bulunan Eyyûb bin Süveyd de İbn Mâce’nin senedindeki Muhammed bin Mus’ab gibi zayıftır.⁵⁹³

⁵⁹¹ İbn Mâce, “Edeb”, 53.

⁵⁹² Muhammed b. Mus’ab (ö. 208): Tebei’t-tâbiındendir. Onun için Ahmed b. Hanbel “lâ be’s bihi (zararı yok)” ve Yahyâ b. Maîn “leyse bi-şey’in (hiçbir şey değil)”, Sâlih b. Muhammed, Ebû Zür’a ve Nesâî “zayıf” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 26/462.

⁵⁹³ Sindî, Ebû’l-Hasen Nûruddîn Muhammed b. Abdilhâdî es-Sindî et-Tettevî, *Hâşiyeyü’s-Sindî alâ İbn Mâce*, thk. Halîl Me’mûn (Beyrût: Dâru’l-Ma’rifet, 1992), 7/182.

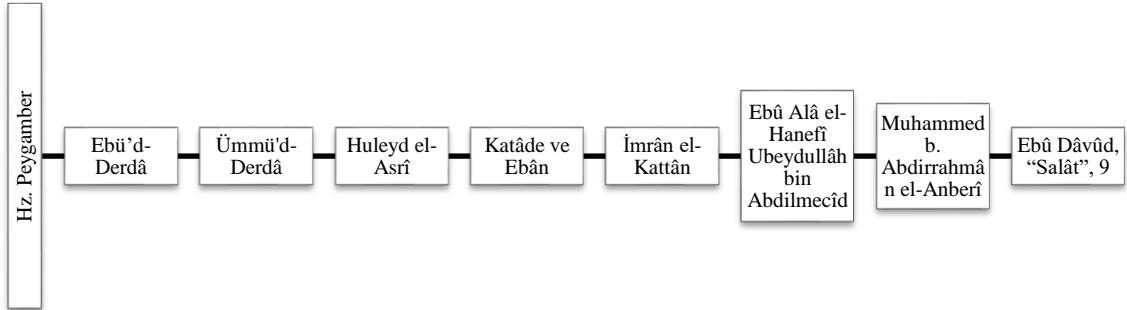
1.6.1.12. Kişiyi Cennete Götürecek Beş Hasletin Haber Verilmesi

Ebü'd-Derdâ'nın kişiyi cennete götürecek beş hasleti haber verdiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنْفِيُّ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ الْقَطَّانُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ وَأَبَانُ كِلَاهُمَا عَنْ خُلَيْدِ الْعَصْرِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَمْسٌ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ مَعَ إِيْمَانٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ مَنْ حَافِظٌ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ عَلَى وَضُوئِهِنَّ وَرُكُوعِهِنَّ وَسُجُودِهِنَّ وَمَوَاقِبَتِهِنَّ وَصَامَ رَمَضَانَ وَحَجَّ النَّبِيَّتِ إِنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَأَعْطَى الزَّكَاةَ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ وَأَدَّى الْأَمَانَةَ قَالُوا يَا أَبَا الدَّرْدَاءِ وَمَا أَدَاءُ الْأَمَانَةِ قَالَ الْغُسْلُ مِنَ الْجَنَابَةِ

“Bize Muhammed b. Abdirrahmân el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû 'Alî el-Hanefî Ubeydullâh bin Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize İmrân el-Kattân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Katâde ve Ebân beraber Huleyd el-Asrî'den, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan haber verdi. Ebü'd-Derdâ dedi ki: Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: “Beş (haslet) vardır. Kim onları inanarak yaparsa cennete girer: Abdestlerine, rükûlarına, secdelerine ve vakitlerine riâyet ederek beş vakit namaza devam eden, Ramazan'da oruç tutan, gücü yeterse Kâbe'yi hacceden, gönlü razı olarak zekât veren ve emânete riâyet eden kimselerdir.” (Orada bulunanlar): “Ya Ebâ'd-Derdâ "Emanete riâyet nedir?" dediler. “Cünüplükten dolayı yıkanmak,” dedi.⁵⁹⁴

Rivayetin senet şeması aşağıdaki gibidir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Huleyd el-Asrî nakletmiştir. Senedde yer alan İmrân el-Kattân'ın⁵⁹⁵ zayıf olması sebebiyle rivâyet senet açısından zayıftır.

⁵⁹⁴ Ebü Dâvûd, “Salât”, 9.

⁵⁹⁵ İmrân el-Kattân: Onun için İbn Adî “yüktübü hadisühü” (hadisi i'tibar için yazılabilir), Nesâî “daifu'l-hadis”, Ebü Dâvûd “daif (zayıftır)” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/280.

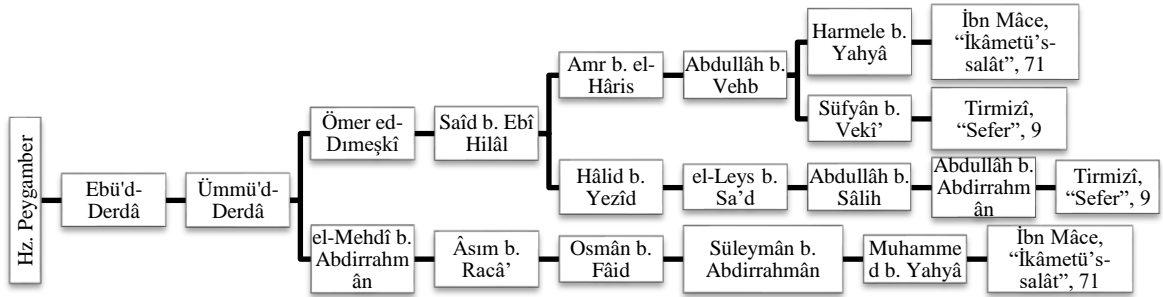
1.6.1.13. Kur'ân'da On Bir Secde Ayeti Olduğu ve Necm Sûresi'nde de Bir Secde Ayeti Olduğu

Kur'ân'da on bir secde ayeti olduğunu haber veren rivayet Tirmizî⁵⁹⁶ ve İbn Mâce⁵⁹⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عُمَرَ الدِّمَشْقِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ سَجَدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً مِنْهَا الَّتِي فِي النُّجْمِ

“Bize Süfyân b. Vekî’ rivâyet etti. (Dedi ki): Bize Abdullâh b. Vehb, Amr b. el-Hâris’ten, o da Saîd b. Ebî Hilâl’den, o da Ömer ed-Dimeşkî’den, o da Ümmü’-d-Derdâ’dan, o da Ebü’-d-Derdâ (r.a)’dan rivâyet etti. Ebü’-d-Derdâ şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v.) ile beraber tilâvet secdesi olarak on bir secde yaptım. Necm sûresindeki secde bunlardan biridir.”⁵⁹⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁵⁹⁶ Tirmizî, “Sefer”, 9:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عُمَرَ وَهُوَ ابْنُ حَيَّانَ الدِّمَشْقِيُّ قَالَ سَمِعْتُ مُخْبِرًا يُخْبِرُ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ بَلْفُظِهِ

⁵⁹⁷ İbn Mâce, “İkâmetü's-salât”, 71:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ فَاوَيْدٍ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ رَجَاءِ بْنِ حَبِوَةَ عَنْ الْمُهَدَّبِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُبَيْدَةَ بْنِ خَاطِرٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَمِّي أُمُّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ سَجَدْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً لَيْسَ فِيهَا مِنَ الْمَفْصَلِ شَيْءٌ الْأَعْرَافُ وَالرُّعْدُ وَالنَّحْلُ وَبَنِي إِسْرَائِيلَ وَمَرْيَمُ وَالْحَجُّ وَسَجْدَةُ الْفِرْقَانِ وَسُلَيْمَانَ سُورَةَ النَّعْلِ وَالسَّجْدَةَ وَفِي ص وَسَجْدَةُ الْحَوَامِيمِ

İbn Mâce, “İkâmetü's-salât”, 71:

حَدَّثَنَا حَزْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى الْمِصْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عُمَرَ الدِّمَشْقِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ حَدَّثَنِي أَبُو الدَّرْدَاءِ أَنَّهُ سَجَدَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً مِنْهُنَّ النُّجْمِ

⁵⁹⁸ Tirmizî, “Sefer”, 9.

Rivayetler Tirmizî *مَعَ رَسُولٍ سَجَدْتُ* Ebü'd-Derdâ kendi haber vermiş, İbn Mâce'de ise *مِنْهَا الَّتِي فِي النَّجْمِ* lafzıyla Ümmü'd-Derdâ haber vermiştir. Tirmizî *لَيْسَ فِيهَا مِنْ الْمَفْصَلِ شَيْءٌ الْأَعْرَافُ وَالرَّعْدُ وَالنَّحْلُ وَبَنِي إِسْرَائِيلَ وَمَرْيَمُ وَالْحَجُّ وَسَجْدَةُ الْفُرْقَانِ وَسُلَيْمَانُ سُورَةَ التَّمْلِ وَالسَّجْدَةَ* lafzıyla Necm Süresi'ni bildirmiştir. İbn Mâce diğer tarikte *وَفِي ص وَسَجْدَةُ الْحَوَامِيمِ* içlerinde mufassal olmadığını söyleyerek secde surelerini saymıştır. Bu hadis Saîd b. Ebî Hilâl'in, Ömer ed-Dımeşkî'den rivâyeti ve el-Mehdî kanalıyla bilinmektedir.

Tirmizî rivayetleri senedlerinde yer alan Ömer ed-Dımeşkî'nin⁵⁹⁹ meçhul olması ve Süfyân b. Vekî'nin⁶⁰⁰ cerh edilmiş olması sebebiyle rivâyetler senet açısından zayıftır. İbn Mâce senedlerinde yer alan Ömer ed-Dımeşkî'nin meçhul, Osmân b. Fâid'in⁶⁰¹ zayıf olması, Süleymân b. Abdirrahmân'ın⁶⁰² zayıf kimselerden rivayet etmesi sebebiyle rivâyetler senet açısından zayıftır. Secde ayetleri ile ilgili 4 rivâyet senet açısından zayıftır.

Kur'ân'da ki secde ayetlerinin sayısında ihtilaf edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Amr b. As hadisinin⁶⁰³ zahirini esas alarak secde ayetlerinin 15 olduğunu söylemiştir. Şâfî ve Ebû Hanife 14, İmam Mâlik; “11 secde ayeti vardır” demiştir. Secde ayetleri şöyledir: A'râf 206, Ra'd 15, Nahl 50, Benî İsrâîl: İsrâ 109, Meryem 58, Hac 18, Furkan 60, Neml 26, Secde 15, Sa'd 24, Fussilet 37.⁶⁰⁴

⁵⁹⁹ Ömer ed-Dımeşkî: Ömer b. Hayyân ed-Dımeşkî tebei't-tâbiündir. Buhârî “Ömer b. Hayyân'ın Ümmü'd-Derdâ ve İbn Ebî Hilâl'den rivayeti munkatıdır (senedi muttasıl olmayan rivayet)” demiştir. İbn Hacer “onun kim olduğunu bilmiyorum” açıklamasını yapmıştır. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/221.

⁶⁰⁰ Süfyân b. Vekî' (ö.247): Tebei't-tâbiünden rivayet alanların kibârındandır. Onun için Ebû Hâtim “Babam varraklarını değiştirdiğine işaret etti”, Zehebî “zayıf” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/153.

⁶⁰¹ Osmân b. Fâid: Tebei't-tâbiündendir. Onun için Buhârî “hadîsühû nazarun (durumu şüphelidir)”, İbn Hacer “daîfun (zayıf)” demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/76.

⁶⁰² Süleymân b. Abdirrahmân ed-Dımeşkî (ö.233): Tebei't-tâbiünden rivayet alanların kibârındandır. Ebû Hâtim “sadûktur fakat zayıf ve meçhul kimselerden en çok rivayette bulunan kimsedir”, Ebû Dâvûd “sika”, yahyâ b. Maîn “ma'rûf kimselerden rivayet ettiği sika”, Nesâî “sadûk”, Dârekutnî “sikadır fakat zayıf kimselerden rivayet etmiştir” ev Zehebî “sadûk fakat zayıf kimselerden rivayet etmiştir” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/138.

⁶⁰³ Ebû Dâvûd, “Sücûdü'l-Kur'ân”, 1:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سَعِيدِ الْعُتَيْبِيِّ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَنِينٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ كَلَالٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْرَأَهُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَجْدَةً فِي الْقُرْآنِ مِنْهَا ثَلَاثٌ فِي الْمَفْصَلِ وَفِي سُورَةِ الْحَجِّ سَجْدَتَانِ

⁶⁰⁴ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 3/156-157.

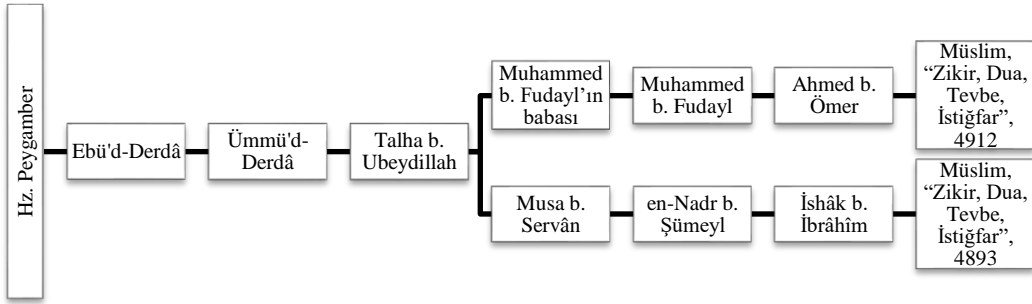
1.6.1.14. Kişinin Din Kardeşi İçin Yokluğunda Dua Etmesinin Fazileti

Kişinin din kardeşi için yokluğunda dua etmesinin faziletini anlatan rivayetler Müslim⁶⁰⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَفْصِ الْوَكَيْعِيِّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيزٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يَدْعُو لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ إِلَّا قَالَ الْمَلَكُ وَلَكَ بِمِثْلِ

“Bana Ahmed b. Ömer b. Hafs el-Vekî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudayl rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam, Talha b. Ubeydillah b. Kerîz'den, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan rivayet etti. (Ebü'd-Derdâ şöyle dedi): “Resûlullâh (s.a.v): ‘Din kardeşi için yokluğunda dua eden hiç bir Müslüman kul yoktur ki melek, sana da bir misli demesin!’ buyurdular.”⁶⁰⁶

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Talha b. Ubeydillah nakletmiştir. Müslim aynı konuda farklı iki tarikle rivayet etmiştir. Birinci rivayet “مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ” ikincisi “مَنْ دَعَا لِأَخِيهِ” lafızlarıyla başlamış, ikinci rivayette “الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ آمِينَ” ziyadesi vardır. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyet senet açısından sahihtir.

⁶⁰⁵ Müslim, “Zikir, Dua, Tevbe, İstiğfar”, 4913:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمَيْلٍ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ سَرْوَانَ الْمُعَلَّمُ حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيزٍ قَالَ قَالَ حَدَّثَنِي أُمُّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ حَدَّثَنِي سَيِّدِي أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ دَعَا لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ قَالَ الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ آمِينَ وَلَكَ بِمِثْلِ

⁶⁰⁶ Müslim, “Zikir, Dua, Tevbe, İstiğfar”, 2732.

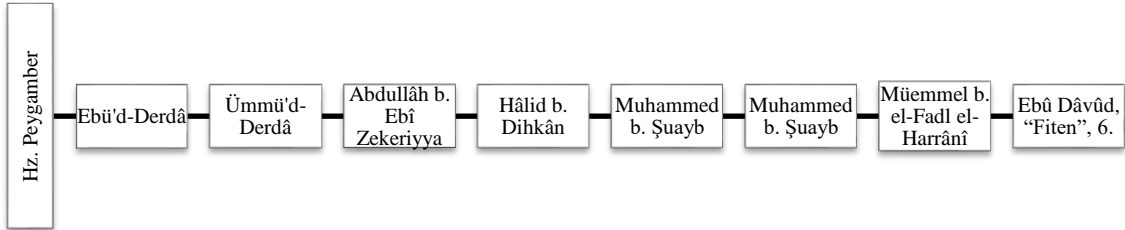
1.6.1.15.Mü'minin Haram Kan Dökmediği Sürece Tüm Günahlarının Bağışlanacağı

Mü'minin haram kan dökmediği sürece tüm günahlarının bağışlanacağını bildiren rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ الْفَضْلِ الْحَرَّانِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ دِهْقَانَ قَالَ قَالَ فِي عَزْوَةِ الْفُسْطَنْطِينِيَّةِ
بِدُلْفِيَّةَ فَأَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ فِلَسْطِينَ مِنْ أَشْرَافِهِمْ وَخِيَارِهِمْ يَعْرِفُونَ ذَلِكَ لَهُ يُقَالُ لَهُ هَانِيُّ بْنُ كُثُومٍ بْنُ
شَرِيكِ الْكِنَانِيِّ فَسَلَّمَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي زَكَرِيَّا وَكَانَ يَعْرِفُ لَهُ حَقَّهُ قَالَ لَنَا خَالِدٌ فَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي
زَكَرِيَّا قَالَ سَمِعْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ تَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ كُلُّ ذَنْبٍ عَسَى
اللَّهُ أَنْ يَغْفِرَهُ إِلَّا مَنْ مَاتَ مُشْرِكًا أَوْ مُؤْمِنٌ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا

“Bize Müemmel b. el-Fadl el-Harrânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Şuayb'dan rivayet etti. Hâlid b. Dihkân şöyle dedi: Biz Kostantiniyye Gazvesinde Bizülük'ü deydik. Filistinlilerin iyiliksever, ileri gelenlerinden olan ve oradakilerin kendisini tanıdıkları bir adam geldi. Adı Hâni b. Külsüm b. Şüreyk el-Kenânî idi. Abdullâh b. Ebî Zekerîyyâ'ya selâm verdi. Abdullâh, onun kıymetini biliyordu. Hâlid bize dedi ki: Bize Abdullâh b. Ebî Zekerîyya haber vererek şöyle dedi: Ben Ümmü'd-Derdâ'dan şöyle duydum: Ebû'd-Derdâ'dan Resûlullâh (s.a.v)'i şöyle buyururken işittim, dedi: “Müşrik olarak ölen ve haksız yere kasten bir mü'mini öldüren mü'min hariç Allah'ın bütün günahları bağışlaması umulur.”⁶⁰⁷

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Abdullâh b. Ebî Zekerîyya nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. “Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”⁶⁰⁸ ayetinden, Müslümanın bir Müslümanı öldürmesi durumunda sonsuza

⁶⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Fiten”, 6.

⁶⁰⁸ Nisa, 4/93.

kadar cehenemde kalacağı anlaşılmaktadır. Ehl-i sünnet âlimleri, ayette yer alan “ خَالِدًا فِيهَا ” ibaresini, “uzun süre kalmak üzere” şeklinde tevil etmişlerdir. Çünkü âyet ve hadislerde; “bir Müslümanın İslâm’dan çıkıp küfre sapmadıkça ne kadar büyük bir günah işlerse işlesin cezasını çektikten sonra cehennemden çıkacağı ve cennete gireceği ifade edilmektedir”, denilmiştir. Hâricîler ayetin zahirine bakarak, büyük günah işleyenlerin kâfir olup cehennemde ebedî kalacaklarını, Mutezile ise bu kişilerin imandan çıkıp küfre girmeyeceklerini fakat cehennemde devamlı kalacaklarını söylemiştir. Konuyla bağlantılı olarak, haksız yere adam öldüren kimsenin tövbesinin kabul edilmeyeceği söylenmiş olsa da âyeti, “tövbe etmediği takdirde” şeklinde anlamının diğer ayet ve hadislerle örtüşeceği ifade edilmiştir.⁶⁰⁹

1.6.1.16. Allah'a Hiçbir Şeyi Ortak Koşmama, Kasıtlı Olarak Namazı Terk Etmemek ve İçkinin Tüm Kötülüklerin Anahtarı Olduğu

Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, kasıtlı olarak namazı terk etmemek gerektiği ve içkinin tüm kötülüklerin anahtarı olduğu haberi İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

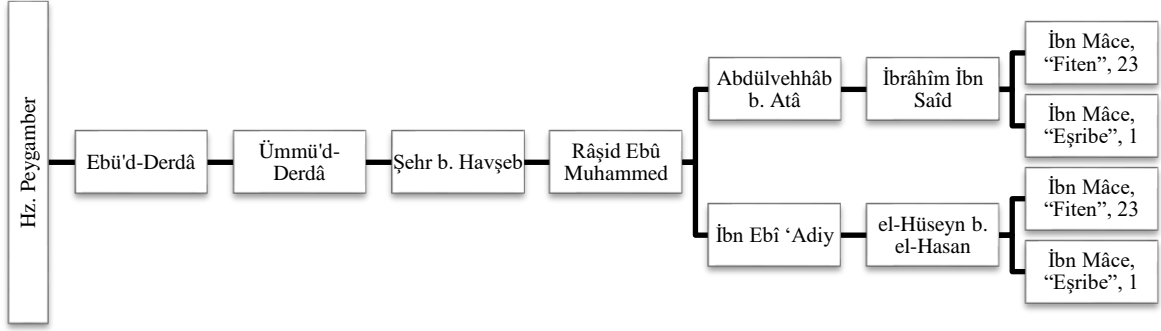
حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ
الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا رَاشِدُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَمَّانِيُّ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي
الدَّرْدَاءِ قَالَ أَوْصَانِي خَلِيلِي ﷺ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَإِنْ قُطِعْتَ وَحُرِّقْتَ وَلَا تَتْرُكْ صَلَاةً مَكْتُوبَةً
مُنْعَمِدًا فَمَنْ تَرَكَهَا مُنْعَمِدًا فَقَدْ بَرِنَتْ مِنْهُ الدِّمَةُ وَلَا تَتَسَرَّبِ الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ

“Bize el-Hüseyn b. el-Hasan el-Mervezî rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbn Ebî ‘Adiy rivayet etti. Yine bize İbrâhîm İbn Saîd el-Cevherî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvehhâb b. Atâ şöyle dedi: Bize Râşid Ebû Muhammed el-Hamânî, Şehr b. Havşeb’den, o da Ümmü’d-Derdâ’dan, o da Ebü’d-Derdâ’dan rivayet etti. Ebü’d-Derdâ şöyle dedi: Dostum (s.a.v) bana şu tavsiyede bulundu: “Param parça edilsen ve yakılsan bile Allah’a hiçbir şeyi ortak koşma ve hiçbir farz namazı bile bile bırakma. Çünkü kim bir farz namazı kasıtlı olarak bırakırsa zimmet (yani ilahi teminat) kendisinden uzaklaşmış olur. İçki içme! Çünkü o her türlü kötülüğün anahtarıdır.”⁶¹⁰

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

⁶⁰⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, 2/117-118.

⁶¹⁰ İbn Mâce, “Fiten”, 23.

İbn Mâce tarafından tahrir edilen rivayet Sünen’de iki kitabda yer almıştır. Fiten kitabında uzun olarak zikredilen rivayet, Eşribe⁶¹¹ kitabında لَا تَشْرَبُ الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرِّ” lafızlarıyla muhtasar olarak rivayet edilmiştir. Senedlerde yer alan Şehr b. Havşeb’in⁶¹² hem ta’dîl hem de cerh edilmiş olması sebebiyle 2 rivâyet senet açısından hasendir.

“Hamr”, sarhoşluk veren her şeydir. Rivayette, hamr ve onun hükmünde olan içkilerin her kötülüğün anahtarı olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki, akli giderir. İnsanı kötülüklerden alıkoyan akli gidince, her kötülüğün kapısı açılmış olur.⁶¹³ İslâm’ın hedefi; din, can, akıl, nesil ve malı korumaktır. Alkollü içki ise bu beş evrensel değeri birden yıkar. “Çünkü o her türlü kötülüğün anahtarıdır.” Önce kişinin aklını giderir. İnsan bedeninde kalıcı hastalıklara yol açar. Böylece canı ve nesli tehlikeye sokar. Aynı zamanda maddi anlamda da insana zarar vermeye başlar. Nihayetinde kişi hem dünyevi hem de dinî hayatına zarar verir.

1.6.1.17.Şehidin Ailesinden Yetmiş Kişiye Şefaât Edeceği

Şehidin ailesinden yetmiş kişiye şefaât edeceği ile ilgili haber Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

⁶¹¹ İbn Mâce, “Eşribe”, 1:

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ جَمِيعًا عَنْ رَاشِدِ أَبِي مُحَمَّدٍ الْجَمَانِيِّ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ أَوْصَانِي خَلِيلِي ﷺ لَا تَشْرَبُ الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرِّ

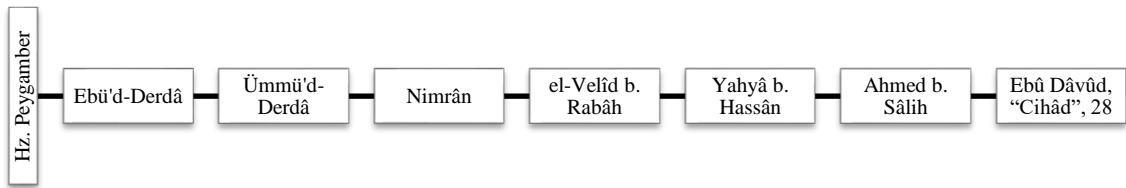
⁶¹² Şehr b. Havşeb (ö. 112): Tâbiîdir. Onun için Ahmed b. Hanbel, İclî “sika”, Yahyâ b. Maîn “sebt”, Ebû Zür’a “lâ bihî be’s (zararı yok)”, Nesâî “leyse bi’l-kaviy (kuvvetli değildir)”, İbn Adî “lâ yuhteccü bih (hadisi delil olmaz)” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 4/374.

⁶¹³ Sindî, *Hâşiyeyü’s-Sindî alâ İbn Mâce*, 6/354.

دَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ رَبَاحٍ الدِّمَارِيُّ حَدَّثَنِي عَمِّي نَمْرَانُ بْنُ عُنْبَةَ الدِّمَارِيُّ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى أُمِّ الدَّرْدَاءِ وَنَحْنُ أَيْتَامٌ فَقَالَتْ أَبْشِرُوا فَإِنِّي سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُشَفِّعُ الشَّهِيدُ فِي سَدْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ.

“Bize Ahmed b. Sâlih rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahyâ b. Hesân rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Velîd b. Rabâh ez-Zimârî rivayet etti. (Dedi ki): Bana amcam Nimrân b. Utbe ez-Zimârî dedi ki: Biz Ümmü'd-Derdâ'nın yanına girdik ve hepimiz yetim idik. Ümmü'd-Derdâ (bizi görünce şöyle) dedi: “Size müjdeler olsun. Çünkü ben Ebü'd-Derdâ'dan Resûlullah (s.a.v)'in; ‘Şehit ailesinden yetmiş kişiye şefaath edecektir.’ dediğini duydum.”⁶¹⁴

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Nimrân nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Şefaath; “Peygamberlerin ve yetki verilen sâlih kimselerin müminlerin bağışlanması için kıyamet günü Allah'tan istekte bulunması.” olarak tanımlanmaktadır.⁶¹⁵ Şefaath konusunda İslâm âlimleri arasında ihtilâf vardır. Hatta şefaath inancıyla ilgili tartışmalar, ilk dönemlerden itibaren mezheplerin ayırt edici esası haline gelmiştir. Kur'ân'da şefaathın Allah'a mahsus olduğu⁶¹⁶, onun izni olmadan kimsenin şefaath edemeyeceği⁶¹⁷ söylenmektedir. Âlimlerin büyük bir kısmı, Hz. Peygamber'in şefaathının olacağı, şefaathın müslümanlara yönelik olacağı ve kâfirleri kapsamayacağı hususunda ittifak etmiştir.⁶¹⁸ Hz. Peygamber'in kendi dilediği kimselere değil de ancak Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimselere yine Allah izin verdikten sonra

⁶¹⁴ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 28.

⁶¹⁵ Mustafa Alıcı, “Şefaath”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/ 411.

⁶¹⁶ Zümer, 39/44.

⁶¹⁷ Bakara, 2/255.

⁶¹⁸ Yusuf Şevki Yavuz, “Şefaath”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/ 412-415.

şefaati edebileceği anlaşılmaktadır.⁶¹⁹ “Şefaati Ya Resûlullâh” denilerek şefaati Hz. Peygamber’den istemek yerine Allah’tan, Hz. Peygamber’in kendisi için şefaati olmasını istemek daha uygundur. Bir sahabî Hz. Peygamber’den kıyamet gününde kendisine şefaati etmesini isteyince “Allah’ım onu hakkımda şefaati kıl.”⁶²⁰ şeklinde dua etmesini öğrettiği görülmektedir. Şefaati konusundaki yanlış algılar sebebiyle geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı insanlar hem dirilerden hem de ölülerden kıyamette kendilerine yardımcı olmaları için şefaati istemekte veya bir dileğinin yerine gelmesi için türbelere gidip adak adayıp, kurban kesip, namaz kılıp dua etmektedir. Bu yanlışların düzelmesi ve İslâm’ın doğru anlaşılması için gayret gösterilmesi gerekmektedir.⁶²¹

Hadislerde dünyevî amaçla olmayıp yalnız Allah’ın dininin yüceltmek için canını verenlerin şehid sayıldığı bildirilmiştir.⁶²²⁶²³ Bu sınıfın dışında, namusu, canı, malı, için⁶²⁴, veya veba gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle hayatını kaybeden kimselerin de şehid sayılacağı⁶²⁵ haber verilmiştir.

1.6.1.18. Deniz Savaşının Sevab Bakımından On Kara Savaşı Olduğu

Deniz savaşının sevab bakımından on kara savaşı olduğunu haber veren rivayet İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبَّادٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ غَزْوَةٌ فِي الْبَحْرِ مِثْلُ عَشْرِ غَزَوَاتٍ فِي الْبَرِّ وَالَّذِي يَسْدُرُ فِي الْبَحْرِ كَالْمَتَشَجِّطِ فِي دَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ

⁶¹⁹ Necm, 53/26.

⁶²⁰ İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât”, 189.

⁶²¹ Bk. Vezir Harman, “Yanlış Şefaati Algılarını Düzeltmeye Bir Katkı Açısından Şefaatin Velayet ve Dua İle İlişkisi”, *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslam Sempozyumu Bildirileri*, ed. Kasım Şulul vd. (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, 2016), 557-572.

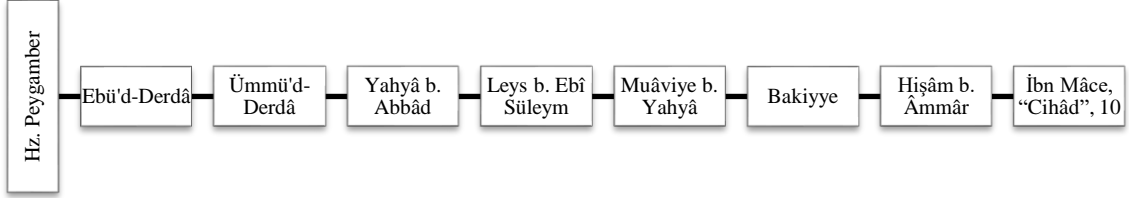
⁶²² İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât ve’s-Sünne”, 189.

⁶²³ Buhârî, “Cihâd”, 15.

⁶²⁴ Ebû Dâvûd, “Sünne”, 29.

⁶²⁵ Buhârî, “Cihâd”, 30.

“Bize Hişâm b. Âmmâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bakıyye, Muâviye b. Yahyâ, o da Leys b. Ebî Süleym'den, o da Yahyâ b. Abbâd'dan, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan rivayet etti. Ebü'd-Derdâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu, dedi: “Bir deniz savaşı sevab bakımından on kara savaşıdır. Deniz savaşında başı dönen (gazi), yüce Allah yolunda (savaşta) kan içinde kıvranan kimse gibidir.”⁶²⁶

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Yahyâ b. Abbâd nakletmiştir. Senedde yer alan Leys b. Ebî Süleym⁶²⁷, Muâviye b. Yahyâ⁶²⁸ ve Bakıyye'nin⁶²⁹ cerh edilmesi sebebiyle rivâyet senet açısından zayıftır.

1.6.1.19. Hasta Olunca Tedavi Olunmasının Emredilmesi

Kişinin hastalandığı zaman tedavi olmasını emreden rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاسِطِي حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَمْرَانَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالِدَوَاءَ وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ

“Bize Muhammed b. Abâde el-Vâsîf rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki): Bize İsmâil b. Ayyâş, Sa'lebe b. Müslim'den, o da Ebü İmrân el-Ensârî'den, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan rivayet etti. Ebü'd-Derdâ şöyle dedi: Resûlullâh (s.a.v): “Kuşkusuz Allah hastalığı da şifayı da yarattı ve her dert için bir

⁶²⁶ İbn Mâce, “Cihâd”, 10.

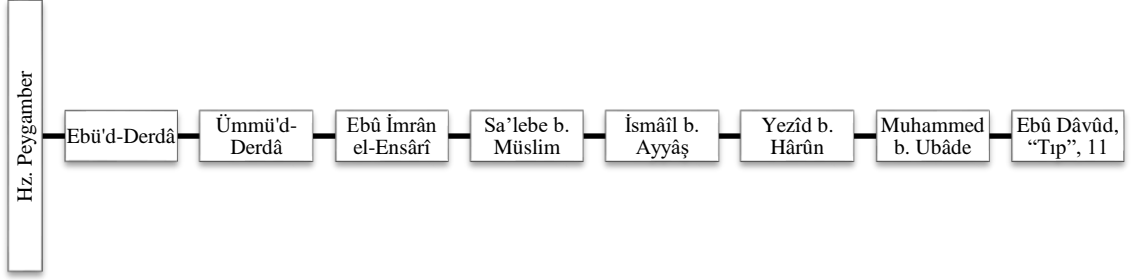
⁶²⁷ Leys b. Ebî Süleym (ö. 148): Tâbiîdir. Zehebî “leyyinü'l-hadîs (hadisinde gevşeklik vardır)”, Ahmed b. Hanbel “muztaribü'l-hadîs” (hadislerinde dengesizlik vardır)”, Muâviye b. Sâlih zayıf” olduğunu söylemiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/180.

⁶²⁸ Muâviye b. Yahyâ: Tebei't-tâbiîndendir. Yahyâ b. Maîn “leyse bi şeyin (hiçbir şey değil)”, el-Cevcezanî “zâhibü'l-hadîs (hadisi terkedilmiştir)”, Ebü Hâtim “daifü'l-hadîs (hadisi zayıf)” “hadîsuhü münkerun”, Ebü Dâvûd ve Nesâî “zayıf” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 28/222-223.

⁶²⁹ Bakıyye (ö. 197): Bakıyye b. el-Velîd tebei't-tâbiîndendir. Onun için Yahyâ b. Maîn “zayıf kimselerden hadis rivayet etmiştir”, Ya'kûb b. Şeybe ve İbn Sa'd “sikalardan rivayet ettiğinde sikadır ama zayıflardan rivayet ettiğinde zayıftır” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/522.

derman verdi. Öyleyse tedavi olun fakat haramla tedavi olmayın.” buyurdu.”⁶³⁰

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Ebü İmrân el-Ensârî nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin cerh edilmemiş olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

İnsanın canının, malının, neslinin, dininin ve aklının korunması İslam'ın vazgeçilmez değerlerindedir. Bu sebeple İslam, sağlığın korunmasına özel bir önem vermiş ve hastalık durumunda tedavi olunmasını öğütlemiştir. İslam'ın sağlık anlayışı koruyucu ve tedavi edici olmak üzere iki kısımda değerlendirilmiştir. Sağlığın korunması; misvak kullanımı, el, ağız ve beden temizliği, helal ve temiz gıdalarla beslenilmesi, bulaşıcı hastalığın olduğu bölgeye girilmemesi gibi tavsiyeler ile teşvik edilmiştir. Hastalığın ortaya çıkması halinde Allah'ın şifa vereceğine dair ayetler ve hadisler de tedavinin önemini göstermektedir. Buna göre tedavi yaptırılmaması sebebiyle can ya da organ kaybına yol açılması caiz değildir. Tedavinin yapılmaması halinde salgın hastalıkların yayılması ve kitlesel tehditlerin oluşmasına sebep olunması, kişinin dinen sorumlu olmasını gerektirecektir.⁶³¹ Dünya nüfusunun kalabalıklaştığı ve salgın hastalıkların küresel ölçekte ne denli hızlı yayıldığına görüldüğü modern dünyada, tedavi olmayı emreden rivayetlerin önemi daha da artmıştır.

⁶³⁰ Ebü Dâvûd, "Tıp", 11.

⁶³¹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı" (Erişim 8 Temmuz 2021).

1.6.1.20.Cehennemin Hali

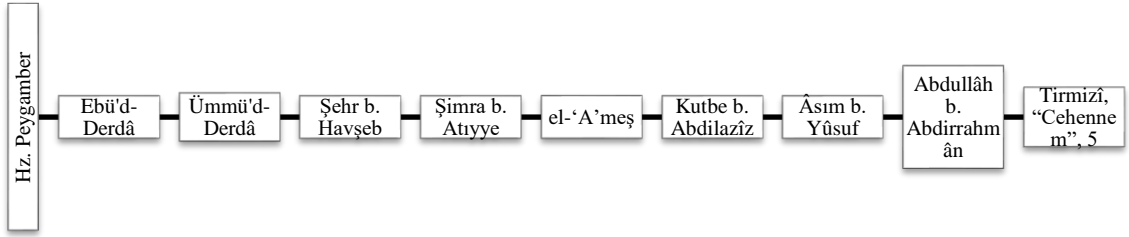
Ümmü'd-Derdâ'dan nakledilen cehennemin halini anlatan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا قُطَيْبَةُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُلْقَى عَلَى أَهْلِ النَّارِ الْجُوعَ فَيَعْدِلُ مَا هُمْ فِيهِ مِنَ الْعَذَابِ فَيَسْتَعِينُونَ فَيَعَاثُونَ بِطَعَامٍ مِنْ ضَرِيحٍ لَا يُسْمَنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ فَيَسْتَعِينُونَ بِالطَّعَامِ فَيَعَاثُونَ بِطَعَامٍ ذِي عُصَّةٍ فَيَذْكُرُونَ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجِيرُونَ الْعَصَصَ فِي الدُّنْيَا بِالشَّرَابِ فَيَسْتَعِينُونَ بِالشَّرَابِ فَيُرْفَعُ إِلَيْهِمُ الْحَمِيمُ بِكَالِإِيبِ الْحَدِيدِ فَإِذَا دَنَّتْ مِنْ وَجْهِهِمْ شَوْتٌ وَجْهِهِمْ فَإِذَا دَخَلَتْ بُطُونُهُمْ قَطَعَتْ مَا فِي بُطُونِهِمْ فَيَقُولُونَ ادْعُوا خَزَنَةَ جَهَنَّمَ فَيَقُولُونَ أَلَمْ تَكُنْ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ قَالَ فَيَقُولُونَ ادْعُوا مَالِكًا فَيَقُولُونَ يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ فَيَجِيبُهُمْ إِنَّكُمْ مَأْكُونُونَ قَالَ الْأَعْمَشُ نُبِئْتُ أَنَّ بَيْنَ دُعَائِهِمْ وَبَيْنَ إِجَابَةِ مَالِكٍ إِيَّاهُمْ أَلْفَ عَامٍ قَالَ فَيَقُولُونَ ادْعُوا رَبَّكُمْ فَلَا أَحَدَ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَيَقُولُونَ رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ قَالَ فَيَجِيبُهُمْ احْسَبُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونَ قَالَ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَبْسُوْنَ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ وَعِنْدَ ذَلِكَ يَأْخُذُونَ فِي الرَّفِيرِ وَالْحَسْرَةِ وَالْوَيْلِ

“Bize Abdullâh b. Abdirrahmân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsım b. Yûsuf haber verdi. Bize Kutbe b. Abdilâziz, A'meş'ten, o da Şimra b. Atıyye'den, o da Şehr b. Havşeb'ten, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan, haber verdi. Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cehennemlik olanlara azaplarına eşit biçimde açlık verilir de doyurulmaları için yardım isterler, kendilerine “Darı” denilen acı ve kuru dikenler ikram edilecektir o dikenler ne besler ne de açlığı giderir. (Gaşiye sûresi 88/6-7) sonra yine doyurulmalarını isterler de kendilerine boğazdan geçmeyen dikenli yemekler ikram edilir. (Müzzemmil: 73/13) Dünyada boğaza duran yiyecekleri içeceklerle geçirdiklerini hatırlayarak kendilerine içecek yardımı yapılmasını isterler de kendilerine demir çengelli kaynar sular ikram edilir. Onlar yüzlerine yaklaştığında yüzlerini yakar ve kavurur. Karınlarına girdiği zaman karınlarında bulunan her şeyi parçalar. Bu arada Cehennem bekçilerini çağırın derler. Cehennem bekçileri şöyle derler: ‘Elçilerimiz size apaçık delillerle gelmiş değiller miydi?’ Onlar da ‘Evet’ diyecekler ve Cehennem bekçileri: ‘Yalvarın bakalım! Allah'tan gelen gerçekleri inkâr edenlerin yalvarması boşunadır.’ (Mü'min 40/50) Sonra kâfirler Mâlik'i çağırın deyip, ‘Ey Mâlik, Rabbin hükmünü verip işimizi bitiriversin böyle yapmaktansa ölüp kül ve kömür olmak iyidir’ diyecekler. Mâlik te cevap verip şöyle diyecek: ‘Hayır siz burada ölmeyen bu şekilde ebedi kalacaksınız.’ (Zuhruf: 43/77)” A'meş diyor ki: Bize bildirdiğine göre kâfirlerin çağırması ile Mâlik'in onlara cevap vermesi arasında bin yıl geçecektir. Resûlullâh (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: “Sonra kâfirler, Rabbinize dua edin. Çünkü Rabbinizden başka rahmeti bol bir kimse yoktur derler ve şu duayı yaparlar: ‘Ey Rabbimiz bize kötülüklerimiz üstün geldi de bu yüzden yoldan çıkan kimseler olduk Ey Rabbimiz bizi bu Cehennem'den çıkar eğer tekrar işlediğimiz günahlara dönersek o zaman gerçekten zalimlerden olmuş oluruz.’ (Mü'minün 23/106-109) ‘Allah ta onlara Alçaldıkça alçalın yıkılıp kalın orada susun konuşmayın benimle’ (23/108) diyecektir.” Resûlullâh (s.a.v.) şöyle devam etti: “Her kurtuluş çaresinden ümidlerini kesecekler işte o zaman bağırsıp çağrışmaya pişmanlığa ve yazıklar olsun bize demeye başlayacaklardır.”⁶³²

⁶³² Tirmizî, “Cehennem”, 5.

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Şehr b. Havşeb nakletmiştir. Senedde yer alan Şehr b. Havşeb'in hem ta'dil hem de cerh edilmiş olması sebebiyle rivâyet senet açısından hasendir.

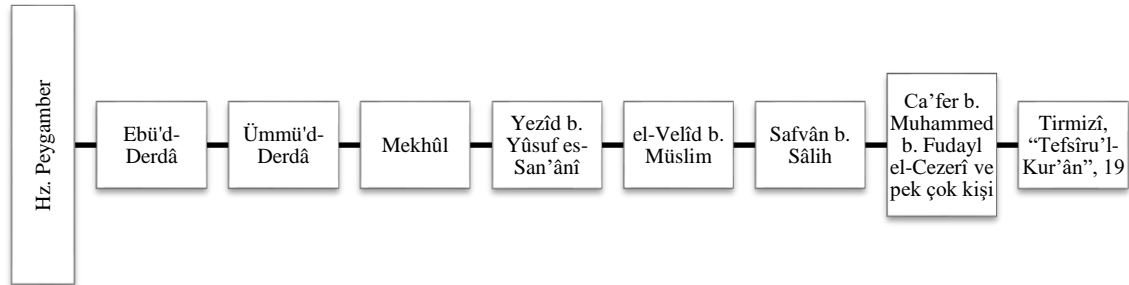
1.6.1.21. Kehf Sûresi'nin 82. Ayetin Tefsiri

Kehf Sûresi'nin 82. ayeti tefsir eden rivayet Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ فَضَيْلِ الْجَزْرِيِّ وَغَيْرُ وَاحِدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ يُوسُفَ الصَّنَعَائِيِّ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي قَوْلِهِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا قَالِ دَهَبٌ وَفِضَّةٌ

“Bize Ca'fer b. Muhammed b. Fudayl el-Cezerî ve bir kişi rivayet etti. O ikisi şöyle dedi: Bize Safvân b. Sâlih rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Velîd b. Müslim, Yezîd b. Yûsuf es-San'ânî'den, o da Mekhûl'den, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan, o da Resûlullâh (s.a.v.)'den rivayet etti. Resûlullâh (s.a.v.) Kehf sûresi 82. ayetinde: “Duvarın altında hukuken o çocukların olan bir hazine vardı.” ayeti hakkında şöyle buyurdu: “Altın ve gümüşten” bir defîne.”⁶³³

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Mekhûl

⁶³³ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 19.

nakletmiştir. Senette yer alan Yezîd b. Yûsuf'un⁶³⁴ “zayıf” ve el-Velîd b. Müslim'in⁶³⁵ “kezzâblardan tedlisi olabilir” şeklinde cerh edilmesi sebebiyle rivâyet senet açısından zayıftır.

Rivayet hazinenin altın ve gümüşten olduğuna delalet etmektedir. Bu ayetin tefsirinde ihtilaf edilmiştir. Katâde ve İkrime; ayetin siyakına bakarak duvarın altında gömülü olanın bir mal, İbn Abbâs ve Saîd b. Cübeyr; ilim hazinesi ve Mücâhid içinde ilim olan sayfalar olduğunu söylemişlerdir. Fakat Ebû Derdâ'nın bu rivayeti Katâde ve İkrime'nin görüşünü desteklemektedir. Bu rivayet zayıf olsa da Buhârî, Taberânî ve Hâkim (ö. 405/1014) onu doğrulayacak rivayetler tahrir etmişlerdir.⁶³⁶

1.6.1.22.Rahmân Sûresi'nin 29. Ayetin Tefsiri

Rahmân Sûresi'nin 29. ayetini tefsir eden rivayet İbn Mâce tarafından nakledilmiştir.

حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا الْوَزِيرُ بْنُ صَبِيحٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَلْبَسٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ قَالَ مَنْ شَأْنِهِ أَنْ يَغْفَرَ ذَنْبًا وَيُفَرِّجَ كَرْبًا وَيَرْفَعَ قَوْمًا وَيَخْفِضَ آخَرِينَ

“Bize Hişâm b. Ammâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Vezîr b. Subeyh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yûnus b. Halbes, o da Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebü'd-Derdâ'dan, o da Nebî (s.a.v.)'den rivayet etti. Nebî (s.a.v), Allah Teâlâ'nın, “Her gün Allah yeni bir icaddadır.” Rahmân Sûresi, 29. ayeti hakkında şöyle buyurdu: “Bir günahı örtmesi, bir üzüntüyü gidermesi, bir kavmi yükseltmesi ve bir kavmi alçaltması O'nun yeni yeni icatlarındandır.”
⁶³⁷

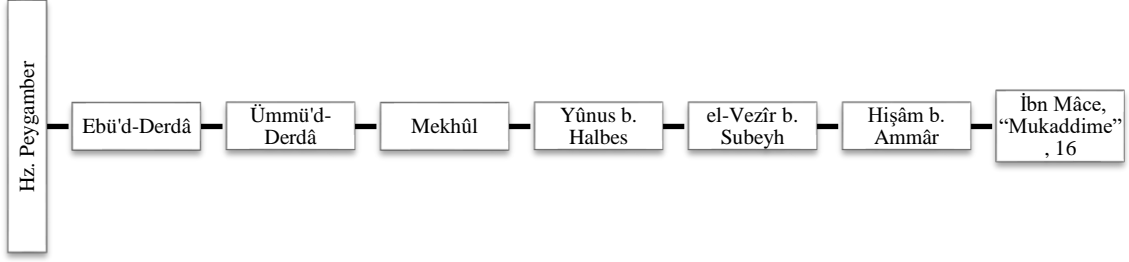
Rivayetin senet şeması şöyledir:

⁶³⁴ Yezîd b. Yûsuf: Yezîd b. Yûsuf es-San'ânî tebei't-tâbiîndendir. Onun için Yahyâ b. Maîn “leyse bişey'in (hiçbir şey değil)”, Ebû Dâvûd “daif”, Nesâî ve Dârekutnî “metrükü'l-hadis (hadisi terkedilmiştir)” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/285.

⁶³⁵ el-Velîd b. Müslim (ö. 194): el-Velîd b. Müslim el-Kureşî tebei't-tâbiîndendir. Onun hakkında Ahmed b. Hanbel “Hiç kimse Velîd ve İsmâil b. Ayyâş'ın Şamlılardan hadislerini rivayet etmemiştir.”, Ebû Hâtîm “sâlihu'l-hadis (hadisi delil olarak kullanılabilir)”, İbn Adî “Şam ehlinin sikâtındandır”, Ebû Müshir “kezzâblardan tedlisi olabilir” demiştir. Bk. Zehebi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/218.

⁶³⁶ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 8/474.

⁶³⁷ İbn Mâce, “Mukaddime”, 16.

Ümmü'd-Derdâ rivayeti Ebü'd-Derdâ'dan almış kendisinden de Mekhûl nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

1.6.2. Ümmü'd-Derdâ Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ebü'd-Derdâ (Kocası)	34
Ebü Hüreyre	1
Ka'b b. Âsım	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
İsmâîl b. Ubeydillâh	4
Şehr b. Havşeb	3
Zeyd b. Eslem	3
Ömer ed-Dimeşkî	3
Talha b. Ubeydillah b. Kerîz	3
Sâlim b. Ebî el-Ca'd	2
Osmân b. Hayyân ed-Dimeşkî	2
Safvân b. Abdillâh (Damadı)	2
Nimrân	2
Ebü Hâzim	2
Ya'lâ b. Memlük	2

Merzûk Ebû Bekr et-Temîmî	1
‘Atâ el-Keyhârânî	1
Yûnus b. Meysera b. Halbes	1
Huleyd el-Asrî	1
el-Mehdî b. Abdirrahmân b. Uyeyne b. Hâtır (Yeğeni)	1
Abdullâh b. Ebî Zekeriyya	1
Yahyâ b. Abbâd	1
Ebû İmrân el-Ensârî (Mevlâsı)	1
Mekhûl	1
Yûnus b. Halbes	1

Ümmü'd-Derdâ rivayetlerinin 34 tanesini kocası Ebü'd-Derdâ'dan üç tanesini Ka'b b. Âsım'dan ve 1 tanesini Ebû Hüreyre ve nakletmiştir. Kendisinden de 21 talebe rivayet etmiştir. Tablo göz önünde bulundurulduğunda hadis naklinde aile ilişkilerinin önemi görülmektedir. Ümmü'd-Derdâ'nın hadis naklinde Ebü'd-Derdâ'nın payı büyüktür. Fakat Ümmü'd-Derdâ'dan akraba olan olmayan pek çok kişinin ilim öğrenmiş olduğu görülmektedir.

1.6.3. Ümmü'd-Derdâ'nın Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitapları na göre	Birr, Sila, Âdab	Edeb	Savm/	Salât	Cihâd	Fiten	Zikir	Sefer	Ezân	Vitir	Tıp	Cehennem	Sıfâtü	Tefsir	Mukaddime	Eşribe
Buhârî			1						1							
Müslim	2		2				2									
Ebû Dâvûd		5	1	1	1	1				1	1					

İbn Mâce		1	2	2	1	1									1	1
Nesâî			1													
Tirmizî	4							2				1	1	1		

Ümmü'd-Derdâ rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Birr, Sıla, Âdab 6, Edeb 6, Savm/Sıyâm 7, Salât 3, Cihâd 2, Fiten 2, Sefer 2, Ezân 1, Vitir 1, Tıp 1, Cehennem 1, Sıfatü Kıyâme 1, Tefsir 1, Eşribe 1 ve Mukaddime 1 olmak üzere toplam 16 babda oldukları tespit edilmiştir. Zühd hayatı ile tanınan Ümmü'd-Derdâ'dan nakledilen rivayetlerin genelde ahlak alanında olduğu görülmektedir.

Ümmü'd-Derdâ'nın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 2, Müslim'de 6, Ebû Dâvûd'da 11, İbn Mâce'de 9, Nesâî'de 1 ve Tirmizî'de 9 olmak üzere olmak üzere 38 olarak tespit edilmiştir. 2'si mevkuf, 36'sı merfû olan rivayetlerin 24 tanesinin sahih ligayrihî, 3 tanesinin hasen, 11 tanesinin zayıf olduğu tespit edilmiştir

2. RİVAYET SAYISI 3- 30 ARASI OLAN TÂBÎİ KADIN RÂVİLER

Rivayet sayısı 3- 30 arası olan tâbiî kadın râviler, rivayet sayısına göre çoktan aza doğru sıralanmıştır. Her bir râvinin hayatı ile ilgili bilgiler verildikten sonra rivayetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Râvilerin Kütüb-i Sitte eserlerinde yer alan rivayetleri konularına göre tasnif edilmiştir. Ele alınan konuda birden fazla rivayet olması durumunda muhteva olarak en kapsamlı olan rivayet esas alınmış ve rivayetin Arapça ve Türkçe metni verilerek sened zinciri gösterilmiştir. Çalışmanın hacmini azaltmak için ana metinde mükerrer rivayetlerin sadece sened zinciri gösterilerek Arapça metni dipnotta yazılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için senedler grafik ile gösterilmiştir. Râvinin rivayeti kimden aldığı, kendisinden kimin naklettiği ifade edildikten sonra metinler arasındaki lafız farklılıkları gösterilmiştir. Senedlerdeki cerh edilen râviler hakkında malumat verilmiş, cerh edilmeyen râviler için müracaat edilebilecek bir indeks hazırlanmıştır. Rivayetin sened değerlendirmesi hakkında kanaat belirttikten sonra şerh ve fıkıh kitaplarına müracaat ederek metin değerlendirmesi yapılmıştır.

2.1. Hind bint el-Hâris

Hind b. el-Hâris el-Firâsiyye el-Kureşsiyye, Ma'bed b. el-Mikdâd b. el-Esved ile evliydi. 3. Tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hind, Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Zührî hadis rivayet etmiştir. Müslim dışında diğer hadis âlimleri eserlerine Hind'in rivayetlerini almışlardır. İbn Hacer onun "sika" olduğunu söylemiştir.⁶³⁸

⁶³⁸ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, 11/447; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/289; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/320-322; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/691; a. mlf., *Takrîb*, 671.

2.1.1. Hind bint el-Hâris'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Hind b. el-Hâris'in rivâyet konuları; “Hz. Peygamber'in Kadınların Mescidden Çıkmalarını Beklemesi” ve “Bu Gece Ne Fitneler Ne Hazineler İndirildi” olmak üzere iki tanedir.

2.1.1.1. Hz. Peygamber'in Kadınların Mescidden Çıkmalarını Beklemesi

Hz. Peygamber'in kadınların mescidden erkeklerden önce çıkmaları için beklediğini haber veren rivayetler Buhârî⁶³⁹, Ebû Dâvûd⁶⁴⁰, İbn Mâce⁶⁴¹ ve Nesâî⁶⁴² tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءَ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ وَمَكَتْ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَرَى وَاللَّهِ أَعْلَمَ أَنَّ مَكَّتَهُ لِكَيْ يَنْفِذَ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ مَنْ أَنْصَرَفَ مِنَ الْقَوْمِ

⁶³⁹ Buhârî, “Sıfatü's-Salât”, 76:

وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمٍ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ كَتَبَ إِلَيْهِ قَالَ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْفَرَسِيَّةُ عَنْ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَتْ مِنْ صَوَاحِبَاتِهَا قَالَتْ كَانَ يُسَلِّمُ فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءَ فَيَنْدُخُلْنَ بِيُوتِهِنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْصَرِفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

Buhârî, “Sıfatü's-Salât”, 76.

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمَّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَلَّمَ يَمُكَّتُ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَزَرَى وَاللَّهِ أَعْلَمَ لِكَيْ يَنْفِذَ مَنْ يَنْصَرِفُ مِنَ النِّسَاءِ

Buhârî, “Sıfatü's-Salât”, 81:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ غُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ النِّسَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ إِذَا سَلَّمْنَ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ قُمْنَ وَتَبَّتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ صَلَّى مِنَ الرِّجَالِ مَا شَاءَ اللَّهُ فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

Buhârî, “Sıfatü's-Salât”, 82:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ فَرْعَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءَ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ وَيَمُكَّتُ هُوَ فِي مَقَامِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ قَالَ نَزَى وَاللَّهِ أَعْلَمُ أَنَّ ذَلِكَ كَانَ لِكَيْ يَنْصَرِفَ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ

⁶⁴⁰ Ebû Dâvûd, “Salât”, 196-197:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ زَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ مَكَتْ قَلِيلًا وَكَانُوا يَزُونَ أَنَّ ذَلِكَ كَيْمَا يَنْفِذَ النِّسَاءَ قَبْلَ الرِّجَالِ

⁶⁴¹ İbn Mâce, “İkâmetü's-salât”, 33:

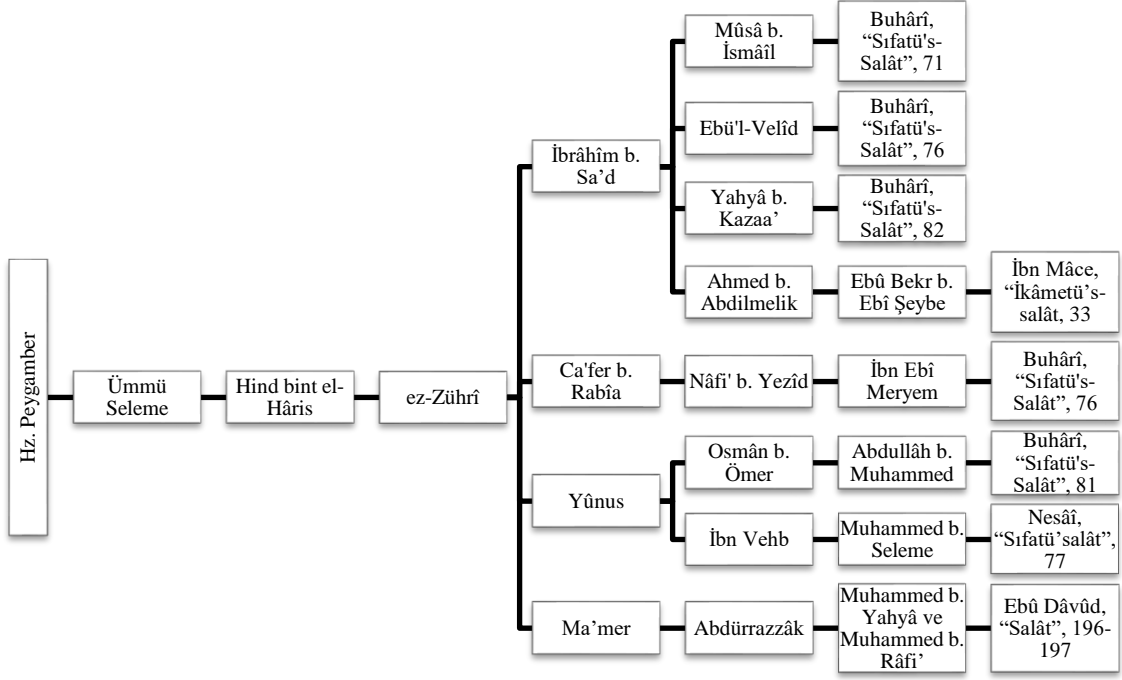
حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَاقِدٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ هِنْدِ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءَ حِينَ يَقْضِي تَسْلِيمَهُ ثُمَّ يَلْبَثُ فِي مَكَانِهِ يَسِيرًا قَبْلَ أَنْ يَقُومَ

⁶⁴² Nesâî, “Sıfatü's-salât”, 77:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْفَرَسِيَّةُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ النِّسَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ إِذَا سَلَّمْنَ مِنَ الصَّلَاةِ قُمْنَ وَتَبَّتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ صَلَّى مِنَ الرِّجَالِ مَا شَاءَ اللَّهُ فَإِذَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ الرِّجَالِ

“Bize Mûsâ b. İsmâil rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbrâhîm b. Sa’d rivayet etti. (Dedi ki): Bize ez-Zührî, Hind bint el-Hâris’ten rivayet etti. Ümmü Seleme (r. anha) şöyle dedi: “Resûlullah (s.a.v) namazda selâm verdiğiinde, selâmını tamamladığı zaman kadınlar hemen kalkarlar, Resûlullah da ayağa kalkmadan evvel biraz dururdu.” İbn Şihâb şöyle demiştir: Öyle sanıyorum ki -Allah en iyi bilendir- Resûlullâh’ın böyle beklemesinin sebebi, cemâatin namazdan çıkmış olanları kendilerine yetişmeden önce kadınların dağılabilmesi içindir.”⁶⁴³

Senedler bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır:

Hind bint el-Hâris rivayetleri Ümmü Seleme'den almış kendisinden de İbn Şihâb ez-Zührî nakletmiştir. Buhârî rivayeti beş farklı senet ve metinle farklı kitaplarda tasnif ederek lafız farklarını göstermiştir. Buhârî, Sıfatü's-Salât 81 rivayeti ile Nesâî rivayeti arasında “مَنْ الصَّلَاةِ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ” farkı vardır. Nesâî'de “قَامَ الرَّجَالُ” ziyadesi vardır. Ebû Dâvûd “إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ”, İbn Mâce “إِذَا سَلَّمَ مَكَثَ قَلِيلًا وَكَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ ذَلِكَ كَيْمَا يَنْفُذُ النِّسَاءُ قَبْلَ الرَّجَالِ”, İbn Mâce “إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ” lafızları ile nakletmiştir.

Bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in zamanında kadınların mescide geldikleri ve Hz. Peygamber'in kadınların mescitten çıkmalarına vakit bırakmak için biraz beklediği anlaşılmaktadır.⁶⁴⁴ Ayrıca imamın cemaatin durumunu gözetmesi, onların fitneye

⁶⁴³ Buhârî, “Sıfatü's-Salât”, 71.

⁶⁴⁴ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 9/478.

düşmelerine mâni olmaya çalışması ve cemaatin de imam ayrılmadan önce mescitten ayrılmaması gerektiği, kadınlarla erkeklerin yollarda, caddelerde karışık olarak bulunmalarının yasak olduğu sonuçları çıkarılmıştır.⁶⁴⁵

Hız. Peygamber'in zamanında kadınların mescide geldiklerini ve onun kadınların mescitten önce çıkmalarına zaman tanımak için biraz beklediğini haber veren 8 rivayetin senedlerinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sahih oldukları tespit edilmiştir.

2.1.1.2. Bu Gece Ne Fitneler Ne Hazinele İndirildi

Hız. Peygamber'in gördüğü bir rüya üzerine haber verdiği nimet ve fitneler anlatıldığı rivayet Buhârî⁶⁴⁶ ve Tirmizî⁶⁴⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

⁶⁴⁵ Şevkânî, *Neylû 'l-evtâr*, 2/357.

⁶⁴⁶ Buhârî, "İlim", 40:

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ هِنْدَ عَنِ أُمِّ سَلَمَةَ وَعَمْرُو وَبَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ هِنْدَ عَنِ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ اسْتَنْقِطَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتَنِ وَمَاذَا فَتِحَ مِنَ الْخَزَائِنِ أَيَقُطُّوا صَوَاجِبَ الْخُجَرَاتِ فَرُبَّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ

Buhârî, "Teheccüd", 5:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ هِنْدَ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَنْقِطَ لَيْلَةً فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ مَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْخَزَائِنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاجِبَ الْخُجَرَاتِ يَا رَبِّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ

Buhârî, "Menâkıb", 25:

وَعَنِ الرَّهْرِيِّ حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ اسْتَنْقِطَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْخَزَائِنِ وَمَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْفِتَنِ

Buhârî, "Fiten", 6:

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ ح وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي أَجِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ هِنْدَ بِنْتِ الْحَارِثِ الْفِرَاسِيَّةِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَوَتْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ اسْتَنْقِطَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً فَرَعَا يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْخَزَائِنِ وَمَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْفِتَنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاجِبَ الْخُجَرَاتِ يُرِيدُ أَرْوَاجَهُ لِكَيْ يُصَلِّيَنَّ رَبِّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ

Buhârî, "Libâs", 30:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ أَخْبَرْتَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ اسْتَنْقِطَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ مَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْخَزَائِنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاجِبَ الْخُجَرَاتِ كَمْ مِنْ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ الرَّهْرِيُّ وَكَانَتْ هِنْدُ لَهَا أَرْزَارٌ فِي كُمَّهَا بَيْنَ أَصَابِعِهَا

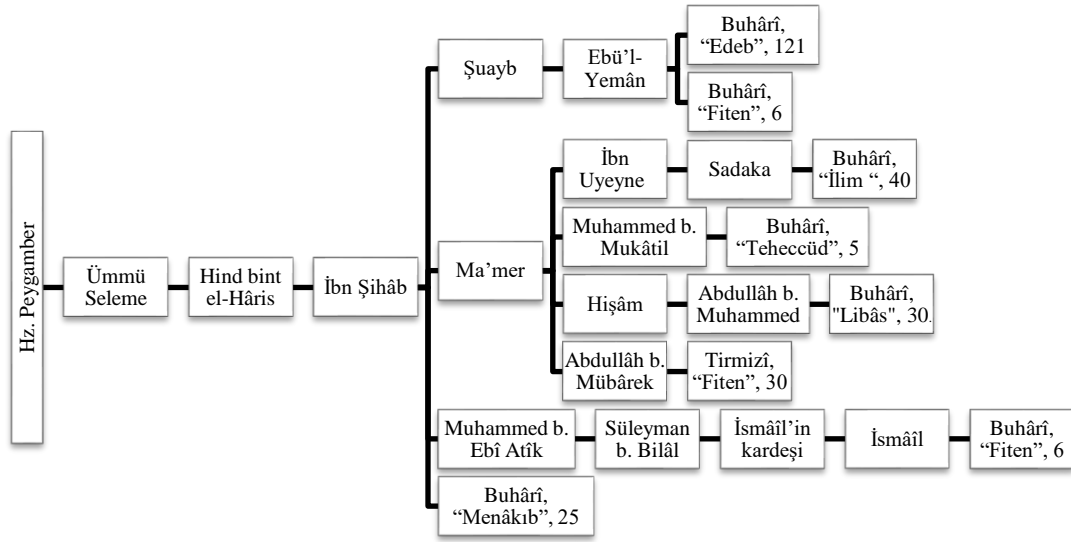
⁶⁴⁷ Tirmizî, "Fiten", 30:

حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ هِنْدَ بِنْتِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَنْقِطَ لَيْلَةً فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتْنَةِ مَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْخَزَائِنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاجِبَ الْخُجَرَاتِ يَا رَبِّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ فِي الْآخِرَةِ

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي هُنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ
اسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْخَرَائِنِ وَمَاذَا أَنْزَلَ مِنَ الْفِتَنِ مَنْ يُوقِظُ صَوَاجِبَ الْحَجَرِ
يُرِيدُ بِهِ أَزْوَاجَهُ حَتَّى يُصَلِّيَنَّ رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةً فِي الْآخِرَةِ وَقَالَ ابْنُ أَبِي ثَوْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ
عَنْ عَمْرِو قَالَ قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَلَّقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ لَا قُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ

“Bize Ebü'l-Yemân rivayet etti. (Dedi ki): bize Şuayb, ez-Zührî'den haber verdi ki; Bana Hind bint el-Hâris şunu haber verdi. Ümmü Seleme (r. anha) şöyle dedi: Nebî (s.a.v) bir gece uyandı da: “Sübhânallâh! Bu gece ne fitneler ne hazineler indirildi! Hücrelerin sahibelerini kim uyandırır? -Bununla zevcelerini kasediyordu- Onlar da kalkıp gece namazı kılsalar! Dünyada nice giyinik kadınlar vardır ki, onlar ahirette çıplaktırlar.” buyurdu. İbn Ebî Sevr, İbn Abbâs'tan nakille Ömer şöyle demiştir: “Ben Nebî (s.a.v)'e, ‘Sen kadınlarını boşadın mı?’ diye sordum. Nebî, ‘Hayır (boşamadım)’ buyurdu. Ben de ‘Allâhu Ekber!’ dedim.”⁶⁴⁸

Senedler bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır:

Hind bint el-Hâris rivayetleri Ümmü Seleme'den almış kendisinden de İbn Şihâb ez-Zührî nakletmiştir. Buhârî rivayeti altı farklı senet ve metinle farklı kitaplarda tahrir ederek lafız farklarını göstermiştir. Libâs'ta "قَالَ الزُّهْرِيُّ وَكَانَتْ هُنْدُ لَهَا أَرْزَارٌ فِي كُمَّيْهَا بَيْنَ أَصَابِعِهَا" (ez-Zührî, Hind'in geniş elbisesinin iki yeminde, parmaklarının arasında birçok düğmeleri vardı, dedi.)" ziyadesi vardır. Buhârî Teheccüd rivayeti ile Tirmizî rivayetinin lafızları aynıdır. Buhârî'nin Fiten rivayeti senedde yer alan İsmâil b. Ebî Üveys⁶⁴⁹ ve kardeşinin⁶⁵⁰ zayıf olması sebebiyle, rivayetin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Menâkıb

⁶⁴⁸ Buhârî, "Edeb", 121.

⁶⁴⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/392; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/644.

⁶⁵⁰ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/644.

rivayeti muallaktır. Muallak rivayetin muttasıl senedleri bu bölümde zikredilmiştir. Muallak senedin râvileri incelenmiş ve sahih olduğu tespit edilmiştir. İncelenmiş olan 6 rivayet sahih lizâtihi, fiten rivayeti de sahih liğayrihi'dir.

Mezkur rivayetlerde, Hz. Peygamber'in rüyasında görüp haber verdiği nimet ve fitneler anlatılmaktadır. Peygamberlerin rüyaları da vahiydir. Hz. Peygamber mucize kabilinden ümmetinin kendinden sonra yakalanacakları hem fitne ve musibetleri hem de kazanacakları sınırsız nimet ve rahmet hazinelerini haber vermektedir. Giyim kuşamda israf edecek nice insanların ortaya çıkacağını da bildirmektedir. الْحُجْرَاتِ صَوَاجِبِ (Müminlerin annelerini) uyandırmayı emretmesi de, kendilerine nasihat etmek, sadaka vermeyi çoğaltmak ve israfı terk etmeyi teşvik etmek içindir. Ayrıca müminlerin anneleri, peygamber zevcesi olduklarına güvenerek ibadetten gafil olmamaları konusunda uyarılmaktadır. كَاسِيَّةِ İsfarçî giyiniklerin, ahirette عَارِيَّةِ çıplaklar olmaları, hasenattan çıplak oldukları için denilmiştir.⁶⁵¹ Hz. Peygamber, 1400 sene öncesinden ümmetini israf konusunda uyarmaktadır. Müslümanların, yaşam tarzının evrim geçirmiş olduğu gerçeği ile yüzleşmesi gerekmektedir. Mesela modern Müslümanın tatil anlayışı, sıla-ı rahimden, tatil köyleri, lüks manzaralı oteller, kamplar, plajlar ve yüzme havuzları gibi içinde aşırı tüketim ve israfı barındıran bir anlayışa evrilmiştir. İslam ahlakı ile örtüşmeyen, içinde haram, gösteriş, lüks bulunduran davranışları, İslami motifler katarak yapmak, o işi İslam'a uygun hale getirmez. Kur'an'ın emrettiği tesettür anlayışından, şıklık, kalite, makyaj bakımından başkalarından aşağı kalmayan, modern Müslüman kadınlara savrulmak ve bu anlayış çerçevesinde tesettür defileleri yapmak, Hz. Peygamber'in gördüğü rüyanın bir tezahürü olmalıdır. Yeni dünyada elde edilmiş para, makam, şöhret, güç gibi putları kırarak, İslam ahlakına göre dizayn edilmiş gösteriş, kibir ve israftan uzak bir hayat tarzına yeniden dönmeye ihtiyaç vardır.

2.1.2. Hind bint el-Hâris Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

Hoca Adı

Ümmü Seleme

Râvi Adı

Rivayet Adedi

15

Rivayet Adedi

⁶⁵¹ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 3/335-337.

Hind bint el-Hâris'in rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de İbn Şihâb ez-Zührî nakletmiştir.

2.1.3. Hind bint el-Hâris Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Salât	Teheccüd	Fiten	Libâs	İlim	Edeb	Menâkıb
Buhârî	5	1	1	1	1	1	1
Ebû Dâvûd	1						
İbn Mâce	1						
Nesâî	1						
Tirmizî			1				

Hind bint el-Hâris'in rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Sıfatü's-salât/İkâmetü's-salât/Salât 8, Teheccüd 1, Fiten 2, İlim 1, Libâs 1 ve Edeb 1 olmak üzere 6 babta oldukları görülmüştür.

Hind bint el-Hâris'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 11, Ebû Dâvûd'da 1, İbn Mâce'de 1, Nesâî'de 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 15 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin 14 sahih li zâtihi, biri de sahih liğayrihi'dir.

2.2. Safiyye bint Ebî Ubeyd

Safiyye bint Ebî Ubeyd b. Mes'ûd es-Sekafiyye, Abdullah b. Ömer b. Hattâb'ın karısıdır. Hz. Ömer'i görmüş ve ondan rivayette bulunmuştur. Kibârî tâbiündendir (Büyük Tâbiiler tabakası). Ayrıca Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekir, Hafsa bint Ömer, Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'den de hadis rivayet etmiştir. Kendisinden Humeyd b. Kays, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer, Abdullâh b. Dînâr, Abdullâh b. Safvân, Mûsâ b. Ukbe ve Nâfi' rivayette bulunmuşlardır. İclî, "Medineli tabî ve sika" olduğunu söylemiştir. İbn

Hibbân, “*es-Sikât*” adlı eserinde ismini zikretmiştir. Tirmizî dışındaki Kütüb-i Sitte yazarları onun hadislerini eserlerine almışlardır.⁶⁵²

2.2.1. Safiyye bint Ebî Ubeyd’in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Safiyye bint Ebî Ubeyd’den nakledilen rivayetlerin konuları şöyledir: “Kocası Ölen Kadının Yas Süresi”, “Zina Haddi”, “İhramlı Kadınlar Mest Giyebilir”, “Kadının Eteğinin Uzunluk Ölçüsü” ve “Âriyetin Cezası”.

Ortak rivayetler şema ile gösterildikten sonra varsa lafız farklılıkları ifade edilmiştir. Daha sonra şerh ve fıkıh kitaplarında rivayet hakkında bulunan bilgiler derlenmiştir.

2.2.1.1. Kocası Ölen Kadının Yas Süresi

Kocası ölen kadının yas süresiyle ilgili rivayetler Müslim⁶⁵³, Nesâî⁶⁵⁴ ve İbn Mâce⁶⁵⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

⁶⁵² Iclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/454; İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, 11/438; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/386; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/221-216; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/679; a. mlf., *Takrib*, 666.

⁶⁵³ Müslim, “Talâk”, 2737:

وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمُسَمَّعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْتَنَى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ بَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ نَافِعًا يُحَدِّثُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ حَفْصَةَ بِنْتَ عَمْرِو زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ تُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَإِنَّ دِينَارَ وَزَادَ فَإِنَّهَا تُحَدِّثُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

Müslim, “Talâk”, 2737:

وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ

⁶⁵⁴ Nesâî, “Talâk”, 55:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ بَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ حَفْصَةَ بِنْتَ عَمْرِو زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لَامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحَدِّثُ عَلَى مِثْلِ فَوْقِ ثَلَاثِ إِلَّا عَلَى زَوْجِ فَإِنَّهَا تُحَدِّثُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

Nesâî, “Talâk”, 55:

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَوَّاءٍ قَالَ أَنْبَأَنَا سَعِيدٌ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لَامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحَدِّثُ عَلَى مِثْلِ فَوْقِ ثَلَاثِ إِلَّا عَلَى زَوْجِ فَإِنَّهَا تُحَدِّثُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

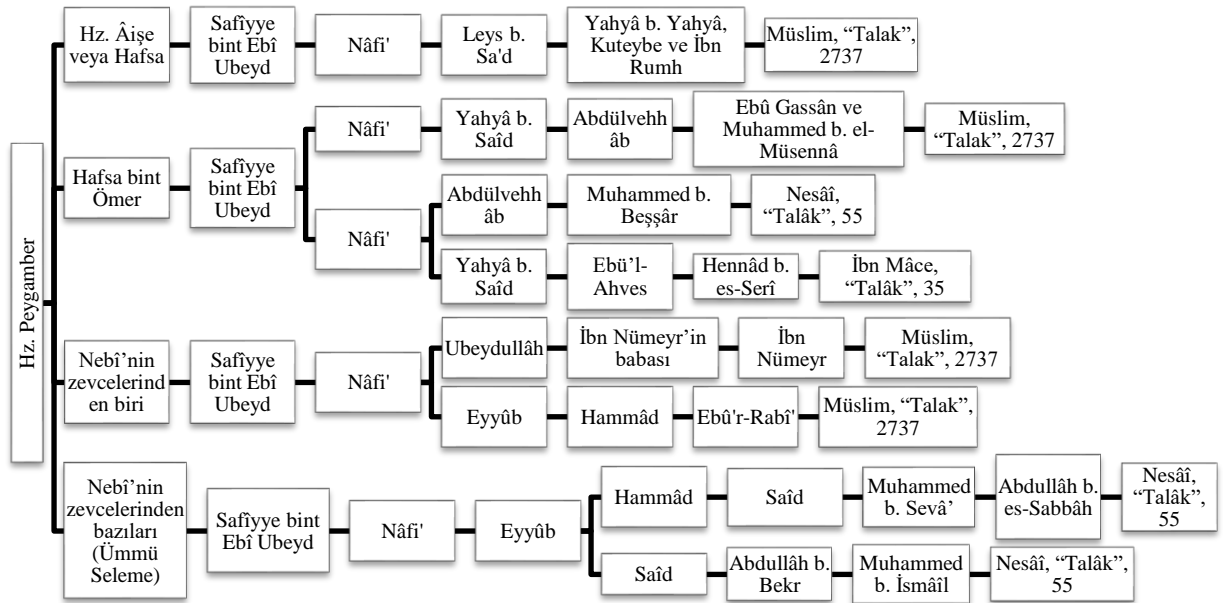
⁶⁵⁵ İbn Mâce, “Talâk”, 35:

حَدَّثَنَا هُنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ بَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتَ عَمْرِو زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَحِلُّ لَامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحَدِّثَ عَلَى مِثْلِ فَوْقِ ثَلَاثِ إِلَّا عَلَى زَوْجِ

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُيَيْدٍ حَدَّثَتْهُ عَنْ حَفْصَةَ أَوْ عَنْ عَائِشَةَ أَوْ عَنْ كِلْتَابَيْهِمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْ تُجِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ إِلَّا عَلَى زَوْجِهَا

“Bize Yahyâ b. Yahyâ, Kuteybe ve İbn Rumh, Leys b. Sa'd'dan, o da Nâfi'den, o da Safiyye bint Ebî Ubeyd'den, o da Hafsa'dan yahut Âişe'den veya her ikisinden rivayet etti. “Resûlullâh (s.a.v): ‘Allah’a ve ahiret gününe (yahut Allah’a ve Resûlüne) iman eden bir kadına bir ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl değildir. Yalnız kocasına (yas tutması) müstesna!’ buyurdu.”⁶⁵⁶

Senedler bir araya getirildiğinde şu şema oluşmaktadır:

Safiyye bint Ebî Ubeyd rivayeti Nebî'nin zevcelerinden birinden Hz. Âişe, Hafsa bint Ömer ve Ümmü Seleme'den nakletmiştir. Kendisinden de Abdullâh b. Ömer'in âzatlî kölesi Nâfi' nakletmiştir. Müslim ve Nesâî senet ve lafız farklılıklarını göstermiştir. Fakat kayda değer bir farklılık yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 7 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır. Hafsa bint Sîrîn rivayetlerinde metin incelemesi yapılmıştır.

⁶⁵⁶ Müslim, "Talâk", 2737.

2.2.1.2. Zina Haddi

Hiz. Ömer'in zina yapan köleye uyguladığı had cezasını haber veren rivayet şöyledir:

وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي نَافِعٌ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ عَبْدًا مِنْ رَقِيقِ الْإِمَارَةِ وَقَعَ عَلَى وَلِيدَةٍ مِنَ الْخُمْسِ فَاسْتَكْرَهَهَا حَتَّى أَقْتَضَهَا فَجَلَدَهُ عُمَرُ الْحَدَّ وَنَفَاهُ وَلَمْ يَجْلِدِ الْوَلِيدَةَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ اسْتَكْرَهَهَا

“Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Nâfi' rivayet etti ki, ona da Safiyye bint Ebî Ubeyd şöyle haber vermiştir: “Tasarrufu Halife Ömer'e ait olan beşte bir ganimet kölelerinden bir erkek köle, yine beşte bir ganimet payından olan bir dişi köle ile cinsî münâsebette bulunmuş ve o cariye'nin bekâretini bozuncaya kadar onu zorlamıştı. Bunun üzerine Ömer o erkek köleye, zina etme cezası olan değnek uyguladı ve onu altı ay o yerden sürgün etti. Fakat erkek kendisini zorlamış olduğu için, o cariyeye değnek cezası vermedi.”⁶⁵⁷

Mevkuf olan rivayetin sened şeması şöyledir:

Hiz. Ömer ➔ Safiyye bint Ebî Ubeyd ➔ Nâfi' ➔ el-Leys ➔ Buhârî

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivayet sahihtir. Zührî, hür bir erkeğin bekâretini giderdiği bakire câriye hakkında şunları söylemiştir: Hâkim zinaya zorlanan bakire cariye'nin bekâretinin değerini ve cariye'nin kendi kıymetini tespit eder. Zinaya zorlayan erkekten bekâretin bedelini alır ve erkeğe değnek cezası uygulanır. Dul câriye hakkında para ödeme yoktur fakat erkeğe had cezası vardır.⁶⁵⁸

2.2.1.3. İhramlı Kadınlar Mest Giyebilir

İhramlı kadınların mest giyebileceğini bildiren haber şöyledir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ ذَكَرْتُ لِابْنِ شِهَابٍ فَقَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بَعْثِي [ص: 167] ابْنُ عُمَرَ كَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ بَعْثِي يَفْطَعُ الْخُفَيْنِ لِلْمَرْأَةِ الْمُحْرَمَةِ ثُمَّ حَدَّثَنِي صَفِيَّةُ بِنْتُ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ كَانَ رَحْصًا لِلنِّسَاءِ فِي الْخُفَيْنِ فَتَرَكَ ذَلِكَ

“Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. Bize İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İshâk'tan rivayet etti. Muhammed b. İshâk, İbn-i Şihâb'a “İhramlı bir kadının mestleri topukların altından keserek giymesini” zikrettim. İbn-i Şihâb bana Sa'lim b. Abdillâh'ın Abdullâh b. Ömer'in böyle yaptığını rivayet etti. Yani ihramlı kadınlar için mestleri kesermiş. Sonra

⁶⁵⁷ Buhârî, “İkrâh”, 6.

⁶⁵⁸ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 8/302.

*Safiyye bint Ubeyd ona, Âişe (r. anhâ)'nın, "Gerçekten Resûlullâh (s.a.v) mest hususunda kadınlara izin vermişti." dediğini söyledi. Artık (İbn Ömer) bu (tutumu)nu bıraktı."*⁶⁵⁹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Safiyye bint Ebî Ubeyd ➔ Nâfi' ➔ Leys b. Sa'd ➔ Yahyâ b. Yahyâ, Kuteybe ve İbn Rumh ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır. Abdullah b. Ömer⁶⁶⁰, "İhramlı bir kimsenin topukları aşığından kesilmeyen bir mesti giymesinin caiz olmayacağına" dair rivayetteki ifadenin genelliğine bakarak, ihramlı kadınların da kesilmemiş mestleri giymesinin caiz olamayacağına hükmetmiştir. Safiyye bint Ebî Ubeyd mezkûr rivayeti Hz. Âişe'den duyduğunu kendisine haber verince artık bu görüşünden vazgeçmiştir. Bu rivayette kadınların topukları kesilmeyen bir mesti giymesinin caiz olduğuna delil vardır.⁶⁶¹

2.2.1.4. Kadının Eteğinin Uzunluk Ölçüsü

حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن أبي بكر بن نافع عن أبيه عن صفية بنت أبي عبيد أنها أخبرته أن أم سلمة زوج النبي ﷺ قالت لرسول الله ﷺ حين ذكر الإزار فالمرأة يارسول الله قال ترخي شبرا قالت أم سلمة إذا ينكشف عنها قال فذراعا لاتزيد عليه

*"Bize Abdullâh b. Mesleme, Mâlik'ten, o da Ebû Bekr b. Nâfi'den, o da babasından, o da Safiye bint Ebî Ubeyd'den rivayet etti. Ona Nebî (s.a.v)'in zevcesi Ümmü Seleme haber verdi: "Resûlullâh (s.a.v), izârdan bahsedince zevcesi Ümmü Seleme, 'Yâ Resûlallâh, bu hususta kadının durumu nedir?' dedi. (O): 'Erkeğin izârından bir karış (fazla) uzatır.' buyurdu. Ümmü Seleme: 'O zaman vücudunun bir kısmı açılır.' dedi. (O): 'Bir zirâ' (arşın) uzatabilir, daha fazla uzatılmaz.' cevabını verdi."*⁶⁶²

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Ümmü Seleme ➔ Safiyye bint Ebî Ubeyd ➔ Ebû Bekr b.

⁶⁵⁹ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 31.

⁶⁶⁰ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 31.

⁶⁶¹ Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, 5/194.

⁶⁶² Ebû Dâvûd, "Libâs", 39.

Nâfi'nin babası (Nâfi') → Ebû Bekr b. Nâfi' → Mâlik → Abdullâh b. Mesleme → Ebû Dâvûd

Senede yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu rivayette Hz. Peygamber'in, kadınlara eteklerini erkeklerin eteğinden bir karış fazla uzatmalarını tavsiye ettiği ve Ümmü Seleme'nin, erkeklerin eteğinden bir karış kadar uzunluktaki bir etekle yürüyen bir kadının yürüme esnasında vücudunun bir kısmının açılabileceğini belirtmesi üzerine, kadınların eteklerini erkeklerden en çok bir zira fazla uzatabileceklerini söylediği ifade edilmektedir. Ebû Dâvûd'un aynı babda zikrettiği rivayet,⁶⁶³ kadınların eteklerini erkeklerinkinden en çok iki karış uzatabileceklerini ifade ettiğinden ذراعا tefsir edilmekte ve iki karış olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hacer bu hususta şu görüşü dile getirmiştir: “Erkeklerin eteklerin dizlerinin yarısına kadar inmesi müstehap, topuklara kadar inmesi mübah olmak üzere iki hal vardır. Aynı şekilde kadınlar içinde bu iki hal vardır. Erkeklerin eteğinden bir karış fazla uzatmaları müstehap, iki karış uzatmaları mübah halidir.”⁶⁶⁴ Hz. Peygamber, kibir alameti olarak elbisesini sürüyen insanları uyarmak için elbise boylarını kısaltmalarını emretmiştir. Bu rivayette Hz. Ümmü Seleme'nin, “O zaman vücudunun bir kısmı açılır.” sözünden, kadınların bacaklarının açıkta kalmasından endişe ettiği anlaşılmaktadır. Bu rivayetin doğrudan kadının örtünmesi ile alakalı olmadığı gözden kaçırılmamalı, o dönemdeki erkeğin giyinme şekli unutulmadan rivayet anlaşılmalı çalışılmalıdır. O halde günümüzde de kibir ve gösteriş amaçlı abartılı ve şatafatlı kıyafetlerden kaçınmak gerekir.

2.2.1.5. Âriyetin Cezası

Birine karşılıksız olarak kullanmak üzere ve geri almak kaydıyla verilen malla ilgili rivayet şöyledir:

⁶⁶³ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 39:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُهَيْبَانَ أَخْبَرَنِي زَيْدُ الْعَمِّيُّ عَنْ أَبِي الصَّدِّيقِ النَّاجِيِّ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ فِي الذَّلِيلِ شِبْرًا ثُمَّ اسْتَرَدَّتْهُ فَرَادَهُنَّ شِبْرًا فَكُنَّ يُرْسَلْنَ إِلَيْنَا فَتَدْرَعُ لَهُنَّ ذِرَاعًا

⁶⁶⁴ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 11/119.

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَمَخْلَدُ بْنُ خَالِدٍ الْمَعْنَى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ مَخْلَدٌ عَنْ مَعْمَرٍ
عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ امْرَأَةً مَخْرُومِيَّةً كَانَتْ تَسْتَعِيرُ الْمَتَاعَ فَتَجْحَدُهُ فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِهَا
فَقَطَعَتْ يَدَهَا قَالَ أَبُو دَاوُدَ رَوَاهُ جُوَيْرِيَّةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَوْ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ زَادَ فِيهِ وَأَنَّ
النَّبِيَّ ﷺ قَامَ حَاطِبِيًّا فَقَالَ هَلْ مِنْ امْرَأَةٍ تَائِبَةٍ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَتِلْكَ شَاهِدَةٌ فَلَمْ تَقُمْ
وَلَمْ تَتَكَلَّمْ وَرَوَاهُ ابْنُ عُجَيْجٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ فِيهِ فَشَهِدَ عَلَيْهَا

“Bize el-Hasan b. Alî ve Mahalled b. Hâlid el-Mu'nî rivayet etti. Dediler ki: Bize Abdürazzâk rivayet etti. Bize ma'mer haber verdi. Dedi ki: Mahalled, Ma'mer'den, o da Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle rivayet etti: “Mahzûm kabilesinden bir kadın, eşya ariyet alır ve onu inkâr ederdi. Resûlullâh (s.a.v) emretti ve kadının eli kesildi.” Ebû Dâvûd der ki: “Bu hadisi Cüveyriye, Nâfi'den o da İbn Ömer veya Safiyye bint Ebu Ubeyd'den rivayet etti. Râvi bu rivayette şunları da ilave etti: “Resûlullâh (s.a.v) hitap için kalkıp şöyle buyurdu: “Allah'a tevbe eden, Resûlullâh'tan özür dileyen bir kadın var mı? Resûlullâh bu sözü üç kez tekrarladı. Kadın da orada hazır olduğu halde kalkıp konuşmadı.” Bu hadisi İbn Ğanec, Nâfi'den o da Safiyye bint Ebî Ubeyd'den rivayet etti. Bu rivayette: “(Resûlullâh) kadının aleyhine şahitlikte bulundu.” dedi.”⁶⁶⁵

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➡ Hz. Âişe ➡ Safiyye bint Ebî Ubeyd ➡ Nâfi' ➡ İbn Ğanec ➡
Ebû Dâvûd

Bu sened şahid olarak gösterilmiş, Kütüb-i Sitte müelliflerinin tümü tarafından kitaplarına alınmıştır.⁶⁶⁶ “Âriyet”, birine karşılıksız olarak kullanmak üzere ve geri almak kaydıyla verilen mal demektir. Rivayet, âriyet olarak mal alan birisinin, aldığı inkâr etmesi durumunda elinin kesileceğine delâlet etmektedir. İshâk b. Râhûye, İbn Kayyım el-Cevzî, Şevkânî ve Hanbeliler bu görüştedirler. İbnü'l-Kayyım, “vedia veya âriyeti inkâr da hırsızlık olarak değerlendirileceğini çünkü hırsızdan ve vediayi inkâr edenden sakınmak mümkün olmadığını” söylemiştir. Cumhura göre âriyetin inkârı, sirkat (hırsızlık) sayılmaz. Kur'an'a göre el kesme cezası hırsıza verilir, dolayısıyla âriyeti inkâr edenin eli kesilemez.⁶⁶⁷

⁶⁶⁵ Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 16.

⁶⁶⁶ Nesâî, “Kat'us'-sârig”, 5; Müslim, “Hudûd”, 2; Buhârî, “Şehâdât”, 8; Tirmizî, “Hudûd”, 6.

⁶⁶⁷ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 12/45.

2.2.2. Safiyye bint Ebî Ubeyd Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	3
Hafsa bint Ömer	4
Ümmü Seleme	3
Hz. Ömer (Kayınpederi)	1

<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Nâfi' (Abdullâh b. Ömer'in âzatlî kölesi)	11

Safiyye bint Ebî Ubeyd'in rivayetlerini Hz. Peygamber'in zevceleri Hz. Âişe, Hafsa ve Ümmü Gülsüm ve kayınpederi Hz. Ömer'den rivayet etmiştir. Kendisinden de kocası Abdullâh b. Ömer'in âzatlî kölesi Nâfi'nin naklettiği göz önünde bulundurulduğunda hadis rivayetinde aile bireylerinin önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

2.2.3. Safiyye bint Ebî Ubeyd Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Talâk	İkrâh	Menâsik	Libâs
Buhârî		1		
Müslim	3			
Ebû Dâvûd			2	1
İbn Mâce	1			
Nesâî	3			

Safiyye bint Ebî Ubeyd'in rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Talâk 7, Menâsik 2, Hudûd 1ve İkrâh 1 olmak üzere toplam dört babda oldukları görülmüştür.

Safiyye bint Ebî Ubeyd'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 1, Müslim'de 3, Ebû Dâvûd'da 3, İbn Mâce'de 1 ve Nesâî'de 3 ve olmak üzere 11 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin tamamının sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. Hayra Ümmü'l-Hasan

Ümmü'l-Hasan el-Basrî, Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'nin mevlasıdır. Kibârî taâbiîndendir (Büyük Tâbiiler tabakası). Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden el-Hasan b. Ebî'l-Hasan el-Basrî ve Saîd b. Ebî'l-Hasan el-Basrî, Alî b. Zeyd b. Cüd'ân, Ebû İyâs Muâviye b. Gurreti'l-Müznî, Hafsa bint Sîrîn hadis nakletmiştir.⁶⁶⁸ Onun için İbn Hazm "meşhur sika", İbn Hacer "makbul" demiştir.⁶⁶⁹ İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir.⁶⁷⁰

2.3.1. Hayra Ümmü'l-Hasan Rivayetlerinin Metin Yönünden Değerlendirilmesi

Hayra'nın Kütüb-i Sitte'de 11 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivâyetler konularına göre; "Nebiz Yapımı", "Hz. Peygamber'in Ammâr'a Katledileceğinin Haber Vermesi", "Hz. Peygamber'in Vitirden Sonra Kıldığı İki Rekât Namaz", "Fâtımâ'nın Elbise Boyu", "Hz. Peygamber'in Abdest ve Gusüldeki Su Miktarı" ve "Çocuk İdrarının Elbiseye Bulaşması" olmak üzere altı tanedir.

⁶⁶⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/166.

⁶⁶⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, thk. Muhammed Münîr ed-Dimeşkî (Mısır: İdâratü't-tibâatü'l-münîriyyetü, 1933), 3/127; İbn Hacer, *Takrîb*, 664.

⁶⁷⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/216.

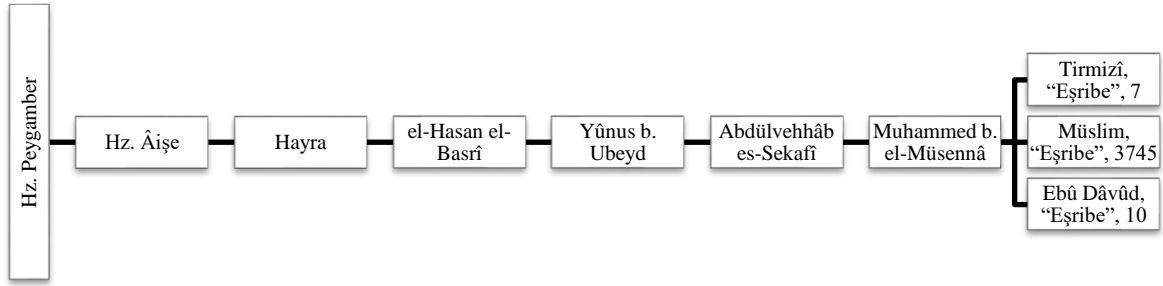
2.3.1.1. Nebîz Yapımı

Hiz. Peygamber'in kendisi için hazırlanan nebîzi içtiğini haber veren rivayetler Müslim, Tirmizî⁶⁷¹ ve Ebû Dâvûd⁶⁷² tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنْزِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ النَّعْفِيُّ عَنْ يُونُسَ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ يُوكَىٰ أَعْلَاهُ وَلَهُ عَزْلَاءٌ نَنْبِذُهُ غُدْوَةً فَيَسْرِبُهُ عِشَاءً وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً فَيَسْرِبُهُ غُدْوَةً

*“Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. Bize Abdülvehhâb es-Sekafî, Yûnus b. Ubeyd'den, o da el-Hasan el-Basrî'den, o da annesinden, o da Aişe'den rivayet etti. Aişe (r. anha) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v.) için bir tulum içinde nebiz yapardık. Yukarısı bağlanırdı. Tulumun alt deliği vardı. Biz sabahleyin nebiz yapar, onu akşamleyin içerdi. Akşamleyin nebiz yapar, onu sabahleyin içerdi.”*⁶⁷³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Rivayeti Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Müslim tarafından aynı sened ile “Eşribe” kitabında tasnif edilmiştir. Manayı değiştirmeyen lafız farkları vardır. Ebû Dâvûd'da “نَنْبِذُ” ile diğer iki eserde “نَنْبِذُ” lafzı ile tahrir edilmiştir. Senedde yer alan râvilerin cerh

⁶⁷¹ Tirmizî, “Eşribe”, 7:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ النَّعْفِيُّ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ تُوكَىٰ فِي أَعْلَاهُ لَهُ عَزْلَاءٌ نَنْبِذُهُ غُدْوَةً وَيَسْرِبُهُ عِشَاءً وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً فَيَسْرِبُهُ غُدْوَةً

⁶⁷² Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 10:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ النَّعْفِيُّ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ يُنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ يُوكَىٰ أَعْلَاهُ وَلَهُ عَزْلَاءٌ يُنْبِذُهُ غُدْوَةً فَيَسْرِبُهُ عِشَاءً وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً فَيَسْرِبُهُ غُدْوَةً

⁶⁷³ Müslim, “Eşribe”, 3745.

Tirmizî, “Eşribe”, 7:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ النَّعْفِيُّ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ تُوكَىٰ فِي أَعْلَاهُ لَهُ عَزْلَاءٌ نَنْبِذُهُ غُدْوَةً وَيَسْرِبُهُ عِشَاءً وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً فَيَسْرِبُهُ غُدْوَةً

edilmemiş olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

عَزْ لَاءُ Tulumun alt tarafında bulunan ağzıdır. غُدُوَّةُ Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar olan zamandır. عِشَاءُ Zevalden sonra güneş batıncaya kadar süren vakittir. عِشَاءُ akşam yemeği, غُدُوَّةُ sabah kahvaltısı demektir. Hz. Peygamber'in sabah hazırlanmış olan bir nebizi akşam yemeğinde içtiğini, akşam hazırlanmış olan bir nebizi de sabah içtiğini haber vermektedir. Hazırlanmış olan nebizin bekletilmesinin sebebi ıslatılmış olan kuru hurmanın veya kuru üzümün sırasının iyice çıkması içindir. Ebû Dâvûd'da yer alan başka bir rivayette⁶⁷⁴ Hz. Peygamber'in sabah kurulan nebizi akşam içtikten sonra veya akşam hazırlanan nebizi sabah içtikten sonra kalanını içecek birisini bulamayınca yere döktüğü bildirilmektedir. Çünkü sıcak yaz günlerinde bir günden fazla kalan bir şıra bozulup şarap haline gelebilir. Hz. Peygamber soğuk kış günlerinde şıra daha fazla kalabileceğinden onu üç gün içmiştir.⁶⁷⁵

2.3.1.2. Hz. Peygamber'in Ammâr'a Katledileceğinin Haber Vermesi

Hz. Peygamber'in Ammâr'a katledileceğini haber verdiğini bildiren rivayet şöyledir:

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُفْبَةُ بْنُ مُكْرَمِ الْعَمِيٍّ وَأَبُو بَكْرٍ بْنُ نَافِعٍ قَالَ قَالَ عُفْبَةُ حَدَّثَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَخْبَرَنَا عُذْرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ خَالِدًا يُحَدِّثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أُمِّ سَلْمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِعِمَّارٍ تَفْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ

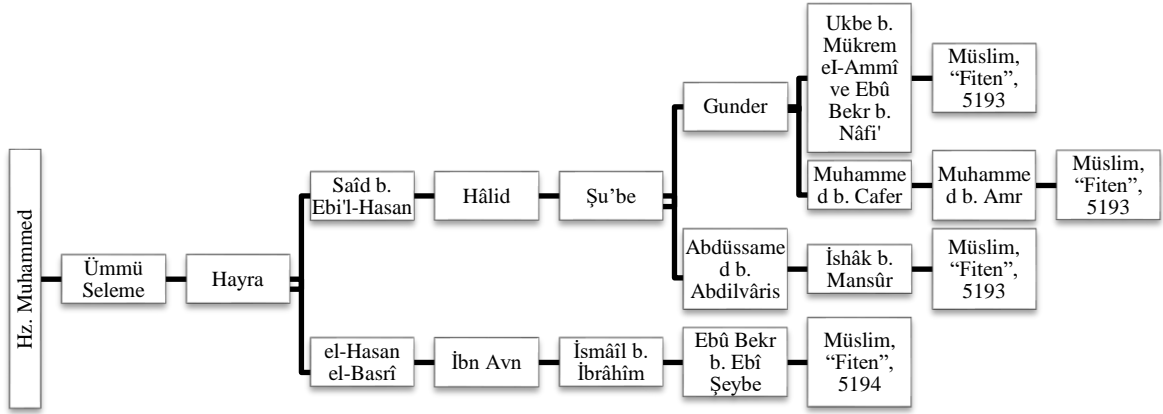
*“Bana Muhammed b. Amr b. Cebele de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Yine Bize Ukbe b. Mükrem el-Ammî ve Ebû Bekr b. Nâfi' rivayet etti. (Ukbe 'haddesenâ', Ebû Bekr 'ahberanâ' tabirlerini kullandı. Dediler ki): Bize Gunder haber verdi. (Dedi ki): Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki): Hâlid'i, Saîd b. Ebi'l-Hasen'den, o da annesinden, o da Ümmü Seleme'den naklen rivayet ederken dinledim ki: Resûlullâh (s.a.v) Ammâr'a: 'Seni azgın çete öldürecektir.' buyurmuşlar.”*⁶⁷⁶

Rivayetin sened şeması şu şekilde oluşmaktadır:

⁶⁷⁴ Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 10.

⁶⁷⁵ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 10/123-124.

⁶⁷⁶ Müslim, “Fiten”, 5193.

Hayra, rivayeti Ümmü Seleme'den almış, ondan oğulları Saïd b. Ebi'l-Hasan ve el-Hasan el-Basrî nakletmiştir. Müslim⁶⁷⁷ üç farklı senedi bir araya getirmiştir. “لَعَمْرَ لِيُتَقَاتِكَ الْوَيْهَةُ الْبَاغِيَّةُ” ve “تَقْتُلُ عَمَارًا الْوَيْهَةُ الْبَاغِيَّةُ” lafızları ile tahric etmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetlerin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hz. Peygamber'in verdiği haber gerçekleşmiştir. Hz. Ammar, Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali taraftarı olarak 94 yaşında şehit olmuştur. Hz. Ali'nin Muâviye ile yaptığı savaşta haklı olduğuna hüküm verenler, bu rivayet ile istidlâl etmiştir. Onlara göre; Hz. Ali haklı, karşı taraf asidir. Fakat müçtehit oldukları için onların da günahı yoktur.⁶⁷⁸ Hz. Ali ile Şam valisi Muâviye arasında meydana gelen Sıffin Savaşı, sonuçları bakımından ağır olmuş, her iki taraftan da çok sayıda kayıp verilmiş ve İslam toplumu üzerinde derin izler bırakmıştır.

⁶⁷⁷Müslim, “Fiten”, 5193:

وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ وَالْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِمَا عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

Müslim, “Fiten”, 5194:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَقْتُلُ عَمَارًا الْوَيْهَةُ الْبَاغِيَّةُ

⁶⁷⁸ Nevevî, *el-Minhâc*, 18/40.

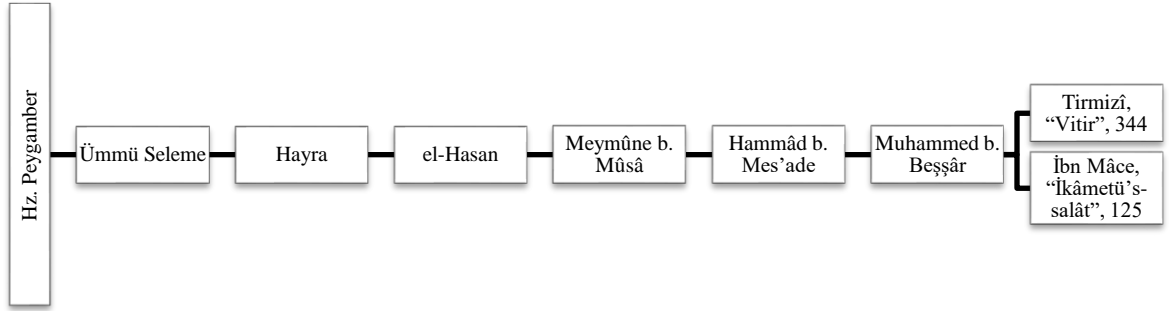
2.3.1.3. Hz. Peygamber'in Vitirden Sonra Kıldığı İki Rekât Namaz

Hz. Peygamber'in Vitirden sonra iki rekât namaz kıldığını bildiren rivayet Tirmizî ve İbn Mâce⁶⁷⁹ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مُوسَى الْمَرْبِيِّ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْوُتْرِ رَكْعَتَيْنِ

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. Bize Hammâd b. Mes’ade, Meymûne b. Mûsâ el-Mer’i’den, o da el-Hasan’dan, o da annesinden, o da Ümmü Seleme’den rivayet etti. Ümmü Seleme rivâyete göre: “Resûlullâh (s.a.v.) vitir namazından sonra iki rekât namaz kıları.” ⁶⁸⁰

Rivayetin sened şeması şöyledir.

Hayra’dan nakledilen rivayet Tirmizî ve Nesâî tarafından aynı sened ve metinle kitaplarında tasnif edilmiştir. İbn Mâce’de “خَفِيفَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ” ziyadesi vardır. Bu rivayeti Hayra Ümmü Seleme’den almış, ondan da oğlu el-Hasan nakletmiştir. Yapılan inceleme neticesinde senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Mezkûr rivayetler, vitir namazından sonra iki rekât namaz kılmanın caiz olduğunu haber vermektedir. Hz. Peygamber bu iki rekât namazı devamlı kılmamış, namazda Zilzâl ve Kâfirûn surelerini okumuştur. Hz. Âişe’den nakledilen rivayette, Hz. Peygamber’in gece namazının sonuncusunun vitir namazı olduğu sabittir. Bu bilgiler

⁶⁷⁹ İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât”, 125:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ حَدَّثَنَا مَيْمُونُ بْنُ مُوسَى الْمَرْبِيِّ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْوُتْرِ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ

⁶⁸⁰ Tirmizî, “Vitir”, 344.

çerçevesinde, Hz. Peygamber'in söz konusu iki rekâtı devamlı kılması uzak bir ihtimal görünmektedir.⁶⁸¹ İslam toplumunda, Hz. Peygamber'in vitir namazından sonra iki rekât olarak kıldığı bu namazı, “kabir-nur namazı” olarak adlandıranlar olmuştur. Ancak Hz. Peygamber ve sahabenin bu adla kıldıkları bir namaz bulunmamaktadır. Kişi, namaz kılmanın mekruh olmadığı vakitlerde, istediği kadar nafil namaz kılar ve arkasından kabir azabından Allah'a sığınarak dua edebilir. Dolayısıyla kabir-nur namazı niyetiyle namaz kılmak, bid'attir.⁶⁸²

2.3.1.4. Fâtımâ'nın Elbise Boyu

Hz. Peygamber'in kızı Fâtımâ'nın elbise boyunu konu edinen rivayet Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَقَانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أُمِّ الْحَسَنِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ شَبَّرَ لِفَاطِمَةَ شَبْرًا مِنْ نِطَاقِهَا

“Bize İshâk b. Mansûr rivayet etti. Bize Affân haber verdi. Bize Hammâd b. Seleme, Alî b. Zeyd'den, o da Ümmü'l-Hasen'den rivayet ettiğine göre Ümmü Seleme onlara şunu rivayet etti: “Resûlullâh (s.a.v.), Fâtımâ'nın elbisesini baldırdan aşağı sarkan kısmını bir karış olarak ayarlamıştı.”⁶⁸³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hz. Peygamber ➡ Ümmü Seleme ➡ Ümmü'l-Hasen ➡ Alî b. Zeyd ➡ Hammâd b. Seleme ➡ Affân ➡ İshâk b. Mansûr ➡ Tirmizî

Yapılan inceleme neticesinde senedde yer alan Alî b. Zeyd'in⁶⁸⁴ cerh edilmiş olması sebebiyle bu rivâyetin senet açısından zayıf olduğu tespit edilmiştir. Tirmizî; “Bu

⁶⁸¹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 2/472.

⁶⁸² Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (Erişim 13 Temmuz 2021).

⁶⁸³ Tirmizî, “Libâs”, 9.

⁶⁸⁴ Alî b. Zeyd (ö. 131): Alî b. Zeyd Cüd'ân et-Temimî tâbiîdir. Onun için Ebû Hâtim “leyse bizâke'l-kaviy (pek kuvvetli değildir)”, Buhârî “lâ yuhteccü bih (hadisi delil olmaz)”, Tirmizî “sadûk”, Ahmed b. Hanbel “zayıf”, Yahyâ b. Maîn “leyse bizâke'l-kaviy (pek kuvvetli değildir)”, Iclî “leyse bi'l-kaviy (kuvvetli değildir)” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/207.

rivayette, daha fazla örtündükleri için kadınlara eteklerini sürümeleri konusunda ruhsat vardır.” açıklamasını yapmıştır.⁶⁸⁵

2.3.1.5. Hz. Peygamber’in Abdest ve Gusüldeki Su Miktarı

Modern dünyada insanları hayrette bırakacak bir bilgi olarak Hz. Peygamber’in abdest ve gusüldeki su miktarını bildiren rivayet Nesâî tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ بِأَلْمَدِّ وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ

“Bize Ebû Bekr b. İshâk haber verdi. Dedi ki: Bize el-Hasan b. Mûsâ rivayet etti. Dedi ki: Bize Şeybân, Katâde’den, o da el-Hasan’den, o da annesinden, o da Âişe’den rivayet etti. Âişe (r. anhá) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) bir müdd su ile abdest alır bir sa’ kadar su ile de guslelerdi.”⁶⁸⁶

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Ümmü Seleme ➔ Annesi (Hayra) ➔ el-Hasan ➔ Katâde ➔ Şeybân ➔ el-Hasan b. Mûsâ ➔ Ebû Bekr b. İshâk ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hz. Peygamber’in bir müdd su ile abdest aldığını, bir sa’ kadar su ile de guslettiğini haber veren rivayet, onun temizliğe verdiği önemi gösterdiği kadar, doğal kaynakları kullanma konusunda ne kadar hassas olduğunu da göstermektedir. Ortalama bir müdün 1,04279⁶⁸⁷, bir sa’in 3,75 litre⁶⁸⁸ olduğu düşünülürse, doğal kaynakların düşüncesizce tüketildiği, çevrenin hunharca katledildiği modern zamanlarda, Hz. Peygamber’in bu evrensel mesajını anlamaya daha çok ihtiyaç vardır. Müslüman, Allah’ın verdiği nimetin farkında olur ve “Suyunuz çekilirse, size

⁶⁸⁵ Tirmizî, *Sünen*, 4/224.

⁶⁸⁶ Nesâî, “Miyâh”, 13.

⁶⁸⁷ Cengiz Kallek, “Müd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/457.

⁶⁸⁸ Cengiz Kallek, “Sâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/319.

kim temiz bir akar su getirir?”⁶⁸⁹ ayetinin ihtarını unutmaz. Su nimetinin şükürünü gereği gibi eda eder, nehir ve deniz sularının temiz kalması ve bu sulara yaşayan canlıların korunması gerektiğini bilir. Doğal kaynakların, paha biçilemez servetler olduğunun ve bu kaynakların ihtiyaç dışında kullanılmasının israf olduğunun bilincindedir.

2.3.1.6. Çocuk İdrarının Elbiseye Bulaşması

Elbiseye bulaşan çocuk idrarının yıkanacağını haber veren rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنُ أَبِي الْحَجَّاجِ أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يُونُسَ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ أَنَّهَا أَبْصَرَتْ أُمَّ سَلَمَةَ تَصُبُّ الْمَاءَ عَلَى بَوْلِ الْغُلَامِ مَا لَمْ يَطْعَمْ فَإِذَا طَعَمْ غَسَلَتْهُ وَكَانَتْ تَغْسِلُ بَوْلَ الْجَارِيَةِ

“Bize Abdullâh b. Amr b. Ebî el-Haccâc Ebû Ma’mer rivayet etti. Bize Abdülvâris, Yûnus’dan, o da el-Hasan’dan, o da annesinden, şöyle rivayet etti: “Ümmü Seleme (r. anha)’yı henüz yemek yemeyen erkek çocuğun idrarı üzerine su dökerken gördüm. Eğer (çocuk) yerse, onu yıkardı. Kız çocuğunun idrarını da yıkardı.”⁶⁹⁰

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Ümmü Seleme ➔ Annesi (Hayra) ➔ el-Hasan ➔ Yûnus ➔ Abdülvâris ➔ Abdullâh b. Amr b. Ebî el-Haccâc Ebû Ma’mer ➔ Ebû Dâvûd

Çocuk idrarının elbiseye bulaşması ile ilgili mevkuף rivayet senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Rivayette yemek yemeyen erkek çocuğun idrarının su serpilerek, kız çocuğunun idrarının her durumda yıkanması gerektiği ifade edilmektedir. Bu rivayetlere dayanarak âlimler kız ve erkek çocuğun idrarı hakkında ihtilaf etmiştir. Alî b. Ebî Tâlib, ‘Atâ, Şafî, Ahmed b. Hanbel, bu ve benzeri rivayetlerin zahirine göre amel ederek erkek süt çocuğun idrarının necis olmadığını, hafifletmek için su serpildiğini, kız süt çocukların idrarının necis olduğunu söylemiştir. Buna karşılık Ebû Hanife ve Süfyân-ı Sevrî gibi âlimler kız ve erkek çocuğun idrarının aynı derecede necis olduğunu söylemiş ve

⁶⁸⁹ Mülk 67/2.

⁶⁹⁰ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 135.

yıkamayı tercih etmişlerdir.⁶⁹¹ Bu rivayetin zahirine bakarak, erkek ve kız çocuk arasındaki ayrımcılığın çocukların idrarlarına kadar gittiği söylenebilir. Ancak erkek çocuğunun idrar çıkış yerinin dar olmasından dolayı idrarın aktığı yerde kalması, kız çocuğunun idrar çıkış yerinin geniş olması sebebiyle idrarın daha geniş alana yayılması söz konusudur. Bu sebeple Hz. Peygamber, kız çocuklarının idrarının olduğu geniş alanın yıkanmasını söylemiş olabilir.⁶⁹² Yoksa erkek çocukların idrarı temiz, kız çocuklarının idrarı necistir şeklindeki anlayış, İslam'ın insana verdiği değere terstir.⁶⁹³

2.3.2. Hayra Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ümmü Seleme	8
Hz. Âişe	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
el-Hasan el-Basrî (Oğlu)	8
Saîd b. Ebi'l-Hasen (Oğlu)	2
Alî b. Zeyd	1

Hayra rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de iki oğlu el-Hasan el-Basrî, Saîd b. Ebi'l-Hasen ve Alî b. Zeyd nakletmiştir. Hayra'nın hadis naklinde aile ilişkilerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

⁶⁹¹ Azîmâbâdî, *Avnü 'l-ma 'bûd*, 2/28.

⁶⁹² Muhammed Nûr Süveyd, *Peygamberimizin Sünnetinde Çocuk Eğitimi*, çev. Zekeriya Güler (İstanbul: Uysal Yayınları, 2018), 79.

⁶⁹³ Bk. Rabia Zahide Temiz, "Rivayetler Çerçevesinde Bebek İdrarının Cinsiyet Odaklı Farklılığı Meselesi", *Hitit İlahiyat Dergisi* 20 / 2 (Aralık 2021): 877-914.

2.3.3. Hayra Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Eşribe	Fiten	Miyâh	Tahâret	Vitir	İkâmetü s-salât	Libâs
Müslim	1	3					
Tirmizî	1				1		1
Ebû Dâvûd	1			1			
İbn Mâce			1			1	

Hayra'nın rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Eşribe 3, Fiten 3, Miyâh 1, Tahâret 1, Vitir 1, İkâmetü's-salât 1 ve Libâs 1 oldukları görülmüştür. Hayra'nın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Müslim'de 4, Ebû Dâvûd'da 2, İbn Mâce'de 2 ve Tirmizî'de 3 olmak üzere 11 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin 10 tanesi sahih, 1'i zayıftır.

2.4. er-Rabâb bint Salî

Ümmü'r-Râih bint Suley', 3. Tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Amcası Selmân b. Âmir'den rivayet almış, kendisinden de Hafsa bint Sîrin hadis rivayet etmiştir. İbn Hibbân *es-Sikât*'ta adını zikretmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Müslim dışında diğer Kütüb-i Sitte müellifleri rivayetlerini eserlerine almıştır.⁶⁹⁴

⁶⁹⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, 10/447; Mîzzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/171; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/672; İbn Hacer, *Takrîb*, 664.

2.4.1. er-Rabâb bint es-Salî'nin Rivayetleri ve Değerlendirmesi

er-Rabâb'ın Kütüb-i Sitte'de 9 rivayeti tahrir edilmiştir. Bu rivayetlerin tamamı Hafsa bint Sirîn bölümünde incelenmiştir.⁶⁹⁵

2.4.2. er-Rabâb Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

Hoca Adı

Selmân b. Âmir (Amcası)

Rivayet Adedi

9

Râvi Adı

Hafsa bint Sirîn

Rivayet Adedi

9

er-Rabâb rivayetlerinin 9 tanesini amcası Selmân b. Âmir'den nakletmiştir. Kendisinden de Hafsa bint Sirîn'in hadis naklettiği göz önünde bulundurulduğunda hadis naklinde aile ilişkilerinin önemi görülmektedir.

2.4.3. er-Rabâb Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Akîka	Savm	Dahâya / Edâhi	Zekât
Tirmizî		1	1	1
İbn Mâce		1		1
Buhârî	1			
Nesâî				1
Ebû Dâvûd		1	1	

⁶⁹⁵ Buhârî, "Akîka", 2; İbn Mâce, "Savm", 25; İbn Mâce, "Zekât", 28; Tirmizî, "Zekât", 10; Tirmizî, "Zekât", 26; Tirmizî, "Edâhi", 17; Nesâî, "Zekât", 82; Ebû Dâvûd, "Savm", 21; Ebû Dâvûd, "Dahâyâ", 21.

er-Rabâb'ın rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Savm 3, Zekât 3, Dahâya 2 ve Akîka 1 oldukları görülmüştür. er-Rabâb'ın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısınının Buhârî'de 1, Ebû Dâvûd'da 2, İbn Mâce'de 2, Nesâî'de 1 ve Tirmizî'de 3 olmak üzere 9 olduğu ve rivayetlerin tamamının sahih olduğu tespit edilmiştir.

2.5. Cesra bint Decâce

Cesra bint Decâce el-Âmirî el-Kûfî, 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Sahâbî olduğu söylenmiştir.⁶⁹⁶ Yaklaşık kırk tane umre yapmıştır. Hocaları: Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Ebû Zer el-Gıffârî ve Alî b. Ebî Tâlib'dir. Talebeleri: Eflat b. Halîfe el-Âmirî, Ömer b. Ümeyr b. Mendûc, Kudâme b. Abdillâh el-Âmirî ve Mahdûc ez-Zühlî'dir. Iclî “tâbiî, sika” demiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayetlerini kitaplarına almıştır.⁶⁹⁷

2.5.1. Cesra bint Decâce'nin Rivayetleri ve Değerlendirmesi

Cesra bint Decâce'nin Kütüb-i Sitte'de 9 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivâyetler konularına göre; “Hz. Peygamber'in Namazda Tekrarladığı Ayet”, “İstiâze”, “Hz. Âişe'nin Kab Kırması”, “Nebîz Hakkında Sorulan Bir Soru” ve “Cünûb ve Hayızlı Kimsenin Mescide Girmemesi” olmak üzere beş tanedir.

2.5.1.1. Hz. Peygamber'in Namazda Tekrarladığı Ayet

Resûlullâh (s.a.v)'in, bir gece sabah oluncaya kadar namaz bouyunca tekrar ettiği bir ayet hakkındaki rivayet İbn Mâce⁶⁹⁸ ve Nesâî tarafından tahrir edilmiştir.

⁶⁹⁶ İbn Hacer, “أَنَا أَنْتِ ”: قَالَتْ: “ عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دَجَاجَةَ، عَنْ قُدَامَةَ، عَنْ عَتَمَةَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شَجَاعٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شَجَاعٍ، ثنا عَتَمَةُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ قُدَامَةَ، عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دَجَاجَةَ، قَالَتْ: “ أَنَا أَنْتِ ” يَوْمَ وَفَاةِ النَّبِيِّ ﷺ، فَأَشْرَفَتْ عَلَى الْجَبَلِ، فَقَالَ: يَا أَهْلَ الْوَادِي، انْخَرِقِ الدِّينَ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، مَاتَ نَبِيُّكَمُ الَّذِي تَزْعُمُونَ، وَإِذَا هُوَ شَيْطَانٌ، فَحَبْسْنَاهُ فَوْجَدْنَاهُ مَاتَ ذَلِكَ الْيَوْمَ ” hadisini tasnif ederek bu hadisin İbn Mende tarafından nakledilmiş olduğunu söylemiştir. Bu eser dışında başka bir yerde yoktur. Senedde sahabî yoktur. Belki Cesra rivayet ederken “أَنَا أَنْتِ قومها” kısmını aktarmamıştır. Bk. İbn Hacer, *el-İşâbe fî temyizi ş-şahâbe*, (Beyrût: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye), 8/45.

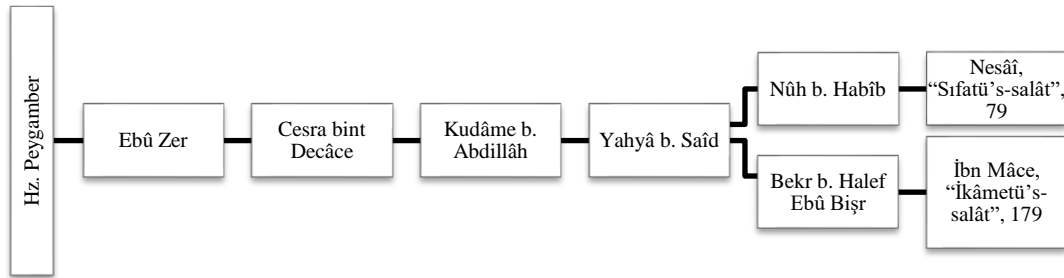
⁶⁹⁷ Iclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/450; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/121; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/143; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/667; a. mlf., *Takrîb*, 1348.

⁶⁹⁸ İbn Mâce, “İkâmetü's-salât”, 179:

أَخْبَرَنَا نُوحُ بْنُ حَبِيبٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ قَالَ حَدَّثَنَا قُدَّامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي جَسْرَةُ بِنْتُ دَجَاجَةَ
قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى إِذَا أَصْبَحَ بَابِيَةَ وَالْأَيَةُ إِنَّ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“Bize Nûh b. Hubeyb haber verdi. Dedi ki: Bize Yahyâ b. Saïd el-Kattân rivayet etti.
Dedi ki: Bize Kudâme b. Abdillâh rivayet etti. Dedi ki: Bana Cesra bint Decâce rivayet etti.
Dedi ki: Ebû Zer’den şöyle söylediğini işittim: Resûlullâh (s.a.v), bir gece namaza kalktı
sabah oluncaya kadar tüm namazında bir ayeti tekrarladı durdu: “Eğer sen onlara azâb
edersen onlar senin kullarıdır şayet onları affedersen sen güçlülerin en güçlüsüsün ve
yaptığın her şeyi yerli yerince yaparsın. (Mâide/118)”⁶⁹⁹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Cesra bint Decâce rivayeti Ebû Zer’den almış kendisinden de Kudâme b. Abdillâh nakletmiştir. İbn Mâce’de “بَابِيَةَ حَتَّى أَصْبَحَ يَرِدُّهَا”, Nesâî’de “حَتَّى إِذَا أَصْبَحَ بَابِيَةَ” lafız farkı vardır. Senedlerde yer alan Kudâme b. Abdillâh’ın⁷⁰⁰ meçhûl olması sebebiyle 2 rivâyet senet açısından zayıftır.

حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خَلْفِ بْنِ أَبِي بَشِيرٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ قُدَّامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ جَسْرَةَ بِنْتُ دَجَاجَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ بَابِيَةَ حَتَّى أَصْبَحَ يَرِدُّهَا وَالْأَيَةُ إِنَّ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

⁶⁹⁹ Nesâî, “Sıfatü’s-salât”, 79.

⁷⁰⁰ Kudâme b. Abdillâh (ö. 141): O Füleyt el-Âmirî’dir. Ebû Nasr b. Mâkûlâ, Füleyt el-Âmirî için “Kudâme b. Abdillâh’tır. Söyledikleri şüphelidir (فيما قاله نظر). O Füleyt b. Halife’dir, künyesi Ebû Hesân’dır.” demiştir. İbn Hazm “meçhuldür”, Hattâbî “Hadiste zayıf kabul edildi. Efler rivayetleri meçhuldür ve hadisleri ile ihticac edilmez.” Buhârî, Füleyt b. Halife için şunları söylemiştir: لا أَجُلُّ الْمَسْجِدِ إِلَّا لِمَحْمَدٍ، وَالْأَلْ أَحْمَدُ، وَإِلَّا لِمَحْمَدٍ، وَلَا لِحَنْبٍ، إِلَّا لِمَحْمَدٍ، وَالْأَلْ أَحْمَدُ، وَإِلَّا لِمَحْمَدٍ. Cesra’da acayıplık vardır.” Ayrıca Buhârî “sadük” olduğunu söylemiş, İbn Hibbân adını *es-Sikât*’ta zikretmiştir. Bk. Buhârî, *et-Târihu’l-kebîr*, 2/67, 3/953; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/340; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 23/547; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübela’*, 13/263; İbn Hâcer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 2/57.

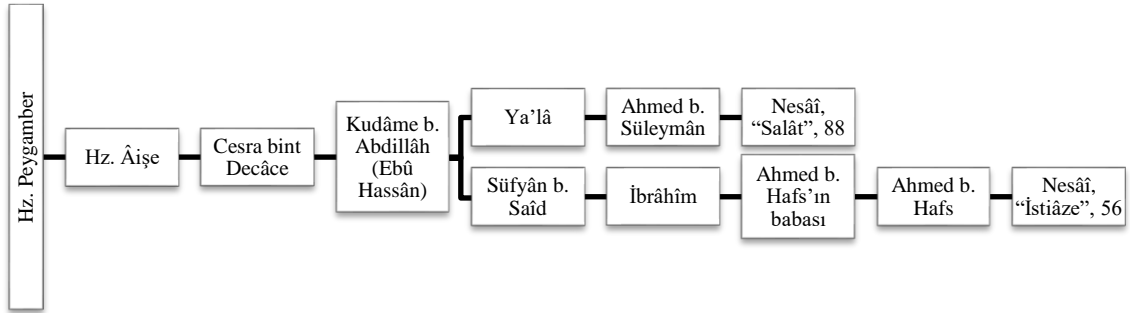
2.5.1.2. İstiâze

Kabir azabının üzere sıçrayan idrardan olduğunu haber veren rivayetler Nesâî⁷⁰¹ tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا قُدَامَةُ عَنْ جِسْرَةَ قَالَتْ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَيَّ امْرَأَةً مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَتْ إِنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ مِنَ الْبَوْلِ فَقُلْتُ كَذَبْتَ فَقَالَتْ بَلَى إِنَّا نَقْرُضُ مِنْهُ الْجِلْدَ وَالنَّوْبَ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الصَّلَاةِ وَقَدْ انْتَفَعَتْ أَصْوَاتُنَا فَقَالَ مَا هَذَا فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَتْ فَقَالَ صَدَقْتِ فَمَا صَلَّى بَعْدَ يَوْمِيذٍ صَلَاةً إِلَّا قَالَ فِي دُبُرِ الصَّلَاةِ رَبِّ جِبْرِيْلَ وَمِيكَائِيْلَ وَإِسْرَافِيْلَ أَعِذْنِي مِنْ حَرِّ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ

“Bize Ahmed b. Süleymân haber verdi. Dedi ki: Bize Ya’lâ rivayet etti. Dedi ki: Bize Kudâme, Cesra’dan rivayet etti. Dedi ki: Bana Âişe (r. anha) rivayet etti, şöyle dedi: “Evime bir Yahudi kadın geldi ve: ‘Kabir azabı, üzerimize sıçrattığımız idrardandır.’ dedi. Ben de ‘Yalan söylüyorsun.’ dedim. O kadın, ‘Hayır doğru söylüyorsun. Biz Yahudiler, idrarın bulaştığı elbise, deri ne varsa hepsini makasla keserdik.’ dedi. Resûlullâh (s.a.v) namaz için çıkmıştı, bizim sesimizin yükseldiğini görünce, ‘Nedir meseleniz?’ dedi. Ben de Yahudi kadının söylediklerini anlattım. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v); ‘Doğru söylemiş.’ buyurdu. O günden sonra şu duayı her namazında okurdu: ‘Cebrail’in, Mikail’in, Israfil’in Rabbi! Beni Cehennem ateşinden ve kabir azabından koru.’”⁷⁰²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Cesra bint Decâce rivayeti Ebû Zer’den almış kendisinden de Kudâme b. Abdillâh ve Ebû Hassân nakletmiştir. İstiâze babında muhtasar olarak farklı lafızlarla

⁷⁰¹ Nesâî, “İstiâze”, 56:

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ سَفْيَانَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنْ جِسْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ رَبِّ جِبْرَائِيْلَ وَمِيكَائِيْلَ وَرَبِّ إِسْرَافِيْلَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ حَرِّ النَّارِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

⁷⁰² Nesâî, “Salât”, 88.

اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَرَبَّ إِسْرَافِيلَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ حَرِّ النَّارِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

Hiz. Peygamber'in duasını nakledilmiştir. Kudâme b. Abdillâh'ın meçhûl olması sebebiyle 2 rivayet zayıftır.

Bu rivayette, Yahudilerin idrar bulaşan elbiseyi makasla kestiği ifade edilmekte, idrardan sakınmanın İsrailoğulları tarafından önemsenen bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. İdrardan sakınmama, kabir azabına sebebiyet veren davranıştır. Hiz. Peygamber, Yahudi kadının söylediklerinin doğruluğunu tasdik ederek ümmetini kabir azabına sebep olacak bir davranıştan sakındırmıştır. Namazda giyilen elbisenin temizliği, namaz sıhhati ile ilgili bir meseledir. (Necasetten taharet) İnsan idrarı, dinen necistir ve belli bir miktarın üzerinde elbisede bulunması namazın sıhhatine engeldir. Dolayısıyla Hiz. Peygamber'in idrardan sakındırmasının bir gereklilik olduğu daha iyi anlaşılacaktır.⁷⁰³

2.5.1.3. Hiz. Âişe'nin Kab Kırması

Hiz. Âişe'nin, Hiz. Safiyye'nin gönderdiği yemek tabağını kırdığını anlatan rivayetler Ebû Dâvûd⁷⁰⁴ ve Nesâî tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ فُلَيْتٍ عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دَجَاجَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ صَانِعَةَ طَعَامٍ مِثْلَ صَفِيَّةَ أَهَدَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ إِنَاءً فِيهِ طَعَامٌ فَمَا مَلَكْتُ نَفْسِي أَنْ كَسَرْتُهُ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ كَفَّارَتِهِ فَقَالَ إِنَاءٌ كِإِنَاءٍ وَطَعَامٌ كَطَعَامٍ

“Bize Muhammed b. el-Müsenâ, Abdurrahmân'dan, o da Süfyân'dan, o da Füleýt'ten, o da Cesra bint Decâce'den, o da Âişe'den haber verdi. Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Safiyye kadar güzel yemek yapan görmedim. Resûlullâh (s.a.v)'e içinde yemek olan bir kap getirmişti. Kendime sahip olamayıp o kabı kırdım. Sonra da Resûlullâh (s.a.v)'e o kabın kefareti sordum. O: ‘Kırılan kap gibi bir kap, yemek gibi bir yemek.’ buyurdu.”⁷⁰⁵

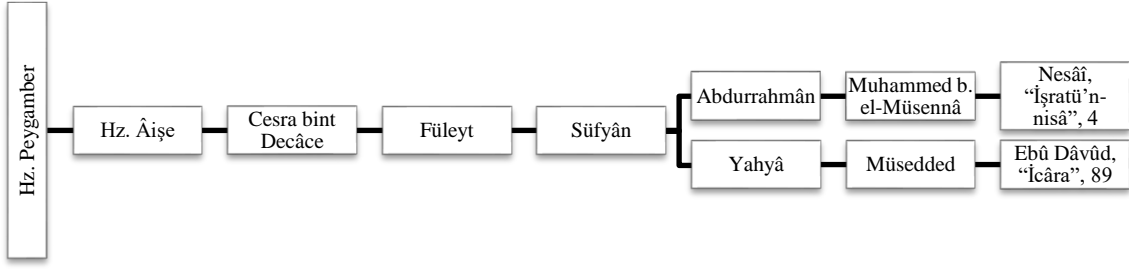
Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁷⁰³ Veysel Özdemir, “Kabir Azâbı ile İlgili Bazı Hadîslerin Metin ve İçerikleri Üzerine Bir İnceleme”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2014), 100.

⁷⁰⁴ Ebû Dâvûd, “İcâra”, 89.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا بِحَبِي عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنِي فُلَيْتُ الْعَامِرِيُّ عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دَجَاجَةَ قَالَتْ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَا رَأَيْتُ صَانِعًا طَعَامًا مِثْلَ صَفِيَّةَ صَنَعَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا فَبِعَنْتُ بِهِ فَأَخَذَنِي أَكُلُّ فَكَسَرْتُ الْإِنَاءَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَفَّارَةُ مَا صَنَعْتُ قَالَ إِنَاءٌ مِثْلُ إِنَاءٍ وَطَعَامٌ مِثْلُ طَعَامٍ

⁷⁰⁵ Nesâî, “İşratü'n-nisâ”, 4.

Cesra tivayeti Hz. Âişe'den almış, ondan da Füleyt nakletmiştir. Ebû Dâvûd مَا رَأَيْتُ مَا رَأَيْتُ صَانِعًا طَعَامًا مِثْلَ صَفِيَّةَ lafızlarıyla, Ebû Dâvûd'da Hz. Peygamber'e yemek yaptığı صَنَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا, Nesâî'de yaptığı yemekten bir tabak hediye ettiği أَهَدْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ إِنَاءً فِيهِ طَعَامٌ neticede Hz. Âişenin kabı kırdığı Ebû Dâvûd'da مَا مَلَكْتُ نَفْسِي أَنْ كَسَرْتُهُ أَنْ كَسَرْتُهُ الْإِنَاءَ lafızları, Nesâî'de عَنْ كَفَّارَتِهِ ﷺ şeklinde, Ebû Dâvûd'da يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَفَّارَةُ مَا صَنَعْتُ şeklinde soruyor. Aldığı cevap Nesâî'de إِنَاءً Ebû Dâvûd'da كِنَاءٍ وَطَعَامٍ مِثْلَ طَعَامٍ, Ebû Dâvûd'da إِنَاءً مِثْلَ إِنَاءٍ وَطَعَامٍ مِثْلَ طَعَامٍ'dir. Senedde yer alan Füleyt için meçhûl denilmesi sebebiyle 2 rivâyet senet açısından zayıftır.

2.5.1.4. Nebîz Hakkında Sorulan Bir Soru

Nebîz hakkında sorulan bir soruya Hz. Âişe'nin verdiği cevap Nesâî tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ قُدَامَةَ الْعَامِرِيِّ أَنَّ جِسْرَةَ بِنْتَ دَجَاجَةَ الْعَامِرِيَّةَ حَدَّثَتْهُ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ سَأَلَهَا أَنَسُ كُلُّهُمْ بِسْأَلٍ عَنِ النَّبِيِّ يَقُولُ تَنْبِيذُ التَّمْرِ عُذْوَةٌ وَنَتْرِبُهُ عَشِيًّا وَنَنْبِدُهُ عَشِيًّا وَنَتْرِبُهُ عُذْوَةٌ قَالَتْ لَا أَجْلُ مُسْكِرًا وَإِنْ كَانَ خُبْرًا وَإِنْ كَانَتْ مَاءً قَالَتْهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

“Bize Süveyd b. Nasr haber verdi. Dedi ki: Bize Abdullâh, Kudâme el-Âmirî'den rivayet ettiğine göre Cesra bint Decâce el-Âmirî şöyle demiştir: Âişe'den kendisine nebîz hakkında şunu sorduklarını işittim: “Hurmayı sabah suya ıslatıp akşam içiyoruz, akşam ıslatıp sabah içiyoruz (caiz) midir?” O da şöyle demişti: “Sarhoşluk veren hiçbir şeyi helâl kılacak şekilde fetva verecek değilim, ekmeğe bile su bile olsa dedi ve üç sefer tekrarladı.”⁷⁰⁶

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

⁷⁰⁶ Nesâî, “Eşribe”, 48.

Hz. Âiše ➔ Cesra bint Decâce ➔ Kudâme el-Âmirî ➔ Abdullâh ➔ Süveyd b. Nasr ➔ Nesâî

Senedde yer alan Kudâme b. Abdillâh'ın meçhûl olması sebebiyle bu mevkuf rivâyetin senet açısından zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.5.1.5. Cünûb ve Hayızlı Kimsenin Mescide Girmemesi

Cünûb ve hayızlı kimsenin mescide giremeyeceğini bildiren rivayetler Ebû Dâvûd ve İbn Mâce⁷⁰⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا الْأَقْلَقُ بْنُ خَلِيفَةَ قَالَ حَدَّثَنِي جَسْرَةُ بِنْتُ دَجَاجَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَوُجُوهُ بُيُوتِ أَصْحَابِهِ شَارِعَةً فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ وَجَّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَلَمْ يَصْنَعْ الْقَوْمُ شَيْئًا رَجَاءً أَنْ تَنْزَلَ فِيهِمْ رُخْصَةٌ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ بَعْدُ فَقَالَ وَجَّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ فَإِنِّي لَا أَجْلُ الْمَسْجِدَ لِخَائِضٍ وَلَا جُنْبٍ قَالَ أَبُو دَاوُدَ هُوَ فُلَيْتُ الْعَامِرِيُّ

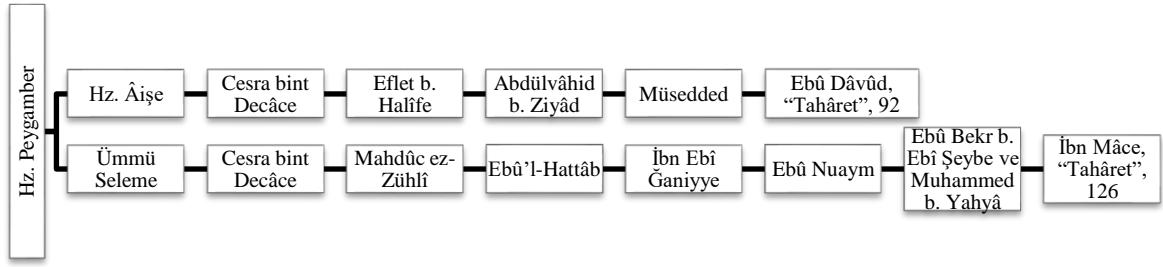
“Bize Müsedded rivayet etti. Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. Bize el-Eflet b. Halîfe rivayet etti ve Cesra bint Decâce'nin şöyle dediğini söyledi. Âişe (r. anhâ)'nın şöyle dediğin, işittim: “Ashâb-ı Kirâmın evlerinin kapıları mescide açılmış bir haldeyken, Nebî (s.a.v) mescid gelip, ‘Şu evlerin yönlerini (kapılarını) mescidden çeviriniz.’ buyurdu ve evine girdi. Ashâb, kendileri hakkında bir ruhsat inmesini umarak bir şey yapmadılar (evlerin kapılarını çevirmedi.) Bir müddet sonra Resûlullâh onların yanına tekrar çıktı ve ‘Şu evlerin (kapılarını) çeviriniz. Çünkü ben, mescidi hayız ve cünûb (olan)lara helâl görmüyorum.’ buyurdu.”⁷⁰⁸

Rivâyetin sened şeması şöyledir:

⁷⁰⁷ İbn Mâce, “Tahâret”, 126:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَحْبِى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَيْنَةَ عَنْ أَبِي الْخَطَّابِ الْهَجْرِيِّ عَنْ مَخْذُومِ الدَّهْلِيِّ عَنْ جَسْرَةَ قَالَتْ أَخْبَرْتَنِي أُمُّ سَلَمَةَ قَالَتْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَرْحَةَ هَذَا الْمَسْجِدِ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ إِنَّ الْمَسْجِدَ لَا يَجْلُ لِجُنْبٍ وَلَا لِخَائِضٍ

⁷⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 92.

Rivayetleri Cesra bint Decâce, Hz. Âişe ve Ümmü Seleme’den almış, kendisinden de el-Eflet b. Halife ve Mahdûc ez-Zühli nakletmiştir. Ebû Dâvûd olayı ayrıntılı anlatırken İbn Mâce sadece Hz. Peygamber’in mescide gelip yüksek sesle *إِنَّ لِحَائِضٍ الْمَسْجِدَ لَا يَجِلُّ لِجُنْبٍ وَلَا لِحَائِضٍ* buyurduğunu nakletmiştir. Sadece Ebû Dâvûd ve İbn Mâce tarafından tahrir edilen bu rivayetler Hz. Peygamber’den sonra her tabakada birer râvi tarafından nakledilmesi sebebiyle ferid/gariptir. Senedlerde yer alan Eflet b. Halife, Mahdûc ez-Zühli⁷⁰⁹ ve Ebu’l-Hattâb’ın meçhûl olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hayızlı kadınların mescide girmesi tartışılan konulardandır. Bu konu ile ilgili rivâyetler; “Kadınların bayram namazına çıkış rivâyeti”, “Hz. Peygamber’in Hz. Âişe’den seccadeyi getirmesini istediği rivâyet” ve “Hz. Peygamber’in sahâbîlere evlerinin kapılarının yönünü değiştirmelerini emrettiği Cesra bint Decâce rivâyeti” olarak üç ana başlıkta incelenebilir. İlk iki gruptaki rivayetler sahih, üçüncü gruptaki rivayetler ise zayıftır. Bu rivayetlerin zayıf olarak değerlendirilmesinde pek çok kimsenin duyduğu bir olayın, sadece meçhul râviler tarafından aktarılmış olması da dikkate alınmıştır. Netice olarak, hayızlı kadınlar da dahil tüm kadınların bayram namazına çıktıkları ve Hz. Peygamber’in hayızlı olduğunu bildiği halde Hz. Âişe’den mesciddeki seccadeyi istediği bilinmektedir.⁷¹⁰

⁷⁰⁹ Mahdûc ez-Zühli: Mahdûc ez-Zühli el-Bâhili’nin, İbn Mâce’de tek rivâyeti bulunmaktadır. Onun için İbn Hacer “meçhûl” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 7/46; İbn Hacer, *Takrîb*, 923.

⁷¹⁰ Soyal Şenol, “Kadınların Özel Hallerinde Mescide Girmesini İlgilendiren Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi”, 241-264.

2.5.2. Cesra bint Decâce Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	6
Ümmü Seleme	1
Ebû Zer	2

<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Kudâme b. Abdillâh (el-Eflet b. Halîfe, Fülejt el-Âmirî, Ebû Hesân)	8
Mahdûc ez-Zühli	1

Cesra bint Decâce rivayetlerini Hz. Peygamber'in zevceleri Hz. Âişe Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de Kudâme b. Abdillâh (el-Eflet b. Halîfe), Ebû Hesân ve Mahdûc ez-Zühli nakletmiştir.

2.5.3. Cesra bint Decâce Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Sıfatüs-salât/İkâmet üs-salât/Salât	Tahâret	İstiâze	Eşribe	İcâra	İşrâtün-nisâ
Nesâî	2		1	1		1
Ebû Dâvûd		1			1	
İbn Mâce	1	1				

Cesra bint Decâce rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Sıfatü's-salaât/İkâmetü's-salât/Salât 3, Tahâret 2, İstiâze 2, Eşribe 1, İcâra 1 ve İşrâtü'n-nisâ 1 rivayet olduğu tespit edilmiştir.

Cesra bint Decâce'nin Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Nesâî'de 5, Ebû Dâvûd'da 2 ve İbn Mâce'de 2 olmak üzere 9 olarak tespit edilmiştir. 7 rivayetin zayıf, 1 rivayetin sahih lizâtihi ve 1 rivayetin sahih li gayrihi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.6. Fâtıma bint el-Hüseyn (ö. 110/728)

Fâtıma bint el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureysî, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). 40/660 yılında doğmuştur. Hz. Hüseyin ve Ümmü İshâk bint Talha b. Ubeydillâh'ın kızı, Hz. Fâtıma ve Hz. Alî'nin torunu, Zeynel Âbidin'in kız kardeşi olup kocası amcasının oğlu el-Hasan b. el-Hasan b. Alî b. Ebî Tâlib'tir. Bu evliliğinden Abdullâh, Hasen, İbrâhîm ve Zeyneb adlı dört çocuğu oldu. İlk kocasının vefatından sonra Abdullâh b. Amr ile evlendi. Bu evliliğinden Kâsım, Rukiyye ve Muhammed adlı çocukları doğdu.

Hocaları: Ninesi Fâtıma b. Muhammed (Mürsel olarak), babası Hüseyin b. Alî, halası Zeyneb bint Alî, kardeşi Alî b. el-Hüseyn, Abdullâh b. Abbâs, Hz. Âişe, Esmâ bint Umeys ve Hz. Bilâl (Mürsel olarak)'dir.

Talebeleri: Oğulları Abdullâh, el-Hasan ve İbrâhîm, el-Hasan b. el-Hasan'ın oğulları, Muhammed b. Abdillâh b. Amr, Şeybe b. Nuâme, Ya'lâ b. Ebî Yahyâ, Âişe bint Talha, Umâre b. Gazıyye, Ümmü Ebî'l-Mikdâm, Hişâm b. Ziyâd, Süleymân b. Ebî'l-Muğîre, Sehl b. Yûsuf, Mus'ab b. Muhammed ve Ümmü'l-Hasen bint Ca'fer b. el-Hasan b. el-Hasan'dir.⁷¹¹ Sika olduğu söylenmiştir.⁷¹²

2.6.1. Fâtıma bint el-Hüseyn'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Fâtıma bint el-Hüseyn'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı 8 olarak tespit edilmiştir. Rivâyetler konularına göre; “Hz. Peygamber'in Mescide Girerken ve Çıkarken Okuduğu Dua”, “Dilencinin Hakkı”, “Hz. Peygamber'in Oğlu Kâsım'ın

⁷¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 10/439; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/300; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimeşk*, 70/10; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/254-255; Mizzî, *Tuhfetü'l-eşraf*, thk. Abdüssamed Şerafî'd-dîn (Beyrût: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1983), 5/280.

⁷¹² İbn Hacer, *Takrîb*, 1/751.

Vefatı”, “İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn” Sözü'nün Kıymeti, “Elde Kalan Et Kokusu” ve “Cüzzamlılara Devamlı Olarak Bakmayınız” şeklinde altı başlıkta toplanmıştır.

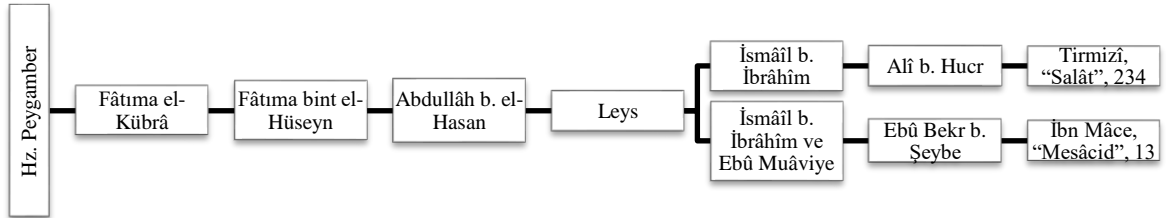
2.6.1.1. Hz. Peygamber'in Mescide Girerken ve Çıkarken Okuduğu Dua

Hz. Peygamber'in mescide girerken ve çıkarken okuduğu dua İbn Mâce⁷¹³ ve Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ لَيْثٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ جَدِّهَا فَاطِمَةَ الْكُبْرَى قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَسَلَّمَ وَقَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَإِذَا خَرَجَ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَسَلَّمَ وَقَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

“Bize Alî b. Hucr rivayet etti. Bize İsmâil b. İbrâhîm, Leys'ten, o da Abdullâh b. el-Hasan'den, o da annesi Fâtıma bint el-Hüsey'n'den, ninesi Fâtıma el-Kübrâ'dan rivayet etti. Fâtıma el-Kübrâ şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v.) mescide girdiği zaman salat ve selam getirir ve: ‘Rabbim günahlarımı bağışla Rahmet kapılarını aç’ derdi. Yine mescidden çıkarken salat ve selam getirir ve: ‘Rabbim günahlarımı bağışla tüm nimet kapılarını aç.’ diye dua ederdi.”

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Fâtıma bint el-Hüsey'n rivayeti ninesi Fâtıma el-Kübrâ'dan almış kendisinden de oğlu Abdullâh b. el-Hasan nakletmiştir. İbn Mâce'de إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ve رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُ بِاللَّهِمْ ile başlamış, İbn Mâce'de “اللَّهُمَّ” ile başlamıştır. Fâtıma bint el-Hüsey'n'in ninesi Hz. Fâtıma'yı görmemiş ve ondan hadis rivayet etmemiş olması sebebiyle rivayet

⁷¹³ İbn Mâce, “Mesâcid”, 13:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ لَيْثٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَإِذَا خَرَجَ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

⁷¹⁴ Tirmizî, “Salât”, 234.

mürseldir. Senedde yer alan Leys b. Ebî Süleym'in⁷¹⁵ cerh edilmesi sebebiyle rivayetin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hz. Peygamber'in mescide girip çıkarken ettiği dua hakkında merfû olarak Ebû Humeyde ve Ebû Üseyd'den hadis nakledilmiştir.⁷¹⁶ Mescide girerken Allah'tan rahmet, çıkarken fazl dilenmesinin sırrı şudur: Mescide giren kimsenin kendisini Allah'ın cennetine ve sevaba yaklaştıracak olan şeylerle meşgul olduğu için rahmet dilemesi uygun olur. Mescidden çıkan kimsenin ise yeryüzünde rızık arayacağı için fazl dilemesi uygun olur.⁷¹⁷

2.6.1.2. Dilencinin Hakkı

Dilencinin hakkı ile ilgili rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُحَيْبِ بْنِ حَبِيلٍ حَدَّثَنِي يَعْلىُّ بْنُ أَبِي يَحْيَى عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ حُسَيْنٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْسَائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ

“Bize Muhammed b. Kesîr rivayet etti. Bize Süfyân haber verdi. Bize Mus'ab b. Şürahbül rivayet etti. Bana Ya'la b. Ebî Yahyâ, Fâtuma bint el-Hüseyn'den, o da Hüseyin b. Ali'den rivayet etti. O şöyle dedi: “Resûlullah (s.a.v): ‘At üzerinde gelse bile, dilenenin hakkı vardır.’ buyurdu.”⁷¹⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁷¹⁵ Leys b. Ebî Süleym (ö. 148): Tabîidir. Zehebî “leyyinü'l-hadîs (hadisinde gevşeklik vardır)”, Ahmed b. Hanbel “muztaribü'l-hadîs” (hadislerinde dengesizlik vardır)”, Muâviye b. Sâlih zayıf” olduğunu söylemiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/180.

⁷¹⁶ Bk. Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 731:

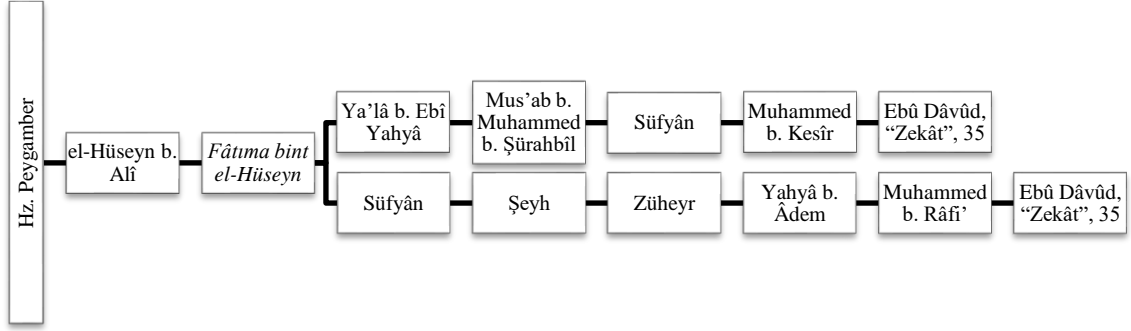
حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ أَوْ عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَإِذَا خَرَجَ فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ

Ebû Dâvûd, “Salât”, 18:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَانَ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَزِيَّ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ أَوْ عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَسَلْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ لِيَقُلْ اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ إِذَا خَرَجَ فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ

⁷¹⁷ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 2/215.

⁷¹⁸ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 35.

Rivâyet Ebû Dâvûd⁷¹⁹ tarafından iki senedle tahrir edilmiştir. Senedde yer alan Ya'lâ b. Ebî Yahyâ'nın⁷²⁰ meçhul, Süfyân ve Şeyh'in tespit edilemeyerek meçhul kalması sebebiyle rivayet zayıftır. el-Hüseyn b. Alî'nin bütün rivayetleri sahâbî mürselidir ve alimler rivayetleri ile ihticac etmişlerdir.⁷²¹

2.6.1.3. Hz. Peygamber'in Oğlu Kâsım'ın Vefatı

Hz. Peygamber'in oğlu Kâsım'ın vefatı hakkındaki rivayet İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي الْوَلِيدِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهَا الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ لَمَّا تُوْفِيَ الْقَاسِمُ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ خَدِجَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ دَرَّتْ لَبِيئَةُ الْقَاسِمِ فَلَوْ كَانَ اللَّهُ أَبَقَاهُ حَتَّى يَسْتَكْمَلَ رِضَاعَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ إِيْتِمَامَ رِضَاعِهِ فِي الْجَنَّةِ قَالَتْ لَوْ أَعْلَمُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَهَوَّنَ عَلَيَّ أَمْرُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ شَيْئًا دَعَوْتُ اللَّهَ تَعَالَى فَأَسْمَعَكِ صَوْتَهُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَلْ أَصَدَّقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ﷺ

“Bize Abdullâh b. İmrân rivayet etti. Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. Bize Hişâm b. Ebî'l-Velid annesinden o da Fâtima bint el-Hüseyn'den, o da babası el-Hüseyn b. Alî'den rivayet etti. el-Hüseyn b. Alî şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v)'in oğlu Kâsım vefat edince (annesini) Hatîce, ‘Yâ Resûlallâh! Kâsım'ın sütü taşı. Süt içmeyi tamamlayıncaya kadar keşke Allah onu yaşatsaydı,’ dedi. Resûlullâh (s.a.v), ‘Onun, sütünü tamamlaması Cennettir.’ buyurdu. Hatîce, ‘Yâ Resûlallâh, eğer ben bunu bilebilsem bu bilgi, onun (vefat) işini bana

⁷¹⁹ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 35:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ شَيْخٍ قَالَ رَأَيْتُ سُفْيَانَ عِنْدَهُ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهَا عَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

⁷²⁰ Ya'lâ b. Ebî Yahyâ: Tebei't-tâbiîndendir. Ebû Hâtim “meçhul” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/402.

⁷²¹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 3/269.

*kolaylaştıracak,' dedi. Resûlullâh (s.a.v), 'Dilersen ben Allah Teâlâ'ya dua edeyim de onun sesini sana duyurayım.' buyurdu. Hatîce, 'Hayır! Ben Allah'ı ve Resûlü'nü tasdik ederim,' dedi."*⁷²²

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → el-Hüseyn b. Alî → Fâtıma bint el-Hüseyn → Hişâm b. Ebî'l-Velîd'in annesi → Hişâm b. Ebî'l-Velîd → Ebû Dâvûd → Abdullâh b. İmrân → İbn Mâce

Rivayet, el-Hüseyn b. Alî'nin mürselidir. Rivayet, senedde yer Hişâm b. Ebî'l-Velîd⁷²³ ve annesi⁷²⁴ sebebiyle zayıftır. Hz. Peygamber ve Hz. Hatîce'nin ilk çocukları Kâsım'dır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in künyesi Ebû'l-Kâsım olmuştur. Kâsım'ın kaç yaşında iken vefat ettiği hususunda kesin bilgi yoktur. Bu rivayetten Kâsım'ın risâlet görevinden sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in Hz. Hatîce'ye ölen Kâsım'ın sesini işitmesi için dua etmeyi teklif etmesine karşılık o, zekâ ve güçlü imanını yansıtan bir cevap vermiştir.⁷²⁵

2.6.1.4. "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" Sözü'nün Kıymeti

Musibet anında söylenmesi tavsiye edilen dua İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْغُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ هِشَامِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أُمِّهِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ أُصِيبَ بِمُصِيبَةٍ فَذَكَرَ مُصِيبَتَهُ فَأَحَدَّثَ اسْتَرْجَاعًا وَإِنْ تَقَادَمَ عَهْدُهَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ مِثْلَهُ يَوْمَ أُصِيبَ

"Bize Ebû Bekr b. Şeybe rivayet etti. Bize Vekî' b. el-Cerrâh rivayet etti. Bize Hişâm b. Ziyâd annesinden, o da Hişâm b. Ziyâd'dan, o da Fâtıma bint el-Hüseyn'den, o da babasından rivayet etti. O şöyle dedi: "Başına bir musibet gelen bir kimse, daha sonra o musibeti hatırlayıp da 'İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn' sözünü yenilerse, o musibet eskimiş

⁷²² İbn Mâce, "Cenâiz", 27.

⁷²³ Hişâm b. Ebî'l-Velîd: Mizzî ve İbn Hacer; "Hişâm b. Ziyâd olma ihtimali vardır, şüphelidir. Çünkü Ziyâd'ın Hişâm adlı oğlu vardır. Bu senedde künyesiyle zikredilmiş olabilir." açıklamasını yapmıştır. Ayrıca İbn Hacer "metrûk" demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 30/263; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/278; a.mlf., *Takrîb*, 503; Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 2/225.

⁷²⁴ Hişâm b. Ebî'l-Velîd'in Annesi: Hakkında bilgi bulunamamıştır.

⁷²⁵ Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 2/225.

olsa bile Allah ona başına o musibetin geldiği günkü ecrin bir mislini yazar.”⁷²⁶

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ el-Hüseyn b. Alî ➔ Fâtuma bint el-Hüseyn ➔ Hişâm b. Ziyâd'ın annesi ➔ Hişâm b. Ziyâd ➔ Vekî' b. el-Cerrâh ➔ Ebû Bekr b. Şeybe ➔ İbn Mâce

Rivayet el-Hüseyn b. Alî'nin mürselidir ve senedde yer alan Hişâm b. Ziyâd⁷²⁷ ve annesi sebebiyle zayıftır.

2.6.1.5. Elde Kalan Et Kokusu

Elde kalan et kokusu ile yumayı yasaklayan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ حَدَّثَنَا عُيَيْدُ بْنُ وَسِيمِ الْجَمَّالِ حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ أُمِّهِ فَاطِمَةَ ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا لَا يُلُومَنَّ امْرَأٌ إِلَّا نَفْسَهُ يَبِيْتُ وَفِي يَدِهِ رِيحٌ عَمْرٍ

“Bize Cübâra b. el-Müğallis rivayet etti. Bize Ubeyd b. Vesîm el-Cemmâl rivayet etti. Bize el-Hasan b. el-Hasan annesi Fâtuma bint el-Hüseyn'den, o da el-Hüseyn b. Alî'den, o da annesi Fâtuma bint Rasûlillâh'tan rivayet etti. Kendisi, Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu, dedi: “Bilmiş olunuz ki elinde et kokusu bulunduğu halde (elini güzelce yıkamadan) geceleyen (yani yatan) bir kimsenin başına bir şey gelirse kendinden başka kimseyi yani suçlamasın.”⁷²⁸

Rivayetin sened sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Fâtuma ➔ el-Hüseyn b. Alî ➔ Fâtuma bint el-Hüseyn ➔ el-Hasan b. el-Hasan ➔ Ubeyd b. Vesîm ➔ Cübâra b. el-Müğallis ➔ İbn Mâce

Senedde yer alan Cübâra b. el-Müğallis'den⁷²⁹ dolayı rivayet zayıftır.

⁷²⁶ İbn Mâce, “Cenâiz”, 55.

⁷²⁷ Hişâm b. Ziyâd: Zayıf ve metrûkûl-hadîstir. Bk. İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî, *el-Kâmilü fi Duâfâi'r-ricâl*, thk. Mâzin es-Seri (Bejrût: Mektebetü'r-rüşd, 2010), 10/328.

⁷²⁸ İbn Mâce, “Et'ime”, 22.

⁷²⁹ Cübâra b. el-Müğallis (ö. 241): Tebei't-tâbiünden rivayet alanların kibârındandır. Onun için Yahyâ b. Maîn “kezzâb”, Buhârî “müzdaribü'l-hadis”, İbn Nümeyr ise “hadis uydururdu” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/151.

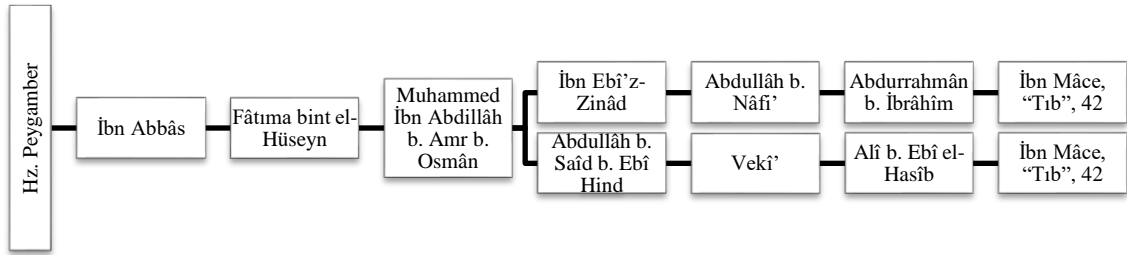
2.6.1.6. Cüzamlılara Devamlı Olarak Bakmayınız

Cüzamlı hastalara devamlı olarak bakılmayı yasaklayan rivayet İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي الْخَصِيبِ حَدَّثَنَا
وَكَيْعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ أَبِي هِنْدٍ جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ
الْحُسَيْنِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تُدِيمُوا النَّظَرَ إِلَى الْمَجْذُومِينَ

“Bize Abdurrahmân b. İbrâhîm rivayet etti. Bize Abdullâh b. Nâfi’, İbn Ebî’z-Zinâd’dan rivayet etti. Yine bize Alî b. Ebî el-Hasîb rivayet etti. Bize Vekî’, Abdullâh b. Saîd b. Ebî Hind’den hep beraber Muhammed İbn Abdillâh b. Amr b. Osmân, annesi Fâtıma bint el-Hüseyin’den, o da İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etti: “Cüzamlılara devamlı olarak bakmayınız.”⁷³⁰

Rivayetin şened şeması şöyledir:

Cüzamlılara devamlı olarak bakmayınız rivayeti İbn Ebî’z-Zinâd’ın⁷³¹ cerh edilmiş olması sebebiyle sened açısından zayıftır. Bir hastalıktan dolayı farklılığı olan kişiye devamlı bakmak kişiyi rahatsız edecek ve kendini aşağılanmış hissetmesine sebep olabilecektir. Bu sebeple başkalarını rahatsız eden bakışlardan uzak durmak gerekir.⁷³²

⁷³⁰ İbn Mâce, “Tıb”, 42.

⁷³¹ İbn Ebî’z-Zinâd (ö. 174): Abdurrahmân b. Ebî’z-Zinâd tebei’t-tâbiinin kibarındandır. Onun için İbn Mehdî ve el-Fellâs “zayıf”, Ahmed b. Hanbel “leyyin”, İbn Hibbân “kötü hafızası sebebiyle münkerleri vardır ve hataları çoktur” demiştir. Bk. Buhârî, *et-Târihu’l-kebîr*, 5/104; İbn Sa’d, *Tabakât*, 5/432; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 8/169.

⁷³² Sindî, *Hâşiyeyü’s-Sindî alâ İbn Mâce*, 2/364.

2.6.2. Fâtıma bint el-Hüseyyn Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
el-Hüseyyn b. Alî (Babası)	5
Fâtıma el-Kübrâ (Ninesi)	2
İbn Abbâs	1
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Abdullâh b. el-Hasan (Oğlu)	2
Ya'lâ b. Ebî Yahyâ	1
Hişâm b. Ebî'l-Velîd'in annesi	2
el-Hasan b. el-Hasan (Kocası)	1
Süfyân	1
Muhammed İbn Abdillâh b. Amr b. Osmân (Oğlu)	1

Fâtıma bint el-Hüseyyn rivayetlerinin 5 tanesini babasından, 2 tanesini ninesinden ve 1 tanesini İbn Abbâs'tan nakletmiştir. Kendisinden de kocası el-Hasan b. el-Hasan, oğulları Muhammed İbn Abdillâh ve Abdullâh b. el-Hasan'ın hadis naklettiği göz önünde bulundurulduğunda hadis naklinde aile ilişkilerinin önemi görülmektedir.

2.6.3. Fâtıma bint el-Hüseyyn Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitapları na göre	Salât	Cenâiz	Et' ime	Tıb	Zekât	Mesâcid
Tirmizî	1					
İbn Mâce		2	1	1		1

Ebû Dâvûd					2	
--------------	--	--	--	--	---	--

Fâtıma bint el-Hüseyin'in rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Salât 1, Zekât 2, Cenâiz 2, Tıb 1, Et'ime 1 ve Mesâcid 1 oldukları görülmüştür. Fâtıma bint el-Hüseyin'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı İbn Mâce'de 5, Ebû Dâvûd'da 2 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 8 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin tamamı zayıftır.

2.7. Zeyneb bint Ka'b

Zeyneb bint Sa'd b. Uca el-Ensâriyye kibârı tâbiîndendir (2. Tabaka: Büyük Tâbiîler tabakası). Ebû Saîd el-Hudrî'nin karısıdır. Ebû Saîd el-Hudrî ve onun kız kardeşi el-Füraya' bint Mâlik'ten hadis rivayet etmiştir. Ondan da erkek kardeşlerinin oğulları Sa'd b. İshâk b. K'ab b. Uca ve Süleymân b. Muhammed b. K'ab b. Uca nakilde bulunmuştur. İbnü'l-Medîni "Sa'd b. İshâk dışında ondan hadis rivayet eden olmamıştır. Süleymân'dan nakledilen hadisi Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde iyi bir senedle yer almıştır." demiştir. İbn Hibbân, İbnü'l-Esîr ve İbn Fethûn sahabî olduğunu söylemiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetleri Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde yer almaktadır.⁷³³

2.7.1. Zeyneb bint Ka'b'ın Rivayetleri ve Değerlendirmesi

Zeyneb bint Ka'b'ın, Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde "Talâk" kitabında 6 rivayeti olduğu tespit edilmiştir.

⁷³³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/349; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/271; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/186; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/675; a. mlf., *Takrîb*, 665.

2.7.1.1. Talâk Rivayeti

Kocası ölen kadınların iddet süresinde kocasının evinde kalması gerektiğini bildiren rivayet Nesâî⁷³⁴, Tirmizî⁷³⁵, Ebû Dâvûd⁷³⁶ ve İbn Mâce⁷³⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ وَابْنِ جُرَيْجٍ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ كَعْبٍ عَنِ الْفَارِ عَةَ بِنْتِ مَالِكٍ أَنَّ رَوْحَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْلَاجٍ فَفَتَلَوْهُ قَالَ شُعْبَةُ وَابْنُ جُرَيْجٍ وَكَانَتْ فِي دَارِ فَاصِيَةَ فَجَاءَتْ وَمَعَهَا أُخْرَاهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ فَرَحَّصَ لَهَا حَتَّى إِذَا رَجَعَتْ دَعَاها فَقَالَ اجْلِسِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ

“Bize Muhammed b. el-Alâ’ haber verdi. Şöyle dedi: Bize İbn İdris, Şu’be, İbn Cüreyc, Yahyâ b. Saîd ve Muhammed b. İshâk’tan, onlar da Sa’d b. İshâk’tan, o da Zeyneb bint Ka’b’dan, o da el-Fâria’ bint Mâlik’ten rivayet ettiğine göre kocası memleketi dışından

⁷³⁴ Nesâî, “Talâk”, 60:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَمَّتَيْ زَيْنَبِ بِنْتِ كَعْبٍ عَنِ الْفَرِيْعَةِ بِنْتِ مَالِكٍ أَنَّ رَوْحَهَا تَكَرَّرَ عُلُوجًا لِيَعْمَلُوا لَهُ فَفَتَلَوْهُ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَالَتْ إِنِّي لَسْتُ فِي مَسْكِنٍ لَهُ وَلَا يَجْرِي عَلَيَّ مِنْهُ رُزُقٌ فَأَتَيْتُ إِلَى أَهْلِي وَيَتَامَايَ وَأَقْرَبِي عَلَيْهِمْ قَالَ فِطْلِيُّ ثُمَّ قَالَ كَيْفَ قُلْتِ فَأَعَادَتْ عَلَيْهِ قَوْلَهَا قَالَ اعْتَدِي حَيْثُ بَلَغَكَ الْخَبْرُ

Nesâî, “Talâk”, 60:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي زَيْنَبُ بِنْتُ كَعْبٍ قَالَتْ حَدَّثَنِي فَرِيْعَةُ بِنْتُ مَالِكٍ أَخْتُ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَتْ تُوْفِي رَوْحِي بِالْقُدُومِ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ لَهُ إِنْ دَارَنَا شَاسِبَةٌ فَأَذِنَ لَهَا ثُمَّ دَعَاها فَقَالَ امْكُتِي فِي بَيْتِكَ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ

⁷³⁵ Tirmizî, “Talâk”, 23:

حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ أَنبَأَنَا مَعْنُ أَنبَأَنَا مَالِكٌ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ عَنْ عَمَّتَيْ زَيْنَبِ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ أَنَّ الْفَرِيْعَةَ بِنْتُ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ وَهِيَ أَخْتُ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ أَخْبَرَتْهَا أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَتْهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَيْتِ خُدْرَةَ وَأَنَّ رَوْحَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْدِيٍّ لَهُ أَبَوْا حَتَّى إِذَا كَانَ بِطَرْفِ الْقُدُومِ لِحَقْفِهِمْ فَفَتَلَوْهُ قَالَتْ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي فَإِنَّ رَوْحِي لَمْ يَبْرُكْ لِي مَسْكِنًا يَمْلِكُهُ وَلَا نَفَقَةً قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ قَالَتْ فَأَنْصَرَفْتُ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْخُجْرَةِ أَوْ فِي الْمَسْجِدِ نَادَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْ أَمَرَ بِي فَتَوَدِدْتُ لَهُ فَقَالَ كَيْفَ قُلْتِ قَالَتْ فَزِدْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ الَّتِي ذَكَرْتُ لَهُ مِنْ شَأْنِ رَوْحِي قَالَ امْكُتِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ قَالَتْ فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَسَأَلَنِي عَنْ ذَلِكَ فَأَخْبَرْتُهُ فَاتَّبَعَهُ وَقَضَى بِهِ

⁷³⁶ Ebû Dâvûd, “Talâk”, 44:

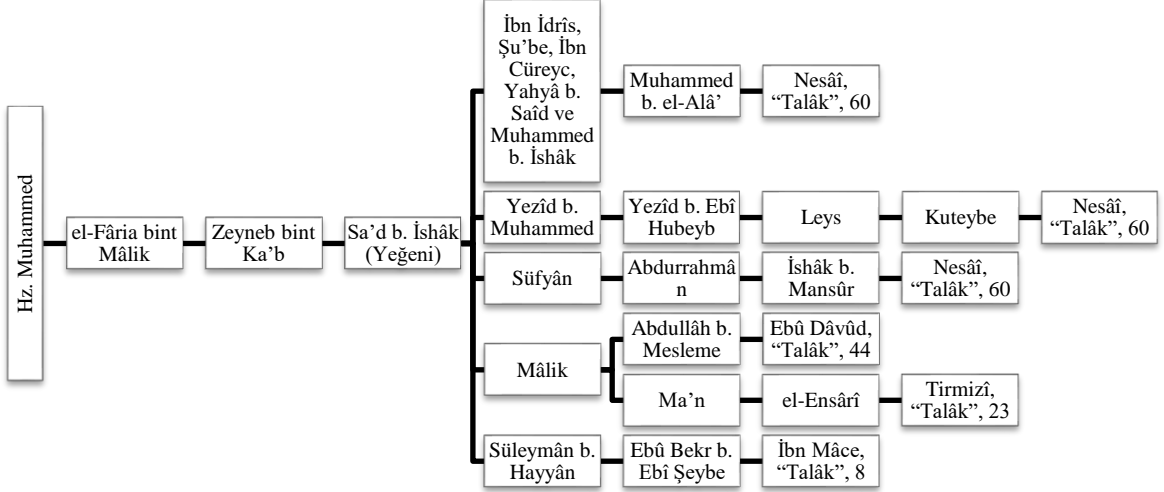
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكِ بْنِ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ عَنْ عَمَّتَيْ زَيْنَبِ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ أَنَّ الْفَرِيْعَةَ بِنْتُ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ وَهِيَ أَخْتُ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ أَخْبَرَتْهَا أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَتْهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَيْتِ خُدْرَةَ فَإِنَّ رَوْحَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْدِيٍّ لَهُ أَبَوْا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِطَرْفِ الْقُدُومِ لِحَقْفِهِمْ فَفَتَلَوْهُ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي فَإِنِّي لَمْ يَبْرُكْ لِي مَسْكِنٌ يَمْلِكُهُ وَلَا نَفَقَةٌ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ قَالَتْ فَخَرَجْتُ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْخُجْرَةِ أَوْ فِي الْمَسْجِدِ دَعَانِي أَوْ أَمَرَ بِي فَدَعَيْتُ لَهُ فَقَالَ كَيْفَ قُلْتِ فَزِدْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ الَّتِي ذَكَرْتُ مِنْ شَأْنِ رَوْحِي قَالَتْ فَقَالَ امْكُتِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ قَالَتْ فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ بِنْتُ عَمَّانُ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَسَأَلَنِي عَنْ ذَلِكَ فَأَخْبَرْتُهُ فَاتَّبَعَهُ وَقَضَى بِهِ

⁷³⁷ İbn Mâce, “Talâk”, 8:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ سَلِيمَانُ بْنُ حَبِيَّانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ وَكَانَتْ تَحْتَ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ أَنَّ أَخْتَهُ الْفَرِيْعَةَ بِنْتُ مَالِكٍ قَالَتْ خَرَجَ رَوْحِي فِي طَلَبِ أَعْلَاجٍ لَهُ فَأَذْرَكُهُمْ بِطَرْفِ الْقُدُومِ فَفَتَلَوْهُ فَجَاءَ نَعْيُ رَوْحِي وَأَنَا فِي دَارٍ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ شَاسِبَةٌ عَنْ دَارِ أَهْلِي فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ جَاءَ نَعْيُ رَوْحِي وَأَنَا فِي دَارِ شَاسِبَةٍ عَنْ دَارِ أَهْلِي وَدَارِ إِخْوَتِي وَلَمْ يَدْعُ مَالًا يُنْفِقُ عَلَيَّ وَلَا مَالًا وَرِثْتُهُ وَلَا دَارًا يَمْلِكُهَا فَإِن رَأَيْتِ أَنْ تَأْذَنَ لِي فَأَلْحَقَ بِدَارِ أَهْلِي وَدَارِ إِخْوَتِي فَإِنَّهُ أَحَبُّ إِلَيَّ وَأَجْمَعُ لِي فِي بَعْضِ أَمْرِي قَالَ فَافْطَلِي إِنْ شِئْتَ قَالَتْ فَخَرَجْتُ قَرِيْرَةً عَيْبِي لِمَا قَضَى اللَّهُ لِي عَلَى لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ أَوْ فِي بَعْضِ الْخُجْرَةِ دَعَانِي فَقَالَ كَيْفَ زَعَمْتَ قَالَتْ فَفَصَّصْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ امْكُتِي فِي بَيْتِكَ الَّذِي جَاءَ فِيهِ نَعْيُ رَوْحِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ قَالَتْ فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

işçiler bulmak için gitmişti. Ve onu öldürdüler. Şu'be ve İbn Cüreyc dedi ki: Fâria uzak bir evde oturuyordu. Erkek kardeşiyle birlikte Resûlullâh (s.a.v)'e geldi ve durumunu anlattı. Resûlullâh (s.a.v)'de ona izin verdi. Dönüp giderken tekrar çağırdı ve: "İddet süren bitinceye kadar ailenin yanında kal" buyurdu."⁷³⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Zeyneb bint Ka'b rivayetleri kocasının kardeşi el-Fâria' bint Mâlik'den almış, kendisinden de Sa'd b. İshâk rivayet etmiştir. Rivayet Sa'd b. İshâk ile intişar etmiştir. Üç tabakada tek râvi olması sebebiyle rivayet ferd/garibdir. Söz konusu sahâbî kadının adı Nesâî'nin bir rivayetinde الْفَارِعَةُ بِنْتُ مَالِكٍ iken diğer rivayetlerde الْفَرِيعَةُ بِنْتُ مَالِكٍ şeklindedir. Senedlerinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 6 rivâyet senet açısından sahihtir.

Rivayetlerde Hz. Peygamber el-Fâria bint Mâlik'e, önce ailesinin yanına gitme izni vermiş daha sonra bundan vazgeçerek iddetini kocasının mülkünde olmayan eski bir evde geçirmesini emretmiştir. el-Fâria durumunu anlattığı zaman Hz. Peygamber onun sözü geçen evden taşınmasını uygun bulmuş, bu yüzden ailesinin evine taşınmasına izin vermiştir. Fakat daha sonra el-Fâria'nın halini daha yakından görünce ailesinin evine taşınmasını zorunlu kılan bir durum olmadığını görmüş ve eski evinde iddetini geçirmesini emretmiş olabilir. "حتى يبلغ الكتاب أجله" Emri, Bakâra 2/235. ayet "...ve farz olan bekleme süresi dolmadan nikâh bağına bağlamaya kalkmayın..." doğrultusunda

⁷³⁸ Nesâî, "Talâk", 60.

söylenmiştir. Şâfiî, Ebû Hanife, Mâlik, Evzâî, İshâk, Süfyân-ı Sevrî, Ahmed b. Hanbel'in "kocası ölen kadının iddetini kocasının evinde beklemesi" görüşü, bu rivayete göredir. Hattâbî'ye göre bu rivayet, iddet bekleyen kadının bu sürede kalacağı evin, kocasının mallarından temin edilmesi gerektiğine ve iddet süresini bu evden başka bir yerde geçiremeyeceğine işaret etmektedir. Ebû Hanife'ye göre bir kadının, içerisinde iddet bekleyeceği evin kendisine temin edilmesini isteme hakkı vardır. Kadın kendisine temin edilen bu evde geceleri kalmak zorundadır. Gündüzleri isterse dışarı çıkabilir. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel de bu görüştedirler. İmam Muhammed'e göre kocası ölen bir kadın iddet süresince evinden dışarı çıkamaz. Hz. Âişe, İbn Abbâs, Câbir ve Atâ'ya göre ise iddetini istediği yerde bekler.⁷³⁹ Kocası vefat kadının nafakası hakkındaki hükümler böyledir. İslam hukukuna göre erkek evlilik boyunca eşinin nafakasını temin etmekle sorumlu olduğu gibi boşanma sonrası iddet müddetinde de boşandığı eşinin nafakasını teminle sorumludur. Ancak boşanma gerçekleşmişse kadının iddetin bitimiyle kocanın nafaka yükümlülüğü sona erer.⁷⁴⁰

2.7.2. Zeyneb bint Ka'b Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre

Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
el-Fâria bint Mâlik	6
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Sa'd b. İshâk	6

Zeyneb bint Ka'b rivayetlerini kardeşinin karısı el-Fâria bint Mâlik'den almış, kendisinden de yeğeni Sa'd b. İshâk nakletmiştir. Zeyneb bint Ka'b'ın rivayetlerinde aile ilişkilerinin önemi görülmektedir.

⁷³⁹ Şevkânî, *Neylü'l-evâtâr*, 7/61; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 6/289; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 4/329.

⁷⁴⁰ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 459.

2.7.3. Zeyneb bint Ka'b Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Talâk
Nesâî	3
İbn Mâce	1
Ebû Dâvûd	1
Tirmizî	1

Zeyneb bint Ka'b rivayetlerinin sadece Kütüb-i Sitte'de "Talâk" kitabında olduğu görülmüştür. Zeyneb bint Ka'b'ın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Nesâî'de 3, Tirmizî'de 1, Ebû Dâvûd'da 1 ve İbn Mâc'de 1 olmak üzere 6 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin tamamının sahih olduğu görülmüştür.

2.8. Hafsa bint Abdurrahman (ö. 80/699)

Hafsa bint Abdurrahmân b. Ebî Bekr, Hz. Ebû Bekr'in torunu ve Münzir b. Zübeyr'in karısıdır. 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Babası Abdurrahman b. Ebî Bekr, halası Hz. Âişe ve teyzesi Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiştir. Hafsa'dan Irâk b. Mâlik, Abdurrahman b. Sâbit, Yûsuf b. Mâhek ve Avn b. Abbâs hadis rivayet etmişlerdir. Hadis münekkidlerinden İclî ve İbn Hacer, Hafsa için "sika" demiştir. İbn Hibbân onu "*es-Sikât*" adlı eserinde zikretmiştir. Hadisleri Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'de yer almaktadır.⁷⁴¹

2.8.1. Hafsa bint Abdurrahmân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Hafsa bint Abdurrahmân'ın rivâyet konuları; "Akîka Kurbanı", "Hz. Peygamber'in Abdest ve Gusüldeki Su Miktarı", "Umreyi Tamamlayamayan Hayırlı

⁷⁴¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, 11/435; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/194; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/153; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/669; İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

Kadının Umreyi Kaza Etmesi”, “Elli Koyundan Birini Kurban Etmek” ve “Bakara 223. Ayet” olmak üzere 5 tanedir.

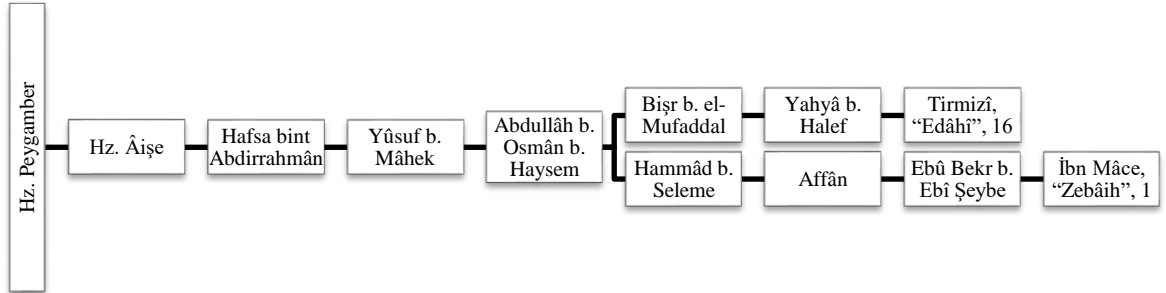
2.8.1.1. Akîka Kurbanı

Kız çocuk için bir ve erkek çocuk için iki akîka kesilmesini emreden rivayetler İbn Mâce⁷⁴² ve Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفِ الْبَصْرِيِّ حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ خُنَيْمٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ أَنَّهُمْ دَخَلُوا عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَسَأَلُوهَا عَنِ الْعَقِيقَةِ فَأَخْبَرَتْهُمْ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَهُمْ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِئَتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً

“Bize Yahyâ b. Halef el-Basrî rivayet etti. Bize Bişr b. el-Mufaddal rivayet etti. Bize Abdullâh b. Osmân b. Haysem, Yûsuf b. Mâhek'ten şöyle haber verdi. Yusuf b. Mâhek ve arkadaşları Hafsa bint Abdirrahmân'ın yanına gidip akîka kurbanı hakkında soru sormuşlardı. Hafsa onlara Aîşe (r. anha)'nın kendisine şöyle haber verdiğini bildirdi: “Resûlullâh (s.a.v.) erkek çocuğun doğumunda iki, kız çocuğun doğumunda ise tek koyun kesmelerini emretti.”⁷⁴³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hafsa bint Abdirrahmân rivayeti Hz. Âişe'den almış, ondan da Yûsuf b. Mâhek nakletmiştir. Tirmizî عَنْ الْجَارِيَةِ شَاةً وَعَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِئَتَانِ, İbn Mâce أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِئَتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً أَنْ نَعُقَّ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَيْنِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً lafızları ile nakletmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cumhura göre bu rivayet kız ve erkek çocuğun arasındaki ayrıma delildir. İmam Mâlik ise kız ve erkek çocuk arasında bir fark olmadığını her ikisi için bir koyun

⁷⁴² İbn Mâce, “Zebâih”, 1:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ خُنَيْمٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَعُقَّ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَيْنِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً

⁷⁴³ Tirmizî, “Edâhî”, 16.

kesileceğini söylemiştir. Mübârekfûrî konuyla ilgili; “Ebû Dâvûd hadisi akîka sayısının azalabileceğine işaret etmektedir. Çünkü sayı şart değil, müstehab olandır.” açıklamasını yapmıştır. Bu konuda Ali, Ümmü Kürz, Büreyde, Semure, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, Enes, Selman b. Âmir ve İbn Abbâs’tan da hadis rivâyet edilmiştir.⁷⁴⁴

2.8.1.2. Hz. Peygamber’in Abdest ve Gusüldeki Su Miktarı

Hz. Peygamber’in abdest ve gusüldeki su miktarını konu alan rivayet Müslim tarafından tahrir edilmiştir.

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ عَنْ عِرَاكِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَتْ تَحْتَ الْمُنْذِرِ بْنِ الرَّبِيعِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَغْتَسِلُ هِيَ وَالنَّبِيُّ ﷺ فِي إِثَاءٍ وَاحِدٍ يَسَعُ ثَلَاثَةَ أَمْدَادٍ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ

“Bana Muhammed b. Râfi’ de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Şebâbe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Yezîd’den o da Irâk’tan, o da Hafsa bint Abdirrahman b. Ebî Bekr’den rivayet etti. Ona da Âişe haber verdi ki: “Kendisi Nebî (s.a.v) ile üç müdd yahut ona yakın (su) alacak bir kaptan yıkanmış.”⁷⁴⁵

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Hafsa bint Abdirrahmân ➔ Irâk ➔ Yezîd ➔ Leys ➔ Şebâbe ➔ Muhammed b. Râfi’ ➔ Müslim

Senedde yer alan Şebâbe⁷⁴⁶ mürcie olmakla itham edilmiş olmakla beraber sadûk olduğu da söylenmiştir. Sened zincirinde yer alan cerh edilmiş râvi bulunmaması sebebiyle rivayet sahihtir. Hayra Ümmü’l-Hasan’dan nakledilen bir rivayette Hz. Peygamber’in bir müdd suyla abdest aldığı bir sa’ kadar suyla de guslettiği bildirilmiştir.⁷⁴⁷ Muhtelif rivayetlerde Hz. Peygamber’in gusül ve abdestte kullandığı suyun ölçüsünün miktarının farklı olduğu görülmektedir. Bu durum suyun az veya çok

⁷⁴⁴ Mübârekfûrî, *Tuhfetü’l-ahvezî*, 4/82.

⁷⁴⁵ Müslim, “Hayız”, 483.

⁷⁴⁶ Şebâbe (ö. 204): Şebâbe b. Sevvâr, tebei’t-tâbiîndendir. Ebû Hâtim “sadûk, lâ yahteccü bihi”, Alî b. el-Medinî “sadûk” demiştir. Mürcie olmakla itham edildi. Bk. Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 9/544.

⁷⁴⁷ Nesâî, “Miyâh”, 13.

olduğu zamanlardaki kullanımına işaret etmekte olup temizlik suyunun miktarında bir sınır olmadığını yeterli miktarda kullanılacağı anlamına gelmektedir.⁷⁴⁸

2.8.1.3. Umreyi Tamamlayamayan Hayızlı Kadının Umreyi Kaza Etmesi

Hiz. Âişe'nin Tenîm'de yaptığı kaza umresini konu alan rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ خُنَيْمٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ أَرَدَفَ أُخْتِكَ عَائِشَةَ فَأَعْمَرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ فَإِذَا هَبَطَتْ بِهَا مِنَ الْأَكْمَةِ فَلْتُحْرِمَ فَإِنَّهَا عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ

“Bize Abdüla'lâ b. Hammâd rivayet etti. Bize Dâvûd b. Abdîrrahmân rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdullâh b. Osmân b. Haysem, Yûsuf b. Mâhek'ten, o da Hafsa bint Abdîrrahmân b. Ebi Bekr'den, o da babasından rivayet ettiğine, Resûlullâh (s.a.v) ona: “Kız kardeşin Âişe'yi terkine al. Tenîm'de (ihrama girmesini sağlayıp) umre yaptır. Sen onu taş yığınından aşağı indirince (orada) ihrama girsin, çünkü bu makbul bir umredir.” buyurmuştur.⁷⁴⁹

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber ➔ Ebû Bekr ➔ Hafsa bint Abdîrrahmân ➔ Yûsuf b. Mâhek ➔ Abdullâh b. Osmân b. Haysem ➔ Dâvûd b. Abdîrrahmân ➔ Abdüla'lâ b. Hammâd ➔ Ebû Dâvûd

Hafsa dedesi Hiz. Ebû Bekr'den nakletmiş ondan da Yûsuf b. Mâhek nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Hiz. Âişe'nin Tenîm'de yaptığı bu umre daha önce niyetlendiği halde hayız olması nedeniyle bozduğu umrenin kazasıdır. Tenîm, Medine yolu üzerinde harem sınırları içerisinde, Mekke'ye 6 km. uzaklıkta bulunan bir yerdir. Tenîm her ne kadar harem sınırları içerisinde bulunuyorsa da haremde sayılmamıştır. Bir başka ifade ile harem sınırları içerisinde bulunan Hill bölgesidir. Harem bölgesinde bulunanlar tekrar umre yapmak istediklerinde, Tenîm'de ihrama girerler.⁷⁵⁰ Selef âlimleri bir sene içinde birden

⁷⁴⁸ Nevevî, Şerhu'n-Nevevî, 4/8.

⁷⁴⁹ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 80.

⁷⁵⁰ Salim Ögüt, “Ten'im”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/452.

fazla umre yapma konusunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Mâlik, birden fazla umreyi mekruh görürken, diğer âlimler bir sakınca görmemişlerdir. Ebû Hanife, birden fazla umre yapacak kimseler için Arafat, nahr ve teşrik günlerini istisna tutmuştur.⁷⁵¹.

2.8.1.4. Elli Koyundan Birini Kurban Etmek

Hz. Peygamber'in her elli koyundan birini kurban etmeyi emrettiği rivayet Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خُثَيْمٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ كُلِّ خَمْسِينَ شَاةً شَاةً

“Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. Dedi ki: Bize Hammâd, Abdullâh b. Osmân b. Haysem'den, o da Yûsuf b. Mâhek'ten, o da Hafsa bint Abdirrahmân'dan, o da Âişe (r. anhâ)'dan rivayet etti. Âişe (r. anhâ) demiştir ki: “Resûlullâh (s.a.v) bize her elli koyundan birini (kurban olarak kesmemizi) emretti.”⁷⁵²

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Hafsa bint Abdirrahmân ➔ Yûsuf b. Mâhek ➔ Abdullâh b. Osmân b. Haysem ➔ Hammâd ➔ Mûsâ b. İsmâîl ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır. Hz. Peygamber'in her elli koyundan birini kurban etmeyi emrettiği rivayetteki kurbanın ne kurbanı olduğu metinde açıklanmamıştır. Ebû Dâvûd, Arapların cahiliye döneminde Fera' kurbanı dedikleri kurban olabileceği düşüncesi ile bu rivayeti, “Atîra ve Fera' Kurbanları” babında tahrir etmiştir. Ebû Davud, metne ilâve ettiği talikte⁷⁵³ fera'nın hayvanın ilk yavrusu olduğunu, cahiliye dönemine Arapların onu putları için kurban ettiklerini, sonra etini yiyip derisini de bir ağaç üzerine attıklarını ilave etmiştir. Atîranın da cahiliye dönemi Araplarının Recebin ilk on gününde putlarına kurban ederek yedikleri ilk yavru olduğunu söylemiştir.⁷⁵⁴

⁷⁵¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 3/709.

⁷⁵² Ebû Dâvûd, “Zebâih”, 20.

⁷⁵³ قال أبو داود قال بعضهم الفرع أول ما تنتج الإبل كانوا يذبحونه لطواغيتهم ثم يأكلونه ويلقى جلده على الشجر والعتيرة في العشر الأول من رجب

⁷⁵⁴ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 8/33.

2.8.1.5. Bakara 223. Ayet

Bakara 223. Ayetintefsirini konu alan rivayet Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ خُنَيْمٍ عَنْ ابْنِ سَابِطٍ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي قَوْلِهِ نَسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ يَعْنِي صِمَامًا وَاجِدًا

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. Bize Süfyân, İbn Haysem’den, o da İbn Sâbit’ten, o da Hafsa bint Abdurrahmân’dan, o da Ümmü Seleme (r. anha)’dan rivâyete göre, Resûlullâh (s.a.v.), “Kadınlarınız sizin tarlalarınızdır. Artık tarlalarınıza istediğiniz gibi varın.”755 ayeti hakkında; “Yani tek yoldan dilediğiniz şekilde.” buyurdu.”756

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Ümmü Seleme ➔ Hafsa bint Abdurrahmân ➔ İbn Sâbit ➔ İbn Haysem ➔ Süfyân ➔ Abdurrahmân b. Mehdî ➔ Muhammed b. Beşşâr ➔ Tirmizî

Ayet sahabenin Hz. Peygamber’e, Yahudilerin “kadının cinsel organına arka taraftan yaklaşırsa doğacak çocuğun şaşı olacağı” inanışını sormaları üzerine bu konuya bir açıklık getirmiştir. “Kadınlarınız sizin tarlalarınızdır” cümlesi, cinsel ilişkinin şekilleri konusundaki hükmün gerekçesi olduğu gibi neslin devamında kadının rolüyle ilgili bir benzetmeyi de içermektedir. İslâm’a göre meşrû cinsel ilişki, nikahlı olan kadın ve erkek arasında olacak ve birleşme kadının cinsel organında olacaktır. Kadına arkadan yaklaşmak şeklinde olan anal seks câiz değildir. Hayız ve lohusa olmayan eş ile bu sınırlar içinde yapılan cinsel ilişki câiz görülmüştür.⁷⁵⁷ Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin, senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

2.8.2. Hafsa bint Abdurrahmân Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe

Râvilerine Göre Dağılımı

Hoca Adı

Hz. Âişe

Rivayet Adedi

4

⁷⁵⁵ Bakara 2/223.

⁷⁵⁶ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 3.

⁷⁵⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, 1/354.

Ümmü Seleme	1
Ebû Bekr	1
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Yûsuf b. Mâhek	4
Irâk b. Mâlik	1
Abdurrahmân b. Sâbit	1

Hafsa bint Abdurrahmân'ın rivayetlerini dedesi Hz. Ebû Bekr ve Hz. Peygamber'in zevceleri Hz. Âişe ve Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir. Kendisinden de Yûsuf b. Mâhek, Irâk b. Mâlik ve Abdurrahmân nakletmiştir.

2.8.3. Hafsa bint Abdurrahmân Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Edâhî/Zebâih	Hayız	Menâsik	Tefsîru' l-Kur'ân
Müslim		1		
Ebû Dâvûd	1		1	
İbn Mâce	1			
Tirmizî	1			1

Hafsa bint Abdurrahmân'ın rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Talâk 7, Menâsik 2, Hudûd 1ve İkrâh 1 olmak üzere toplam dört babda oldukları tespit edilmiştir.

Hafsa bint Abdurrahmân'ın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Tirmizî'de 2, Ebû Dâvûd 2, Müslim'de 1 ve İbn Mâce'de 1 olmak üzere 6 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin tamamının sahih olduğu görülmüştür.

2.9. Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa'

Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa' el- Ensâriyye 5. tabakadan olup sığarı tâbîndendir. Künyesi Ümmü Yahyâ el-Medeniyye'dir. Humeyde, sahabî olan teyzesi

Kebşe bint Ka'b b. Mâlik ve babası Rifâa' ez-Zürakî'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de kocası İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha ve oğlu Yahyâ b. İshâk b. Ebî Talha hadis rivayet etmiştir. İbn Hibbân *es-Sikât*'ta adını zikretmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetleri Nesâî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce tarafından eserlerine alınmıştır.⁷⁵⁸

2.9.1. Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa'nın Kütüb-i Sitte'de 6 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Kedi Artığının Temiz Olması" ve "Aksıran Kimseye Teşmit Etmek" konusunda olduğu görülmüştür.

2.9.1.1. Kedi Artığının Temiz Olması

Kedi artığının temiz olduğunu haber veren rivayetler Nesâî⁷⁵⁹, İbn Mâce⁷⁶⁰, Ebû Dâvûd⁷⁶¹ ve Tirmizî⁷⁶² tarafından tahrir edilmiştir.

⁷⁵⁸ İbn Hibbân, *Sikât*, 6/250; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *et-Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/230; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/159; İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

⁷⁵⁹ Nesâî, "Miyâh", 8:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ حُمَيْدَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ كَيْشَةَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ دَخَلَ عَلَيْهَا ثُمَّ ذَكَرَتْ كَلِمَةً مَعْنَاهَا فَسَكَبَتْ لَهُ وَضُوءًا فَجَاءَتْ هِرَّةٌ فَشَرِبَتْ مِنْهُ فَأَصْغَى لَهَا الْإِنَاءَ حَتَّى شَرِبَتْ قَالَتْ كَيْشَةُ فَرَانِي أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ أَعْجَبِينَ يَا ابْنَةَ أُخِي فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينِ وَالطَّوَافَاتِ

⁷⁶⁰ İbn Mâce, "Tahâret", 32:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ أَنَّ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ أَخْبَرَنِي إِسْحَاقَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيَّ عَنْ حُمَيْدَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ كَيْشَةَ بِنْتِ كَعْبٍ وَكَانَتْ تَحْتَ بَعْضِ وَلَدِ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهَا صَبَّتْ لِأَبِي قَتَادَةَ مَاءً بِنَوْضًا بِهِ فَجَاءَتْ هِرَّةٌ تَشْرَبُ فَأَصْغَى لَهَا الْإِنَاءَ فَجَعَلَتْ أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا ابْنَةَ أُخِي أَعْجَبِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ هِيَ مِنَ الطَّوَافِينِ أَوْ الطَّوَافَاتِ

⁷⁶¹ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 38:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ الْفُغَيْنِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ حُمَيْدَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ كَيْشَةَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَتْ تَحْتَ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ دَخَلَ عَلَيْهَا قَالَتْ فَسَكَبَتْ لَهُ وَضُوءًا فَجَاءَتْ هِرَّةٌ تَشْرَبُ فَأَصْغَى لَهَا الْإِنَاءَ حَتَّى شَرِبَتْ قَالَتْ كَيْشَةُ أُخِي فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينِ وَالطَّوَافَاتِ

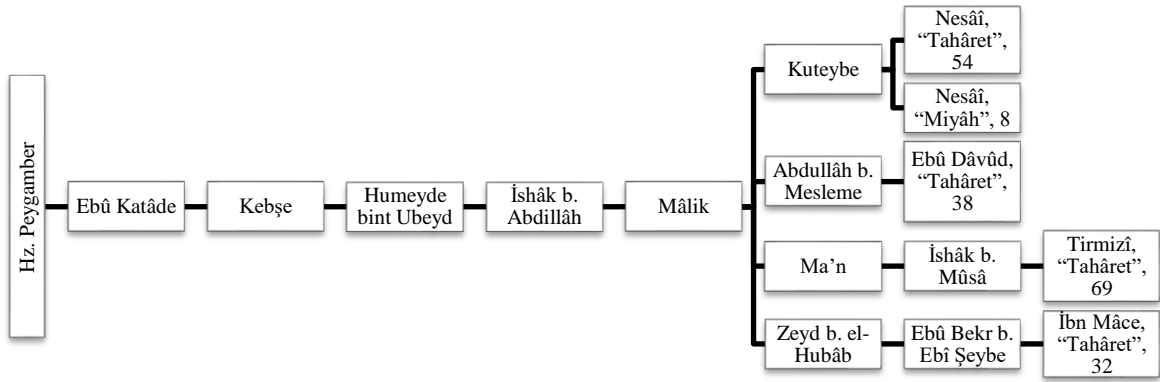
⁷⁶² Tirmizî, "Tahâret", 69:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا مَعْنُ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ حُمَيْدَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ كَيْشَةَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَتْ عِنْدَ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ دَخَلَ عَلَيْهَا قَالَتْ فَسَكَبَتْ لَهُ وَضُوءًا فَجَاءَتْ هِرَّةٌ تَشْرَبُ فَأَصْغَى لَهَا الْإِنَاءَ حَتَّى شَرِبَتْ قَالَتْ كَيْشَةُ فَرَانِي أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ أَعْجَبِينَ يَا بِنْتَ أُخِي فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينِ أَوْ الطَّوَافَاتِ

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ حُمَيْدَةَ بِنْتِ عُيَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ كَيْبَةَ
بِنْتِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ دَخَلَ عَلَيْهَا ثُمَّ ذَكَرَتْ كَلِمَةً مَعْنَاهَا فَسَكَبْتُ لَهُ وَضُوءًا فَجَاءَتْ هَرَّةٌ فَشَرِبَتْ
مِنْهُ فَأَصْنَعِي لَهَا الْإِنَاءَ حَتَّى شَرِبَتْ قَالَتْ كَيْبَةُ فَرَأَيْتِ أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ أَتَعْجَبِينَ يَا ابْنَةَ أَخِي فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَ
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجِسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينِ عَلَيْكُمْ وَالطَّوَافَاتِ

“Bize Kuteybe, Mâlik’ten, o da İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha’dan, o da Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa’dan, o da Kebşe bint Ka’b b. Malik’ten şöyle haber verdi: Ebû Katâde, Kebşe’nin yanına geldi ve şuna yakın bir şeyler söylediğini anlattı: “Ebû Katâde için abdest suyu hazırlamıştım. Bir kedi geldi ve o kaptan su içmek istedi. Ebû Katâde kabı eğerek kedinin rahat su içmesini sağladı. Kebşe dedi ki: Ebû Katade benim o kaba baktığımı görünce: ‘Ey erkek kardeşimin kızı şaşırдың mı?’ diye sordu. ‘Evet.’ Dedim. O zaman Ebû Katâde şöyle dedi: ‘Resûlullâh (s.a.v): ‘Kedi pis değildir. O sizin evlerinizde ve çevrenizde çok dolaşan temiz hayvanlardır.’ buyurdu.”⁷⁶³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Humeyde bint Ubeyd rivayeti teyzesi Kebşe’den almış, ondan da kocası İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha nakletmiştir. Nesâî rivayeti aynı sened ve metin ile iki kitabda tasnif etmiştir. Nesâî ve Ebû Dâvûd “أَتَعْجَبِينَ يَا ابْنَةَ” lafızları ile, Tirmizî “أخي” ve İbn Mâce “يا ابنة أخي أتعجبين” lafızları ile tahrir etmiştir. Nesâî ve Ebû Dâvûd “مِنْ الطَّوَافِينِ عَلَيْكُمْ وَالطَّوَافَاتِ” lafızları, Tirmizî “مِنْ الطَّوَافِينِ عَلَيْكُمْ وَالطَّوَافَاتِ” lafızları ve İbn Mâce “مِنْ الطَّوَافِينِ أَوْ الطَّوَافَاتِ” lafızları ile kaydetmişlerdir.

Sened zincirinde yer alan Ebû Katâde Kebşe’nin kayınpederi, Kebşe Humeyde’nin teyzesi, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha Humeyde’nin kocasıdır. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 5 rivâyet senet açısından sahihtir.

İmam Malik, İmam Şafiî, Ahmed bin Hanbel ve Ebû Yûsuf bu hadis ile ihticac etmişler ve kedinin ağzının ve artığının temiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hanife ve

⁷⁶³ Nesâî, “Tahâret”, 54.

İmam Muhammed'e göre ise kedi necasetlerden sakınmadığı için suyunu kullanmak mekruhtur. Onlar “السنور سبع” hadisi ile ihticac etmişlerdir.⁷⁶⁴ Kentleşmenin getirdiği sorunlardan biri olarak, hayvanların doğal yaşamlarının kaybolmaya başlamasıyla insanlarla beraber onların da apartman dairelerine sıkışmak zorunda kalması sonucunda gündeme gelecek “evde kedi beslemek caiz midir?” sorusuna, bu rivayetten yola çıkarak, “caizdir” denilebilir.

2.9.1.2. Aksıran Kimseye Teşmit Etmek

Aksıran kimseye üç defa teşmit edileceğini bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أُمِّهِ حُمَيْدَةَ أَوْ عُبَيْدَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ الزُّرَقِيِّ عَنْ أَبِيهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تُشْمِثُ الْعَاطِسَ ثَلَاثًا فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُشْمِثَهُ فَشْمِثْهُ وَإِنْ شِئْتَ فَكُفِّ

“Bize Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. Bize Mâlik b. İsmâîl rivayet etti. Bize Abdüsselâm b. Harb, Yezîd b. Abdurrahmân, o da Yahyâ b. İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha, o da annesi Humeyde veya Ubeyde bint Rifâa’ ez-Zürakî’den, o da babasından, o da Nebî (s.a.v)’den rivayet etti. Nebî (s.a.v): “Aksıran kişiye üç defa teşmit edersin. (Aksırma üçten fazla olursa) istersen teşmit et. İstersen vazgeç.”⁷⁶⁵

Rivayetin sened zinciri şu şekildedir:

Hz. Muhammed ➡ Babası (Ubeyd b. Rifâa’ ez-Zürakî) ➡ Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa’ (Annesi) ➡ Yahyâ b. İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha ➡ Yezîd b. Abdurrahmân ➡ Abdüsselâm b. Harb ➡ Mâlik b. İsmâîl ➡ Hârûn b. Abdillâh ➡ Ebû Dâvûd

Humeyde rivayeti babası Ubeyd b. Rifâa’ ez-Zürakî’den almış, ondan da oğlu Yahyâ b. İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha nakletmiştir. Bu rivayet Ubeyd b. Rifâa’ ez-Zürakî’nin⁷⁶⁶ mürseli olması sebebiyle senet açısından zayıftır. Humeyde bint Ubeyd’den nakledilen beş rivayet sahih, teşmit rivayeti ise mürsel olması sebebiyle

⁷⁶⁴ Aynî, *Şerhu İbn Mâce*, 1/221.

⁷⁶⁵ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 92.

⁷⁶⁶ Ubeyd b. Rifâa’ ez-Zürakî: Ubeyd b. Rifâa’ b. Mâlik el-Ensârî Hz. Peygamber zamanında doğmuştur, tâbînin kibârındandır. Kendisi sahâbî değildir ve Hz. Peygamber’den mürselleri vardır. İbn Hibbân adını *es-Sikât*’ta zikretmiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 205; İbn Hacer, *Takrîb*, 317.

zayıftır. Fakat mürsel rivayet, İbn Mâce’de yer alan hadis vesilesi ile sahih ligayrihî mertebesine yükselmiştir.

Rivayetin senedinde yer alan “عَنْ أُمِّ حُمَيْدَةَ أَوْ عُبَيْدَةَ” ibaresinden râvinin tereddütlü olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Nuaym, bu ismin şüpheyeye yer kalmayacak şekilde Humeyde olduğunu açıklamıştır.⁷⁶⁷ “وَإِنْ شُكِّتَ” Yani kişi üçten fazla aksırdığında demektir.⁷⁶⁸ Bu durumda üç defa aksıran kişiye “yerhamükallâh” diyerek dua edilir. Aksırık üçten fazla olduğunda kişi muhayyer bırakılmıştır. Aksırana teşmit konusunda Tirmizî’de⁷⁶⁹ zayıf bir rivayet, İbn Mâce’de⁷⁷⁰ ise sahih bir rivayet bulunmaktadır.

2.9.2. Humeyde bint Ubeyd Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Kebşe bint Ka’b b. Mâlik (Teyzesi)	5
Ubeyd b. Rifâa’ ez-Zürakî (Babası)	1
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha (Kocası)	5
Yahyâ b. İshâk b. Ebî Talha (Oğlu)	1

Humeyde bint Ubeyd rivayetlerini Kebşe bint Ka’b b. Mâlik ve Ubeyd b. Rifâa’ ez-Zürakî’den almış, kendisinden de kocası İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha ve oğlu Yahyâ b. İshâk b. Ebî Talha nakletmiştir. Humeyde bint Ubeyd’in hadis naklinde aile ilişkilerinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

⁷⁶⁷ Ebû Nuaym, *Ma’rifet’üs-Sahâbe*, 6/3076.

⁷⁶⁸ Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 13/256.

⁷⁶⁹ Tirmizî, “Edeb”, 5.

⁷⁷⁰ İbn Mâce, “Edeb”, 20.

2.9.3. Humeyde bint Ubeyd Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Humeyde bint Ubeyd'in rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de Tahâret kitabında 4, Miyâh ve Edeb kitaplarında birer rivayeti olduğu görülmüştür. Humeyde bint Ubeyd'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Ebû Dâvûd'da 2, Nesâî'de 2, İbn Mâce'de 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 6 olarak tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin 5 tanesi sahih, 1 tanesi mürsel olmakla beraber sahih ligayrihî mertebesine yükselmiştir.

2.10. Âişe bint Sa'd (ö. 117/735)

Âişe bint Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî ez-Zührî el-Medenî, 4. tabakadan olup orta yaşlı tabîlerden sonra gelenler tâbiî tabakasındandır. Hz. Peygamber'in altı hanımını gördüğü söylenmiştir. Âişe babası Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ümmü Zerra ve Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden, İsmâîl b. İbrâhîm b. Ukbe, Eyyûb es-Sahtiyânî, el-Cuayd b. Abdirrahman, Cunâh en-Neccâr, el-Hakem b. Uteybe, Hüzeyme, Sahr b. Cüveyriyye, Ebû'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân, Abdullah b. Ubeyde er-Rabezî, Mâlik b. Enes gibi pekçok isim hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer "sika", Iclî "tabîî, medenî ve sika" olduğunu söylemiş, İbn Hibbân, "es-Sikât" adlı eserinde onun adını zikretmiştir. 117 senesinde vefat etmiştir.⁷⁷¹

2.10.1. Âişe bint Sa'd'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Âişe bint Sa'd'ın Kütüb-i Sitte'de beş rivayet ve bir bab başlığı⁷⁷² olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde şu başlıklara ulaşılmıştır:

⁷⁷¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, 11/433-434; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/289; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/236-237; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/681; İbn Hacer, *Takrîb*, 671.

⁷⁷² Buhârî, "Merdâ", 20:

بَابُ دُعَاءِ الْعَائِدِ لِلْمَرِيضِ وَقَالَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا

20-Ziyaret Eden Kişinin Hastaya Dua Etmesi Babı

Sa'd b. Ebî Vakkas'ın kızı Âişe de babasından Nebî (s.a.v)'in Sa'd'a: "Allah'ım, Sa'd'a şifâ ver!" diye duâ ettiğini söylemiştir.

“Hastaya Ziyaret Eden Kişinin Şifa Bulması İçin Dua Etmesi”, “Çakıl Taşlarıyla Tespih Çekmek” ve “Hz. Peygamber’in İhrama Girişi”

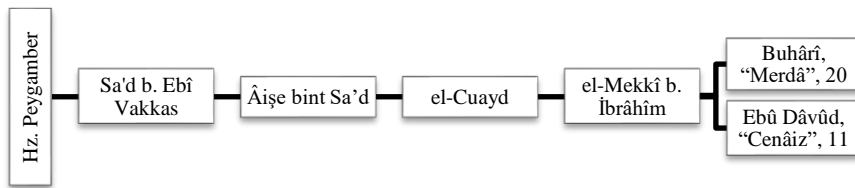
2.10.1.1.Hastaya Ziyaret Eden Kişinin Şifa Bulması İçin Dua Etmesi

Hz. Peygamber’in hasta için yaptığı şifa duası Buhârî ve Ebû Dâvûd⁷⁷³ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا الْمُكَلَّبِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْجَعْفَرِيُّ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدٍ أَنَّ أَبَاهَا قَالَ تَشَكَّيْتُ بِمَكَّةَ شَكْوًا شَدِيدًا فَجَاءَنِي النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُنِي فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أَتْرُكُ مَالًا وَإِنِّي لَمْ أَتْرُكْ إِلَّا ابْنَةً وَاجِدَةً فَأَوْصِي بِنُتْلِي مَالِي وَأَتْرُكُ النَّتْلَ فَقَالَ لَا قُلْتُ فَأَوْصِي بِالنِّصْفِ وَأَتْرُكُ النَّتْلَ فَقَالَ لَا قُلْتُ فَأَوْصِي بِالنِّصْفِ وَأَتْرُكُ لَهَا النَّتْلَيْنِ قَالَ النَّتْلُ وَالنِّصْفُ كَثِيرٌ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِهِ وَبَطْنِي ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا وَأَنْمِمْ لَهُ هِجْرَتَهُ فَمَا زِلْتُ أُجِدُّ بَرْدَهُ عَلَى كَيْدِي فِيمَا يُخَالُ إِلَيَّ حَتَّى السَّاعَةِ

“Bize el-Mekkî b. İbrâhîm rivâyet etti. (Dedi ki): Bize el-Cuayd, Âişe bint Sa'd'dan şunu haber verdi: Babası (Sa'd b. Ebî Vakkâs) şöyle dedi: “Ben Mekke’de çok şiddetli bir hastalığa yakalandım. Nebî (s.a.v) beni ziyaret etmek için geldi. Ben: ‘Ey Allah’ın Nebîsi! Ben (ölürsem) çok mal bırakıyorum. Geride ise sadece tek kız evladım var. Böyle olunca ben malımın üçte ikisini vasiyyet ediyorum da üçte birini bırakıyorum,’ dedim. Nebî: ‘Hayır.’ dedi. Ben: ‘Öyleyse ben malımın yarısını vasiyet edeyim de yarısını (miras) bırakayım!’ dedim. O yine: ‘Hayır!’ buyurdu. Ben: ‘Üçte birini vasiyet edeyim de kızıma üçte ikisini bırakayım,’ dedim. ‘Üçte bir (kâfidir), üçte bir de çoktur’ buyurdu. Sonra elini Sa’d’ın alnına koydu. Daha sonra elini yüzümün ve karnımın üzerine sürüp mesh etti. Sonra: ‘Yâ Allah! Sa’d’a şifâ ver ve ona hicretini tamam eyle!’ diye duâ etti. Ben, bana tasavvur ettirildiğine göre, bir müddete kadar ciğerim üzerinde duran onun el sürmesinin soğukluğunu hissetmeye devam ettim.”⁷⁷⁴

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Âişe bint Sa’d hadisi babası Sa'd Ebî Vakkas’tan, ondan da el-Cuayd rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd Buhârî’nin uzun olarak verdiği metnin bir bölümünü zikretmiştir.

⁷⁷³ Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 11:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا الْجَعْفَرِيُّ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدٍ أَنَّ أَبَاهَا قَالَ اشْتَكَيْتُ بِمَكَّةَ فَجَاءَنِي النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُنِي وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِي ثُمَّ مَسَحَ صَدْرِي وَبَطْنِي ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا وَأَنْمِمْ لَهُ هِجْرَتَهُ

⁷⁷⁴ Buhârî, “Merdâ”, 13.

Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Hiz. Peygamberin ziyaretine giderek şifa bulması için dua ettiği kişi Âişe bint Sa'd'ın babası Sa'd b. Ebî Vakkâs'tır. Hiz. Peygamber ziyaret sırasında elini onun alnına koyup göğsünü sıvazlamıştır. Bunu hastaya yalnızlığını, rahatsızlığını unutturmak ve hastalığının şiddetini anlamak için yaptığı söylenebilir. Sa'd b. Ebî Vakkâs bu hastalığa Veda Haccı'nda yakalanmıştır. Hiz. Peygamber dua ettikten sonra ayrıca "Onun hicretini tamamla. (وَأْتِمُمْ لَهُ هِجْرَتَهُ)" diye dua etmesinin sebebi, onun hicret ettiği yer olan Mekke'de vefat etmesinin, hicretinin kemaline noksanlık getirmesi endişesindedir. Bu sebeple Hiz. Peygamber onun Medine'de vefat etmesini arzu ediyordu.⁷⁷⁵

2.10.1.2.Çakıl Taşlarıyla Tesbih Çekmek

Hiz. Peygamber'in bir kadına tesbih sözlerini öğrettiği rivayetler Tirmizî ve Ebû Dâvûd⁷⁷⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ خُرَيْمَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهَا أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا نَوَى أَوْ قَالَ حَصَى تُسَبِّحُ بِهِ فَقَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكَ مِنْ هَذَا أَوْ أَفْضَلُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ

"Bize Ahmed b. el-Hasan rivayet etti. Bize Esbeğ b. el-Ferec rivayet etti. Bana Abdullâh b. Vehb, Amr b. el-Hâris'ten, Saîd b. Ebî Hilâl'den, o da Huzeyme'den, o da Âişe bint Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan, o da babasından bana haber verdi. Rivâyete göre "Sa'd ve Resûlullâh (s.a.v), bir kadının yanına girmişti. Bu kadının önünde tesbih çekmek için kullandığı hurma çekirdekleri veya çakıl taşları vardı. Resûlullâh (s.a.v) buyurdu ki: 'Sana bundan daha kolay ve daha değerli olanı haber vereyim mi? Gökteki yaratıkları sayısınca Sübhanallâh, yeryüzünde yarattıkları sayısınca Sübhanallâh. Her ikisi arasında yarattıkları

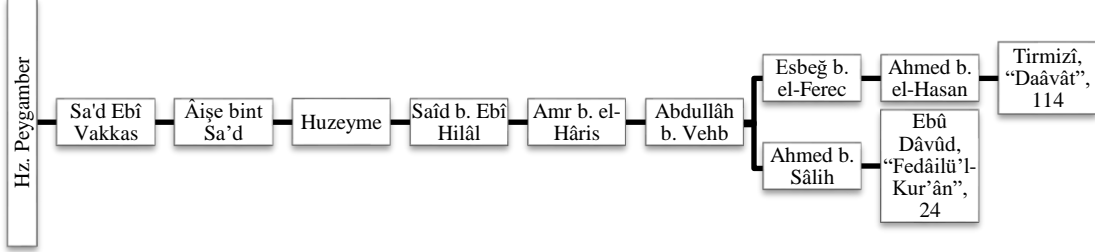
⁷⁷⁵ Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, 6/23.

⁷⁷⁶ Ebû Dâvûd, "Fedâilü'l-Kur'ân", 24:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ سَعِيدٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ أَبِي هِلَالٍ حَدَّثَهُ عَنْ خُرَيْمَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهَا أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا نَوَى أَوْ حَصَى تُسَبِّحُ بِهِ فَقَالَ أُخْبِرُكَ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكَ مِنْ هَذَا أَوْ أَفْضَلُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِثْلَ ذَلِكَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ

sayısınca sübhanallah. Yaratacağı şeyler sayısınca Sübhanallâh. Bütün bunlar sayısı kadar Allâh-u ekber. Bütün bunlar sayısı kadar Elhamdülillah ve yine bütün bunlar sayısı kadar lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh' dersin.”⁷⁷⁷

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Âişe bint Sa'd rivayeti babası Sa'd Ebî Vakkas'tan almış kendisinden de Huzeyme nakletmiştir. Tirmizî'de “قال” ve “ألا”, Ebû Dâvûd'da “ وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ بَيْنَ ” ve “ذَلِكَ” ve “وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِثْلُ ذَلِكَ” ziyadesi vardır.

Âişe bint Sa'd rivayeti babası Sa'd Ebî Vakkas'dan nakletmiş ondan da Huzeyme nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu rivayetler tesbih, tahmid ve tehlillerin sayısını bilmek için tesbih denilen aleti kullanmanın caiz olduğunu gösterir.⁷⁷⁸

2.10.1.3.Hz. Peygamber'in İhrama Girişi

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا وَهْبُ يَعْنِي ابْنَ جَرِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الرَّثَادِ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَتْ قَالَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَخَذَ طَرِيقَ الْفُرْعِ أَهَلَ إِذَا اسْتَقَلَّتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ وَإِذَا أَخَذَ طَرِيقَ أُحُدٍ أَهَلَ إِذَا أَشْرَفَ عَلَى جَبَلِ الْبَيْدَاءِ

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. Bize Vehb yani İbn Cerîr rivayet etti. Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Muhammed b. İshâk'tan, o da Ebü'z-Zinâd'dan, onun da Âişe bint Sa'd'dan rivayet ettiğini işittim. Âişe şöyle dedi: Sa'd b. Ebî Vakkâs dedi ki: “Nebî (s.a.v) (hacca gitmek için) el-für' yolunu seçecek olursa bineği kendisini kaldırdığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi. Uhud yolunu seçecek olursa Beydâ dağı üzerine çıktığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi.”⁷⁷⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

⁷⁷⁷ Tirmizî, “Daâvât”, 114.

⁷⁷⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 9/322.

⁷⁷⁹ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 21.

Hz. Peygamber ➔ Sa'd b. Ebî Vakkas ➔ Âişe bint Sa'd ➔ Ebü'z-Zinâd ➔ Muhammed b. İshâk ➔ Vehb b. Cerîr'in babası ➔ Vehb b. Cerîr ➔ Muhammed b. Beşşâr ➔ Ebû Dâvûd

Yapılan senet incelemesine göre Hz. Peygamber'in ihrama girişini anlatan rivayet, Muhammed b. İshâk⁷⁸⁰ sebebiyle hasendir.

el-Für, Mekke ve Medine arasında bir yerdir.⁷⁸¹ “وَإِذَا أَخَذَ طَرِيقَ أُحُدٍ أَهْلًا إِذَا أُشْرَفَ عَلَيَّ” sözünde yanlışlık vardır. Çünkü Uhud Medine'nin kuzeyinde yer alır, Mekke ise Medine'nin güneyinde yer almaktadır. Bu bakımdan Medine'den Mekke'ye çıkılan bir yolculukta Uhud'dan geçilmez. Nevevî şöyle demiştir. “Âlimler, Beydâ'nın Mekke yönündeki Zülhuleyfe girişindeki Şerif olduğunu söylemişlerdir. Orası Zülhuleyfe'ye yakındır ve orada herhengi bir bina ve işaret olmadığı için oraya Beydâ denilmiştir.”⁷⁸²

2.10.2. Âişe bint Sa'd Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Sa'd Ebî Vakkas (Babası)	5
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Huzeyme	2
el-Cuayd	2
Ebü'z-Zinâd	1

Âişe bint Sa'd rivayetlerini babası Sa'd Ebî Vakkas'dan almış, kendisinden de Huzeyme, el-Cuayd ve Ebü'z-Zinâd nakletmiştir. Âişe bint Sa'd'ın rivayetlerinde aile ilişkilerinin önemi görülmektedir.

⁷⁸⁰ Muhammed b. İshâk (ö. 150): Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Medenî tâbiîdir. Onun için Yahyâ b. Main “leyse bihi be's (zararı yok), leyse bi'l-kaviy (kuvvetli değildir), zayıf”, Iclî “sika”, Nesâî “leyse bi'l-kaviy (kuvvetli değildir)” ve İbn Sa'd “sika” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/47.

⁷⁸¹ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 5/133.

⁷⁸² Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 3/463.

2.10.3. ÂiŖe bint Sa'd Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Merdâ	Cenâiz	Menâsik	Daâvât	Fedâill -Kurân
Buhârî	1				
Eb Dâvûd		1	1		1
Tirmizî				1	

ÂiŖe bint Sa'd rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de Merdâ, Cenâiz, Menâsik, Daâvât ve Fedâill'l-Kur'ân kitaplarında birer tane olduğu görölmüŖtür.

ÂiŖe bint Sa'd'ın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Eb Dâvûd'da 3, Buhârî 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 5 olarak tespit edilmiŖtir. Rivayetlerin dördünün sahih, birinin hasen olduğu sonucuna ulaŖılmıŖtır.

2.11. Ammetü Umâra b. Umeyr

Umâra b. Umeyr el-Kâfi'nin halası veya annesidir. Müracaat edilen eserlerde hakkında bilgi bulunmamaktadır. Sadece Umâra b. Umeyr'in 21 Ŗeyhinden bir tanesi olarak yer almıŖtır.⁷⁸³ Fakat ismi veya annesi mi halası mı olduğu hakkında bilgi yoktur. Ümmü Umâra, Hz. ÂiŖe'den hadis rivayet etmiŖ, ondan da Umâra b. Umeyr nakilde bulunmuŖtur. Rivayetleri Nesâi, Eb Dâvûd ve Tirmizî tarafından eserlerine alınmıŖtır.

2.11.1. Ammetü Umâra b. Umeyr'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ammetü Umâra b. Umeyr'in Kütüb-i Sitte'de 5 rivayeti olduğu tespit edilmiŖtir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Helal Kazancın Fazileti" ve "KiŖinin ocuklarının Kazancı" konusunda olduğu görölmüŖtür.

⁷⁸³ Mizzî, *Tehzibl'l-kemâl*, 21/257.

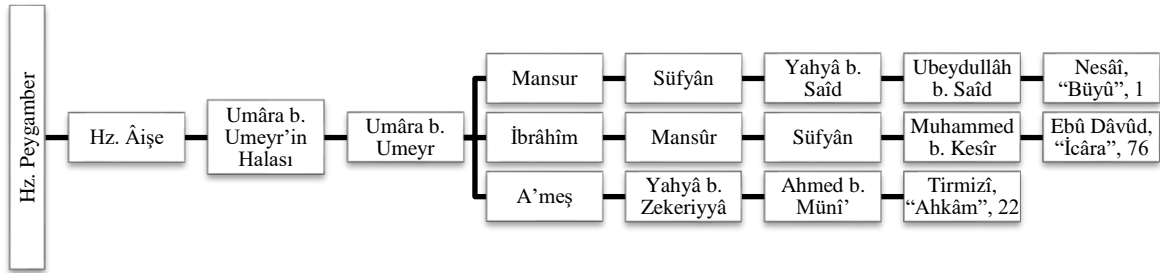
2.11.1.1. Helal Kazancın Fazileti

Kişinin yediği en güzel kazancın kendi kazandığı olduğunu haber veren rivayetler Nesâî, Ebû Dâvûd⁷⁸⁴ ve Tirmizî⁷⁸⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ أَبُو قُدَّامَةَ السَّرْحَسِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَإِنَّ وَلَدَ الرَّجُلِ مِنْ كَسْبِهِ

“Bize Ubeydullâh b. Saîd Ebû Kudâme es-Serahsî haber verdi. Dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd, Süfyân’dan, o da Mansur’dan, o da Umâra b. Umeyr’dan, o da halasından, o da Âişe’den rivayet etti. Âişe (r. anhâ) şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurdu: “Kişinin yediği en güzel kazanç kendi kazandığıdır. Kişinin çocuğu da kendi kazancındandır.” buyurdu.⁷⁸⁶

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Umâra b. Umeyr’in Halası rivayeti Hz. Âişe’den almış, ondan da Umâra b. Umeyr nakletmiştir. Ebû Dâvûd’da yer alan “أَفَاكُلُ مِنْ مَالِهِ” ibaresi ile Umâra b. Umeyr’in halasının sorusu üzerine Hz. Âişe’nin vermiş olduğu cevabın zikredilmiş edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Nesâî “إِنَّ أَطْيَبَ” ve “وَلَدَ الرَّجُلِ”, Ebû Dâvûd “إِنَّ مِنْ أَطْيَبِ” ve “وَوَلَدُهُ” lafızları, Tirmizî’de “إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ” lafızları ile yer almıştır. Lafız farkları manayı değiştirmemektedir.

⁷⁸⁴ Ebû Dâvûd, “İcâra”, 76:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَمِّهِ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فِي جُجْرِي نَبِيٍّ أَفَاكُلُ مِنْ مَالِهِ فَقَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَطْيَبِ مَا أَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَوَلَدُهُ مِنْ كَسْبِهِ

⁷⁸⁵ Tirmizî, “Ahkâm”, 22:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ

⁷⁸⁶ Nesâî, “Büyü”, 1.

Senedde yer alan Umâra b. Umeyr'in halası meçhuldür. Meçhul olmasının sebebi ise kendisinden sadece yeğeni Umâra b. Umeyr'in hadis rivayet etmiş olması ve bu kadın râvinin zatının bilinmemesidir. Fakat kendisinden adalet sahibi olan Umâra b. Umeyr'in rivayet etmiş olması sebebiyle mezkûr rivayet makbul kabul edilmelidir.⁷⁸⁷ Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyet senet açısından sahihtir.

Rivayetten, insanın yediği gıdanın en güzelinin kendi kazancından elde ettiği olduğunu anlaşılmaktadır. Çocuk, evlilik yoluyla babasının kazancı kabul edilmiş ve malının da babasına caiz olduğu ifade edilmiştir. Bu rivayetlerden anne-babanın nafakasının çocukları üzerinde bir borç olduğu sonucu da çıkarılmıştır. Hattâbî bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: “Çocukların, anne-babanın nafakasını temin etmesi vaciptir. İmam Şafîî, anne-babanın fakir olması durumunda çocuklarının nafakalarını temin etmekle mükellef olduğunu söylemiştir. Diğer alimlere göre ise anne-baba zengin de olsa çocukları onlara bakmalıdır.”⁷⁸⁸

Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin aile yapısını derinden etkilediği ve önemli değişimler yaşandığı bir gerçektir. Geniş ailelerin yerini çekirdek aileye bırakması, mimâri olarak da çekirdek aileye yönelik konutların inşası gibi gelişmelerin yaşanmasının yanısıra aile içinde çekişme ve çekememezlikler sebebiyle, büyüklerin aile ortamlarında barındırılmasının zorlaştırdığı görülmektedir. Yaşlıları, aile ortamından kopararak bir huzurevine yerleştirmek, aile büyüklerinin gönül dünyalarında psikolojik yıkımlara sebep olacaktır. İslam, anne-babaya hürmeti emretmiş⁷⁸⁹, Cennet'in kazanılmasını, ana-babanın rızasına bağlayarak⁷⁹⁰, onlar için “*Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı.*”⁷⁹¹ şeklinde dua edilmesini emretmiştir. Dolayısıyla anne-babanın aile ortamından uzaklaştırılarak huzur evlerine bırakılmasına izin vermemiştir. Anne-babanın bakımı hem dinî hem de ahlakî bir

⁷⁸⁷ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 213.

⁷⁸⁸ Azîmâbâdî, *Avnû 'l-ma 'bûd*, 9/323.

⁷⁸⁹ İsrâ, 17/23.

⁷⁹⁰ Müslim, “Birr”, 9.

⁷⁹¹ İsrâ, 17/24.

görevdir. Ancak bakacak kimseleri bulunmayan yaşlılar ve anne-babalar için huzur evleri ya da benzeri kurumların varlığı zaruridir.

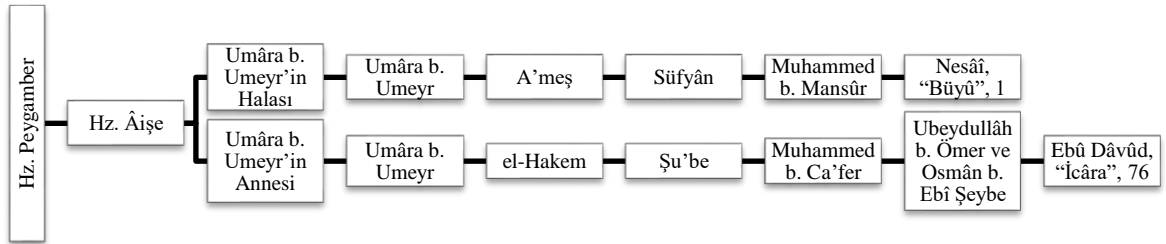
2.11.1.2. Kişinin Çocuklarının Kazancı

Kişinin çocuklarının kazancından faydalanabileceğini haber veren rivayet Nesâî ve Ebû Dâvûd⁷⁹² tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَمَّةٍ لَهَا عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِكُمْ فَكُلُوا مِنْ كَسْبِ أَوْلَادِكُمْ

“Bize Muhammed b. Mansûr haber verdi. Dedi ki: Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki: el-A'meş, İbrâhîm'den, o da o da Umâra b. Umeyr'den, o da halasından, o da Âişe (r. anha)'dan şöyle rivayet etti: Nebî (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Çocuklarınız en iyi kazancınızdır. O halde çocuklarınızın kazancından yiyiniz.”⁷⁹³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Umâra b. Umeyr'in Halası ve annesi rivayeti Hz. Âişe'den almış, ondan da Umâra b. Umeyr nakletmiştir. Ebû Dâvûd'da “وَلَدَ الرَّجُلِ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِهِ فَكُلُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ” lafızları ve Nesâî'de “إِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِكُمْ فَكُلُوا مِنْ كَسْبِ أَوْلَادِكُمْ” lafızları ile yer almıştır.

Yapılan bu inceleme neticesinde senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu 2 rivâyetin, senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

⁷⁹² Ebû Dâvûd, “İcâra”, 76:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمرِ بْنِ مَيْسَرَةَ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ الْمَعْنَى قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ وَلَدَ الرَّجُلِ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِهِ فَكُلُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

⁷⁹³ Nesâî, “Büyü”, 1.

2.11.2. Ammetü Ümmü Umâra Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	5
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Umâra b. Umeyr	5

Ammetü Ümmü Umâra rivayetlerini Hz. Âişe'den almış, kendisinden de Umâra b. Umeyr nakletmiştir.

2.11.3. Ammetü Ümmü Umâra Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kitaplarına göre	Büyû	İcâra	Ahkâm
Nesâî	2		
Ebû Dâvûd		2	
Tirmizî			1

Ammetü Ümmü Umâra rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de Büyû' 2, İcâra 2 ve Ahkâm 1 kitaplarında olduğu görülmüştür. Âişe bint Sa'd'ın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Ebû Dâvûd'da 2, Nesâî 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 5 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin beşinin sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.12. Leylâ

Leylâ, Ümmü Umâra'nın mevlâsıdır ve 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Leylâ, mevlâsı olduğu Ümmü Umâra'dan hadis nakletmiş,

ondan da Habîb b. Yezîd el-Ensârî rivayet etmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî eserine almıştır.⁷⁹⁴

2.12.1. Leylâ'nın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Leylâ'nın Kütüb-i Sitte'de dört rivayeti olduğu ve “Yanında Yemek Yenen Oruçlu Kimse” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

2.12.1.1. Yanında Yemek Yenen Oruçlu Kimse

Yanında yemek yenen oruçlu kimsenin durumunu anlatan rivayet Tirmizî⁷⁹⁵, İbn Mâce⁷⁹⁶ ve Nesâî tarafından tahrir edilmiştir

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ سَمِعْتُ مَوْلَاةً لَنَا يُقَالُ لَهَا لَيْلَى تُحَدِّثُ عَنْ جَدِّهِ أُمِّ عُمَارَةَ بِنْتِ كَعْبِ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَدَّمَتْ إِلَيْهِ طَعَامًا فَقَالَ كَلِي فَقَالَتْ إِنِّي صَائِمَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الصَّائِمَ تُصَلِّي عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ حَتَّى يَفْرُغُوا وَرُبَّمَا قَالَ حَتَّى يَشْبَعُوا

*“Bize Mahmûd b. Gaylân rivayet etti. Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. Bize Şu'be, Habîb b. Zeyd'den haber verdi. Habîb b. Zeyd dedi ki: Mevlamız olan kendisine Leylâ denilen kişiden onun ninesi olan Ümmü Umâra bint Ka'b el-Ensâriyye'den şöyle rivayet ettiğini işittim: Resûlullâh (s.a.v.) Ümmü Umâra'nın evine geldi o da ona yemek ikram etti. Resûlullâh (s.a.v.)'de ona “Sen de ye” buyurdular. Ümmü Umâra, “Ben oruçluyum” dedi. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Oruçlunun yanında yemek yendiği zaman onlar yemeği bırakıncaya kadar veya doyuncaya kadar melekler oruçlu için salât ederler.”*⁷⁹⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁷⁹⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/301; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/308; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/688; a. mlf., *Takrîb*, 670.

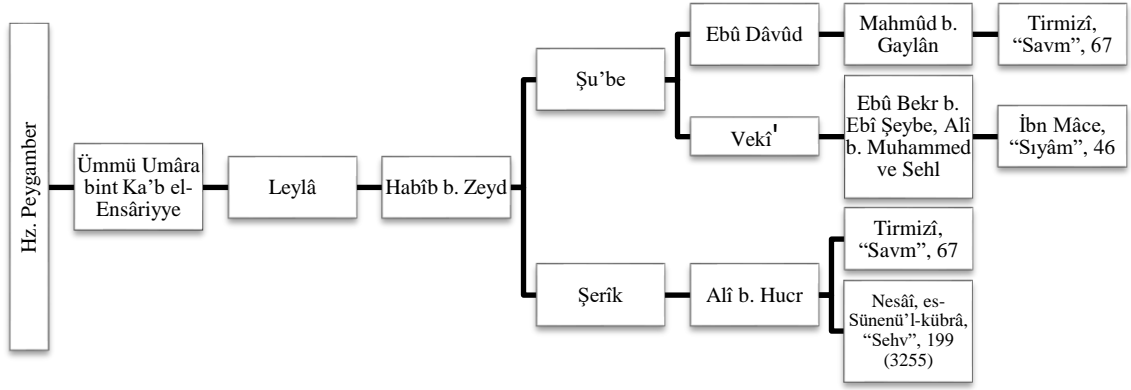
⁷⁹⁵ Tirmizî, “Savm”, 67:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَجْرٍ أَخْبَرَنَا شَرِيكَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ لَيْلَى عَنْ مَوْلَاتِهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الصَّائِمُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ الْمَغَاطِيرُ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ

⁷⁹⁶ İbn Mâce, “Siyâm”, 46:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَسَهْلٌ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ امْرَأَةٍ يُقَالُ لَهَا لَيْلَى عَنْ أُمِّ عُمَارَةَ قَالَتْ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأْنَا إِلَيْهِ طَعَامًا فَكَانَ يَعْضُ مِنْ عِنْدِهِ صَائِمًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّائِمُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ الطَّعَامُ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ

⁷⁹⁷ Tirmizî, “Savm”, 67.

Leylâ rivayetleri Ümmü Umâra bint Ka'b el-Ensâriyye'den almış, ondan da Habîb b. Zeyd nakletmiştir. Tirmizî ilk rivayette “ دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَدَمَتْ إِلَيْهِ طَعَامًا فَقَالَ كُلِّي فَقَالَتْ إِنِّي ” صَائِمَةٌ ” lafızları, İbn Mâce “ فَقَرَّبْنَا إِلَيْهِ طَعَامًا فَكَانَ بَعْضُ مَنْ عِنْدَهُ صَائِمًا ” lafızlarıyla Hz. Peygamber'in Ümmü Umâra'nın yanına geldiği ve oruçlu kimselerin olduğu ifade edilmiştir. Hz. Peygamber Tirmizî birinci rivayette “ إِنَّ الصَّائِمَ تُصَلِّي عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ ” İbn Mâce'de “ حَتَّى يَفْرُغُوا وَرَبِّمَا قَالَ حَتَّى يَشْبِعُوا ”, ikinci rivayette sadece “ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ الْمَفَاطِيرُ صَلَّتْ عَلَيْهِ ”, İbn Mâce'de “ الصائم إذا أكل عنده الطعام صلت عليه الملائكة ”, Nesâî'de “ الصائم إذا أكل عنده ” “صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ” buyurmuştur.

Yanında yemek yenen oruçlu kimseye meleklerin dua ettiğini bildiren merfû olan Şu'be'nin iki rivayeti sahihtir. Senesinde yer alan Şerîk'in⁷⁹⁸ hıfzının cerh edilmesi sebebiyle 2 rivâyet senet açısından hasendir. Bu 2 rivayet, hasen olmakla beraber diğer 2 rivayet vesilesi ile sahih liğayrihîdir.

“تُصَلِّي عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ” Onun için dua, istiğfar ederler, “إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ” canı yemek yemeği çok ister, oruç onu zorlar, anlamındadır.⁷⁹⁹ Bu rivayette, orucun zor bir ibadet olduğuna ve oruçlunun bu zorluğa sabrettiğinde mükafatının çok olduğuna işaret vardır. Hz. Peygamber'in oruçlu olmayıp, Ümmü Umâra'nın oruçlu olmasından, bu olayın Ramazan dışında bir gün yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu rivayetten yola çıkarak nafil oruç tutan kimsenin yanında yeyip içilebilir denilebilir. Ancak Ramazan günlerinde

⁷⁹⁸ Şerîk (ö. 177): Şerîk b. Abdillâh b. Ebî Şerîk tebei't-tâbiündendir. Onun için Nesâî “leyse bihî be's”, Cevzâî “seyyiü'l-hıfz”, Ebû Abdillâh “sadûk, hatası çok olabilir” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/202.

⁷⁹⁹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 3/417.

mazeretsiz olarak oruç tutmamanın büyük günah olduğu⁸⁰⁰ bilincinde olan Müslüman, mazeretli olarak oruç tutamadığı zamanlarda da açıktan yeyip içmekten imtina etmelidir.

2.12.2. Leylâ Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ümmü Umâra	4
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Habîb b. Zeyd	4

Leylâ rivayetleri ninesi Ümmü Umâra'dan almış, kendisinden de mevlâsı olduğu Habîb b. Zeyd nakletmiştir. Leylâ'nın hadis rivayetinde aile faktörünün önemli olduğu görülmektedir.

2.12.3. Leylâ Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Leylâ'nın rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde Savm/Sıyâm 4, Sehv 1 rivayet olduğu tespit edilmiştir. Leylâ'nın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Tirmizî'de 2, İbn Mâce'de 1 ve Nesâî'de 1 olmak üzere 4 olarak tespit edilmiştir. Rivayetlerin 3 tanesi sahih lizâtihi ve 1'i sahih ligayrihi'dir.

2.13. Mercâne

Hiz. Âişe'nin mevlâsı olan Alkâme b. Ebî Alkâme'nin annesi ve 3. tabakadan olup tâbiinin vasatındandır (Orta yaşlı tabiiler tabakası). Künyesi Ümmü Alkâme'dir. Mercâne Hiz. Âişe ve Muâviye b. Ebî Süfyân'dan rivayet almış, kendisinden de sadece oğlu Alkâme b. Ebî Alkâme hadis rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Buhârî

⁸⁰⁰ Ebû Dâvûd, "Savm", 38.

“Namazda Ellerin Kaldırılması” kitabında Mercâne’nin hadislerini tahrir etmiştir.⁸⁰¹ İbn Hibbân *es-Sikât*’ta adını zikretmiştir.⁸⁰² Iclî ve İbn Hacer onun için “makbûl” demiştir.⁸⁰³

2.13.1. Mercâne’nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Mercâne’nin Kütüb-i Sitte’de dört rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Hicr Bölgesinde Namaz Kılmak Kâbe’de Kılmak Gibidir” ve “Bakî Kabristanı’nda Dua” konularında olduğu görülmüştür.

2.13.1.1.Hicr Bölgesinde Namaz Kılmak Kâbe’de Kılmak Gibidir

Hicr bölgesinde namaz kılmanın Kâbe’de kılmak gibi olduğunu haber veren rivayetler Tirmizî, Ebû Dâvûd⁸⁰⁴ ve Nesâî⁸⁰⁵ tarafından tahrir edilmiştir

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أُجِبُّ أَنْ أَدْخُلَ الْبَيْتَ فَأُصَلِّيَ فِيهِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي فَأَدْخَلَنِي الْحِجْرَ فَقَالَ صَلِّ فِي الْحِجْرِ إِنْ أَرَدْتَ دُخُولَ الْبَيْتِ فَإِنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنَ الْبَيْتِ وَلَكِنَّ قَوْمَكَ اسْتَقْصَرُوهُ جِئْنَا الْكَعْبَةَ فَأَخْرَجُوهُ مِنَ الْبَيْتِ

“Bize Kuteybe rivayet etti. Bize Abdülazîz b. Muhammed, Alkâme b. Ebî Alkâme’den, o da annesinden, o da babasından, o da Aîşe’den rivayet etti. Aîşe (r. anha) şöyle dedi: Kâbe’ye girmeyi ve orada namaz kılmayı çok arzu ederdim. Resûlullâh (s.a.v.) elimden tutarak beni Hicr denilen yere soktu ve şöyle buyurdu: “Kâbe’ye girmek istiyorsan Hicr’de namaz kıl çünkü orası Kâbe’den bir parçadır. Kavmin, Kâbe’yi yaparken malzeme eksikliğinden dolayı Hicr’i Kâbe’den ayırdı ve ayrı bir yer haline getirdi.”⁸⁰⁶

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁸⁰¹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/304; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/610; İbn Hacer *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/688.

⁸⁰² İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/466.

⁸⁰³ Iclî, *Ma’rifetü’s-şikât*, 2/461; İbn Hacer, *Takrîb*, 670.

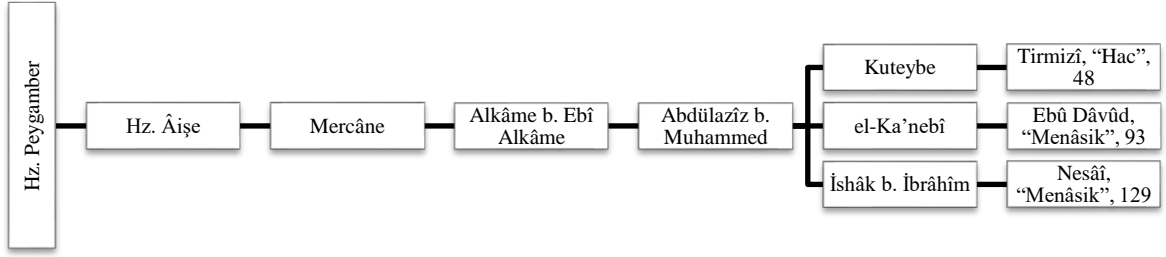
⁸⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 93:

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ أُجِبُّ أَنْ أَدْخُلَ الْبَيْتَ فَأُصَلِّيَ فِيهِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي فَأَدْخَلَنِي فِي الْحِجْرِ فَقَالَ صَلِّ فِي الْحِجْرِ إِذَا أَرَدْتَ دُخُولَ الْبَيْتِ فَإِنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنَ الْبَيْتِ فَإِنَّ قَوْمَكَ اسْتَقْصَرُوا جِئْنَا الْكَعْبَةَ فَأَخْرَجُوهُ مِنَ الْبَيْتِ

⁸⁰⁵ Nesâî, “Menâsik”, 129:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَلْقَمَةُ بْنُ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أُجِبُّ أَنْ أَدْخُلَ الْبَيْتَ فَأُصَلِّيَ فِيهِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي فَأَدْخَلَنِي الْحِجْرَ فَقَالَ إِذَا أَرَدْتَ دُخُولَ الْبَيْتِ فَصَلِّ هَا هُنَا فَإِنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنَ الْبَيْتِ وَلَكِنَّ قَوْمَكَ اسْتَقْصَرُوا حَيْثُ بَنَوْهُ

⁸⁰⁶ Tirmizî, “Hac”, 48.

Mercâne rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden de oğlu Alkâme b. Ebî Alkâme nakletmiştir. Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da "صَلِّي فِي الْحَجْرِ" lafızları ile Nesâî'de "فصلي ها هنا" lafızlarıyla, şart edatı Tirmizî'de إن ve Ebû Dâvûd ve Nesâî'de إذا olarak, Ebû Dâvûd'da "اَقْتَصِرُوا حَيْثُ بَنَوْا الْكَعْبَةَ", Tirmizî'de "اَقْتَصِرُوا حَيْثُ بَنَوْا الْكَعْبَةَ" ve Nesâî'de "اَقْتَصِرُوا حَيْثُ بَنَوْا" lafızları ile tahrir edilmiştir. Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da "فَأَخْرَجُوهُ مِنَ الْبَيْتِ" ziyadesi vardır.

Senedlerde yer alan Abdülazîz b. Muhammed'in⁸⁰⁷ hafızası sebebiyle cerh edilmiş olduğu için 3 rivâyetin senet açısından hasen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rivayet Buhârî⁸⁰⁸ ve Müslim'in⁸⁰⁹ de eserlerinde yer almaktadır. (فإنما هو قطعة من البيت) ibaresinden Hicr'in Kâbe'den bir parça olduğu anlaşılmaktadır. (ولكن قومك استقصروه) ibaresi "Kâbe'nin Kureyş Kabilesi'nin yaptığı tamir esnasında malzeme yetmediği için bu kısım binanın dışında bırakılmıştır." anlamındadır.⁸¹⁰

2.13.1.2. Bakî Kabristanı'nda Dua

Hz. Peygamber'in Bakî kabristanına dua emek için gittiğini bildiren rivayet Nesâî tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ وَالْحَارِثُ بْنُ مَسْكِينٍ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ وَاللَّفْظُ لَهُ عَنْ ابْنِ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي
مَالِكٌ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَلَيْسَ ثِيَابُهُ
نَمَّ حَرَجَ قَالَتْ فَأَمَرْتُ جَارِيَّتِي بَرِيرَةَ تَتَّبِعُهُ فَتَبِعَتْهُ حَتَّى جَاءَ الْبَيْعَ فَوَقَفَ فِي أَذْنَاهُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقِفَ نَمَّ

⁸⁰⁷ Abdülazîz b. Muhammed (ö. 186): Abdülazîz b. Muhammed b. Ubeyd, tebei't-tabiîndendir. İbn Maîn "sika, hüccet, leyse bihî be's", Nesâî "leyse bi kaviy", Ebû Zür'a "seyyiü'l-hıfz, hafızasından rivayet ettiğinde olabilir" demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/593.

⁸⁰⁸ Buhârî, Hac", 41.

⁸⁰⁹ Müslim, "Hac", 1333.

⁸¹⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 3/524.

أَنْصَرَفَ فَسَبَقَتْهُ بَرِيرَةُ فَأَخْبَرْتَنِي فَلَمْ أَذْكَرْ لَهُ شَيْئًا حَتَّى أَصْبَحْتُ ثُمَّ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ إِنِّي بُعِثْتُ إِلَى
أَهْلِ النَّبِيِّ لِأُصَلِّيَ عَلَيْهِمْ

“Bana Muhammed b. Seleme ve el-Hars b. Miskîn ona kıraat edilerek ve onu dinleyerek ve lafzı ona ait olarak İbnü'l-Kâsım'dan haber verdi. Dedi ki: Bana Mâlik, Alkâme b. Ebî Alkâme'den, o da annesinde rivayet etti. (Mercâne'nin) Âişe (r. anha)'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle diyordu: “Resûlullâh (s.a.v) bir gece kalktı. Elbisesini giydi sonra dışarı çıktı. Ben de cariyem Berîre'ye, Resûlullâh (s.a.v)'i takip etmesini emrettim. O da Resûlullâh (s.a.v), Baki mezarlığına kadar takip etti. Resûlullâh (s.a.v), Baki mezarlığının alt tarafında Allah'ın dilediği kadar bir zaman durdu. Sonra geriye döndü. Cariyem ondan önce dönüp geldi ve olanları bana haber verdi. Sabah oluncaya kadar Resûlullâh (s.a.v)'e bir şey söylemedim, daha sonra gece olan olayı anlattım. ‘Ben, Bakî kabristanındakilere dua etmek üzere gönderilmişim.’ buyurdu.”⁸¹¹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Mercâne (Annesi) → Alkâme b. Ebî Alkâme (Oğlu) → Mâlik → İbnü'l-Kâsım → Muhammed b. Seleme ve el-Hars b. Miskîn → Nesâî

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Bu olayda, Hz. Peygamber'in peygamber olması dışındaki aile hayatına dair bir örnek görülmektedir. İnsanda var olan kıskançlık duygusunun eşler arasında da olması pek tabidir. Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'i kıskandığı bilinmektedir.⁸¹² O gece de Hz. Peygamber'in diğer hanımlarının yanına gitme ihtimali, Hz. Âişe'yi Hz. Peygamber'i takip ettirmeye sevk etmiş olabilir. Bu ve benzeri rivayetler şerh edilirken, insanda fitrî olarak bulunan kıskançlık duygusunun, kadınlara has bir zafiyet olarak anlatılması son derece yanlıştır.

2.13.2. Mercâne Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre

Dağılımı

Hoca Adı

Hz. Âişe

Rivayet Adedi

4

Râvi Adı

Rivayet Adedi

⁸¹¹ Nesâî, “Cenâiz”, 103.

⁸¹² Müslim, “Fedâilü's-Sahâbe”, 74-76.

Mercâne rivayetleri Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. ÂiŖe'den almıŖ, kendisinden de Alkâme b. Ebî Alkâme nakletmiŖtir. Mercâne'nin hadis naklinde aile iliŖkilerinin önemli bir yer tuttuğu görölmektedir.

2.13.3. Mercâne Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Mercâne'nin rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Hac/Menâsik 4 ve Cenâiz 1 rivayet olduğu görölmüŖtür. Mercâne'nin Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Nesâi'de 2, Ebû Dâvûd'da 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 4 olarak tespit edilmiŖtir. Rivayetlerin üç tanesi hasen, biri de sahihtir.

2.14. Müseyke el-Mekkiyye

Müseyke el-Mekkiyye, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaŖlı tabiîler tabakası). Hz. ÂiŖe'den hadis nakletmiŖ, ondan da oğlu Yûsuf b. Mâhek hadis nakletmiŖtir. İbn Hacer "hali bilinmiyor", İbn Huzeyme "Oğlu Yûsuf'tan baŖka rivayetini ezberlemedim. Cerh ve adalet durumunu bilmiyorum." demiŖtir. Müseyke'nin rivayetlerini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce eserlerine almıŖtır.⁸¹³

2.14.1. Müseyke el-Mekkiyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Müseyke el-Mekkiyye'nin Kütüb-i Sitte'de 4 rivayeti olduğu tespit edilmiŖtir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Minâ'da Konaklama" konusunda olduğu görölmüŖtür.

⁸¹³ Mizzi, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/307; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/610; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrût: Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, 2002), 9/500; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/688; a. mlf., *Takrîb*, 670.

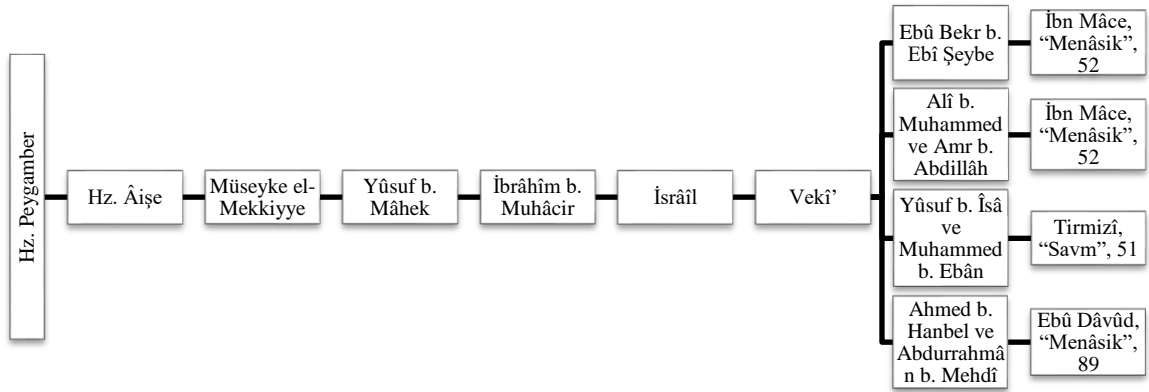
2.14.1.1.Minâ'da Konaklama

Hiz. Peygamber'in Minâ'nın konaklama yeri olduğunu bildiren rivayet Tirmizî⁸¹⁴, Ebû Dâvûd⁸¹⁵ ve İbn Mâce⁸¹⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا قَالَ لَا مَنَى مَنَاخُ مَنْ سَبَقَ

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Vekî', İsrâîl'den, o da İbrâhîm b. Muhâcîr'den, o da Yûsuf b. Mâhek'ten, o da annesinden, o da Âişe (r. anhâ)'dan rivayet etti. Âişe şöyle demiştir: Ben, “Yâ Resûlallah biz senin için Minâ'da bir ev yaptırmayalım mı? dedim. O: “Hayır! Minâ, önce varan kimsenin konaklama yeridir.” buyurdu.⁸¹⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Müseyke el-Mekkiyye rivayeti Hz. Âişe'den almış, kendisinden de oğlu Yûsuf b. Mâhek nakletmiştir. İbn Mâce bir tarikte “أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا”, diğerk tarikte “أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا يُطَلُّكَ”, Tirmizî “أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا يُطَلُّكَ بِمِنَى”, Ebû Dâvûd'da “أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا أَوْ بِنَاءٍ يُطَلُّكَ” “أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا أَوْ بِنَاءٍ يُطَلُّكَ مِنْ الشَّمْسِ فَقَالَ لَا إِمْنَا هُوَ مَنَاخُ مَنْ سَبَقَ” lafızları ile tahrir edilmiştir. Ebû Dâvûd'da cevap farklı olarak “

⁸¹⁴ Tirmizî, “Savm”, 51:

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَيْسَى وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ قَالَا حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ أُمِّهِ مُسَيِّكَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا يُطَلُّكَ بِمِنَى قَالَ لَا مَنَى مَنَاخُ مَنْ سَبَقَ

⁸¹⁵ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 89:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا أَوْ بِنَاءٍ يُطَلُّكَ مِنْ الشَّمْسِ فَقَالَ لَا إِمْنَا هُوَ مَنَاخُ مَنْ سَبَقَ إِلَيْهِ

⁸¹⁶ İbn Mâce, “Menâsik”, 52:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَعَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَا حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ عَنْ أُمِّهِ مُسَيِّكَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نَبِيَّ لَكَ بِمِنَى بَيْتًا يُطَلُّكَ قَالَ لَا مَنَى مَنَاخُ مَنْ سَبَقَ

⁸¹⁷ İbn Mâce, “Menâsik”, 52.

”مَنْ سَبَقَ إِلَيْهِ“ lafızları ile yer almıştır.

Müseyke el-Mekkiyye Hz. Âişe’den nakletmiş, kendisinden de oğlu Yûsuf b. Mâhek nakletmiştir. Minâ’da konaklama ilgili rivayetler Hz. Peygamber’den sonra altı tabaka bir râvi tarafından nakledilmesi sebebiyle ferd/garibdir. Rivayetlerin senedinde yer alan Müseyke el-Mekkiyye’den sadece oğlu hadis rivayet ettiği için meçhulü’l-hâl olmalıdır. Senedde yer alan diğer râvilerin en azından sadûk olmaları sebebiyle dört rivayetin sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Rivayet, hiç kimsenin Minâ’da kendisine özel bina yaptırmasının caiz olmadığına işaret etmektedir. Minâ, taşlamanın yapıldığı, hedy kurbanının kesildiği, tıraş olunan ibadet mekânıdır. Bu alana bina inşa edilirse hacılara dar gelir. Ebû Hanife’ye göre Harem bölgesinde durmak helal olmayıp ve burada mülkiyet sahibi olmak da caiz değildir.⁸¹⁸

2.14.2.Müseyke el-Mekkiyye Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	4
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Yûsuf b. Mâhek (Oğlu)	4

Müseyke el-Mekkiyye rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber’in zevcesi Hz. Âişe’den almış, kendisinden de oğlu Yûsuf b. Mâhek nakletmiştir. Müseyke el-Mekkiyye’nin hadis naklinde aile ilişkilerinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

2.14.3.Müseyke el-Mekkiyye Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Müseyke el-Mekkiyye’nin rivayetlerinin Kütübi-i Sitte’de Menâsik kitabında 4 rivayeti olduğu görülmüştür. Müseyke el-Mekkiyye’nin Kütüb-i Sitte’deki rivâyet sayısı

⁸¹⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü ’l-ahvezî*, 3/529; Azîmâbâdî, *Avnü ’l-ma’bûd*, 5/349.

İbn Mâce'de 2, Ebû Dâvûd'da 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 4 olarak tespit edilmiştir. Bu incelenen dört rivayet sahihtir.

2.15. Müsse el-Ezdîyye

Müsse el-Ezdîyye Ümmü Büsse, 3. tabakadan olup tâbîinin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Ümmü Seleme'den hadis nakletmiş, kendisinden de Ebû Sehl Kesîr b. Ziyâd hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî eserlerine almıştır.⁸¹⁹

2.15.1. Müsse el-Ezdîyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Müsse el-Ezdîyye'nin Kütüb-i Sitte'de 4 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Nifâs Müddeti” konusunda olduğu görülmüştür.

2.15.1.1. Nifâs Müddeti

Doğum sonrası nifâs müddetini haber veren rivayetler Tirmizî, Ebû Dâvûd⁸²⁰ ve İbn Mâce⁸²¹ tarafından tahrir edilmiştir.

⁸¹⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/305; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/113; İbn Hacer, *Takrîb*, 670; a. mlf., İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/688.

⁸²⁰ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 119:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ أَبِي سَهْلٍ عَنْ مَسَّةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَتْ النُّفْسَاءُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَعْفُدُ بَعْدَ نَفْسِهَا أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَكُنَّا نَطْلِي عَلَى وَجْهِهَا بِالْوَرَسِ تَعْنِي مِنَ الْكَلْبِ

⁸²¹ İbn Mâce, “Tahâret”, 128:

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا شَجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ أَبِي سَهْلٍ عَنْ مَسَّةَ الْأَرْدِيَّةِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَتْ النُّفْسَاءُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَجْلِسُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَكُنَّا نَطْلِي وَجْهَهَا بِالْوَرَسِ مِنَ الْكَلْبِ

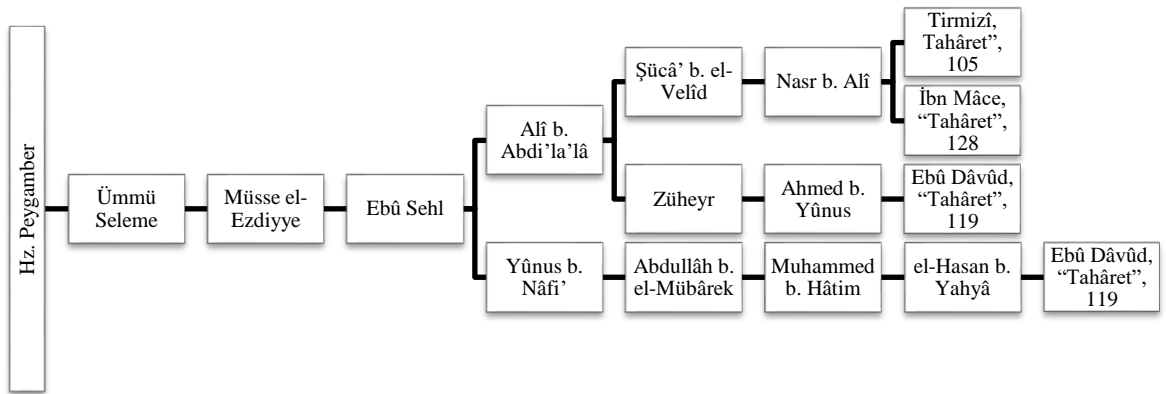
Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 119:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بَحْبِيٍّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ يَعْنِي خَبِيَّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يُونُسَ بْنِ نَافِعٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ حَدَّثَنِي الْأَرْدِيَّةُ يَعْنِي مَسَّةَ قَالَتْ حَجَّجْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَقُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ سَمْرَةَ بْنَ جُنْدُبٍ يَأْمُرُ النِّسَاءَ بِقُضِيِّنَ صَلَاةَ الْمَجْبُوضِ فَقَالَتْ لَا يَقْضِينَ كَانَتْ الْمَرْأَةُ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ تَعْفُدُ فِي النِّفَاسِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً لَا يَأْمُرُهَا النَّبِيُّ ﷺ بِقُضَاءِ صَلَاةِ النِّفَاسِ

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ أَبُو بَدْرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ أَبِي سَهْلٍ عَنْ مُسَّةَ الْأَزْدِيَّةِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَتْ النَّفْسَاءُ تَجْلِسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَكُنَّا نَطْلِي وَجُوهَنَا بِالْوَرَسِ مِنَ الْكَلْفِ

“Bize Nasr b. Alî el-Cehdamî rivayet etti. Bize Şücâ’ b. el-Velîd Ebû Bedr, Alî b. Abdi’la’lâ’dan, o da Ebû Sehl’den, o da Müsse el-Ezdiyye’den, o da Ümmü Seleme’den rivayet etti. Ümmü Seleme (r. anha) şöyle demiştir: “Resûlullâh (s.a.v.) döneminde loğusa kadın kırk gün namaz kılmaksızın evinde otururdu. Yüzümüzde meydana gelen lekeleri gidermek için yüzlerimize vers sürerdik.”⁸²²

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Müsse el-Ezdiyye rivayetlerini Ümmü Seleme’den almış, kendisinden de Ebû Sehl Kesîr b. Ziyâd nakletmiştir. Ebû Dâvûd’un Alî b. Abdi’la’lâ senedli rivayeti, Tirmizî ve İbn Mâce rivayetleri arasında kayda değer bir lafız farkı yoktur. Ebû Dâvûd’un diğer rivayeti Müsse’nin Ümmü Seleme’ye, Semura bint Cündeb’in kadınlara hayızlıyken kılınamayan namazları kaza etmeleri gerektiğini söylemesini haber vermesi üzerine “ لَا يَقْضِينَ كَانَتْ الْمَرْأَةُ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ تَقْعُدُ فِي النَّفَاسِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً لَا يَأْمُرُهَا النَّبِيُّ ﷺ بِقَضَاءِ صَلَاةٍ ” şeklinde verdiği karşılıktır. Bu rivayette nifâs süresi “أَرْبَعِينَ لَيْلَةً” olarak bulunmaktadır. Diğer üç rivayette bu süre “أَرْبَعِينَ يَوْمًا”dır. Muttasıl bir senedle rivayet edilen hadislerin senedinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 4 hadis senet açısından sahihtir.

Rivayetten nifâsın azami süresinin kırk gün olduğu anlaşılmaktadır. Ulemânın ekserisinin görüşü bu merkezdedir. Ömer b. el-Hattâb, İbn Abbâs, Enes b. Mâlik, Süfyân-ı Sevrî, Ebû Hanife, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye gibi alimlerin çoğunun

⁸²² Tirmizî, Tahâret”, 105.

görüşü böyledir. Şa'bî, Atâ ve Şafî'ye göre azami müddeti iki aydır. İmam Mâlik'in görüşü de böyleyken daha sonra bu görüşünden dönmüş ve nifasın azami süresi için bir sınır koymamıştır. Mâlik'in ashâbı ise İmam Mâlik'in ilk görüşünü benimsemişlerdir. Hz. Peygamber'den gelen bir rivayete⁸²³ göre nifas kırk günden fazla devam ederse kırk gün sonra gusleder ve daha sonrası için özürlü olur. “تعدد” İbaresini nifas olan kimsenin namaz kılmayacağı ve oruç tutmayacağını ifade etmektedir. “الورس” kadınların hamilelikten dolayı yüzlerinde çıkan beneklerin üzerine sürdükleri Yemen'de yetişen sarı renkte bir bitkidir.⁸²⁴ Ümmü Seleme'nin vermiş olduğu cevaptan hayız ve nifas halinde kılınamayan namazların sonradan kaza edilmeyeceği anlaşılmaktadır.

2.15.2. Müsse el-Ezdiyye Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ümmü Seleme	4
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ebû Sehl	4

Müsse el-Ezdiyye rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de Ebû Sehl Kesîr b. Ziyâd nakletmiştir.

2.15.3. Müsse el-Ezdiyye Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Müsse el-Ezdiyye'nin rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de Tahâret kitabında 4 rivayeti olduğu görülmüştür. Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Ebû Dâvûd'da 2, İbn

⁸²³ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5/219:

حدثنا محمد بن منير قال ثنا إبراهيم الجشاش قال ثنا غسان بن مالك قال ثنا عنبسة بن عبد الرحمن القرشي ثنا العلاء بن كثير الدمشقي عن مكحول عن أبي الدرداء وأبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تنتظر النساء أربعين يوما إلا أن ترى الطهر قبل ذلك فإن بلغت أربعين يوما ولم ترى الطهر فلتغتسل وهي بمنزلة المستحاضة

⁸²⁴ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/104; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 1/345; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 1/363.

Mâce'de 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 4 olarak tespit edilmiştir. İncelenen dört rivayet sahihtir.

2.16. Ümmü Külsûm bint Ebû Bekr (ö. 58/678'den sonra)

Ümmü Külsûm bint Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe b. Âmir b. Ka'b'ın babası Hz. Ebû Bekr, annesi Habîbe bint Hârice'dir. Hz. Ebû Bekr, annesi hamileyken vefat etmiştir.⁸²⁵ Tâbiînün kibarındandır. Kız kardeşi Hz. Âişe'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Ümmü Külsûm'den hadis rivayet edenler arasında oğlu İbrâhim b. Abdîrahman b. Abdillâh b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî, Talha b. Yahyâ b. Talha, Abdullâh b. Ubeyd b. Umeyr, Cübeyr b. Habîb, Lût b. Ebû Yahya ve Muğîre b. Hakîm es-San'ânî gibi isimler vardır. "Sika" olarak nitelendirilmiştir.⁸²⁶

Hz. Ebû Bekr ölüm döşeğinde annesi Ümmü Külsûm'e hamile iken Hz. Âişe'ye iki kız kardeşinden bahsetmiştir. Hz. Âişe bir kız kardeşi bulunduğunu, onun da Esmâ olduğunu söyleyip diğerinin kim olduğunu sormuş, bunun üzerine Hz. Ebû Bekr doğacak çocuğunun kız olacağını tahmin ettiğini söylemiştir.⁸²⁷

Ümmü Külsûm, Talha b. Ubeydillâh ile evlendi. Bu evliliğinden Zekeriyâ, Yûsuf ve Âişe bint Talha isimli üç çocuğu dünyaya geldi. İki oğlu küçük yaşta vefat ettiler. Talha b. Ubeydillâh da Cemel günü vefat etmiştir. Ata' Ümmü Külsûm'ün bu iddet döneminde Hz. Âişe ile hac yolculuğuna çıktığını haber vermiştir. Ümmü Külsûm daha sonra Abdurrahman b. Abdillâh ile evlendi. Bu evlilikten İbrâhîm el-Ahves, Mûsâ, Ümmü Humeyd ve Ümmü Osmân isimli çocukları dünyaya geldi. Hz. Âişe, Sâlim b. Abdillâh'ı emzirmesi için kız kardeşine göndermiştir. Ümmü Külsûm, Sâlim'i üç defa emzirmiş ve daha sonra hastalanmıştır.⁸²⁸

⁸²⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/380.

⁸²⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/380; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/700; a.mlf., *Takrîb*, 675.

⁸²⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/381.

⁸²⁸ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, 11/429.

Ümmü Külsûm'ün rivayet ettiği hadisler Buhârî'nin “Edeb” adlı eserinde, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî'de yer almaktadır.⁸²⁹ Ebû Nuaym ve İbn Mende gibi bazı kişiler Ümmü Külsûm'ü sahâbî diye tanıtmışlardır. Fakat onun, Hz. Ebû Bekr'in vefatından sonra doğduğu bilindiğinden bu konuda hata yapmışlardır.⁸³⁰

2.16.1.Ümmü Külsûm bint Ebû Bekr'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Külsûm bint Ebû Bekr'in Kütüb-i Sitte'de üç rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Yatsı Namazının Son Vakti”, “Kapsamlı Bir Dua” ve “Karı Kocaya Guslün Vacip Olması” konularında olduğu görülmüştür.

2.16.1.1.Yatsı Namazının Son Vakti

Yatsı namazının son vaktini haber veren rivayet Müslim ve Nesâî⁸³¹ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرِ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَالْفَاظُهُمْ مُتَّفَارِقَةً قَالُوا جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْمُغْبِرَةُ بْنُ حَكِيمٍ عَنْ أُمِّ كَلْبُومٍ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ حَتَّى ذَهَبَ عَامَةُ اللَّيْلِ وَحَتَّى نَامَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى فَقَالَ إِنَّهُ لَوْ قَفَّهَا لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَيَّ أُمَّتِي

“Bana İshâk b. İbrâhîm ve Muhammed b. Hâtim, ikisi birden Muhammed b. Bekr'den rivayet ettiler. Yine bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Yine bana Haccâc b. eş-Şâir ile Muhammed b. Râfi' de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzâk rivayet etti. Hepsinin lâfızları birbirine yakındır. Bu râviler beraber; bize 'İbn Cüreyc rivayet etti.' dediler, İbn Cüreyc dedi ki: Bana el- Muğîra b.

⁸²⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/381.

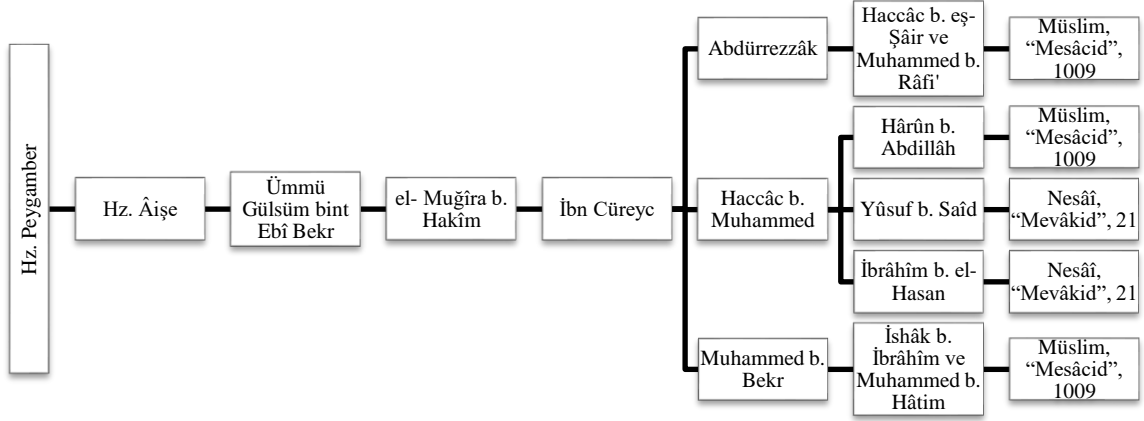
⁸³⁰ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/700.

⁸³¹ Nesâî, “Mevâkid”, 21:

أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَأَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْمُغْبِرَةُ بْنُ حَكِيمٍ عَنْ أُمِّ كَلْبُومٍ ابْنَةَ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ حَتَّى ذَهَبَ عَامَةُ اللَّيْلِ وَحَتَّى نَامَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى وَقَالَ إِنَّهُ لَوْ قَفَّهَا لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَيَّ أُمَّتِي

Hakîm, Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr'den haber verdi. Ümmü Gülsüm de Muğîra'ya, Aişe'den haber verdi. Aişe şöyle dedi: "Bir gece Nebî (s.a.v) yatsı namazını gecenin geç vakitlerine geciktirdi. O derecede ki gecenin çoğu gitti ve mescide gelenler uyudu. Sonra (mescide) çıkarak namazı kıldırды ve: 'Bu namazın vakti işte budur. (Ama) ümmetime meşakkat vermiş olmasam' buyurdu." 832

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Rivayetler Ümmü Külsüm'ün kardeşi Hz. Âişe tarafından merfû olarak rivayet edilmiştir. Ümmü Külsüm'den Muğîra b. Hakîm rivayet etmiştir. Müslim ve Nesâî'in rivayetinde İbn Cüreyc müşterek râvi olup, farklı isnadlar müşterek râviden itibaren bir arada verilmiştir. Böylece isnadın ve metnin tekrar edilmesi zarureti de ortadan kalkmıştır. Müslim ve Nesâî rivayetlerinde lafız farkı yoktur. Muttasıl bir senedle rivayet edilmiş olup senedinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivayet senet açısından sahihtir.

عَامَّةُ اللَّيْلِ Hz. Peygamber'in yatsı namazını son vaktine ertelemiş olduğu anlamına gelmektedir. Fakat Hz. Peygamber ümmete zor geleceğini bildiği için merhametinden dolayı çoğunlukla takdim ediyordu. ذَاتَ لَيْلَةٍ ifadesi Hz. Peygamber'in yatsıyı çoğunlukla ilk vaktinde kıldığına delildir. Âlimler yatsının ilk vaktinin mi yoksa son vaktinin mi daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. Selefte ait iki meşhur görüş vardır. Mâlikî ve Şâfiîler bu hadisle ihticac etmiş ve yatsıyı geciktirmenin daha faziletli olduğunu söylemiştir. Yatsının takdiminin faziletli olduğu görüşünde olanlar, Hz. Peygamber'in genellikle ilk vaktinde kıldığını, bir mazereti, meşguliyeti olanlar için

⁸³² Müslim, "Mesâcid", 1009.

namazın daha geç vakitte kılınmasının caiz olacağını göstermek için tehir ettiğini söylemiştir.⁸³³

2.16.1.2.Kapsamlı Bir Dua

Hiz. Peygamber'in Hiz. Âişe'ye öğrettiği bir dua şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنِي جَبْرِ بْنُ حَبِيبٍ عَنْ أُمِّ كَلْبُومٍ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَّمَهَا هَذَا الدُّعَاءَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ وَمَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ وَمَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرٍ مَا سَأَلْتُكَ وَعَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَادَ بِهِ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَأَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ كُلَّ قَضَاءٍ قَضَيْتَهُ لِي خَيْرًا

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Affân rivayet etti. Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. Bana Cebr b. Habîb, Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr'den, o da Âişe'den haber verdiğiine göre Resûlullâh (s.a.v) kendisine şu duayı öğretmiştir: “Allah'im! Şüphesiz ben senden hayrın her çeşidinden isterim, acil olanı, acil olmayanı, bilebildiğim hayrı ve bilemediğim hayrı. Acil olan ve acil olmayan, bilebildiğim ve bilemediğim şerrin hepsinden sana sığınırım. Allah'im! Senin kulun ve Nebî'nin senden istediği hayırdan ben de isterim ve senin kulun ve Nebî'nin sana sığındığı şerlerden sana ben de sığınırım. Allah'im! Şüphesiz ben senden cenneti ve (beni) Cennet'e yaklaştıracı söz ve amel (de muvaffak olmayı) isterim. Cehennem ateşinden ve (beni) ona yaklaştıran söz veya amelden de sana sığınırım. Benim için hükmettiğin her kaza (ve kader) hükmünü hayırlı kulmanı senden dilerim.”⁸³⁴

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber ➔ Hiz. Âişe ➔ Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr ➔ Cebr b. Habîb ➔ Hammâd b. Seleme ➔ Affân ➔ Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ➔ İbn Mâce

Senede yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

⁸³³ Nevevî, Şerhu'n-Nevevî, 5/136.

⁸³⁴ İbn Mâce, “Duâ”, 4.

2.16.1.3.Karı Kocaya Guslün Vacip Olması

Karı kocaya guslün vacip olduğu durumlardan birinin anlatıldığı rivayet şöyledir.

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عِيَاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ
عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أُمِّ كَلْثُومٍ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ إِنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يُجَامِعُ أَهْلَهُ
ثُمَّ يُكْسِلُ هَلْ عَلَيْهِمَا الْغُسْلُ وَعَائِشَةُ جَالِسَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَفْعَلُ ذَلِكَ أَنَا وَهَذِهِ ثُمَّ نَعْنَسِلُ

“Bize Hârûn b. Ma’rûf ve Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet etti. O ikisi şöyle dedi: Bize İbn Vehb rivayet etti. Bana İyâd b. Abdillâh, Ebû’z-Zübeyr’den, o da Câbir b. Abdillâh’tan, o da Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr, o da Nebî’nin zevcesi Âişe’den haber verdi. Âişe şöyle dedi: “Bir adam, Resûlullâh (s.a.v)’e ‘zevcesi ile cima yapıp menisin gelmeyen kimsenin hükmünü sordu. Bu karı kocaya gusül vacip olur mu?’ dedi, Âişe de orada oturuyordu. Resûlullâh (s.a.v): ‘Onunla ben, ikimiz bunu yapıyoruz sonra yıkıyoruz.’ buyurdu.”⁸³⁵

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr → Câbir b. Abdillâh (Sahâbî) → Ebû’z-Zübeyr → İyâd b. Abdillâh → İbn Vehb → Hârûn b. Ma’rûf ve Hârûn b. Saîd el-Eylî → Müslim

Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr rivayeti Hz. Âişe’den almış, kendisinden de sahâbî Câbir b. Abdillâh nakletmiştir. İncelenen rivayet büyük râvinin küçük râviden rivayetine bir örnektir. Çünkü Câbir b. Abdillâh hem yaşça hem de mertebe olarak Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr’den büyüktür. Senedde yer alan İyâd b. Abdillâh⁸³⁶ için hafif cerh lafızları kullanılmış olmakla beraber diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Müslim bu rivayeti, “Sünnet Mahallerinin Birbirlerine Kavuşması ile Guslün Vacib Olması” babında nakletmiştir. Hz. Peygamber’in Hz. Âişe’yi işaret ederek “إِنِّي لَأَفْعَلُ ذَلِكَ أَنَا وَهَذِهِ” (Onunla ben ikimiz bunu yapıyoruz) demesi maslahat halinde böyle bir sözün zevcenin yanında söylenebileceğine delildir. Ancak böyle bir durumda maslahat gözetilir, eşinin sırrını ifşa maksadı ile söylemek uygun değildir.⁸³⁷

⁸³⁵ Müslim, “Hayz”, 527.

⁸³⁶ İyâd b. Abdillâh: Tebei’t-tâbiûdir. Ebû Hâtîm “leyse bi’l-kaviy (kuvvetli değildir)”, İbn Hacer “fihi lîn (hadisinde gevşeklik vardır)” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 22/570; İbn Hacer, *Takrîb*, 373.

⁸³⁷ Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî*, 4/42.

2.16.2. Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	4
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
el- Muğîra b. Hakîm	2
Cebr b. Habîb	1
Câbir b. Abdillâh	1

Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Âişe'den almış, kendisinden de el- Muğîra b. Hakîm, Cebr b. Habîb ve Câbir b. Abdillâh nakletmiştir.

2.16.3. Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Ümmü Gülsüm bint Ebî Bekr rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de Tahâret kitabında olduğu, rivâyet sayısının Müslim'de 2, İbn Mâce'de 1 ve Nesâî 'de 1 olmak üzere 4 olduğu tespit edilmiştir. İncelenen dört rivayet sahihtir.

2.17. Ümmü Muhammed (Ümeyye bint Abdillâh)

Ümeyye bint Abdillâh, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Zeyd b. Cüd'ân'ın karısıdır. Ümeyye ve Ümmü Muhammed denilmiştir. Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, kendisinden de kocasının oğlu Alî b. Zeyd b. Cüd'ân hadis nakletmiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî eserlerine almıştır.⁸³⁸

⁸³⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/133, 385.

Ümmü Muhammed künyesiyle birden fazla râvi olması karışıklığa sebep olmuş görünmektedir. Tabakat kitaplarında Ümmü Muhammed ve Ümeyye bint Abdillâh'ın hem aynı kişi olduğu hem de farklı kişiler olduğuna dair bilgiler vardır. Ümmü Muhammed'in rivayetlerinin Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ümeyye'nin rivayetinin Tirmizî tarafından tasnif edildiği söylenmiştir. Her iki isimden hadis nakleden kişi Alî b. Zeyd b. Cüd'ân'dır. Alî b. Zeyd'in şeyhleri içinde Ümmü Muhammed ve Ümeyye ayrı kişiler olarak sayılmakta ama verilen bilgiler ikisinin de aynı kişi olduğunu ortaya koymaktadır.

2.17.1. Ümmü Muhammed'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Muhammed'in Kütüb-i Sitte'de 4 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Hz. Peygamber'in Dış Temizliğine Verdiği Önem”, “Hz. Peygamber'in Hanımlarına Karşı Davranışı”, “İntikam Almak” ve “Bakara 2/284 ve Nisa 4/123. Ayetlerin Tefsiri” konularıdır.

2.17.1.1.Hz. Peygamber'in Dış Temizliğine Verdiği Önem

Hiz. Peygamber'in dış temizliğine verdiği önemi anlatan rivayetlerden biri de şöyledir:

دَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَرْفُدُ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ فَيَسْتَيْقِظُ إِلَّا تَسَوَّكَ قَبْلَ أَنْ يَتَوَضَّأَ

Bize Muhammed b. Kesîr rivayet etti. Bize Hemmâm, Alî b. Zeyd'den, o da Ümmü Muhammed'den, o da Âişe (r. anha)'dan, şöyle rivayet etti: “Nebî (s.a.v) gece ve gündüz uykudan her kalktığında abdestten önce ağzını misvaklardı.”⁸³⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber → Hiz. Âişe → Ümmü Muhammed → Alî b. Zeyd (Üvey oğlu) → Hemmâm → Muhammed b. Kesîr → İbn Mâce

⁸³⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 30.

Senedde yer alan Alî b. Zeyd'in⁸⁴⁰ cerh edilmesi sebebiyle rivayetin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak konu ile ilgili diğer rivayetler vesilesi ile bu zayıf rivayet, sahîhi liğayrihî mertebesine yükselmiştir.

Rivayette Hz. Peygamber'in uykudan kalkınca abdest almadan önce dişlerini misvakladığı ifade edilmiştir. Ağız temizliğine önem vermek İslâm'ın adabındandır. Bu manada Kütüb-i Sitte'de rivayetler çoktur.⁸⁴¹ Hz. Peygamber namaz kılsa da kılmasa da uykudan sonra ağız kokusu olduğu ve bu koku başkalarını rahatsız edeceği için misvak kullanmıştır. Gece veya gündüz uykudan her kalkışta abdestten önce ağız misvaklamak müstehaptır. Hz. Peygamber'in her fırsatta misvak kullandığının bildirilmesi, diş temizliğinin kuvvetli bir sünnet olduğunu gösterir.⁸⁴²

2.17.1.2.Hz. Peygamber'in Hanımlarına Karşı Davranışı

Hz. Peygamber'in hanımlarına karşı davranışını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَدْرِ عَبَّادُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ
عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ وَهُوَ عَرُوسٌ بِصَفِيَّةَ بِنْتِ حَيٍّ جِئْنَا نِسَاءَ الْأَنْصَارِ فَأَخْبَرُنَا

⁸⁴⁰ Alî b. Zeyd (ö. 131): Alî b. Zeyd b. Cüd'ân et-Teymî tâbiûdir. Onun için Ebû Hâtîm ve Ebû Zür'a "leyse bi kaviy", Buhârî "hafızası kötü", Ahmed b. Hanbel "zayıf", Yahyâ b. Maîn "leyse bi şey" demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/207.

⁸⁴¹ Müslim, "Tahâret", 252:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَمْرُو بْنُ النَّاقِدِ وَرُهَيْبِرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سَفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ وَفِي حَدِيثٍ زُهَيْرِ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ بِالسُّبُوكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

Buhârî, "Cum'a", 6:

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ قَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَمَعَهُ سُبُوكٌ
يَسْتَنُّ بِهِ فَنَطَّرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ أُعْطِنِي هَذَا السُّبُوكَ

Nesâî, "Salât", 67:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَّارَةَ بِنِ أَوْفَى عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ قُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أُتْبِئِينَ عَنْ وَثْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
قَالَتْ كُنَّا نَعُدُّ لَهُ سُبُوكَهُ وَطَهْرَهُ فَيَبْعُهُ اللَّهُ لِمَا شَاءَ أَنْ يَبْعَهُ مِنَ اللَّيْلِ فَيَسْتَوِكُ وَيَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي ثَمَّانَ رَكَعَاتٍ لَا يَجْلِسُ فِيهِنَّ إِلَّا عِنْدَ الثَّامِنَةِ فَيَجْلِسُ فَيَذْكُرُ
اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَيَدْعُو ثُمَّ يُسَلِّمُ تَسْلِيمًا يُسْمِعُنَا

İbn Mâce, "Tahâret", 7:

حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَيْتِكَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ تَسَوَّكُوا فَإِنَّ
السُّبُوكَ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ مَا جَاءَنِي جِبْرِيْلُ إِلَّا أَوْصَانِي بِالسُّبُوكِ حَتَّى لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يُفْرَضَ عَلَيَّ وَعَلَى أُمَّتِي وَلَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي
لَفَرَضْتُهُ لَهُمْ وَإِنِّي لَأَسْتَاكُ حَتَّى لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ أَخْفِيَ مَقَادِمَ فَمِي

⁸⁴² Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 1/56.

عَنْهَا قَالَتْ فَتَنَزَّرْتُ وَتَنَقَّبْتُ فَذَهَبْتُ فَفَطَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيَّ عَيْنِي فَعَرَفَنِي قَالَتْ فَالْتَفَتَ فَأَسْرَعْتُ الْمَشْيَ فَأَدْرَكَنِي فَاحْتَضَنَنِي فَقَالَ كَيْفَ رَأَيْتِ قَالَتْ قُلْتُ أُرْسِلُ يَهُودِيَّةً وَسَطَ يَهُودِيَّاتٍ

“Bize Ebû Bedr İbâd b. el-Velîd rivayet etti. Bize Hibbân b. Hilâl rivayet etti. Bize Mübârek b. Fedâle, Alî b. Zeyd, Ümmü Muhammed’den, o da Âişe’den rivayet etti. Âişe (r. anhô) şöyle demiştir: “Resûlallâh (s.a.v), Safiyye bint Huyey ile yeni evlenmiş iken Medine’ye gelince Ensâr kadınları gelip Safiye’den bahsettiler. Âişe (r. anhô) dedi ki: Tanınmayacak bir kıyafetle ve yüzümü örtüp gittim. Resûlallâh (s.a.v) gözüme bakıp beni tanıdı. Âişe dedi ki: Bunun üzerine ben hemen geri döndüm ve hızlıca yürüdüm. Resûlallâh (arkamdan gelip) bana yetişti ve beni bağına bastı. Sonra: ‘Sen onu (Safiye’yi) nasıl gördün?’ diye (bana) sordu. Ben ona: ‘Bırak (beni). Yahudi kadınlar arasında bir Yahudi kadındır.’ dedim.”⁸⁴³

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Ümmü Muhammed ➔ Alî b. Zeyd (Üvey oğlu) ➔ Mübârek b. Fedâle ➔ Hibbân b. Hilâl ➔ Ebû Bedr İbâd b. el-Velîd ➔ İbn Mâce

Senedde yer alan Ümmü Muhammed’in üvey oğlu Alî b. Zeyd’in cerh edilmesi sebebiyle rivayetin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hz. Safiyye Yahûdi kabilelerinden Benî Nadir kabilesindedir. Hayber savaşında esir edilip müslüman olmuştur. Savaştan sonra Hz. Peygamber ile evlenmiştir. Hz. Âişe, Yahudi kabilesinden olduğu için onun hakkında bu ifadeyi kullanmıştır. Aslında kişi Müslüman olduktan sonra soy, onun için bir eksiklik değildir. Hz. Âişe’nin kıskançlık nedeni ile böyle bir söz söylediği açıktır. Buna rağmen Hz. Peygamber ailesine ve etrafındakilere karşı iyi davranan bir insan olarak Hz. Âişe’nin gönlünü almak istemiş ve ona sarılmıştır. Fakat Hz. Âişe, “Bırak beni!” diyerek hoşnutsuzluğunu ifade etmek istemiştir. Hz. Peygamber’in bu olaydaki müsamahakâr tutumu, Müslümanlara aile ilişkilerinde nasıl olunması gerektiği konusunda örnektir.

2.17.1.3. İntikam Almak

Hz. Âişe’nin Hz. Zeyneb’den intikam almasını anlatan rivayet şöyledir:

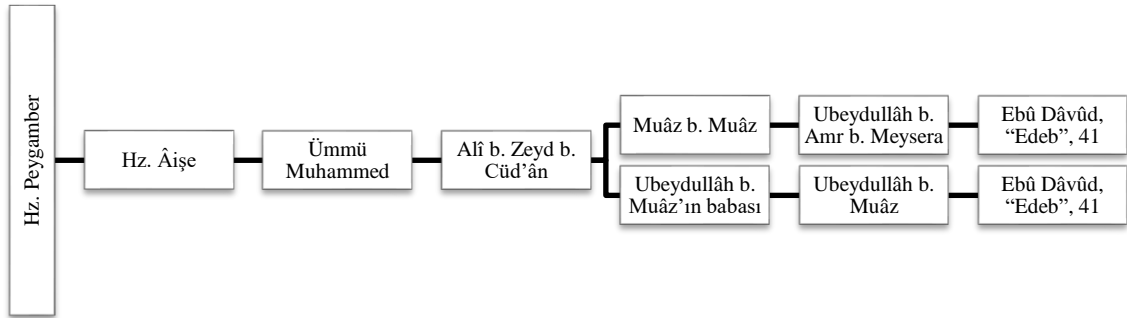
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ الْمَعْنَى وَاحِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ قَالَ كُنْتُ أَسْأَلُ عَنِ الْإِنْتِصَارِ وَلَمَنْ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأَوْلِيكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ فَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ أَمْرًا أَبِيهِ قَالَ ابْنُ عَوْنٍ وَرَعَمُوا أَنَّهَا كَانَتْ تَدْخُلُ

⁸⁴³ İbn Mâce, “Nikah”, 50.

عَلَىٰ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ قَالَتْ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَنَا زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ فَجَعَلَ يَصْنَعُ شَيْئًا بِيَدِهِ فَقُلْتُ بِيَدِهِ حَتَّىٰ فَطَنْتُهَا لَهَا فَأَمْسَكَ وَأَقْبَلْتُ زَيْنَبَ تَقَحُّمٌ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَتَهَاها فَأَبَتْ أَنْ تَنْتَهِيَ فَقَالَ لِعَائِشَةَ سُبِّيها فَسَبَّتُها فَانْطَلَقَتْ زَيْنَبُ إِلَىٰ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَتْ إِنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَقَعَتْ بِكُمْ وَقَعَلَتْ فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ فَقَالَ لَهَا إِنَّها جَبَّةٌ أُبَيْكَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ فَاَنْصَرَفَتْ فَقَالَتْ لَهُمْ أَنِّي قُلْتُ لَهُ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ لِي كَذَا وَكَذَا قَالَ وَجَاءَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَكَلَّمَهُ فِي ذَلِكَ

“Bize Ubeydullâh b. Muâz rivâyet etti. Bize babam rivâyet etti. Yine bize Ubeydullâh b. Amr b. Meysera rivayet etti. Bize Muâz b. Muâz -aynı manada- rivayet etti. Dedi ki: Bize İbn Avn rivayet etti. Dedi ki: Ben (ilmine güvendiğim kimselere): "Kim, kendisine edilen zulümden sonra hakkını alırsa artık böyleleri üzerine (ceza için) bir yol yoktur." 844 (ayetinde sözü geçen) intikam almanın hükmünü sorardım. Bana Alî b. Zeyd b. Cüd'ân, babasının hanımı olan Ümmü Muhammed'den (bir hadis naklederek bu soruma cevap verdi.) İbn Avn dedi ki: "Ümmü Muhammed, Müminlerin annesi (Hz. Âişe)'nin yanına girerdi. Müminlerin annesi (Hz. Aişe ona şöyle) demiş: Bir defasında yanımda Zeyneb bint Cahş varken Resûlullâh (s.a.v) yanıma gelmişti. (Zeyneb'i görmeden) eliyle bir hareket yaptı. Ben de kendisine bir işarette bulunarak kendisini Zeyneb'in varlığından haberdar ettim. Resûlullâh da (bu hareketi) bıraktı ve (Âişe'nin verdiği bu habere göre) Hz. Zeyneb de Hz. Aişe'ye dili ile sataşmış. Resûlullâh onu (bundan) nehy etmiş ise de Hz. Zeyneb sataşmasından vazgeçmemiş. Bunun üzerine Resûlullâh, Âişe'ye: "Sen de ona dil uzat." demiş. O zaman Âişe de Zeyneb'e dil uzatmış ve Zeyneb'in hakkından gelmiş. Bunun üzerine Zeynep, Alî (r.a.)'e şikayete gitmiş ve: "Muhakkak ki Âişe (r. anha) bana hakaret etmekle Haşimoğullarından olan size de hakaret etmiş oldu." demiş. Aynı şekilde gidip Haşimoğullarına şikayet etmiş. Fâtıma (r. anhâ) durumu arzetmek ve Zeyneb'in hakkını aramak üzere Resûlullâh'ın huzuruna gelmiş. Resûlullâh ona: "Kâbe'nin sahibine yemin olsun ki o, (Âişe) senin babanın sevgili eşidir. O Haşimoğullarına dil uzatmış bile olsa sakın onun aleyhinde birşeyler söyleme!" buyurmuş. Fâtıma da dönüp Haşimoğullarına gitmiş ve "Gerçekten ben Resûlullâh'a şöyle şöyle dedim. O da bana şunları şunları söyledi. Ayrıca Alî (r.a.) Resûlullâh (s.a.v)'e gidip bu konuda kendisiyle konuşmuş." demiş⁸⁴⁵

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Rivayette geçen ayeti Buhârî, “Zalimden İntikam Almak Babı”nda⁸⁴⁶ tahrir etmiş ve intikam almanın meşruluğuna delil olarak göstermiştir. İntikam almak ile ilgili

⁸⁴⁴ Şûrâ, 42/41.

⁸⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 41.

⁸⁴⁶ Buhârî, “Mezâlim”, 6.

rivayet senedde yer alan Ümmü Muhammed'in üvey oğlu Alî b. Zeyd'in cerh edilmesi sebebiyle zayıftır. Fakat Ebû Dâvûd'da yer alan rivayet Buhârî'deki rivayet vesilesi ile sahih liğayrihî mertebesine çıkmıştır.

2.17.1.4. Bakara 2/284 ve Nisa 4/123. Ayetlerin Tefsiri

Bakara 2/284 ve Nisa 4/123. ayetlerin tefsirini konu alan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى وَرَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ
أُمِّيَّةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى إِنَّ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ وَعَنْ قَوْلِهِ
مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ فَكَالَتْ مَا سَأَلَنِي عَنْهَا أَحَدٌ مُنْذُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ هَذِهِ مُعَاتِبَةُ اللَّهِ الْعَبْدِ فِيمَا
يُصِيبُهُ مِنَ الْخَمَى وَالنَّكْبَةِ حَتَّى الْبِضَاعَةُ يَضَعُهَا فِي كُمَّ قَمِيصِهِ فَيَفُودُهَا فَيَفْرَعُ لَهَا حَتَّى إِنَّ الْعَبْدَ لَيَخْرُجُ
مِنْ دُنُوبِهِ كَمَا يَخْرُجُ النَّبِيرُ الْأَحْمَرُ مِنَ الْكَبِيرِ

“Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. Bize el-Hüseyn b. Mûsâ ve Ravh b. Ubâde, Hammâd b. Seleme'den, o da Ali b. Zeyd'den, o da Ümeyye'den rivayet ettiğine göre Ümeyye, Âişe (r. anhâ)'ya “...İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi, onunla sorguya çeker de dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.”⁸⁴⁷ ve “... Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır.”⁸⁴⁸ ayetlerinin tefsirini sordu. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: Resûlullâh (s.a.v.)'e sorduğumdan beri bu ayetlerin tefsirini bana kimse sormamıştı. Resûlullâh (s.a.v.), “Bu konu, kulun yakalandığı bir sıtma hastalığı veya başına gelen bir musibet veya kaybettiği küçük bir miktar dünyalık için üzülmekten dolayı kınanmasıdır. Sonunda kul, madenin kıpkırmızı ateşten temizlenip çıktığı gibi günahlarından temizlenir çıkar.” buyurdu.⁸⁴⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Ümmü Muhammed ➔ Alî b. Zeyd (Üvey oğlu) ➔ Hammâd b. Seleme ➔ el-Hüseyn b. Mûsâ ve Ravh b. Ubâde ➔ Abd b. Humeyd ➔ Tirmizî

Senedde yer alan Alî b. Zeyd'in cerh edilmesi sebebiyle rivayetin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnsanın başına gelen musibet ve sıkıntılar, onun günahlarına kefarettir.⁸⁵⁰ Kişi karşılaştığı sıkıntılara sabredebildiğinde yani başa çıkabildiğinde,

⁸⁴⁷ Kur'ân Yolu Meâli, çev. Hayrettin Karaman vd., (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), Bakara 2/284.

⁸⁴⁸ Nisa 4/123.

⁸⁴⁹ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 3.

⁸⁵⁰ Müslim, “Birr”, 49.

onu ahirette büyük mükafat beklemektedir.⁸⁵¹ Aslında musibet ve sıkıntıyla karşılaşmada sabredebilmenin mükafatını sadece ahirete bakan yönü ile görmemek gerekir. Çünkü sabır, kişinin bir şey yapmadan beklemesi demek değildir. Yani sabır, bir musibet karşısında halinden razı olmakla beraber ortalığı velveleye vermeden çözüm yollarına başvurmaktır. Dolayısıyla sabır pasif kalmak değil, aktif olmaktır.⁸⁵² Güçlü kişiliklerin oluşumunda sabrın önemi büyüktür. Sabır bir nevi, kişinin kendini geliştirmesi anlamında öfkesevi kontrol edebilme, stresle başa çıkma, kriz yönetimi gibi becerileri de kazanmasını sağlar. Güçlüklerle mücadeleyi öğrenen insan, sonunda madenin kıpkırmızı ateşten temizlenip çıktığı gibi zorlukların arasından çıkacaktır.

2.17.2. Ümmü Muhammed Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	4
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Alî b. Zeyd (Üvey oğlu)	4

Ümmü Muhammed rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Âişe'den almış, kendisinden de üvey oğlu Alî b. Zeyd nakletmiştir.

2.17.3. Ümmü Muhammed Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Ümmü Muhammed'in rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Tahâret 1, Tefsîru'l-Kur'ân 1, Edeb 1 ve Nikah 1 oldukları görülmüştür.

Ümmü Muhammed'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Ebû Dâvûd'da 2, İbn Mâce'de 1 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 4 olarak tespit edilmiştir. İncelenen 2 rivayet sahîhi liğayrihî, 2 rivayet zayıftır.

⁸⁵¹ Bakara 2/155.

⁸⁵² İbrahim Sürücü, "Kur'an'da Kişilik Eğitimi Üzerine", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/ 2 (Aralık/2017), 412.

2.18. Ümmü Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân

Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân'ın annesi, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Muhammed sadece Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da oğlu Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân hadis nakletmiştir. Rivayetleri İbn Mâce, Nesâî ve Ebû Dâvûd tarafından eserlerine alınmıştır. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiş, İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir.⁸⁵³

2.18.1. Ümmü Muhammed'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Muhammed'in Kütüb-i Sitte'de 3 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Tabaklanan Deri Kullanılabilir" konusunda olduğu görülmüştür.

2.18.1.1. Tabaklanan Deri Kullanılabilir

Tabaklanan derinin kullanılabilmesine dair rivayet İbn Mâce⁸⁵⁴, Nesâî ve Ebû Dâvûd⁸⁵⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَنْبَأَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكُ ح وَالْحَارِثُ بْنُ مِسْكِينٍ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنْ
ابْنِ الْقَاسِمِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ أَنْ يُسْتَمْتَعَ بِجُلُودِ الْمَيْتَةِ إِذَا دُبِغَتْ

"Bize İshâk b. İbrâhîm haber verdi. Dedi ki: Bize Bişr b. Ömer haber verdi. Dedi ki: Bize Mâlik rivayet etti. Yine el-Hâris b. Miskîn, İbnü'-Kâsım'dan kıraat ederken duydum. Dedi ki: Bana Mâlik, Yezîd b. Abdillâh b. Kusayt'tan, o da Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân'dan, o da annesinden, o da Âişe (r. anha)'dan rivâyet ettiğine göre, "Resûlullâh

⁸⁵³ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/395; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/704; a. mlf., *Takrîb*, 676.

⁸⁵⁴ İbn Mâce, "Libâs", 25:

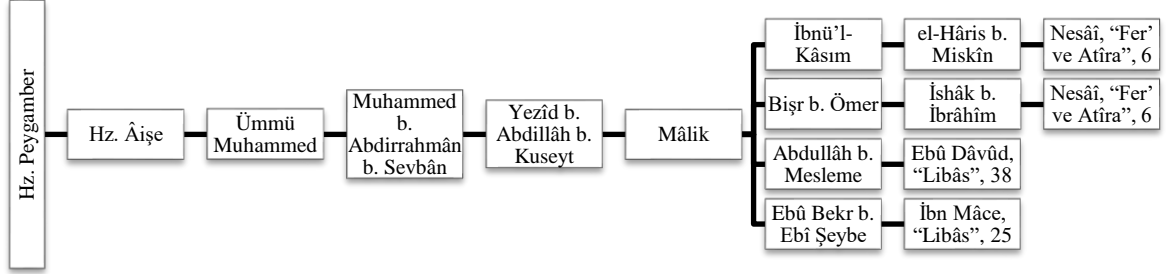
حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُسَيْطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُسْتَمْتَعَ بِجُلُودِ الْمَيْتَةِ إِذَا دُبِغَتْ

⁸⁵⁵ Ebû Dâvûd, "Libâs", 38:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ أَنْ يُسْتَمْتَعَ بِجُلُودِ الْمَيْتَةِ إِذَا دُبِغَتْ

(s.a.v) ölmüş hayvan derilerinin tabaklanıp kullanılmasını emretti.”⁸⁵⁶

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Rivayeti Ümmü Muhammed, Hz. Âişe'den almış, ondan da oğlu Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân nakletmiştir. Üç eserde yer alan rivayetler arasında lafız farkı yoktur. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu rivayet bütün ölü hayvanların derisinin tabaklandıktan sonra temiz olduğuna ve kullanılabilmesine delâlet eder. İlim ehlinin çoğunluğu örneğin Süfyân-ı Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hanife, Şâfiî bu hadis ile amel etmişler ve bütün ölü hayvanların derisinin tabaklandıktan sonra temiz olduğunu söylemişlerdir.⁸⁵⁷

2.19. Ümmü Âsım

Sinân b. Selem b. el-Mühabbak'ın Ümmü Veled'idir. 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Utbe b. Firkat'ın karısı olan Ümmü Âsım, Selem b. el-Mühabbak, Nübeyşe el-Hüzelî, Sevdâ' ve Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiştir. Ondandır torunu el-Muallâ b. Râşid, el-Hasan b. Umâre ve Nâile el-Ezdî hadis rivayet etmiştir. Rivayetlerini Tirmizî ve İbn Mâce eserlerine almıştır. İbn Hacer "makbûl" olduğunu söylemiştir.⁸⁵⁸

⁸⁵⁶ Nesâî, "Fer' ve Atîra", 6.

⁸⁵⁷ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 117122; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 5/326.

⁸⁵⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/370; İbn Hacer, *Takrîb*, 674.

2.19.1. Ümmü Âsım'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Âsım'ın Kütüb-i Sitte'de üç rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Yemek Yenen Kâseyi Yalayarak Temizlemek” konusunda olduğu görülmüştür.

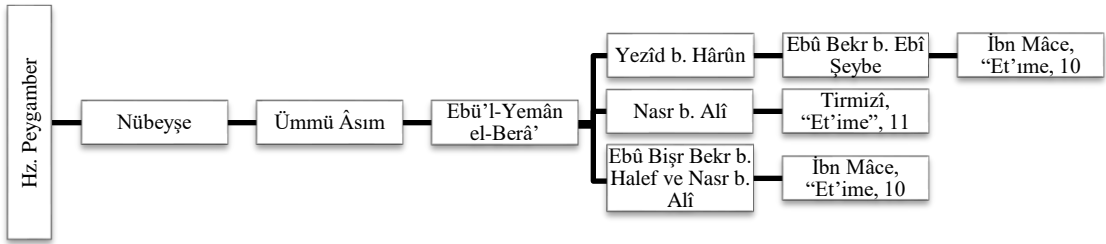
2.19.1.1. Yemek Yenen Kâseyi Yalayarak Temizlemek

Yemek yenilen kabın temizlenmesine dair rivayet Tirmizî⁸⁵⁹ ve İbn Mâce⁸⁶⁰ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَنَّ أَبَا الْيَمَانِ الْبُرَاءَ قَالَ حَدَّثَنِي جَدِّي أُمُّ عَاصِمٍ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيْنَا نُبَيْشَةُ مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ نَأْكُلُ فِي قَصْعَةٍ فَقَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ فَلَجَسَهَا اسْتَعْفَرْتُ لَهُ الْقَصْعَةَ

“Bize Ebü Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. Bize Ebü'l-Yemân el-Berâ' haber verdi. Dedi ki: Bana ninem Ümmü Âsım rivayet etti. Şöyle dedi: Biz bir çanakta yemek yerken Resûlullâh (s.a.v)'in mevlâsı Nübeyşe yanımıza geldi ve Nebî (s.a.v) şöyle buyurdu, dedi: “Kim bir kâsede yemek yer de sonra o kâseyi yalarsa, kâse o kimse için istiğfar eder (yani günahlarının bağışlanmasını diler).”⁸⁶¹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Âsım rivayeti Hz. Peygamber'in mevlâsı olan Nübeyşe'den almış, kendisinden de torunu Ebü'l-Yemân el-Muallâ b. Râşid nakletmiştir. İbn Mâce ve Tirmizî نُبَيْشَةُ مَوْلَى النَّبِيِّ الْخَيْرِ / نُبَيْشَةُ الْخَيْرِ lafızları ile Nübeyşe'yi anlatmıştır. Hz. Peygamber'in sözünü İbn Mâce bir tarikte “قَالَ” ile, diğer tarikte Tirmizî gibi “فحدثنا” lafzı ile haber

⁸⁵⁹ Tirmizî, “Et'ime”, 11:

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْمُعَلَّى بْنُ رَاشِدٍ قَالَ حَدَّثَنِي جَدِّي أُمُّ عَاصِمٍ وَكَانَتْ أُمُّ وَلَدِ لَيْمَانَ بْنِ سَلْمَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيْنَا نُبَيْشَةُ الْخَيْرِ وَنَحْنُ نَأْكُلُ فِي قَصْعَةٍ فَحَدَّثَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ ثُمَّ لَجَسَهَا اسْتَعْفَرْتُ لَهُ الْقَصْعَةَ

⁸⁶⁰ İbn Mâce, “Et'ime, 10:

حَدَّثَنَا أَبُو بَشِيرٍ بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ وَنَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ رَاشِدٍ أَبُو الْيَمَانِ حَدَّثَنِي جَدِّي عَنْ رَجُلٍ مِنْ هَذَيْلٍ يُقَالُ لَهُ نُبَيْشَةُ الْخَيْرِ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيْنَا نُبَيْشَةُ وَنَحْنُ نَأْكُلُ فِي قَصْعَةٍ لَنَا فَقَالَ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ ثُمَّ لَجَسَهَا اسْتَعْفَرْتُ لَهُ الْقَصْعَةَ

⁸⁶¹ İbn Mâce, “Et'ime, 10.

vermiştir. Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemiş olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Âlimler, kap, tabak, çanak gibi bir yemek kabının dibinde kalan yemeği yalamayı mecazen yorumlayarak, kibrin kırılması, tevazu sahibi olmak, Allah'ın verdiği nimetini yüceltmek ve yemeğin israf olmasını önlemek şeklinde yorumlamışlardır. Ancak bu ve benzeri ifadeleri mecazi manaya yorumlamamak ve hakiki manasına göre açıklamamanın daha uygun olduğu da söylenmiştir. Çünkü rivayeti hakiki manasına göre açıklamaya engel olmadığı ve kabın yalayarak temizlenmesinin daha sonra kullanacak kişileri memnun edebileceği düşünülmüştür. Kullanacak kişi kabı temiz bulduğunda kalbi hoşnutluk duyacaktır ve kalp ise bağışlanma dilenilen yerdir denilmiştir.⁸⁶² Ancak rivayeti mecazi olarak yorumlayan âlimlerin görüşleri daha isabetli görünmektedir. Bu rivayet o zamanın bir uygulamasını göstermektedir. Kabı yalamak bir temizleme yöntemi olmadığına göre bu uygulamayı evrensel bir sünnet olarak algılamak doğru değildir.

2.19.2. Ümmü Âsım Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Nübeyşe	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ebü'l-Yemân el-Muallâ b. Râşid (Torunu)	3

Ümmü Âsım rivayetlerin tamamını Nübeyşe'den almış, kendisinden de torunu Ebü'l-Yemân el-Muallâ b. Râşid nakletmiştir. Nübeyşe'nin hadis naklinde aile faktörünün önemi görülmektedir.

⁸⁶² Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 6/278; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 5/426.

2.19.3. Ümmü Âsım Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Ümmü Âsım'ın rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de Et'ime kitabında olduğu görülmüştür. Ümmü Âsım'ın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısının İbn Mâce'de 2 ve Tirmizî'de 1 şeklinde 3 adet olduğu tespit edilmiştir. İncelenen üç rivâyet sahihtir.

2.20. Ümmü Mûsâ

Sürriye Alî b. Ebî Tâlib, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). İsmi Fâhite ve Habîbe olduğu söylenmiştir. Alî b. Ebî Tâlib ve Ümmü Seleme'den hadis rivâyet etmiş, ondan da Muğîre b. Miksem ed-Dabbî nakletmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivâyetleri Buhârî'nin *el-Edebü'l-müfred*, Nesâî'nin *es-Sünenü'l-kübrâ*, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd'un *Sünen*'lerinde tahrir edilmiştir.⁸⁶³

2.20.1. Ümmü Mûsâ'nın Rivâyetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Mûsâ'nın Kütüb-i Sitte'de 3 rivâyeti olduğu tespit edilmiştir. Rivâyetler konularına göre tasnif edildiğinde "Hz. Peygamber'in Vasiyeti" konusunda olduğu görülmüştür.

2.20.1.1. Hz. Peygamber'in Vasiyeti

Hz. Peygamber'in son sözü olarak nakledilen rivâyetler Nesâî⁸⁶⁴, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd⁸⁶⁵ tarafından tahrir edilmiştir.

⁸⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/353; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/388-389; İbn Hacer, *Takrîb*, 676.

⁸⁶⁴ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Nefekât", 22:

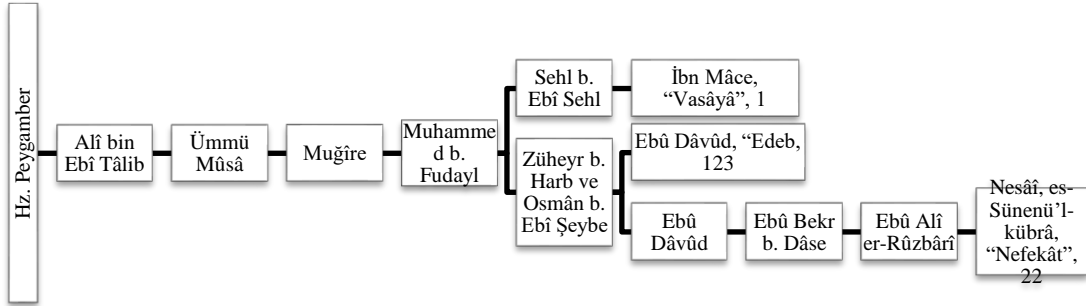
أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوَدْبَارِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ أُمِّ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَيْثَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ اتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

⁸⁶⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb, 123:

حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ أُمِّ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ كَانَ آخِرُ كَلَامِ النَّبِيِّ ﷺ الصَّلَاةَ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

“Bize Sehl b. Ebî Sehl rivayet etti. Bize Muhammed b. Fudayl, Muğîre'den, o da Ümmü Mûsâ'dan, o da Alî bin Ebî Tâlib'den rivayet etti. Alî bin Ebî Tâlib demiştir: Nebî (s.a.v)'in son sözü: “Namaza (devam edin) ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere (dikkat edin).” emri idi.”⁸⁶⁶

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Mûsâ rivayetleri Alî bin Ebî Tâlib'den nakletmiş, kendisinden de Muğîre nakletmiştir. Rivayeti Ebû Dâvûd “الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ اتَّقُوا اللَّهَ فِيهَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ”, Nesâî “الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ اتَّقُوا اللَّهَ فِيهَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ” ve İbn Mâce “الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ” lafızları ile zikretmiştir. Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayette Hz. Peygamber Müslümanlara, son nefeslerini verirken beş vakit namaza devam etmelerini ve onların mâlik olduğu şeylerin hak ve hukukuna riayet etmelerini tavsiye etmiştir. مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ İbaresini “sağ ellerinizin malik olduğu” anlamındadır. Mallar el ile kazanıldığı ve alışverişlerde genellikle sağ el kullanıldığı için böyle ifade edilmiştir. Müslümanların mâlik olduğu şeylerin; zekâta tâbi mallar ve köle-cariyeler olduğu söylenmiştir. Bu anlamda hadis, “mallarınızın zekâtını hakkıyla verin ve köle-cariyelerinize iyi muamele edin” şeklinde anlaşılmaktadır.⁸⁶⁷

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ أُمِّ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ كَانَ آخِرُ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ اتَّقُوا اللَّهَ فِيهَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

⁸⁶⁶ İbn Mâce, “Vasâyâ”, 1.

⁸⁶⁷ Azîmâbâdî, Avnü'l-ma'bûd, 1 4/44.

2.20.2. Ümmü Mûsâ Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Alî bin Ebî Tâlib	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Muğîre	3

Ümmü Mûsâ rivayetlerin tamamını Alî bin Ebî Tâlib’den almış, kendisinden de Muğîre nakletmiştir.

2.20.3. Ümmü Mûsâ Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Ümmü Mûsâ’nın rivayetlerinin Kütüb-i Sitte’de Vasâyâ, Edeb ve Nefekât kitaplarında olduğu görülmüştür. Ümmü Mûsâ’nın Kütüb-i Sitte’deki rivâyet sayısı İbn Mâce’de 1, Nesâî’de 1 ve Ebû Dâvûd’da 1 şeklinde 3 olarak tespit edilmiştir. İncelenen üç rivayet sahihtir.

2.21. Ümmü Mûsâvir el-Himyerî

4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). Ümmü Seleme’den hadis nakletmiş, ondan da oğlu Mûsâvir el-Himyerî hadis nakletmiştir. Tirmizî ve İbn Mâce rivayetlerini kitaplarına almıştır. İbn Hacer “meçhûlü’l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir.⁸⁶⁸

⁸⁶⁸ Mizzî, *Tehzibu’l-kemâl*, 35/396; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/704; a. mlf. *Takrîb*, s. 676.

2.21.1. Ümmü Müsâvir'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Müsâvir'in Kütüb-i Sitte'de 3 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Kocası Kendisinden Razı Olan Kadın” ve “Münafıklar Hz. Alî'yi Sevmez” konusunda olduğu görülmüştür.

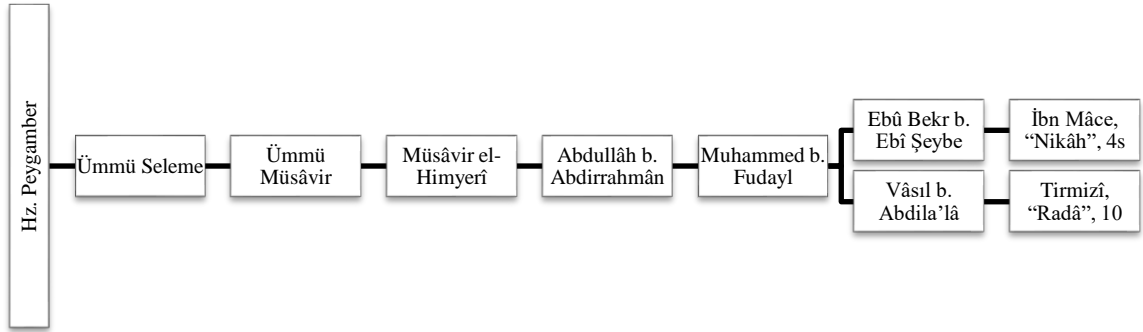
2.21.1.1.Kocası Kendisinden Razı Olan Kadın

Kocası kendisinden razı olarak ölen kadının Cennete gideceğini haber veren rivayet Tirmizî ve İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي نَصْرِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُسَاوِرِ الْجَمِيرِيِّ عَنْ
أُمِّهِ قَالَتْ سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَرَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Muhammed b. Fudayl, Abdullâh b. Abdirrahmân'dan, o da Müsâvir el-Himyerî'den, o da annesinden rivayet etti. (Ümmü Müsâvir) Ümmü Seleme (r. anha)'nın şöyle dediğini işittim: Resûlullâh (s.a.v.) şöyle, “Hangi kadın, kocası kendisinden razı olarak ölürse mutlaka Cennete girer.” buyurdu.⁸⁶⁹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Müsâvir rivayeti Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de oğlu Müsâvir el-Himyerî nakletmiştir. Rivayetler arasında lafız farkı yoktur. Senedlerde yer alan Müsâvir el-Himyerî'nin⁸⁷⁰ meçhul olması sebebiyle 2 rivâyet senet açısından zayıftır.

Hz. Peygamber, kadın ve erkeğin eş olarak sorumluluklarını ifade ederken, “Sizin kadınlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi kadınlarınız da sizin üzerinizde hakları

⁸⁶⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 4.

⁸⁷⁰ Müsâvir el-Himyerî: Tâbiîdir. Annesi Ümmü Müsâvir'den hadis nakletmiş, ondan da Abdullâh b. Abdirrahmân nakletmiştir. İbn Hacer “meçhul” ve Zehebî “onda cehalet vardır ve hadisi münkerdir” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 27/425; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/95; İbn Hacer, *Takrîb*, 460.

vardır.”⁸⁷¹ buyurmuştur. “Sizin hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı davranmanızdır.”⁸⁷² buyurarak kişinin eşine karşı hoşgörü ile yaklaşmasını tavsiye etmiştir. Mezkûr rivayet, bu çerçeve içinde değerlendirildiğinde kadınların üzerinde de kocalarının haklarının olduğu görülmektedir. Hakların korunması ve gözetilmesi konusunda kadın ve erkeğe düşen sorumluluklar vardır. Tek taraflı olarak hakların korunması hem insanî hem de İslamî değildir.

2.21.1.2. Münafıklar Hz. Ali’yi Sevmez

Münafıkların Hz. Ali’yi sevmediğini haber veren rivayet şöyledir:

دَنَا وَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ الْمَسَاوِرِ الْجَمِيرِيِّ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَسَمِعْتُهَا تَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يُحِبُّ عَلِيًّا مُنَافِقٌ وَلَا يَبْغِضُهُ مُؤْمِنٌ

“Bize Vâsıl b. Abdila’lâ rivayet etti. Bize Muhammed b. Fudayl, Abdullâh b. Abdirrahmân Ebü’n-Nasr’dan, o da Müsâvir el-Himyerî’den, o da annesinden rivayet etti. (Ümmü Müsâvir) şöyle dedi: Ümmü Seleme (r. anha)’nın yanına girdim ve şöyle dediğini işittim: “Ümmü Seleme’nin yanına girmiştım onun şöyle dediğini işittim: Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: Münafıklar Ali’yi sevmez. Mü’min olan da Ali’den nefret etmez.”⁸⁷³

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Ümmü Seleme → Annesi (Ümmü Müsâvir) → Müsâvir el-Himyerî → Abdullâh b. Abdirrahmân Ebî Nasr → Muhammed b. Fudayl → Vâsıl b. Abdila’lâ → Tirmizî

Senedde yer alan Müsâvir el-Himyerî’nin meçhul olması sebebiyle rivâyet senet açısından zayıftır.

2.21.2. Ümmü Müsâvir Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

Hoca Adı

Ümmü Seleme

Rivayet Adedi

3

⁸⁷¹ Tirmizî, “Tefsir”, 10.

⁸⁷² Tirmizî, “Rada”, 11; İbn Mâce, “Nikah”, 50.

⁸⁷³ Tirmizî, “Menâkib”, 21.

Râvi Adı

Rivayet Adedi

Müsâvir el-Himyerî (Oğlu)

3

Ümmü Müsâvir rivayetlerin tamamını Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de oğlu Müsâvir el-Himyerî nakletmiştir.

2.21.3. Ümmü Müsâvir Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Ümmü Müsâvir'in rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Radâ 1, Menâkib 1 ve Nikah 1 oldukları görülmüştür. Ümmü Müsâvir'in Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Tirmizî'de 2 ve İbn Mâce'de 1 olmak üzere 3 olarak tespit edilmiştir. İncelenen 3 rivayet zayıftır.

2.22. Duhaybe bint Uleybe

Duhaybe bint Uleybe el-Anberiyye, 3. tabakadan olup tâbînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîler tabakası). Duhaybe, sahâbî olan ninesi Harmele b. Abdillâh el-Anberî ve yine sahâbî olan babasının ninesi Kayle bint Mahzeme el-Anberî'den kız kardeşi Safiye ile birlikte hadis rivayet etmiştir. Ondandır da sadece torunu Abdullâh b. Hassân el-Anberî hadis rivayet etmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini, Buhârî *el-Edebü'l-müfred*'e, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de *Sünen*'e almıştır.⁸⁷⁴

2.23. Safiye bint Uleybe

Safiye bint Uleybe el-Anberiyye, 3. tabakadan olup tâbînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîler tabakası). Safiye, sahâbî olan ninesi Harmele b. Abdillâh el-Anberî ve yine sahâbî olan babasının ninesi Kayle bint Mahzeme el-Anberî'den kız kardeşi Duhaybe ile birlikte hadis rivayet etmiştir. Ondandır da sadece torunu Abdullâh b. Hassân el-Anberî hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini, Buhârî *el-Edebü'l-müfred*'e, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de *Sünen*'e almıştır.⁸⁷⁵

⁸⁷⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/168; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 2/24; İbn Hacer, *Takrîb*, 664.

⁸⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/217; İbn Hacer, *Takrîb*, 667.

2.23.1. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe'nin Kütüb-i Sitte'de üç rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Devlet Başkanının Toprakları Parsellemesi", "Oturuş Şekli" ve "Sarı Elbise Giymek" konusundadır.

2.23.1.1.Devlet Başkanının Toprakları Parsellemesi

Devlet başkanının toprakları parsellemesi hakkındaki rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَعْنَى وَاحِدٌ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَسَّانَ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا جَدَّتَايَ صَفِيَّةُ وَدُحَيْبَةُ ابْنَتَا عَلِيَّةَ وَكَانَتَا رَبِيبَتَيَّ قَلِيلَةً بِنْتِ مَخْرَمَةَ وَكَانَتْ جَدَّةَ أَبِيهِمَا أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُمَا قَالَتْ قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ تَقَدَّمَ صَاحِبِي تَعْنِي حُرَيْثُ بْنُ حَسَّانَ وَافِدٌ بَكْرُ بْنُ وَاثِلٍ فَبَايَعَهُ عَلَى الْإِسْلَامِ عَلَيْهِ وَعَلَى قَوْمِهِ ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اكْتُبْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَنِي تَمِيمٍ بِالذَّهْنَاءِ أَنْ لَا يُجَاوِزَهَا إِلَيْنَا مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا مُسَافِرٌ أَوْ مُجَاوِرٌ فَقَالَ اكْتُبْ لَهُ يَا غُلَامُ بِالذَّهْنَاءِ فَلَمَّا رَأَيْتُهُ قَدْ أَمَرَ لَهُ بِهَا شَخْصَ بِي وَهِيَ وَطَنِي وَدَارِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ لَمْ يَسْأَلْكَ السَّوِيَّةَ مِنَ الْأَرْضِ إِذْ سَأَلَكَ إِنَّمَا هِيَ هَذِهِ الذَّهْنَاءُ عِنْدَكَ مُقِيدُ الْجَمَلِ وَمَرْعَى الْعِغْمِ وَنِسَاءُ بَنِي تَمِيمٍ وَأَبْنَاؤُهَا وَرَاءَ ذَلِكَ فَقَالَ أَمْسِكْ يَا غُلَامُ صَدَقْتَ الْمُسْكِينَةَ الْمُسْلِمَ أَخُو الْمُسْلِمِ يَسْعُهُمَا الْمَاءُ وَالشَّجَرُ وَيَتَعَاوَنَانِ عَلَى الْفَتَانِ

"Bize Hafs b. Ömer ve Mûsâ b. İsmâîl -aynı manada- rivayet etti. Bize Abdullâh b. Hessân el-Anberî rivayet etti. Bana ninelerim Safiye ve Duhaybe bint Uleybe rivayet ettiklerine göre babalarının ninesi olan Kayle bint Mahrame kendilerine (şöyle) demiştir: Resûlullâh (s.a.v)'in yanına gelmiştik. Bekr b. Vâil oğullarının elçisi olan arkadaşım Hureys b. Hassân el-Anberî öne geçip İslam'a bağlı kalmak üzere kendi ve kavmi adına Resûlullâh (s.a.v)'e biat etti. Sonra "Ey Allah'ın Resûlü! Bizimle Temim oğulları arasında Dehnâ' (mekki) hakkında (yani) onlardan yolcuların ya da (oradan mecburen) geçenlerin dışında hiçbir kimsenin oraya girmeyeceğine dair bir belge yaz." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber katiplerinden birisine emredip: "Ey Oğul! Hureys için Dehnâ' hakkında bir belge yaz." dedi. Ben Resûlullâh'ın Dehnâ' hakkında Hureys'in arzusuna uygun bir şekilde yazılması için emrettiğini görünce oranın kendi memleketim ve ülkem olması sebebiyle: "Ya Resûlallâh o senden istediği zaman (bu) yerlerden adaletli bir istekte bulunmadı. Bu Dehnâ' senin yakınında bulunuyor. (Orası) Develerin ve koyunların merasıdır. Temim oğullarının kadınları ve oğulları da hemen onun arkasındadır." dedim. (Resûlullâh): "Ey oğul! (Bu anlaşma metnini yazmaktan) vazgeç. Müslüman Müslümanın kardeşidir. Dehnâ'da bulunan su ve ağaç her ikisi için de müşterektir, orada fitnecilere karşı yardımlaşınlar." buyurdu.⁸⁷⁶

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

⁸⁷⁶ Ebû Dâvûd, "Harâc", 36.

Hz. Peygamber ➔ Kayle bint Mahrame ➔ Safiye ve Duhaybe bint Uleybe ➔ Abdullâh b. Hassân el-Anberî ➔ Hafs b. Ömer ve Mûsâ b. İsmâil ➔ Ebû Dâvûd

İki kardeş olan Safiye ve Duhaybe bint Uleybe rivayeti beraber nineleri sahâbî olan Kayle bint Mahrame'den almışlar, onlardan da torunları Abdullâh b. Hassân el-Anberî nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Metinde geçen “السَّوِيَّةُ” kelimesi “iki tarafın eşit olarak hakkı bulunan yer” anlamında kullanılmıştır. Kayle bunu söylerken; “Hureys senden içerisinde verimli ve verimsiz toprakların aynı seviyede bulunduğu toprakları istememiştir. O senden develerin ve koyunların otlağı olan verimli Dehnâ’ toprağını istemiştir.” demek istemiştir. Metinde yer alan “الدَّهْنَاءُ عِنْدَكَ” cümlesi ise “Burası senin yakınındadır. Yani burası ile ilgili söylediğim sözlerin doğru olup olmadığını kolayca görebilirsin.” anlamında kullanılmıştır. “مُقَيَّدُ الْجَمَلِ وَمَرْعَى الْعَنَمِ وَنِسَاءُ بَيْي تَمِيمٍ وَأَبْنَاؤُهَا وَرَاءَ ذَلِكَ” cümlesi de “Temim oğullarının buraya çok ihtiyacı vardır.” anlamında kullanılmıştır. Sonuç olarak Hz. Peygamber Hureys’in bu isteğini reddetmiş ve Dehnâ’yı Bekr oğullarına vermekten vazgeçmiştir. Dehnâ’nın Bekr oğullarıyla Temim oğulları arasında müşterek bir mera olarak kullanılmasına karar vermiştir.⁸⁷⁷

2.23.1.2. Oturuş Şekli

Hz. Peygamber’in oturuş şeklini anlatan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَسَّانَ الْعَنْبَرِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي جَدَّتَايَ صَفِيَّةُ وَدُحْيَةُ ابْنَتَا عَلِيَّةَ قَالِ مُوسَى بِنْتِ حَزْمَلَةَ وَكَانَتَا رَبِيبَتَيَّ قَلِيلَةً بِنْتِ مَحْرَمَةٍ وَكَانَتْ جَدَّةً أَبِيهِمَا أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُمَا أَنَّهَا رَأَتْ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ قَاعِدٌ الْقُرْفُصَاءَ فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْمُخْتَشِعَ وَقَالَ مُوسَى الْمُخْتَشِعَ فِي الْجَلْسَةِ أُرِ عِدْتُ مِنَ الْفَرْقِ

“Bize Hafs b. Ömer ve Mûsâ b. İsmâil -aynı manada- rivayet etti. Bize Abdullâh b. Hassân el-Anberî rivayet etti. Bana ninelerim Safiye ve Duhaybe bint Uleybe rivayet ettiklerine göre – Mûsâ b. Harmele dedi ki- O ikisi Kayle'nin üvey kızları olup babalarının ninesidir. Kayle bint Mahrame kendilerine Nebî (s.a.v)'i kalçaları üzerine oturup dizlerini dikerek ellerini önden kavuşturmuş bir halde otururken gördüğünü söylemiş ve şöyle demiştir: “Resûlullâh (s.a.v)'i böyle mütevazi bir şekilde otururken görünce korkudan bana bir titreme geldi.”⁸⁷⁸

⁸⁷⁷ Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, 8/224-225.

⁸⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 25.

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Kayle bint Mahrame (Nineleri) ➔ Safiye ve Duhaybe bint Uleybe ➔ Abdullâh b. Hassân el-Anberî (Torunları) ➔ Hafs b. Ömer ve Mûsâ b. İsmâîl ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Bu rivayet dizleri dikip elleri kavuşturarak öne eğilmiş bir halde oturmanın caiz olduğuna işaret etmektedir.⁸⁷⁹

2.23.1.3.Sarı Elbise Giymek

Hz. Peygamber'in sarı bir elbise giydiğini haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ الصَّقَّارُ أَبُو عَثْمَانَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَسَّانَ أَنَّهُ حَدَّثَنَاهُ حَدَّثَنَا صَفِيَّةُ بِنْتُ عَلِيَّةَ وَدَحْيَبَةُ بِنْتُ عَلِيَّةَ حَدَّثَنَا عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ وَكَانَتَا رَبِيبَتَيْهَا وَقَيْلَةُ جَدَّةُ أَبِيهَا أُمُّ أُمِّهِ أَنَّهَا قَالَتْ قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ حَتَّى جَاءَ رَجُلٌ وَقَدْ ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَعَلَيْهِ تَعْنِي النَّبِيُّ ﷺ أَسْمَالُ مُلَيَّتَيْنِ كَانَتَا بَرَ عَفْرَانٍ وَقَدْ نَفَضْنَا وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَسِيبُ نَخْلَةٍ

“Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. Bize Affân b. Müslim es-Saffâr Ebû Osmân rivayet etti. Bize Abdullâh b. Hessân nineleri Safiye bint Uleybe ve Duhaybe bint Uleybe'den, onlar da Kayle'den rivayet etti ki o ikisi Kayle'nin üvey kızları olup babalarının ninesidir, annesinin annesidir. Kayle binti Mahreme (r. anha)'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.)'in yanına gelmiştik. Kayle hadisi uzunca anlattı: Nihayet bir adam geldi güneş yükselmişti. O adam: “Ya Resûlallâh! Selam sana.” dedi. Resûlullâh (s.a.v.) de: “Allah'ın selamı ve rahmeti senin üzerine de olsun.” dedi. O'nun üzerinde (Nebî'yi kastediyordu.) sarımtırak eskimiş bir elbise vardı ve elinde de bir hurma çubuğu bulunmaktaydı.”⁸⁸⁰

Rivayetin senet zinciri aşağıdaki gibidir:

Hz. Peygamber ➔ Kayle bint Mahrame (Nineleri) ➔ Safiye bint Uleybe ve Duhaybe bint Uleybe ➔ Abdullâh b. Hessân (Torunları) ➔ Affân b. Müslim es-Saffâr Ebû Osmân ➔ Abd b. Humeyd ➔ Tirmizî

⁸⁷⁹ Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, 13/134.

⁸⁸⁰ Tirmizî, “Edeb”, 50.

İki kardeş olan Safiye ve Duhaybe bint Uleybe rivayeti beraber nineleri sahâbî olan Kayle bint Mahrame'den almışlar, onlardan da torunları Abdullâh b. Hassân el-Anberî nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Bu rivayet, Hz. Peygamber'in sarı renk kıyafet giydiğine işaret etmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in sarı elbise giymeyi yasakladığına dair rivayetler de bulunmaktadır.⁸⁸¹ Bununla beraber saçlarını sarıya boyayan bir adamın saç rengini beğendiği⁸⁸², kendi sakalını ve elbisesini sarıya boyadığı ve en sevdiği rengin sarı olduğu⁸⁸³ nakledilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki onu farklı zaman ve şartlarda gören sahâbe kendi gördüğünü haber vermiştir. Hz. Peygamber'in sarı rengi yasaklaması haram olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü haram olsaydı, kendisi bu renkte elbise giymezdi.⁸⁸⁴

2.23.2. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Kayle bint Mahrame (Nine)	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Abdullâh b. Hessân (Torunu)	3

Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe rivayetlerin tamamını Kayle bint Mahrame'den almış, kendilerinden de Abdullâh b. Hessân nakletmiştir. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe'nin hadis nakletmelerinde aile ilişkilerinin önemli olduğu göze çarpmaktadır.

⁸⁸¹ Müslim, "Libâs", 27; Ebû Dâvûd, "Libâs", 8; Ebû Dâvûd, "Talâk", 43.

⁸⁸² İbn Mâce, "Libâs", 34.

⁸⁸³ Ebû Davud, "Libâs", 18.

⁸⁸⁴ Hüseyin, Akyüz, "Hz. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0 / 41 (Temmuz 2014): 373-398.

2.23.3. Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe'nin rivayetleri Kütübi-i Sitte'de Edeb kitabında 2 ve Harâc kitabında 1 adet olarak tahrir edilmiştir. Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Ebû Dâvûd'da 2 ve Tirmizî'de 1 olmak üzere 3 adet olarak tespit edilmiştir. İncelenen üç rivayet sahihtir.

2.24. Hukeyme bint Ümeyye

Hukeyme bint Ümeyye b. el-Ahnes b. Ubeyd, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Peygamber'in zevcei Ümmü Seleme'den hadis nakletmiş, ondan da Süleymân b. Suheym ve torunu Yahyâ b. Ebî Süfyân el-Ahnesî hadis nakletmiştir. Hukeyme'nin Yahyâ b. Ebî Süfyân'ın annesi veya halası olduğu da söylenmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve İbn Mâce eserlerinde tahrir etmiştir.⁸⁸⁵

2.24.1. Hukeyme bint Ümeyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Hukeyme bint Ümeyye'nin Kütüb-i Sitte'de 3 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Mîkâttan Önce İhrama Girmek" konusunda olduğu görülmüştür.

2.24.1.1. Mîkâttan Önce İhrama Girmek

Mescid-i Aksâ'da ihrama girmenin faziletini anlatan rivayetleri Ebû Dâvûd ve İbn Mâce⁸⁸⁶ eserlerinde tahrir etmiştir.

⁸⁸⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/195; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/157; İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

⁸⁸⁶ İbn Mâce, "Menâsik", 49:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سَحِيمٍ عَنْ أُمِّ حَكِيمٍ بِنْتِ أُمِّيَّةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَهَلَ بَعْمُرَةَ مِنْ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ غُفِرَ لَهُ

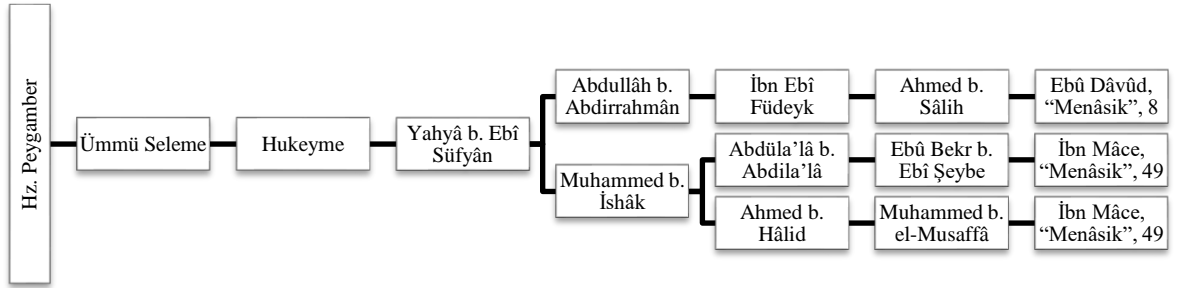
İbn Mâce, "Menâsik", 49:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْجَمْعِيُّ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ بَحْيِ بْنِ أَبِي سُوَيْبَانَ عَنْ أُمِّهِ أُمِّ حَكِيمٍ بِنْتِ أُمِّيَّةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَهَلَ بَعْمُرَةَ مِنْ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ كَانَتْ لَهُ كَفَّارَةٌ لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ قَالَتْ فَخَرَجْتُ أَيُّ مِنْ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ بِعُمُرَةَ

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يُحْيَى بْنِ أَبِي سُفْيَانَ الْأَخْنَسِيِّ عَنْ جَدِّهِ حُكَيْمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَهَلَ بِحَجَّةٍ أَوْ عُمْرَةٍ مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى إِلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ أَوْ وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ شَكََّ عَبْدُ اللَّهِ أَيُّهُمَا قَالَ قَالَ أَبُو دَاوُدَ يَرْحَمُ اللَّهُ وَكَيْعًا أَحْرَمَ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ يَعْنِي إِلَى مَكَّةَ

“Bize Ahmed b. Sâlih rivayet etti. Bize İbn Ebî Fûdeyk, Abdullâh b. Abdirrahmân b. Yühannis'ten, o da Yahyâ b. Ebî Süfyân el-Ahnesî, ninesi Hukeyme'den, o da Nebî (s.a. v)'in hanımı Ümmü Seleme (r. anhâ)'dan rivayet etti. Ümmü Seleme, Resûlullâh (s.a.v)'i, “Kim hac veya umre için Mescid-i Aksâ'da ihrama girip Mescid-i Harâm'a kadar (ihramda) kalırsa onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır.” veya “Onun için Cennet vacip olmuştur.” buyururken işitmiştir. (Râvi) Abdullâh, (Yahyâ b. Ebî Süfyân'ın) bu iki (cümle) den hangisini söylediğinde şüpheye düşmüştür. Ebû Dâvûd dedi ki: “Allah Vekî'e rahmet etsin. Beytül-Makdis'de ihrama girdi. Yani Mekke'ye kadar (ihramda kaldı).”⁸⁸⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hukeyme bint Ümeyye rivayetleri Ümmü Seleme'den almış kendisinden de torunu Yahyâ b. Ebî Süfyân el-Ahnesî nakletmiştir. Ebû Dâvûd “مَنْ أَهَلَ بِحَجَّةٍ أَوْ عُمْرَةٍ مِنْ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى إِلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ أَوْ وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ” lafızları ile İbn Mâce “مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ كَانَتْ لَهُ كَفَّارَةٌ لِمَا قَبْلَهَا” ve “مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ غُفِرَ لَهُ” ve “مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ غُفِرَ لَهُ” lafızları ile eserlerine almıştır. Ebû Dâvûd'da Hukeyme'nin Yahyâ b. Ebî Süfyân'ın ninesi, İbn Mâce rivayetlerinde annesi olduğu ifade edilmiştir. Senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Hattâbî bu rivayetin, mîkâte gelmeden önce ihrama girmenin, mîkâte ihrama girmekten daha faziletli olduğu konusunda delil olduğunu söylemiş ve pek çok sahâbînin de uygulamasının böyle olduğunu ifade etmiştir. Hasan Basri, Atâ b. Ebî Rabâh, İmam

⁸⁸⁷ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 8.

Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve İshâk mîkâttan önce ihrama girmeyi mekruh görmüştür. Hz. Ömer ve İmrân b. Husayn'ın Basra'da ihrama girmelerini tasvip etmemişlerdir.⁸⁸⁸

Mîkât'ta ihrama girmek ve Mîkât'tan önce ihrama girmek konusunda âlimler ihtilâf etmiş ve bu konuda üç görüş ortaya çıkmıştır: 1. Mîkât'tan önce ihrama girmek mutlak olarak caizdir. 2. Mîkât'tan önce ihrama girmek mutlak olarak mekruhtur. 3. Bu uzakta olan kimseler için caizdir. Ebû Hanife ve İmam Şâfiî'nin bir görüşüne göre Mîkât'tan önce ihrama girmek daha faziletlidir. Şâfiî, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre Mîkât'tan önce ihrama girmek mekruhtur. Ebû Hanife'nin diğer bir görüşüne göre kendisinden emin olmayan kimse için faziletli olan Mîkât'ta ihrama girmesidir.⁸⁸⁹

2.24.2. Hukeyme bint Ümeyye Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ümmü Seleme	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Yahyâ b. Ebî Süfyân el-Ahnesî (Torunu)	3

Hukeyme bint Ümeyye rivayetlerin tamamını Ümmü Seleme'den almış, kendisinden de torunu Yahyâ b. Ebî Süfyân el-Ahnesî nakletmiştir. Hukeyme bint Ümeyye'nin rivayetlerinin naklinde ailenin etkin bir rol oynadığı görülmektedir.

2.24.3. Hukeyme bint Ümeyye Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Hukeyme bint Ümeyye'nin rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de "Menâsik" kitabında olduğu görülmüştür. Onun Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı İbn Mâce'de 2 ve Ebû Dâvûd'da 1 olmak üzere 3 adet olarak tespit edilmiştir. İncelenen üç rivayet sahihtir.

⁸⁸⁸ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 5/114-115; Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 6/73.

⁸⁸⁹ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 14/221.

2.25. İmraetü Ribî' b. Hırâş

İsmi belli olmayan râvi, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Fâtıma bint el-Yemân'dan hadis nakletmiş, ondan da kocası Ribî' b. Hırâş nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir.⁸⁹⁰ Rivayeti Ebû Dâvûd tarafından eserine alınmıştır.

2.25.1. İmraetü Ribî' b. Hırâş'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

İmraetü Ribî' b. Hırâş'ın Kütüb-i Sitte'de 3 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Kadınların Altınla Süslenmesi” konusunda olduğu görülmüştür.

2.25.1.1. Kadınların Altınla Süslenmesi

Kadınların süslenme konusunda uyarıldığı rivayetler Ebû Dâvûd ve Nesâî⁸⁹¹ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ عَنْ امْرَأَتِهِ عَنْ أُخْتِ لُحْدَيْفَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَّةِ مَا تَحْلَيْنَ بِهِ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ امْرَأَةٌ تَحْلَى ذَهَبًا تُظْهِرُهُ إِلَّا عُذِّبَتْ بِهِ

“Bize Müsedded rivayet etti. Bize Ebû Avâne, Mansûr’dan, o da Ribî' b. Hırâş’tan, o da karısından, o da el-Huzeyfe’nin kız kardeşinden Resûlullâh (s.a.v)’in şöyle buyurduğu rivayet etmiştir: “Ey kadınlar topluluğu! Sizin süslenmenize gümüş yeterli değil mi? Dikkat edin! Sizden altınla süslenip de onu başkalarına gösteren hiçbir kadın yok ki o altın sebebiyle azap edilsin.”⁸⁹²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁸⁹⁰ İbn Hacer, *Takrîb*, 680.

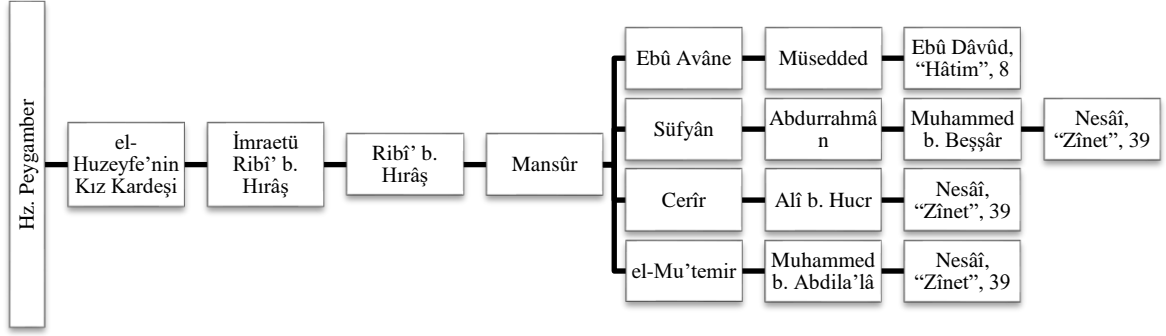
⁸⁹¹ Nesâî, “Zînet”, 39:

أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ح وَأَنْبَاءًا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ عَنْ امْرَأَتِهِ عَنْ أُخْتِ لُحْدَيْفَةَ قَالَتْ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَّةِ مَا تَحْلَيْنَ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ امْرَأَةٍ تَحْلَى ذَهَبًا تُظْهِرُهُ إِلَّا عُذِّبَتْ بِهِ

Nesâî, “Zînet”, 39:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ مَنْصُورًا يُحَدِّثُ عَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ عَنْ امْرَأَتِهِ عَنْ أُخْتِ لُحْدَيْفَةَ قَالَتْ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَّةِ مَا تَحْلَيْنَ أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ امْرَأَةٌ تَحْلَى ذَهَبًا تُظْهِرُهُ إِلَّا عُذِّبَتْ بِهِ

⁸⁹² Ebû Dâvûd, “Hâtim”, 8.

İmraetü Ribî' b. Hırâş rivayeti el-Huzeyfe'nin sahâbî olan kız kardeşi Fâtıma bint el-Yemân'dan almış, ondan da kocası Ribî' b. Hırâş nakletmiştir. Nesâî farklı senedle kaydetmiştir Rivayetler arasında çok az lafız farkı vardır. Nesâî'nin bir tariki ile Ebû Dâvûd'un hadis metninde lafız farkı yoktur. Nesâî'nin iki metninde "لَيْسَ مِنْكَ امْرَأَةٌ" / "لَيْسَ مِنْ امْرَأَةٍ" ve "تَحَلَّتْ ذَهَبًا / نُحَلِّي ذَهَبًا" şeklinde anlam değiştirmeyecek farklar vardır.

Nesâî'nin bir tarikinde yer alan Süfyân b. Uyeyne çok az tedlis yapmakla cerh edilmiş olmakla beraber kendisi sika olup sadece sika kimselerden hadis rivayet etmiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması ve cerh edilmemesi sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların altınla süslenmesi ile ilgili 3 rivayet sahihtir.

Bu rivayetin zahirinden kadınların altından mamul zinetleri takmalarının caiz olmadığı anlaşılmaktadır. "أَمَا لَكِنَّ" İbaresinde ki hemze istifham için ما da nefiy içindir. Yani "size yeter değil mi?" anlamındadır. أما Tenbih harfi olma ihtimali de vardır. "تُظْهِرُهُ" Yabancılar göstermek, kibirlenmek veya böbürlenmek anlamındadır. Bu rivayet "إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى دُكُورِ أُمَّتِي" rivayeti⁸⁹³ ile nesh edilmiştir. Bu rivayette altının erkeklere haram, kadınlara helal olduğu ifade edilmiştir. Nevevî bu konuda icma

⁸⁹³ Nesâî, "Zînet", 40:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي أَلْحَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ ابْنِ زُرَيْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ حَرِيرًا فَجَعَلَهُ فِي يَمِينِهِ وَأَخَذَ ذَهَبًا فَجَعَلَهُ فِي شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى دُكُورِ أُمَّتِي

Ebû Dâvûd, "Libâs", 11:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي أَلْحَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَيْرٍ يَعْنِي الْغَافِقِيَّ أَنَّهُ سَمِعَ 8 عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ حَرِيرًا فَجَعَلَهُ فِي يَمِينِهِ وَأَخَذَ ذَهَبًا فَجَعَلَهُ فِي شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى دُكُورِ أُمَّتِي

olduğunu söylemiştir. İbn Şâhîn; “Altın önce herkese haramdı, daha sadece kadınlara da helal kılındı.” demiştir.⁸⁹⁴

2.25.2. İmraetü Ribî’ b. Hırâş’ın Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
el-Huzeyfe’nin Kız Kardeşi	3
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Ribî’ b. Hırâş (Kocası)	3

İmraetü Ribî’ b. Hırâş rivayetlerin tamamını el-Huzeyfe’nin kız kardeşinden almış, kendisinden de kocası Ribî’ b. Hırâş nakletmiştir. İmraetü Ribî’ b. Hırâş’ın rivayetlerinin naklinde aile faktörünün rolü göze çarpmaktadır.

2.25.3. İmraetü Ribî’ b. Hırâş’ın Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

İmraetü Ribî’ b. Hırâş’ın rivayetlerinin Kütübi-i Sitte’de kitaplarına göre tasnifinde; Zînet 2 ve Hâtim 1 rivayet olduğu ve Kütüb-i Sitte’deki rivâyet sayısının Nesâî’de 2 ve Ebû Dâvûd’da 1 olmak üzere 3 olduğu tespit edilmiştir. İncelenen üç rivayet sahihtir.

2.26. Kamîr bint Amr

Kamîr bint Amr el-Kûfiyye, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Mesrûk b. el-Ecda’nın karısıdır. Hz. Âişe ve tâbiî olan kocası Mesrûk b. el-Ecda’dan hadis nakletmiştir. Ondandır da Âmir eş-Şa’bî, Muhammed b. Sîrîn, Abdullâh b. Şibrime ve el-Mikdâm b. Şurayh b. Hânî’ hadis nakletmiştir. İclî ve İbn Hacer “sika” olduğunu söylemiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd ve Nesâî eserlerine almıştır.⁸⁹⁵

⁸⁹⁴ Sindî, *Hâşiyeyü’s-Sindî alâ’n-Nesâî*, 8/157; Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 11/200

⁸⁹⁵ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 8/357; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/274; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/686; a. mlf., *Takrîb*, 669.

2.26.1. Kamîr bint Amr'ın Rivayetlerinin Değerlendirmesi

Kamîr bint Amr'ın Kütüb-i Sitte'de üç rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Müstehâze Hayz Olduğu Gün Sayısınca Namaz Kılmaz” ve “Müstehâze Olan Kadın Bir Temizlikten Diğer Temizliğe Kadar Gusleder” konularında olduğu görülmüştür.

2.26.1.1. Müstehâze Hayz Olduğu Gün Sayısınca Namaz Kılmaz

Ebû Dâvûd'un müstehâze ile ilgili senetleri bir arada incelediği rivayette muhtasar olarak şu ifadeler yer almaktadır:

وَرَوَتْ قَمِيرُ بِنْتُ عَمْرِو زَوْجِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ الْمُسْتَحَاضَةِ تَتْرِكُ الصَّلَاةَ أَيَّامَ أَقْرَائِهَا ثُمَّ تَغْتَسِلُ
وَكَذَلِكَ رَوَى الشَّعْبِيُّ عَنْ قَمِيرِ امْرَأَةِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

...Mesrûk'un hanımı Kamîr bint Amr, Âişe (r. anhâ)'dan: “Müstehâze hayz günlerinde namazı terk eder sonra yıkanır.” şeklinde rivayet etmiştir. ...Aynı şekilde Şa'bi, Mesrûk'un hanımı Kamîr vasıtasıyla Âişe (r. anhâ)'dan aynısını rivayet etmiştir.

896

Müstehâze hayz olduğu gün sayısınca namaz kılmayacağını Kamîr bint Amr, Hz. Âişe'den nakletmiştir. Diğer bir tarikte Hz. Âişe → Kamîr bint Amr → Şa'bi → Ebû Dâvûd şeklindedir.

2.26.1.2. Müstehâze Bir Defa Gusleder Daha Sonra Diğer Hayz Zamanına Kadar Abdest Alır

Müstehâze olan kadının bir defa gusledip daha sonra diğer hayz zamanına kadar sadece abdest almasının yeterli olduğunu bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانَ الْقَطَّانُ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ ابْنِ شُبْرَمَةَ عَنْ امْرَأَةِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ
عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

⁸⁹⁶ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 107.

Bize Ahmed b. Sinân el-Kattân el-Vâsîfî rivayet etti. Bize Yezîd, Eyyûb Ebî el-Alâî'den, o da İbn Şibrime'den, o da Mesrûk'un hanımından, o da Âişe (r. anhâ)'dan, o da Resûlullâh (s.a.v)'den önceki hadisin⁸⁹⁷ benzerini rivayet etmiştir.⁸⁹⁸

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Kamîr bint Amr → İbn Şübrüme → Eyyûb Ebî el-Alâî → Yezîd → Ahmed b. Sinân el-Kattân el-Vâsîfî → Ebû Dâvûd

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır. Ebû Dâvûd'un tahrir ettiği bu rivayet merfû, bir önceki rivayet ise mevkuftur.⁸⁹⁹ Müstehâzenin bir defa gusledip daha sonra diğer hayız zamanına kadar sadece abdest almasını yeterli görenler bu rivayeti delil göstermişlerdir.

Şa'bî'den nakledilen rivayet “توضيبي لكل صلاة” dir.⁹⁰⁰ Hattâbî Ebû Dâvûd'un bu babdaki rivayetleri hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “Ebû Dâvûd bu babda dokuz rivayet tasnif etmiştir. Bu rivayetlerin üçü merfû diğerleri mevkuftur. Bu hadislerden Kamîr hadisi, Ammâr hadisi ve Hişâm b. Urve'nin babasından olan hadisi dışında kalanlar zayıftır. İbn Abbas'tan gelen, ‘Her namaz vakti gusleder.’ rivayeti maruf, buna mukabil Benî Hâşim'in mevlâsı olan Ammâr'ın ‘Her namaz vakti abdest alır.’ rivayeti münkerdir. Münker hadislerde zayıftır. Netice itibariyle bu babda sadece Kamîr ve Hişâm b. Urve'nin babasından naklettiği iki hadis sahihtir.”⁹⁰¹

2.23.1.1. Mesrûk'un Uzun Kıyama

Kamîr'in kocası Mesrûk hakkında şöyle söylediği rivayet edilmiştir:

عَنْ امْرَأَةِ مَسْرُوقٍ قَالَتْ: مَا كَانَ مَسْرُوقٌ يُوجَدُ إِلَّا وَسَاقَاهُ قَدِ انْتَفَخَتَا مِنْ طُولِ الصَّلَاةِ، قَالَتْ: وَاللَّهِ، إِنْ كُنْتُ لِأَجْلِسَ خَلْفَهُ فَأَبْجِي رَحْمَةً لَهُ.

⁸⁹⁷ Mevkuf rivayet:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانَ الْقَطَّانُ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي مَسْكِينٍ عَنْ الْحَجَّاجِ عَنْ أُمِّ كَلْبُومَ عَنْ عَائِشَةَ فِي الْمُسْتَحَاضَةِ تَغْتَسِلُ تَغْنِي مَرَّةً وَاحِدَةً ثُمَّ تَوَضَّأُ إِلَى أَيَّامِ أَقْرَانِهَا

⁸⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 111.

⁸⁹⁹ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/88.

⁹⁰⁰ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/90.

⁹⁰¹ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 1/338.

عَزَاهُ الْمَرْيُ إِلَى النَّسَائِيِّ فِي الْمَوَاعِظِ: عَنْ سُؤَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَبْرِينَ،
عَنْ امْرَأَةٍ مَسْرُوقٍ، بِهَذَا

*Süveyd b. Nasr, Abdullâh'tan, o da Zâide'den, o da Hişâm b. Hessân'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Mesrûk'un karısı Kamîr'den şöyle dediğini (nakletti.): "Mesrûk kıyamda durmaktan ayakları şişene kadar namaz kılardı. Ben onun arkasında oturur, onun kendi nefesine yaptıklarını gördüğüm zaman ağlardım."*⁹⁰²

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Kamîr bint Amr → Muhammed b. Sîrîn → Hişâm b. Hassân → Zâide → Süveyd b. Nasr → Nesâî

Kamîr bint Amr'a ait maktû rivayet senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahihtir.

2.26.2. Kamîr bint Amr Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hiz. Âişe	2
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Muhammed b. Sîrîn	1
Şa'bî	1
İbn Şübrüme	1

Kamîr bint Amr rivayetlerin tamamını Hiz. Peygamber'in zevcesi Hiz. Âişe'den almış, kendisinden de Muhammed b. Sîrîn, Şa'bî ve İbn Şübrüme nakletmiştir.

2.26.3. Kamîr bint Amr Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Kamîr bint Amr'ın rivayetlerinin Kütübi-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Tahâret 2 ve Cenâiz 1 rivayet olduğu görülmüştür. Kamîr bint Amr'ın Kütüb-i Sitte'deki

⁹⁰² Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 10/409, 11868.

rivâyet sayısının Ebû Dâvûd'da 2 ve Nesâî'de 1 olmak üzere 3 olduğu tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin biri merfû, biri mevkuf ve biri de maktûdur. İncelenen üç rivayet sahihtir.

2.27. Lü'lüe

Ensarın mevlâsı olan Lü'lüe, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Ebû Sırme künyeli Mâlik b. Kays'tan hadis nakletmiş, ondan da Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân nakletmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu ifade etmiştir. Buhârî⁹⁰³, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Tirmizî rivayetini eserlerine almışlardır.⁹⁰⁴

2.27.1. Lü'lüe'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Lü'lüe'nin Kütüb-i Sitte'de 3 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Mümin Zarar Vermez" konusunda olduğu görülmüştür.

2.27.1.1. Mümin Zarar Vermez

Mü'minin kimseye zarar vermemesi ve güçlük çıkarmaması gerektiğini haber veren rivayet Ebû Dâvûd⁹⁰⁵, İbn Mâce⁹⁰⁶ ve Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ لَوْلُؤَةَ عَنْ أَبِي صِرْمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ ضَارَّ ضَارَّ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَاقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ

"Bize Kuteybe rivayet etti. (Şöyle dedi:) Bize Leys, Yahyâ b. Sa'd'dan, o da Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân'dan, o da Lü'lüe'den, o da Ebû Sırme'den şöyle rivayet etti: "Nebî (s.a.v), 'Kim zarar verirse Allah ona zarar verir, kim de güçlük çıkarırsa Allah ona güçlük çıkarır' buyurdu."907

⁹⁰³ Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, thk. Semîr b. Emin ez-Züheyr (Riyâd. Mektebetü'l-meârif, 1998), 1/347.

⁹⁰⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/299; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/688; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/500; a.mlf., *Takrîb*, 669.

⁹⁰⁵ Ebû Dâvûd, "Akdiyye", 31:

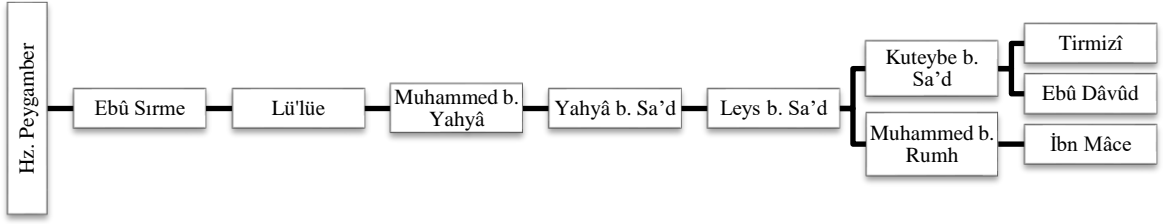
حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ لَوْلُؤَةَ عَنْ أَبِي صِرْمَةَ قَالَ غَيْرُ قُتَيْبَةَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ عَنْ أَبِي صِرْمَةَ صَاحِبِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ ضَارَّ أَضَرَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَاقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ

⁹⁰⁶ İbn Mâce, "Ahkâm", 17:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ لَوْلُؤَةَ عَنْ أَبِي صِرْمَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ ضَارَّ أَضَرَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَاقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ

⁹⁰⁷ Tirmizî, "Birr", 27.

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Lü'lüe rivayeti Ebû Sırme'den almış, ondan da Muhammed b. Yahyâ b. Habbân nakletmiştir. İbn Mâce “مَنْ ضَارَّ أَضَرَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ”، Ebû Dâvûd “مَنْ ضَارَّ أَضَرَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ” lafızlarıyla nakletmişler, metinler arasında kayda değer bir fark yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 3 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu rivayet; kim bir Müslümana zarar verirse Allah da ona bir zarar ulaştırır, her kim de bir kimseyi çatışmak ve savaşmak gibi bir sıkıntıya sokarsa Allah da onu bir sıkıntı içine sokar anlamındadır. Zarar ve sıkıntı yakın anlamlı iki kelimedir. Fakat zarar malın yok olmasına çalışmak, sıkıntı ise zor bir iş yüklemek gibi bedene eziyet etmektir.⁹⁰⁸

2.27.2. Lü'lüe'nin Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre

Dağılımı

Hoca Adı	Rivayet Adedi
Ebû Sırme	3
Râvi Adı	Rivayet Adedi
Muhammed b. Yahyâ	3

Lü'lüe rivayetlerin tamamını sahâbî olan Ebû Sırme'den almış, kendisinden de Muhammed b. Yahyâ nakletmiştir.

⁹⁰⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 6/60.

2.27.3. Lü'lüe'nin Rivâyetlerinin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Lü'lüe'nin rivayetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre tasnifinde; Birr 1, Akdiyye 1 ve Ahkâm 1 rivayet olduğu görülmüştür. Lü'lüe'nin Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısının Ebû Dâvûd'da 1, Tirmizî'de 1 ve İbn Mâce'de 1 olmak üzere 3 olduğu tespit edilmiştir. Merfu olan 3 rivayet sahihtir.

3. RİVAYET SAYISI ÜÇTEN AZ OLAN TÂBÎ KADIN RÂVİLER

Bu bölümde bir ve iki rivayeti olan kadın tâbî râviler bulunmaktadır. Râviler rivayet sayısına göre çoktan aza doğru sıralanmış, rivayet sayısının eşit olması durumunda râviler alfabetik olarak sıralanmıştır. Râvilerin aynı senedde bulunması durumunda alfabetik sıra bozularak peşpeşe yer almıştır. Her bir râvinin hayatı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bölümde yer alan râviler hakkında müracaat edilen kaynaklarda oldukça sınırlı bilgilerin olduğu görülmüştür. Râvi hakkında bilgi edinmeye çalışırken ilk önce vefat tarihleri hakkında bilgi aranmış, fakat bulunamamıştır. Daha sonra rivayetlerin senet incelemesi yapılmıştır. Senet incelemesinde, bazı kadın tâbî râviler için “teferrüd (rivayette tek başına kalması)” ve “meçhul (tanınmıyor)” cerh lafızlarının kullanıldığı görülmüştür. Münekkidlerin meçhûl kavramına farklı anlamlar yüklediği bilinmektedir. Bu sebeple sadece senedde yer alan kadın tâbî râvinin meçhul olması, senedin zayıf olması için yeterli görülmemiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin cerh ve ta’dil durumlarına göre kanaat belirtilmiştir. Rivayetlerin metin değerlendirmesi için şerh kitaplarına müracaat edilmiştir.

3.1. Akîle el-Fezâriyye

Akîle el-Fezâriyye, 5. tabakadan olup tâbîinin sığarındandır Sellâme bint el-Hür’den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Talhâ Ümmü Gurâb nakletmiştir. Ebû Dâvûd “Akîle’nin Alî b. Gurâb’ın ninesi olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde Talha bint Gurâb’ın ninesi veya her ikisinin de ninesi olduğunu” söylemiştir. İbn Hacer “meçhûlü’l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce hadislerini eserlerinde nakletmiştir. Hakkında başka bilgi mevcut değildir.⁹⁰⁹

3.2. Talha Ümmü Gurâb

Talha Ümmü Gurâb, 5. tabakadan olup tâbîinin sığarındandır. Akîle el-Fezâriyye ve Nebâte’den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden Mervân b. Muâviye el-Fezârî ve

⁹⁰⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/241; İbn Hacer, *Takrîb*, 667.

Vekî' b. el-Cerrâh hadis rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce hadislerini eserlerinde nakletmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali bilinmemektedir)” demiştir.⁹¹⁰

3.2.1. Akîle el-Fezâriyye ve Talha Ümmü Gurâb'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Akîle el-Fezâriyye ve Talha Ümmü Gurâb'ın rivayetlerinde “rivâyetü'l-akrân” örneğini görmek mümkündür. Akran sayılan kişilerden birinin diğerinden tek taraflı rivayette bulunması⁹¹¹ anlamında Talha Ümmü Gurâb, Akîle el-Fezâriyye'den hadis rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte'de her iki râviden “Cemaate İmam Bulunamayacak Günler” konulu iki rivayet tahrir edilmiştir.

3.2.1.1. Cemaate İmam Bulunamayacak Günler

Cemaate namaz kıldıramayacak imamın bulunamayacak günlerin geleceğini haber veren rivayetler Ebû Dâvûd ve İbn Mâce⁹¹² tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ الْأَزْدِيِّ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ حَدَّثَنِي طَلْحَةُ أُمُّ غُرَابٍ عَنْ عَقِيلَةَ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي فِرَازَةَ مَوْلَاةٍ لَهُمْ عَنْ سَلَامَةَ بِنْتِ الْحُرِّ أُخْتِ خَرَشَةَ بْنِ الْحُرِّ الْفَرَارِيِّ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَتَدَافَعَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ لَا يَجِدُونَ إِمَامًا يُصَلِّي بِهِمْ

*Bize Hârûn Hârûn b. Abbâd el-Ezdî rivayet etti. Bize Mervân rivayet etti. Bana Talha Ümmü Gurâb'dan, o da Akîle'den -Fezâre oğullarının mevlası olan bir kadındır- o da Sellâme bint el-Hür'den -Harşe b. el-Hür'den rivayet etti. O Resûlallâh (s.a.v)'i şöyle buyururken dinledim: "Kendilerine namaz kıldırarak imam bulamayarak cemaatin birbirlerini öne itmeleri kıyametin alâmetlerindedir."*⁹¹³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

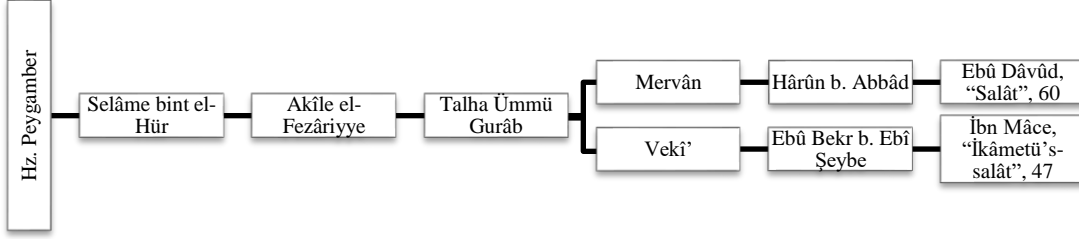
⁹¹⁰ İbn Hacer, *Takrîb*, 1361.

⁹¹¹ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 330.

⁹¹² İbn Mâce, “İkâmetü's-salât”, 47:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ أُمِّ غُرَابٍ عَنْ امْرَأَةٍ يُقَالُ لَهَا عَقِيلَةُ عَنْ سَلَامَةَ بِنْتِ الْحُرِّ أُخْتِ خَرَشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَقُومُونَ سَاعَةً لَا يَجِدُونَ إِمَامًا يُصَلِّي بِهِمْ

⁹¹³ Ebû Dâvûd, “Salât”, 60.

Akîle el-Fezâriyye rivayetleri Selâme bint el-Hür adlı kadın sahâbîden almış, kendisinden de torunu Talha Ümmü Gurâb nakletmiştir. Senette *Selâme bint el-Hür* ➔ *Akîle el-Fezâriyye* ➔ *Talha Ümmü Gurâb* şeklinde üç kadın râvinin peşpeşe naklettiği görülmektedir. İbn Mâce rivayete “يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُقْوَمُونَ سَاعَةً” lafızları, Ebû Dâvûd ise “إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَتَدَافَعَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ” lafızları ile başlamış, her ikisi de “لَا يَجِدُونَ إِمَامًا” ile rivayeti bitirmiştir.

Her ne kadar senedde yer alan Akîle el-Fezâriyye ve Talha Ümmü Gurâb meçhul kabul edilmiş olsalar bile senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivayet sahihtir. Akîle el-Fezâriyye'den sadece torunu nakletmiş, torun olan Talha Ümmü Gurâb'dan da sika olan Mervân b. Muâviye el-Fezârî ve Vekî' b. el-Cerrâh hadis rivayet etmiştir.

Rivayetlerde, أَشْرَاطُ السَّاعَةِ eşrâtü's-sâa tabiriyle kıyamet alâmetleri ifade edilir. Kur'ân'da “kıyametin kopma zamanı” anlamında “sâat” kelimesi geçmekte ve bu âyetlerde kıyametin ansızın kopacağı ama onun kopuş zamanına ait bilginin Allah katında olduğu bildirilmiştir.⁹¹⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de kıyamet alâmetlerinin neler olduğu yer almamıştır. Kıyametin kopuşu esnasında gökyüzünün insanları saracak bir duman (duhân) ile bürüneceğinden⁹¹⁵, Ye'cûc ve Me'cûc'ün geleceğinden⁹¹⁶ ve dâbbetü'l-arzın çıkacağından⁹¹⁷ bahsedilmiştir. Hz. Peygamber kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini söylemiş, ancak kıyametin yaklaştığını haber veren alâmetleri bildirmiştir. İlmin ortadan kalkıp cehaletin yayılması, Kur'ân'ın öneminin insanlar tarafından unutulması, sarhoşluk veren içkilerin yaygınlaşması, zinanın aleni hale gelmesi, zekât

⁹¹⁴ A'râf 7/187.

⁹¹⁵ Duhân 44/11-12.

⁹¹⁶ Enbiyâ 21/96.

⁹¹⁷ Neml 27/82.

verilecek kimse bulunamayacak kadar servetin artması, liyakatsiz kişilerin yönetici olması, yöneticilerin insanlara zulmetmesi, adam öldürme olaylarının ve fitnelerin artması ve insanların hayatlarından bıkarak ölümlere özenmesi, bu alametlerdendir. İncelenen mezkûr rivayet de bu kabildendir. Toplumdaki dini, sosyal ve siyasi gelişmeleri anlatan bu rivayetlerin çoğu uydurma veya zayıftır. Kıyametin ne zaman kopacağını bildiren bir âyet veya sahih hadis bulunmamakla beraber sahabe döneminden itibaren son peygamber Hz. Peygamber'in, âhir zaman peygamberi olarak gelişiyi artık kâinatın son zaman dilimine girdiği düşünülmüştür.⁹¹⁸ Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi sadece Allah'a aittir.

3.3. Âliye bint Sübey'

Âliye bint Sübey' el-Medeniyye, 3. Tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîler tabakası). Abdullâh b. Mâlik b. Huzâfe'nin annesidir. Âliye bint Sübey', Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne bint el-Hâris'ten hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Abdullâh b. Mâlik b. Huzâfe hadis nakletmiştir. İclî "sika" olduğunu söylemiştir. Rivayetleri Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından eserlerine alınmıştır.⁹¹⁹

3.3.1. Âliye bint Sübey'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Âliye bint Sübey'in Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Ölen Hayvan Derilerinin Su ile Tabaklanması" konusunda olduğu görülmektedir.

⁹¹⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Kıyamet Alâmetleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/523.

⁹¹⁹ İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/455; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/226; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/608.

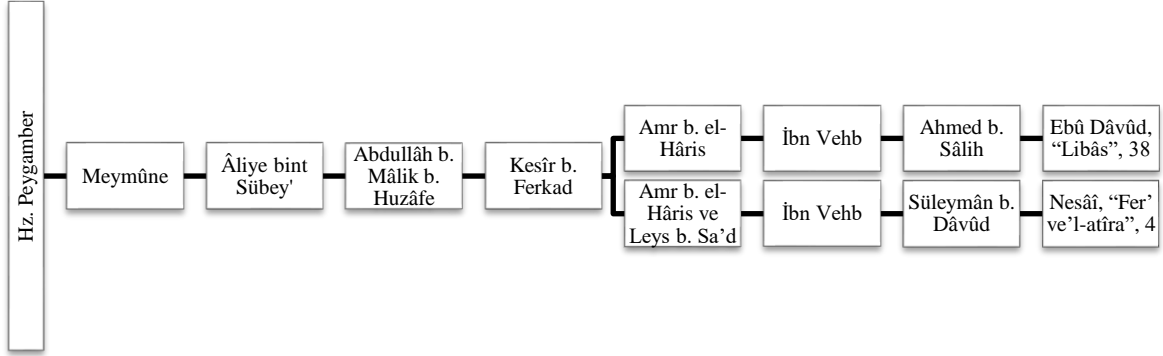
3.3.1.1. Ölen Hayvan Derilerinin Su ile Tabaklanması

Ölen hayvan derilerinin su ile tabaklanmasını bildiren iki rivayet Ebû Dâvûd ve Nesâî⁹²⁰ tarafından eserlerine alınmıştır.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنِ ابْنِ كَثِيرٍ عَنْ فَرْقَدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكِ بْنِ خَدَافَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ الْعَالِيَةِ بِنْتِ سُبَيْعٍ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ لِي عَنَمٌ بِأُحُدٍ فَوَقَعَ فِيهَا الْمَوْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهَا فَقَالَتْ لِي مَيْمُونَةُ لَوْ أَخَذْتِ جُلُودَهَا فَانْتَفَعْتَ بِهَا فَقَالَتْ أَوْ يَجِلُّ ذَلِكَ قَالَتْ نَعَمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجَالٌ مِنْ فَرَيْشٍ يَجْرُونَ شَاةً لَهُمْ مِثْلَ الْجِمَارِ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ أَخَذْتُمْ إِيَّاهَا قَالُوا إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُطَهَّرُهَا الْمَاءُ وَالْقَرْظُ

“Bize Ahmed b. Sâlih rivayet etti. Bize İbn Vehb rivayet etti. Bana Amr yani İbnü'l-Hâris, Kesîr b. Ferkad'dan, o da Abdullâh b. Mâlik b. Huzâfe'den, o da annesi Âliye bint Sübey'den rivayet etti. O şöyle dedi: Uhud'da bana ait bir koyun vardı. Ona (kıran) girdi ve öldü. Bunun üzerine Nebî (s.a.v)'in zevcesi Meymûne'ye gidip bu durumu kendisine anlattım. Meymûne bana: “Onların derilerini alıp onlardan yararlıysaydın.” dedi. “Bu helâl midir?” dedim. “Evet. Bir defasında Kureys'ten bazı kimseler kendilerine ait bir koyunu eşek (sürür) gibi sürüyerek Resûlullâh (s.a.v)'in yanına geldiler. Resûlullâh (s.a.v) onlara, “Derisini alsaydınız ya!” buyurdu. “O bir leştir!” dediler. Resûlullâh (s.a.v), “O deriyi su ve mazı temizler.” karşılığını verdi.”⁹²¹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Âliye bint Sübey' rivayeti Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne'den almış, ondan da oğlu Abdullâh b. Mâlik b. Huzâfe nakletmiştir. Ebû Dâvûd'da Âliye bint Sebî'nin başından geçenler anlatıldıktan sonra Hz. Meymûne'ye gidişi anlatılmaktadır.

⁹²⁰ Nesâî, “Fer’ ve’l-atîra”, 4:

أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَنْ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَاللَيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ فَرْقَدٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَالِكِ بْنِ خَدَافَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ الْعَالِيَةِ بِنْتِ سُبَيْعٍ أَنَّ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَتْهَا أَنَّهُ مَرَّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجَالٌ مِنْ فَرَيْشٍ يَجْرُونَ شَاةً لَهُمْ مِثْلَ الْحَصَانِ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ أَخَذْتُمْ إِيَّاهَا قَالُوا إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُطَهَّرُهَا الْمَاءُ وَالْقَرْظُ

⁹²¹ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 38.

Nesâî’de bu kısımdan itibaren bulunmaktadır. Bu noktadan sonraki tek lafız farkı “ مثل ” benzetmesidir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

“لَوْ أَخَذْتُمْ” Keşke anlamında temenni ifade eder. Şartın cevabı düşmekle beraber anlam şöyledir: “Derisini alsaydınız güzel olurdu.” Şafî’ nin görüşlerinden biri, deriyi tabaklama sırasında su kullanmak vacip olduğudur. Bu rivayet, “derinin tabaklanması için mutlaka su kullanılmalıdır” görüşünde olanların delilidir. Ümmü Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân’ın “أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ أَنْ يُسْتَمْتَعَ بِجُلُودِ الْمَيْتَةِ إِذَا دُبِغَتْ” rivayetini delil olarak gösteren İmam Mâlik, Hanefî ve Şafî’ nin bir görüşüne göre, tabaklamak suretiyle bütün deriler temiz olur.⁹²²

3.4. Füseyle bint Vâsile el-Leysiyye

Füseyle, sahabeden Vâsile b. el-Eskâ’nın kızıdır. Kaynaklarda adı Husayle ve Cemîle olarak da geçmektedir. Buhârî ve İbn Mâce عن أبيها ، عن فسيلة ، şeklinde babasının adını söylememişlerdir. Ebû Dâvud ise عن أبيها ، عن ابنة واثلة ، şeklinde babasına nisbetle zikretmiştir. 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiîlerden sonra gelenler tabakası). Babası Vâsile b. el-Eskâ’dan hadis nakletmiş, kendisinden de el-Battâl el-Has’amî, Seleme b. Bişr ed-Dimeşkî, Abbâd b. Kesîr, er-Rizâm el-Müezzîn ve Sadaka b. Yezîd hadis nakletmiştir. Rivayetleri Ebû Dâvûd ve İbn Mâce tarafından tahrîc edilmiştir. Kütüb-i Sitte dışında rivayetleri Buhârî’nin *Edebül-müfred*⁹²³ adlı eserinde ve Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned*’inde⁹²⁴ yer almaktadır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ta Husayle adıyla zikretmiştir.⁹²⁵ İbn Hacer “makbûl” olduğunu söylemiştir.⁹²⁶

⁹²² Sindî, *Hâşiyeyü’s-Sindî alâ İbn Mâce*, 7/175; Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 11/125.

⁹²³ Buhârî, *Edebül-müfred*, 52.

⁹²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/107 (No. 160).

⁹²⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/215; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/144, 162; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/667.

⁹²⁶ İbn Hacer, *Takrîb*, 669.

3.4.1. Füseyle bint Vâsile'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Füseyle bint Vâsile'nin Kütüb-i Sitte'de "Asabiyet" konusunda iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir.

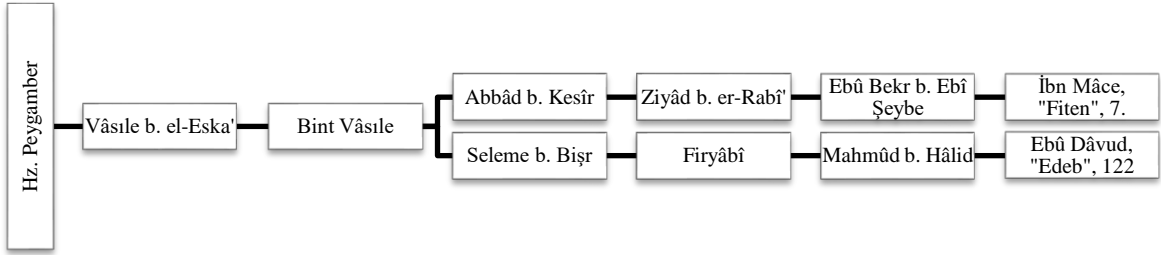
3.4.1.1. Asabiyet

Hiz. Peygamber'in kendisine sorulan asabiyet sorusuna verdiği cevap Ebû Dâvûd ve İbn Mâce⁹²⁷ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا الْفَرِّبَابِيُّ حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ بَشْرِ الدِّمَشْقِيُّ عَنْ بِنْتِ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْعَدِ أَنَّهَا سَمِعَتْ أَبَاهَا يَقُولُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْعَصَبِيَّةُ قَالَ أَنْ تُعَيَّنَ قَوْمَكَ عَلَى الظُّلْمِ

"Bize Mahmûd b. Hâlid ed-Dimeşkî rivayet etti. (Şöyle söyledi:) Bize Firyâbî rivayet etti. (Şöyle söyledi:) Bize Seleme b. Bişr, Vâsile b. el-Eska'nın kızından babasını şöyle derken işitmiş olduğunu rivayet etti: "Ben: 'Ey Allah'ın Resulü asabiyet nedir?' diye sordum. 'Zulümde (haksızlıkta) kavmine yardım etmendir', buyurdu."⁹²⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Füseyle bint Vâsile rivayeti babası sahâbî olan Vâsile b. el-Eskâ'dan almış ondan da Seleme b. Bişr nakletmiştir. Ebû Dâvûd'ta yer alan rivayette Vâsile (مَا الْعَصَبِيَّةُ) diye sorarken İbn Mâce'de مَا الْعَصَبِيَّةُ أَنْ يُجِبَّ الرَّجُلُ قَوْمَهُ؟ şeklinde sormuş, hayır cevabını alarak فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْعَصَبِيَّةُ أَنْ يُعَيَّنَ الرَّجُلُ قَوْمَهُ عَلَى الظُّلْمِ şeklinde öğrenmiştir.

⁹²⁷ İbn Mâce, "Fiten", 7:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ الرَّبِيعِ الْبُحَيْرِيُّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ كَثِيرِ الشَّامِيِّ عَنْ امْرَأَةٍ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهَا فُسَيْلَةُ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْعَصَبِيَّةُ أَنْ يُجِبَّ الرَّجُلُ قَوْمَهُ قَالَ لَا وَلَكِنْ مِنَ الْعَصَبِيَّةِ أَنْ يُعَيَّنَ الرَّجُلُ قَوْمَهُ عَلَى الظُّلْمِ

⁹²⁸ Ebû Dâvûd, "Edeb", 122.

İbn Mâce'nin rivayeti Abbâd b. Kesîr⁹²⁹ ve Ziyâd b. er-Rabî⁹³⁰ cerh edilmesi sebebiyle rivâyetin senet açısından zayıf olduğu neticesine ulaşılmıştır. Ancak Ebû Dâvûd'un senesinde yer alan râviler münekkidler tarafından sika kabul edilmiş yani bu rivayet sahih lizâtihi, İbn Mâce'nin rivayeti sahih liğayrihi'dir.

Asabe, “bir kimsenin baba tarafından olan akrabaları” ve “bir kimsenin korumak durumunda olduğu akrabası” anlamlarına gelmektedir.⁹³¹ Bu noktadan hareketle asabiyyet “akrabası ve soydaşı durumunda olan kimselerin yardımına koşma ve onları zulüm ve haksızlıktan koruma gayretinde olma” olarak ifade edilmiştir. Hadislerde Hz. Peygamber'in hem asabiyyetin İslâm'a aykırı olduğunu ifade ettiği hem de asabiyyeti tarif etmiş olduğu görülmektedir.⁹³² Öncelikle Hz. Peygamber Câhiliye dönemindeki asabiyyeti kesin bir dille yasaklamıştır. Asabiyyet uğruna savaşırken, asabiyyet davası güderken körü körüne açılmış bir bayrak altında ölen ve asabiyyet duygusuyla öfkelenen kimsenin ölümünün Câhiliye ölümü olduğunu bildirmiştir.⁹³³ Hz. Peygamber'in bu uyarıları sonrasında Vâsile b. el-Eska' asabiyyeti merak etmiş ve sorular sormuş olabilir. Buna göre asabiyyet, bir kimsenin kavmini sevmesi değil haksız olmasına rağmen kendi

⁹²⁹ Abbâd b. Kesîr eş-Şâmî (ö. 140): Abbâd b. Kesîr es-Sekafî el-Basrî 7. Tabakadan olup tebei't-tâbiîndendir. İbn Maîn onun için “leyse bi şeyin (hiçbir şey değil)” demiş, Buhârî de onun hadis konusunda terk edildiğini (تركوه) söylemiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 13/123; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrût: Dâru'l-ğarbî'l-İslâmî, 2003), 4/93; a.mlf., *Dîvânu'duâfa ve'l-metrûkîn*, thk. Hammâd b. Muhammed (Mekke: Mektebetü'l-nehdati'l-hadîse, 1967), 1/207.

⁹³⁰ Ziyâd b. er-Rabî el-Yuhmidî (ö. 185): Ziyâd b. er-Rabî el-Yuhmidî'nin künyesi Ebû Hidâş olup tebei't-tâbiîndendir. Ebû Dâvûd “sika” olduğunu söylemiştir. Buhârî (في إسناد حديثه نظر) diyerek hadisinin terk edildiğini ifade etmiştir. Bk. Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 3/353; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 4/852; a.mlf., *Dîvânu'duâfa ve'l-metrûkîn*, 1/147.

⁹³¹ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 11/17.

⁹³² Mustafa Çağrı, “Asabiyyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/453.

⁹³³ Müslim, “İmâre”, 57:

حَدَّثَنَا هُرَيْمُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي مَجْلَزٍ عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَبْلَجِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةِ عَمِيَّةٍ يَدْعُو عَصْبِيَّةً أَوْ يَنْصُرُ عَصْبِيَّةً فَقَاتَلَهُ جَاهِلِيَّةً

Nesâî, “Taḥrîm”, 28:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنَا عُمَرَانُ الْقَطَّانُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي مَجْلَزٍ عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةِ عَمِيَّةٍ يُقَاتِلُ عَصْبِيَّةً وَيُعْضَبُ لِعَصْبِيَّةٍ فَقَاتَلَهُ جَاهِلِيَّةً

kavmine yardımcı olmasıdır. İslam inananlara, zulümde değil ancak iyilikte ve takvada yardımlaşmayı emreder.⁹³⁴

3.5. Habîbe bint Meysera

Habîbe bint Meysera b. Ebî Haysem, 4. tabakadan olup tâbiînün vasatından sonra gelen tâbiilerdendir. (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Habîbe, Ümmü Kürz el-Ka'biyye'den hadis nakletmiş, kendisinden mevlâsı Atâ' b. Ebî Rabâh nakletmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. Onun için İbn Hacer “makbul” demiştir. Rivayetleri Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından eserlerine alınmıştır.⁹³⁵

3.5.1. Habîbe bint Meysera'nın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Habîbe bint Meysera'nın Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Akîka Kurbanı” konusundadır.

3.5.1.1. Akîka Kurbanı

Yeni doğan erkek çocuğu için birbirine benzeyen iki koyun, kız çocuğu için ise bir koyun kurban kesileceğini haber veren rivayetler Ebû Dâvûd⁹³⁶ ve Nesâî tarafından eserlerine alınmıştır.

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ قَالَ عَمْرُو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ حَبِيبَةَ بِنْتِ مَيْسَرَةَ عَنْ أُمِّ كُرْزٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ عَنْ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافَأَتَانِ وَعَنْ الْجَارِيَةِ شَاةٌ

“Bize Ubeydullâh b. Saîd haber verdi. Dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. Dedi ki: Bize Amr, Atâ'dan, o da Habîbe bint Meysera'dan, o da Ümmü Kürz (r. anha)'dan şöyle dedi: Resûlullâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Doğan erkek çocuğu için birbirine benzeyen iki

⁹³⁴ el-Mâide 5/2.

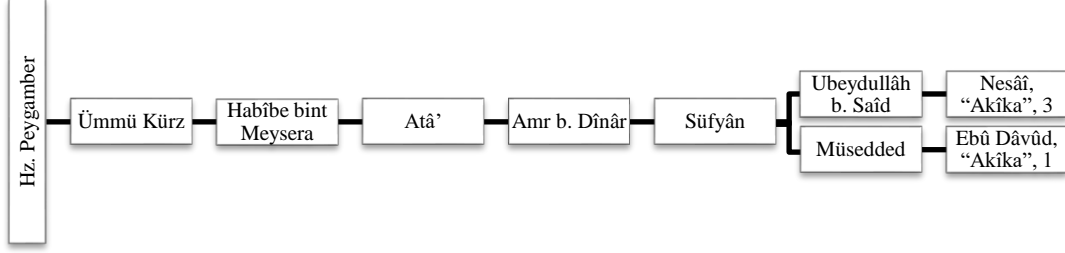
⁹³⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/194; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/151; İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

⁹³⁶ Ebû Dâvûd, “Akîka”, 1:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرُو بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ حَبِيبَةَ بِنْتِ مَيْسَرَةَ عَنْ أُمِّ كُرْزٍ الْكَعْبِيَّةِ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَنْ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافَأَتَانِ وَعَنْ الْجَارِيَةِ شَاةٌ

koyun, kız çocuğu için ise bir koyun kurban olarak kesilir.”⁹³⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Habibe bint Meysera rivayeti Ümmü Kürz'den almış, ondan da mevlâsı Atâ' nakletmiştir. Rivayetler arasında lafız farkı yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akîka kurbanı Hafsa bint Sîrîn'in “Her Yeni Doğan Çocuk İçin Bir Akîka Kurbanı Kesilmesi” konusunda ele alınmıştır. Mezkûr rivayet göre akîka kurbanı erkek çocuk için iki koyun, kız çocuk için de bir koyun olarak kesilir. Âlimlerin çoğunluğuna göre hüküm böyledir. Ancak Hanefî âlimleri ve İmam Mâlik bu konuda kız ile erkek çocuğu arasında bir fark olmadığını, her ikisi için de birer koyun kesileceğini söylemiştir.⁹³⁸

3.6. Hukeyme bint Ümeyme

Hukeyme bint Ümeyme, 3. Tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Annesi Ümeyme bint Rukayka'dan hadis nakletmiş, kendisinden de İbn Cüreyc hadis nakletmiştir. Rivayetleri Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından tahrir edilmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir.⁹³⁹

⁹³⁷ Nesâî, “Akîka”, 3.

⁹³⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/463.

⁹³⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/155; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 1/587; a. mlf., *Takrîb*, 670.

3.6.1. Hukeyme bint Ümeyme'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Hukeyme bint Ümeyme'nin Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Kap İçerisine Küçük Abdest Yapmak” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

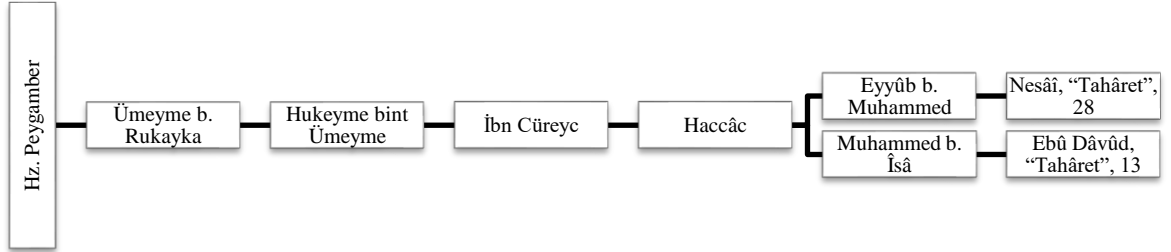
3.6.1.1. Ağaçtan Bir Kap İçerisine İdrar Yapmak

Hz. Peygamber'in ağaçtan bir kap içerisine idrar yaptığını bildiren rivayetler Ebû Dâvûd⁹⁴⁰ ve Nesâî tarafından tahric edilmiştir.

أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ قَالَ حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرْتَنِي حُكَيْمَةُ بِنْتُ أُمِّمَةَ عَنْ أُمِّهَا أُمِّمَةَ بِنْتُ رُقَيْقَةَ قَالَتْ كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ قَدْحٌ مِنْ عِيدَانٍ يَبُولُ فِيهِ وَيَضَعُهُ تَحْتَ السَّرِيرِ

“Bize Eyyûb b. Muhammed el-Vezân haber verdi. Dedi ki: Bize Haccâc rivayet etti dedi ki: İbn Cüreyc dedi ki: Bana Hukeyme bint Ümeyme, annesi Ümeyme b. Rukayka'dan haber verdi. O şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v)'in ağaçtan oyularak yapılmış bir kabı vardı ki onun içerisine küçük abdestini yapar ve divanın altına koyardı.”⁹⁴¹

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Hukeyme bint Ümeyme rivayeti annesi Ümeyme b. Rukayka'dan almış, kendisinden de İbn Cüreyc nakletmiştir. Nesâî “يَبُولُ فِيهِ وَيَضَعُهُ تَحْتَ السَّرِيرِ”, Ebû Dâvûd “تَحْتَ سَرِيرِهِ يَبُولُ فِيهِ بِاللَّيْلِ”, lafızları ile tahric etmiştir. Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

⁹⁴⁰ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 13:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ حُكَيْمَةَ بِنْتُ أُمِّمَةَ عَنْ أُمِّهَا أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ قَدْحٌ مِنْ عِيدَانٍ تَحْتَ سَرِيرِهِ يَبُولُ فِيهِ بِاللَّيْلِ

⁹⁴¹ Nesâî, “Tahâret”, 28.

Hiz. Peygamber'in hastayken böyle yaptığı ifade edilmiştir.⁹⁴² Yoksa Hiz. Peygamber gibi temizliğe önem verdiği bilinen bir insanın böyle bir davranışta bulunması düşünülemez.

3.7. Humeyda bint Yâsir

Humeydâ bint Yâsir, 4. tabakadan olup tâbîinin vasatından sonra gelen tâbîilerdendir. (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Humeydâ ninesi Hiz. Peygamber'e biat eden, muhacirlerden olan Yüseyra'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Hânî' b. Osmân el-Cühenî hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve Tirmizî eserlerine almıştır.⁹⁴³

3.7.1. Humeyda bint Yâsir'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Humeyda bint Yâsir'in Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Tesbihi Parmakla Çekmek" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.7.1.1. Tesbihi Parmakla Çekmek

Hiz. Peygamber'in tesbihi parmakla çekmeye teşvik ettiği rivayetler Ebû Dâvûd⁹⁴⁴ ve Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جَرَامٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَغَيْرُ وَاحِدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ فَقَالَ سَمِعْتُ هَانِيَّ بْنَ عَثْمَانَ عَنْ أُمِّهِ حُمَيْصَةَ بِنْتِ يَاسِرٍ عَنْ جَدِّهَا يُسَيْرَةَ وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ قَالَتْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّكَ بِالنَّسِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيسِ وَاعْقِدْنَ بِالْأَنَامِلِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ وَلَا تَعْفَلْنَ فَتَنْسِينَ الرَّحْمَةَ

⁹⁴² Azîmâbâdî, *Avnû 'l-ma'bûd*, 1/42.

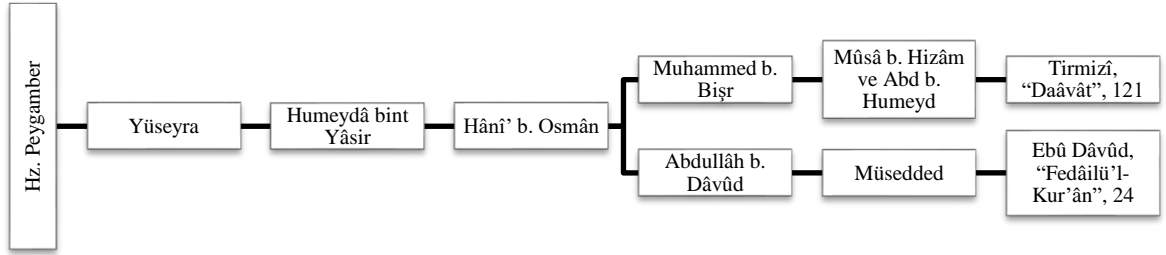
⁹⁴³ Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/160; İbn Hacer, 9/498; a. mlf., *Takrîb*, 663.

⁹⁴⁴ Ebû Dâvûd, "Fedâilü'l-Kur'ân", 24:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ عَنْ هَانِيَّ بْنِ عَثْمَانَ عَنْ حُمَيْصَةَ بِنْتِ يَاسِرٍ عَنْ يُسَيْرَةَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ هُنَّ أَنْ يُرَاعِينَ بِالنَّكْبِيرِ وَالتَّقْدِيسِ وَالتَّهْلِيلِ وَأَنْ يُعْقِدْنَ بِالْأَنَامِلِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ

Bize Muhammed b. Hizâm ve Abd b. Humeyd ve pek çok kişi rivayet etti. Dediler ki: Bize Muhammed b. Bişr rivayet etti. Dedi ki: Hânî' b. Osmân, Annesi Humeydâ bint Yâsir'den, o da ninesi muhacirlerden olan Yüseyra'dan işittim. Yüseyra dedi ki: Resûlullâh (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: “Tesbih, tehlil ve takdisi elden bırakmayınız ve parmaklarınızla tesbihinizi çekiniz. Çünkü onlar da sorguya çekilecekler ve konuşturulacaklardır. Gafilete düşmeyin sonra rahmeti unutursunuz.”⁹⁴⁵

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Humeydâ bint Yâsir rivayeti ninesi Yüseyra'dan almış, kendisinden de oğlu Hânî' b. Osmân nakletmiştir. Tirmizî “ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّكَ بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيسِ وَاعْقِدَنَّ ” أن النَّبِيِّ ﷺ أَمَرَهُنَّ أَنْ يُرَاعِينَ بِالتَّكْبِيرِ وَالتَّقْدِيسِ وَالتَّهْلِيلِ وَأَنْ يَعْقِدَنَّ ” lafızları ile Ebû Dâvûd “ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ ” lafızları ile kaydetmiştir. Rivayetin “ وَلَا تَعْفُلْنَ فَتَنْسِينَ الرَّحْمَةَ ” ziyadesi vardır. Bu rivayet sadece Hânî' b. Osmân ile bilinmektedir. Hz. Peygamber'den sonra râvi sayısı üç tabakada tek olduğundan dolayı rivayet ferd/garibdir. Senedlere yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sıhhatli olduğu neticesine ulaşılmıştır

Tesbih “Sübhânallâh”, Tehlil “Lâ ilâhe illallâh” ve Takdis “Sübhânel'-meliki'l-kuddûs veya Sübbûhun, Kuddûsün Rabbünâ ve Rabbül'-melâiketi ve'r-rûh” demektir. Rivayette Hz. Peygamber kadınlara, “Tesbih, Tehlil ve Takdis” ile zikre devam etmeleri, bunları terk etmemeleri tavsiye etmektedir. Şüphesiz bu tavsiye erkekleri de ilgilendirmektedir. Çünkü İslam'a göre ibadetin emir veya tavsiye edilmesinde erkeklerle kadınlar arasında bir fark yoktur. Hitabın kadınlara yönelik olmasının sebebi bu sözün kadınlara karşı yapılan bir konuşma esnasında söylenmiş olmasıdır.

Rivayetteki ikinci tavsiye, zikirlerin parmak uçlarıyla sayılmasıdır. Bu

⁹⁴⁵ Tirmizî, “Daâvât”, 121.

tavsiyeden, zikirlerin parmaklarla sayılmasının tespihle sayılmasından efdal olduğu anlaşılmaktadır. Rivayetin devamından anlaşıldığına göre bu üstünlüğün sebebi, insan vücudundaki organların dünyada yaptıklarını hesap gününde haber verecekleri gerçeğidir. “*O günde kendi dilleri elleri ve ayakları aleyhlerinde yapıyor içliklerine şahitlik edecektir.*”⁹⁴⁶ mealindeki ayet bu hususa işaret etmektedir. Zikrin tespihle sayılmasının caiz olduğu Âişe bint Sa’d’ın⁹⁴⁷ rivayetlerinde geçmiştir.⁹⁴⁸

3.8. Kerîme bint Hemmâm

Kerîme bint Hemmâm, Basra ehliendir ve 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Kerîme Hz. Âişe’den hadis nakletmiş, ondan da Alî b. el-Mübârak, Muhammed b. Mahzum el-Abdî ve Yahyâ b. Ebî Kesîr hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından eserlerine alınmıştır.⁹⁴⁹

3.8.1. Kerîme bint Hemmâm’ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Kerîme bint Hemmâm’ın Kütüb-i Sitte’de 2 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Kabak, Testi ve Ziftlenmiş Kaplarda İçecek” ve “Kadınların Kına Yakmaları” konularında olduğu görülmüştür.

3.8.1.1. Kabak, Testi ve Ziftlenmiş Kaplarda İçecek

Hz. Peygamber’in kabak, testi ve ziftlenmiş kaplarda içecek hazırlanmasını yasakladığı rivayet şöyledir:

⁹⁴⁶ Tevbe 9/24.

⁹⁴⁷ Tirmizî, “Daâvât”, 114.

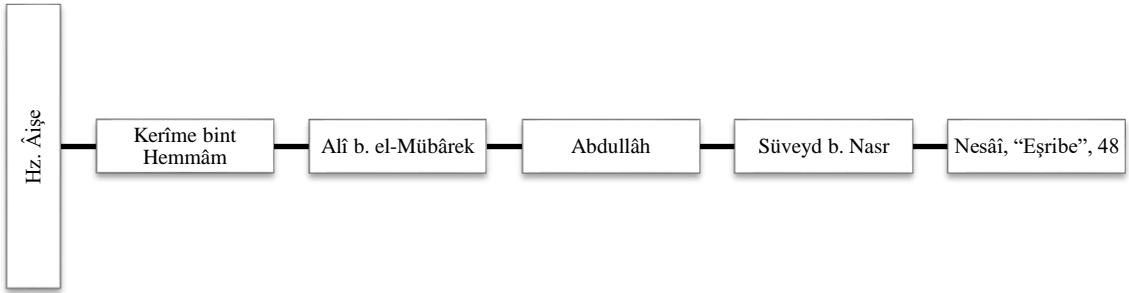
⁹⁴⁸ Aynî, Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd, 5/412; Mübârekfûrî, Tuhfetü’l-ahvezî, 10/31.

⁹⁴⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/294; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/687; a. mlf., *Takrîb*, 669.

خَبَرَنَا سُؤدُ بْنُ نَصْرِ قَالَ أَتَيْنَا عَبْدَ اللَّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ قَالَ حَدَّثَنَا كَرِيمَةُ بِنْتُ هَمَامٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ تَقُولُ نُهَيْتُمْ عَنِ الدُّبَاءِ نُهَيْتُمْ عَنِ الْحَنْتَمِ نُهَيْتُمْ عَنِ الْمُرْقَتِ ثُمَّ أَقْبَلَتْ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَتْ إِيَّاكِنَّ وَالْجَرَ الْأَخْضَرَ وَإِنْ أَسْكُرَكِنَّ مَاءٌ حُبِّكِنَّ فَلَا تَشْرَبْنَهُ

“Bize Süveyd b. Nasr haber verdi. Dedi ki: Bize Abdullâh, Alî b. el-Mübârek’tan rivayet etti. Dedi ki: Bize Kerîme bint Hemmâm rivayet etti. Müminleri annesi Âişe’nin şöyle dediğini işitmiştir: “Kabakta meşrubat yapmaktan yasaklandınız, testide meşrubat yapmaktan yasaklandınız, ziftlenmiş kaplarda da şerbet yapmanız yasaklandı.” Sonra kadınlara dönerek: “Yeşil küplerde meşrubat yapmaktan sakının! Sevdiğiniz su bile olsa ve sizi sarhoş etse ondan asla içmeyin.”⁹⁵⁰

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Hz. Âişe’nin Hz. Peygamber dönemine işaret etmesiyle merfû olan rivayet senedinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Bu konu hakkında Muâze rivayetlerinde bilgi verilmiştir.

3.8.1.2. Kadınların Kına Yakmaları

Hz. Peygamber’in kına kokusundan hoşlanmadığı şöyle haber verilmiştir:

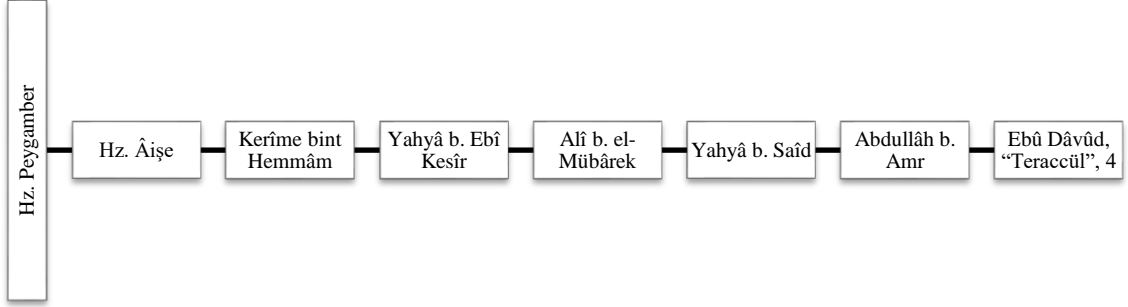
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ قَالَ حَدَّثَنِي كَرِيمَةُ بِنْتُ هَمَامٍ أَنَّ أُمَّرَأَةً أَتَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَسَأَلَتْهَا عَنْ خِضَابِ الْجِنَاءِ فَقَالَتْ لَا بَأْسَ بِهِ وَلَكِنْ أَكْرَهُهُ كَانَ حَبِيبِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَكْرَهُ رِيحَهُ قَالَ أَبُو دَاوُدَ تَعْنِي خِضَابَ شَعْرِ الرَّأْسِ.

“Bize Abdullâh b. Amr rivayet etti. Bize Yahyâ b. Saîd, Alî b. el-Mübârek, Yahyâ b. Ebî Kesîr’den rivayet etti. Dedi ki: Bana Kerîme bint Hemmâm’dan rivayet edildiğine göre bir kadın, Âişe (r. anhâ)’ya gelip, kına yakmanın hükmünü sordu. Âişe: “Bunda bir mahzur yok, ama ben hoşlanmıyorum. Çünkü habibim Resûlallâh (s.a.v) onun kokusunu sevmezdi.”

⁹⁵⁰ Nesâî, “Eşribe”, 48.

dedi. Ebû Davûd dedi ki: Hz. Âişe saçın kınasını kast ediyor.⁹⁵¹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Kerîme bint Hemmâm rivayeti Hz. Âişe'den almış kendisinden de Yahyâ b. Ebî Kesîr nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Kadınların saçlarına kına yakmaları mübahtır. Hz. Peygamber kokusunu sevmediği için Hz. Âişe, saçına kına yakmamıştır. Bu beşerî bir özelliktir. Hz. Peygamber'in kına kokusunu sevmemesi kına yakmayı mekruh yapmaz.⁹⁵² Nitekim aynı babda Hz. Peygamber'in ele kına yakmayı tavsiye ettiğine dair rivayet bulunmaktadır.⁹⁵³ İslam, kişinin bakımlı ve temiz olmasını emreder. Kadınlar, bakımlı olmak ve güzel görünmek için kına sürdükleri gibi saçlarını da boyatabilirler. Boya, saç üzerinde kimyasal bir tabaka oluşturmadıktan sonra gusül ve namaz abdestine engel değildir. Ancak kadınlar, saçlarını ve vücudunun diğer mahrem yerlerini yabancı erkeklere göstermeme konusunda dikkatli olmalıdır.⁹⁵⁴

⁹⁵¹ Ebû Dâvûd, "Teraccül", 4.

⁹⁵² Azîmâbâdî, *Avnü 'l-ma'bûd*, 10/426.

⁹⁵³ Ebû Dâvûd, "Teraccül", 4:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّورِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا مُطِيعُ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ عَصَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَوْمَتْ امْرَأَةً مِنْ وَرَاءِ سِتْرِ بَيْتِهَا كَتَابَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَبِضَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ فَقَالَ مَا أَدْرِي أَيُّ رَجُلٍ أُمُّ يَدِ امْرَأَةٍ قَالَتْ بَلْ امْرَأَةٌ قَالَ لَوْ كُنْتُ امْرَأَةً لَغَيَّرْتُ أَظْفَارَكَ يَغْنَى بِالْحِنَاءِ

⁹⁵⁴ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 536.

3.9. Kerîme bint el-Mikdâd

Kerîme bint el-Mikdâd el-Esved el-Kindî, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Annesi Hz. Peygamber'in amcasının kızı Dubâa' bint ez-Zübeyr b. Abdilmüttalib'dir. Kerîme annesi Dubâa'dan hadis almış, kendisinde de kocası Abdullâh b. Vehb b. Züm'a ve kızı Kureybe bint Abdillâh b. Vehb b. Züm'a hadis nakletmiştir. İbn Hacer "sika" olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *es-Sikât*'ta adını zikretmiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve Nesâî eserlerine almıştır.⁹⁵⁵

3.10. Kureybe bint Abdillâh

Kureybe bint Abdillâh b. Vehb b. Züm'a, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiîlerden sonra gelenler tabakası). Annesi Kerîme bint el-Mikdâd'dan, babası Abdullâh b. Vehb b. Züm'a'dan ve Zeyneb bint Seleme'den hadis almış, kendisinden de erkek kardeşinin oğlu Mûsâ b. Ya'kûb ez-Züm'a hadis nakletmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve Nesâî eserlerine almıştır.⁹⁵⁶

3.10.1. Kerîme bint el-Mikdâd ve Kureybe bint Abdillâh'ın Rivayetlerinin Değerlendirmesi

Kerîme bint el-Mikdâd ve Kureybe bint Abdillâh'ın Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Lukata" konusunda olduğu görülmüştür.

3.10.1.1. Lukata

Bulunan mallarla ilgili uzun bir rivayet Ebû Dâvûd⁹⁵⁷ ve Nesâî tarafından zikredilmiştir.

⁹⁵⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/343; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/293; İbn Hacer, *Takrîb*, 669.

⁹⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/273; İbn Hacer, *Takrîb*, 669.

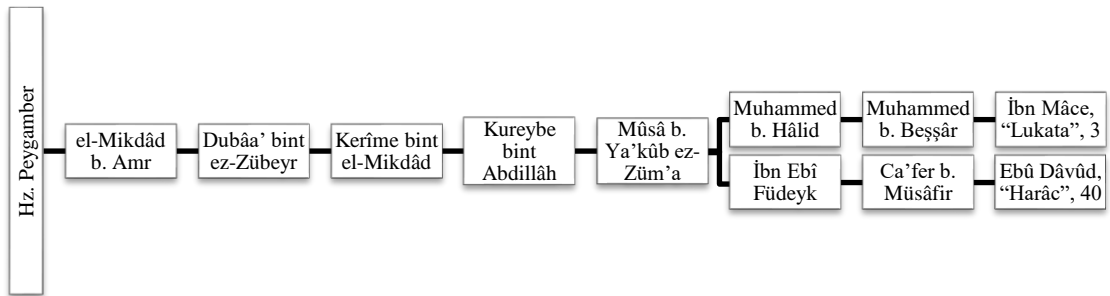
⁹⁵⁷ Ebû Dâvûd, "Harâc", 40:

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ حَدَّثَنَا الرَّمَعِيُّ عَنْ عَمَّتِهِ قُرَيْبَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أُمِّهَا كَرِيمَةَ بِنْتِ الْمُقَدَّادِ عَنْ ضُبَاعَةَ بِنْتِ الرَّبِيعِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَانِمٍ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهَا قَالَتْ ذَهَبَ الْمُقَدَّادُ لِحَاجَتِهِ بِبَيْعِ الْخَنْجِيَّةِ فَإِذَا جَرَّدُ يُخْرَجُ مِنْ جُحْرِ دِينَارًا ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يُخْرَجُ دِينَارًا دِينَارًا حَتَّى أَخْرَجَ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ بْنُ عُمَةَ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ يَعْقُوبَ الرَّمَعِيُّ حَدَّثَنِي عَمِّي
 قُرَيْبَةُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ أُمَّهَا كَرِيمَةَ بِنْتَ الْمِقْدَادِ بْنِ عَمْرِو أَخْبَرَتْهَا عَنْ ضُبَاعَةَ بِنْتِ الرَّبِيعِ عَنِ الْمِقْدَادِ
 بْنِ عَمْرِو أَنَّهُ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى الْبُقْعِ وَهُوَ الْمَقْبَرَةُ لِحَاجَتِهِ وَكَانَ النَّاسُ لَا يَذْهَبُ أَحَدُهُمْ فِي حَاجَتِهِ إِلَّا
 فِي الْيَوْمَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ فَإِنَّمَا يَعْرِ كَمَا تَبْعُرُ الْإِبِلُ ثُمَّ دَخَلَ خَرِبَةً فَبَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ لِحَاجَتِهِ إِذْ رَأَى جُرْدًا
 أَخْرَجَ مِنْ جُحْرِ دِينَارًا ثُمَّ دَخَلَ فَأَخْرَجَ آخَرَ حَتَّى أَخْرَجَ سَبْعَةَ عَشَرَ دِينَارًا ثُمَّ أَخْرَجَ طَرْفَ خِرْقَةٍ حَمْرَاءَ
 قَالَ الْمِقْدَادُ فَسَلَّطْتُ الْخِرْقَةَ فَوَجَدْتُ فِيهَا دِينَارًا فَتَمَّتْ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ دِينَارًا فَخَرَجْتُ بِهَا حَتَّى أَتَيْتُ بِهَا
 رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ خَبَرَهَا فَقُلْتُ خُذْ صَدَقَتَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ارْجِعْ بِهَا لَا صَدَقَةَ فِيهَا بَارَكَ اللَّهُ لَكَ
 فِيهَا ثُمَّ قَالَ لَعَلَّكَ أَتْبَعْتَ يَدَكَ فِي الْجُرِّ قُلْتُ لَا وَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالْحَقِّ قَالَ فَلَمْ يَفِنْ أَجْرَهَا حَتَّى مَاتَ

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. Bize Muhammed b. Hâlid b. Asme rivayet etti. Bana Mûsâ b. Ya’kûb ez-Züm’a rivayet etti. Bana halam Kureybe bint Abdillâh, annesi Kerîme bint el-Mikdâd b. Amr’dan rivayet etti. Ona Dubâa’ bint ez-Zübeyr, el-Mikdâd b. Amr’dan rivayet ettiğine göre: Kendisi bir gün büyük abdestini bozmak için el-Bâkî mezarlığı dolaylarına gitti. Halk (o dönemde az ve kuru yemek yedikleri için) iki üç günde ancak bir defa büyük abdest bozmaya gider ve deve kıçısı gibi büyük abdest yapardı. Sonra kendisi bir harabeye girdi ve büyük abdestini yapmak için oturmuştu. Erkek büyük bir farenin yerdeki bir delikten bir dinar çıkardığını gördü. Fare o deliğe girip bir dinar daha çıkardı. Sonra böylece on yedi adet dinar çıkardı. Daha sonra kırmızı bir bez parçasının kenarını delikten çıkardı. Mikdâd dedi ki: Sonra ben o bez parçasını çektim. Onun (yani bezin) içinde de bir dinar buldum. On sekiz adet dinar tamamlandı. Ben bunlarla (harabeden) çıktım ve bunları Resûlullâh (s.a.v)’in huzuruna getirip durumu O’na arz ettim. Sonra: “Bunların sadakasımı al Yâ Resûlullâh,” dedim. Resûlullâh (s.a.v): “Bunları götür. Bunda sadaka yoktur. Allah bunu sana mübarek eylesin.” buyurdu. Sonra: “Bunları elinle delikten çıkarmış olabilir misin?” buyurdu. Ben: “Sana hak ile ikramda bulunan (Allah’a yemin ederim ki hayır!” dedim. Râvi demiştir ki: Mikdâd ölünceye kadar bu dinarların sonu gelmedi. (Yani bitmedi.).⁹⁵⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Kerîme bint el-Mikdâd rivayeti annesi Dubâa’ bint ez-Zübeyr’den almış, ondan da kızı Kureybe bint Abdillâh nakletmiştir. İbn Mâce’de “الْبُقْعِ وَهُوَ الْمَقْبَرَةُ” Ebû Dâvûd’da “بِبُقْعِ الْحَبْخَبَةِ” lafızları ile Mikdâd’ın gittiği yer anlatılmıştır. İbn Mâce’de “وَكَانَ النَّاسُ لَا

⁹⁵⁸ سَبْعَةَ عَشَرَ دِينَارًا ثُمَّ أَخْرَجَ خِرْقَةً حَمْرَاءَ يَعْنِي فِيهَا دِينَارٌ فَكَانَتْ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ دِينَارًا فَذَهَبَ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ وَقَالَ لَهُ خُذْ صَدَقَتَهَا فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ هَلْ هَوَيْتَ إِلَى الْجُرِّ قَالَ لَا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا

⁹⁵⁸ İbn Mâce, “Lukata”, 3.

”يَذْهَبُ أَحَدُهُمْ فِي حَاجَتِهِ إِلَّا فِي الْيَوْمَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ فَإِنَّمَا يَبْعُرُ كَمَا تَبْعُرُ الْإِبِلُ“ lafızları ile Mikdâd’ın ihtiyacını giderme sebebi anlatılmıştır. ”دَخَلَ خَرَبَةً فَبَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ لِحَاجَتِهِ“ lafızları ile İbn Mâce Mikdâd’ın bir harabeye girdiğini ve orada fareyi gördüğünü bildirmiştir. İbn Mâce’de Mikdâd olanları haber verip de Hz. Peygamber’den bu paranın sadakasını almasını istediğinde Hz. Peygamber “ارْجِعْ بِهَا لَا صَدَقَةَ فِيهَا بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا” dedikten sonra “لَعَلَّكَ أَتْبَعْتَ” diye sormuş, Ebû Dâvûd’da ise ilk olarak “هَلْ هَوَيْتَ إِلَى الْجُرِّ” diye sormuştur. Ebû Dâvûd’da “لا”, İbn Mâce’de “لَا وَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالْحَقِّ” cevabını vermiştir. İbn Mâce’nin rivayeti râvinin “فلم يفن آخرها حتى مات” ziyadesiyle bitmiştir.

Sened zincirinde yer alan el-Mikdâd b. Amr Kerîme’nin babası, Dubâa’ bint ez-Zübeyr Kerîme’nin annesi ve Hz. Peygamber’in amca kızıdır. Kerîme’nin kızı olan Kureybe bint Abdillâh, Mûsâ b. Ya’kûb ez-Züm’a’nın halasıdır. Kerîme’nin hadis naklinde aile faktörünün önemi görülmektedir.

Hz. Muhammed → el-Mikdâd b. Amr (Kerîme’nin Babası) → Dubâa’ bint ez-Zübeyr (Kerîme’nin Annesi, Hz. Peygamber’in Amca Kızı) → Kerîme bint el-Mikdâd b. Amr → (Kızı) Kureybe bint Abdillâh (Halası) → Mûsâ b. Ya’kûb ez-Züm’a

Senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Rivayette geçen el-Bakî’in, Habhaba denilen bir yerdeki Bakî’i olduğu Ebû Dâvûd’un rivayetinde belirtilmiştir. Yani Mescid-i Nebevi’nin yakınında bulunan ve birçok sahâbî’nin bulunduğu meşhur Bakî mezarlığı değil, Medine’nin bir mahallesidir.⁹⁵⁹

يَبْعُرُ O dönemdeki insanlar maddi sıkıntıdan dolayı az yemek yedikleri için iki üç günde ancak bir defa dışarı çıkma ihtiyacını duyarlardı ve büyük abdestleri deve dışkısına benzerdi. جُرِّ Yılan, fare ve haşerat delikleri olarak bilinir. جُرْدُ Büyük erkek fare demektir. خَذُ صَدَقَتِهَا sözü ile rikâzdan zekat vermenin zorunluluğu anlaşılmaktadır. ارْجِعْ بِهَا ile Hz. Peygamber onun lukata hükmünde olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber’in لَعَلَّكَ أَتْبَعْتَ يَدِكَ فِي الْجُرِّ diye sorarak araştırması Hattâbî’ye göre Mikdâd’ın bunu kendisi delikten çıkarmış olsaydı hazine hükmüne gireceği ve beşte birinin zekât

⁹⁵⁹ Azîmâbâdî, *Avnû l-ma’bûd*, 8/240.

olarak ödenmesi gerektiği ile ilgilidir. **فَلَمْ يَفْنَ** Hz. Peygamber'in duası ile bulunan şeyde bereket olmasını temenni etmektir.⁹⁶⁰ Mikdâd'ın yaşadığı bu olay ile farenin, kuşların, haşeratin yerden aldığı şeylerin lukata hükmüne girdiği anlaşılmaktadır.⁹⁶¹

3.11. Meymûne bint el-Velîd

Ümmü Abdullâh b. Ebî Müleyke, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da oğlu Abdullâh b. Ebî Müleyke nakletmiştir. İbn Hacer “sika” olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve İbn Mâce eserlerine almıştır.⁹⁶²

3.11.1. Meymûne bint el-Velîd'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Meymûne bint el-Velîd'in Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Bevl Ettikten Sonra Su ile Temizlenmek” konusunda olduğu görülmüştür.

3.11.1.1. Bevl Ettikten Sonra Su ile Temizlenmek

Hz. Peygamber'in bevl ettikten sonra su ile temizlendiği haber verdiği rivayet Ebû Dâvûd ve İbn Mâce⁹⁶³ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَخَلْفُ بْنُ هِشَامٍ الْمُفْرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى النَّوَّامِيُّ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو يَعْقُوبَ النَّوَّامِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ بَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَامَ عُمَرُ خَلْفَهُ بِكُوزٍ مِنْ مَاءٍ فَقَالَ مَا هَذَا يَا عُمَرُ فَقَالَ هَذَا مَاءٌ تَتَوَضَّأُ بِهِ قَالَ مَا أَمَرْتُ كُلَّمَا بُلْتُ أَنْ أَتَوَضَّأَ وَلَوْ فَعَلْتُ لَكَانَتْ سُنَّةً

⁹⁶⁰ Sindî, Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce, 5/180.

⁹⁶¹ Aynî, Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd, 1/180.

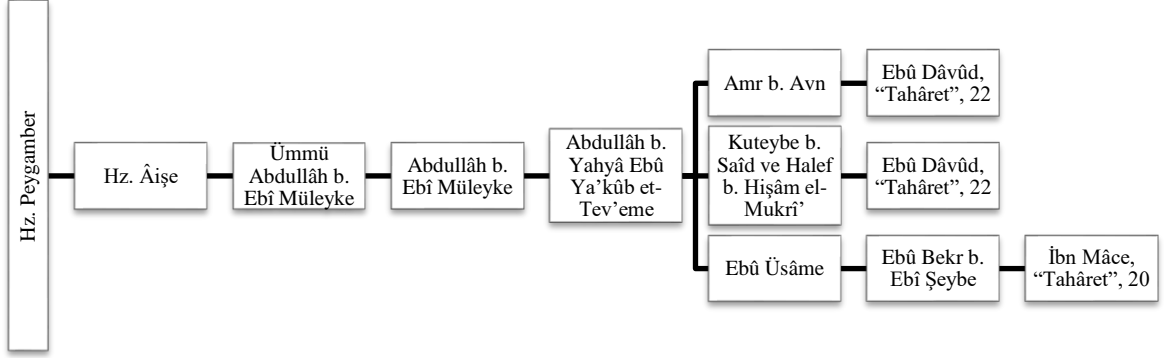
⁹⁶² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/393; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/360; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/699; a. mlf., *Takrîb*, 674.

⁹⁶³ İbn Mâce, “Tahâret”, 20:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى النَّوَّامِيِّ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ يَبُولُ فَاتَّبَعَهُ عُمَرُ بِمَاءٍ فَقَالَ مَا هَذَا يَا عُمَرُ قَالَ مَا أَمَرْتُ كُلَّمَا بُلْتُ أَنْ أَتَوَضَّأَ وَلَوْ فَعَلْتُ لَكَانَتْ سُنَّةً

“Bize Kuteybe b. Saîd ve Halef b. Hişâm el-Mukrî’ rivayet etti. Dediler ki: Abdullâh b. Yahyâ et-Tev’eme, yine bize Amr b. Avn rivayet etti. Bize Ebû Ya’kûb et-Tev’eme, Abdullâh b. Ebî Müleyke’den, o da annesinden, o da Âişe’den rivayet etti. Âişe (r. anhá) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) küçük abdest bozdu. Ömer (r. a.) arkasında su kabı ile bekledi. (Resûlullâh): ‘Bu nedir yâ Ömer?’ buyurdu. ‘Temizleneceğiniz sudur.’ dedi. (Resûlullâh): ‘Ben her bevl ettiğimde su ile temizlenmekle emrolunmadım. Eğer böyle yapsaydım su ile taharetlenmek sünnet olurdu.’” buyurdu.”⁹⁶⁴

Rivayetin senet şeması şöyledir.

Meymûne bint el-Velîd (Ümmü Abdullâh b. Ebî Müleyke) rivayetlerini Hz. Âişe’den nakletmiş, ondan da oğlu Abdullâh b. Ebî Müleyke nakletmiştir. Ebû Dâvûd’un rivayeti “بَالَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ” lafızları, İbn Mâce’nin rivayeti “أَنْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ يَبُولُ” lafızları ile başlamıştır. Hz. Ömer’in su getirmesi Ebû Dâvûd’da “فَقَامَ عُمَرُ خَلْفَهُ بِكُوزٍ مِنْ مَاءٍ” ile, İbn Mâce’de “فَاتَّبَعَهُ عُمَرُ بِمَاءٍ” lafızları ile yazılmıştır. Hz. Peygamber’in sorusuna Hz. Ömer Ebû Dâvûd’da “هَذَا مَاءٌ تَتَوَضَّأُ بِهِ” ile, İbn Mâce’de “ماء” sözü ile cevap vermiştir.

Rivayetleri Ümmü Abdullâh b. Ebî Müleyke Hz. Âişe’den nakletmiş ondan da oğlu Abdullâh b. Ebî Müleyke nakletmiştir. Her iki senedde yer alan müşterek râvi Ebû Ya’kûb et-Tev’eme’nin⁹⁶⁵ zayıf olması sebebiyle bu rivayetlerin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Rivayette geçen “مَا أَمَرْتُ كُلَّمَا بُلْتُ أَنْ أَتَوَضَّأُ” cümlesinin anlamı iki şekilde yorumlanmıştır. Birinci mana: “Bevl mahallini yıkamakla emr olunmadım, bilakis taş ile taharetlenmek de yeterli ve caizdir.” İkinci manaya göre ise bu rivayette, vudû’ kelimesinin ıstılahî anlamı olan “abdest” kast edilmiş olabilir. Bu durumda Hz.

⁹⁶⁴ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 22.

⁹⁶⁵ Ebû Ya’kûb et-Tev’eme: Abdullâh b. Yahyâ b. Selmân es-Sekafî tebei’t-tâbiîdir. Ebû Ya’kûb et-Tev’eme künyesi ile meşhurdur. Yahyâ b. Maîn ve İbn Hacer “zayıf” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 34/414; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 2/525; İbn Hacer, *Takrîb*, 271.

Peygamber her bevl edildiğinde abdest almak zorunluğunun olmadığını ifade etmiştir. Sindî bu açıklamaları yaptıktan sonra ikinci mananın zahire uygun olduğunu ve Ebû Dâvûd'da geçen rivayette, bu anlamın açıkça ifade edildiğini söylemiştir. “وَلَوْ فَعَلْتُ لَكَانَتْ” ibaresi; “Her bevl ettikten sonra abdest almayı devamlı ve kesintisiz bir davranış hâline getirmiş olsaydım bu durumda uyulması vacip olurdu.” şeklinde açıklanmıştır. Sünnet kelimesi fıkıhçıların lisanında meşhur olduğu şekliyle Sünnet-i Müekkede olabilir.⁹⁶⁶

3.12. Safiyye bint ‘Isme

Safiyye bint ‘Isme, 3. tabakadan olup tâbînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiiler tabakası). Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Müti' b. Meymûn rivayet etmiştir. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve Nesâî eserlerine almıştır.⁹⁶⁷

3.12.1. Safiyye bint ‘Isme’nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Safiyye bint ‘Isme’nin Kütüb-i Sitte’de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Kadınların Kına Yakması” konusunda olduğu görülmüştür.

3.12.1.1. Kadınların Kına Yakması

Hiz. Peygamber’in ele kına yakmayı kadınların erkeklere benzememeleri için ayırıcı işaret olarak gördüğünü haber veren rivayet Ebû Dâvûd⁹⁶⁸ ve Nesâî tarafından tahrir edilmiştir.

⁹⁶⁶ Sindî, Hâşiyü’s-Sindî alâ İbn Mâce, 1/303.

⁹⁶⁷ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/217; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/608; İbn Hacer *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/679; a. mlf., *Takrîb*, 666.

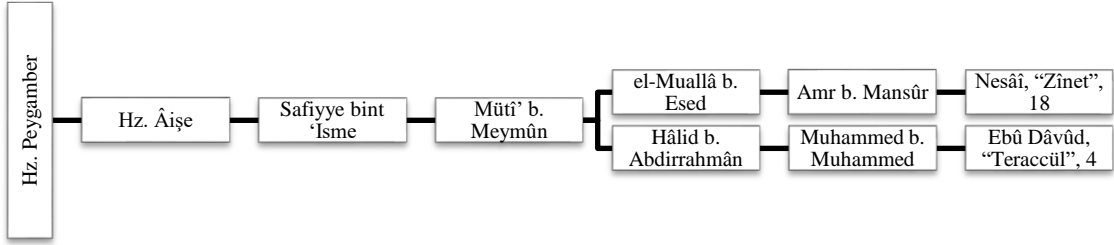
⁹⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Teraccül”, 4:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّورِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا مُطِيعُ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ عَصَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَوْمَتْ امْرَأَةً مِنْ وَرَاءِ سِتْرِ بَيْدِهَا كِتَابٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَبِضَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ فَقَالَ مَا أَدْرِي أَيْدِي رَجُلٍ أَمْ يَدِ امْرَأَةٍ قَالَتْ بَلْ امْرَأَةٌ قَالَ لَوْ كُنْتَ امْرَأَةً لَعَيَّرْتُ أَطْفَارِكَ يَغْنِي بِالْحَيَاءِ

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُطِيعُ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا صَفِيَّةُ بِنْتُ عَصْمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً مَدَّتْ يَدَهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِكِتَابٍ فَقَبَضَ يَدَهُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَدَدْتُ يَدِي إِلَيْكَ بِكِتَابٍ فَلَمْ تَأْخُذْهُ فَقَالَ إِيَّيْ لَمْ أَدرُ أَيُّ امْرَأَةٍ هِيَ أَوْ رَجُلٍ قَالَتْ بَلْ يَدُ امْرَأَةٍ قَالَ لَوْ كُنْتِ امْرَأَةً لَغَيْرْتِ أَظْفَارَكَ بِالْحَنَاءِ

“Bize Amr b. Mansûr haber verdi. Dedi ki: Bize el-Muallâ b. Esed rivayet etti. Bize Mütî’ b. Meymûn rivayet etti. Bize Safiyye bint ‘Isme, Âişe (r. anhâ) ’dan rivayet ettiğine göre, bir kadın Resûlullâh (s.a.v) ’e bir mektup uzattı. Fakat Resûlullâh (s.a.v) elini kapattı ve mektubu almadı. Kadın: “Ey Allah’ın Resûlü elimle mektup uzattım almadınız.” Resûlullâh (s.a.v) ’de şöyle buyurdu: “Kadın eli mi erkek elimi? bilemedim.” Kadın: “Hayır kadın elidir” dedi. “Eğer kadın eli olmuş olsaydı tırnaklarında kına izi bulunurdu” (ve kadın eli olduğu anlaşılırdı) buyurdu.”⁹⁶⁹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Safiyye bint ‘Isme rivayeti Hz. Âişe’den almış, ondan da Mütî’ b. Meymûn nakletmiştir. Ebû Dâvûd “وأُمرت امرأة من وراء ستر بيدها كتاب إلى رسول الله” lafızları ile Nesâî “أن امرأة مدت يدها إلى النبي ﷺ بكتاب” lafızları ile rivayete başlamıştır. Nesâî “فقَبَضَ يَدَهُ”, Ebû Dâvûd “فقَبَضَ النبي ﷺ يده” ile devam etmişlerdir. Nesâî’de kadının “فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَدَدْتُ يَدِي إِلَيْكَ بِكِتَابٍ فَلَمْ تَأْخُذْهُ” dediği cümle vardır. Ebû Dâvûd’da ise Hz. Peygamber’in elini çektikten sonra “ما أدري أيد رجل أم يد امرأة” sözleri yer almıştır. Bunun üzerine kadın “قَالَتْ بَلْ امْرَأَةٌ” cevabını vermiş, Hz. Peygamber “لَوْ كُنْتِ امْرَأَةً لَغَيْرْتِ أَظْفَارَكَ بِعَيْنِي بِالْحَنَاءِ” demiştir. Nesâî’de ise Hz. Peygamber’in “إِنِّي لَمْ أَدرُ أَيُّ امْرَأَةٍ هِيَ أَوْ رَجُلٍ” cümlesinden sonra kadın “قَالَتْ بَلْ يَدُ امْرَأَةٍ” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber “لَوْ كُنْتِ امْرَأَةً لَغَيْرْتِ أَظْفَارَكَ بِالْحَنَاءِ” şeklinde mukabelede bulunmuştur.

Safiyye bint ‘Isme Hz. Âişe’den nakletmiş, ondan da Mütî’ b. Meymûn nakletmiştir. Bu rivayet Ahmed b. Hanbel, İbnül’l-Kattân gibi alimler tarafından

⁹⁶⁹ Nesâî, “Zînet”, 18.

“mahfuz değil” ve “zayıf” olarak değerlendirilmiştir.⁹⁷⁰ Senedlerde yer alan müşterek râvi Mütî’ b. Meymûn’un⁹⁷¹ cerh edilmesi sebebiyle bu 2 rivayetin zayıf olduğu sonucuna varılmıştır.

Hız. Peygamber, elinde kına olmayan kadına kına yakmasını tavsiye etmiştir. Bu rivayetten kadınların kına yakmasının müstehab olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁷² Mezkûr rivayette elini uzatan kadın ile ilgili bir ayrıntı verilmemiş olmakla beraber Hız. Peygamber’in onun kadın mı yoksa erkek mi olduğunu anlamadığı yönünde düşüncesini dile getirdiği görülmektedir. Hız. Peygamber, kadına benzeyen erkekleri ve erkeğe benzeyen kadınları lanetlemiştir.⁹⁷³ Bu benzeme, giyim kuşamda olduğu gibi davranışlarda, gülmede, konuşmada, yürüyüşte de olur. Kadın ve erkeklerin kendi cinslerine özgü özelliklerini ve dolayısıyla giyim-kuşam şekillerini, konuşma ve davranış biçimlerini korumaları gerekir. Ancak pekçok insani değerin yozlaştığı modern hayatta, cinsiyetler arasındaki benzeşme normalleştirilmekte ve hatta teşvik edilmektedir. Bu durumun aile ve sosyal hayattaki çarpık yansımaları, toplumu ahlaki olarak çöküşe sürüklemektedir. Bu çöküşü engelleyebilmenin tek yolu, Hız. Peygamber’in ikazlarının dikkate alınma zorunluluğudur.

3.13. Sâre bint Miksem

Sâre bint Miksem es-Sekafiyye, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiîlerden sonra gelenler tabakası). Meymûne bint Kerem’den hadis rivayet etmiş, ondan da erkek kardeşinin oğlu Abdullâh b. Yezîd b.

⁹⁷⁰ İbnü’l-Mülakkın, Ebû Hafs Sirâcüddin Ömer b. Ali b. Ahmed el-Ensârî el-Mısırî, *el-Bedrü’l-münîr fi tahrici ehâdîsi’s-Şerhi’l-kebir*, thk. Mustafa Ebû’l-Ğayz, Ebû Muhammed Abdullâh b. Süleymân (Riyâd: Dâru’l-hicra, 2004), 6/139.

⁹⁷¹ Mütî’ b. Meymûn: Mütî’ b. Meymûn el-Anberî tebei’t-tâbiîdir. Sadece Safiyye bint ‘Isme’den hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer “leyyinü’l-hadis”, İbn Adî “iki hadisi mahfuz değildir” ve Zehebî “zayıf” demiştir. Bk. İbn Adî, *el-Kâmil*, 8/225; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 28/94; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/130; İbn Hacer, *Takrîb*, 467.

⁹⁷² Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 11/149.

⁹⁷³ Buhârî, “Libâs”, 62; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 28; Tirmizî, “Edeb”, 24.

Miksem nakletmiştir. İbn Hacer “bilinmiyor” demiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd eserine almıştır.⁹⁷⁴

3.13.1. Sâre bint Miksem’in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Sâre bint Miksem’in Kütüb-i Sitte’de 2 rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Kız Çocuğunu Doğmadan Önce Evlendirmek” ve “Adakta Vefa Göstermek” konularındadır.

3.13.1.1.Kız Çocuğunu Doğmadan Önce Evlendirmek

Meymûne bint Kerem’in dilinden babasına daha doğmadan önce bir kız çocuğu ile evlendirilme sözünün verildiği ve Hz. Peygamber’in bundan vazgeçmesini söylediği şöyle rivayet edilmiştir:

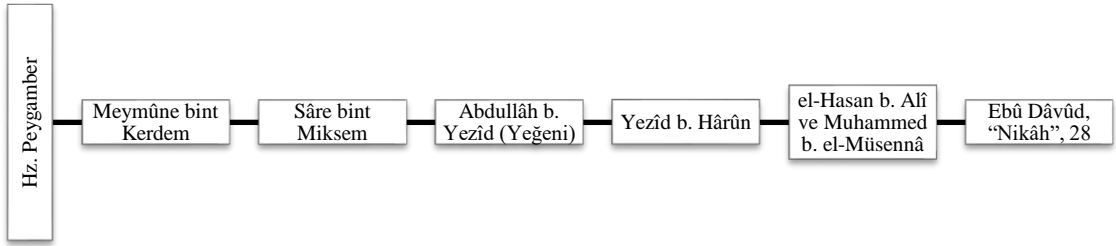
حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْمَعْنَى قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ مِقْسَمٍ النَّقَاشِيُّ مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ حَدَّثَنِي سَارَةُ بِنْتُ مِقْسَمٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ مَيْمُونَةَ بِنْتَ كَرْدَمٍ قَالَتْ خَرَجْتُ مَعَ أَبِي فِي حَجَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَدَنَا إِلَيْهِ أَبِي وَهُوَ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ فَوَقَفَ لَهُ وَاسْتَمَعَ مِنْهُ وَمَعَهُ دِرَّةٌ كَثِيرَةٌ الْكُتَابِ فَسَمِعْتُ الْأَعْرَابَ وَالنَّاسَ وَهُمْ يَقُولُونَ الطَّبْطَبِيَّةَ الطَّبْطَبِيَّةَ فَدَنَا إِلَيْهِ أَبِي فَأَخَذَ بِقَدَمِهِ فَأَقْرَأَ لَهُ وَوَقَفَ عَلَيْهِ وَاسْتَمَعَ مِنْهُ فَقَالَ إِنِّي حَضَرْتُ جَيْشَ عَثْرَانَ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى جَيْشَ عَثْرَانَ فَقَالَ طَارِقُ بْنُ الْمُرْقَعِ مَنْ يُعْطِينِي رُمْحًا بِتَوَابِهِ قُلْتُ وَمَا تَوَابُهُ قَالَ أَرْوَجُهُ أَوَّلَ بِنْتٍ تَكُونُ لِي فَأَعْطَيْتُهُ رُمْحِي ثُمَّ غَبِثَ عَنْهُ حَتَّى عَلِمْتُ أَنَّهُ قَدْ وُلِدَ لَهُ جَارِيَةٌ وَبَلَغَتْ ثُمَّ جِئْتُهُ فَقُلْتُ لَهُ أَهْلِي جَوِّزْ هُنَّ إِلَيَّ فَحَلَفَ أَنْ لَا يَفْعَلَ حَتَّى أُصْدِقَهُ صَدَاقًا جَدِيدًا غَيْرَ الَّذِي كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَحَلَفْتُ لَا أُصْدِقُ غَيْرَ الَّذِي أُعْطَيْتُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَيَقْرَنَ أَيُّ النِّسَاءِ هِيَ الْيَوْمَ قَالَ قَدْ رَأَيْتُ الْقَتِيرَ قَالَ أَرَى أَنْ تَتْرَكَهَا قَالَ فَرَاعَنِي ذَلِكَ وَتَطَرْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ مِنِّي قَالَ لَا تَأْتُمْ وَلَا يَأْتُمْ صَاحِبَكُمْ قَالَ أَبُو دَاوُدَ الْقَتِيرُ الشَّيْبُ

“Bize el-Hasan b. Alî ve Muhammed b. el-Müsennâ -el-Mü'nî- rivayet etti. Dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. Bize Abdullâh b. Yezîd b. Miksem es-Sekafî -Tâif ehlerinden- haber verdi. Bana Sâre bint Miksem, Meymûne bint Kerem'den şöyle duyduğunu rivayet etti. Meymûne bint Kerem demiştir ki: Resûlullâh (s.a.v)'in (Veda) Haccında babamla birlikte ben de hac yolculuğuna çıkmıştım. Resûlullâh (s.a.v) devesinin üzerinde iken babamın ona yaklaştığını gördüm. Bunun üzerine Resûlullâh durdu ve onu dinlemeye başladı. Resûlullâh'ın yanında Sibyan Mektebi hocalarının sopası gibi küçük bir sopa vardı. Ben Arapların ve halkın, "Tabtabiyye! Tabtabiyye! Tabtabiyye!" dediklerini işitiyordum. Babam

⁹⁷⁴ Mizzâ, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/192; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/607; İbn Hâcer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/676; a. mlf., *Takrîb*, 665.

ona yaklaşıp ayağına sarıldı. (Resûlullâh da) ona engel olmadı. Durdu ve onu dinledi. Babam: "Yâ Resûlallâh! Ben bir Gısrân ordusu hazırladım." dedi. (Gısrân ordusu kelimesini râvi Muhammed) -İbn'ül-Müsenâ Gısrân ordusu (şeklinde) rivayet etti. - Babam Kerdem sözlerine şöyle devam etti. Târik b. el-Murakkı' da: "Mükâfatı karşılığında bana bir mızrak verecek yok mu?" dedi. Ben de: "Onun mükâfatı nedir?" dedim. "Dünyaya gelecek olan kızlarımın ilkini seninle evlendireceğim." diye cevap verdi. Bunun üzerine mızrağı verip ondan uzaklaştım. Nihayet onun bir kızının dünyaya geldiğini ve ihtiyarlamış olduğunu öğrendim. Sonra kendisine gelip: "Senin kızın benim ailemdir. Onu bana hazırla!" dedim. Ben kendisine aramızda geçen anlaşmanın dışında yeni bir mehir daha vermedikçe isteğimi yapamayacağına dair yemin etti. Ben de ona daha önce verdiğimin dışında bir mehir vermeyeceğime dair yemin ettim. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v): "O bugün hangi kadınların yaşıtıdır?" diye sordu. Babam Kerdem de: "İhtiyarlığı gördü." cevabını verdi. (Resûlullâh da): "Senin onu terk etmeni daha uygun görüyorum." buyurdu. (Kerdem) dedi ki: Resûlullâh'ın bu sözü beni korkuttu. Resûlullâh (s.a.v)'e baktım. Bendeki bu korkuyu gördü. "Sen de günahkâr olmazsın, arkadaşın da günahkâr olmaz." buyurdu (bendeki korkuyu giderdi.). Ebû Dâvûd dedi ki: القتير ihtiyarlık demektir.⁹⁷⁵

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Sâre bint Miksem rivayeti sahâbî olan Meymûne bint Kerdem'den almış ondan da yeğeni Abdullâh b. Yezîd b. Miksem es-Sekafî nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Bu rivayet, henüz dünyaya gelmemiş bir kızı birisine nikahlamanın sahih olmadığına ve mevcut olmayan bir kadına kıyılan nikâhın fasit olduğuna işaret etmektedir. Hz. Peygamber, Târik ve Kerdem'in aralarındaki anlaşmazlığı görmüş ve Kerdem'in bu kadınla evlenmekten vazgeçmesini tavsiye etmiştir. Böylece aralarında husumet olmayacaktır. Bu rivayetten, hâkimin kendisine başvuran iki tarafa onlar için en hayırlı olan neticeyi tavsiye etmesi gerektiği sonucu da çıkarılmıştır.⁹⁷⁶

3.13.1.2. Adakta Vefa Göstermek

Meymûne bint Kerdem'in babasıyla çıktığı hac yolculunda babasının adak konusunda Hz. Peygamber'e sorduğu soru şöyle rivayet edilmiştir:

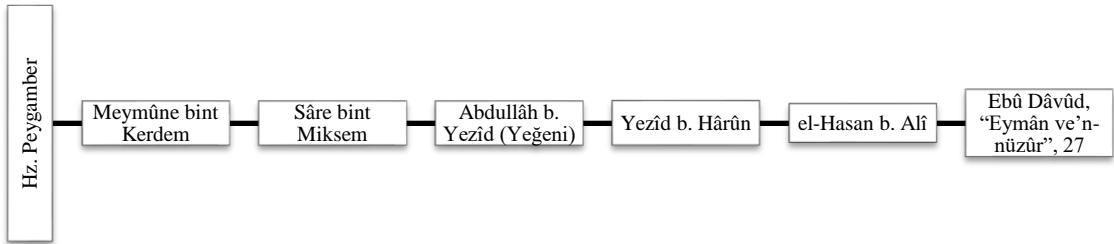
⁹⁷⁵ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 28.

⁹⁷⁶ Azîmâbâdî, *Avnû 'l-ma 'bûd*, 6/94.

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ مِقْسَمِ النَّقْفِيِّ مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ قَالَ حَدَّثَنِي سَارَةُ بِنْتُ مِقْسَمِ النَّقْفِيِّ أَنَّهَا سَمِعَتْ مَيْمُونَةَ بِنْتَ كَرْدَمٍ قَالَتْ خَرَجْتُ مَعَ أَبِي فِي حِجَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَسَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلْتُ أَبْدُهُ بَصْرِي فَدَنَا إِلَيْهِ أَبِي وَهُوَ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ مَعَهُ دِرَّةٌ كَثِيرَةٌ الْكُتَّابِ فَسَمِعْتُ الْأَعْرَابَ وَالنَّاسَ يَقُولُونَ الطُّبْطَيْبَةَ الطُّبْطَيْبَةَ فَدَنَا إِلَيْهِ أَبِي فَأَخَذَ بِقَدَمِهِ قَالَتْ فَأَقْرَّ لَهُ وَوَقَفَ فَاسْتَمَعَ مِنْهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أُكَلِّمَ وَلَدًا لِي وَلَدٌ ذَكَرْتُ أَنْ أَنْحَرَ عَلَى رَأْسِ بُوَانَةَ فِي عَقَبَةِ مِنَ التَّنَائِيَا عِدَّةً مِنَ الْعَنَمِ قَالَ لَا أَعْلَمُ إِلَّا أَنَّهَا قَالَتْ خَمْسِينَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ بِهَا مِنْ الْأَوْثَانِ شَيْءٌ قَالَ لَا قَالَ فَأَوْفِ بِمَا نَذَرْتَ بِهِ لِلَّهِ قَالَتْ فَجَمَعَهَا فَجَعَلَ يَذْبَحُهَا فَأَنْفَلَتْ مِنْهَا شاةً فَطَلَبَهَا وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَوْفِ عَنِّي نَذْرِي فَطَوَّرَهَا فَذَبَحَهَا

“Bize el-Hasan b. Ali rivayet etti. Bize Yezid b. Harun rivayet etti. Bize Abdullâh b. Yezid b. Miksem es-Sekafi -Tâif ehlinden- haber verdi. Dedi ki: Bana Sâre bint Miksem, Meymûne bint Kerdem'den şöyle duyduğunu rivayet etti. Meymûne bint Kerdem demiştir ki: Resûlullâh Veda Haccı'nda babamla birlikte çıktım. Resûlullâh (s.a.v)'i gördüm. İnsanların "Resûlullâh" dediklerini duydum. Gözümle onu takibe başladım. Babam kendisine yaklaştı. Resûlullâh devesinin üzerinde idi. Elinde öğretmenlerin sopası gibi ince bir sopa vardı. Bedevilerin ve insanların "Tabtabiyye! Tabtabiyye! Tabtabiyye!" dediklerini işitiyordum. Babam ona yaklaştı, ayağını tuttu. Hz. Peygamber buna ses çıkarmadı. Durdu ve babamı dinledi. Babam: "Ya Resûlallâh, ben bir erkek çocuğum dünyaya gelirse, Büvâne Dağı'nın tepesinde dik yokuşlu yollarda birkaç koyun kurban etmeyi adadım." dedi. -Abdullah b. Zeyd: "Tam bilmiyorum ama, galiba elli koyun demişti." dedi. - Resûlullâh: "Orada putlardan bir şey var mı?" diye sordu. Babam: "Hayır." dedi. Resûlullâh (s.a.v): "Allah için adadığın şeyi yerine getir." buyurdu. Meymûne devamla şöyle dedi: Babam koyunları toplayıp kesmeye başladı. Koyunlardan biri kurtulup kaçtı. Babam: "Ey Allah'ım, benim adağımı ödet." diyerek onu aradı. Buldu ve kesti.⁹⁷⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Sâre bint Miksem rivayeti sahâbî olan Meymûne bint Kerdem'den almış ondan da yeğeni Abdullâh b. Yezid b. Miksem es-Sekafi nakletmiştir. Sâre bint Miksem'in tanınmıyor (meçhûl) olduğunun söylenmesi sebebi, kendisinden sadece yeğeni Abdullâh b. Yezid'in hadis nakletmesi olsa gerektir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

⁹⁷⁷ Ebû Dâvûd, "Eymân ve'n-nüzûr", 27.

Bu rivayet bir önceki rivayet ile aynı başlamış fakat Kerem'in Hz. Peygamber'in ayağını tutmasından sonra ki konuşmaları birbirinden tamamen farklı devam etmiştir. Adakta bulunan şahsın dağ tepelerinde, sarp yokuşlarda kurban kesmeyi adaması, adağına kuvvet kazandırmak içindir denilmiştir. Hattâbî'ye göre bu rivayet, Mekke'de veya başka bir yerde, yemek yedirmeyi ya da kurban kesmeyi adayan kişinin, bu adağını başka yerlerin fakirlerine ifa etmesinin caiz olmadığına delildir. Bu Şafî mezhebinin görüşüdür. Şafî dışındaki âlimler ise bu adağın başka yerlerde de yerine getirilebileceğini söylemiştir.⁹⁷⁸

3.14. Sümeyye el-Basriyye

Sümeyye el-Basriyye el- Kûfiyye, 3. tabakadan olup tâbînin vasatındadır (Orta yaşlı tabii tabakası). Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da Sâbit el-Bünânî rivayet etmiştir. Kesîr b. Ziyâd'ın da ondan hadis rivayet etme ihtimali vardır. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd, İbn Mâce *Sünen* ve Nesâî *es-Sünenü'l-kübrâ*'da⁹⁷⁹ rivayetlerini eserlerine almıştır.⁹⁸⁰

3.14.1. Sümeyye el-Basriyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Sümeyye el-Basriyye'nin Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Hz. Peygamber'in Zeyneb'e Darılması" ve "Safiyye bint Hüvey'in Hz. Peygamber ile Barışma Çabası" konusundadır.

⁹⁷⁸ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 9/102.

⁹⁷⁹ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Mevâkitü's-salât", 6 (8884):

أخبرنا محمد بن إسماعيل بن إبراهيم قال نا يزيد قال نا حماد عن ثابت البناني عن سمية عن عائشة قالت وجد رسول الله صلى الله عليه وسلم على صفة فقالت لي هل لك إلى أن ترضين رسول الله صلى الله عليه وسلم عني وأجعل لك يومي قلت نعم فأخذت خمارا لها مصبوغا بزعفران فرششته بالماء ثم اختمرت به فدخلت عليه في يومها فجلست إلى جنبه فقال إليك يا عائشة فليس هذا بيومك فقلت فضل الله يوتييه من يشاء ثم أخبرته خبري

⁹⁸⁰ Buhârî, *Et-Târihu'l-kebîr*, 4/214; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/256; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/198-199; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/607; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 4/192; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/677; a. mlf., *Takrîb*, 666.

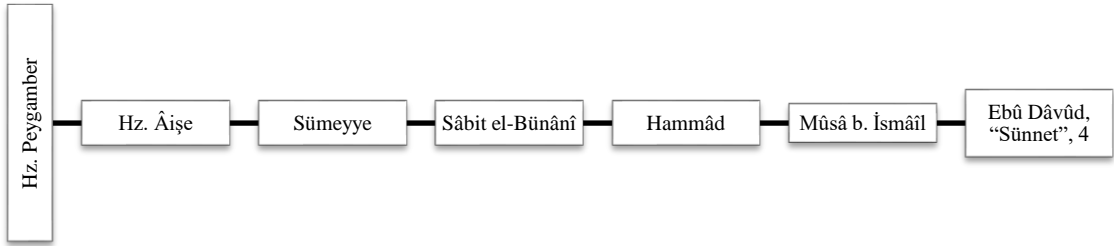
3.14.1.1.Hz. Peygamber'in Zeyneb'e Darılması

H.z. Peygamber'in Zeyneb'e darıldığını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَّانِيِّ عَنْ سُمَيَّةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهُ اعْتَلَّ بَعِيرٌ لِصَفِيَّةَ بِنْتِ حَبِيبٍ وَعِنْدَ زَيْنَبَ فَضَلُّ ظَهْرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَزَيْنَبَ أَعْطِيهَا بَعِيرًا فَقَالَتْ أَنَا أُعْطِي تِلْكَ الْيَهُودِيَّةَ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهَجَرَهَا ذَا الْحِجَّةِ وَالْمَحْرَمِ وَبَغَضَ صَفْرٍ صَفْرٍ

“Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. Bize Hammâd, Sâbit el-Bünânî'den, o da Sümeyye'den, o da Âişe (r. anhá)'dan şöyle rivayet etti: “Safiyye bint Huyey'in devesi hastalanmış ve Zeyneb'in yanında da fazladan bir deve varmış. Resûlullâh (s.a.v) de Zeyneb'e: 'Deveyi Safiyye'ye ver.' demiş. (Hz. Zeyneb ise) 'Ben (deveyi) bu Yahudi'ye mi vereceğim?' karşılığını vermiş. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v) öfkelenmiş ve Zilhicce, Muharrem aylarında ve Safer ayının bir kısmında Zeyneb'e küs durmuş.”⁹⁸¹

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Sümeyye Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da Sâbit el-Bünânî rivayet etmiştir. Senedde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Ebû Dâvûd bu rivayeti, “Hevâ Ehline Selam Vermeyi Kesme” babında nakletmiştir. Hevâ ehlerinden maksat, nefsinin arzularına meyledip hoş olmayan şeyler yapan kimsedir. Hz. Zeyneb Hz. Peygamber'in isteğini yerine getirmemiş yani fazla olan devesini Hz. Safiyye'ye vermemiştir. Bu duruma kızan Hz. Peygamber de bir müddet hatta uzun bir müddet onunla konuşmamıştır.⁹⁸² Bu rivayet, her aile içerisinde olabilecek anlaşmazlıklara bir örnektir. Hz. Peygamber'in uzun bir süre küs durmasından, onun gerçekten çok kırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ama onun, isteğini yerine getirmesi için eşine karşı tehdit, hakaret, dövmeye kalkışmak gibi yollara tevessül etmeyip susma orucu tutmuş olması, ümmetine örneklik teşkil etmelidir. Hz. Peygamber

⁹⁸¹ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 4.

⁹⁸² Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 12/229-230.

de dahil olmak üzere eşler arasında anlaşmazlıklar çıkabilir. Eşler her ne kadar öfkeye kapılmış olsalar da bu anlaşmazlıkları çözmek için öfkelerini kontrol altına alıp sükunetle hareket etmeleri, aile birliğinin huzur ve devamı için önemlidir.

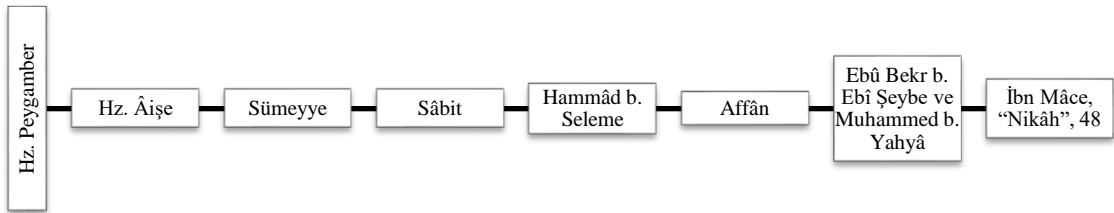
3.14.1.2.Safiyye bint Hüeyy'in Hz. Peygamber ile Barışma Çabası

Hz. Safiyye'nin Hz. Peygamber ile barışma çabasını anlatan rivayet şöyledir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالََا حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ سَمِيَّةَ
عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ عَلَى صَوِيَّةَ بِنْتِ حُيَيِّ فِي شَيْءٍ فَقَالَتْ صَوِيَّةُ يَا عَائِشَةُ هَلْ لَكَ أَنْ
تُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِّي وَلكَ يَوْمِي قَالَتْ نَعَمْ فَأَخَذَتْ خَمَارًا لَهَا مَصْبُورًا بِرَعْفَرَانٍ فَرَشَّتُهُ بِالْمَاءِ
لِيُفَوِّحَ رِيحُهُ ثُمَّ قَعَدَتْ إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَا عَائِشَةُ إِلَيْكَ عَنِّي إِنَّهُ لَيْسَ يَوْمُكَ فَقَالَتْ
ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَخْبَرْتَهُ بِالْأَمْرِ فَرَضِي عَنْهَا

“Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Muhammed b. Yahyâ rivayet etti. O ikisi dedi ki: Bize Affân rivayet etti. Bize Hammâd b. Seleme'den, o da Sâbit'ten, o da Sümeyye'den, o da Âişe'den rivayet etti. (Âişe (r. anhâ) şöyle dedi.): “Resûlullâh (s.a.v) (bir defa) Safiyye bint Huyeyy (r. anhâ)'ya bir şeyden dolayı kızmıştı. Safiyye: ‘Yâ Âişe! Sen Resûlullâh (s.a.v) benden razı olmasına çalışır mısın ve günüm senin olsun? dedi. Âişe de: ‘Evet.’ Dedi. (Âişe) Safran bitkisi ile boyanmış olan bir başörtüsünü alıp (boyanın güzel) kokusunun yayılması için üzerine su serpti. Sonra Resûlullâh (s.a.v)'in yanına oturdu. Nebî (s.a.v): ‘Yâ Âişe! Benden uzak dur. Çünkü bugün senin günün değildir.’ dedi. Bunun üzerine (Âişe): ‘Bu Allah'ın fazlıdır, dilediğine verir.’ dedi ve olayı Ona anlattı. (Resûlullâh) Ondandır razı oldu.”
983

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Sümeyye Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da Sâbit el-Bünânî rivayet etmiştir. Senedde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

⁹⁸³ İbn Mâce, “Nikâh”, 48.

İbn Mâce bu rivayeti “Kadın Kendi Gününü Kumasına Hibe Eder” babında tahrir etmiştir. “وَأَنَّكَ يَوْمِي” ibaresi ile Hz. Safiyye’nin kendine ait olan günü Hz. Âişe’ye arabuluculuk yapması için devretmesi, kadınlara ait günlerin mutlak olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.⁹⁸⁴ Bu rivayette, eşlerden birinin aile içi sorunun çözülmesi için başka birine müracat ederek yardım almasında bir sakınca olmadığına işaret vardır. Hz. Peygamber’in Hz. Safiyye’ye niçin dargın olduğu bilinmemekle beraber, Hz. Peygamber’in susmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu rivayetler bize hangi devirde, kim olursa olsun karı-koca arasında sorunlar yaşanabileceğini ve bu sorunları çözmek için doğru adımlar atılması gerektiğini göstermektedir.

3.15. Udeyse bint Ühbân

Udeyse bint Ühbân b. Sayfî el-Gıfârî, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındadır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Babası sahâbî olan Ühbân b. Sayfî el-Gıfârî ve Alî b. Ebî Tâlib’den hadis rivayet etmiştir. Ondan da Abdullâh b. Ubeyd, Abdülkebîr b. el-Hakem b. Amr el-Gıfârî ve Ebû Amr el-Kasmelî hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini İbn Mâce ve Tirmizî eserlerine almıştır.⁹⁸⁵

3.15.1. Udeyse bint Ehbân’ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Udeyse bint Ehbân’ın Kütüb-i Sitte’de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Fitne Zamanlarında Tahtadan Kılıç Edinmek” konusunda olduğu görülmüştür.

3.15.1.1. Fitne Zamanlarında Tahtadan Kılıç Edinmek

Hz. Ali’nin Basra’da bir sahâbîden yardım istemesi ve aldığı cevabın anlatıldığı rivayet İbn Mâce ve Tirmizî⁹⁸⁶ tarafından tahrir edilmiştir.

⁹⁸⁴ Sindî, *Hâşiyeyü’s-Sindî alâ İbn Mâce*, 4/220.

⁹⁸⁵ İbn Sa’d, *Tabakâtü’l-kübrâ*, 8/481; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/240; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/682; a. mlf., *Takrîb*, 667.

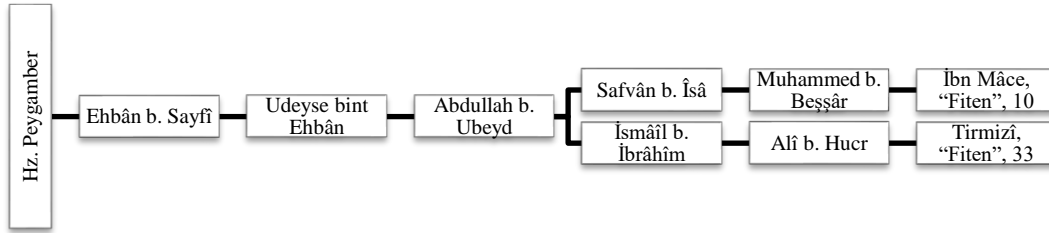
⁹⁸⁶ Tirmizî, “Fitne”, 33:

كُنَّا عَلَيَّ بِنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ عَدِيْسَةَ بِنْتِ أَهْبَانَ بْنِ صَيْفِيٍّ الْغِفَارِيِّ قَالَتْ جَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِلَى أَبِي فَدَعَا إِلَى الْخُرُوجِ مَعَهُ فَقَالَ لَهُ أَبِي إِنَّ خَلِيلِي وَابْنَ عَمَّتِكَ عَهْدٌ إِلَيَّ إِذَا اُخْتَلَفَ النَّاسُ أَنْ أَتَجِدَ سَيْفًا مِنْ حَسَبِ فَقَدْ اتَّخَذْتُهُ فَإِنْ شِئْتَ خَرَجْتُ بِهِ مَعَكَ قَالَتْ فَتَرَكَهُ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ مُوَدِّدٍ مَسْجِدَ حُرْدَانَ قَالَ حَدَّثَنِي
عَدِيْسَةُ بِنْتُ أَهْبَانَ قَالَتْ لَمَّا جَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ هَاهُنَا الْبَصْرَةَ دَخَلَ عَلَيَّ أَبِي فَقَالَ يَا أَبَا مُسْلِمٍ أَلَا
تُعِينُنِي عَلَيَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ قَالَ بَلَى قَالَ فَدَعَا جَارِيَةً لَهُ فَقَالَ يَا جَارِيَةُ أخرجي سَيْفِي قَالَ فَأَخْرَجَتْهُ فَسَلَّ
مِنْهُ قَدْرَ شِبْرٍ فَإِذَا هُوَ خَشَبٌ فَقَالَ إِنَّ خَلِيلِي وَابْنَ عَمِّكَ ﷺ عَهْدَ إِلَيَّ إِذَا كَانَتْ الْفِتْنَةُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَاتَّخِذْ
سَيْفًا مِنْ خَشَبٍ فَإِنْ شِئْتَ خَرَجْتُ مَعَكَ قَالَ لَا حَاجَةَ لِي فِيكَ وَلَا فِي سَيْفِكَ

“Bize Muhammed b. Beşşâr rivayet etti. Bize Safvân b. Îsâ rivayet etti. Bize Hardân Mescidi müezzini Abdullah b. Ubeyd rivayet etti. Dedi ki: Bana Udeyse bint Ehbân rivayet etti. Şöyle dedi: “Alî bin Ebî Tâlib buraya, Basra’ya gelince babamın yanına girdi ve (babama): ‘Ey Ebâ Müslim! Şu kavim aleyhinde bana yardım etmez misin?’ diye sordu. Babam: ‘Yardımcı olurum.’ dedi. Râvi demiştir ki: Sonra Udeyse’nin babası bir cariyesini çağırarak: ‘Ey cariye! Kılıcımı çıkart.’ dedi. Râvi demiştir ki: Cariye de gidip kılıcı çıkartıp getirdi. Udeyse’nin babası ki-Kılıcın bir miktarını kınından çıkardı ve ahşaptan olduğu görüldü.- Sonra Udeyse’nin babası (Alî b. Ebî Tâlib’e): ‘Dostum ve senin amcanın oğlu, Müslümanlar arasında fitne olacağı zamana dair bana tavsiyede bulundu. Onun için ben ağaçtan bir kılıç edindim. Eğer istersen o kılıcı alarak seninle birlikte çıkarım.’ dedi. (Alî b. Ebî Tâlib): ‘Sana ve senin kılıcına ihtiyaç yoktur.’ dedi.”⁹⁸⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Udeyse bint Ehbân rivayeti babası Ehbân b. Sayfi’den nakletmiş, kendisinden de Abdullah b. Ubeyd nakletmiştir. İbn Mâce’nin uzunca anlattığı olayı Tirmizî “إِنَّ خَلِيلِي وَابْنَ عَمِّكَ عَهْدَ إِلَيَّ إِذَا اخْتَلَفَ النَّاسُ أَنْ اتَّخِذَ مِنْ خَشَبٍ” lafızları ile Hz. Peygamber’in tavsiyesini ifade etmiştir. İbn Mâce’de “إِذَا كَانَتْ الْفِتْنَةُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ” lafızları ile Müslümanlar arasında fitne günleri olacağı ifade edilmiştir. Muttasıl bir senedle rivayet edilen hadisin senedlerinde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 hadis senet açısından sahihtir.

“سَيْفًا مِنْ خَشَبٍ” İfadesi “savaştan kaçınmaktan kinayedir” olarak şerh edilmiştir.⁹⁸⁸ Müslüman fitne zamanı olaylardan uzak durmalı şeklinde anlayanlar olmuştur. Fitne hadis literatüründe, “İslâm toplumunda dinî ve siyasî sebeplerle meydana gelen

⁹⁸⁷ İbn Mâce, “Fiten”, 10.

⁹⁸⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü l-ahvezî*, 6/370.

toplumsal karışıklıklar, iki Müslüman grubun savaşıması ve birbirlerini öldürmesi ve kıyamet alâmetleri” şeklinde anlaşılmıştır. Hadis kitaplarının “Fiten” bölümlerinde ve müstakil yazılmış “Fiten ve Melâhim” kitaplarında kıyamet alâmetleri, fitne ve ahlaki çöküş rivayetlerinin bir arada yer alması dikkat çekicidir. Deccâl, Ye’cûc ve Me’cûc gibi kıyamet alametlerini konu edinen hadisler ile beraber, ilmin yok olarak cehaletin hâkim olması, âlimlerin ve idarecilerin bozulması, ahlaki yozlaşma, mukaddes değerlerin tahkir edilmesi, adaletten uzaklaşılması, iltimasın artması, emri bi’l-ma’ruf nehy-i ani’l-münker prensibine riayet edilmemesi, ölenin ve öldürenin niçin öldürdüğünü bilemeyecek kadar ölümlerin artması, savaşlar, kargaşalar ve siyasi istikrarsızlığı konu edinen hadisler beraber tasnif edilmiştir. Bu hadislerin bir arada zikredilmesi musanniflerin, kıyametin gerçekleşmesinin toplumsal çöküşle alakalı olduğu düşüncesine sahip olduklarını göstermektedir. Hz. Peygamber’in kendisinden sonra meydana gelecek olayları haber vermesi, Hz. Osman’ın şehit edilmesi ile neticelenen olaylar sahabe döneminden itibaren “fitne” olarak isimlendirilmiştir. Hz. Osman’ın şehit edilmesi ile başlayan ihtilaflar daha sonra savaşlara dönüşmüş ve bu karışıklıklar tarihte defalarca tekrar etmiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in uyarılarının sadece bir dönemle sınırlı olmadığı, ihtilaflar devam ettiği müddetçe bu uyarıların dikkate alınması gerektiği görülmektedir. İlk fitneyle beraber Müslümanlar, dinî ve siyasî kamplara bölünmüş, Hâricî, Şîa, Mutezile ve Ehl-i Sünnet gibi siyasi ve itikadi fırkalar ortaya çıkmıştır. Fitne zamanlarında sosyal ve siyasal olaylar karşısında Müslümanlar, “tahtadan kılıç edinmek” şeklinde kendini gösteren sükûneti muhafaza etmeye teşvik edilmiştir.⁹⁸⁹ Bununla beraber sosyal sorunlara ve siyasal ihtilaflara tepkisiz kalmak, soruların çözümüne katkıda bulunan önlemler almamak bütün toplumu etkileyecektir.⁹⁹⁰ Nitekim Hz. Peygamber, “*Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Eğer buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğz etsin ki bu, imanın asgari olanıdır.*”⁹⁹¹ buyurarak kötülükle mücadele edilmesi, zulme rıza gösterilmemesi, kalbiyle buğz ederek en azından kötülüğe taraf olmaması gerektiğini ifade etmiştir.

⁹⁸⁹ Bk. İsa Onay, “Toplumsal Şiddet Bağlamında Fiten Hadislerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/17 (2020), 29-63.

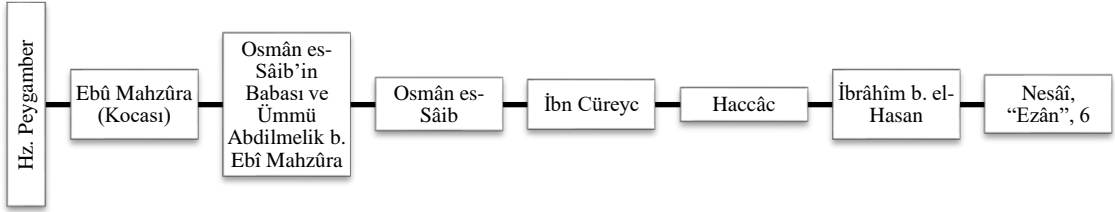
⁹⁹⁰ Enfal, 8/25: “*Öyle bir fitneden sakının ki, içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz ve bilin ki Allah’ın azabı şiddetlidir.*”

⁹⁹¹ Müslim, “İmân”, 78; Tirmizî, “Fiten”, 11.

Huneyn'den yola çıkınca, biz de on kişilik bir ekiple onları karşılamaya çıkmıştık. Yolda onların namaz için ezan okuduklarını işitince ezanlarını taklit ederek onlarla alay etmeye başladık. Resûlullâh (s.a.v) bizler için: 'Sizin aranızda güzel sesli birinin ezan okuduğunu işittim.' diyerek bizleri yanına çağırttı. Bizler de sırayla birer birer ezan okuduk. En son okuyan ise ben idim. Ben ezan okuyunca Resûlullâh (s.a.v) beni önüne oturtarak başımı okşayıp Allah mübarek etsin diye üç defa dua etti. Sonra şöyle buyurdu: 'Git Mekke'de Kâbe'de ezan oku.' Ben de: 'Ben nasıl okurum? Bilmiyorum k!' dedim. Bunun üzerine bana ezan okumayı şimdi okuduğunuz şekilde okumamı öğretti:

'Allâhü ekber, Allâhü ekber, Allâhü ekber, Allâhü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, Eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh. Hayye alessalâh, Hayye alessalâh. Hayye al el felâh, Hayye al el felâh. es-Salâtü hayrun minennevm, es-Salâtü hayrun minennevm (Bunu sabah ezanına ilave etmemi söyledi.) Allâhü ekber Allâhü ekber Lâ ilâhe illallah.' Kameti de şu şekilde yapmamı öğretti: 'Allâhü ekber, Allâhü ekber, Allâhü ekber, Allâhü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, Eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh, Eşhedü enne Muhammeden Rasûlüllâh. Hayye alessalâh, Hayye alessalâh. Hayye al el felâh, Hayye al el felâh. Kad kamet-is salâtü Kad kamet-is salâh. Allâhü ekber Allâhü ekber. Lâ ilâhe illallah.'⁹⁹³

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Abdilmelik, Osmân es-Sâib'in babasıyla beraber kocası Ebû Mahzûra'dan nakletmiş, onlardan da Osmân es-Sâib hadis nakletmiştir. Muttasıl bir senedle rivayet edilen hadisin senedinde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle hadis senet açısından sahihtir. Ebû Mahzûra'dan nakledilen bu rivayet ayrıntılı olarak ezan ve kamet lafızlarını ve ikişer defa okunacağını bildirmektedir.

3.16.1.2.Ezân Lafızları

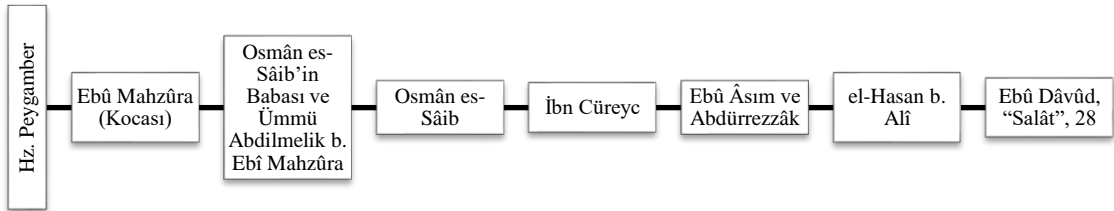
Sabah ezanındaki "es-Salâtü hayrun minennevm, es-Salâtü hayrun minennevm." ziyadesinin haber verildiği rivayet şöyledir:

⁹⁹³ Nesâî, "Ezân", 6.

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُثْمَانُ بْنُ السَّائِبِ أَخْبَرَنِي أَبِي وَأُمُّ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي مَحْدُورَةَ عَنْ أَبِي مَحْدُورَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ هَذَا أَخْبَرَ وَفِيهِ الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ الصُّبْحِ فِي الْأُولَى مِنَ الصُّبْحِ.

Bize el-Hasan b. Alî rivayet etti. Bize Ebû Âsım ve Abdürrezzâk, İbn Cüreyc'ten rivayet etti. (İbn Cüreyc) Dedi ki: Bana Osmân es-Sâib haber verdi. Bana babam ve Ümmü Abdilmelik b. Ebî Mahzûra, Ebû Mahzûra'dan, o da Nebî (s.a.v)'den bu haberin benzerini haber verdi. Haberde 'Sabahın ilk ezanıysa 'es-Salâtü hayrun minennevm, es-Salâtü hayrun minennevm.' sözü vardır."⁹⁹⁴

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Ebû Dâvûd bu rivayeti, "Ezanın Nasıl Olacağı" babında Ebû Mahzûra'nın naklettiği rivayetlerden biri olarak tahrir etmiş ve "الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ فِي الْأُولَى مِنَ الصُّبْحِ" ibaresi ile lafız farkına işaret etmiştir. Ezan lafızları ile ilgili Ümmü Abdilmelik b. Ebî Mahzûra ve es-Sâib el-Cumehî ile beraber kocası Ebû Mahzûra'dan nakletmiş, onlardan da Osmân es-Sâib hadis nakletmiştir. Senedinde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle hadis senet açısından sahihtir.

3.17. Ümmü Bekr

Ümmü Bekr'e Ümmü Ebî Bekr de denilmiştir. 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Bekr Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da Ebû Seleme b. Abdirrahmân hadis rivayet etmiştir. Zehebî "tanınmıyor" ve İbn Hacer "meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)" demiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve İbn Mâce eserine almıştır.⁹⁹⁵

⁹⁹⁴ Ebû Dâvûd, "Salât", 28.

⁹⁹⁵ Mizzâ, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/333; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/611; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/327; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/693; a. mlf., *Takrîb*, 672; a. mlf., *Lisânü'l-mizân*, 9/501.

3.17.1. Ümmü Bekr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Bekr'in Kütüb-i Sitte'de 2 rivayeti olduğu ve "Hayızdan Dolayı Yıkılmak" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

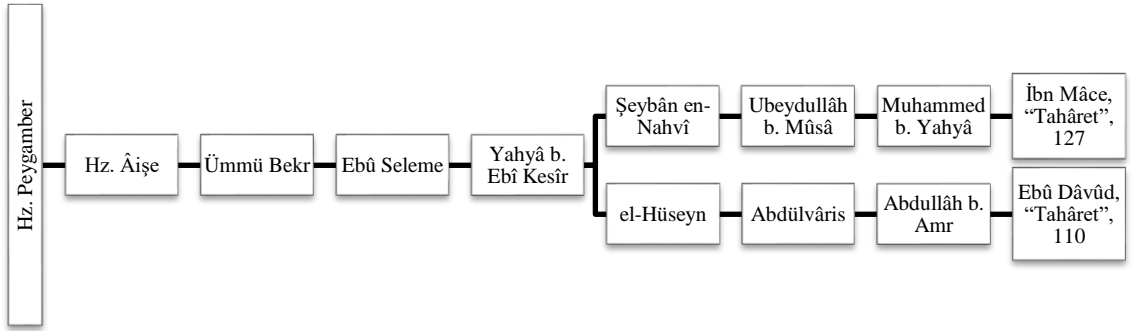
3.17.1.1. Hayızdan Temizlendikten Sonra Gelen Akıntı

Hayızdan temizlendikten sonra gelen akıntı hakkındaki rivayet Ebû Dâvûd⁹⁹⁶ ve İbn Mâce tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ النَّخْوِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ بَكْرٍ أَنَّهَا أَخْبَرَتْ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَرْأَةِ تَرَى مَا يُرِيْبُهَا بَعْدَ الطُّهُرِ قَالَ إِنَّمَا هِيَ عِرْقٌ أَوْ عُرُوقٌ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى يُرِيدُ بَعْدَ الطُّهُرِ بَعْدَ الْغُسْلِ

"Bize Muhammed b. Yahyâ rivayet etti. Bize Ubeydullâh b. Mûsâ, Şeybân en-Nahvî'den, o da Yahyâ b. Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ümmü Bekr'den rivayet etti. (Ümmü Bekr) Âişe (r. anhá)'dan şöyle haber verdi: "Resûlullâh (s.a.v), temizlendikten sonra şüpheye düşürücü bir şey gören kadın hakkında: 'O, ancak damar veya damarlar kanıdır.' buyurdu." Muhammed bin Yahyâ: "Temizlendikten sonradan maksat, temizlenip guslettikten sonraki zamandır." dedi.⁹⁹⁷

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Bekr rivayeti Hz. Âişe'den almış, ondan da Ebû Seleme rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd "عِرْقٌ أَوْ عُرُوقٌ" lafızları ile râvinin şüphesi ifade edilmiş, İbn

⁹⁹⁶ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 110.

أَخْبَرَنِي أَنَّ أُمَّ بَكْرٍ أَخْبَرَتْ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي الْمَرْأَةِ تَرَى مَا يُرِيْبُهَا بَعْدَ الطُّهُرِ إِنَّمَا هِيَ عِرْقٌ أَوْ قَالَ عُرُوقٌ

⁹⁹⁷ İbn Mâce, "Tahâret", 127.

Mâce'de “إِنَّمَا هِيَ عِرْقٌ أَوْ عُرُقٌ” lafızları ile tahric edilmiştir. Her ne kadar senedde yer alan Ümmü Bekr meçhûlü'l-hâl olsa da diğer râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyet senet açısından sahihtir.

Senedde adı geçen kadın, Ümmü Habibe bint Cahş'tır. Yedi sene istihâza görmüş olan Ümmü Habibe bint Cahş ile ilgili rivâyetler, Amra bint Abdirrahmân bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.18. Ümmü Ebân es-Sam'a

Ümmü Ebân es-Sam'a'nın hayatı ile ilgili kitaplarda bilgi yoktur. Ümmü Ebân Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da oğlu Ebân es-Sam'a hadis nakletmiştir. Rivayetleri Nesâî tarafından eserine alınmıştır.

3.18.1. Ümmü Ebân'ın Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Ebân'ın Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Sarhoşluk Veren Her Şeyin Yasak Oluşu” ve “Dövme, Saç Ekleme ve Kaş Almanın Yasak Oluşu” konularında olduğu görülmektedir.

3.18.1.1. Sarhoşluk Veren Her Şeyin Yasak Oluşu

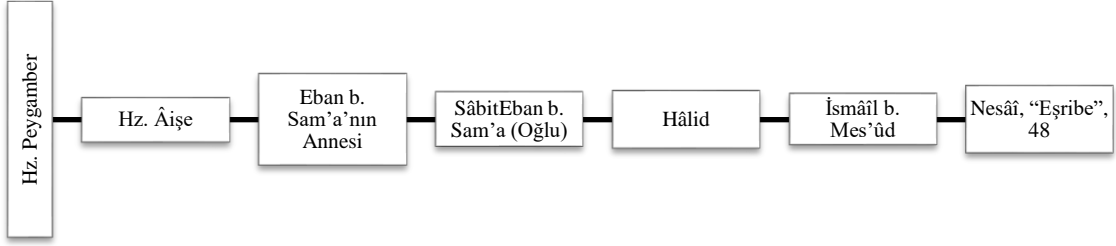
Hiz. Peygamber'in sarhoşluk veren her şeyi yasakladığı rivayet şöyle nakledilmiştir:

أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ صَمْعَةَ قَالَ حَدَّثَنِي وَالِدَتِي عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا سُئِلَتْ عَنْ الْأَشْرَبَةِ فَقَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ

“Bize İsmâîl b. Mes'ûd haber verdi. Dedi ki: Bize Hâlid rivayet etti. Dedi ki: Bize Eban b. Sam'a rivayet etti. Dedi ki: Bana annem, Âişe (r. anhá)'dan kendisine içilecek şeylerden soranlara şöyle dediğini rivayet etti: “Resûlullâh (s.a.v) sarhoşluk eden her şeyi yasaklardı.”⁹⁹⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

⁹⁹⁸ Nesâî, “Eşribe”, 48.

Ümmü Ebân rivayeti Hz. Âişe'den almış ondan da oğlu Eban b. Sam'a nakletmiştir. Rivayetlerde aile faktörünün önemi görülmektedir. Senedde yer alan Eban b. Sam'a'nın⁹⁹⁹ ömrünün sonlarına doğru ihtilata uğradığı söylenmiş, bununla beraber sika olduğu ifade edilmiştir. Eban b. Sam'a'nın annesi hakkında bilgi bulunmasının ve bu sebeple meçhul kalmasının sebebinin, hadis rivayetinin oğlu tarafından yapılmış bir kadın olması ve sosyal hayatta aktif bir şekilde yer almaması olduğu düşünülmektedir. Seneddeki râvilerin cerh edilmemiş olması sebebiyle rivayet sahihtir. Rivâyetin metin değerlendirmesi daha önce de yapılmıştır.¹⁰⁰⁰

3.18.1.2. Dövme, Saç Ekleme ve Kaş Almanın Yasak Oluşu

Hz. Peygamber'in dövme, saç ekleme ve kaş almayı yasakladığı rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ صَمْعَةَ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْوَأَشِمَةِ وَالْمُسْتَوْشِمَةِ وَالْوَأَصِلَةِ وَالْمُسْتَوْصِلَةِ وَالنَّامِصَةِ وَالْمُنْتَمِصَةِ

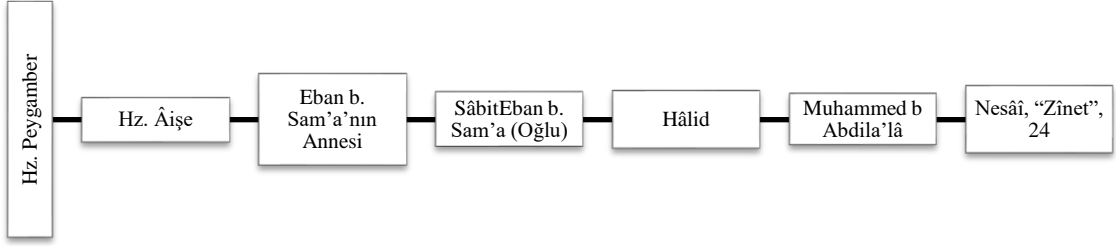
*Bize Muhammed b. Abdila'lâ haber verdi. Dedi ki: Bize Hâlid rivayet etti. Dedi ki: Bize Eban b. Sam'a, annesinden rivayet etti. Annesi, Âişe (r. anhâ)'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Resûlullâh (s.a.v) dövme yapmayı ve yaptırmayı, saç (peruk) eklemeyi ve ekletmeyi, kaş almayı ve aldirmayı yasakladı."*¹⁰⁰¹

Rivayetinin sened şeması şöyledir:

⁹⁹⁹ Eban b. Sam'a (ö. 153): Tebei't-tâbiînün kibârındandır. Onun için Yahyâ b. Maîn "sika", Ahmed b. Hanbel" sâlihu'l-hadis", Yahyâ el-Kattân "ömrünün sonunda ihtilata uğradı", Ahmed b. Adî "yaşlandığında ihtilata uğradı, rivayet miktarının müstekîm olması sebebiyle ona zayıflık nisbet edilmedi" ve Zehebî "muaddislerin kibarından" demiştir. Bk. Buhârî, *et-Târihu'l-kebîr*, 1/452; İbn Adî, *Kâmil*, 2/73; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 2/13; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 7/61; a. mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, 1/81.

¹⁰⁰⁰ Bk. Cesra rivayetleri.

¹⁰⁰¹ Nesâî, "Zinet", 24.

Ümmü Ebân rivayeti Hz. Âişe'den almış ondan da oğlu Eban b. Sam'a nakletmiştir. Rivayetlerde aile faktörünün önemi görülmektedir. Seneddeki râvilerin cerh edilmemiş olması sebebiyle rivayet sahihtir. Rivâyetin metin değerlendirmesi daha önce de yapılmıştır.¹⁰⁰²

İslam dini, yaratılıştaki var olan özellik ve şekillerin değiştirilmesini, fitratı bozma kabul ederek yasaklamıştır. Dikkat çekmek ve daha güzel görünmek amacıyla vücuda iğneler batırılarak dövme yaptırmak, başkasının saçından yapılmış olan peruğu kullanmak ve kaş aldırarak kadın-erkek herkes için yasaklanmıştır. Ancak vücudun herhangi bir yerinde, başka insanlar tarafından yadırganan, insanın psikolojik olarak etkilenmesine sebep olan bir anormallik bulunması ve bunun gerektiğinde ameliyatla düzeltilmesi fitratı bozmak olarak değerlendirilmemiştir. Bu normalleştirme işlemi olarak uygulanan bir tedavi yöntemidir. İslam, tedavi amaçlı olarak yapılan estetik müdahalelere izin vermiştir.¹⁰⁰³

3.19. Ümmü Külsûm el-Leysiyye

Muhammed b. Ebû Bekr es-Sıddîk'in kızı yani Hz. Ebû Bekr'in torunudur. 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). İbn Hacer, "Muhammed b. Ebû Bekr'in kızı olması sebebiyle nisbesinin Leysiyye değil Temiyye olması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Haccâc b. Ertâd'ın hadis naklettiği Ümmü Külsûm'ün, Ümmü Külsûm el-Leysiyye ile aynı kişi olup olmadığını bilmediğini" ifade etmiştir. Ümmü Külsûm Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, kendisinde de Abdullâh b. Ubeyd b. Umeyr el-Leysî el-Mekkî hadis nakletmiştir.

¹⁰⁰² Bk. Fâtıma bint el-Münzir rivayetleri.

¹⁰⁰³ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı" (Erişim 18 Temmuz 2021).

Rivayetlerini Ebû Dâvûd ve Tirmizî *Sünen*'lerine ve Nesâî'de *el-Yevm ve'l-Leyl* adlı eserine almıştır.¹⁰⁰⁴

3.19.1. Ümmü Külsûm el-Leysiye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Külsûm el-Leysiye'nin Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde “Yemeğe Besmele ile Başlamak” konusunda olduğu görülmüştür.

3.19.1.1. Yemeğe Besmele ile Başlamak

Hz. Peygamber'in yemeğe besmele ile başlamayı tavsiye ettiği rivayetler Ebû Dâvûd¹⁰⁰⁵ ve Tirmizî tarafından tahric edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ الْعَقِيلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أُمِّ كَلْثُومٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَكَلْتَ أَكَلْكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فَإِنْ نَسِيَ فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ وَبِهِذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ طَعَامًا فِي سِنَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَأَكَلَهُ بِلُقْمَتَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَا إِنَّهُ لَوْ سَمَى لَكَفَأَكُمُ

“Bize Muhammed b. Ebân rivayet etti. Bize Vekî' rivayet etti. Bize Hişâm ed-Destevânî, Bedîl b. Meysera el-Ukaylî'den, o da Abdullâh b. Ubeyd b. Umeyr'den, o da Ümmü Külsûm'den, o da Âişe'den rivayet etti. Âişe (r. anha) şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden biriniz yemek yiyeceğinizde bismillâh deyin. Yemeğin başında unutursa hatırladığı an başında da de sonunda da bismillâh desin.”

Aynı sened ile Âişe'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Resûlullâh (s.a.v.), ashabından altı kişi ile yemek yiyordu. Derken bir arabî geldi. İki lokmada yemeği yedi. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v.), ‘Bu kimse bismillâh demiş olsaydı bu yemek hepimize yetecekti.’ buyurdu.”¹⁰⁰⁶

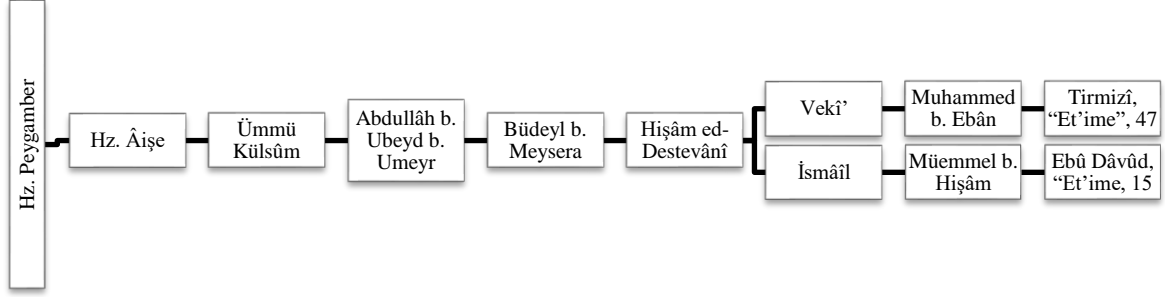
Rivayetin senet şeması şöyledir:

¹⁰⁰⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/382-383; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/701; a. mlf., *Takrîb*, 675.

¹⁰⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Et’ime, 15:

حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ هِشَامِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الدَّسْتَوَائِيِّ عَنْ بُدَيْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ أَمْرِ أَوْ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهَا أُمُّ كَلْثُومٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا أَكَلْتَ أَكَلْكُمْ فَلْيَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ

¹⁰⁰⁶ Tirmizî, “Et’ime”, 47.

Ümmü Külsûm rivayeti Hz. Âişe'den almış, ondan da Abdullâh b. Ubeyd b. Umeyr nakletmiştir. Tirmizî “ إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فَإِنْ نَسِيَ فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ ” lafızları ile, Ebû Dâvûd “ إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فِي ” lafızları ile tahrir etmiştir. Tirmizî ilave olarak aynı sened ile bir hadis daha rivayet etmiştir. Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Rivayet, yemeğe başlarken besmele çekilmesi gerektiğini haber vermektedir. Eğer yemeğe başlarken besmele unutulmuşsa hatırlandığı zaman “ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ ” (başında da de sonunda da bismillah)” denilmesi bildirilmiştir.¹⁰⁰⁷

3.20. Ümmü Menbûz

Menbûz b. Ebî Süleymân'ın annesi olan Ümmü Menbûz, 3. tabakadan olup tâbîînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne (r. anhâ)'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Menbûz b. Ebî Süleymân hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayeti Nesâî tarafından eserine alınmıştır.¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰⁷ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 10/173.

¹⁰⁰⁸ Mizzî, *Tehîbu'l-kemâl*, 35/396.; İbn Hacer, *Takrîb*, 676.

3.20.1. Ümmü Menbûz'un Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Menbûz'un bir rivayeti Nesâî tarafından aynı sened ve metinle Hayız ve Tahâret kitaplarında tasnif edilmiştir.

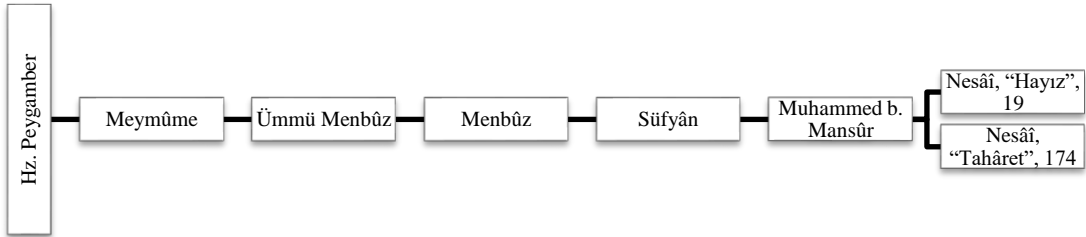
3.20.1.1. Hayızlı Kadının Mescide Seccade Sermesi

Hz. Peygamber'in hayızlı kadınla sosyal ilişkiler kurduğunun ve hayızlı kadının mescide seccade serdiğinin haber verildiği rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَيْمُونَةَ عَنْ أُمِّهِ أَنَّ مَيْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضَعُ رَأْسَهُ فِي حَجَرٍ إِخْدَانًا فَيَتْلُو الْقُرْآنَ وَهِيَ حَائِضٌ وَتَقُومُ إِخْدَانًا بِالْخُمْرَةِ إِلَى الْمَسْجِدِ فَتَبْسُطُهَا وَهِيَ حَائِضٌ

“Bize Muhammed b. Mansûr, Süfyân'dan, o da Menbûz'dan, o da annesinden, o da Meymûne'den şöyle dediğini haber verdi: “Resûlullâh (s.a.v), bizden birimiz hayızlı olduğu halde ona yaslanıp Kur'ân okurdu. Yine bizden biri hayızlı olduğu halde mescide seccade sererdi.”¹⁰⁰⁹

Rivâyetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Menbûz rivayeti Hz. Meymûne'den almış, kendisinden de oğlu Menbûz b. Ebî Süleymân nakletmiştir. Rivayetler arasında sened ve metin farkı yoktur. Ümmü Menbûz'un hadis rivayetinde aile faktörünün önemi görülmektedir. Süfyân b. Uyeyne¹⁰¹⁰ çok az tedlis yapmakla beraber kendisi sika olup sadece sika kimselerden hadis rivayet etmiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

¹⁰⁰⁹ Nesâî, “Hayız”, 19; Nesâî, “Tahâret”, 174.

¹⁰¹⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/404; İbn Hacer, *Takrîb*, 395.

Hayızlı kimsenin mescide girmesinin caiz olup olmadığı hususu ihtilaflıdır.¹⁰¹¹ Bu rivayete göre, hayızlı kadına temiz olduğu için dokunmak ve hayızlı kadının mescide girmesi caizdir. Ancak Hanefî ve Mâlikilere göre hayızlı olanlar mescide giremez. Şafîî ve Hanbelîlere göre hayızlı olan kişi, mescidi kirletmeyeceğinden emin ise mescidin içinden geçmesi caizdir. Mescidin içinde durması, Şafîîlere göre caiz değil, Hanbelîlere göre kanın kesilmesi ve abdest almaları şartıyla caizdir. Nevevî, “Bu hadiste necaset mahalline yakın yerlerde Kur'an okumanın caiz olduğuna delil vardır.” demiştir. Aynı ise buna karşılık olarak, “Hayızlı kadın temizdir. Pis olan hayız kanıdır. Nevevî'nin dediğine göre helâya karşı Kur'an okumakta mekruh olmaması gerekir. Halbuki helaya karşı okumamak gerekir.” demiş¹⁰¹² ve bu şekilde hayızlı kadının necaset mahalline benzetilmesini kınamıştır. Görüldüğü gibi hayızlı kadının pis olarak kabul edildiği bir ortamda, Hz. Meymune'nin Hz. Peygamber'in bu anlayışı reddeden tutumunu aktaran rivayetine, hayızlı kadının asla mescide giremeyeceğini söyleyen Hanefî, Şâfîî, Mâlikî ve Hanbelî âlimler tarafından farklı yorumlar getirilmiştir. Rivayette yer alan “وَتَقُومُ إِحْدَانًا” ibaresi, sadece “mescitten geçmek” olarak yorumlanmıştır. Halbuki bu konuda kesin bir yasaklama olsaydı, Hz. Peygamber hanımlarına bildirir ve onlardan mescide seccade sermelerini istemezdi.

3.21. Ümmü Muhammed b. es-Sâib

Ümmü Muhammed b. es-Sâib, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). İbn Sa'd adının Berake olduğunu söylemiştir. Ümmü Muhammed Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da oğlu Muhammed b. es-Sâib b. Berake el- Mekkî hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini İbn Mâce ve Tirmizî eserlerine almıştır.¹⁰¹³

¹⁰¹¹ Soyal Şenol, “Kadınların Özel Hallerinde Mescide Girmesini İlgilendiren Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi”, 241-264.

¹⁰¹² Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 1/268.

¹⁰¹³ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/489; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/395; İbn Hacer, *Takrîb*, 675.

3.21.1. Ümmü Muhammed b. es-Sâib'in Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Muhammed b. es-Sâib'in Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Hastaya Bulamaç Yapmak" konusunda olduğu görülmüştür.

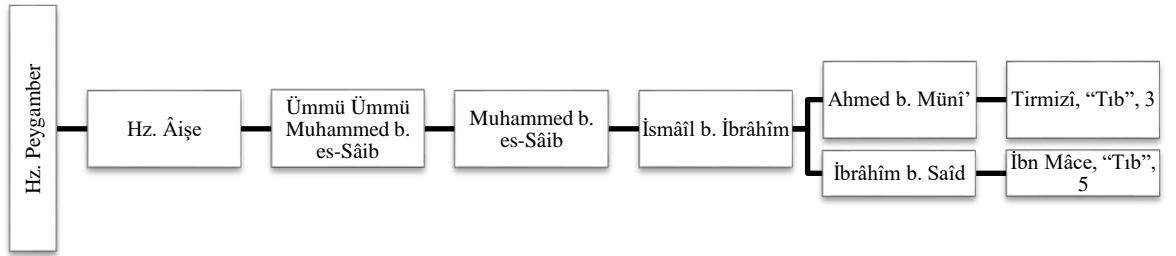
3.21.1.1. Hastaya Bulamaç Yapmak

Hz. Peygamber'in hastalara yemek yapılmasını tavsiye ettiği rivayetler İbn Mâce¹⁰¹⁴ ve Tirmizî tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ السَّائِبِ بْنِ بَرَكَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ الْوَعَكُ أَمَرَ بِالْجَسَاءِ فَصَنَعَ ثُمَّ أَمَرَهُمْ فَحَسَوْا مِنْهُ وَكَانَ يَقُولُ إِنَّهُ لَيُرْتُقُ فُؤَادَ الْحَزِينِ وَيَسْرُو عَنْ فُؤَادِ السَّقِيمِ كَمَا تَسْرُو إِحْدَاكُنَّ الْوَسَخَ بِالْمَاءِ عَنْ وَجْهِهَا

"Bize Ahmed b. Münî' rivayet etti. Bize İsmâîl b. İbrâhîm haber verdi. Bize Muhammed es-Sâib b. Berake, annesinden, o da Âişe'den haber verdi. Âişe (r. anhâ) şöyle demiştir: "Resûlullâh (s.a.v.)'in ev halkından biri sıtma hastalığına yakalandığında bulamaç yapılmasını emrederdi. Bulamaç yapılırca da ondan içmelerini emrederdi ve bu bulamaç hakkında şöyle buyururdu: 'Kederli kimsenin kalbini güçlendirir. Hastanın kalbinden sizden birinizin yüzünden kiri su ile giderdiği gibi ağrıyı giderir.'" ¹⁰¹⁵

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Muhammed b. es-Sâib rivayetleri Hz. Âişe'den almış, ondan da oğlu Muhammed b. es-Sâib nakletmiştir. İki rivayet arasında lafız farkı yoktur. Sadece بالماء

¹⁰¹⁴ İbn Mâce, "Tıb", 5:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ السَّائِبِ بْنِ بَرَكَةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ الْوَعَكُ أَمَرَ بِالْجَسَاءِ قَالَتْ وَكَانَ يَقُولُ إِنَّهُ لَيُرْتُقُ فُؤَادَ الْحَزِينِ وَيَسْرُو عَنْ فُؤَادِ السَّقِيمِ كَمَا تَسْرُو إِحْدَاكُنَّ الْوَسَخَ بِالْمَاءِ

¹⁰¹⁵ Tirmizî, "Tıb", 3.

kelimesinde takdim-tehir vardır. Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedlerde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle 2 rivâyet senet açısından sahihtir.

الْوَعَكُ Hafif acı, hastalık ağırlaşmadan önceki hafif hali demektir. Bu hastalığın humma olduğu söylenmiştir. حساء Un, yağ ve su karışımından yapılan bulamaçtır. Bu rivayet bulamacın hummaya yakalanan hastaya yedirilmesinin yararlı olduğuna işaret etmektedir. Hz. Peygamber böylece hasta olan kimsenin içinin ferahlayacağını ve acılarının azalacağını bildirmiştir.¹⁰¹⁶

3.22. Amra, Mukâtil b. Hayyân'ın Halası

Amra, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da yeğeni Mukâtil b. Hayyân hadis nakletmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰¹⁷

3.22.1. Amra'nın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Amra'nın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Nebîz” konusunda olduğu görülmüştür.

3.22.1.1. Nebîz

Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'e sabah akşam şıra hazırladığını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ شَيْبَةَ بِنَ عَبْدِ الْمَلِكِ يُحَدِّثُ عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ حَيَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي عَمَّتِي
عَمْرَةُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَنْبِذُ لِلنَّبِيِّ ﷺ غُدُوَّةً فَإِذَا كَانَ مِنَ الْعَشِيِّ فَتَعَشَى شَرِبَ عَلَيَّ
عَشَائِهِ وَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ صَبَبْتُهُ أَوْ فَرَّغْتُهُ ثُمَّ تَنْبِذُ لَهُ بِاللَّيْلِ فَإِذَا أَصْبَحَ تَعَدَّى فَشَرِبَ عَلَيَّ غَدَائِهِ قَالَتْ
يُغَسَلُ السِّقَاءُ غُدُوَّةً وَعَشِيَّةً فَقَالَ لَهَا أَبِي مَرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ قَالَتْ نَعَمْ

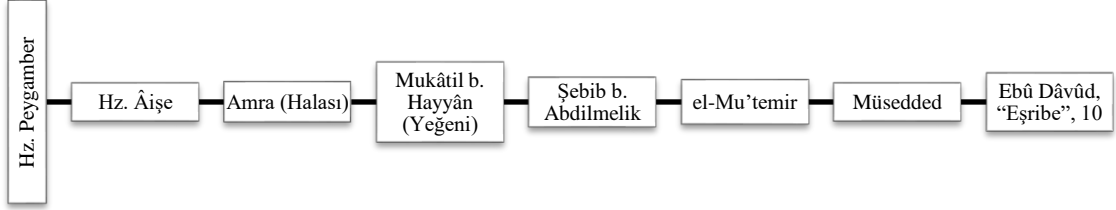
“Bize Müsedded rivayet etti. Bize el-Mu'temir rivayet etti. dedi ki: Şebîb b.

¹⁰¹⁶ Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 1/246.

¹⁰¹⁷ Mîzzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/243; İbn Hacer, *Takrîb*, 668; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/683.

Abdilmelik'in Mukâtil b. Hayyân'dan şöyle rivayet ettiğini işittim. Dedi ki: Bana halam Amra, Âişe (r. anhâ)'dan rivayet ettiğine göre, (Hz. Âişe) Nebî (s.a.v) için sabahleyin şıra yaparmış. Akşam olunca (Hz. Peygamber) akşam yemeğini yiyip üzerine de bu şırayı içermiş. Eğer şıradan artacak olursa onu dökermiş veya onu (bir başka kaba) boşaltırmış. Sonra geceleyin (Nebî için yeni bir) şıra hazırlarmış. Sabah olunca (Hz. Peygamber) sabah kahvaltısını yapar, kahvaltının üzerine de bu şırayı içermiş. Tulum hem sabah hem akşam yıkanmış. (Bu hadisin râvilerinden Mukâtil) dedi ki: Babam (Hayyân) Hz. Âişe'ye: Tulum bir günde iki defa mı (yıkandı)? diye sordu. (Hz. Âişe): "Evet" cevabını verdi."¹⁰¹⁸

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Senedde yer alan Amra için “meçhûlü’l-hâl” denilmiştir. Bu, kendisinin bir rivayeti olması ve kendisinden sadece yeğenin rivayet etmiş sebebi ile olsa gerektir. Fakat senedde yer alan diğer râvilerin en azından sadûk olarak tadil edilmeleri sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Bu konu ile ilgili aynı manada başka rivayetler mevcuttur.¹⁰¹⁹

3.23. Bünâne

Abdurrahmân b. Hibbân el-Ensârî'nin mevlâsı olan Bünâne, 3. tabakadan olup tâbîinin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Bünâne Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da İbn Cüreyc hadis nakletmiştir. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰²⁰

¹⁰¹⁸ Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 10.

¹⁰¹⁹ Bk. Cesra bint Decâce ve Hayra Ümmü'l-Hasan rivayetleri.

¹⁰²⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/138; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 1/353; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/666; a. mlf., *Takrîb*, 662.

3.23.1. Bünâne'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Bünâne'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Zil Sesi Bulunan Eve Melek Girmez” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

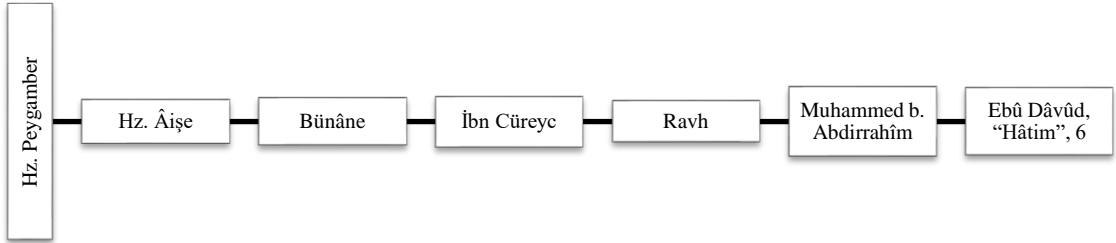
3.23.1.1. Zil Bulunan Eve Melek Girmez

Zil bulunan eve meleklerin girmeyeceğini haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّجِيمِ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ بُنَانَةَ مَوْلَاةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَسَّانِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ بَيْنَمَا هِيَ عِنْدَهَا إِذْ دَخَلَ عَلَيْهَا بِجَارِيَةٍ وَعَلَيْهَا جَلَاغِلٌ يُصَوِّثُنَ فَقَالَتْ لَا تُدْخِلْنَهَا عَلَيَّ إِلَّا أَنْ تَقْطَعُوا جَلَاغِلَهَا وَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ جَرَسٌ

“Bize Muhammed b. Abdirrahîm rivayet etti. Bize Ravh rivayet etti. Bize İbn Cüreyc, Abdurrahmân b. Hibbân el-Ensârî'nin mevlâsı Bünâne'den, o da Âişe'den rivayet etti. Bünâne şöyle dedi: (Bünâne) Âişe (r. anhâ)'nin yanında iken üzerinde sesler çıkartan ziller bulunan bir câriye Âişe (r. anhâ)'nin yanına girdi. “Onun zillerini kesmeden benim yanıma sokmayın.” Resûlullâh (s.a.v)'i: “İçerisinde zil bulunan eve melekler girmez.” derken işittim, dedi.¹⁰²¹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Abdurrahmân b. Hassân el-Ensârî'nin mevlâsı Bünâne → İbn Cüreyc → Ravh → Muhammed b. Abdirrahîm → Ebû Dâvûd

Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedde yer alan Bünâne için “tanınmıyor” denilmiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

¹⁰²¹ Ebû Dâvûd, “Hâtim”, 6.

Bu rivayet ile aynı manada rivayetler Müslim¹⁰²² ve Tirmizî'de¹⁰²³ de yer almıştır. Bu hadis, kadınların kendilerine süs olarak, ses çıkaran süs eşyaları takmalarının caiz olmadığına işaret etmektedir. Rivayetin lafzı mutlakdır. Zil ister büyük ister küçük olsun bu kapsama girer.¹⁰²⁴

3.24. Bünâne bint Yezîd

Bünâne bint Yezîd el-Abşemiyeye, 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Kendisine Tebâle de denilmiştir. Bünâne Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da Âsım el-Ahvel hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹⁰²⁵

3.24.1. Bünâne bint Yezîd'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Bünâne bint Yezîd'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Nebîz” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.24.1.1. Nebîz

Hiz. Peygamber'in kendisi için hazırlanan şırayı sabah akşam içtiğini haber veren rivayet şöyledir:

¹⁰²² Müslim, “Libâs ve Zînet”, 3949:

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنِ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ بَغِيٍّ ابْنُ مَفْضَلٍ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةَ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ

Müslim, “Libâs ve Zînet”, 3950:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي وَفْتِيئَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْجَرَسُ مَرَامِيرُ الشَّيْطَانِ

¹⁰²³ Tirmizî, “Cihâd”, 25:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةَ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ

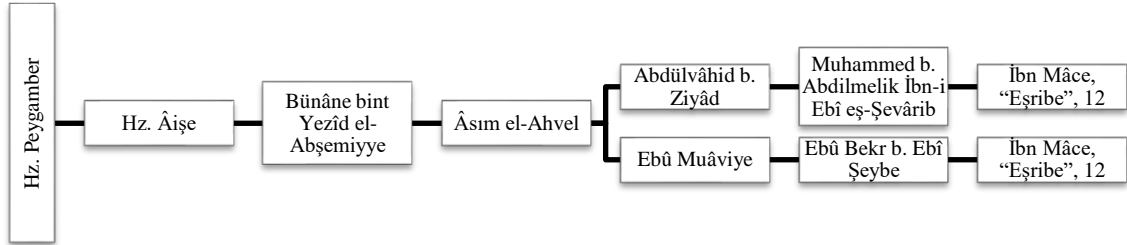
¹⁰²⁴ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 5/292.

¹⁰²⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/138; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/604; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, 9/497; a. mlf., *Takrîb*, 662.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَّارِبِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ حَدَّثَنَا بُنَانَةُ بِنْتُ يَزِيدَ الْعَبْسَمِيَّةُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ فَنَأْخُذُ قَبْضَةً مِنْ تَمْرٍ أَوْ قَبْضَةً مِنْ زَبِيبٍ فَنَطْرَحُهَا فِيهِ ثُمَّ نَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَنَنْبِذُهُ غُدْوَةً فَيَشْرَبُهُ عَشِيَّةً وَنَنْبِذُهُ عَشِيَّةً فَيَشْرَبُهُ غُدْوَةً وَقَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ نَهَارًا فَيَشْرَبُهُ لَيْلًا أَوْ لَيْلًا فَيَشْرَبُهُ نَهَارًا

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Abdilmelik İbn-i Ebî eş-Şevârib rivayet etti. Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. O ikisi dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel rivayet etti. Bize Bünâne bint Yezîd el-Abşemiyye, Âişe'den rivayet etti. Âişe (r. anhâ) şöyle dedi: “Biz, Resûlullâh (s.a.v) için tulumda nebîz yapardık. Kuru hurmadan bir avuç veya kuru üzümün bir avuç alıp bir tulumda atardık. Sonra üzerine su dökerdik. Böylece sabahleyin şıra hazırlardık, (Resûlullâh) onu akşamleyin içerdi. Akşamleyin şıra hazırlardık, bunu da sabahleyin içerdi.” Ebû Muâviye: “(Şirayı) gündüz hazırlardık, gece içerdi veya gece hazırlardık, gündüz içerdi” demiştir.”¹⁰²⁶

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Bünâne Hz. Âişe'den nakletmiş, ondan da Âsım el-Ahvel rivayet etmiştir. Senedde yer alan Bünâne bint Yezîd için “tanınmıyor” denilmiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet, senet açısından sahihtir. Bu konu ile ilgili aynı manada başka rivayetler mevcuttur.¹⁰²⁷

3.25. Büheyeye

Hz. Âişe'nin mevlâsı olan Büheyeye, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Büheyeye Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da mevlâsı Ebû Ukeyl Yahyâ b. Mütevekkil hadis nakletmiştir. Zehebî, Büheyeye'nin Hz. Ebû Bekr'in mevlâsı olduğunu söyleyip, “rivayet ettiği tek hadis için İbn Ammâr el-Mevsılî'nin hüccet olmadığını” söylediğini ilave etmiştir. Onun için İbn Hacer

¹⁰²⁶ İbn Mâce, “Eşribe”, 12.

¹⁰²⁷ Bk. Cesra bint Decâce, Hayra Ümmü'l-Hasan ve Mukâtil'in halası Amra rivayetlerine.

“tanınmıyor” demiştir. Rivayet ettiği tek hadis Ebû Dâvûd tarafından eserine alınmıştır.¹⁰²⁸

3.25.1. Bûheyve'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Bûheyve'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Sürekli Hayız Olan Kadının Durumu” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

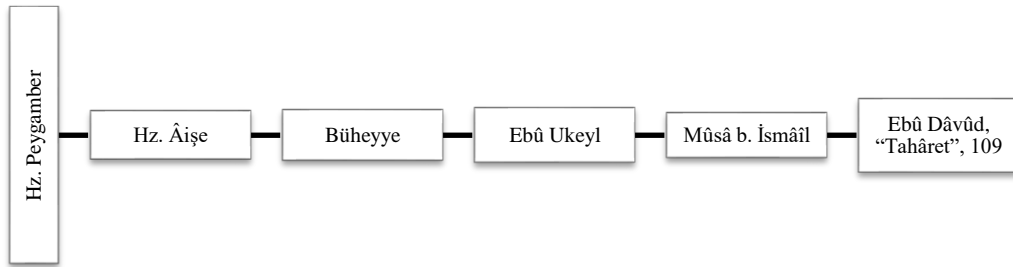
3.25.1.1.Sürekli Hayız Olan Kadının Durumu

Sürekli hayız olan kadının durumunun nasıl olacağını bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ عَنْ بُهَيَّةَ قَالَتْ سَمِعْتُ امْرَأَةً تَسْأَلُ عَائِشَةَ عَنْ امْرَأَةٍ فَسَدَّ حَيْضُهَا وَأَهْرَيْقَتْ دَمًا فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَمْرَهَا فَلْتَنْظُرُ قَدْرَ مَا كَانَتْ تَحِيضُ فِي كُلِّ شَهْرٍ وَحَيْضُهَا مُسْتَقِيمٌ فَلْتَعْنَدَ بِقَدْرِ ذَلِكَ مِنَ الْأَيَّامِ ثُمَّ لِيَدْعِ الصَّلَاةَ فِيهِنَّ أَوْ بِقَدْرِ هُنَّ ثُمَّ لِيَتَغَسَّلْنَ ثُمَّ لِيَسْتَنْوُزْنَ بِتُوبٍ ثُمَّ لِيُصَلَّ

“Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. Bize Ebû Ukeyl, Bûheyve'den rivayet ettiğine göre Bûheyve şöyle dedi: “Hayzı bozulup kendisinden devamlı kan gelen bir kadının durumunu Âişe'ye soran bir kadını işittim. (Âişe dedi ki): “Resûlullâh (s.a.v) bana o kadına, ‘hayzı düzgün iken her ay hayız olduğu (günler) kadarını araştırmasını, o kadar günü sayıp o günlerde (o günler miktarınca) namazı terk etmesini, sonra yıkanıp (fercine) bir bez koymasını, sonra namaz kılmasını’ söylememi emretti.”¹⁰²⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Bûheyve Hz. Âişe'den nakletmiş, ondan da Ebû Ukeyl rivayet etmiştir. Senedde

¹⁰²⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/139-140; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 4/605; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 9/497; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/666; a. mlf., *Takrîb*, 662.

¹⁰²⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 109.

yer alan Ebû Ukeyl Yahyâ b. Mütevekkil'in¹⁰³⁰ cerh edilmesi sebebiyle bu rivayetin zayıf olduğu sonucuna varılmıştır.

Hadis, Hz. Âişe'nin hayız düzeni bozulan bir kadına söyledikleri hakkındadır. *فلتظن قدر ما كانت* " Hayız düzeninden çıkıp öyle devam eden manasındadır. " *فلسد حيضها* "lafızları hayızın mutad miktarına işaret etmektedir. " *بقدر ذلك* " lafzı her ay hayız olduğu miktarda anlamında, " *ثم لتدع الصلاة* " Yani mutad hayız olduğu miktarda namazı bırak anlamındadır. " *أو بقدرهن* " Râvinin şüphe ettiğinin göstermektedir.¹⁰³¹ Hanefî mezhebine göre; ergenlikten önce kanaması olan ve buluğa erdikten sonra da sürekli kan görmeye devam eden kız her ayda on gün adetli, yirmi gün de temiz kabul edilir. Düzenli adet olurken daha sonra devamlı kanaması olan ve normal âdet düzenini bilen kadın önceki âdet ve temizlik süresini esas alır. Düzenli adet olurken daha sonra devamlı kanaması olan ve normal âdet düzenini unutan kadının ise âdetli veya temiz olduğuna hükmedilmez. Kadının ihtiyatlı hareket etmesi gerekir. Şâfiî mezhebinin adet düzenini unutan kadınla ilgili meşhur görüşü de böyledir. Malikî mezhebine göre kadın, kanın adet kanı olduğunu anlıyorsa o günlerde hayızlı, diğer günlerde özürdür. Hanbeli mezhebine göre adet zamanını veya kaç gün olduğunu unutan kadın zann-ı galibe göre hareket eder ve her ay altı veya yedi gün hayızlı sayılır. Kadının, Hanefî veya Şâfiî mezhebine göre amel etmesinin zor olacağı açıktır. Bu sebeple bu durumdaki kadının Hanbelî veya Mâlikî mezhebinin görüşü doğrultusunda amel etmesi daha uygun görünmektedir. Hüküm fihhi kaynaklarda böyle olmakla beraber günümüzde bir kanamanın âdet kanı olup olmadığı konusunda tereddütleri gidermek adına bir uzman doktora müracaat edilebilir.¹⁰³²

3.26. Cemîle bint Abbâd

Cemîle bint Abbâd, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tâbiîler tabakası). Cemîle Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da Avn b. Sâlih el-Bârikî hadis

¹⁰³⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/511-514.

¹⁰³¹ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/59.

¹⁰³² Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 106-107.

nakletmiştir. Onun için İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayet ettiği tek hadis Nesâî tarafından eserine alınmıştır.¹⁰³³

3.27. Zeyneb bint Nasr

Zeyneb bint Nasr, 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Âişe’den hadis nakletmiş, ondan da Avn b. Sâlih el-Bârikî hadis nakletmiştir. Onun için İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayet ettiği tek hadis Nesâî tarafından tasnif edilmiştir.¹⁰³⁴

3.27.1. Cemîle bint Abbâd ve Zeyneb bint Nasr’ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Cemîle bint Abbâd ve Zeyneb bint Nasr’ın Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Resûlullâh’ın dübbâ’, hantem, nekîr ve müzeffeti yasaklaması” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.27.1.1.Hz. Peygamber’in Dübbâ’, Hantem, Nekîr ve Müzeffeti Yasaklaması

Hiz. Peygamber’in sarhoşluk verir endişesiyle dübbâ’, hantem, nekîr ve müzeffeti yasakladığına dair rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدٌ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ عَوْنِ بْنِ صَالِحِ الْبَارِقِيِّ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ نَصْرِ وَجَمِيلَةَ بِنْتِ عَبَّادٍ أَنَّهُمَا سَمِعَتَا عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ شَرَابِ صُنْعٍ فِي دُبَّاءٍ أَوْ حَنْثٍ أَوْ مُزَقَّتٍ لَا يَكُونُ زَيْتًا أَوْ خَلًّا

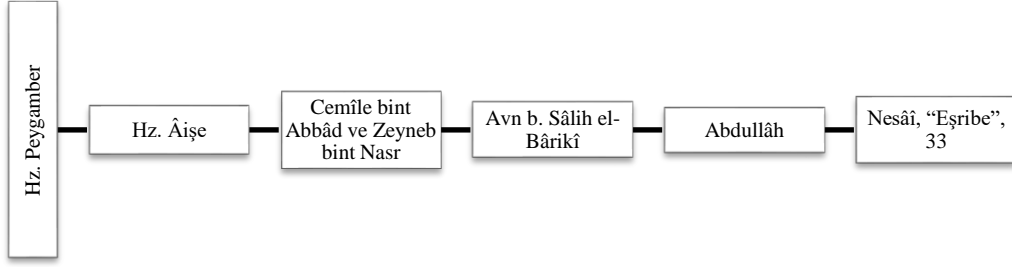
“Bize Süveyd rivayet etti. Dedi ki: Abdullâh, Avn b. Sâlih el-Bârikî’den, o da Zeyneb bint Nasr ve Cemîle bint Abbâd’dan haber verdi. O ikisi Âişe (r. anhâ)’dan şöyle dediğini işitmişlerdir: “Resûlullâh (s.a.v)’in kabaklarda, ağaç fiçılarda (testi), sırlı küp ve testilerde meşrubat yapmayı yasakladığını duydum.”¹⁰³⁵

¹⁰³³ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/144; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/605; İbn Hacer, *Lisânü’l-mîzân*, 9/497; a. mlf., *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/667; a. mlf., *Takrîb*, 662.

¹⁰³⁴ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/189; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/607; İbn Hacer, *Lisânü’l-mîzân*, 9/484; a. mlf., *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/675; a. mlf., *Takrîb*, 665.

¹⁰³⁵ Nesâî, “Eşribe”, 33.

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Cemîle bint Abbâd ve Zeyneb bint Nasr, Hz. Âişe’den hadis nakletmiş, onlardan da Avn b. Sâlih rivayet etmiştir. Sened muttasıl bir şekilde rivayet edilmiş olup senedde yer alan Cemîle bint Abbâd ve Zeyneb bint Nasr için tanınmıyor denilmiştir. Fakat senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Metin ile ilgili değerlendirme Muâze bint el-Adeviyye’nin rivayetlerinde geçmiştir.

3.28. Dubâa’ bint el-Mikdâd

Dubâa’ bint el-Mikdâd b. el-Esved, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Babası Mikdâd el-Esved annesi Hz. Peygamber’in amcasının kızı Dubâa’ bint ez-Zübeyr’dır. Kız kardeşi Kerîme bint el-Mikdâd olup kadın tâbiî râvilerdendir. Dubâa’ babasından hadis nakletmiş olup, ondan da el-Mühelleb b. Hucr el-Behrânî hadis nakletmiştir. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayeti Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel¹⁰³⁶ tarafından tasnif edilmiştir.¹⁰³⁷

3.28.1. Dubâa’ bint el-Mikdâd’ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Dubâa’ bint el-Mikdâd’ın Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Direk veya Ağaca Doğru Namaz Kılmak” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

¹⁰³⁶ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvud ve Âdil Mürşid (Beirut: Müessesetü’r-risâle, 2001.), 39/243 (No. 23820).

¹⁰³⁷ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/223-224; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/608; İbn Hacer, *Lisânü’l-mîzân*, 9/499; a. mlf., *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/680; a. mlf., *Takrîb*, 667.

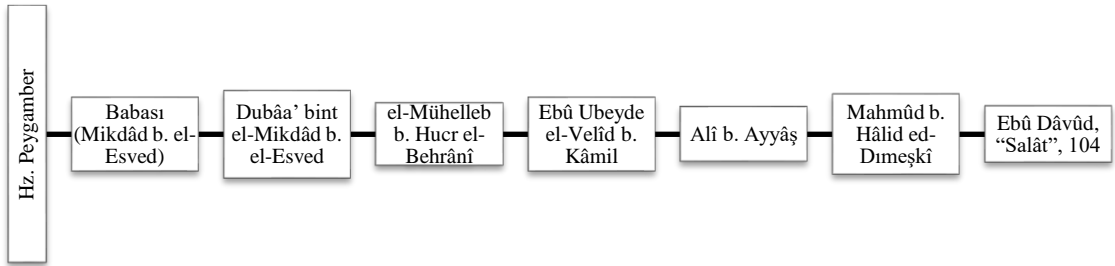
3.28.1.1.Direk veya Ağaca Doğru Namaz Kılmak

Hız. Peygamber'in direk veya ağaca doğru nasıl namaz kıldığını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ الْوَلِيدُ بْنُ كَامِلٍ عَنِ الْمُهَلَّبِ بْنِ حُجْرٍ الْبَهْرَانِيِّ عَنْ ضُبَاعَةَ بِنْتِ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهَا قَالَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي إِلَى عُودٍ وَلَا عَمُودٍ وَلَا شَجَرَةٍ إِلَّا جَعَلَهُ عَلَى حَاجِبِهِ الْأَيْمَنِ أَوْ الْأَيْسَرِ وَلَا يَصُمُّدُ لَهُ صَمْدًا

“Bize Mahmûd b. Hâlid ed-Dimeşki rivayet etti. Bize Ali b. Ayyâş rivayet etti. Bize Ebû Ubeyde el-Velîd b. Kâmil, el-Mühelleb b. Hucr el-Behrâni'den, o da Dubâa' bint el-Mikdâd b. el-Esved'den, o da babasından rivayet etti. (Babası Mikdâd b. el-Esved) şöyle demiştir: “Resûlullâh (s.a.v)'i kaç kere bir ağaç parçası, bir direk veya bir ağaca (doğru) namaz kılarken gördümse onu tam karşısına değil de ancak sağ kaşının veya solunun hizasına almış olduğunu gördüm.”¹⁰³⁸

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Senede yer alan Dubâa' bint el-Mikdâd için “tanınmıyor” denilmesinin sebebi, tek rivayetini babasından alıp tek bir talebeye aktarmış olmasından kaynaklanmış olsa gerektir. el-Mühelleb b. Hucr'un¹⁰³⁹ hem sika hem de meçhul olduğu, el-Velîd b. Kâmil'in¹⁰⁴⁰ hem sika hem zayıf olduğu söylenmiştir. Bu tenkitler göz önünde bulundurularak rivayetin en azından hasen mertebesinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu rivayet namaz kılarken sütünün kişinin tam karşısında değil de sağ veya sol

¹⁰³⁸ Ebû Dâvûd, “Salât”, 104.

¹⁰³⁹ el-Mühelleb b. Hucr el-Behrâni: İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. İbn Hacer “meçhul” olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/511; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 29/7; İbn Hacer, *Takrîb*, 480.

¹⁰⁴⁰ Ebû Ubeyde el-Velîd b. Kâmil: Buhârî “Acâibleri var (عنده عجائب)”, Ebû Hâtim “şeyh”, Ebû'l-Feth el-Ezdî “zayıf”, Nesâî “sika” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/70; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/344; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, 4/322.

kaşının yanında olması gerektiğine delildir. İbnü'l-Kattân, bu rivayette biri senedde biri de metinde olmak üzere iki illet olduğunu söylemiştir. Seneddeki illetin, Dubâa' bint el-Mikdâd ve el-Mühelleb b. Hucr'un meçhul olması ve el-Velîd b. Kâmil'in adaletinin tespit olunmamasından dolayı olduğunu söylemiştir. Metindeki illete gelince; İbnü's-Seken'in *Sünen*'inde " قال رسول الله: " إذا صلى أحدكم إلى عمود أو سارية أو شيء، فلا يجعله نصب عينيّه " وليجعل على حاجبه الأيسر "lafızlarıyla rivayet etmiş ve "Ebû Dâvûd'un bu rivayeti Alî b. Ayyâş (علي بن عياش ثنا أبو عبيدة الوليد بن كامل) kanalı ile rivayet ettiğini, sened ve metnini değiştirdiğini" söylemiştir.¹⁰⁴¹

3.29. Esmâ' bint Âbis

Esmâ' bint Âbis b. Rabîa, 6. tabakadan olup beşinci tabakadaki râvilerle görüşmüş olmakla beraber, sahabe ile görüşmeleri sabit olmayanların tabakasındandır. Babası Âbis b. Rabîa en-Nehaî'den hadis nakletmiş, ondan da el-Hasan b. el-Hakem en-Nehaî nakletmiştir. İbn Hacer "meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)" demiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹⁰⁴²

3.29.1. Esmâ' bint Âbis b. Rabîa'nın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Esmâ' bint Âbis b. Rabîa'nın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Sıkt (Düşük Çocuk)" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.29.1.1. Sıkt (Düşük Çocuk)

Düşük olan bebeğin anne ve babasını Cennet'e sokacağını haber veren rivayet şöyledir:

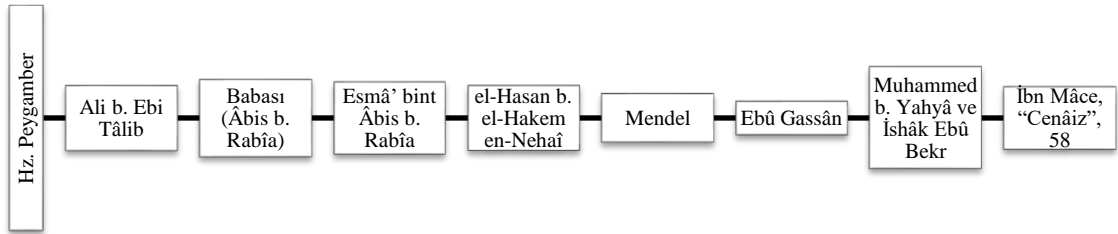
¹⁰⁴¹ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 3/251-252.

¹⁰⁴² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/126; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 4/604; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/663; a. mlf., *Takrîb*, 661.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ أَبُو بَكْرِ الْبُكَّائِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ قَالَ حَدَّثَنَا مُنْدَلٌ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ الْحَكَمِ النَّخَعِيِّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ أَبِيهَا عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ السَّقَطَ لَيْرَاغِمُ رَبِّهِ إِذَا أُدْخِلَ أَبُوهُ النَّارَ فَيَقَالُ أَيُّهَا السَّقَطُ الْمُرَاغِمُ رَبِّهِ أُدْخِلْ أَبَوَيْكَ الْجَنَّةَ فَيَجْرُ هُمَا بِسَرَرِهِ حَتَّى يُدْخِلَهُمَا الْجَنَّةَ

“Bize Muhammed b. Yahyâ ve İshâk Ebû Bekr el-Bükkâî rivayet etti. O ikisi dedi ki: Bize Ebû Gassân rivayet etti. Dedi ki: Bize Mindel, el-Hasan b. el-Hakem en-Nehaî'den, o da Esmâ' bint Âbis b. Rabîa'dan, o da babasından, o da Alî (r. a.)'dan rivayet etti. (Ali b. Ebi Tâlib) şöyle dedi: “Allah, sıkt (düşük çocuk) 'un baba ve annesini Cehennem ateşine sokacağı zaman sıkt Rabbiyle cidden münakaşa eder. Nihayet, 'Ey Rabbiyle münakaşa eden sıkt! Babanı ve anneni Cennet'e sok.' denilir. Bunun üzerine sıkt, serer (ebenin çocuğun göbeğinden kestiği parça) ile onları çekerek Cennet'e sokar.” Ebû Alî, “يراغم ربه” cümlesinin manası: “Sıkt Rabbine kızar.” demiştir.¹⁰⁴³

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Esmâ' rivayeti tâbiî olan babası Âbis b. Rabîa'dan almış ondan da el-Hasan b. el-Hakem nakletmiştir. Senedde yer alan Esmâ' bint Âbis'in “meçhûlü'l-hâl” denilmiştir. Her ne kadar Esmâ' bint Âbis'ten rivayeti sika bir râvi almış olsa da senedde yer alan Mendel'in¹⁰⁴⁴ cerh edilmiş olması sebebiyle rivayetin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

“Sıkt”, tamamlanmadan önce annesinin karnından düşen bebek demektir. Sıktın sevabı büyük çocuklardan daha fazladır. Çünkü büyük çocuğun eylemlerinin sevap ve mükafatı kendine aittir ve babası bu sevaba ortak olabilir. Sıktın sevabı babaya kazanç sağlar.¹⁰⁴⁵

¹⁰⁴³ İbn Mâce, “Cenâiz”, 58.

¹⁰⁴⁴ Mendel (ö. 167): Mendel b. Alî tebei't-tabiînden rivayet alanların kibârındandır. Onun için Ebû Hâtim “şeyh”, Ebû Zür'a “leyyin”, Ahmed b. Hanbel “zayıf”, İclî “câizü'l-hadis”, İbn Hacer “zayıf” demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 28/496; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/180; İbn Hacer, *Takrîb*, 477.

¹⁰⁴⁵ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 1/115.

3.30. Hafsa bint Ebî Kesîr

Hafsa bint Ebî Kesîr el-Mahzûmiyye tâbiûdir. Ümmü Seleme'nin mevlâsı olup Humeyda denilmiştir. Hafsa babası Ebû Kesîr'den hadis nakletmiş, kendisinden de Ebû Şeybe Abdurrahmân b. İshâk el-Vâsitî nakletmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. İbn Hacer Hafsa için “tanınmıyor”, Tirmizî, Hafsa ve babası için “tanınmıyorlar” demiştir. Rivayeti Tirmizî tarafından eserine alınmıştır.¹⁰⁴⁶

3.30.1. Hafsa bint Ebî Kesîr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Hafsa bint Ebî Kesîr'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Akşam Ezanı Vakti Yapılan Duâ” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.30.1.1. Akşam Ezanı Vakti Yapılan Duâ

Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'ye öğrettiği dua şöyledir:

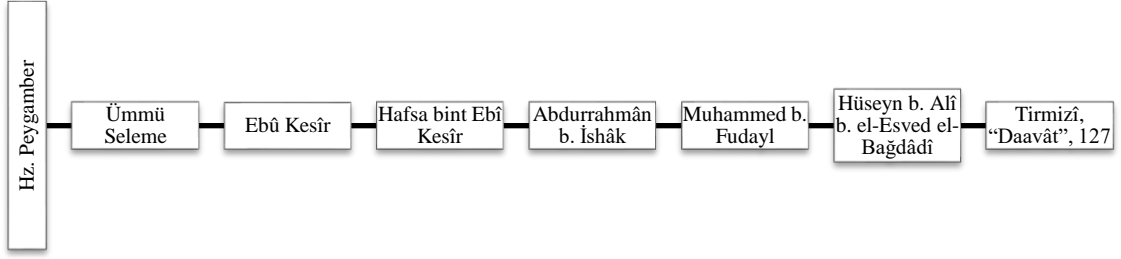
حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْأَسْوَدِ الْبَغْدَادِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِيهَا أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ قُولِي اللَّهُمَّ هَذَا اسْتِغْبَالٌ لِيَلَيْكَ وَاسْتِدْبَارٌ نَهَارِكَ وَأَصْوَاتٌ دُعَاؤِكَ وَخُضُورٌ صَلَوَاتِكَ أَسْأَلُكَ أَنْ تَغْفِرَ لِي

“Bize Hüseyin b. Alî b. el-Esved el-Bağdâdî rivayet etti. Bize Muhammed b. Fudayl, Abdurrahmân b. İshâk'tan, o da Hafsa bint Ebî Kesîr'den, o da babası Ebû Kesîr'den, o da Ümmü Seleme (r. anhâ)'dan rivâyet etti. Ümmü Seleme (r. anhâ) şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.) bana öğretti ve şöyle buyurdu: De ki: “Allah'ım bu (akşam ezanı) gecenin başladığını gündüzün sona erdiğinin ve senin davetinin sesleri ve namaz vaktinin girişidir. Senden beni bağışlamamı dilerim.”¹⁰⁴⁷

Rivayetin senet şeması şöyledir:

¹⁰⁴⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/250; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/155; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 4/606; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/669; a. mlf., *Takrîb*, 663; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/498.

¹⁰⁴⁷ Tirmizî, “Daavât”, 127.

Hz. Peygamber → Ümmü Seleme → Ebû Kesîr → Hafsa bint Ebî Kesîr → Abdurrahmân b. İshâk → Muhammed b. Fudayl → Hüseyin b. Alî b. el-Esved el-Bağdâdî → Tirmizî

Hafsa bint Ebî Kesîr babası Ebû Kesîr'den almış ondan da Abdurrahmân b. İshâk rivayet etmiştir. Ebû Kesîr, Ümmü Seleme'nin mevlasıdır. Tirmizî; "Hafsa'yı ve babasını tanınmıyoruz" demiştir. Senedde yer alan Abdurrahmân b. İshâk'ın¹⁰⁴⁸ cerh edilen râvilerin olması sebebiyle rivâyetin senet açısından zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebû Dâvûd¹⁰⁴⁹, Beyhakî (ö. 458/1066), Hâkim *Müstedrek*'inde bu rivayeti sahih senedle tahric etmiştir.¹⁰⁵⁰ Her ne kadar rivayet zayıf olsa da diğer rivayetler vesilesi ile sahih lî gayrihî mertebesine çıkmıştır.

"اللهم هذا" Lafzı Ebû Dâvûd'un rivayeti ile tefsir edilmiş, akşam ezanı vakti olduğu anlaşılmıştır.¹⁰⁵¹

¹⁰⁴⁸ Abdurrahmân b. İshâk: Abdurrahmân b. İshâk b. el-Hâris tebei't-tâbiîdir. Onun için Ahmed b. Hanbel "zayıf, münkeru'l-hadis, leyse bi şey", Yahyâ b. Maîn "zayıf, leyse bi şey", Ebû Dâvûd, Nesâî, Muhammed b. Sa'd ve İbn Mâce "zayıf", Ebû Zür'a "leyse bizâke", Ebû Hâtim "daifü'l-hadis, münkeru'l-hadis" demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 16/517-518.

¹⁰⁴⁹ Ebû Dâvûd, "Salât", 39:

حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِهَابٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ الْعَدَنِيُّ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَعْنٍ حَدَّثَنَا الْمُسْعُودِيُّ عَنْ أَبِي كَثِيرٍ مَوْلَى أُمِّ سَلْمَةَ عَنْ أُمِّ سَلْمَةَ قَالَتْ عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَقُولَ عِنْدَ أَدَانِ الْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا إِقْبَالٌ لِنَيْكَ وَإِنْتَبَاهُ نَهَارِكَ وَأَصْوَاتُ دُعَاتِكَ فَاغْفِرْ لِي

¹⁰⁵⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 10/36.

¹⁰⁵¹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 10/35.

3.31. İbrâhîm b. Meysera'nın Teyzesi

İsmi bilinmemektedir. 3. tabakadan olup tâbînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîler tabakası). İbn Hacer “meçhul” demiştir.¹⁰⁵²

3.31.1. İbrâhîm b. Meysera'nın Teyzesinin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

İbrâhîm b. Meysera'nın teyzesinin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve rivayetin konusunun “Kız Çocuğunu Doğmadan Önce Evlendirmek” olduğu tespit edilmiştir.

3.31.1.1. Kız Çocuğunu Doğmadan Önce Evlendirmek

Doğmadan önce kız çocuğunun evlilik sözünün verilmesiyle ilgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ أَنَّ خَالَتَهُ أَخْبَرَتْهُ عَنْ امْرَأَةٍ قَالَتْ هِيَ مُصَدِّقَةٌ امْرَأَةٌ صَدَّقَ بَيْنَا أَبِي فِي عَزَاةٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذْ رَمَضُوا فَقَالَ رَجُلٌ مَنْ يُعْطِينِي نَعْلِيهِ وَأُنْكِحُهُ أَوْلَ بِنْتٍ تُوُلِدُ لِي فَخَلَعَ أَبِي نَعْلِيهِ فَأَلْفَاهُمَا إِلَيْهِ فَوُلِدَتْ لَهُ جَارِيَةٌ فَبَلَغَتْ وَذَكَرَ نَحْوَهُ لَمْ يَذْكُرْ قِصَّةَ الْقَتِيرِ

“Bize Ahmed b. Sâlih rivayet etti. Bize Abdürrezzâk rivayet etti. Bize İbn Cüreyc haber verdi. Bana İbrâhîm b. Meysera'nın haber verdiği göre teyzesi ona, musaddik bir kadının şöyle dediğini haber verdi: “Babam cahiliye döneminde bir gazada iken sıcak şiddetlenince adamın birisi: ‘Bana ayakkabılarını verecek birisi yok mu, ben de dünyaya gelecek ilk kızımı ona nikahlayayım?’ demiş. (Babam da) ayakkabılarını çıkarıp ona vermiş. Nihayet o adamın bir kızı dünyaya gelmiş.” (İbrahim b. Meysera teyzesinden naklen önceki hadis) bir benzerini rivayet etmiş (fakat) sadece katır (kelimesinin ihtiyarlık anlamına geldiğini) nakletmemiştir.¹⁰⁵³

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Bir Kadının Babası → Bir Kadın → İbrâhîm b. Meysera'nın Teyzesi → İbrâhîm b. Meysera → İbn Cüreyc → Abdürrezzâk → Ahmed b. Sâlih → Ebû Dâvûd

Ebû Dâvûd aynı babda Sâre bint Miksem'den de hadis rivayet etmiştir. Bu hadis

¹⁰⁵² İbn Hacer, *Takrîb*, 679.

¹⁰⁵³ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 28.

incelenmiş ve sahih olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde incelenen rivayetin senedinde İbrâhîm b. Meysera'nın teyzesinin tanınmaması dışında onun rivayet aldığı iki kişi daha *هِيَ مُصَدِّقَةٌ امْرَأَةٌ صِدْقِ أَبِي* ve *أَبِي* olarak belirsizdir. Bu sebeple rivayet zayıftır. Ancak Sâre bint Miksem'den nakledilen rivayet vesilesi ile sahih li gayrihî mertebesine yükselmiştir.

3.32. Hesnâ' bint Muâviye

Hesnâ' bint Muâviye b. Süleym es-Suraymiyye'ye Hensâ (خنساء) da denilmiştir. 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). Hesnâ' amcası Eslem b. Süleym'den hadis nakletmiş, ondan da Avf el-A'râbî rivayet etmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰⁵⁴

3.32.1. Hesnâ' bint Muâviye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Hesnâ' bint Muâviye'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Cennet'te Olan Kimseler" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.32.1.1. Cennette Olan Kimseler

Hz. Peygamber'in Cennette olan kimseleri saydığı rivayet şöyledir:

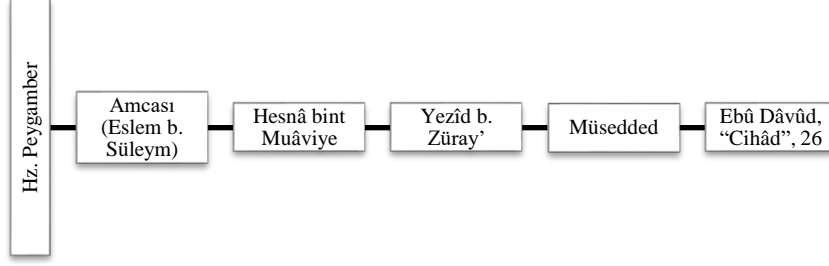
حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا عَوْفٌ حَدَّثَنَا حَسَنَاءُ بِنْتُ مُعَاوِيَةَ الصَّرِيمِيَّةُ قَالَتْ حَدَّثَنَا عَمِّي قَالَ قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَنْ فِي الْجَنَّةِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْجَنَّةِ وَالشَّهِيدُ فِي الْجَنَّةِ وَالْمَوْلُودُ فِي الْجَنَّةِ وَالْوَيْدُ فِي الْجَنَّةِ

"Bize Müsedded rivayet etti. Bize Yezîd b. Zerî' rivayet etti. Bize Hesnâ bint Muâviye es-Suraymiyye rivayet etti. Dedi ki: Amcam bize (şöyle) söyledi: Ben Nebî (s.a.v)'e: "Kimler cennettedir?" diye sordum. O: "Nebî(ler) cennettedir, şehid(ler) cennettedir, çocuk(lar) cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız (çocukları) cennettedir." buyurdu.¹⁰⁵⁵

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

¹⁰⁵⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifet 'üs-Sahâbe*, 6/3083; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/151; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/225; İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

¹⁰⁵⁵ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 26.

Hz. Peygamber ➡ Amcası (Eslem b. Süleym) ➡ Hesnâ bint Muâviye ➡ Yezîd b. Züray' ➡ Müsedded ➡ Ebû Dâvûd

Hesnâ' amcası Eslem b. Süleym'den hadis nakletmiş, ondan da Avf el-A'râbî rivayet etmiştir. Muttasıl bir senedle rivayet edilen hadisin senedinde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle hadis senet açısından sahihtir.

Rivayette geçen “المؤلود” kelimesi bülûğ çağına gelmeden günahsız olarak ölen çocuklar, cansız olarak doğan ve düşük (sıkt) çocuklar anlamındadır. “الوئيد” Canlı olarak toprağa gömülen kız çocuğu anlamına gelmektedir. Bu rivayette günahsız olarak ölen çocukların, peygamberlerin ve şehidlerin cennete girecekleri ifade edilmektedir.¹⁰⁵⁶

3.33. Hind bint Şerîk

Hind bint Şerîk b. Zebân el-Basrî, 3. tabakadan olup tâbîînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da Abdülmelik el-Kaysî hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayeti Nesâî tarafından eserine alınmıştır¹⁰⁵⁷

3.34. Hüneyde bint Şerîk b. Ebân

Hüneyde bint Şerîk, 3. tabakadan olup tâbîînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da İshâk b. Süveyd nakletmiştir. İbn

¹⁰⁵⁶ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 7/141.

¹⁰⁵⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/323; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, 4/610; İbn Hacer, *Takrîb*, 671.

Hacer “makbul” olduğunu söyleyerek Hind bint Şerîk ile aynı kişi olma ihtimali olduğunu söylemiştir. Rivayeti Nesâî tarafından eserine alınmıştır.¹⁰⁵⁸

3.34.1. Hind bint Şerîk’in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Hüneyde bint Şerîk b. Ebân ile Hind bint Şerîk’in aynı kişi olması ihtimali olduğu için rivayet bir arada verilmiştir. Hind’in Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Kabak, Ağaç Fıçı, Sırlı Küp ve Testilerdeki İçecekler” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

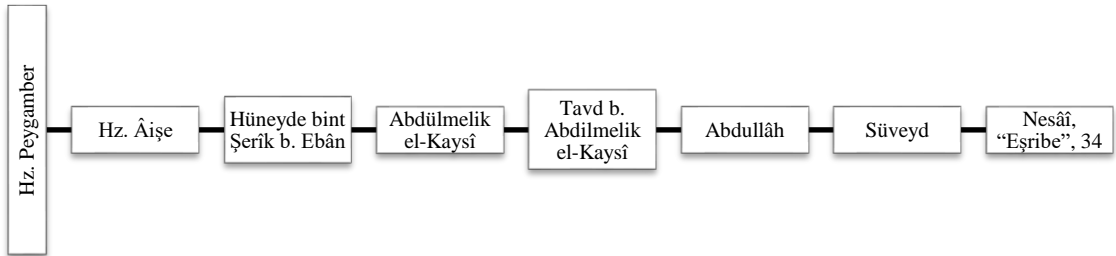
3.34.1.1. Kabak, Ağaç Fıçı, Sırlı Küp ve Testilerdeki İçecekler

Hz. Peygamber’in kabak, ağaç fıçı, sırlı küp ve testilerde yapılan içecekleri yasakladığını haber veren rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدٌ، قَالَ: أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ طُودِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الْقَيْسِيِّ بَصْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ هُنَيْدَةَ بِنْتِ شَرِيكِ بْنِ أَبَانَ، قَالَتْ: لَقِيتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بِالْخُرَيْبَةِ، فَسَأَلْتُهَا عَنِ الْعَكْرِ، فَتَهَنَّتِي عَنْهُ، وَقَالَتْ: ابْنِي عَشِيَّةً، وَاشْرَبِيهِ عُذُوَةً، وَأُوْكِي عَلَيْهِ، وَتَهَنَّتِي عَنِ الدُّبَاءِ، وَالتَّقِيرِ، وَالمَرْقَتِ، وَالحَنْتَمِ

“Bize Süveyd haber verdi. Bize Abdullâh, Tavd b. Abdilmelik el-Kaysî el-Basrî’den haber verdi. Dedi ki: Bana babam, Hüneyde bint Şerîk b. Ebân’dan haber verdi. (Hüneyde) Şöyle anlatıyor: Huraybe denilen yerde Âişe (r. anhâ)’ya rastladım. Ona (Sarhoşluk veren bir içki olan) akeri sordum. Yasak olduğunu söyledi ve “Akşam yaptığın meşrubatı sabahleyin iç kabın ağzını bağla (dedi), kabak, fıçı, ziftli kaplar ve testilerde meşrubat bekletmeyi yasakladı” dedi.¹⁰⁵⁹

Rivayetin senet şeması şöyledir:

¹⁰⁵⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/323; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/610; İbn Hacer, *Takrîb*, 671.

¹⁰⁵⁹ Nesâî, “Eşribe”, 34.

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Hüneyde bint Şerîk b. Ebân → Abdülmelik el-Kaysî el-Basrî → Tavd b. Abdülmelik el-Kaysî el-Basrî → Abdullâh → Süveyd → Nesâî

Hüneyde rivayeti Hz. Âişe'den nakletmiş, ondan da Abdülmelik el-Kaysî¹⁰⁶⁰ nakletmiştir. Senede yer alan Abdülmelik el-Kaysî'nin “meçhul” olduğunun söylenmesi sebebiyle rivâyetin senet açısından zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu konudaki sahih hadislerle sahih liğayrihî mertebesine çıkmıştır. Metin ile ilgili değerlendirme Muâze bint el-Adeviyye, Cesra bint Decâce, Hayra Ümmü'l-Hasan ve Amra rivayetlerinde geçmiştir.

3.35. Kebşe bint Ebî Meryem

Kebşe, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiîlerden sonra gelenler tabakası). Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiş, ondan da Rayta bint Hurays rivayet etmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰⁶¹

3.36. Rayta bint Hurays

Rayta bint Hurays, 6. tabakadan olup beşinci tabakadaki râvilerle görüşmüş olmakla beraber, sahabe ile görüşmeleri sabit olmayanların tabakasındandır. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Kebşe bint Ebî Meryem'den hadis nakletmiş, ondan da Sâbit b. Umâra hadis nakletmiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰⁶²

¹⁰⁶⁰ Abdülmelik el-Kaysî el-Basrî: Tâbiîdir. Sadece Hind'den hadis rivayet etmiş, ondan da sadece oğlu Tavd b. Abdülmelik el-Kaysî nakletmiştir. İbn Hacer “meçhul” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/436; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/629; a. mlf., *Takrîb*, 307.

¹⁰⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/356; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/291; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/609; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/687; a. mlf., *Takrîb*, 669; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/499.

¹⁰⁶² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/182; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/606; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/244; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 674; a. mlf., *Takrîb*, 665; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/498.

3.36.1. Kebşe bint Ebî Meryem ve Rayta bint Hurays'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Kebşe bint Ebî Meryem ve Rayta bint Hurays'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Kuru Üzüm ve Kuru Hurma Karışımı” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

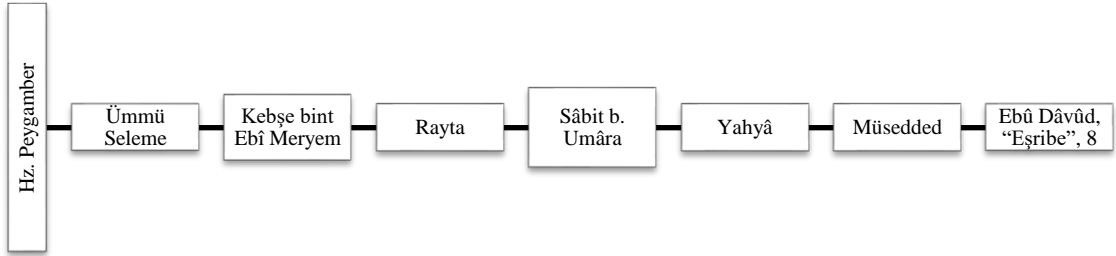
3.36.1.1.Kuru Üzüm ve Kuru Hurma Karışımı

Hz. Peygamber'in kuru üzüm ve kuru hurma karışımını yasakladığını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُمَارَةَ حَدَّثَنِي رِبِطَةُ عَنْ كَيْشَةَ بِنْتِ أَبِي مَرْيَمَ قَالَتْ سَأَلْتُ أُمَّ سَلَمَةَ مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَنْهَى عَنْهُ قَالَتْ كَانَ يَنْهَانَا أَنْ نَعْجِمَ النَّوَى طَبَخًا أَوْ نَخْلَطَ الرَّبِيبَ وَالنَّمْرَ.

“Bize Müsedded rivayet etti. Bize Yahyâ, Sâbit b. Umâra'dan rivayet etti. Bana Rayta, Kebşe bint Ebî Meryem şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ümmü Seleme'ye: “Nebî (s.a.v)'in yasakladığı (içki) ne idi?” diye sordum. “(Hurmayı) çekirdeğine zarar verecek kadar fazla pişirmeyi veya kuru hurma ile kuru üzümü karıştırmayı bize yasakladı.” cevabını verdi.”¹⁰⁶³

Rivayetin senet şeması şöyledir:

Muttasıl bir senedle rivayet edilen hadisin senedinde yer alan Kebşe bint Ebî Meryem ve Rayta bint Hurays için “meçhûlü'l-hâl” denilmiştir. Bu Kebşe bint Ebî Meryem'in sadece Ümmü Seleme'den bir hadisi olması, ondan da yine diğer bir kadın râvi olan Rayta bint Hurays'ın nakletmesi ve onunda tek bir hadisi olması sebebiyle olmalıdır. Fakat senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivayetin sened açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

¹⁰⁶³ Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 8.

Rivayette hurmayı çekirdeğine zarar gelecek şekilde fazlaca pişirmek uygun görülmemiştir. Çünkü hurmayı çekirdeğine zarar verecek kadar çok pişirmek hem tadını bozar hem de çekirdeğinin besin değerini düşürür. Çekirdeğindeki besin değerinin azalmasıyla da hayvan yemi olarak kullanılamaz hale gelmektedir.¹⁰⁶⁴

3.37. Keyyise bint Ebî Bekre

Keyyise bint Ebî Bekre es-Sekafîyye el-Basriyye, 3. tabakadan olup tâbîînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Keyyise babası Ebû Bekr es-Sekafîyye'den hadis nakletmiş, ondan da erkek kardeşinin oğlu Bekkâr b. Abdilazîz b. Ebî Bekra hadis nakletmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰⁶⁵

3.37.1. Keyyise bint Ebî Bekre'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Keyyise bint Ebî Bekre'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Hacamât” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.37.1.1.Hacamât

Hz. Peygamber'in salı günü hacamât yapmayı yasakladığını bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرَةَ بَكَارُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرْتَنِي عَمِّي كَبْشَةَ بِنْتُ أَبِي بَكْرَةَ وَقَالَ غَيْرُ مُوسَى كَبْشَةَ بِنْتُ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّ أَبَاهَا كَانَ يَنْهَى أَهْلَهُ عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ وَيُرْعَمُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ يَوْمَ الدَّمِّ وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَرَفَأُ

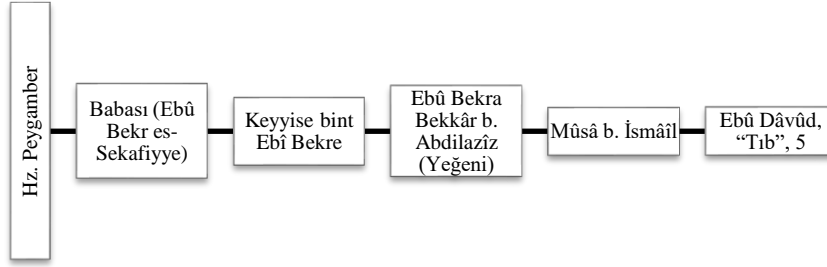
“Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. Bana Ebû Bekra Bekkâr b. Abdilazîz haber verdi. Bana halam Kebşe bint Ebî Bekre'nin -Mûsâ'nın dışındaki Keyyise bint Ebî Bekre dedi- haber verdiği göre babası, aile halkını salı günü kan aldirmaktan nehy ederdi ve Resûlullâh (s.a.v)'in: “Salı günü kan artma günüdür. Salı gününde bir saat vardır ki o saatte akıtılan

¹⁰⁶⁴ Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, 10/121.

¹⁰⁶⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/295-296; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/304; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 9/500; a. mlf., *Takrîb*, 669; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/687.

kan bir daha dinmez” dediğini söylemiştir.”¹⁰⁶⁶

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Rivayeti Keyyise bint Ebî Bekre babası Ebû Bekr es-Sekafiyye’den almış, ondan da yeğeni Ebû Bekra Bekkâr b. Abdilazîz nakletmiştir. Keyyise’nin hadis rivayetinde aile faktörünün önemli olduğu görülmektedir. Ebû Bekra Bekkâr b. Abdilazîz’in¹⁰⁶⁷ cerh edilmesi sebebiyle bu rivayet senet yönünden zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rivayete göre Hz. Peygamber salı günü kan aldirmayı yasaklamıştır. “يَوْمُ الدَّمِّ” Bedende kanın miktarının çoğaldığı gündür. Ayrıca Âdem oğlunun kardeşini öldürdüğü kan dökülen gündür denilmiştir. “سَاعَةٌ لَا يَرْفَأُ” Kan durmaz anlamındadır yani o gün hacamat yaptırılsa kanın durmaması sebebiyle kişi helak olabilir. Bu hadis, kitaplarda “Hacamat ne zaman mubahtır?” babında yer almaktadır.¹⁰⁶⁸

3.38. Kırsâfe ez-Züheylîye

Kırsâfe, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Âişe’den hadis rivayet etmiştir. Ondan da Simâk b. Harb hadis nakletmiştir. Onun için Ahmed b. Hanbel “tanınmıyor ve haberi münkerdir”, İbn Hacer “tanınmıyor”, Nesâî “Kırsâfe’nin kim olduğunu bilmiyoruz, Kırsâfe’nin bu rivayeti Hz. Âişe’den gelen meşhur rivayetlere muhaliftir” demiştir.¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁶ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 5.

¹⁰⁶⁷ Ebû Bekra Bekkâr b. Abdilazîz: Tebei’t-tâbiînin kibârındandır. Yahyâ b. Maîn “leyse bişey ve sâlih”, İbn Adî “lâ be’sse bihî ve hadisleri yazılan zayıflar grubundandır”, Ukaylî adını Duafâ’da zikretmiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 4/202; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 1/341; İbn Adî, *Kâmil*, 2/217.

¹⁰⁶⁸ Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 10/244.

¹⁰⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/272-273; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 3/387; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmîlü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dîl*, 4/297; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/686; a. mlf., *Takrîb*, 669; a. mlf., *Lisânü’l-mizân*, 6/392.

3.38.1. Kırsâfe ez-Züheyliyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Kırsâfe ez-Züheyliyye'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Sarhoşluk Veren İçecekler” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.38.1.1.Sarhoşluk Veren İçecekler

Hz. Peygamber'in sarhoşluk veren içecekleri yasakladığı rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ أَنْبَأَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَجَّاجٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ عَنْ قِرْصَافَةَ أَمْرَأَةٍ مِنْهُمْ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اشْرَبُوا وَلَا تَسْكَرُوا

“Bize Ebû Bekr b. Alî haber verdi. Dedi ki: Bize İbrâhîm b. Haccâc haber verdi. Dedi ki: Bize Ebû Avâne, Simâk'tan, o da onlardan bir kadın olan Kırsâfe'den, o da Âişe (r. anha)'dan rivâyete göre şöyle demiştir: “Her türlü meşrubatı için fakat sarhoşluk verenleri içmeyin.”¹⁰⁷⁰

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Âişe ➔ Kırsâfe ➔ Simâk ➔ Ebû Avâne ➔ İbrâhîm b. Haccâc ➔ Ebû Bekr b. Alî ➔ Nesâî

Rivayeti Kırsâfe Hz. Âişe'den almış, ondan da Simâk b. Harb nakletmiştir. Hz. Âişe'den mevkuf olarak nakledilen rivayetin senedinde Simâk b. Harb'in¹⁰⁷¹ cerh edilmiş olması sebebiyle rivayet zayıftır. Rivayetin metin değerlendirmesi Cesra bint Decâce rivayetlerinde yapılmıştır.

3.39. Kelseme

Kelseme, 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ona Ümmü Külsûm bint Amr el-Kureşî denilmiştir. Kelseme Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da Eymen b. Nâbil hadis nakletmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali

¹⁰⁷⁰ Nesâî, “Eşribe”, 48.

¹⁰⁷¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/289.

bilinmiyor)” demiştir. Rivayetlerini Ahmed b. Hanbel¹⁰⁷² ve İbn Mâce eserlerine almışlardır.¹⁰⁷³

3.39.1. Kelsem’in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Kelsem’in Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Telbîne” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.39.1.1. Telbîne

Hz. Peygamber’in hasta olan kimseye telbîne yapılmasını öğütlediği rivayet şöyledir.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي الْخَصِيبِ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ أَيْمَانَ بْنِ نَابِلٍ عَنْ امْرَأَةٍ مِنْ فُرَيْشٍ يُقَالُ لَهَا كُنْتُمْ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْكُمْ بِالْبَغِيضِ النَّافِعِ التَّلْبِينَةَ يَعْنِي الْحَسَاءَ قَالَتْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اشْتَكَى أَحَدٌ مِنْ أَهْلِهِ لَمْ تَزَلِ الْبُرْمَةُ عَلَى النَّارِ حَتَّى يَنْتَهِيَ أَحَدُ طَرَفَيْهِ يَبْرَأُ أَوْ يَمُوتُ

“Bize Alî b. Ebî’-l-Hasîb rivayet etti. Bize Vekî’, Eymen b. Nâbil’den, o da Kureyş’ten bir kadından (Ona Kelsem denilir), o da Âişe (r. anhâ)’dan rivayet etti. Âişe (r. anhâ) Nebî (s.a.v)’in şöyle dediğini söyledi: “Yararlı olup hoşlanılmayan telbîneye (yani hasâyı yemeğe) devam ediniz.” Âişe (r. anhâ) (sözlerine devamla): “Resûlullâh (s.a.v) ev halkından birisi hasta olduğu zaman iki tarafından biri bitinceye, yani iyileşinceye veya ölüncüye kadar telbîne çömleği devamlı ateş üstünde olurdu.” demiştir.”¹⁰⁷⁴

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Kelsem ➔ Eymen b. Nâbil ➔ Vekî’ ➔ Alî b. Ebî’-l-Hasîb ➔ İbn Mâce

¹⁰⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/138 (No. 242).

¹⁰⁷³ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/295; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/609; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, 4/304; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/686; a. mlf., *Takrîb*, 669; a. mlf., *Lisânü’l-mîzân*, 9/500.

¹⁰⁷⁴ İbn Mâce, “Tıb”, 5.

Rivayeti Kelsem Hz. Âiše'den nakletmiş, ondan da Eymen b. Nâbil hadis nakletmiştir. Senedde yer alan Eymen b. Nâbil'in¹⁰⁷⁵ cerh edilmesi sebebiyle rivayetin sened açısından zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Telbîne”; un, yağ ve su karışımının pişirilmesiyle hazırlanan bir çeşit bulamaçtır. Bu rivayet İbn Mâce'nin aynı babda naklettiği ikinci hadistir. Birinci rivayet, Ümmü Muhammed b. es-Sâib'in “Hastaya Bulamaç Yapmak” konusunda geçmiştir.¹⁰⁷⁶

3.40. el-Muğîra bint Hessân

el-Muğîra bint Hessân et-Temîmiyye, 5. tabakadandır (Bir kısmı sahabeden hadis işitmemiş olan küçük yaşlı tâbiîler tabakası). Enes b. Mâlik'ten hadis rivayet etmiş, ondan da kardeşi Haccâc b. Hessân hadis rivayet etmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹⁰⁷⁷

3.40.1. el-Muğîra bint Hessân'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

el-Muğîra bint Hessân'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Yahudilere Benzememek” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.40.1.1. Yahudilere Benzememek

Hz. Peygamber'in saç kesiminde bile Yahudilere benzemeyi yasakladığı rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ حَسَّانَ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَحَدَّثَنِي أَخْتِي الْمُعْبِرَةَ قَالَتْ وَأَنْتَ يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ وَلَكَ قَرْنَانِ أَوْ فُصَّتَانِ فَمَسَحَ رَأْسَكَ وَبَرَكَ عَلَيْكَ وَقَالَ اخْلُقُوا هَدْيِينَ أَوْ فُصُوهُمَا فَإِنَّ هَذَا زِيُّ الْيَهُودِ

¹⁰⁷⁵ Eymen b. Nâbil: Eymen b. Nâbil el-Habeşî tâbiîdir. Onun için Darâkutnî “leyse bi'l-kavî”, İbn Adî “lâ be'se bih”, İbn Hibbân “teferrüd ettiği zaman lâ yuhteccü bih (hadisi delil olmaz)” demiştir. Bk. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 6/309.

¹⁰⁷⁶ Sindî, *Hâşiyeü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 1/246.

¹⁰⁷⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/466; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/310; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/610; İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/312; İbn Hacer, *Takrîb*, 760.

“Bize el-Hasan b. Alî rivayet etti. Bize Yezîd b. Hârûn rivayete etti. Bize el-Haccâc b. Hassân rivayet etti. Dedi ki: Biz Enes b. Mâlik'in yanına girdik. Kız kardeşim Muğîra, bana, o hadiseyi rivayet edip şöyle dedi: “Sen o gün küçük bir çocuktun ve senin saçının iki bölüğü veya alnının üstündeki saçtan iki tutam vardı. Enes başımı okşadı. Senin için dua etti ve ‘Şunları kesin veya kısaltın. Çünkü bu Yahudilerin şîârıdır.’ dedi.”¹⁰⁷⁸

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Enes b. Mâlik ➔ Muğîra ➔ el-Haccâc b. Hassân (Kardeşi) ➔ Yezîd b. Hârûn ➔ el-Hasan b. Alî ➔ Ebû Dâvûd

Muğîra rivayeti Enes b. Mâlik'ten nakletmiş, ondan da kardeşi Haccâc b. Hassân rivayet etmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Rivayetten anlaşıldığına göre içlerinde Muğîra ve Haccâc b. Hessân'ın olduğu bir grup çocuk, Enes b. Malik'in yanına gitmiştir. Ancak Haccâc, Hz. Enes'in yanına gittiğini hatırlamakta ama gerisini hatırlamamaktadır. Detayları ablası Muğîre kendisine anlatmıştır. Hz. Enes'in yanına gittiklerinde Haccâc'ın başında iki bölük saç vardı. Enes b. Mâlik saçtaki bölükleri Yahudilerin şîarı olduğu için hoş görmemiştir. Bu konuda İbn Teymiyye, “Enes b. Mâlik, gerekçe olarak bunun Yahudilerin şîarı olduğunu göstermektedir. Saçta bile olsa Yahudilerin şîarına uymamak gerekir.” demiştir.¹⁰⁷⁹

Globalleşen dünyada, ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi ile beraber insanlar arasındaki etkileşim artmış ve bu durum, toplumlar arasında kültürel geçişliliğe zemin hazırlamıştır. Müslüman toplumlarda giyim kuşamdan, aile hayatına, tüketim alışkanlıklarından, dinî-ahlâkî değerlere kadar pek çok konuda kendi kültürüne yabancı değişimler görülmektedir. Başkalarına benzeme merakı ve kendine yabancılaşmanın sonucunda yeni yeni bireysel ve toplumsal buhranlar ortaya çıkmaktadır. Kültürel veya dinî olarak genetik kodlarla uyuşmayan herşey bireyi ve toplumu hasta etmektedir. Hz. Enes'in başkasına benzememekte verdiği ölçünün saç uzunluğunda bile olduğu unutulduğunda, diğer din ve kültürlerin değerleri ve modern dünyanın sunduğu imkânlar, doğru-yanlış süzgecinden geçmeden İslami bir forma sokularak Müslümanın hayatının içine hissettirmeden yerleşecektir.

¹⁰⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Teraccil”, 15.

¹⁰⁷⁹ Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, 11/168.

3.41. Münye bint Ubeyd

Münye bint Ubeyd b. Ebî Berze el-Eslemiyye, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Dedesi Ebû Berze'den hadis nakletmiş, ondan da Ümmü'l-Esved el-Huzâiyye hadis nakletmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayetini Tirmizî eserine almıştır.¹⁰⁸⁰

3.41.1. Münye bint Ubeyd'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Münye bint Ubeyd'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Ta'ziye” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.41.1.1. Ta'ziye

Hiz. Peygamber'in taziye ziyaretinde bulunmaya teşvik ettiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُؤَدِّبُ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أُمُّ الْأَسْوَدِ عَنْ مُنْيَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ أَبِي بَرزَةَ عَنْ جَدِّهَا أَبِي بَرزَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ عَزَى تُكَلَّى كُسْبِي بُرْدًا فِي الْجَنَّةِ

“Bize Muhammed b. Hâtîm el-Müeddîb rivayet etti. Bize Yûnus b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki: Bize Ümmü'l-Esved, Münye bint Ubeyd b. Ebî Berze'den, o da dedesi Ebû Berze'den rivayet etti. (Ebû Berze) Şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Her kim çocuğunu kaybeden bir kadına başsağlığı ziyaretinde bulunursa o kimseye Cennet'te bir elbise giydirilir.”¹⁰⁸¹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber ➡ Ebû Berze (Dedesi) ➡ Münye bint Ubeyd b. Ebî Berze ➡ Ümmü'l-Esved (Dedesinin mevlâsı) ➡ Yûnus b. Muhammed ➡ Muhammed b. Hâtîm el-Müeddîb ➡ Tirmizî

¹⁰⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/311; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/610; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/304; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/689; a. mlf., *Takrîb*, 670; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/500.

¹⁰⁸¹ Tirmizî, “Cenâiz”, 75.

Münye rivayeti dedesi Ebû Berze'den nakletmiş, ondan da dedesinin mevlası Ümmü'l-Esved el-Huzâiyye'de nakletmiştir. Tirmizî'nin kavî kelimesini, sahih yerine kullandığı bilinmektedir. Ta'ziye rivayetinin senedinde yer alan Münye bint Ubeyd için "meçhul" denilmesinin sebebi, sadece dedesinden bir rivayet nakletmiş olmasındandır. Fakat kendisinden sika râvilerin nakilde bulunmuş olmaları sebebiyle rivayetin sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"تَكْلَى" Kelimesi çocuğu kaybeden kadın, "بُرْدًا" yaşadığı acıya mükâfat olarak azametli bir elbise anlamına gelmektedir. Mübârekfûrî "هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ" cümlesini senedde hali bilinmeyen Münye olması sebebiyle diye şerh etmiştir.¹⁰⁸² Bir annenin bu dünyada yaşayacağı en büyük acı, evlat acısıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber, böyle derin bir üzüntü içinde bulunan annenin acısını paylaşmanın ne kadar önemli olduğunu, ziyaret eden kimsenin mükafatının büyüklüğü ile haber vermiştir.

3.42. er-Rabâb

Osmân b. Hakîm b. Abbâd el-Ensârî'nin ninesi olan Rabâb, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Sahabeden Sehl b. Huneyf'ten hadis nakletmiş, ondan da torunu Osmân b. Hakîm rivayette bulunmuştur. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd *Sünen*'de, Nesâî ise *es-Sünenü'l-kübrâ*'da¹⁰⁸³ tasnif etmiştir.¹⁰⁸⁴

3.42.1. Rabâb'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Rabâb'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Rukye" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

¹⁰⁸² Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 4/162.

¹⁰⁸³ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, "Cum'a", 73 (10015):

أخبرني إبراهيم بن يعقوب قال حدثنا عفان قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا عثمان بن حكيم قال حدثني جدتي الرباب عن سهل بن حنيف قال مر بنا سيل فذهبنا نغتسل فيه فخرجت محمومة فمني ذلك إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم قال * مروا أبا ثابت يتعود فقلت يا سيدي والرقى صالحة قال لا رقي إلا من ثلاث من الحمى والنفس واللدغة

¹⁰⁸⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/358; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/132-133; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/606; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmîlü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/239; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/673; a. mlf., *Takrîb*, 664; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/498.

3.42.1.1.Rukye ile Tedavi

Hız. Peygamber'in rahatsızlanan bir sahâbîye göz değmesi için rukyeyi tavsiye ettiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ حَكِيمٍ حَدَّثَنِي جَدِّي قَالَتْ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ حَنِيْفٍ يَقُولُ مَرَرْنَا بِسَيْلٍ فَدَخَلْتُ فَأَغْتَسَلْتُ فِيهِ فَخَرَجْتُ مَحْمُومًا فَنَمِي ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مُرُوا أَبَا ثَابِتٍ يَتَعَوَّذُ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا سَيِّدِي وَالرُّقَى صَالِحَةٌ فَقَالَ لَا رُقِيَةَ إِلَّا فِي نَفْسٍ أَوْ حَمَةٍ أَوْ لَدَعَةٍ قَالَ أَبُو دَاوُدَ الْحَمَةُ مِنَ الْحَيَاتِ وَمَا يَلْسَعُ

“Bize Müsedded rivayet etti. Bize Abülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. Bize Osmân b. Hakîm rivayet etti. Bana er-Rabâb rivayet etti. Dedi ki: Sehl b. Huneyf'ten şöyle dediğini işittim: “Biz bir akarsuya rastladık. Ben (bu suya) girip içerisinde yıkandım. Fakat sudan rahatsızlanarak çıktım. Bu durum Resûlullâh (s.a.v)'e bildirildi. (Resûlullâh): ‘Ebû Sâbit'e söyleyin Allah'a sığınsın.’ buyurdu. Bunun üzerine ben: ‘Ey Efendim! Rukye caiz midir?’ diye sordum. ‘Rukye, göz değmesi, zehirlenme veya zehirli böcek sokması dışında yoktur.’ buyurdu.” Ebû Davûd dedi ki: Huma, yılanların ve (diğer) sokucu böceklerin sokmasından meydana gelen zehirlenmedir.”¹⁰⁸⁵

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hız. Peygamber ➡ Sehl b. Huneyf ➡ er-Rabâb ➡ Osmân b. Hakîm (Torunu) ➡ Abülvâhid b. Ziyâd ➡ Müsedded ➡ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

Bu rivayette anlatılan göz değmesi ile ilgili bir husustur. Bu olay, İmam Mâlik'in bir rivayetinde şöyle anlatılmaktadır: “Babam Sehl b. Huneyf, Harrâr'da gusül yaptı. Üzerindeki cübbeyi çıkarmıştı. Âmir b. Rabîa da bakıyordu. Sehl cildi güzel beyaz bir adamdı. Âmir b. Rabîa ona: ‘Bakirelerin cildi bile bugünkü gördüğüm gibi değildi.’ deyince Sehl olduğu yere yıkıldı, elem ve acılar şiddetlendi. Resûlullâh (s.a.v)'e: ‘Sehl rahatsızlandı, seninle gidemeyecek.’ dediler. Bunun üzerine Resûlullâh (s.a.v) Sehl'in yanına gelince, Sehl ona Âmir'in kendisine bakışını ve söylediklerini anlattı. Resûlullâh (s.a.v) de (Âmir'e hitaben): ‘Sizden biri kardeşini neden öldürüyor? Allah mübarek kılsın, demeliydin. Göz değmesi haktır. Onun için abdest al. (Sehl için)’ dedi. Âmir de onun (iyileşmesi) için abdest aldı ve Sehl Resûlullâh (s.a.v) ile beraber gitti. Hiçbir şikâyeti kalmadı ve rahatladı.”¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸⁵ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 18.

¹⁰⁸⁶ İmam Mâlik, *Muvatta'*, “Câmi”, 3459.

Bu rivayette Hz. Peygamber'in rukyeyi tavsiye etmesi, Kur'ân'dan ayetler okuyup hastaları tedavi etmenin caiz olduğuna işaret etmektedir. Ancak okunacak duaların içerisinde manası anlaşılmayan, söyleyeni şirke götüren ve dini esaslara aykırı sözler bulunmamalıdır.¹⁰⁸⁷ Âlimlerin çoğunluğu, ilgili hadisleri delil göstererek, şirke götürmemek şartıyla, zarar ve faydanın Allah'tan olduğuna inanarak yapılan rukyenin bir sakıncası olmadığını belirtmişlerdir. Hz. Peygamber, hasta olan akrabalarını sağ eliyle sıvazlayarak dua etmiş¹⁰⁸⁸, torunlarının kem gözlerden, zehirli haşerattan, şeytandan korunmaları için dua etmiştir.¹⁰⁸⁹ Rukye istismara açık bir konu olduğu için asıl olan, duayı bizzat kişinin kendisinin okumasıdır. Bununla birlikte, takva sahibi müminlerden dua etmesi istenebilir. Ancak tıbbî tedaviye müracaat etmeden, “şu duayı şu kadar oku” şeklindeki davranış İslam'ın tevekkül anlayışıyla bağdaşmaz. Kişi üzerine düşeni yapmak için önce tedavi yollarına müracaat etmelidir. Daha sonra ayet ve hadislerde yer alan duaları okuyabilir.¹⁰⁹⁰

3.43. Rukayya bint Ömer

Rukayya bint Ömer veya Amr, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). Rukayya'nın babasının Amr b. Saîd olduğu da söylenmiştir. Abdullâh b. Ömer b. el-Hattâb'ın hücrelerinde ve ondan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ubeydullâh b. Ömer es-Saîdî hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Onun rivayetini Nesâî eserine almıştır.¹⁰⁹¹

¹⁰⁸⁷ Azîmâbâdî, *Avnü'l-Ma'bûd*, 10/264.

¹⁰⁸⁸ Buhârî, “Tıb”, 38; İbn Mace, “Tıb”, 35, 36.

¹⁰⁸⁹ Buhârî, “Enbiya”, 10; Tirmizî, “Tıb”, 18.

¹⁰⁹⁰ DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı”. Erişim 19 Temmuz 2021.

¹⁰⁹¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/174-175; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/606; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmîlü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/240-241; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/673; a. mlf., *Takrîb*, 665; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/498.

3.43.1. Rukayya bint Ömer'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Rukayya bint Ömer'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Kuru Üzüm Suyu” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.43.1.1.Kuru Üzüm Suyu

İbn Ömer'in Hz. Peygamber gibi üzüm suyu içtiğinin bildirildiği rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا سُؤْيُدُ قَالَ أُنْبَأْنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو السَّعِيدِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي رُقَيْةُ بِنْتُ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ قَالَتْ كُنْتُ فِي حَجْرِ ابْنِ عَمْرٍو فَكَانَ يُنْفَعُ لَهُ الرَّبِيبُ فَيَشْرَبُهُ مِنَ الْعَدِ ثُمَّ يُجَفِّفُ الرَّبِيبَ وَيُلْقِي عَلَيْهِ رَبِيبَ آخَرَ وَيُجْعَلُ فِيهِ مَاءٌ فَيَشْرَبُهُ مِنَ الْعَدِ حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْدَ الْعَدِ طَرَحَهُ

“Bize Süveyd haber verdi. Dedi ki: Bize Abdullâh, Ubeydullâh b. Ömer es-Saîdî'den haber verdi. Dedi ki: Bize Rukayya bint Amr b. Saîd (r. anha)'dan rivâyet etti. Rukayya şöyle demiştir: “İbn Ömer'in evindeyim. Kendisi için akşamleyin kuru üzüm suya islatılıyor sabahleyin de onun şerbetini içiyordu. Sonra suyu alınan üzüm kurutuluyor üzerine tekrar kuru üzüm ilave ediliyor ve ikisi birlikte suya islatılıyor yine ertesi sabah onun şerbetini de içiyordu. Ertesi gün iki sefer suyu alınan üzümü atıyordu.”¹⁰⁹²

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

İbn Ömer ➡ Rukayya bint Amr b. Saîd ➡ Ubeydullâh b. Ömer es-Saîdî ➡ Abdullâh ➡ Süveyd ➡ Nesâî

Rivayeti Rukayya Abdullâh b. Ömer'den almış ondan da Ubeydullâh b. Ömer nakletmiştir. Mevkuf olan bu rivayetin senedinde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle senet açısından sahîh olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu rivayet Nesâî'nin Eşribe kitabında, “İçkinin Her Çeşidinin Haram Oluşuna Dair Değişik Rivayetler” babında yer alan rivayetlerden biridir. Bu çalışmada konu ile ilgili başka rivayetler de incelenmiştir.¹⁰⁹³

¹⁰⁹² Nesâî, “Eşribe”, 48.

¹⁰⁹³ Bk. Cesra bint Decâce, Bünâne bint Yezîd, Amra (Mukâtil b. Hayyân'ın Halası) ve Hayra Ümmü'l-Hasen rivayetleri.

3.44. Rumeyse

Rumeyse, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîler tabakası). Basra ehlinden olduğu ifade edilmekte ama nisbesi bilinmemektedir. Rumeyse Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da Süleymân et-Temîmî hadis nakletmiştir. İbn Hacer "tanınmıyor" demiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹⁰⁹⁴

3.44.1. Rumeyse'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Rumeyse'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Toprak Küp" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.44.1.1. Toprak Küpte Nebîz Yapımı

Hz. Peygamber'in toprak küpte nebîz yapmayı yasakladığını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنِي رُمَيْثَةُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ أَتَعَجِرُ إِحْدَاكُنَّ أَنْ تَتَّخِذَ كُلَّ عَامٍ مِنْ جِلْدٍ أُصْحَبِيَّتِهَا سِقَاءً ثُمَّ قَالَتْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُبْنَدَ فِي الْجَرِّ وَفِي كَذَا وَفِي كَذَا إِلَّا الْخَلَّ

*"Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. Bize el-Mu'temir b. Süleymân, babasından rivayet etti. Bana Rumeyse, Âişe'den rivayet etti. Âişe (r. anhâ) şöyle demiştir: "Siz kadınlardan herhangi birisi her yıl Kurban Bayramı'nda kestirdiği kurbanının derisini tulum yapmaktan aciz mi?" Âişe sözüne devamla şöyle demiştir: "Resûlullâh (s.a.v) cerri (yani balçıktan yapılan küp ve testiler) de, şöyle ve şöyle kaplarda nebîz yapmayı yasakladı. Ancak sirkenin bu tür kaplarda kurulmasını yasaklamadı."*¹⁰⁹⁵

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Rumeyse ➔ el-Mu'temir b. Süleymân'ın Babası ➔ el-Mu'temir b. Süleymân ➔ Süveyd b. Saîd ➔ İbn Mâce

Senedde yer alan Süveyd b. Saîd'in¹⁰⁹⁶ münekkidlerin "zayıf, müdellis ve telkine açık olduğu" şeklinde cerh etmeleri sebebiyle bu rivayet senet yönünden zayıftır. Ancak

¹⁰⁹⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/181; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/606; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/244; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/674; a. mlf., *Takrîb*, 665; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/498.

¹⁰⁹⁵ İbn Mâce, "Eşribe", 15.

¹⁰⁹⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/413.

konu ile ilgili diğer rivayetler vesilesi ile sahih liğayrihî mertebesine yükselmiştir. Nebiz ile ilgili rivayetlerin metin değerlendirilmesi diğer bölümlerde yapılmıştır.¹⁰⁹⁷

3.45. Rumeyse bint el-Hâris b. et-Tufeyl

Ümmü Abdullâh b. Muhammed b. Abdirrahmân b. Ebî Bekr es-Sıddîk, Hz. Ebû Bekr'in torununun oğlunun annesidir. 4. tabakadan olup tâbiînün vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Hz. Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiş olan Rumeyse'den de kardeşi Avf b. el-Hâris b. et-Tufeyl rivayet etmiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetini Nesâî eserine almıştır.¹⁰⁹⁸

3.45.1. Rumeyse bint el-Hâris'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Rumeyse bint el-Hâris'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Hz. Peygamber ve Hanımları" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.45.1.1.Hz. Peygamber ve Hanımları

Hz. Peygamber ve hanımları arasında geçen bir olayın anlatıldığı rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَدَمَ عَنْ عَبْدِ عَنِ هِشَامٍ عَنْ عَوْفِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ رُمَيْثَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ نِسَاءَ النَّبِيِّ ﷺ كَلَّمْنَهَا أَنْ تُكَلِّمَ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ وَتَقُولُ لَهُ إِنَّا نُحِبُّ الْخَيْرَ كَمَا نُحِبُّ عَائِشَةَ فَكَلَّمْتُهُ فَلَمْ يُجِبْهَا فَلَمَّا دَارَ عَلَيْهَا كَلَّمْتُهُ أَيْضًا فَلَمْ يُجِبْهَا وَقُلْنَ مَا رَدَّ عَلَيْكِ قَالَتْ لَمْ يُجِبْنِي قُلْنَ لَا تَدْعِيهِ حَتَّى يَرُدَّ عَلَيْكِ أَوْ تَنْظُرِينَ مَا يَقُولُ فَلَمَّا دَارَ عَلَيْهَا كَلَّمْتُهُ فَقَالَ لَا تُؤْذِينِي فِي عَائِشَةَ فَإِنَّهُ لَمْ يَنْزِلْ عَلَيَّ الْوَحْيِ وَأَنَا فِي لِحَافِ امْرَأَةٍ مِنْكُنَّ إِلَّا فِي لِحَافِ عَائِشَةَ

"Bana Muhammed b. Âdem, Abde'den, o da Hişâm'dan, o da Avf b. el-Hâris'ten, o

¹⁰⁹⁷ Bk. Cesra bint Decâce rivayetleri, Hayra Ümmü'l-Hasen rivayetleri.

¹⁰⁹⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/244; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/176-177; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/606; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/241-242; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/674-675; a. mlf., *Takrîb*, 665; a. mlf., *Lisânü'l-mûzân*, 9/498.

da Rumeyse'den, o da Ümmü Seleme'den şöyle haber verdi: "Nebî (s.a.v)'in hanımları, 'İnsanlar Nebî (s.a.v)'in Âişe'nin yanına geldiğinde hediyelerini vermek üzere o günü bekliyorlar. Âişe gibi biz de hayırseveriz' dememi teklif ettiler. Ben de aynısını Resûlullâh (s.a.v)'e aktardım fakat cevap vermedi. Benim sıram gelip yanıma geldiğinde tekrar söyledim fakat yine cevap vermedi. Resûlullâh (s.a.v)'in hanımları: 'Ne cevap aldın?' diye sorduklarında, 'Bir şey söylemedim.' dedim. Onlar da 'Cevap alıncaya kadar söylemeğe devam et.' dediler. Sıra bana gelince tekrar söyledim. Bu defa Resûlullâh (s.a.v): 'Âişe'yi kıskanarak beni üzme! Çünkü Âişe'den başka hiçbirinizin yatağında bana vahiy gelmedi.' buyurdu."¹⁰⁹⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Ümmü Seleme ➔ Rumeyse ➔ Avf b. el-Hâris (Kardeşi) ➔ Hişâm ➔ Abde ➔ Muhammed b. Âdem ➔ Nesâî

Rumeyse Hz. Ümmü Seleme'den rivayet etmiş ondan da kardeşi Avf b. el-Hâris nakletmiştir. Sened muttasıl bir şekilde rivayet edilmiş olup senedde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

İnsanlar Hz. Peygamber'e hediye vermek için onun Hz. Âişe'nin evinde olduğu zamanı bekliyorlardı. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'ye olan muhabbetinin bilinmesinden olsa gerek diğer eşleri bu durumdan rahatsız olmuşlar ve Ümmü Seleme'den sözcü olmasını istemişler. Bu rivayet, Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'nin yatağında iken vahiy aldığını bildirmektedir. Bu rivayet, Hz. Âişe'nin faziletine işaret etmektedir.¹¹⁰⁰ Vahyin sadece Hz. Âişe'nin yatağında gelmesinin sebebinin Hz. Peygamber'in dostu Hz. Ebû Bekir'in kızı olması ve Hz. Peygamber ile uyurken kıyafetinin temiz olmasına özen göstermesi olduğu söylenmiştir. Âlimler bu bağlamda Hz. Hatice, Hz. Fâtıma ve Hz. Âişe arasında hangisinin daha faziletli olduğu konusunda fikir beyan etmişler. Her bir hanımefendinin birbirinden farklı üstün özellikleri olduğu için bu konuda tartışmak yersizdir.¹¹⁰¹

¹⁰⁹⁹ Nesâî, "İşratü'nisâ", 3.

¹¹⁰⁰ Aynî, 'Umdetü'l-kârî', 13/133.

¹¹⁰¹ İbn Hacer, 'Fethu'l-bârî', 7/136.

3.46. Sâibe

el-Fâkihe b. el-Muğîre'nin mevlâsı olan Sâibe, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Âişe'den hadis nakleden Sâibe'den de Hz. Ömer'in mevlâsı Nâfi' hadis nakletmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu ve İbn Hibbân'ın adını *es-Sikât*'ta zikrettiğini söylemiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹⁰²

3.46.1. Sâibe'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Sâibe'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Vezeğ (Alaca Keler) Öldürme" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.46.1.1. Vezeğ (Alaca Keler) Öldürme

Hiçbir canlıyı öldürme izni vermeyen Hz. Peygamber'in vezeği öldürmeyi emrettiği nakledilmektedir.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ سَائِبَةَ مَوْلَاةِ الْفَاحِ
بْنِ الْمُغِيرَةِ أَنَّهَا دَخَلَتْ عَلَى عَائِشَةَ فَرَأَتْ فِي بَيْتِهَا رُمَحًا مَوْضُوعًا فَقَالَتْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ مَا تَصْنَعِينَ
بِهَذَا قَالَتْ نَقُلُّ بِهَ هَذِهِ الْأَوْزَاعَ فَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَنَا أَنَّ إِبْرَاهِيمَ لَمَّا أُلْقِيَ فِي النَّارِ لَمْ تَكُنْ فِي الْأَرْضِ
دَابَّةً إِلَّا أَطْفَأَتِ النَّارَ عَيْرَ الْوَزَعِ فَإِنَّهَا كَانَتْ تَنْفُخُ عَلَيْهِ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِهِ

"Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Yûnus b. Muhammed, Cerîr b. Hâzîm'den, o da Nâfi'den, o da el-Fâkih b. el-Muğîre'nin mevlâsı olan Sâibe'den rivayet ettiğine göre: "Kendisi bir kere Âişe (r. anhâ)'nın yanına girmiş ve odasında bir tarafa konulmuş bir mızrak görmüş. Bunun üzerine Hz. Âişe'ye: 'Yâ Ümmü'l-mü'minîn! Sen bu mızrakla ne yapıyorsun? diye sormuş. Âişe (r. anhâ): 'Biz bununla şu alaca kelerleri öldürüyoruz. Nebî (s.a.v) bize İbrâhîm ateşe atıldığı zaman alaca kelerler hariç yer yüzünde olan bütün hayvanların o ateşi söndürdüklerini, fakat alaca kelerlerin ateşe üfürdüğünü haber verdi. Sonra Resûlullâh (s.a.v) alaca keleri öldürmeyi emretti.' dedi."¹¹⁰³

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

¹¹⁰² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/192; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/607; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/252; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/676; a. mlf., *Takrîb*, 665; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/498.

¹¹⁰³ İbn Mâce, "Sayd", 12.

Hız. Peygamber → Hız. Âişe → Sâibe → Nâfi' → Cerîr b. Hâzım → Yûnus b. Muhammed → Ebû Bekr b. Ebî Ŗeybe → İbn Mâce

Sâibe Hız. Âişe'den nakletmiş, ondan da Hız. Ömer'in mevlâsı Nâfi' rivayet etmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Âlimler Hız. Peygamber'in alaca keleri öldürmeyi emretmesinin sebebinin, zararlı ve eziyet veren bir haşerat olmasındandır demişlerdir.¹¹⁰⁴ Bu rivayet, Sâibe yerine "امرأة" lafzı ile Nesâi'nin eserinde tahrir edilmiştir.¹¹⁰⁵ Nesâi'de keler öldürme emrini bir kadın Hız. Âişe'ye haber vermektedir. Öldürme emrinin sebebinin de "insanların gözlerini kör etmeleri ve kadınların karınlarındaki çocukları düşürmeleri" olarak açıklamaktadır. Ayrıca Hız. Peygamber'in bu emri Buhârî¹¹⁰⁶ ve Müslim¹¹⁰⁷ tarafından da eserlerine alınmıştır. Yoksa Hız. Peygamber'in genel anlamda bir canlı türünü öldürme emri vermesi söz konusu değildir.

3.47. Safiyye bint Cerîr

Safiyye bint Cerîr, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Hakîm el-Huzâi'den hadis nakletmiş, ondan da Habâbe bint Aclân'ın annesi Ümmü Hafs hadis nakletmiştir. İbn Hacer "bilinmemektedir" demiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹⁰⁸

¹¹⁰⁴ Nevevî, *Ŗerhu'n-Nevevî*, 14/236.

¹¹⁰⁵ Nesâi, "Menâsik", 85:

خَبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَزْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ امْرَأَةً دَخَلَتْ عَلَى عَائِشَةَ وَبِيَدِهَا عَكَازٌ فَقَالَتْ مَا هَذَا فَقَالَتْ لِهَذِهِ الْوَرَعِ لِأَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَنَا أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ شَيْءٌ إِلَّا يُطْفِئُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَّا هَذِهِ الدَّابَّةُ فَأَمَرْنَا بِقَتْلِهَا وَنَهَى عَنْ قَتْلِ الْجِنَانِ إِلَّا ذَا الطُّفَيْئِينَ وَالْأَبْتَرِ فَإِنَّهُمَا يَطْمَسَانِ الْبَصَرَ وَيُسْقَطَانِ مَا فِي بَطُونِ النِّسَاءِ

¹¹⁰⁶ Buhârî, "Bidül-halk", 15:

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أُمَّ شَرِيكَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهَا بِقَتْلِ الْأَوْزَاعِ

¹¹⁰⁷ Müslim, "Selâm", 4152:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِدِ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عَمْرٍو قَالَ إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْأَخْرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أُمَّ شَرِيكَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهَا بِقَتْلِ الْأَوْزَاعِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ أَمَرَ

¹¹⁰⁸ Mizzi, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/209; İbn Hacer, *Takrîb*, 666.

3.47.1. Safiyye bint Cerîr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Safiyye bint Cerîr'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve “Babanın Duasının Makbul Oluşu” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.47.1.1. Baba Duasının Makbul Oluşu

Baba duasının makbul olduğunu haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنَا حَبَابَةُ ابْنَةُ عَجْلَانَ عَنْ أُمِّهَا أُمِّ حَفْصِ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ جَرِيرٍ عَنْ أُمِّ حَكِيمٍ بِنْتِ وَدَاعِ الْخَزَاعِيَّةِ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ دُعَاءَ الْوَالِدِ يُفْضِي إِلَى الْحَبَابِ

“Bize Muhammed b. Yahyâ rivayet etti. Bize Ebû Seleme rivayet etti. Bize Habâbe bint Aclân annesinden, o da Safiyye bint Cerîr'den, o da Ümmü Hakîm bint Veddâ' el-Huzâi'den rivayet etti. Ümmü Hakîm, Resûlullâh (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu işittim dedi: “Babanın duası kabul makamına ulaşır.”¹¹⁰⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Ümmü Hakîm bint Veddâ' el-Huzâi (Sahabî) ➔ Safiyye bint Cerîr ➔ Habâbe bint Aclân'ın Annesi ➔ Habâbe bint Aclân ➔ Ebû Seleme ➔ Muhammed b. Yahyâ ➔ İbn Mâce

Senedde, Safiyye bint Cerîr ➔ Habâbe bint Aclân'ın Annesi ➔ Habâbe bint Aclân şeklinde bir kadın râvi zinciri bulunmaktadır. Her üç kadın râvide bir rivayeti olması sebebiyle meçhul kabul edilmiştir. Safiyye bint Cerîr kadın bir sahâbîden, ondan Ümmü Hafs, ondan da kızı Habâbe bint Aclân el-Basrî hadis nakletmiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir.

3.48. Selmâ el-Bekriyye

Bekr b. Vâillerin mevlâsı olan Selmâ, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Ümmü Seleme'den hadis nakletmiş, ondan da Razîn

¹¹⁰⁹ İbn Mâce, “Fadlu'd-duâ”, 11.

el-Cühenî rivayette bulunmuştur. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayetini Tirmizî eserine almıştır.¹¹¹⁰

3.48.1. Selmâ el-Bekriyye’nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Selmâ el-Bekriyye’nin Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti bulunduğu ve “Ümmü Seleme’nin Rüyası” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.48.1.1. Ümmü Seleme’nin Rüyası

Ümmü Seleme’nin rüyasını konu alan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجُ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ حَدَّثَنَا رَزِينٌ قَالَ حَدَّثَنِي سَلْمَى قَالَتْ دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ وَهِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ مَا يُبْكِيكَ قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَعْنِي فِي الْمَنَامِ وَعَلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ التُّرَابُ فَقُلْتُ مَا لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ شَهِدْتُ قَتْلَ الْحُسَيْنِ أَنْفًا

“Bize Ebû Saîd el-Eşec rivayet etti. Bize Ebû Hâlid el-Ahmer rivayet etti. Bize Razîn rivayet etti. Dedi ki: Bana Selmâ rivâyet etti. Dedi ki: “Ümmü Seleme’nin yanına girdim ağlıyordu. ‘Neden ağlıyorsun?’ diye sordum. Şöyle dedi: ‘Resûlullâh (s.a.v.)’i rüyada gördüm. Saçı ve sakalı topraklı idi. Sana ne oldu Ey Allah’ın Rasûlü? dedim. Az önce Hüseyin’in öldürülüşüne şahit oldum.’ buyurdu.”¹¹¹¹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Ümmü Seleme ➡ Selmâ ➡ Razîn ➡ Ebû Hâlid el-Ahmer ➡ Ebû Saîd el-Eşec ➡

Tirmizî

Selmâ el-Bekriyye, bu tek mevkuf rivayetini Ümmü Seleme’den almış ve Selmâ el-Bekriyye’den de bir râvi hadisi nakletmiştir. Senedde yer alan Selmâ el-Bekriyye için “tanınmıyor” denilmiştir. Fakat gerek ondan hadisi alan talebesinin gerekse diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahîh olduğu neticesine ulaşılmıştır.

¹¹¹⁰ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/196; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/607; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, 4/252; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/676; a. mlf., *Takrîb*, 666; a. mlf., *Lisânü’l-mîzân*, 9/498.

¹¹¹¹ Tirmizî, “Menâkib”, 31.

Mübârekfûrî; İbn Hacer'in "Selmâ, Hz. Peygamber'in mevlâsı Ebû Râfî'in karısıdır" dediğini ifade etmiş ve Tirmizî'nin bu rivayet için "هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ" değerlendirmesini Selmâ'nın bilinmemesi sebebiyle "هذا الحديث ضعيف" (bu hadis zayıftır)" olarak şerh etmiştir.¹¹¹²

3.49. Ubeyde bint Ubeyd

Ubeyde bint Ubeyd b. Rifâa b. Râfî' b. Mâlik b. el-Aclân el-Ensârî ez-Zürakî, 6. tabakadan olup beşinci tabakadaki râvilerle görüşmüş olmakla beraber, sahabe ile görüşmeleri sabit olmayanların tabakasındandır. Babası Ubeyd b. Rifâa'dan hadis nakletmiş, kendisinden de oğlu Yahyâ b. İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha hadis rivayet etmiştir. Zehebî ve İbn Hacer "durumu bilinmiyor" demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹¹³

Ubeyde bint Ubeyd b. Rifâa'nın, Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa' ile aynı kişi olma ihtimali vardır.¹¹¹⁴ Çünkü her ne kadar tabakat ve rical kitaplarında ayrı kişiler olarak yer almışlarsa da babaları ve oğulları hakkında verilen bilgiler aynıdır. Bir de Ubeyde'nin de Humeyde gibi rivayeti aynı sened ve metin ile "Aksıran Kimseye Teşmit Etmek" konusundadır.¹¹¹⁵ Rivayet değerlendirmesi Humeyde bölümünde yapılmıştır.

3.50. Ümeyne bint Enes b. Mâlik

Ümeyne bint Enes b. Mâlik el-Ensârî, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Babası Enes b. Mâlik'in Ümeyne'den bir rivayeti vardır.

¹¹¹² Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 10/187.

¹¹¹³ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/239; İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/279; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/608; İbn Hacer, *Takrîb*, 667; a. mlf., *Lisânü'l-mizân*, 9/499.

¹¹¹⁴ İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/279.

¹¹¹⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb", 92:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أُمِّهِ حُمَيْدَةَ أَوْ عُنَيْدَةَ بِنْتِ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ الزُّرَقِيِّ عَنْ أَبِيهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تُسَمِّتُ الْعَاظِسَ ثَلَاثًا فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُسَمِّتَهُ فَسَمِّتَهُ وَإِنْ شِئْتَ فَكُفِّتْ

İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayet Buhârî tarafından tahrir edilmiştir.¹¹¹⁶

3.50.1. Ümeyne bint Enes b. Mâlik’in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümeyne bint Enes b. Mâlik’in Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Hz. Peygamber’in Enes b. Mâlik’e Yaptığı Dua” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.50.1.1.Hz. Peygamber’in Enes b. Mâlik’e Yaptığı Dua

Hiz. Peygamber’in Enes b. Mâlik’e yaptığı duayı anlatan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنِي خَالِدٌ هُوَ ابْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُمِّ سَلِيمٍ فَأَتَتْهُ بِتَمْرٍ وَسَمْنٍ قَالَ أَعِيدُوا سَمْنَكُمْ فِي سِقَائِهِ وَتَمْرَكُمْ فِي وَعَائِهِ فَإِنِّي صَائِمٌ ثُمَّ قَامَ إِلَى نَاحِيَةِ مِنَ الْبَيْتِ فَصَلَّى غَيْرَ الْمَكْتُوبَةِ فَدَعَا لِأُمِّ سَلِيمٍ وَأَهْلِ بَيْتِهَا فَقَالَتْ أُمُّ سَلِيمٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي خُوَيْصَةً قَالَ مَا هِيَ قَالَتْ خَادِمُكَ أَنَسٌ فَمَا تَرَكَ خَيْرَ آخِرَةٍ وَلَا دُنْيَا إِلَّا دَعَا لِي بِهِ قَالَ اللَّهُمَّ ارْزُقْهُ مَالًا وَوَلَدًا وَبَارِكْ لَهُ فِيهِ فَإِنِّي لَمِنَ أَكْثَرِ الْأَنْصَارِ مَالًا وَحَدَّثَنِي ابْنَتِي أُمَيْيَةُ أَنَّهَا دَفِنَ لِصَلْبِي مَقْدَمَ حَجَّاجِ الْبَصْرَةِ بَضْعٌ وَعِشْرُونَ وَمِائَةٌ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ سَمِعَ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

“Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. Dedi ki: Bana Hâlid- ki o İbnü'l-Hâris'tir- rivayet etti. Bize Humeyd, Enes (r.a)'tan şöyle rivayet etti: “Nebî (s.a.v) Ümmü Süleym'in yanına geldi. Annem de ona hurma ve yağ getirdi. (Nebî): ‘Yağınızı tulumuna, hurmanızı da kendi kabı içine geri koyunuz. Çünkü ben oruçluyum.’ dedi. Sonra evin bir köşesine doğru kalktı, farz olmayan namaz kıldı. Nebî Ümmü Süleym'e ve evinin halkına dua etti. Ümmü Süleym: ‘Yâ Resûlullâh! Benim bir huveysam var.’ dedi. Resûlullâh: ‘Huveysa nedir?’ diye sordu. Ümmü Süleym: ‘Hizmetçin Enes'tir.’ dedi. Enes dedi ki: Bunun üzerine Resûlullâh ahiretin ve dünyanın hiçbir hayrını bırakmayarak bana dua etti: ‘Allâhümmerzukhû mâlen ve veleden ve bârik lehû (Ey Allah'ım! Enes'i çok mal ve çok evlat ile rızıklandır ve kendisi için bu rızıkı bereketli kıl.)’ dedi. İşte bu dua bereketliyle ben malca Ensâr'ın en zenginlerindenim.” Enes şöyle dedi: Kızım Ümeyne bana: “Haccâc'ın Basra'ya gelişine kadar sulbünden yüz yirmi kadar kişi gömülmüştür.” dedi.”¹¹¹⁷

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

¹¹¹⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/132; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/213; İbn Hacer, *Takrîb*, 661; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/665.

¹¹¹⁷ Buhârî, “Savm”, 60.

Hz. Peygamber → Enes b. Mâlik → Humeyd → Hâlid b. el-Hâris → Muhammed b. el-Müsennâ → Buhârî

Ümeyne bint Enes b. Mâlik → Enes b. Mâlik → Humeyd → Hâlid b. el-Hâris → Muhammed b. el-Müsennâ → Buhârî

Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayet, babanın kızıdan rivayet etmesine bir örnektir. Enes b. Mâlik Basra'da yaşamıştır. Haccâc hicri 75 yılında Basra'ya geldiğinde Enes'in seksen küsur yaşında olduğu söylenmiştir. Bu tarihten sonra iki veya üç yıl daha ve 91 yaşına kadar veya 100 yaşına yakın yaşadığı haber verilmiştir. “دفنت من صليبي” Lafzı çocuklarımla çocukları dışında demektir. “البيضع” kelimesi çokluk için de kullanılmış olabilir. Bu rivayetten; aşığılamak dışında bir kimde için tasğir ifadesinin kullanılabileceği, duadan önce namaz kılmanın fazileti, başkası için mal ve evladın çokluğu konusunda dua edilebileceği, misafire imkanlar dahilinde ikram edileceği ve ev sahibini üzmeden ikramın geri çevrilebileceği anlaşılmaktadır.¹¹¹⁸

Bu rivayet Enes b. Mâlik'in kızıdan rivayeti olması sebebiyle büyük râvinin küçük râviden rivayetine bir örnektir. Humeyd'in Enes b. Mâlik'ten tedlisi olduğu söylenmiş olmakla beraber bu rivayet mevsuldür.¹¹¹⁹ Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle de sahihtir.

3.51. Ümmü Amr bint Abdillâh b. Zübeyr

Ümmü Amr, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). Babası Abdullâh b. Zübeyr'den hadis rivayet etmiş, ondan da Muâze el-Adeviyye nakilde bulunmuştur. İbn Sa'd, Abdullâh b. Zübeyr'in beş kızı olduğunu, Rukayya, Fâtıma, Fâhite ve Ümmü Hukeym'in isimlerinin belli olduğunu, beşinci kızının da Ümmü Amr olduğunu söylemiştir. İbn Hacer

¹¹¹⁸ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, 4/128; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 4/228-229; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 17/91-92.

¹¹¹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 4/230.

“makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetini Buhâri *Sahîh*'e¹¹²⁰ ve Nesâi *es-Sünenü'l-kübrâ*'ya¹¹²¹ almıştır.¹¹²² Ümmü Amr'dan nakledilen “İpek Giymek” konulu rivayet Muâze el-Adeviyye'nin rivayetleri içerisinde geçmiştir.

3.52. Ümmü Avn

Ümmü Avn bint Muhammed b. Ca'fer b. Ebî Tâlib e-Kureşî el-Hâşimî, 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabîler tabakası). Ona Ümmü Ca'fer de denilmiştir. Kocası Muhammed b. el-Hanefiyye'dir. Ninesi Esmâ bint Umeys'ten hadis rivayet etmiş, ondan da oğlu Avn b. Muhammed el-Hanefiyye ve Ümmü Îsâ el-Cezzâr (veya el-Huzâiyye) hadis nakletmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiş, rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹²³

3.53. Ümmü Îsâ el-Huzâiyye

Ümmü Îsâ el-Cezzâr'da denilmiştir. 6. tabakadan olup sığaru't-tâbiîn döneminde yaşayanlardandır. Ümmü Îsâ, Ümmü Avn bint Muhammed b. Ca'fer'den hadis nakletmiş, ondan da Abdullâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm hadis nakletmiştir. İbn Hacer “hali bilinmiyor” demiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹²⁴

¹¹²⁰ Bk. Muâze, “İpek Giymek” Rivayeti.

¹¹²¹ Nesâi, *es-Sünenü'l-kübrâ*, “Ezân”, 81 (9514):

أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْقَسَّامُ - وَهُوَ يَزِيدُ الرَّشَكِيُّ - قَالَ: قَالَتْ مُعَاذَةُ: أَخْبَرَنِي أُمُّ عَمْرٍو بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرَّبِيعِ أَنَّهَا سَمِعَتْ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرَّبِيعِ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ: إِنَّهُ سَمِعَ مِنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: إِنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّهُ لَا يُكْسَاهُ فِي الْآخِرَةِ

¹¹²² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/373; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/347; İbn Hacer, *Takrîb*, 674; a. mlf., *Lisânü'l-mizân*, 9/502; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/699.

¹¹²³ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/373-375; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/347-348; İbn Hacer, *Takrîb*, 674; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/699.

¹¹²⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/378; İbn Hacer, *Takrîb*, 675; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 700.

3.53.1. Ümmü Avn ve Ümmü Îsâ el-Cezzâr'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Avn ve Ümmü Îsâ el-Cezzâr'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Cenaze Evine Yemek Yapmak" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.53.1.1. Cenaze Evine Yemek Yapmak

Cenaze evine yemek yapmak konulu rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ أَبُو سَلْمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أُمِّ عَيْسَى الْجَرَّارِ قَالَتْ حَدَّثَنِي أُمُّ عَوْنِ ابْنَةُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ جَدَّتِهَا أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ لَمَّا أُصِيبَ جَعْفَرُ رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ إِنَّ آلَ جَعْفَرٍ قَدْ شَغِلُوا بِشَأْنِ مَيِّتِهِمْ فَاصْنَعُوا لَهُمْ طَعَامًا

*"Bize Yahyâ b. Halef Ebû Seleme rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdül'alâ, Muhammed b. İshâk'tan rivayet etti. Bana Abdullâh b. Ebî Bekr, Ümmü Îsâ el-Cezzâr'dan rivayet etti. Dedi ki: Bana Ümmü Avn bint Muhammed b. Ca'fer, ninesi Esmâ bint Umeys'ten rivayet etti. (Esmâ bint Umeys) Şöyle dedi: "Ca'fer şehid edilince Resûlullâh (s.a.v) kendi ev halkının yanına döndü ve: 'Ca'fer'in ev halkı, ölülerinin durumu ile cidden meşguldürler. Bunun için onlara yemek yapınız.' buyurdu."*¹¹²⁵

Rivayetin sened zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Esmâ bint Umeys (Ninesi) ➔ Ümmü Avn bint Muhammed b. Ca'fer ➔ Ümmü Îsâ el-Cezzâr ➔ Abdullâh b. Ebî Bekr ➔ Muhammed b. İshâk ➔ Abdüla'lâ ➔ Yahyâ b. Halef Ebû Seleme ➔ İbn Mâce

Rivayeti Ümmü Îsâ Ümmü Avn'dan, o da ninesi Esmâ bint Umeys'ten almıştır. Ümmü Îsâ el-Cezzâr için "tanınmıyor" denilmiştir. Bu, kendisinin bir rivayeti olması ve ondan da nakleden bir talebesinin olmasından kaynaklanıyor olsa gerektir. Her ne kadar Ümmü Îsâ el-Cezzâr tanınmıyor olsa da kendisinden sika Abdullâh b. Ebî Bekr nakletmiştir. Senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle Ümmü Avn ve Ümmü Îsâ el-Cezzâr'ın naklettiği cenaze evine yemek yapmak konulu rivayet sahihtir. Ayrıca İbn Mâce'nin aynı babda zikrettiği sahih bir rivayet de bulunmaktadır.¹¹²⁶

¹¹²⁵ İbn Mâce, "Cenâiz", 59.

¹¹²⁶ İbn Mâce, "Cenâiz", 59:

Cenaze sahiplerinin, üzüntü ve keder içindeyken gelen misafirlere yemek hazırlayıp ikram etmeye çalışması mekruhtur. Bu zamanlarda cenaze sahiplerinin komşularının ve yakınlarının cenaze evinde ikramda bulunması sünnettir. Ayrıca cenaze sahiplerinin evde helva dağıtmalarının, mezarlıkta pide ikram etmelerinin dinî bir dayanağı yoktur. Her ne kadar dinî bir gereklilik görülmeden yapılmasında bir sakınca olmayacağı söylene de bu tür uygulamalar, toplumda cenazeyle ilgili dinî yükümlülük olarak algılanmaya başlamakta ve bütün cenaze sahiplerinden bu uygulamaları yerine getirmeleri beklenmektedir. Toplum tarafından dini bir vecibeymiş gibi algılanan ikramlar, cenaze sahipleri için bir yüke dönüşmüş, yapmayan kişiler kınanmaya başlanmıştır. İnsanlar acılarını mı yaşasınlar yoksa acılarını paylaşmak için gelen insanlara ikramda bulunmak için bütün imkanlarını seferber mi etsinler? Dolayısıyla dinî bir zorunluluk değilken ikramlar yapmak ve yapmaya zorlamak, hurafe ve bid'attir.¹¹²⁷ Cenaze sahiplerinden ziyade akraba ve komşuların yemek ve ikram işleriyle ilgilenmesi hem insanî hem de nebevî öğretiyeye uygundur.

3.54. Ümmü Cahder el-Âmiriyye

Basra ehlinden hadis rivayet eden Ümmü Cahder, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Hz. Âişe'den hadis nakletmiş, ondan da gelini Ümmü Yûnus bint Şeddâd hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer “meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹²⁸

3.54.1. Ümmü Cahder'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Cahder'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Elbiseye Bulaşan Hayız Kanı” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا سُوَيْبَانُ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اصْنَعُوا لِإِلَّالِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُ قَدْ أَنَاهُمْ أَمْرٌ شَغَلَهُمْ

¹¹²⁷ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 221.

¹¹²⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/334-335; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/327; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/693; a. mlf., *Takrîb*, 672; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/501.

3.54.1.1.Elbiseye Bulaşan Hayız Kanı

Hiz. Peygamber'in kendi elbisesine bulaşan hayız kanını yıkattırıldığı anlatıldığı rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ فَارِسٍ حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أُمُّ يُونُسَ بِنْتُ شَدَّادٍ قَالَتْ حَدَّثَنِي حَمَّاتِي أُمُّ جَحْدَرِ الْعَامِرِيَّةُ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ عَنْ دَمِ الْحَبِضِ يُصِيبُ الثَّوْبَ فَقَالَتْ كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْنَا شِعَارُنَا وَقَدْ أَلْقَيْنَا فَوْقَهُ كِسَاءً فَلَمَّا أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ الْكِسَاءَ فَلَبَسَهُ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الْعِدَاةَ ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ لَمْعَةٌ مِنْ دَمٍ فَقَبِضْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى مَا يَلِيهَا فَبَعَثَ بِهَا إِلَيَّ مَصْرُورَةً فِي يَدِ الْغُلَامِ فَقَالَ اغْسِلِي هَذِهِ وَأَجْفِيهَا ثُمَّ أَرْسَلِي بِهَا إِلَيَّ فَدَعَوْتُ بِقَصْعَتِي فَعَسَلْتُهَا ثُمَّ أَجَفْتُهَا فَأَحْرَقْتُهَا إِلَيْهِ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِنِصْفِ النَّهَارِ وَهِيَ عَلَيْهِ

“Bize Muhammed b. Yahyâ b. Fâris rivayet etti. Bize Ebû Ma'mer rivayet etti. Bize Abdülvâris rivayet etti. Bize Ümmü Yûnus bint Şeddâd rivayet etti. Dedi ki: Bana kayınvalidem Ümmü Cahder el-Âmiriyye rivayet etti. Şöyle dedi: O, Âişe (r. anhâ)'ya elbiseye bulaşan hayız kanının hükmünü sordu. Âişe (r. anhâ) şöyle cevabı verdi: “Üzerimizde şiltemiz olduğu halde Resûlullâh (s.a.v) ile beraberdik. Şiltenin üstüne bir elbise örtmüştük. Sabah olunca Resûlullâh (s.a.v) elbiseyi alıp giydi, çıktı. Sabah namazını kıldırdı ve oturdu. Bir adam: ‘Yâ Resûlallâh! Bu bir kan parıltısı.’ Resûlullâh lekeli kısmı avuçladı ve dürülmüş bir vaziyette bir çocukla bana gönderdi. ‘Bunu yıka kurut ve bana gönder.’ buyurdu. Kasemi isteyip onu yıkadım, kuruttum ve Resûlullâh (s.a.v)'e gönderdim. Resûlullâh öğleye doğru üzerinde o elbise ile geldi.”¹¹²⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber ➔ Hiz. Âişe ➔ Ümmü Cahder el-Âmiriyye (Kayınvalide) ➔ Ümmü Yûnus bint Şeddâd (Gelin) ➔ Abdülvâris ➔ Ebû Ma'mer ➔ Muhammed b. Yahyâ b. Fâris ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan Ümmü Cahder el-Âmiriyye ve Ümmü Yûnus bint Şeddâd'ın meçhûlü'l-hâl olduğu söylenmiştir. Bu durum her ikisinin bir rivayeti olması ve kendilerinden nakleden birer talebeleri olmasından kaynaklanmaktadır. Ümmü Cahder el-Âmiriyye'nin rivayeti Hiz. Âişe'den duyup gelinine aktardığı ve kadın râvilerin hadis naklinde akraba ilişkileri sebebiyle sosyal hayatta tanınmıyor olmaları göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple her ne kadar Ümmü Cahder el-Âmiriyye ve Ümmü Yûnus bint Şeddâd'ın meçhûlü'l-hâl olduğu söylenmiş olsa da senedde yer alan diğer râvilerin sika olması sebebiyle rivayet sahihtir.

¹¹²⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 143.

Ebû Dâvûd bu rivayeti “Elbisedeki Necasetten Dolayı Namazın İadesi” babında zikretmiştir. Hz. Peygamber üzerinde kan lekesi olduğunu namazı bitirdikten sonra öğrenmiştir. Fakat namazı iade edip etmediği ile ilgili bir açıklama yoktur. Bu rivayet, namazda necasetten sakınmak gerektiğine ve namazda kişinin üzerinde bilmeden necaset olduğunda affedileceğine delalet eder.¹¹³⁰ Ayrıca üzerinde kan olan elbiseyi yıkamak gerektiği ve kanın bulaştığı bölgeyi yıkamanın yeterli olduğu sonucu çıkarılmıştır.¹¹³¹

3.55. Ümeyye bint Ebî’s-Salt

Ümeyye bint Ebî’s-Salt el-Gıfâriyye, adının Âmine olduğu ve Ebî’s-Salt değil de Hakem olduğu söylenmiştir. 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümeyye, Gıfâr’dan bir kadından hadis rivayet etmiş, ondan da Süleymân b. Süheym nakilde bulunmuştur. Süheyli, Gıfâr’dan olan kadınının adının Leylâ olduğunu, Ebû Zer’in karısı olduğunu iddia etmiştir. İbn Abdilber İstiâb’da, “Emete bint Ebî’l-Hakem el-Gıfârî’nin Hz. Peygamber’den kader konusunda bir rivayeti olduğu, ondan da oğlu Süleymân b. Süheym’in naklettiğini söylemiştir. el-Feradî de İbn Abdilber gibi, “Ebu’s-Salt’ın Hakem olduğunu dolayısıyla onun Âmine bint el-Hakem olup Ümmü Süleymân b. Süheym olduğunu söylemiştir. Hatîb, Ümeyye bint Ebî’s-Salt’ın direkt Hz. Peygamber’den naklettiği rivayeti zikretmiştir. İbn Hacer “meçhûlü’l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayeti Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilmiştir.¹¹³²

3.55.1. Ümeyye bint Ebî’s-Salt’ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümeyye bint Ebî’s-Salt’ın Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Hayızdan Dolayı Yıkamak” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

¹¹³⁰ Azîmâbâdî, *Avnû’l-ma’bûd*, 2/37.

¹¹³¹ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/225.

¹¹³² Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/132; Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 1/276; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dîl*, 4/213; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/665; a. mlf., *Takrîb*, 662; a. mlf., *Lisânü’l-mîzân*, 9/497.

3.55.1.1.Hayızdan Dolayı Yıkanmak

Hız. Peygamber'in hayız kanını tuzla yıkamayı tavsiye ettiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّاظِيُّ حَدَّثَنَا سَلْمَةُ يَعْنِي ابْنَ الْفَضْلِ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُهَيْمٍ عَنْ أُمِّيَّةَ بِنْتِ أَبِي الصَّلْتِ عَنْ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي غِفَارٍ قَدْ سَمَّاهَا لِي قَالَتْ أَرَدْتُ أَنْ أَرُدِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى حَقِيْبَةِ رَحْلِهِ قَالَتْ فَوَاللَّهِ لَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الصُّبْحِ فَأَنَاحَ وَنَزَلْتُ عَنْ حَقِيْبَةِ رَحْلِهِ فَاذًا بِهَا دَمٌ مِنِّي فَكَانَتْ أَوَّلَ حَيْضَةٍ حِضْنُهَا قَالَتْ فَتَقَبَّضْتُ إِلَى النَّاقَةِ وَاسْتَحْبَبْتُ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا بِي وَرَأَى الدَّمَ قَالَ مَا لَكَ لَعَلَّكَ نَفْسَتْ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَاصْلِحِي مِنْ نَفْسِكَ ثُمَّ خُذِي إِنَاءً مِنْ مَاءٍ فَاطْرَجِي فِيهِ مِلْحًا ثُمَّ اغْسِلِي مَا أَصَابَ الْحَقِيْبَةَ مِنَ الدَّمِ ثُمَّ عُوْدِي لِمَرْكَبِكَ قَالَتْ فَلَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَيْبَرَ رَضَخَ لَنَا مِنَ الْفِيءِ قَالَتْ وَكَانَتْ لَا تَطْهَرُ مِنْ حَيْضَةٍ إِلَّا جَعَلْتُ فِي طَهْرِهَا مِلْحًا وَأَوْصَتْ بِهِ أَنْ يُجْعَلَ فِي غُسْلِهَا جِيْنَ مَاتَتْ

“Bize Muhammed b. Amr er-Râzî rivayet etti. Bize Seleme yani İbnü'l-Fadl rivayet etti. Bize Muhammed yani İbn İshâk, Süleymân b. Süheyym'den, o da Ümeyye bint Ebî's-Salt'tan, o da ismini bana açıklayan Benî Gıfâr'dan bir kadından haber verdi. Kadın şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) beni terkesine (hayvanının semerinin arkasına) bindirdi. Vallâhi Resûlullâh sabaha kadar devam etti. (Sabah olunca) hayvanını çöktürdü. Ben de hayvanının semerinden indim. Bir de ne göreyim! Semerin arkasına benden kan bulaşmış. Bu benim ilk hayız oluşumdu. Utanarak devenin yanına çekildim. Resûlullâh halimi ve kanı görünce: ‘Kendine çekidüzen ver. Her halde sen hayız oldun.’ buyurdu. Ben de: ‘Evet.’ dedim. Resûlullâh: ‘Kendine (kanın akmasına mâni olacak) uygun bir şey bul. Sonra bir su kabı al ve içine tuz at. Semere bulaşan kanı yıka. Sonra da bineğine dön buyurdu.” (Gıfârlı kadın) dedi ki: “Resûlullâh (s.a.v) Hayber’i fethedince ganimetten bize de bir miktar verdi.” (Ümeyye) dedi ki: “Bu Gıfârlı kadın bundan sonra suyuna tuz katmadan hiç hayızdan temizlenmezdi. Öldüğü zaman yıkanacağı suya da tuz karıştırılmasını vasiyet etti.”¹¹³³

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hız. Peygamber ➡ Gıfâr'dan bir kadın ➡ Ümeyye bint Ebî's-Salt ➡ Süleymân b. Süheyym ➡ Muhammed b. İshâk ➡ Seleme b. Fadl ➡ Muhammed b. Amr er-Râzî ➡ Ebû Dâvûd

¹¹³³ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 120.

Ümeyye, Gıfâr'dan bir kadından rivayet etmiş, ondan da Süleymân b. Süheym nakletmiştir. Senedde yer alan Muhammed b. İshâk¹¹³⁴ ve Seleme b. Fadl'ın¹¹³⁵ kimi alimlerce zayıf kabul edilmesinden dolayı bu rivayet zayıftır.

Hız. Peygamber, Gıfâr'dan bir kadına semere bulaşan kanını temizlemesi için suya tuz karıştırmasını emretmiştir. Bu rivayetten şu sonuçlar çıkarılmıştır: Erkeğin kadını bineğinin arkasına bindirmesi caizdir. Elbiseyi yıkamada tuz kullanmak ve kanı tuz ile gidermek caizdir. Hayız kanını yıkamak vaciptir. Kadınlara ganimetten pay verilmesi caizdir.¹¹³⁶ Evrensel nitelikteki sünnet, temizlenmektir.

3.56. Ümmü Dâvûd b. Sâlih

Ümmü Dâvûd b. Sâlih b. Dînâr el-Medenî tâbiüdür. İsmi bilinmemektedir. Hız. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da oğlu Dâvûd b. Sâlih hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer "meçhûlü'l-hâl (hali bilinmiyor)" demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹³⁷

3.56.1. Ümmü Dâvûd b. Sâlih'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Dâvûd b. Sâlih'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Kedi Artığının Temiz Olması" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.56.1.1. Kedi Artığının Temiz Olması

Hız. Peygamber'in kedi artığının temiz olduğunu haber verdiği rivayet şöyledir:

¹¹³⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 7/47.

¹¹³⁵ Seleme b. Fadl (ö. 190): Seleme b. Fadl el-Ebraş el-Ensârî tebei'it-tâbiüdür. Onun için İbn Maîn ve İbn Sa'd "sika", Nesâî "zayıf", Ebû Hâtim "lâ yuhteccü bih", Buhârî "münkerleri vardır" demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/306-308; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 9/50.

¹¹³⁶ Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, 2/109.

¹¹³⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/393; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/360; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, 9/503; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/703.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ صَالِحِ بْنِ دِينَارِ التَّمَّارِ عَنْ أُمِّهِ أَنَّ مَوْلَاتَهَا أُرْسَلَتْهَا بِهَرَبِيسَةَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَوَجَدَتْهَا تُصَلِّي فَأَشَارَتْ إِلَيَّ أَنْ ضَعِيفًا فَجَاءَتْ هَرَّةٌ فَأَكَلَتْ مِنْهَا فَلَمَّا انْصَرَفَتْ أَكَلْتُ مِنْ حَيْثُ أَكَلَتْ الْهَرَّةُ فَقَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَافِينِ عَلَيْكُمْ وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ بِفَضْلِهَا

“Bize Abdullâh b. Mesleme rivayet etti. Bize Abdülazîz, Dâvûd b. Sâlih b. Dînâr et-Temmâr’dan, o da annesinden şöyle rivayet etti: “Onun mevlâsı, benimle Âişe (r. anhâ)’ya keşkek gönderdi. Onu namazda buldum. Bana elimdekini yere koymamı işaret etti. Bir kedi geldi (keşkekten) ondan yedi. Âişe (r. anhâ) namazı bitirince kedinin yediği yerden yedi ve şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v), ‘Kedi pis değildir. O ancak sizin etrafınızda dolaşan hayvanlardandır.’ buyurdu. Ben Resûlullâh’ı (s.a.v) kedi artığıyla abdest alırken de gördüm.”¹¹³⁸

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ (Annesi) Ümmü Dâvûd b. Sâlih ➔ Dâvûd b. Sâlih b. Dînâr et-Temmâr ➔ Abdülazîz ➔ Abdullâh b. Mesleme ➔ Ebû Dâvûd

Bu rivayet senedde yer alan Abdülazîz’in¹¹³⁹ cerh edilmiş olması sebebiyle rivayet sened açısından zayıftır. Ancak Humeyde bint Ubeyd’den nakledilen sahih rivayetler ile desteklendiği için sahih ligayrihî mertebesine çıkmıştır.¹¹⁴⁰

3.57. Ümmü Humeyd

Ümmü Humeyde bint Abdirrahmân da denilmiş olan Ümmü Humeyd, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Umeyd Hz. Âişe’den hadis nakletmiş, ondan da Abdülazîz b. Cüreyc el-Kureşî hadis nakletmiştir. İbn Hacer “meçhûlü’l-hâl (hali bilinmiyor)” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹⁴¹

¹¹³⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 38.

¹¹³⁹ Abdülazîz (ö. 186): Abdülazîz b. Muhammed b. Ubeyd, tebei’t-tabîindendir. İbn Maîn “sika, hüccet, leyse bihi be’s”, Nesâî “leyse bi kaviy”, Ebû Zür’a “seyyiü’l-hıfz, hafızasından rivayet ettiğinde olabilir” demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 2/593.

¹¹⁴⁰ Bk. Humeyde bint Ubeyd’in Kebşe rivayeti.

¹¹⁴¹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/351; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dil*, 4/355; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/695; a. mlf., *Takrîb*, 673.

3.57.1. Ümmü Humejd'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Humejd'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve “Muğarrablar” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.57.1.1. Muğarrablar

Hiz. Peygamber'in kendilerine cinlerin ortak olduğu kimseler hakkındaki rivayeti şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَطَّارُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ
أُمِّ حُمَيْدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ رُئِيَ أَوْ كَلِمَةٌ غَيْرَهَا فِيكُمْ الْمُعَرَّبُونَ قُلْتُ وَمَا
الْمُعَرَّبُونَ قَالَ الَّذِينَ يَشْتَرِكُ فِيهِمُ الْجِنُّ

“Bize Muhammed el-Müsennâ rivâyet etti. Bize İbrâhîm b. Ebî'l-Vezîr rivâyet etti. Bize Dâvûd b. Abdîrrahmân el-Attâr, İbn Cüreyc'den, o da babasından, o da Ümmü Humejd'den, o da Âişe (r. anhâ)'dan rivâyet etti. Âişe (r. anhâ): Bana Resûlullâh (s.a.v): “İçinizde muğarrablar görüldü mü?” veya - (görüldü mü) kelimesi yerine başka bir kelime dedi. Ben: “Muğarrablar nedir?” diye sordum. (Resûlullâh): “Kendilerine cinlerin ortak olduğu kimselerdir.” buyurdu. ¹¹⁴²

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber ➔ Hiz. Âişe ➔ Ümmü Humejd ➔ İbn Cüreyc'in babası ➔ İbn Cüreyc ➔ Dâvûd b. Abdîrrahmân el-Attâr ➔ İbrâhîm b. Ebî'l-Vezîr ➔ Muhammed b. el-Müsennâ ➔ Ebû Dâvûd

Rivayeti Ümmü Umeyd Hiz. Âişe'den almış, ondan da Abdülazîz b. Cüreyc nakletmiştir. Senedde yer alan Abdülazîz b. Cüreyc'in¹¹⁴³ tedlisi olması sebebiyle bu rivayet zayıftır.

المُعَرَّبُونَ Kendilerinde yabancı bir damar olan veya uzak bir nesepten gelen kimselerdir. Ayrıca bu kelime, şeytanın işlerine karışıp kendilerine zinayı güzel gösterip zinayı emrettiği ve kendi evlatlarının da doğru olmayan yoldan geldiği kimselerdir. Müellifin bu hadisi “Yeni Doğan Çocuğun Kualğına Ezân Okunması” babında

¹¹⁴² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 116.

¹¹⁴³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 11/396; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/616.

zikretmesindeki amacı, bebeğin kulağına okunan ezanın harika bir etkisinin ve cinlerden ve şeytandan koruma gücünün olduğunu anlatmaktır. Ayrıca duanın, çocuk doğduğunda koruyucu bir etkisi vardır ve dua şeytana ve cine karşı sığınaktır.¹¹⁴⁴

3.58. Ümmü Ebân

Ümmü Ebân bint el-Vâzi' b. Zâri', isminin Hind olduğu söylenmiş, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Dedesi Zâri' b. Âmir el-Abdî'den hadis rivayet etmiş, ondan da Matar b. Abdirrahmân el-A'neg hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetlerini Buhârî *el-Edebü'l-müfred*'de, Ebû Dâvûd *Sünen*'de tasnif etmiştir.¹¹⁴⁵

3.58.1. Ümmü Ebân'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Ebân'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Allah'ın Sevdiği İki Haslet" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.58.1.1. Allah'ın Sevdiği İki Haslet

Allah ve Rasûlü'nün sevdiği iki hasleti haber veren rivâyet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى بْنُ الطَّبَّاعِ حَدَّثَنَا مَطَرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعَنِيُّ حَدَّثَنِي أُمُّ أَبَانَ بِنْتُ الْوَارِعِ بْنِ زَارِعٍ عَنْ جَدِّهَا زَارِعٍ وَكَانَ فِي وَفْدِ عَبْدِ الْقَيْسِ قَالَ لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَجَعَلْنَا نَتَّبَادِرُ مِنْ رَوَاجِلِنَا فَتَقَبَّلَ يَدَ النَّبِيِّ ﷺ وَرَجُلُهُ قَالَ وَانْتَظَرَ الْمُنْذِرُ الْأَشْجُ حَتَّى أَتَى عَيْبَتَهُ فَلَيْسَ تَوْبِيهِ ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ لَهُ إِنَّ فِيكَ خَلْتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ الْجُلْمُ وَالْأَنَاءُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَنْخَلِقُ بِهِمَا أُمَّ اللَّهِ جَبَلْنِي عَلَيْهِنَّ قَالَ بَلَّ اللَّهُ جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَبَلْنِي عَلَى خَلْتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ

"Bize Muhammed b. İsa b. et-Tabbâ' rivâyet etti. Bize Matar b. Abdirrahmân el-A'neg rivâyet etti. Bana Ümmü Ebân bint el-Vâzi' b. Zâri', Abdülkays'ın heyeti arasında olan dedesi Zâri'den rivâyet etti: Zâri: "Medine'ye ulaştığımızda hayvanlarımızdan acele inip Resûlullâh (s.a.v)'in elini ve ayağını öpmeye başladık." dedi. (Zâri şöyle demeye devam etti:) el-Münzir e-Eşecc bir süre bekledikten sonra (içinde elbiseler bulunan) bavuluna gitti. (Yeni

¹¹⁴⁴ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 14/8-9.

¹¹⁴⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/326; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/323; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/611; İbn Hacer, *Takrîb*, 672; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/501; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/692.

Bir takım elbiseyi giydi. Sonra Resûlullâh (s.a.v)'in yanına gitti. (Resûlullâh) Ona: 'Sende Allah'ın (ve Rasûlü'nün) sevdiği iki haslet olan hilm ve vakar.' dedi. el-Münzir de: 'Yâ Resûlallâh! Ben bunları kendi çabamla mı elde ettim yoksa Allah beni bu iki huy üzerine mi yarattı?' dedi. (Resûlullâh): 'Bilakis Allah seni bu iki huy üzerine yarattı.' buyurdu. Bunun üzerine o: 'Beni Allah ve Rasûlü'nün sevdiği iki haslete sahip olarak yaratan Allah' a hamd olsun.' dedi."1146

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➡ Dedesi Zâri ➡ Ümmü Ebân bint el-Vâzi' b. Zâri' ➡ Matar b. Abdirrahmân el-A'neg ➡ Muhammed b. Îsâ b. et-Tabbâ' ➡ Ebû Dâvûd

Muttasıl bir şekilde rivayet edilen senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Abdülhak ed-Dihlevî bu olayı bir eserinde şöyle anlatmıştır: Abdülkays'ın heyeti gelince bineklerinden indiler ve yere kapandılar. Resûlullâh bu yaptıklarını takrir etti. Heyetin başındaki Eşecc önce evine gitti ve yıkandı. Daha sonra beyaz bir elbise giydi. Mescide giderek iki rekât namaz kıldı ve huşu içinde dua etti. Daha sonra vakarlı bir şekilde Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Hz. Peygamber onun bu edepli halini görünce onu övdü.¹¹⁴⁷

3.59. Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd

Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd b. Sâriye es-Sülemî, 3. tabakadan olup tâbiînün vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Habîbe Suffe ashabından sahabî babası el-Ibrâd b. Sâriye es-Sülemî'den hadis rivayet etmiş, ondan da Ebû Hâlid Vehb b. Hâlid el-Hımsî rivayet nakletmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetini Tirmizî eserine almıştır.¹¹⁴⁸

¹¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, "Edeb", 160.

¹¹⁴⁷ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 14/91.

¹¹⁴⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/337-338; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/611; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmîlü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/244; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/693; a. mlf., *Takrîb*, 672; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/501.

3.59.1. Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Hayber Günü Yasakları” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.59.1.1. Hayber Günü Yasakları

Hayber günüyle ilgili bir rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَغَيْرُهُ وَاجِدٌ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ وَهْبِ أَبِي خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنِي أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ الْعِرْبَاضِ وَهُوَ ابْنُ سَارِيَةَ عَنْ أَبِيهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبْعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ وَعَنْ الْمُجَنَّمَةِ وَعَنْ الْخَلِيسَةِ وَأَنْ تُوطَأَ الْحَبَالَى حَتَّى يَضَعْنَ مَا فِي بُطُونِهِنَّ

“Bize Muhammed b. Yahyâ ve pek çok kişi rivayet etti. Dediler ki: Bize Ebû Âsım, Vehb b. Ebî Hâlid'den rivayet etti. Dedi ki: Bana Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd ki o İbn Sâriye'dir babasından şöyle rivâyet etti: “Resûlullâh (s.a.v.), Hayber günü yırtıcı hayvanları, pençeli kuşları, evcil eşek etlerini, hedef yapılarak bağlanan ve öldürülen hayvanı yemeyi, kurt ve yırtıcı hayvanın ağzından kurtararak kesilmeden ölen hayvanı ve savaşta elde edilen hamile olan cariyelerle doğum yapıncaya kadar cinsel ilişki kurmayı yasakladı.”¹¹⁴⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➡ Babası (el-Ibrâd b. Sâriye) ➡ Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd ➡ Vehb b. Ebî Hâlid ➡ Ebû Âsım ➡ Muhammed b. Yahyâ ➡ Tirmizî

Ümmü Habîbe babası el-Ibrâd b. Sâriye es-Sülemî'den almış, ondan da Ebû Hâlid nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

السَّبْعِ Aslan, kaplan, ayı, maymun, domuz ve jaguar gibi dört ayaklı yırtıcı hayvan demektir. ذِي مَخْلَبٍ Kuşlardan pençeli olanlar akbaba, atmaca ve doğan gibiler. الْمُجَنَّمَةِ Bağlanıp atış yapılan bütün hayvanlardır. Hedef alınması sebebiyle kuşlar ve tavşanlar buna benzer. Fakat bağlanarak hedef yapma durumu olmadığı için istisnadır. الْخَلِيسَةِ Yırtıcı hayvanın ağzından alınan, boğazlanmadan ölen hayvan demektir.¹¹⁵⁰

¹¹⁴⁹ Tirmizî, “Et’ime”, 1.

¹¹⁵⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 5/39-40.

3.60. Ümmü Harâm

Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir b. Kunfuz'un annesi olan Ümmü Harâm, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir. (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). Adının "Amine" olduğu söylenmiştir. Ümmü Harâm, Ümmü Seleme'den hadis nakletmiş, kendisinden de oğlu Muhammed b. Zeyd nakilde bulunmuştur. Münekkidler onu cerh veya tadil etmemiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹⁵¹

3.60.1. Ümmü Harâm'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Harâm'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Kadının Kaç Parça Elbise ile Namaz Kılacağı" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.60.1.1. Kadının Kaç Parça Elbise ile Namaz Kılacağı

Ümmü Seleme'nin kadının kaç parça elbise ile namaz kılacağını haber verdiği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ قُنْفُذٍ عَنْ أُمِّهَا أَنَّهَا سَأَلَتْ أُمَّ سَلَمَةَ مَاذَا تُصَلِّي فِيهِ الْمَرْأَةُ مِنَ الثِّيَابِ فَقَالَتْ تُصَلِّي فِي الْخِمَارِ وَالذَّرْعِ السَّابِغِ الَّذِي يُعَيَّبُ ظُهُورَ قَدَمَيْهَا

*"Bize Ka'nebî, Mâlik'ten, o da Muhammed b. Zeyd b. Kunzuf'tan, o da Muhammed b. Zeyd'in annesinden şöyle rivayet etti: "(Ümmü Harâm) Ümmü Seleme'ye, 'Kadın hangi elbise ile namaz kılmalıdır?' diye sordum. O da: 'Baş örtüsü ve ayaklarının üstünü de örten uzunca bir gömlekle kılar' cevabını verdi."*¹¹⁵²

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Ümmü Seleme ➡ Muhammed b. Zeyd'in annesi (Ümmü Harâm) ➡ Muhammed b. Zeyd (Oğlu) ➡ Mâlik ➡ Ka'nebî ➡ Ebû Dâvûd

Ümmü Harâm mevkuf olan rivayeti Ümmü Seleme'den almış kendisinden de

¹¹⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/476; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/343; Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, 4/612; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/694; a.mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/501.

¹¹⁵² Ebû Dâvûd, "Salât", 69.

oğlu Muhammed b. Zeyd nakletmiştir. Senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle bu mevkuf rivâyet senet açısından sahihtir.

Himâr, المِقْنَعَة baş örtüsü, kadının başını örten şeydir. الدِرْع kamis, gömlek, vücudun orta bölgesini kaptan elbisedir. السابغ “Geniş” anlamına gelmektedir ki الدرع السابغ “geniş gömlek” anlamındadır. Namazda setr-i avretin hükmü farzdır. Bu konuda Hanefi mezhebinin görüşü, Nur 31. ayete göre hür kadınların yüz ve iki elleri dışında bedeninin tamamının avret olduğudur. Ayetteki zînetten maksadın zînet yerleri olduğunu ifade etmişlerdir. Zinetlerin görünen yerleri yüz iki eldir. Sürme, yüzün zineti; yüzük ise elin zinetidir. Dolayısıyla bunların görünmesi helaldir.¹¹⁵³

Setr-i avret farz olduğundan namazda açılması durumunda zorunluluk ve zaruret olmadıkça bunun namazın cevazına engel olacağı söylenmiş. Bu noktada uzvun açılmasında azlık ve çokluk arasındaki ayırıcı sınır konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Ebû Hanife ve İmam Muhammed çokluğu uzvun dörtte biri ve üzeri olduğunu, azlığın ise bu sınırdan aşağısı olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁵⁴

Hattâbî, insanların hür kadınların namaz kılarken bedeninden örtülmesi gereken yerler konusunda ihtilaf ettiklerini söylemiştir. İmam Şâfi ve Evzâî, “kadının yüz ve elleri hariç bütün bedenini örtmesi gerektiğini”, Ahmed b. Hanbel, “tırnaklarına varıncaya kadar bütün bedeninin avret olduğunu” söylemişlerdir. İmam Malik, “kadın namaz kılarken saç veya ayaklarının arkası görünse namaz vakti çıkmadan iade eder” demiştir. Ebû Hanife ve Sevrî “kadının ayaklarının avret olmadığını” söylemişlerdir. Azîmâbâdî bu görüşleri sıraladıktan sonra Ümmü Harâm rivayetinin, “kadının bedeninden herhangi bir şey açıldığı zaman namazının caiz olmadığına delildir” demiştir.¹¹⁵⁵ Sehârenfûrî ise bu rivayetinin uzvun tamamının ortaya çıkmasına hüccettir, demiştir.¹¹⁵⁶ İsbetli olan görüş de budur.

¹¹⁵³ Aynî, *Şerhu Ebî Dâvûd*, 3/172; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 2/343; Halîl Ahmed es-Sehârenfûrî, *Bezlü'l-Mechûd*, thk. Ebu'l-Hasan en-Nedvî (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, trs.) 4/301-303.

¹¹⁵⁴ Sehârenfûrî, *Bezlü'l-Mechûd*,4/304.

¹¹⁵⁵ Aynî, *Şerhu Ebî Dâvûd*, 3/173; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 2/344.

¹¹⁵⁶ Sehârenfûrî, *Bezlü'l-Mechûd*,4/304.

3.61. Ümmü Harîr

4. tabakadan olup tâbîinin vasatından sonra gelen tâbîilerdendir. (Orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tabakası). Mevlası Talha b. Mâlik'ten hadis öğrenmiş, ondan da oğlu Muhammed b. Ebî Razîn hadis nakletmiştir. Onun için لا تعرف (bilinmiyor) denilmiştir. Rivayetini Tirmizî eserine almıştır.¹¹⁵⁷

3.61.1. Ümmü Harîr'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Harîr'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Arapların Değeri" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.61.1.1. Arapların Değeri

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي رَزِينٍ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ كَانَتْ أُمُّ الْحُرَيْرِ إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنَ الْعَرَبِ اشْتَدَّ عَلَيْهَا فَقِيلَ لَهَا إِنَّا نَرَاكَ إِذَا مَاتَ رَجُلٌ مِنَ الْعَرَبِ اشْتَدَّ عَلَيْكَ قَالَتْ سَمِعْتُ مَوْلَايَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَقْتِرَابِ السَّاعَةِ هَلَكَ الْعَرَبُ

"Bize Yahyâ b. Mûsâ rivayet etti ve şöyle dedi: Bize Süleymân b. Harb rivayet etti ve şöyle dedi: Bize Muhammed b. Ebî Razîn annesinden şöyle rivayet etti: "Arabdan bir kimse öldüğü zaman Ümmü Cerîr'in zoruna giderdi. Bunun üzerine kendisine, 'Arabdan biri ölünce zoruna gidiyor.' denildi. Bunun üzerine o, 'Efendimin şöyle dediğini duydum: Rasûlullah (s.a.v.), 'Arabın kırılması Kıyamet'in yaklaşmasının alametlerinden biridir.' buyurdu." ¹¹⁵⁸

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Talha b. Mâlik ➔ Ümmü Cerîr ➔ Muhammed b. Ebî Razîn'in annesi (Ümmü Harîr) ➔ Muhammed b. Ebî Razîn ➔ Süleymân b. Harb ➔ Yahyâ b. Mûsâ ➔ Tirmizî

Ümmü Harîr rivayeti Ümmü Cerîr'den almış, ondan da oğlu Muhammed b. Ebî Razîn nakletmiştir. Talha b. Mâlik, sahâbî olup Ümmü Cerîr'in mevlasıdır. Senedde yer alan Ümmü Cerîr hakkında bilgi bulunamaması, Muhammed b. Ebî Razîn¹¹⁵⁹ için sadece

¹¹⁵⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/344; İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/332; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/612; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, 9/501;

¹¹⁵⁸ Tirmizî, "Menâkib", 70.

¹¹⁵⁹ Muhammed b. Ebî Razîn: Tebei't-tâbîindendir. Sadece annesinden hadis nakletmiş, ondan da sadece Süleymân b. Harb nakilde bulunmuştur. Ebû Hâtîm'e Muhammed b. Ebî Razîn sorulduğunda "Basarlı bir şeyh olduğunu, Süleymân b. Harb'ten başka rivayetini bilmediğini, Süleymân b. Harb'in çok az şeyh için

Süleymân b. Harb'in referans gösterilmesi ve Tirmizî'nin de ifade ettiği gibi haberin sadece Süleymân b. Harb kanalıyla biliniyor olması sebebiyle bu rivâyetin, senet açısından zayıf olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Arab kelimesi, insanlardan bilinen bir neslin ismidir. İster şehirde ister köyde yaşıyor olsunlar bu kimselere “arab” denilmekte iken aynı neslin çölde yaşayanlarına ise “a'rab” denilmektedir. Bu iki kelime aynı değildir. Arab, acemin zıddıdır.¹¹⁶⁰ Şerhlerde, اقتراب الساعة من kıyametin yakınlığının işareti olarak açıklanmıştır. Yine هلاك العرب ibaresinde, o neslin dışındakilerin onlara (arab) tabi olmasına ima olduğu söylenmiş ve kıyametin insanların şerri yüzünden kopacağı ve yeryüzünde Allah diyen kimse olmayacağı ifade edilmiştir.¹¹⁶¹

Hz. Peygamber bizzat kendisi kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini söylemiştir.¹¹⁶² Kıyamet alâmetleri ile ilgili hadis şerhleri, fiten ve melâhim türü eserlerde Hz. Peygamber'e atfedilen çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerde tabiat olaylarına, ahlâkî yozlaşmaya ve dini-sosyal olaylara ilişkin oldukça ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir.¹¹⁶³ Ancak yine bu rivayetlere göre kıyamet ansızın kopacaktır. Bu sırada alışveriş yapanlar alışverişini bitirmeden, yemek yiyen ağzına lokmasını götüremeden, havuz yaptıran kişi havuzuna girmeden ve kişi devesinin sütünü sağıp bunu misafirine ikram edemediği kıyamet kopacaktır.¹¹⁶⁴

Araştırmaya konu olan rivayet, Arapların azalmasını kıyametin alameti olarak saymaktadır ki Hz. Peygamber bu tür bir üstünlük yarışını yasaklamıştır.

sika dediğini, buna göre o Muhammed b. Ebî Razîn'den hadis nakletmişse onun sika olduğunu” söylemiştir. Ama İbn Hacer'in ayrıntılı olarak verdiği bu bilginin yanında Muhammed b. Ebî Razîn'in annesinden değil de sadece babasından hadis nakletmiş olduğu bilgisini verdiği gözden kaçırılmamalıdır. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/559.

¹¹⁶⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 10/428.

¹¹⁶¹ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 10/431.

¹¹⁶² Buhârî, “İmân”, 37.

¹¹⁶³ Yusuf Şevki Yavuz, “Kıyamet Alâmetleri”, 25:522.

¹¹⁶⁴ Buhârî, “Fiten”, 25.

3.62. Ümmü Hattâb b. Sâlih

Ümmü Hattâb b. Sâlih el-Ensârî, 4. tabakadan olup tâbiînin vasatından sonra gelen tâbiîlerdendir (Orta yaşlı tabiiilerden sonra gelenler tabakası). Ümmü Hattâb, sahâbî Selâme bint Ma'kıl'den hadis rivayet etmiş, ondan da oğlu Hattâb b. Sâlih hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer “tanınmıyor” demiştir. Rivayetini Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹⁶⁵

3.62.1. Ümmü Hattâb b. Sâlih'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Hattâb b. Sâlih'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve “Sahibinden Çocuk Doğuran Cariyeler” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.62.1.1.Sahibinden Çocuk Doğuran Cariyelerin Durumu

Sahibinden çocuk doğuran cariyelerin durumunun anlatıldığı rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّفِيلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ خَطَّابِ بْنِ صَالِحٍ مَوْلَى الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أُمِّهِ عَنْ سَلَامَةَ بِنْتِ مَعْقِلٍ امْرَأَةٍ مِنْ خَارِجَةِ قَيْسِ عَيْلَانَ قَالَتْ قَدِمَ بِي عَمِّي فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَبَاعَنِي مِنَ الْحُبَابِ بْنِ عَمْرِو أَخِي أَبِي الْيُسْرِ بْنِ عَمْرِو فَوَلَدْتُ لَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحُبَابِ ثُمَّ هَلَكَ فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ الْآنَ وَاللَّهِ تُبَاعِينَ فِي دِينِهِ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ مِنْ خَارِجَةِ قَيْسِ عَيْلَانَ قَدِمَ بِي عَمِّي الْمَدِينَةَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَبَاعَنِي مِنَ الْحُبَابِ بْنِ عَمْرِو أَخِي أَبِي الْيُسْرِ بْنِ عَمْرِو فَوَلَدْتُ لَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحُبَابِ فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ الْآنَ وَاللَّهِ تُبَاعِينَ فِي دِينِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ وَلِيَّ الْحُبَابِ قِيلَ أَخُوهُ أَبُو الْيُسْرِ بْنِ عَمْرِو فَبَعَثَ إِلَيْهِ فَقَالَ أَعْتَقُهَا فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِرَقِيقٍ قَدِمَ عَلَيَّ فَأْتُونِي أُعَوِّضْكُمْ مِنْهَا قَالَتْ فَأَعْتَقُونِي وَقَدِمَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَقِيقٌ فَعَوَّضَهُمْ مِنِّي غَلَامًا

“Bize Abdullâh b. Muhammed en-Nüfeylî rivayet etti. Bize Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshâk'tan, o da Ensâr'ın mevlâsı Hattâb b. Sâlih'ten, o da annesinden, o da Selâme bint Ma'kıl'den -Hârice Kays Aylân'dan bir kadın- rivayet etti. Selâme bint Ma'kıl şöyle dedi: “Cahiliye döneminde amcam beni getirip Ebû'l-Yeser b. Amr'ın kardeşi Hubâb b. Amr'a sattı. Ben ondan Abdurrahmân b. el-Hubâb'ı doğurdum. Sonra (Hubâb) vefat etti. Bunun üzerine hanımı: “Vallâhi şimdi (Hubâb'ın) borcu karşılığında (bu cariyeyi) satacaksınız.” dedi. Ben Resûlullâh (s.a.v.)'e gidip: ‘Yâ Resûlallâh! Ben Hârice Kays Aylân'dan bir kadınum. Amcam beni cahiliye döneminde Medine'ye getirip Ebû'l-Yeser b. Amr'ın kardeşi Hubâb b. Amr'a sattı. Ben ondan Abdurrahmân b. el-Hubâb'ı doğurdum.

¹¹⁶⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/393; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/611; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/360; İbn Hacer, *Takrîb*, 673.

Şimdi karısı: 'Vallâhi şimdi borcu karşılığında onu satacaksınız.' diyor, dedim. Resûlullâh (s.a.v.): 'Hubâb'ın velisi kimdir?' diye sordu. 'Kardeşi Ebü'l-Yeser b. Amr'dır.' denildi. Ona birisini gönderdi. 'Bu cariyeyi azad ediniz. Bana bir kölenin geldiğini duyduğunuz vakit bana geliniz. Bu cariyeye karşılığında size vereceğim.' buyurdu. Bunun üzerine beni azad ettiler. Resûlullâh (s.a.v.)'e köleler geldi. Benim yerime onlara bir köle verdi.'¹¹⁶⁶

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Selâme bint Ma'kûl ➔ Annesi (Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd) ➔ Hattâb b. Sâlih ➔ Muhammed b. İshâk ➔ Muhammed b. Seleme ➔ Abdullâh b. Muhammed en-Nüfeylî ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd'ın tanınmıyor olması tek rivayetinin oğlu Hattâb b. Sâlih tarafından nakledilmesinden kaynaklı olsa gerektir. Senedde yer alan Muhammed b. İshâk'ın¹¹⁶⁷ hem cerh hem ta'dil edilmesi sebebiyle rivâyetin senet açısından hasen olduğu neticesine ulaşılmıştır. Fakat bu konuda rivayet edilen diğer hadisler vesilesi ile bu rivayet sahih ligayrihî mertebesine çıkmıştır.

“Ümmü Veled”, sahibinden çocuk doğuran kadındır. Beyhakî, onu azad etmelerinden murad, onu serbest bırakmalarındır, demiştir. Bu ve benzeri manadaki rivayetler, ümmü veledin sadece sahibinin vefatı ile azad olduğuna ve mirasçılarının salıverilmesine bağlı olmadığına delalet etmektedir. Bu rivayet, ümmü veledin satmanın caiz olmadığına da delalet eder. Ümmü veledin satılmayacağını ve miras bırakılamayacağını haber veren başka hadisler¹¹⁶⁸ de vardır. Ümmü veledi satmanın caiz olmadığı konusunda sahabenin icması vardır. Hz. Ali, İbn Abbas ve İbn Zübeyr'in ümmü veledi satmayı caiz gördüklerine dair rivayet vardır. Fakat bu kimselerin bu görüşten rücû ettikleri bildirilmiştir.¹¹⁶⁹

¹¹⁶⁶ Ebû Dâvûd, “İtk”, 8.

¹¹⁶⁷ Muhammed b. İshâk (ö. 150): Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Medenî tâbiidir. Onun için Yahyâ b. Maîn “leyse bihi be's (zararı yok), leyse bi'l-kaviy (kuvvetli değildir), zayıf”, Iclî “sika”, Nesâî “leyse bi'l-kaviy (kuvvetli değildir)” ve İbn Sa'd “sika” demiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/47.

¹¹⁶⁸ İbn Mâce, “İtk”, 2; Darâkutnî, “Mükâteb”, 34; Darâkutnî, “Mükâteb”, 36; Beyhakî, “İtk”, 2.

¹¹⁶⁹ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 10/345-346.

3.63. Ümmü Hişâm b. Ziyâd

Hişâm b. Ziyâd'ın annesidir. Ümmü Hişâm hakkında kitaplarda bilgi yoktur. Fâtıma bint el-Hüseyn'den hadis rivayet etmiş, ondan da oğlu Hişâm b. Ziyâd hadis rivayet etmiştir. Rivayetini İbn Mâce eserinde tasnif etmiştir.

3.63.1. Ümmü Hişâm b. Ziyâd'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Hişâm b. Ziyâd'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve “Musibet Anında Sabretmek” konusunda olduğu tespit edilmiştir. Bu rivayet Fâtıma bint el-Hüseyn'in “İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn” Sözü'nün Kıymeti başlığında incelenmiştir. Rivayet el-Hüseyn b. Alî'nin mürselidir. Rivayet senedde yer Hişâm b. Ziyâd'ın zayıf ve annesinin bilinmiyor olması sebebiyle zayıftır.

3.64. Ümmü Bilâl bint Hilâl

Ümmü Bilâl bint Hilâl b. Ebî Hilâl el-Eslemiyye el-Medeniyye, 2. tabakadan olup kibârî't-tâbiîndendir. Ümmü Bilâl babasından hadis rivayet etmiş, ondan da Ümmü Muhammed b. Ebî Yahyâ el-Eslemî hadis rivayet etmiştir. İclî “tâbiî, sika” olduğunu söylemiş, İbn Hacer “sika, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde Hz. Peygamber'den rivayeti olduğu için sahâbî olduğu söylenmiştir” demiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹⁷⁰

3.65. Ümmü Muhammed b. Ebî Yahyâ

Muhammed b. Ebî Yahyâ'nın annesidir. 5. tabakadan olup sığârî't-tâbiîndendir. Ümmü Muhammed, Sehl b. Sa'd ve Ümmü Bilâl bint Hilâl'den hadis rivayet etmiş,

¹¹⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/334; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/327; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 9/501; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/693; a. mlf., *Takrîb*, 672.

ondan da oğlu Muhammed b. Ebî Yahyâ rivayet etmiştir. İbn Hacer “makbul” olduğunu söylemiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹⁷¹

3.65.1. Ümmü Bilâl bint Hilâl ve Ümmü Muhammed’in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Bilâl bint Hilâl ve Ümmü Muhammed’in Kütüb-i Sitte’de bir rivayeti olduğu ve “Kurbanlığın Yaşı” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.65.1.1. Kurbanlığın Yaşı

Kurbanlığın yaşını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي يَحْيَى مَوْلَى الْأَسْلَمِيِّينَ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ حَدَّثَنِي أُمُّ بِلَالٍ بِنْتُ هِلَالٍ عَنْ أَبِيهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَجُوزُ الْجَدْعُ مِنَ الضَّأْنِ أُضْجِيَةً

“Bize Abdurrahmân b. İbrâhîm ed-Dîmeşkî rivayet etti. Bize Enes b. İyâd rivayet etti. Bana Eslemîlerin mevlâsı Muhammed b. Ebî Yahyâ, annesinden rivayet etti. Dedi ki: Bana Ümmü Bilâl bint Hilâl, babasından rivayet etti. Resûlullâh (s.a.v): “Koyunun cezeu’sunun (yani altı ayını doldurmuş ve bir yılını doldurandan farksız kuvvetli kuzu) bayram kurbanı olması caizdir.” buyurdu.”¹¹⁷²

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Ümmü Bilâl bint Hilâl’in babası ➔ Ümmü Bilâl bint Hilâl ➔ Muhammed b. Ebî Yahyâ’nın annesi ➔ Muhammed b. Ebî Yahyâ ➔ Enes b. İyâd ➔ Abdurrahmân b. İbrâhîm ed-Dîmeşkî ➔ İbn Mâce

Âlimler mezkûr rivayeti, Ümmü Bilâl bint Hilâl ve Ümmü Muhammed sebebi ile zayıf kabul etmiştir. Sindî bu tespitler ile ilgili, biri doğru diğeri ise yanlıştır diyerek Ümmü Bilâl bint Hilâl’in meçhul olduğu görüşüne katılmıştır. Halbuki bu çalışmada Ümmü Bilâl’in, İbn Hacer tarafından makbul sayıldığı tespit edilmiştir. Sindî, Ümmü

¹¹⁷¹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 35/395; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dîl*, 4/362; Zehebî, *Mîzânü’l-i’tidâl*, 4/615; İbn Hacer, *Lisânü’l-mîzân*, 9/504; a. mlf., *Takrîb*, 672; a. mlf., *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 4/704.

¹¹⁷² İbn Mâce, “Edâhî”, 7.

Muhammed'in sahâbî mi yoksa tâbîî mi olduğu belli olmaması sebebiyle meçhul sayılmasına itiraz ederek, onun sahâbî olduğunu söylemiştir.¹¹⁷³ İncelenen rivayet senedde yer alan râvilerin sika ve makbul olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Kütüb-i Sitte'de aynı manada hadisler mevcuttur.¹¹⁷⁴

Âlimler, kurbanlıkların deve, sığır ve koyun olduğu konusunda ittifak etmiştir. "الْجَدْعُ مِنَ الضَّأْنِ" tam bir yılını doldurmamış koyun demektir. Yani keçi olmaz.¹¹⁷⁵

3.66. Ümmü Muhammed b. Kays

Ümmü Muhammed b. Kays b. Mahrame b. el-Muttalib b. Abdi Menâf b. Kusay, 3. tabakadan olup tâbîînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîîler tabakası). İbn Sa'd, Ümmü Seleme'den hadis rivayet etmiş olduğunu, Mizzî ve İbn Hacer ise Hz. Âişe'den¹¹⁷⁶ hadis rivayet etmiş olduğunu söylemiştir. Ondan da oğlu Muhammed b. Kays nakilde bulunmuştur. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayeti İbn Mâce tarafından eserine alınmıştır.¹¹⁷⁷

3.66.1. Ümmü Muhammed b. Kays'ın Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Muhammed b. Kays'ın Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ifade edilmiştir. Ancak Ümmü Muhammed'in Muhammed b. Kays'tan naklettiği bu rivayet İbn Mâce'nin eserinde babasından nakledilmiş olarak tahrir edilmiştir. Aynı rivayet

¹¹⁷³ Sindî, *Hâşiyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 6/175.

¹¹⁷⁴ Ebû Dâvûd, "Dahâyâ", 5; Tirmizî, "Edâhî", 7.

¹¹⁷⁵ Sindî, *Hâşiyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 6/175.

¹¹⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 44/143 (No. 26523):

حَدَّثَنَا حَجَّاجُ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ رَجُلٌ مِنْ فَرِيشٍ أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ قَيْسِ بْنِ مَحْرَمَةَ بْنِ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ قَالَ يَوْمًا أَلَا أُحَدِّثُكُمْ عَنِّي وَعَنْ أُمِّي فَطَلْنَا أَنَّهُ يُرِيدُ أُمَّهُ الَّتِي وَلَدَتْهُ قَالَتْ عَائِشَةُ أَلَا أُحَدِّثُكُمْ عَنِّي وَعَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ بَلَى قَالَ قَالَتْ لِمَا كَانَتْ لِيَلْتَمِي الَّتِي النَّبِيُّ ﷺ فِيهَا عِنْدِي انْقَلَبَ فَوَضِعَ رِدَاءَهُ وَخَلَعَ نَعْلَيْهِ فَوَضَعَهُمَا عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَبَسَطَ طَرَفَ إِزَارِهِ عَلَى فِرَاشِهِ فَاصْطَجَعَ فَلَمْ يَلْنُثْ إِلَّا رَيْثِمًا طَنَّ أَنِّي قَدْ رَفَعْتُ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ رُوَيْدًا وَانْتَعَلَ رُوَيْدًا وَفَتَحَ الْبَابَ فَخَرَجَ ثُمَّ أَجَافَهُ رُوَيْدًا فَجَعَلْتُ دِرْعِي فِي رَأْسِي وَاخْتَمَرْتُ وَتَقَفَعْتُ إِزَارِي ثُمَّ انْطَلَقْتُ عَلَى أَنَّهُ حَتَّى جَاءَ النَّبِيعَ فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ انْحَرَفَ فَأَسْرَعَ فَأَسْرَعَ فَهَزُولَ فَهَزُولٍ فَأَحْضَرَ فَأَحْضَرَ فَسَبَقَتْهُ فَدَخَلْتُ فَلَيْسَ إِلَّا أَنْ اصْطَجَعْتُ فَدَخَلَ فَقَالَ مَا لَكَ يَا عَائِشُ حَشِيَاءَ رَأَيْتَ قَالَتْ قُلْتُ لَا شَيْءَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَتُخْبِرُنِي أَوْ لَتُخْبِرُنِي اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا بِي أَنْتَ وَأُمِّي فَأَخْبِرْتَهُ قَالَ فَأَنْتِ السَّوَادُ الَّذِي رَأَيْتَ أَمَامِي قُلْتُ نَعَمْ فَلَهْرَنِي فِي ظَهْرِي لَهْرَةً فَأَوْجَعْتَنِي وَقَالَ أَطْنَنْتِ أَنْ يَجِيفَ عَلَيْكَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ قَالَتْ مَهْمَا

¹¹⁷⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 8/476; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/395; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/615; İbn Hacer, *Takrîb*, 676; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, 9/504; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/704.

Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde annesinden rivayet edilmiştir.¹¹⁷⁸ Rivayetin konusu "Namaz Kılanın Önünden Geçmek".

3.66.1.1. Namaz Kılanın Önünden Geçmek

Namaz kılan kimsenin önünden geçmeyle ilgili şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ هُوَ قَاصُّ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ
الْعَزِيزِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي حُجْرَةٍ أُمِّ سَلَمَةَ فَمَرَّ بَيْنَ
يَدَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ أَوْ عُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ فَقَالَ بِدَيْهِ فَرَجَعَ فَمَرَّتْ زَيْنَبُ بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ فَقَالَ بِدَيْهِ هَكَذَا فَمَضَتْ
فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ هُنَّ أَغْلَبُ

"Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Vekî', Üsâme b. Zeyd'den, o da Muhammed b. Kays'tan -ki o Ömer b. Abdilaziz'in kadısıdır-, o da babasından, o da Ümmü Seleme'den rivayet etti. Ümmü Seleme (r. anhâ) şöyle dedi: "Nebî (s.a.v) Ümmü Seleme'nin odasında namaz kılıyordu. Abdullah veya Ömer b. Ebî Seleme önünden geçmek istedi. Nebî (s.a.v) eliyle işaret etti ve çocuk geri döndü. Zeyneb bint Ümmi Seleme önünden geçmek istedi. Nebî (s.a.v) eliyle şöylece işaret etti. Zeyneb onun önünden geçti. Resûlullâh (s.a.v) namazı bitirdiğinde: 'Kadınlar erkeklere galiptirler.' buyurdu."¹¹⁷⁹

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber → Ümmü Seleme → Muhammed b. Kays'ın Babası → Muhammed b. Kays → Üsâme b. Zeyd → Vekî' → Ebû Bekr b. Ebî Şeybe → İbn Mâce

Muhammed b. Kays rivayeti babası ve annesinden rivayet etmiştir. Babasından rivayet ettiği sened babasının meçhul olması sebebiyle zayıftır. Annesinden rivayet ettiği sened; Hiz. Peygamber → Ümmü Seleme → Muhammed b. Kays'ın Babası → Muhammed b. Kays → Üsâme b. Zeyd → Vekî' olup zincirde cerh edilen râvi olmaması sebebiyle sahihtir.

Bu rivayet, namaza kılanın önünden kadının geçmesiyle namazın bozulmadığına işaret etmektedir. Aynı zamanda namaz kılan kişinin, önünden geçmek isteyenlere engel

¹¹⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 43/43 (No. 25855):

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ قَالَ حَدَّثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي حُجْرَةٍ أُمِّ سَلَمَةَ فَمَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ أَوْ عُمَرُ
فَقَالَ بِدَيْهِ هَكَذَا قَالَ فَرَجَعَ قَالَ فَمَرَّتْ ابْنَةُ أُمِّ سَلَمَةَ فَقَالَ بِدَيْهِ هَكَذَا قَالَ فَمَضَتْ فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ هُنَّ أَغْلَبُ

¹¹⁷⁹ İbn Mâce, "İkâmetü's-salât", 38.

olmasının ve el işaretiyle engel olmasının caiz olduğuna işaret etmektedir.

Namaz kılanın önünden kadının ve hayızlı kadının geçmesi ile namazının bozulacağına dair Ebû Hüreyre, Ebû Zer ve İbn Abbâs'tan rivayetler¹¹⁸⁰ nakledilmiştir. Bu rivayetlere göre, namaz kılanın önünden eşek, siyah köpek ve kadının geçmesi ile namaz bozulmaktadır. İbn Abbâs'ın rivayetine, Hz. Âişe itiraz etmiş¹¹⁸¹ ve kendisinin Hz. Peygamber namaz kılarken kible yönünde olduğunu dolayısıyla namaz kılanın önünden kadının geçmesiyle namazın bozulmayacağını söyleyerek yanlış anlamayı düzeltmiştir.¹¹⁸²

3.67. Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye

Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye âbidlerdendir ve 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Sâlim'in on yedi defa Basra'da ihrama girerek hac yaptığı bildirilmiştir. Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da mevlâsı Ca'fer b. Berd er-Râsibî hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer "sika" olduğu söylenmiştir. Rivayetini İbn Mâce eserine almıştır.¹¹⁸³

3.67.1. Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve "Sütün Fazileti" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.67.1.1.Sütün Fazileti

Sütte iki bereket olduğunu haber veren rivayet şöyledir:

¹¹⁸⁰ Ebû Dâvûd, "Salât", 112; Müslim, "Salât", 266; Ebû Dâvûd, "Salât", 109.

¹¹⁸¹ Zerkeşî, *Hz. Âişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, 56.

¹¹⁸² Buhârî, "Salât", 105.

¹¹⁸³ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/362; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/341; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/612; İbn Hacer, *Lisânü'l-mûzân*, 9/502; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/697; a. mlf., *Takrîb*, 674.

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْدِ الرَّاسِبِيِّ حَدَّثَنِي مَوْلَاتِي أُمُّ سَالِمِ الرَّاسِبِيَّةُ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَتَى بَلْبِنَ قَالَ بَرَكَتٌ أَوْ بَرَكَتَانِ

*Bize Ebû Küreyb rivayet etti. Bize Zeyd b. el-Hubâb, Ca'fer b. Berd er-Râsibî'den rivayet etti. Bana mevlam Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye rivayet etti, şöyle dedi: âişe (r. anhâ)'nın şöyle dediğini işittim: "Resûlullâh (s.a.v)'e süt getirildiği zaman: '(Süt) bir bereket veya iki berekettir.' buyururdu."*¹¹⁸⁴

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Ümmü Sâlim bint Mâlik er-Râsibiyye → Ca'fer b. Bürd er-Râsibî → Zeyd b. el-Hubâb → Ebû Küreyb → İbn Mâce

Rivayeti Ümmü Sâlim Hz. Âişe'den almış, ondan da mevlâsı Ca'fer b. Berd er-Râsibî rivayet etmiştir. Sütün faziletini haber veren rivayet senedde yer alan râvilerin makbul ve sika olması sebebiyle rivâyet senet açısından sahihtir. Sindî sütte iki bereket olmasını, "yiyecek olarak açlığı, içecek olarak da susuzluğu gidermesi" şeklinde açıklamıştır.¹¹⁸⁵

3.68. Ümmü Şerâhîl

Ümmü Şerâhîl, 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Meşhur sahâbî Ümmü Atrıyye'den 'den hadis rivayet etmiş, ondan da Câbir b. Subh hadis rivayet etmiştir. Onun için Zehebî "tanınmıyor" ve İbn Hacer "meçhûlü'l-hâl (bilinmiyor)" demiştir. Rivayetini Tirmizî eserine almıştır.¹¹⁸⁶

3.68.1. Ümmü Şerâhîl'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Şerâhîl'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Hz. Ali'nin Fazileti" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

¹¹⁸⁴ İbn Mâce, "Et'ime", 35.

¹¹⁸⁵ Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 6/313.

¹¹⁸⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/367; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/343; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/612; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 9/502; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/698; a. mlf., *Takrîb*, 674.

3.68.1.1.Hz. Ali'nin Fazileti

Hiz. Peygamber'in Hiz. Ali'yi çok sevdiğini anlatan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْجَرَّاحِ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ صَبِيحٍ قَالَ حَدَّثَنِي أُمُّ شَرَّاحِيلَ قَالَتْ حَدَّثَنِي أُمُّ عَطِيَّةَ قَالَتْ بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَيْشًا فِيهِمْ عَلِيٌّ قَالَتْ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ رَافِعٌ يَدَيْهِ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَا تُمِثَّنِي حَتَّى تُرِينِي عَلِيًّا

“Bize Muhammed b. Beşşâr, Ya’kûb b. İbrâhîm ve pek çok kişi rivayet etti. Dediler ki: Bize Ebû Âsım, Ebü’l-Cerrâh’tan rivayet etti. Bana Câbir b. Subh rivayet etti. Dedi ki: Bana Ümmü Şerâhîl rivayet etti. Dedi ki: Bana Ümmü Atıyye rivayet etti, şöyle dedi: Nebî (s.a.v), içerisinde Ali’nin olduğu bir orduyu savaş için gönderdi. Nebî (s.a.v)’in ellerini kaldırarak şöyle dua ettiğini duydum: “Ey Allah’ım! Ali’yi bana göstermeden canımı alma.”¹¹⁸⁷

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber → Ümmü Atıyye → Ümmü Şerâhîl → Câbir b. Subh → Ebü’l-Cerrâh → Ebû Âsım → Muhammed b. Beşşâr, Ya’kûb b. İbrâhîm ve pek çok kişi → Tirmizî

Rivayeti Ümmü Şerâhîl Ümmü Atıyye’den almış, ondan da Câbir b. Subh hadis rivayet etmiştir. Ümmü Şerâhîl’in tek rivayeti olduğu için tanınmıyor denilmiştir. Senedde yer alan Ebü’l-Cerrâh’ın¹¹⁸⁸ meçhul olması sebebiyle bu rivayet zayıftır.

3.69. Ümmü Veled

Abdurrahmân b. Avf’ın Ümmü Veleli’dir. 3. tabakadan olup tâbiînin vasatındandır (Orta yaşlı tabiîler tabakası). Ümmü Seleme’den hadis nakletmiştir. İbn Hacer “bilinmiyor” demiştir.¹¹⁸⁹ Kendisinden de Muhammed b. İbrâhîm hadis nakletmiştir. Rivayeti Ebû Dâvûd tarafından eserine alınmıştır. Ümmü Veled hakkında tabakat kitaplarında bilgi verilmemiştir. Ancak bir sonraki râvi olan İbrâhîm b.

¹¹⁸⁷ Tirmizî, “Menâkib”, 21.

¹¹⁸⁸ Ebü’l-Cerrâh: Ebü’l-Cerrâh el-Mehrî tebei’t-tâbiîdir. Ebü’l-Cerrâh, sadece Câbir b. Subh’tan hadis nakletmiş, ondan da Ebû Âsım hadis nakletmiştir. İbn Hacer “meçhul” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 33/186; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi’l-Cerh ve’t-Ta’dîl*, 3/117; İbn Hacer, *Takrîb*, 554.

¹¹⁸⁹ İbn Hacer, *Takrîb*, 684.

Abdurrahmân b. Avf'ın Ümmü Veled'inin rivayeti ile senet benzerliği ve metnin aynı olması sebebiyle bu iki râvinin aynı kişi olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

3.70. Ümmü Veled

İsmi Humeyde olup İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf'ın Ümmü Velede, 4. tabakadan olup orta yaşlı tabiilerden sonra gelenler tâbiî tabakasındandır. Ümmü Seleme'den hadis nakletmiştir. Kendisinden de Muhammed b. İbrâhîm hadis nakletmiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir.¹¹⁹⁰ Rivayeti Tirmizî tarafından eserine alınmıştır.

3.70.1. Ümmü Veledlerin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Ümmü Veledlerin Kütüb-i Sitte'de iki rivayeti olduğu tespit edilmiştir. Rivayetler konularına göre tasnif edildiğinde "Pislik Bulaşan Elbisenin Durumu" konusunda olduğu görülmüştür.

3.70.1.1. Pislik Bulaşan Elbisenin Durumu

Ümmü Seleme'nin yere sürünen etek hakkındaki görüşünü bildiren rivayet Tirmizî ve Ebû Dâvûd¹¹⁹¹ tarafından tahrir edilmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أُمِّ وَالدِّ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَتْ قُلْتُ لِأُمِّ سَلَمَةَ إِنِّي امْرَأَةٌ أَطِيلُ دَيْلِي وَأَمْشِي فِي الْمَكَانِ الْقَذِرِ فَقَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَطْهَرُهُ مَا بَعْدَهُ

"Bize Ebû Racâ' Kuteybe rivayet etti. Bize Mâlik b. Enes, Muhammed b. Umâre'den, o da Muhammed b. İbrâhîm'den, o da Abdurrahman b. Avf'ın Ümmü Veled'inden rivayet etti. Ümmü Veled, Ümmü Seleme (r. anha)'ya: "Ben eteğimi uzatan ve pis yerlerde yürüyen biriyim eteğimin temizlenmesi nasıl olacaktır?" diye sordum dedi. Ümmü Seleme, Resûlullâh

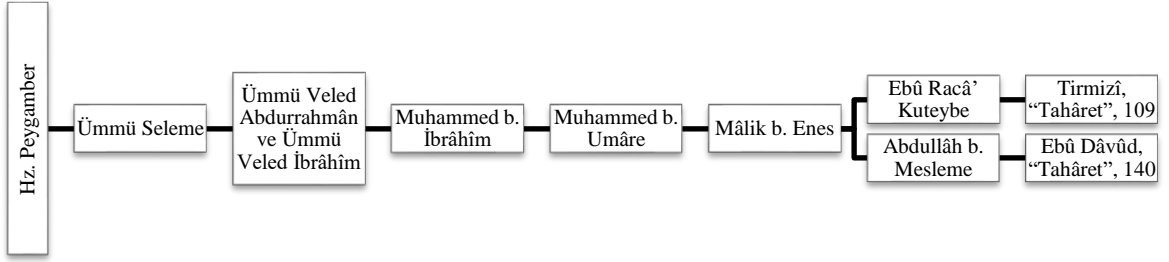
¹¹⁹⁰ İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

¹¹⁹¹ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 140:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أُمِّ وَالدِّ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهَا سَأَلَتْ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنِّي امْرَأَةٌ أَطِيلُ دَيْلِي وَأَمْشِي فِي الْمَكَانِ الْقَذِرِ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَطْهَرُهُ مَا بَعْدَهُ

(s.a.v.): “Pis yerden sonraki gelen temiz yerler o eteği temizler.” buyurdu, dedi.”¹¹⁹²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Ümmü Veledler rivayeti Ümmü Seleme’den nakletmiş, onlardan da Muhammed b. İbrâhîm nakletmiştir. Rivayet metinleri arasında lafız farkı yoktur. Senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemiş olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İmam Şafî’ye göre, bir kimse üzerinde necaset olan kuru bir yerden geçip de elbiseye pislik bulaşmazsa sonradan yürüdüğü temiz yerlerle temizlenir. Ama rutubetli yerden geçerse elbisesi ancak yıkamakla temizlenir. Ahmed b. Hanbel, bu rivayetin anlamı kişinin üzerine idrar bulaşıp sonra temiz bir yerden geçerse, o elbise temizlenir demek değildir. Bundan maksat, kişi bir yerden geçerken elbisesi pislenirse sonraki geçtiği temiz yer o elbiseyi temizler demektir. Hanefîlere göre elbisenin üzerinde necasetin kendisi görülmedikçe yol çamurları temizdir. Bu çamurun kuru veya ıslak, çok veya az olması arasında fark yoktur. İmam Muhammed’e göre elbiseye bulaşan pisliğin bir dirhemden az olmasında sakınca yoktur. Bir dirhemden fazla olursa yıkayınca kadar onunla namaz kılınmaz. Ebû Hanife’nin de görüşü böyledir.¹¹⁹³

3.71. Ümmü Zerra el-Medeniyye

Ümmü Zerra el-Medeniyye, 3. tabakadan olup tâbînin vasatındandır (Orta yaşlı tabîiler tabakası). Hz. Âişe’nin mevlasıdır. Hz. Âişe ve Ümmü Seleme’den hadis rivayet etmiştir. Ondanda Âişe bint Sa’d b. Ebî Vakkâs, Ebû’l-Yemân er-Rahhâl ve Muhammed b. el-Münkedir hadis rivayet etmiştir. İclî “sika, Medineli tâbî” ve İbn Hacer “makbul”

¹¹⁹² Tirmizî, “Tahâret”, 109.

¹¹⁹³ Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd*, 1 / 372.

olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. Rivayetini Kütüb-i Sitte müelliflerinden Ebû Dâvûd eserine almıştır.¹¹⁹⁴

3.71.1. Ümmü Zerra el-Medeniyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Ümmü Zerra el-Medeniyye'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve “Hayızlı Kadın” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.71.1.1. Hayızlı Kadın

Hiz. Âişenin hayızlıyken Hiz. Peygamberle aynı yatakta yatmadığını söylediği rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي الْيَمَانِ عَنْ أُمِّ دَرَّةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ إِذَا حِضْتُ نَزَلْتُ عَنْ الْمِثَالِ عَلَى الْحَصِيرِ فَلَمْ تَقْرُبْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ نَدُنْ مِنْهُ حَتَّى نَطْهَرَ

“Bize Saîd b. Abdilcebbâr rivayet etti. Bize Abdülazîz – yani İbn Muhammed-, Ebü'l-Yemân'dan, o da Ümmü Zerra'dan, o da Âişe (r. anhâ)'dan rivayet etti. Âişe (r. anhâ) şöyle dedi: “Ben hayız olduğum zaman yataktan hasır üzerine inerdim. Temizleninceye kadar Resûlullâh (s.a.v)'e yaklaştık.”¹¹⁹⁵

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

Hiz. Peygamber ➔ Hiz. Âişe ➔ Ümmü Zerra ➔ Ebü'l-Yemân ➔ Abdülazîz b. Muhammed ➔ Saîd b. Abdilcebbâr ➔ Ebû Dâvûd

Senedde yer alan Saîd b. Abdilcebbâr'ın¹¹⁹⁶ ve Abdülazîz b. Muhammed'in¹¹⁹⁷ cerh edilmesi sebebiyle rivayet sened açısından zayıftır.

¹¹⁹⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/358; İbn Hacer, *Takrîb*, 673; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/696.

¹¹⁹⁵ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 108.

¹¹⁹⁶ Saîd b. Abdilcebbâr (ö. 236): Saîd b. Abdilcebbâr b. Yezîd el-Kureşî tebei't-tâbiînden rivayet alanların kibârındandır. Nesâî “zayıf” olduğunu söylemiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 10/523; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 2/147.

¹¹⁹⁷ Abdülazîz b. Muhammed (ö. 186): Abdülazîz b. Muhammed b. Ubeyd, tebei't-tabiîndendir. İbn Maîn “sika, hüccet, leyse bihî be's”, Nesâî “leyse bi kaviy”, Ebû Zür'a “seyyiü'l-hıfz, hafızasından rivayet ettiğinde olabilir” demiştir. Bk. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/593.

Bu rivayete göre Hz. Âişe hayız olduğu zaman Hz. Peygamber ile aynı yatakta yatmamaktadır. Fakat Hz. Peygamber'in hanımları hayızlı iken hanımları ile aynı yatakta yattığına dair rivayetler mevcuttur.¹¹⁹⁸ Hz. Âişe'nin hayızlıyken yataktan ayrılmasının sebebinin kendi tercihi olduğu düşünülebilir.

3.72. Zeyneb bint Nubeyt

Enes b. Mâlik'in karısı olan Zeyneb'e Zeyneb bint Süleyt de denilmiştir. el-Fârîâ bint Es'ad b. Zürâre'nin annesidir. Zeyneb'in tâbiî olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. İbn Hacer, "İbn Abdilber, İbn Mende ve Ebû Nuaym sahâbî olduğu söylemiştir, İbn Hibbân tâbiî olduğunu ifade etmiştir" şeklinde bir açıklama yapmıştır. İbn Hacer'in herhangi bir cerh-ta'dil lafzı kullanmamasından da Zeyneb'in sahâbî olduğu görüşüne katıldığı anlaşılmaktadır. Zeyneb, kocası Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdillâh ve Dubâa bint ez-Zübeyr b. Abdilmüttalib'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Humejd et-Tavîl, Ümmü Seleme'nin mevlâsı Abdullâh b. Temmâm, Kesîr b. Zeyd el-Esemî ve Muhammed b. Umâra b. Amr b. Hazm hadis rivayet etmiştir. Bir rivayetini Kütüb-i Sitte müelliflerinden İbn Mâce kitabında tasnif etmiştir.¹¹⁹⁹

¹¹⁹⁸ Buhârî, "Hayız", 5:

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ هُوَ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ إِخْدَانًا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا فَأَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبَايِعَهَا أَمَرَهَا أَنْ تَنْتَزِرَ فِي فُورٍ حَيْضَتِهَا ثُمَّ يُبَايِعُهَا قَالَتْ وَأَيْكُمْ يَمْلِكُ إِرْبَهُ كَمَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْلِكُ إِرْبَهُ

Nesâî, "Tahâret", 180:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أُنْبَأْنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ إِخْدَانًا إِذَا حَاضَتْ أَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَنْتَزِرَ ثُمَّ يُبَايِعُهَا

Ebû Dâvûd, "Tahâret", 108:

حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُ إِخْدَانًا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا أَنْ تَنْتَزِرَ ثُمَّ يُصَاحِبُهَا رُجُوعًا وَقَالَ مَرَّةً يُبَايِعُهَا.

¹¹⁹⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/272; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/188-189; İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/249; İbn Hacer, *Takrîb*, 665; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/675.

3.72.1. Zeyneb bint Nubeyt'in Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Zeyneb bint Nubeyt'in Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti olduğu ve "Osmân b. Maz'ûn'un Kabrinin İşaretlenmesi" konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.72.1.1.Osmân b. Maz'ûn'un Kabrinin İşaretlenmesi

Hiz. Peygamber'in Osmân b. Maz'ûn'un kabrinin işaretlemesi şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ أَبُو هُرَيْرَةَ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ نُبَيْطٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْلَمَ قَبْرَ عُثْمَانَ بْنِ مَطْعُونٍ بِصَخْرَةٍ

"Bize el-Abbâs b. Ca'fer rivayet etti. Bize Muhammed b. Eyyûb Ebû Hüreyre el-Vâsîf rivayet etti. Bize Abdülazîz b. Muhammed, Kesîr b. Zeyd'den, o da Zeyneb bint Nubeyt'ten, o da Enes bin Mâlik'ten şöyle rivayet etti: "Resûlullâh (s.a.v) bir taşı Osmân b. Maz'ûn kabrine işaret yaptı."1200

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Hiz. Peygamber → Enes bin Mâlik → Zeyneb bint Nubeyt → Kesîr b. Zeyd → Abdülazîz b. Muhammed → Muhammed b. Eyyûb Ebû Hüreyre el-Vâsîf → el-Abbâs b. Ca'fer → İbn Mâce

Senedde yer alan Kesîr b. Zeyd¹²⁰¹ ve Abdülazîz b. Muhammed¹²⁰² için kullanılan hafif cerh ifadeleri sebebiyle rivayetin hasen olduğu sonucuna varılmıştır. Hiz. Peygamber, Osmân b. Maz'ûn kabrinin bilinmesi için kabrine taş koymuştur. Bu rivayetten kabrin işaretlenmesi ve insanlar tarafından bilinmesi için etrafına taş konulmasının sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Osmân b. Maz'ûn, muhacirlerden Medine'de ilk vefat eden, Bakî' kabristanına ilk defnedilen ve Suffe ashabının ileri

¹²⁰⁰ İbn Mâce, "Cenâiz", 42.

¹²⁰¹ Kesîr b. Zeyd (ö. 158): Kesîr b. Zeyd el-Eslemî es-Sehmî tebebi't-tâbiîdir. Onun için Yahyâ b. Maîn "salih, leyse bihi be's (zararı yok)", el-Mevsilî "sika", Ebû Zür'a "sadûk, fihi lîn (hadisinde gevşeklik vardır)", Ebû Hâtim "salih, leyse bi'l-kaviy (kuvvetli değildir)", Ahmed b. Hanbel "lâ be'se bih", Nesâî "zayıf" ve İbn Hacer "sadûk, hatası olabilir" demiştir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 24/114-116; İbn Hacer, *Takrîb*, 395.

¹²⁰² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/593.

gelenlerindedir. Osmân b. Maz'ûn'ın vefatından sonra Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhîm vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.¹²⁰³

3.73. Zeyneb es-Sehmiyye

Zeyneb bint Muhammed b. Abdillâh b. Amr b. el-Âs tâbiûdir. Zeyneb es-Sehmiyye Hz. Âişe'den hadis rivayet etmiş, ondan da erkek kardeşinin oğlu Amr b. Şuayb hadis rivayet etmiştir. İbn Hacer ve Dârekutnî (ö. 385/995) onun için “meçhûlü'l-hâl” demiş, İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikretmiştir. Rivayetini İbn Mâce eserinde telif etmiştir.¹²⁰⁴

3.73.1. Zeyneb es-Sehmiyye'nin Rivayeti ve Değerlendirilmesi

Zeyneb es-Sehmiyye'nin Kütüb-i Sitte'de bir rivayeti bulunduğu ve “Hz. Peygamber'in Hanımlarını Öptükten Sonra Abdest Almadan Namaz Kılması” konusunda olduğu tespit edilmiştir.

3.73.1.1.Hz. Peygamber'in Hanımlarını Öptükten Sonra Abdest Almadan Namaz Kılması

Kadınlara dokunmakla abdestin bozulmadığını haber veren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ حَجَّاجٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ زَيْنَبِ السَّهْمِيَّةِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يُقَبِّلُ وَيُصَلِّي وَلَا يَتَوَضَّأُ وَرَبَّمَا فَعَلَهُ بِي

“Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe rivayet etti. Bize Muhammed b. Fudayl, Haccâc'dan, o da Amr b. Şuayb'dan, o da Zeyneb es-Sehmiyye'den, o da Âişe (r. anhâ)'dan rivayet etti. Âişe (r. anhâ) şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) abdest alırdı. Sonra (eşlerini) öperdi ve abdest almadan namaza kıları. Bazen beni öperdi.”¹²⁰⁵

Rivayetin senet zinciri şöyledir:

¹²⁰³ Suyûtî ve dğr., *Şerhu İbn Mâce*, thk. Zâid b. Sabrî (Ürdün: Beytü'l-efkârî'l-düveliyye, 2007), 619.

¹²⁰⁴ İbn HibbânMizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/190; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/250; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/607; İbn Hacer, *Lisânü'l-mûzân*, 9/498; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/675; a. mlf., *Takrîb*, 665.

¹²⁰⁵ İbn Mâce, “Tahâret”, 69.

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Zeyneb es-Sehmiyye → Amr b. Şuayb → Haccâc → Muhammed b. Fudayl → Ebû Bekr b. Ebî Şeybe → İbn Mâce

Rivayet, senedde bulunan Zeyneb es-Sehmiyye'nin meçhul olması ve Haccâc'ın tedilisi olması sebebiyle zayıf sayılmıştır.¹²⁰⁶ Fakat her ne kadar Zeyneb es-Sehmiyye için İbn Hacer meçhul demiş bile olsa İbn Hibbân adını *es-Sikât*'ta zikrederek sika olduğunu ifade etmiştir. Haccâc'ın da “Zührî'den semâi” yoktur denilerek cerh sebebi açıklanmıştır. Bu senedde Zührî yer almamaktadır. Ebû Hâtim'in onun için “sadûk” dediği göz önünde bulundurularak bu rivayetin sened açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayetten Hz. Peygamber'in kadınlara dokunması sonucu yeniden abdest almadan namaz kıldığı anlaşılmaktadır. Kadınlara dokunmanın abdesti bozup bozmayacağı konusunda ihtilaflar vardır. Kadınlara dokunmanın abdesti bozacağını söyleyenler, Hz. Âişe'den nakledilen yukarıdaki ve başka hadisleri zayıf kabul etmişlerdir. İbn Ömer, Ebû Ömer, Nehâî, Mekhûl, İbn Şihâb, Mâlik ve ashâbı, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhûye bu görüştedir. Kadına dokunmakla abdest gerekmediğini ancak cimâ olması durumunda abdest gerekir görüşünde olanlar ise, Abdullâh b. Abbâs, Hz. Âişe, Mesrûk, Hasen el-Basrî, Atâ', Tâvûs, Ebû Hanife ve Sevrî'dir.¹²⁰⁷

3.74. Zeyd b. Sâbit'in Kızı

Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'nin kızı Medineli fakihdir. Buhârî rivayetini muallak olarak rivayet etmiştir.¹²⁰⁸

¹²⁰⁶ Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 1/444.

¹²⁰⁷ Moğultay b. Kılıç, *Şerhu Sünen-i İbn Mâce*, thk. Kâmil Uveyza (Riyâd: Mektebetü Mustâfâ el-Bâz, 1999), 1/503-504.

¹²⁰⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/397; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/363; İbn Hacer, *Takrîb*, 677; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/675.

بَابُ إِقْبَالِ الْمَحِيضِ وَإِدْبَارِهِ وَكُنَّ نِسَاءً يَبْعَثْنَ إِلَى عَائِشَةَ بِالرُّجَّةِ فِيهَا الْكُرْسُفُ فِيهِ الصُّفْرَةُ فَتَقُولُ لَا تَعْجَلْنَ حَتَّى تَرِينَ الْقَصَّةَ الْبَيْضَاءَ تُرِيدُ بِذَلِكَ الطُّهْرَ مِنَ الْحَيْضَةِ وَبَلَغَ ابْنَةُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ نِسَاءً يَدْعُونَ بِالْمَصَابِيحِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ يَنْظُرْنَ إِلَى الطُّهْرِ فَقَالَتْ مَا كَانَ النِّسَاءُ يَصْنَعْنَ هَذَا وَعَابَتْ عَلَيْهِنَّ

19. Hayız Kanının Başlaması ve Bitmesi Babı

Kadınlar, Âişe (r. anhâ)'ya içinde sarı lekeli pamuk bulunan bir bez götürürlerdi. Âişe (r. anhâ) onlara: “Pamuğu beyaz görünceye kadar acele etmeyin.” dedi. Bu sözü ile hayızdan temizlenmeyi kast ederdi. Kadınların gecenin yarısında kandiller isteyip temizliğe baktıkları haberi Zeyd b. Sâbit'in kızına ulaştı. O, “Kadınlar bu işi yapmazlardı.” dedi ve o kadınları ayıpladı.

Buhârî'nin muallak olarak rivayet ettiği bu hadis, Muvatta'da senedli bir şekilde yer almaktadır:

وَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمَّتِهِ عَنْ ابْنَةِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّهَا بَلَغَهَا أَنَّ نِسَاءً كُنَّ يَدْعُونَ بِالْمَصَابِيحِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ يَنْظُرْنَ إِلَى الطُّهْرِ فَكَانَتْ تَعِيبُ ذَلِكَ عَلَيْهِنَّ وَتَقُولُ مَا كَانَ النِّسَاءُ يَصْنَعْنَ هَذَا

*Bana Mâlik'ten, o da Abdullâh b. Ebî Bekr'den, o da halasından, o da Zeyd b. Sâbit'in kızından rivayet etti: “Kadınlar gecenin yarısı kandil isteyerek (hayızdan) temizliklerine bakarlardı. Zeyd'in kızı da onları kınar ve “Kadınlar bunu yapmazdı.” derdi.*¹²⁰⁹

¹²⁰⁹ İmam Mâlik, *Muvatta'*, “Tahâret”, 129.

SONUÇ

Kadın tâbiî râviler ve rivayetlerinin bütün hâlinde incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın araştırma alanı Kütüb-i Sitte eserleridir. Kütüb-i Sitte eserlerinde rivayeti olan 107 kadın tâbiî râvi ve onlardan nakledilen 609 rivayet tespit edildi. Mükerrerler çıkarıldığında 233 rivayet olduğu görülmüştür. Her bir kadın tâbiî râvinin tespit edilebilen rivayet sayısına, rivayetlerin sened tenkidi ve metin tahliline, râvilerin hoca-talebe ilişkisine ve rivayetlerin konusuna göre tasnifine dair bilgilere yer verilmiştir. Metin tahlili yapılırken rivayetlere muhtevasına göre bir konu başlığı verilmiş ve bu şekilde 214 konu başlığı oluşturulmuştur.

Kadın tâbiî râvilerin hadis ilmine yaptıkları katkıların dikkate değer olduğu görüldü. Mezkûr râviler arasında en çok rivayeti bulunan 133 rivayet ile Amra bint Abdirrahmân'dır. Hz. Âişe'nin yanında yetişen, hadis ve fıkıh sahalarında otorite olarak kabul edilen Amra'nın hem babası hem de dedesi sahâbîdir. Bu rivayetlerin 129 tanesi merfû, 6 tanesi mevkuf, 1 tanesi de maktûdur. Rivayetlerin 123 tanesi sahih lizâtihi, 11 tanesi sahih liğayrihi, 2 tanesi hasendir. Rivayetlerinin konu çeşitliliği göze çarpmaktadır. Hac, Salât, Salâtü'l-müsafirîn, Hayız, Tahâret, Cenâiz, İ'tikâf, Cuma', Savm, Udhıyye, Hudûd, Nikâh, Talâk, Kûsûf, Meğâzi, Radâ', Mûsakaât, İstiâze, Tatavvu', Birr ve Sıla, Mesâcid, Tevhîd, Sulh, Şehâdât, Şürût ve Mükâtebe olmak üzere toplam yirmi altı babdadır. 123 rivayeti Hz. Âişe'den nakletmiş, ondan da on iki talebe nakilde bulunmuştur. Aile içinden ve dışından erkek râvileri olmuştur.

Rivayet sayısı bakımından ikinci sırada Hafsa bint Sîrîn yer almaktadır. Hafsa'nın Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı 81 olarak tespit edilmiştir. Yapılan senet incelemesi neticesinde, rivayetlerinin tamamının sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kütüb-i Sitte'de "Resûlullâh'ın kızının cenazesinin yıkanması" kısa ve uzun metinlerle tahric edilmiştir. Ümmü Atıyye'den nakledilen bu rivayetlerin tâbiî râvisi Hafsa bint Sîrîn'dir. Bunun dışında Talâk, Salâtü'l-ıydeyn, Salât, Hayız, Cihâd, Tahâret, Zekât, Savm, Zebâih/Dahayâ/Edâhî, Akîka, Tefsir, Tıp, Vudu', Hibe, Emirlik, Ahkâm ve Menâkıb olmak üzere toplam on sekiz babda rivayetleri tasnif edilmiştir. Rivayetlerinin 64'nü Ümmü Atıyye'den, 13'ünü kendi gibi kadın tâbiî râvi olan er-Rabâb'dan nakletmiştir. Kardeşi Muhammed b. Sîrîn ondan hadis rivayet etmiş, aile dışından 8 talebesi daha vardır.

Fâtıma bint el-Münzir, Kütüb-i Sitte'deki 58 rivâyeti ile üçüncü sırada yer almaktadır. Rivayetlerinin 55'ini ninesi Esmâ bint Ebî Bekir ve 2 tanesini de Ümmü Seleme'den almıştır. Aile içinden erkek râvileri olmuş, talebesi olarak kocası Hişâm b. Urve kendinden 55 hadis rivayet etmiştir. Rivayetlerinin konu çeşitliliği göze çarpmaktadır. Tahâret, Zebâih ve Sayd, Dahâya, Sıyâm/Savm, Zekât, Libâs, Zînet, Nikâh, Âdâb/Edeb, Salât, Tıb, Itk, Kûsûf, Hayız, İtisâm bi'l-Kitâbi ve's-ünne, Hîbe, Sehv, Fedâil, Radâ, Cihâd, Cuma, İlim, Selâm, Vudû' ve Radâ olmak üzere toplam yirmi dört babda rivayetleri tasnif edilmiştir. Fâtıma bint el-Münzir'in 58 rivayetinin sahih olduğu tespit edilmiştir.

Dördüncü sırada 38 rivayet ile Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ gelir. Ümmü'd-Derdâ rivayetlerinin 34 tanesini kocası Ebü'd-Derdâ'dan üç tanesini Ka'b b. Âsım'dan ve 1 tanesini Ebû Hüreyre ve nakletmiştir. Kendisinden de 21 talebe rivayet etmiştir. Tablo göz önünde bulundurulduğunda hadis naklinde aile ilişkilerinin önemi görülmektedir. Ümmü'd-Derdâ'nın hadis naklinde Ebü'd-Derdâ'nın payı büyüktür. Fakat Ümmü'd-Derdâ'dan akraba olan olmayan pek çok kişinin ilim öğrenmiş olduğu görülmektedir. Rivayetleri; Birr, Sıla, Âdab, Edeb, Savm/Sıyâm, Salât, Cihâd, Fiten, Sefer, Ezân, Vitir, Tıp, Cehennem, Sıfatü Kıyâme, Tefsir, Eşribe ve Mukaddime olmak üzere toplam on altı babda tasnif edilmiştir. Bu rivayetlerin; 22 tanesinin sahih lizâtihi, 3 tanesinin hasen, 13 tanesinin zayıf olduğu tespit edilmiştir. İki zayıf rivayet sahih liğayrihi mertebesine ulaşmıştır.

Beşinci sırada 30'ar rivayet ile Âişe bint Talha ve Muâze bint el-Adeviyye gelmektedir. Muâze 29 rivayetini Hz. Âişe'den nakletmiştir. Hz. Âişe'ye sorduğu sorular ve aldığı cevaplar rivayetlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Aile dışından yedi erkek râvisi olmuştur. Tahâret, Hayız, Savm/Sıyâm, Eşribe, Salâtü'l-müsâfirîn/İkâmetü's-salât, Tefsir, Libâs, Talâk, Nikâh, Gusül ve Teyemmüm olmak üzere toplam on babda rivayetleri tasnif edilmiştir. Yapılan incelemede nakledilen hadislerin tamamının sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hz. Ebû Bekr'in torunu olan Âişe bint Talha rivayetlerinin tamamını halası Hz. Âişe'den nakletmiştir. Rivayetlerinin 19 tanesini nakleden iki yeğeni ile beraber sekiz erkek talebesi olmuştur. Âişe bint Talha'nın hadis rivayetinde aile bireylerinin önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Savm/Sıyâm, Hac, Cihâd, Menâkib/Fedâil, Kader, Edeb, Tahâret, Cenâiz, Muhsar, Sünnet, Zühd ve Mukaddime olmak üzere toplam on bir babda

rivayetleri tasnif edilmiştir. Rivayetlerin 28 tanesinin sahih lî zâtiî, 1 tanesinin sahih li gayrihî ve 1 tanesinin de zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Rivayet sayısı 3-30 arası olan râvi sayısı 27'dir. Hind bint el-Hâris'in 15, Safiyye bint Ebî Ubeyd'i 11, Hayra Ümmü'l-Hasen'in 11, er-Rabâb bint es-Salî (Ümmü'r-Râih bint Suley')'nin 9, Cesra bint Decâce'nin 9, Fâtıma bint el-Hüseyn'in 8, Zeyneb bint Ka'b'ın 6, Hafsa bint Abdirrahmân'ın 6, Humeyde bint Ubeyd b. Rifâa'nın 6, Âişe bint Sa'd'ın 5, Ammetü Umâra b. Umeyr'in 5, Leylâ'nın 4, Mercâne'nin 4, Müseyke el-Mekkiyye'nin 4, Müsse el-Ezdîyye'nin 4, Ümmü Külsûm bint Ebî Bekr'in 4, Ümmü Muhammed (Ümeyye bint Abdillâh)'in 4, Ümmü Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân'ın 4, Ümmü Âsım'ın 3, Ümmü Mûsâ'nın 3, Ümmü Mûsâvir'in 3, Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe'nin 3, Hukeyme bint Ümeyye'nin 3, İmraetü Ribî' b. Hırâş'ın 3, Kamîr bint Amr'ın 3, Lü'lüe'nin 3 rivayeti vardır. Râvilerden Müseyke el-Mekkiyye ve Ümmü Mûsâvir dışındakiler "sika" ve "makbul" lafızları ile ta'dil edilmiştir. Müseyke el-Mekkiyye ve Ümmü Mûsâvir ise kendilerinden sadece oğulları rivayette bulunduğu, halleri bilinmediği gerekçesiyle "meçhul" olarak kabul edilmişlerdir. Bu bölümde incelenen toplam 145 rivayetin; 21'inin zayıf, 8'inin hasen, 110'unun sahih lîzâtiî ve 6'sının sahih liğayrihî olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rivayetlerinin konu çeşitliliği göze çarpmaktadır. Mezkûr râvilerin 9'unun aile dışından, diğerlerinin ise eş, oğul, torun, kardeş, yeğen gibi aile içinden talebelere olmuştur.

Rivayet sayısı üçten az olan râvi sayısı 74'tür. Bu râvilerin 21 tanesinin iki, 53 tanesinin bir rivayeti bulunmaktadır. Bu bölümde bulunan râvilerin 30'u için "meçhul", 2'si için hem "sika" hem "meçhul", 40 tanesi içinde "makbul" ve "sika" lafızları kullanılmıştır. Bir râvi için cerh veya tadil lafızları kullanılmamıştır. (Ümmü Harâm). Zeyneb es-Sehmiyye ve Hafsa bint Ebî Kesîr için hem "sika" hem "meçhul" denilmiştir. Râvilerden 27 kişi Hz. Âişe'den, 5 kişi Hz. Ümmü Seleme'den, 2 kişi Hz. Meymûne'den, diğerleri nine, dede, baba, kayınpeder, koca, oğul, mevla ve başka bir kadın râviden hadis nakletmiştir. Mezkûr râvilerin otuz ikisinden oğul, mevlâsı, yeğeni, kızı, babası hadis rivayet etmiştir. Meçhul olan râvilerin 32 rivayetinin; 11 tanesinin zayıf, 2 tanesinin hasen, 3 tanesinin sahih liğayrihî ve 18 tanesinin sahih lîzâtiî olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde 94 rivayetin değerlendirmesi yapılmıştır. Bu rivayetlerin; 75 tanesi sahih li zâtiî, 14 tanesi zayıf, 3 tanesi hasen olarak tespit edilmiştir. 7 adet zayıf ve 1 adet hasen rivayet, sahih liğayrihî mertebesine yükselmiştir. Böylece 8

rivayetin sahih liğayrihî, 2 rivayetin hasen ve 8 rivayetin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada sened tenkidi yapılan 602 rivayetin; 529'unun sahih lizâtihi, 28 tanesinin sahih liğayrihî, 9 tanesinin hasen ve 36 tanesinin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rivayetlerin konu dağılımı; Tahâret 59, Cenâiz 50, Salât 41, Hac/Menâsik 37, Hudûd 34, Talak 33, Hayız 21, Edeb 18, Udhıyye/Edâhi/Dahâya 16, Zekât 15, Eşribe 15, Nikâh 12, Kûsûf 10, Tıb 10, Menâkıb/Fedâil 9, Cihâd 9, Libâs 9, Birr 8, Et'ime 8, Radâ' 7, Salâtü'l-ıydeyn 7, Fiten 7, Zînet 6, İ'tikâf 5, Salâtü'l-müsâfirîn 5, Daâvât 4, Akîka 4, Tefsir 4, Ahkâm 4, Cuma' 3, Teraccül 3, İstiâze 3, Mesâcid 3, Sünnet 3, Fer' ve Atîra 3, Itk 3, Lukata 2, Hâtim 2, İşrâtü'n-nisâ 2, Fedâilü'l-Kur'ân 2, Miyâh 2, Ezân 2, İcâra 2, İkrâh 2, Kader 2, Hîbe 2, Sehv 2, İlim 2, Vüdu' 2, Sefer 2, Mukaddime 2, Vitir 2, Zühd 1, Muhsar 1, Akdiyye 1, Bidül-halk 1, Meğâzi 1, Müsakaât 1, Tatavvu' 1, Tevhîd 1, Sulh 1, Şehâdât 1, Şürût 1, Mükâtebe 1, Sayd 1, Eymân ve Nüzûr 1, Selâm 1, Sifatü kıyâme 1, Cehennem 1, Teheccüd 1, Emirlik 1, Gusül ve Teyemmüm 1, Merdâ 1, Büyü' 1, Vasâya 1, Nefekât 1 ve Harâc 1 şeklindedir. Bu tablo, kadın râvilerin konu çeşitliliği bakımından geniş bir alanda hadis nakletmekle beraber rivayetlerinin kadınları ilgilendiren tahâret, hayız, cenâiz, libâs, zînet, nikâh, talâk ve salât gibi alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir.

Kadın tâbiî râvilerin aynı konuda hadis naklettikleri görülmüştür: Dübbâ', hantem, nekîr ve müzeffetin yasaklanması ile ilgili Muâze, Kerîme bint Hemmâm, Hüneyde bint Şerîk, Cemîle bint Abbâd ve Zeyneb bint Nasr'dan hadis nakledilmiştir. Nebîz yapımında Mükatil'in halası olan Amra, Hasan Basrî'nin annesi Hayra, Cesra bint Decâce, Bünâne bint Yezîd ve Rukayya bint Ömer'den hadis nakledilmiştir. Sarhoşluk veren herşeyin yasaklandığı rivayetler Cesra bint Decâce, Ümmü Ebân ve Kırsâfe tarafından nakledilmiştir. Dövme, saç ekleme ve kaş almanın yasaklandığı rivayetler Fâtıma el-Münzir ve Ümmü Ebân tarafından nakledilmiştir. Hastaya telbîne (bulamaç) yapmayı tavsiye eden rivayetler Kelsem ve Ümmü Muhammed es-Sâib tarafından aktarılmıştır. Hz. Âişe ve Resûlullâh'ın aynı kaptan yıkandıklarını Hafsa bint Abdirrahmân ve Muâze rivayet etmiştir. "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" sözünün kıymetini Ümmü Hişâm ve Fâtıma bint el-Hüseyn rivayet etmiştir. Kûsûf namazı ile ilgili ayrıntılı bilgileri Amra bint Abdirrahmân ve Fâtıma bint el-Münzir haber vermiştir.

Rivâyetü'l-akrâna örnek olmak üzere kadın tâbiî râvilerin birbirinden hadis naklettikleri görülmektedir. Hafsa bint Sîrîn er-Rabâb'dan, Talha Ümmü Gurâb ninesi Akîle el-Fezâriyye'den, Kureybe bint Abdillâh annesi Kerîme bint el-Mikdâd'dan, Rayta bint Hurays Kebşe bint Ebî Meryem'den, Muâze el-Adeviyye Ümmü Amr'dan, Ümmü Îsâ el-Cezzâr ninesi Ümmü Avn'dan, Ümmü Hişâm b. Ziyâd Fâtıma bint el-Hüseyn'den, Ümmü Muhammed b. Ebî Yahyâ Ümmü Bilâl bint Hilâl'den hadis nakletmiştir. Ayrıca Duhaybe bint Uleybe ve Safiye bint Uleybe kardeşler de beraber hadis rivayet etmiştir. İncelenen beş senette peş peşe üç kadın râvinin birbirinden hadis naklettikleri tespit edilmiştir.

Buhârî, Ümmü'd-Derdâ'nın üç ve Zeyd b. Sâbit'in kızının bir rivayetini bab başlığında tahrir etmiştir.

Kadınların, hadislerin rivayet edilmesinde ve yazılmasında gösterdikleri gayretler azımsanamayacak niteliktedir. Hadis külliyatı incelendiğinde başta Hz. Peygamber'in hanımları olmak üzere kadın sahâbîlerin rivayet sayılarının çok olduğu görülecektir. İlk dönemlerde kadın râvilerin sayısı bir hayli fazla iken bu sayı asırlar ilerledikçe çeşitli sebeplerle azalmıştır. Tâbiî râvilerin hocaları arasında Hz. Âişe ve Hz. Ümmü Seleme ilk sıralarda yer almaktadır. 107 kadın tâbiî râvinin 40'ı Hz. Âişe'den ve 15'i de Hz. Ümmü Seleme'den hadis nakletmiştir. Bu rakamlar, kadın sahabenin hem cinslerine hadis öğretmede ve hadislerin yayılmasındaki çabalarını göstermektedir. Ayrıca kadın tâbiî râvilerin Kütüb-i Sitte'de bulunan rivayetlerini kadın sahâbîlerin dışında genellikle koca, baba, dede ve kayınpeder gibi akrabalarından naklettikleri, kendilerinden de yine akrabalık bağı bulunan kimselerin naklettikleri görülmektedir. Tâbiî dönemi kadın râvilerin hadis rivayetinde aile faktörünün önemli olduğu görülmüştür. Ancak râvilerin hayatlarından edinilen bilgilere göre hadis alma ve nakletme konusunda kadın-erkek ayrımı yapmadıkları da görülmektedir. Hakkında en fazla bilgi sahibi olunan râvilerden Ümmü'd-Derdâ bu durumun güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Kendisinin akrabalık bağı olmayan otuzun üzerinde erkek talebesi olmuştur.

Kadın râvilerden sadece yedisinin doğum veya vefat tarihi hakkında kaynaklarda bilgi verilmiştir. Bu sebeple diğer râvilerin tabakaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kadın râvilerin bir kısmı hakkında ya bilgi bulunamamış ya da çok sınırlı bilgiye ulaşılmıştır. Bir kısmı ise künyeleri ile meşhur olup isimleri bilinmemektedir. Râvilerin hoca ve talebe ilişkileri göz önünde bulundurularak genelde Hicaz bölgesinde yaşadıkları

söylenbilir. Hadis münekkidleri bazı râviler için “meçhul”, “tanınmıyor”, “hali bilinmiyor” ifadelerini kullanmıştır. Kadının mahrem olarak kabul edildiği bir toplumda kadın râvinin mahremi olan birisinden rivayet alıp nakletmesi ve kadının cerh ve ta’dil açısından bilinmemesi sonucunu doğurmuştur. Kadın râviler hakkında meçhul, tanınmıyor tabirlerinin kullanılmasının sebepleri arasında ataerkil toplum yapısının etkisi, toplumdaki kadın algısı ve kadının sosyal hayatta erkek kadar aktif olmaması sayılabilir.

Kadınların ağır cerh tabirleriyle cerh edilmedikleri görülmüştür. Tâbiî kadın râviler hakkında kullanılan cerh tabiri sadece meçhul (tanınmıyor) olmasıdır. Bu meçhullükten kast edilen kadın râvinin zatının bilinmemesidir. Cerh ve ta’dil kitaplarında meçhûl kavramına farklı anlamlar yüklenmiş, müellifin tenkit metoduna ve eserindeki takip etmiş olduğu usule göre farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca Zeyneb es-Sehmiyye örneğinde olduğu gibi bir râvi için hem sika hem meçhul kavramlarının kullanıldığı da görülmektedir.

En kapsamlı iki müsnedin sahibi olan Bakî b. Mahled ve Ahmed b. Hanbel’in eserlerindeki sayıma göre toplam hadis sayısının, 35.000’den az, 40.000’den fazla olamayacağı söylenmiştir. Kütüb-i Sitte eserlerinde yapılan sayıma göre; Buhârî’de 7.563, Müslim’de 12.000, Ebû Dâvûd’da 5.274, Nesâî’de 5.761, Tirmizî’de 3.951 ve İbn Mâce’de 4.321 hadis vardır. Kütüb-i Sitte’nin toplam hadis sayısının mükerrerler ile beraber 38.870 olduğu tespit edilmiştir. Buna göre kadın tâbiî rivayet sayısının 609 olduğu düşünülürse Kütüb-i Sitte’de kadın tâbiî râvilerin rivayetlerin oranının oldukça düşük olduğu görülecektir. Kadın tâbiî râvilerin rivayet sayısı mükerrerler ile; Buhârî’de 103, Müslim’de 84, Ebû Dâvûd’da 125, Nesâî’de 131, İbn Mâce’de 92 ve Tirmizî’de 72 olarak tespit edilmiş, bab başlıklarında geçen dört rivayet sayıya dahil edilmemiştir. Kadın râvilerden en fazla rivayet tasnif eden müellif Nesâî, en az rivayet tasnif eden müellif ise Tirmizî’dir.

Her ne kadar kadın râvilerin sayısı erkek râvilere göre oldukça az olsa da sahabe devrinden itibaren kadınlar, hadis rivayetiyle meşgul olmuşlardır. Günümüzde de muhaddis olabilmek için kadınların aynı hassasiyet ile hadis ilmiyle meşgul olmaları ve hadis konusundaki çalışmalara katkıda bulunmaları gerekir.

KAYNAKÇA

- Abdülğafûr Hamîd, Afâf. “Cühûdü'l-Mer'e fî Neşri'l-Hadîsi ve Ulûmihî”. *Mecelletü Câmi'a'ti'l-Ummü'l-Kurâ li Ulûmi'l-Şer'iyye* 19/42 (2007): 230-270.
- Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyârî. *el-Musannef*. Kâhire: Dâru't-Tâsil, 2010.
- Acar, H. İbrahim. “Talâk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 39/ 496-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- , “Tefrik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 40/277-279. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Acarlıoğlu, Ahmet. “Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Başörtüsü”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2018): 45-65.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvud-Âdil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Sıdkı Muhammed Cemil Attâr. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1991.
- Ağırakça Şahyar, Ayşe Esra. *Seyahat ve Rivayetleriyle Hanım Sahabiler*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2015.
- Akgün, Hüseyin. “Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi (Rivâyetlerin Aslu'l-Hadîs ve Hadis Rivâyet Coğrafyası Açısından Ele Alınması)”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19 / 2 (Eylül 2019): 323-338. <https://doi.org/10.33415/daad.585831>
- Akyüz, Hüseyin. “Hz. Peygamber'in Hadislerinde Renklerin Dili”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0 / 41 (Temmuz 2014): 373-398.
- Alıcı, Mustafa. “Şefaat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/ 411-412. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Aşıkkutlu, Emin. “Arkasından Ağlanması Sebebiyle Ölüye Azap Edilir” Hadisine Sosyo-Kültürel Bağlamda Bir Yaklaşım”. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2006/2): 33-66.
- Atalay, Selma Rabia Nur. “Hz. Peygamber Döneminde ve Sonrasında Üsâme b. Zeyd”. *İdrak* 2/1 (Haziran, 2022): 148-164.
- Atar, Fahrettin. “Mükâtebe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/531-533. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

- Ateş, Ali Osman. *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2001.
- Atik, Ümmügülsüm. *Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ'nın Hayatı ve Rivâyetleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, 2022.
- Aydınlı, Abdullâh. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2013.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî. *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Ebu'l-Münzir Hâlid b. İbrâhîm. Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999.
- , *Umdetü'l-kârî*. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2001.
- Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî el-Azîmâbâdî. *Avnü'l-ma'bûd*. thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. Medine: Meketebetü's-selefiyye, 1968.
- Bint Abdillâh Bâltû. Âliye, *Terâcimü tabakati'l-muhaddisâti mine't-tâbiyyâti ve merviyâtihinne fi'l-Kütübi's-Sitte*. Mekke: Yüksek Lisans Tezi, 2006, Erişim: 7 Mart 2021. <http://toratheyat.com/f-74.html>.
- Bintü'l-Hüseyn, Âmâl Kârdâş. *Devru'l-mer'e fi hıdmeti'l-hadîs fi'l-kurûni'l-selâseti'lûlâ*. Katar: Riâsetü'i-muhâkimi's-şeriyeti Şüûni'd-diniyye, 1420/1999.
- Bolelli, Nusrettin. *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998.
- Bozkurt, Nebi. "Hurma". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/391-393. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu`fî el-Buhârî. *el-Câmiu's-Sahîh*. Riyâd: Beytü'l-efkâr, 1998.
- , *et-Târîhu'l-kebîr*. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986.
- , *el-Edebü'l-müfred*. thk. Semîr b. Emin ez-Züheyr. Riyâd. Mektebetü'l-meârif, 1998.
- Cum'a, Ahmed Halîl. *Nisâü min asri't-tâbiîn*. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 2002.
- Çağrıncı, Mustafa. "Asabiyet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 3/453-455. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Çakan, İsmâîl Lütfî. *Hadis Usûlü*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım, 1989.
- Çakın, Kamil. "Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması". *Dini Araştırmalar* 19 / 49 (Kasım 2016): 107-130.

- , “Kadınlar ile İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi”. *Dini Araştırmalar* 1/1 (Haziran 1998): 5-30
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı”. Erişim 8 Temmuz 2021. <https://kurul.diyamet.gov.tr>
- DİYKB, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı. *Fetvalar*. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eşâsî el-Ezdî es-Sicistânî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Avvâme. Beyrût: Müessesetü'r-Rayyân, 2004.
- Ebü'l-Fedâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr ed-Dımeşkî. *et-Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl ve Ma'rifeti's-sikât ve'duafâ ve'l-mecâhîl*. thk. Şâvî b. Muhammed. Yemen: Mektebetü İbn Abbâs, 2011.
- Ebü'l-Ferec. *Keşfü'l-müşkil min Hadîsi's-Sahîhayn*. thk. Alî Hüseyin el-Bevvâb. Riyâd: Dâru'l-Vatan, ts.
- Ebü Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Ma'rifet'üs-Sahâbe li Ebî Nuaym*. thk. Âdil b. Yûsuf. Riyâd: Dâru'l-vatan, 1998.
- Eren, Mehmet. “Kadınların Hadis İlmine Katkıları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/1 (2003): 83-110.
- Erman, Uğur. "Cerh Açısından Kadın Râvîler", *Şarkiyat* 11 / 2 (Ağustos 2019): 989-1006.
- Esbahânî, İsmâîl b. Muhammed b. el-Fadl. *Siyeru's-selefi's-sâlihîn*. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2004.
- Hacıoğlu, Nejla. “Yenilmesi Mübah Görülen Hayvanlar ile İlgili Hadis Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19 / 1 (Mart, 2019): 191-219.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî. *Müstedrek*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ'. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1990.
- Harman, Vezir. “Yanlış Şefaât Algılarını Düzeltmeye Bir Katkı Açısından Şefaatin Velayet ve Dua İle İlişkisi”. *Uluslararası Yanlış Algular ve Doğru İslam Sempozyumu Bildirileri*. ed. Kasım Şulul vd. 1/557-572. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, 2016.
- Hatîb el-Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 1422/2001.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî. *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*. Beyrût: Dâru'lFikr, 2. Basım, 1985.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî. *el-Kâmilü fi Duafâi'r-ricâl*. thk. Mâzin es-Seri. Beyrût: Mektebetü'r-rüşd, 2010.

- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasan b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimeşkî eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dimeşk.* thk. Muhibüddîn Ebî Saîd Ömer. Beyrût: Dâru'l-fikr, 1998.
- İbnu'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed İbnu'l-Cevzî el-Bağdâdî. *Meşîhatu İbni'l-Cevzî.* thk. Muhammed Mahfuz. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2006.
- . *el-Mevdûât.* thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. Medine: Mektebetü's-selefiyye, 1386/1966.
- İbn Ebî Hâtim er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs İbn Ebî Hâtim er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dil.* Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1271/1952.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buḥârî.* thk. Abdü'l-Azîz b. Abdillâh. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1379/1959.
- . *el-Mecmaü'l-müesses li'l-mucemi'l-müfehres.* thk. Yusuf Abdurrahman Maraşlı. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1413/1992.
- . *Lisânü'l-mîzân.* thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Beyrût: Mektebetü'l-matbûâtî'l-İslâmiyye, 2002.
- . *Sübülü's-selâm alâ Şerhi Bulûḡi'l-merâm.* thk. Muhammed b. İsmâil es-San'ânî. Riyâd: Mektebetü'l-meârif, 2006.
- . *Tehzîbü't-Tehzîb.* Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1995.
- . *Takrîbu't-tehzîb.* thk. Muhammed Avvâme. Suriye: Dâru'r-reşîd, 1406/1986.
- . *Zeylü'd-Dürerü'l-Kâmine,* thk. Adnân Dervîş. Kâhire: el-Munazzamatü'i'ğarbiyyeti li't-terbiyyeti ve's-sekâfeti'l-ulûm, 1992.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-Muhallâ.* thk. Muhammed Münîr ed-Dimeşkî. Mısır: İdâratü't-tibâatü'l-münîriyyetü, 1933.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî. *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ ve'l-metrûkîn.* thk. Mahmûd İbrâhim Zayed. Haleb: Dâru'l-Vâî, 1976.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Kitâbu't-Sikât.* thk. Muhammed Abdülmûîn Han. Haydarâbâd: Dâiratü'l-Meârifî'l-Usmâniyye, 1973.
- İbn Kudâme, Ebü'l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî. *eş-Şerhu'l-kebîr.* thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin. Kâhire: Dâru Hacer, 1995.

- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*. Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem İbn Manzûr. *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Abdullâh Alîel-Kebîr. Kâhire: Dâru'l-Maârif, ts.
- İbnü'l-Mülakkın, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısırî. *el-Bedru'l-münîr fî tahrîci eĥâdîsi 'ş-Şerĥi'l-kebîr*. thk. Mustafa Ebü'l-Ğayz, Ebû Muhammed Abdullâh b. Süleymân. Riyâd: Dâru'l-hicra, 2004.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1402/1982.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî'. *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*. thk. Dr. Alî Muhammed Ömer. Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- . *et-Tabakâti'l-kübrâ*. thk. Alî Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbnu's-Salâh, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî. *Ulûmu'l-Hadîs*, çev. Abdullah Aydınlı. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019.
- Iclî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih el-Iclî. *Ma'rifetü's-şîkât min ricâli ehli'l-ilm ve'l-ĥadîş ve mine'd-du'afâ' ve zikru mezâhibihim ve aĥbârihim*. thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî. Medine: Matbaâtü'l-Medine, 1985.
- Kallek, Cengiz. "Sâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/317-319. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- . "Müd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/457-459. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kandemir, M. Yaşar. "İbn Hacer el-Askalânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/514, 531. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 2007.
- Karataş, Mustafa. "Astronomik Hesaplar Işığında Kûsûf Hadisleri". *Diyanet İlmî Dergi* 36/ 2 (2000): 77-84.
- Kartal, Alparslan. "Hadis İlminde Kadın Muhaddislerin Lakapları Üzerine Bir İnceleme", *Ekev Akademi Dergisi*, 0/86 (2021), 91- 111.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî. *Bedâ'i'u's-sanâ'i fi tertîbi 'ş-şerâ'i*. thk. Alî Muhammed Muavvid ve Âdil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2003.
- Kavşut, Fatma. *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri (Hicrî IX. Asır Memlûkler Dönemi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

- Kehhâle, Ömer Rızâ. *A'lâmü'n-nisâ' fî âlemi'l-Arab ve'l-İslâm*. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1959.
- Kelâbâzî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. el-Hüseyn el-Buhârî el-Kelâbâzî. *RicâlüSahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdullâh el-Leysî. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1987.
- Keskin, Yusuf Ziya. "Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Saç Bakımı". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 / 26 (Aralık 2011): 7-21.
- Kırbaçoğlu, Mehmet Hayri. "Kadın Konusunda Kur'ân'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler". *İslâmî Araştırmalar* 10/ 4 (1997): 259-270.
- Kotan, Sehal Deniz. *Kadın Sahabîlerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Basılmış Doktora Tezi, 2019.
- Kur'ân Yolu Meâli*. çev. Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2016.
- Kurt, Hatice. *Sahabî Hanımlar ve Hadis İlmi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001, 160.
- Küçük, Raşit. "İsnad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 23/154-159. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- "Metin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29/ 411-414. Ankara: TDV Yayınları, 2004).
- Ma'tûk, Salih Yusuf. *Cühûdü'l-mer'e fî Rivayeti'l-hadisi'l-karni's-sâmini'l-hicrî*. Beyrût: Dârü'l-Beşairi'l-İslâmiyye, 1997.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahman b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-kemâl fî Esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1992.
- *Tuhfetü'l-eşrâf*, thk. Abdüssamed Şerafî'd-dîn. Beyrût: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1983.
- Moğultay b. Kılıç. *Şerhu Sünen-i İbn Mâce*. thk. Kâmil Uveyza. Riyâd: MektebetüMustâfâ el-Bâz, 1999.
- Mûsâ, Saîd Abdurrahmân. "Cühûdü'l-mer'eti fî hidmeti'l-sünneti'n-nebeviyyeti fî karni's-sâdisi'l-hicriyyi". *Mecelletü Câmi'a'ti's-Şârîka li'l-ulûmi's-şer'iyyeti ve'l-kânuniyyeti* 2 (2009): 59- 115.
- Mübârekfûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdirrahîm el-Mübârekpûrî. *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmii't-Tirmîzî*. haz. Abdurrahmân Muhammed Osman. Mısır: Dâru'l-Fikr, 1968.
- Müttakî el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el-Hindî. *Kenzü'l-'ummâl fî süneni'l-aqvâl ve'l-ef'âl*. nşr. Bekrî Hayyânî ve Saffet es-Sekka. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1986.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhi Müslim*. Riyâd: Beytü'l-efkârî'd-düveliyye, 1998.
- , *el-Münferidâtü ve'l-Vahdân*. thk. Abdülgaffâr Süleymân el-Bezârî. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1988.
- Nesâî, Ebü Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. haz. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Nevevî, Ebü Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ İbn-i Şeref. *el-Minhâc fî şerhi Şahîhi Müslimb. Haccâc Şerhu Müslim*. Mısır: Matbaâtü'l-Mısriyye 1929.
- Onay, İsa. “Toplumsal Şiddet Bağlamında Fiten Hadislerine İlişkin Bir Değerlendirme”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/17 (2020): 29-63.
- Öğüt, Salim. “İhram”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/539-542. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- , “Ten'im”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/452-453. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Ömerî, Ekrem Ziyâ. *Bakî b. Mahled el-Kurtubî ve Mukaddimetü Müsnedihi*. Medine: y.y., 1984.
- Öz, Mustafa. “Muhakkime-i Ülä”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/398-399. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Özdemir, Veysel. “Kabir Azâbı ile İlgili Bazı Hadîslerin Metin ve İçerikleri Üzerine Bir İnceleme”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2014): 55-123.
- Palabıyık, M. Hanefî. “Toplumsal Cinsiyet ve İslam Düşüncesinde Kadın”. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2020): 81-100.
- Sancaklı, Saffet. “Sûrelerin Faziletiyle İlgili Bazı Tefsirlerde Yer Alan Apokrif Hadislerin Kritisliği”. *İslâmî Araştırmalar* 14/1 (2001), 129-144.
- Saylan, İbrahim. “İpek ve Altının Erkeklerle Haram Olmasının Vurûd Ortamı Açısından Değerlendirilmesi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 / 2 (Aralık 2019): 81-98.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrrahmân b. Muhammed es-Sehâvî. *ed-Dav'ü'l-Lâmi' li Ehli'l-Karni't-Tâsi*. Beyrut: Menşûrâtü Dâru Mektebeti'l-hayât, ts.
- Sehârenfûrî, Halîl Ahmed es-Sehârenfûrî. *Bezlü'l-Mechûd*. thk. Ebu'l-Hasan en-Nedvî. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, trs.
- Sindî, Ebü'l-Hasen Nûruddîn Muhammed b. Abdilhâdî es-Sindî et-Tettevî. *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*. thk. Halîl Me'mûn. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1992.
- Soyal Şenol, Şule. *Kadınların Özel Hallerini İlgilendiren Rivayetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

- , “Kadınların Özel Hallerinde Mescide Girmesini İlgilendiren Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (Mart, 2019): 241-264.
- Subhi es-Salih. *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*. çev. Yaşar Kandemir. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2012.
- Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî. *Şerhu İbn Mâce*. thk. Zâid b. Sabrî. Ürdün: Beytül'efkârî'l-düveliyye, 2007.
- Sürücü, İbrahim. “Kur'an'da Kişilik Eğitimi Üzerine”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/ 2 (Aralık/2017), 406-425.
- Süveyd, Muhammed Nûr. *Peygamberimizin Sünnetinde Çocuk Eğitimi*. çev. Zekeriya Güler. İstanbul: Uysal Yayınları, 2018.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali eş-Şevkânî. *Neylü'l-evtâr şerhu Münteke'l-aḥbâr mineḥâdîsi seyyidi'l-aḥyâr*. Kâhire: y.y., 1391/1971.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî. *Mu'cemul-evsât*. thk. Târik b. Abdullâh b. Muhammed ve Abdülmuhsin b. Muhammed el-Hüseynî. Kahire: Dâru'l-harameyn, ts.
- Temiz, Rabia Zahide. “Rivayetler Çerçevesinde Bebek İdrarının Cinsiyet Odaklı Farklılığı Meselesi”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 20 / 2 (Aralık 2021): 877-914.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî. *Sünen-i't-Tirmizî*, thk. Muhammed Nâsıru'd-dîn el-Bânî. Riyâd: Mektebetü'l-meârif, 1417/1997.
- , *Câmiu'l-Kebîr*. thk. Beşşâr Avvâme. Beyrût: Dâru'l-Ğarabi'l-İslamî, 1996.
- Tozluk, Hatice. *Amre bint Abdırrahmân'ın Hayatı ve Rivâyetleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Tunçer, Mustafa. “Kur'an-ı Kerim Işığında Kadının Yaratılışı ve İtibarsızlaştırılmasına Neden Olan Konuların Değerlendirilmesi”. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 6 / 1 (Haziran 2019): 153-188. <https://doi.org/10.33718/tid.526053>.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet. *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*. Ankara: Kitâbiyât, 2000.
- Uçar, İlyas. “Hz. Peygamber Zamanında Medîne'de Ortaya Çıkan Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Eylül/2017), 196-218.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Uraler, Aynur. *Ümmü Habibe'nin Rivâyetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.

- Yavuz, Adil. “Evlenmeyi Haram Kılan “Beş Kez Süt Emme” Üzerine Bir Değerlendirme (Kur’ân’dan Bir Ayet mi, Peygamberimizden Gelen Bir Rivayet mi?)”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 / 23 (Aralık 2007): 51-71.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Şefaât”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 38/ 412-415. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- . “Kıyamet Alâmetleri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/522-525. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Yılmaz, Muhammet. *İbn Hacer’in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2008.
- . “Hz. Peygamber Dönemi ve Sonrasında Kadın Âlimlerin Hadis İlmine Katkıları (Memlükler Dönemine Kadar)”, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)* 2/1 (August 2016): 378-388.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Usûlü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 43.Basım, 2019.
- Yeşil, Mahmut. “Kadınların Cemaate İştiraki ile İlgili Hadisler Üzerine Bir İnceleme”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 / 17 (Haziran 2004): 47/62.
- , *Hadis Tarihi*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 45. Basım, 2019.
- Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Dîvânu’duâfa ve’l-metrûkîn*. thk. Hammâd b. Muhammed. Mekke: Mektebetü’l-nehdati’l-hadîse, 1967.
- . *el-Kâşifü fi ma’rifeti men lehû rivâyetün fi’l-Kütübi’s-Sitte*. thk. Muhammed Avvâme ve Ahmed Muhammed Nemr el-Hatîb. Cidde: Müessesetü Ulûmi’l-Kur’ân, 1992.
- . *Mîzânu’l-İ’tidâl fi Nakdi’r-Ricâl*. thk. Ali Muhammed Becâvî. Beyrût: Dâru’l-Ma’rife, 1963.
- . *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*. Beyrût: Müessesetü’r-risâle, 1985.
- . *Mu’cemu Muhaddisî’z-Zehebî*. thk. Rûhiyye Abdurrahmân es-Süveyfî. Beyrût:Dâru’l-kütübi’l-ilmîyye, 1993.
- . *Târîhu’l-İslâm ve vefeyâtü’l-(tabakâtü’l-)meşâhîr ve’l-a’lâm*. thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf. Beyrût: Dâru’l-ğarbî’l-İslâmî, 2003.
- . *Tezkiretu’l-huffâz*. thk. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Muallimî. Haydarâbâd:Dâiratü’l-Maârifî’l-Usmâniyye, 1374/1955.
- Zerkeşî, Bedruddîn. *Hz. Âişe’nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*. haz. Bünyamin Erul.Ankara: Otto Yayınları, 5. Basım, 2012.
- Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî. *el-A’lâm*. Beyrût: Dâr’ul-ilm li’l-melâyîn, 2002

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Râviler

Râvi adı ve vefat tarihi, vefat tarihi bilinmeyenlerin tabakası (İbn Hacer'e göre), râvinin hoca ve talepleri ve varsa akrabalık ilişkileri, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Nesâî ve Tirmizî'deki rivayet sayısı, Kütüb-Sitte'deki toplam rivayetlerinin sıhhat derecesi. (Râvilerin listesi hazırlanırken çalışmanın sıralaması esas alınmıştır. Buna göre ikinci bölümdeki râviler alfabetik sıra ile, üçüncü bölümdeki râviler rivayet sayısına göre, dördüncü bölümdeki râviler iki ve bir rivayeti olanlar kendi içlerinde alfabetik olarak sıralanmıştır.)

	Râvi adı	Hoca	Talebe	Buhârî	Müslim	Ebû Dâvûd	İbn Mâce	Nesâî	Tirmizî	Sahih	Hasen	Zayıf
1	Amra bint Abdirrahmân (ö.106/724)	Hz. Âişe Ümmü Hişâm (Kız kardeşi) Habîbe bint Sehl	Yahyâ b. Saîd İbn Şihâb Kardeş Oğul Yeğen	28	24	16	7	49	9	131	2	-
2	Âişe bint Talha (ö. 100'den sonra)	Hz. Âişe (Teyzesi)	Talha b. Yahyâ (Yeğeni) Habîb b. Ebî Amra Muâviye b. İshâk (Yeğeni)	5	5	5	3	8	4	29	-	1
3	Fâtıma bint el-Münzir	Esmâ bint Ebî Bekir (Ninesi) Ümmü Seleme	Hişâm b. Urve (Kocası) Kayınpederi	24	11	5	5	10	3	58	-	-

4	Hafsa bint Sîrîn (ö. 101/719)	Ümmü Atıyye er-Rabâb Enes b. Mâlik	Hişâm b. Hassân Eyyûb es-Sahtiyânî Âsım el-Ahvel Hâlid el-Hazzâi Muhammed b. Sîrîn (Kardeşi)	24	18	10	10	11	7	80	-	-
5	Muâze bint el-Adeviyye (ö. 83/702)	Hız. Âişe Ümmü Amr bint Abdillâh	Yezîd er-Rişk Âsım el-Ahvel Katâde 4 kişi	3	9	4	4	7	3	30	-	-
6	Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ (ö. 81)	Ebü'd-Derdâ (Kocası) Ebû Hüreyre Ka'b b. Âsım	21 kişi	2	6	11	9	1	9	22	3	13
7	Hind bint el-Hâris 3. tabaka	Ümmü Seleme	İbn Şihâb ez-Zührî	11	-	1	1	1	1	15	-	-
8	Safıyye bint Ebî Ubeyd 2. Tabaka	Hız. Âişe Hafsa bint Ömer Ümmü Seleme Hız. Ömer (Kayınpederi)	Nâfi' (Abdullâh b. Ömer'in âzatlđ kölesi)	1	3	3	1	3	-	11	-	-
9	Hayra Ümmü'l-Hasen 2. tabaka	Ümmü Seleme Hız. Âişe	el-Hasan el-Basrî(Oğlu) Saîd b. Ebi'l-Hasen (Oğlu)	-	4	2	2	-	2	11	-	1
10	er-Rabâb 3. tabaka	Selmân b. Âmir (Amcası)	Hafsa bint Sîrîn	1	-	2	2	1	3	9	-	-

11	Cesra bint Decâce 3. tabaka	Hz. Âişe Ümmü Seleme Ebû Zer	Kudâme b. Abdillâh Mahdûc ez-Zühîf	-	-	2	2	5	-	-	-	9
12	Fâtıma bint el-Hüseyn 4. tabaka	el-Hüseyn b. Alî (Babası) Fâtıma el-Kübrâ (Ninesi) İbn Abbâs	Abdullâh b. el-Hasan (Oğlu) 5 kişi	-	-	2	5	-	1	-	-	8
13	Zeyneb bint Ka'b 2. Tabaka	el-Fâria bint Mâlik	Sa'd b. İshâk	-	-	1	1	3	1	6	-	-
14	Hafsa bint Abdirrahmân 3. tabaka	Hz. Âişe Ümmü Seleme Ebû Bekr (Dedesi)	Yûsuf b. Mâhek İrâk b. Mâlik	-	1	2	1	-	2	6	-	-
15	Humeyde bint Ubeyd 5. tabaka	Kebşe bint Ka'b b. Mâlik (Teyzesi) Ubeyd b. Rifâa' (Babası)	İshâk b. Abdillâh (Kocası) Yahyâ b. İshâk (Oğlu)	-	-	2	1	2	1	5	-	1
16	Âişe bint Sa'd (ö. 117)	Sa'd Ebî Vakkas (Babası)	Huzeyme el-Cuayd Ebü'z-Zinâd	1	-	3	-	-	1	4	1	-
17	Ammetü Umâra b. Umeyr	Hz. Âişe	Umâra b. Umeyr (Yeğeni)	-	-	-	1	1	2	5	-	-
18	Leylâ 3. tabaka	Ümmü Umâra	Habîb b. Yezîd	-	-	-	1	1	2	4	-	-
19	Mercâne 3. tabaka	Hz. Âişe	Alkâme b. Ebî Alkâme (Oğlu)	-	-	1	-	2	1	1	3	-
20	Müseyyke el-Mekkiyye 3. tabaka	Hz. Âişe	Yûsuf b. Mâhek (Oğlu)	-	-	1	2	-	1	-	-	4

21	Müsse el-Ezdiyye 3. tabaka	Ümmü Seleme	Ebû Sehl	-	-	2	1	-	1	4	-	-
22	Ümmü Külsûm bint Ebî Bekr (ö. 58/678'den sonra)	Hiz. Âişe	el- Muğîra b. Hakîm Cebr b. Habîb	-	2	-	1	1	-	4	-	-
23	Ümmü Muhammed (Ümeyye bint Abdillâh) 3. tabaka	Hiz. Âişe	Alî b. Zeyd (Üvey oğlu)	-	-	2	1	-	1	-	-	4
24	Ümmü Muhammed b. Abdirrahman 3. tabaka	Hiz. Âişe	Muhammed b. Abdirrahman (Oğlu)	-	-	1	1	2	-	4	-	-
25	Ümmü Âsım 3. tabaka	Nübeyşe	Ebü'l-Yemân (Torunu)	-	-	-	2	-	1	3	-	-
26	Ümmü Mûsâ 3. tabaka	Alî bin Ebî Tâlib	Muğîre	-	-	1	1	1	-	3	-	-
27	Ümmü Mûsâvir 4. tabaka	Ümmü Seleme	Mûsâvir el-Himyerî (Oğlu)	-	-	-	1	-	2	-	-	3
28	Duhaybe bint Uleybe (Kardeş) 3. tabaka	Kayle bint Mahrame (Nine)	Abdullâh b. Hessân (Torunu)	-	-	2	-	-	1	3	-	-
29	Safiye bint Uleybe (Kardeş) 3. tabaka	Kayle bint Mahrame (Nine)	Abdullâh b. Hessân (Torunu)	-	-	2	-	-	1	3	-	-
30	Hukeyme bint Ümeyye 3. tabaka	Ümmü Seleme	Yahyâ b. Ebî Süfyân (Torunu)	-	-	1	2	-	-	3	-	-

31	İmraetü Ribî' b. Hırâş 3. tabaka	Huzeyfe'nin Kız Kardeşi	Ribî' b. Hırâş (Kocası)	-	-	1	-	2	-	3	-	-
32	Kamîr bint Amr 3. tabaka	Hız. Âişe	Muhammed b. Sîrîn Şa'bi İbn Şübrüme	-	-	2	-	1	-	3	-	-
33	Lü'lüe 4. tabaka	Ebû Sırme	Muhammed b. Yahyâ	-	-	1	1	-	1	3	-	-
34	Akîle el-Fezâriyye 5. tabaka	Sellâme bint el-Hür	Talha Ümmü Gurâb	-	-	-	1	-	-	1	-	-
35	Talha Ümmü Gurâb (Torun) 5. tabaka	Akîle el-Fezâriyye	Mervân (Torunu)	-	-	-	1	-	-	1	-	-
36	Âliye bint Sübey' 3. tabaka	Meymüne	Abdullâh b. Mâlik (Oğlu)	-	-	1	-	1	-	2	-	-
37	Habîbe bint Meysera 4. tabaka	Ümmü Kürz	Atâ' b. Ebî Rabâh (Mevlası)	-	-	1	-	1	-	2	-	-
38	Füseyle bint Vâsile el-Leysiyye 4. tabaka	Vâsile b. el-Eska' (Babası)	Seleme b. Bişr Abbâd b. Kesîr	-	-	1	1	-	-	2	-	-
39	Hukeyme bint Ümeyme 3. tabaka	Ümeyme b. Rukayka (Annesi)	İbn Cüreyc	-	-	1	-	1	-	2	-	-
40	Humeydâ bint Yâsir 4. tabaka	Yüseyra (Ninesi)	Hânî' b. Osmân (Oğlu)	-	-	1	-	-	1	2	-	-
41	Kerîme bint Hemmâm 3. tabaka	Hız. Âişe	Alî b. el-Mübârek Yahyâ b. Ebî Kesîr	-	-	1	-	1	-	2	-	-

42	Kerîme bint el-Mikdâd (Annesi) 3. tabaka	Dubâa' bint ez-Zübeyr (Annesi)	Abdullâh b. Vehb (Kocası) Kureybe bint Abdillâh (Kızı)									
43	Kureybe bint Abdillâh (Kızı) 4. tabaka	Kerîme bint el-Mikdâd	Mûsâ b. Ya'kûb (Yeğeni)	-	-	1	1	-	-	2	-	-
44	Meymûne bint el-Velîd 3. tabaka	Hiz. Âişe	Abdullâh b. Ebî Müleyke (Oğlu)	-	-	1	1	-	-	-	-	2
45	Safîyye bint 'Isme 3. tabaka	Hiz. Âişe	Mütî' b. Meymûn	-	-	1	-	1	-	-	-	2
46	Sâre bint Miksem 4. tabaka	Meymûne bint Kerdem	Abdullâh b. Yezîd (Yeğeni)	-	-	2	-	-	-	2	-	-
47	Sümeyye el-Basriyye 3. tabaka	Hiz. Âişe	Sâbit el-Bünânî	-	-	1	1	-	-	2	-	-
48	Udeyse bint Ühbân 3. tabaka	Ühbân b. Sayfî (Babası)	Abdullah b. Ubeyd	-	-	-	1	-	1	2	-	-
49	Ümmü Abdilmelik 2. tabaka	Ebû Mahzûra (Kocası)	Osmân es-Sâib	-	-	1	-	1	-	2	-	-
50	Ümmü Bekr 3. tabaka	Hiz. Âişe	Ebû Seleme b. Abdirrahmân	-	-	1	1	-	-	2	-	-
51	Ümmü Ebân es-Sam'a 3. tabaka	Hiz. Âişe	Ebân es-Sam'a (Oğlu)	-	-	-	-	2	-	2	-	-
52	Ümmü Külsûm el-Leysiyye 3. tabaka	Hiz. Âişe	Abdullâh b. Ubeyd	-	-	1	-	-	1	2	-	-

53	Ümmü Menbûz 3. tabaka	Hz. Meymûne	Menbûz b. Ebî Süleymân (Oğlu)	-	-	-	-	2	-	2	-	-
54	Ümmü Muhammed b. es-Sâib 3. tabaka	Hz. Âişe	Muhammed b. es-Sâib (Oğlu)	-	-	-	1	-	1	2	-	-
55	Amra 4. tabaka	Hz. Âişe	Mukâtil b. Hayyân (Yeğeni)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
56	Bünâne 3. tabaka	Hz. Âişe	İbn Cüreyc	-	-	1	-	-	-	1	-	-
57	Bünâne bint Yezîd 3. tabaka	Hz. Âişe	Âsım el-Ahvel	-	-	-	1	-	-	1	-	-
58	Büheyye 3. tabaka	Hz. Âişe	Ebû Ukeyl (Mevlasi)	-	-	1	-	-	-	-	-	1
59	Cemîle bint Abbâd 3. tabaka	Hz. Âişe	Avn b. Sâlih	-	-	-	-	1	-	1	-	-
60	Zeyneb bint Nasr 3. tabaka	Hz. Âişe	Avn b. Sâlih	-	-	-	-	1	-	1	-	-
61	Dubâa' bint el-Mikdâd 3. tabaka	Mikdâd el-Esved (Babasi)	el-Mühelleb b. Hucr	-	-	1	-	-	-	-	1	-
62	Esmâ' bint Âbis 6. tabaka	Âbis b. Rabîa (Babasi)	Hasen b. el-Hakem	-	-	-	1	-	-	-	-	1
63	Hafsa bint Ebî Kesîr 6. tabaka	Ebû Kesîr (Babasi)	Abdurrahmân b. İŝhâk	-	-	1	-	-	-	1	-	-

64	İbrâhîm b. Meysera'nın Teyzesi 3. tabaka	Bir Kadın	İbrâhîm b. Meysera (Yeğeni)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
65	Hesnâ' bint Muâviye 4. tabaka	Eslem b. Süleym (Amcası)	Avf el-A'râbî	-	-	1	-	-	-	1	-	-
66	Hind bint Şerîk 3. tabaka	Hiz. Âişe	Abdûlmelik el-Kaysî	-	-	-	-	1	-	1	-	-
67	Hüneyde bint Şerîk 3. tabaka	Hiz. Âişe	Abdûlmelik el-Kaysî	-	-	-	-	1	-	1	-	-
68	Kebşe bint Ebî Meryem 4. tabaka	Ümmü Seleme	Rayta bint Hurays	-	-	1	-	-	-	1	-	-
69	Rayta bint Hurays 6. tabaka	Kebşe bint Ebî Meryem	Sâbit b. Umâra	-	-	1	-	-	-	1	-	-
70	Keyyise bint Ebî Bekre 3. tabaka	Ebû Bekr es-Sekafîyye (Babası)	Bekkâr b. Abdilazîz (Yeğeni)	-	-	1	-	-	-	-	-	1
71	Kırsâfe ez-Züheylîyye 3. tabaka	Hiz. Âişe	Simâk b. Harb	-	-	-	-	1	-	-	-	1
72	Kelsem 3. tabaka	Hiz. Âişe	Eymen b. Nâbil	-	-	-	1	-	-	-	-	1
73	el-Muğîra bint Hessân 5. tabaka	Enes b. Mâlik	Haccâc b. Hessân (Kardeşi)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
74	Münye bint Ubeyd 4. tabaka	Ebû Berze (Dedesi)	Ümmü'l-Esved el-Huzâiyye	-	-	-	-	-	1	1	-	-

75	Rabâb 3. tabaka	Sehl b. Huneyf	Osmân b. Hakîm (Torunu)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
76	Rukayya 4. tabaka	Abdullâh b. Ömer	Ubeydullâh b. Ömer	-	-	-	-	1	-	1	-	-
77	Rumeyse 3. tabaka	Hiz. Âişe	Süleymân et-Temîmî	-	-	-	1	-	-	-	-	1
78	Rumeyse bint el-Hâris 4. tabaka	Hiz. Ümmü Seleme	Avf b. el- Hâris (Kardeşi)	-	-	-	-	1	-	1	-	-
79	Sâibe 3. tabaka	Hiz. Âişe	Nâfi'	-	-	-	1	-	-	1	-	-
80	Safiyye bint Cerîr 3. tabaka	Ümmü Hakîm el- Huzâî	Ümmü Hafis	-	-	-	1	-	-	1	-	-
81	Selmâ el- Bekriyye 3. tabaka	Hiz. Ümmü Seleme	Razîn el- Cühenî	-	-	-	-	-	1	1	-	-
82	Ubeyde bint Ubeyd 6. tabaka	Ubeyd b. Rifâa (Babası)	Yahyâ b. İshâk (Oğlu)	-	-	1	-	-	-	-	-	1
83	Ümeyne bint Enes b. Mâlik 3. tabaka	Enes b. Mâlik (Babası)		1	-	-	-	-	-	1	-	-
84	Ümmü Amr 4. tabaka	Abdullâh b. Zübeyr (Babası)	Muâze el- Adeviyye	1	-	-	-	-	-	1	-	-
85	Ümmü Avn 3. tabaka	Esmâ bint Umeys (Ninesi)	Ümmü İsâ	-	-	-	1	-	-	1	-	-
86	Ümmü İsâ el-Cezzâr 6. tabaka	Ümmü Avn	Abdullâh b. Ebî Bekr	-	-	-	1	-	-	1	-	-

87	Ümmü Cahder 3. tabaka	Hz. Âişe	Ümmü Yûnus (Gelini)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
88	Ümeyye bint Ebî's-Salt 3. tabaka	Leylâ (Ebû Zer'in Karısı)	Süleymân b. Süheym	-	-	1	-	-	-	1	-	-
89	Ümmü Dâvûd b. Sâlih	Hz. Âişe	Dâvûd b. Sâlih (Oğlu)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
90	Ümmü Humeyd 3. tabaka	Hz. Âişe	Abdülazîz b. Cüreyc	-	-	1	-	-	-	-	-	1
91	Ümmü Ebân 4. tabaka	Zâri' b. Âmir el-Abdî (Dedesi)	Matar b. Abdirrahmân	-	-	1	-	-	-	1	-	-
92	Ümmü Habîbe bint el-Ibrâd 3. tabaka	el-Ibrâd b. Sâriye (Babası)	Ebû Hâlid	-	-	-	-	-	1	1	-	-
93	Ümmü Harâm 4. tabaka	Ümmü Seleme	Muhammed b. Zeyd (Oğlu)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
94	Ümmü Harîr 4. tabaka	Talha b. Mâlik (Mevlası)	Muhammed b. Ebî Razîn (Oğlu)	-	-	-	-	-	1	-	-	1
95	Ümmü Hattâb b. Sâlih 4. tabaka	Selâme bint Ma'kıl	Hattâb b. Sâlih (Oğlu)	-	-	1	-	-	-	1	-	-
96	Ümmü Hişâm b. Ziyâd	Fâtıma bint el-Hüseyin	Hişâm b. Ziyâd (Oğlu)	-	-	-	1	-	-	-	-	1
97	Ümmü Bilâl bint Hilâl 2. tabaka	Ümmü Bilâl'in babası	Ümmü Muhammed b. Ebî Yahyâ	-	-	-	1	-	-	1	-	-

98	Ümmü Muhammed b. Ebî Yahyâ 5. tabaka	Ümmü Bilâl bint Hilâl	Muhammed b. Ebî Yahyâ (Oğlu)	-	-	-	1	-	-	1	-	-
99	Ümmü Muhammed b. Kays 3. tabaka	Ümmü Seleme	Muhammed b. Kays (Oğlu)	-	-	-	1	-	-	1	-	-
100	Ümmü Sâlim bint Mâlik 3. tabaka	Hız. Âişe	Ca'fer b. Berd (Mevlası)	-	-	-	1	-	-	1	-	-
101	Ümmü Şerâhîl 3. tabaka	Ümmü Atıyye	Câbir b. Subh	-	-	-	-	-	1	-	-	1
102	Ümmü Veled Abdurrahmân 3. tabaka	Ümmü Seleme	Muhammed b. İbrâhîm	-	-	-	-	-	1	1	-	-
103	Ümmü Veled İbrâhîm 3. tabaka	Ümmü Seleme	Muhammed b. İbrâhîm	-	-	1	-	-	-	1	-	-
104	Ümmü Zerra el-Medeniyye 3. tabaka	Hız. Âişe	Ebü'l-Yemân	-	-	1	-	-	-	-	-	1
105	Zeyneb bint Nubeyt	Enes b. Mâlik (Kocası)	Kesîr b. Zeyd	-	-	-	1	-	-	-	1	-
106	Zeyneb es-Sehmiyye 3. tabaka	Hız. Âişe	Amr b. Şuayb (Yeğeni)	-	-	-	1	-	-	1	-	-
107	Zeyd b. Sâbit'in kızı		Abdullâh b. Ebî Bekr (Yeğeni)	1								

Tablo 2: Rivayetler

(Soldan sağa) Rivayetin sıra sayısı (bu çalışmadaki sıralama esas alınmıştır), rivayetin başlangıcı, rivayetin sahâbî ve tâbî râvisi, müelliflere göre Kütüb-i Sitte’de yer alan sened sayısı ve rivayetin sıhhat derecesi.

درجۃ الحدیث Rivayetin Sıhhati	عدد سند الحدیث Rivayetin Sened Sayısı	الراوي من التابعین Tâbî Râvisi	الراوي من الصحابة Sahabî Râvisi	طرف الحدیث Rivayetin Başlangıcı	
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 İbn Mâce, 1 Nesâî, 7 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 3	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	استحيضت أم حبيبة بنت جحش وهي تحت عبد الرحمن بن عوف سبع سنين	1
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 3 Müslim, 2 Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 2 İbn Mâce, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	مَنْ أَهْدَى هَدْيًا حَزَمَ عَلَيْهِ مَا يَحْزَمُ عَلَى الْحَاجِّ	2
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Müslim, 1 Ebû Dâvûd, "1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَخَذْتُ النِّسَاءَ	3
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Ebû Dâvûd, 1 Tirmizi, 1 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفَ النِّسَاءَ مُتَلَفَعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ	4
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, "Talâk", 1	عمرة بنت عبد الرحمن	حَبِيبَةُ بِنْتُ سَهْلِ	وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى الصُّبْحِ فَوَجَدَ حَبِيبَةَ بِنْتُ سَهْلِ	5
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Müslim, 2 Ebû Dâvûd, 1 Tirmizî, 2	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُدْجَلَ عَلَى رَأْسِهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ	6
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	دَفَّتْ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الْأَضْحَى فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ	7
Sahih	Müslim, 1 Buhârî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	إِنْ الْمَيْتَ لِيَعَذِبَ بِبِكَاءِ الْحَيِّ	8

Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Buhârî, 1 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	يا رسول الله إن صفية بنت حبي قد حاضت	9
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 2 Ebû Dâvûd, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسِ بَيِّنٍ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ	10
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Nesâî1 Ebû Dâvûd1 Ebû Dâvûd1	عمرة بنت عبد الرحمن	ام هشام	أخذت ق والقرآن من في المجيد رسول الله ﷺ يوم الجمعة	11
Zayîf (Sahih ligayrihî)	Ebû Dâvûd, "Hac", 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	إِذَا رَمَى أَحَدُكُمْ جُمْرَةَ الْعَقَبَةِ	12
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 2 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	كان رسول الله ﷺ يصلي ركعتي الفجر	13
Sahih	Müslim, 1 Buhârî, 1 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	أن رسول الله ﷺ بعث رجلا على سرية	14
Sahih	Buhârî, 3 Müslim, 1 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	لَمَّا جَاءَ قَتْلُ رَبِّدِ بْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرِ وَعَبْدِ اللَّهِ	15
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ النَّبِيِّ - ﷺ - وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِيَةِ عَشْرٍ شَهْرًا	16
Hasen	Ebû Dâvûd, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	كَسُرَ عَظْمُ الْمَيْتِ كَكْسَرِهِ حَيًّا	17
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 4 Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ أَنْ يَعْتَكِفَ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ	18
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 2 Nesâî, 2	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتِ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ	19
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1 Müslim, 2 Nesâî, 2 İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	كَانَ فِيمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ	20

Sahih Zayıf (Sahih ligayrihi) Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Müslim, 3 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1 Nesâî, 22	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	تُقَطَّعُ الْيَدُ فِي رُبْعِ دِيَّارِ	21
Hasen Ma'mûlun bih	İbn Mâce, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	إِذَا زِنْتَ الْأُمَّةَ فَاجْلِدُوهَا	22
Sahih Ma'mûlun bih	İbn Mâce, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	لَمَّا نَزَلَ عُدْرِي قَامَ رَسُولُ اللَّهِ	23
Zayıf (Sahih ligayrihi)	Buhârî, 1 Müslim, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةٍ أَصَوَّتُهُمَا	24
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 3	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	إِنْ أَحْبَبَ أَهْلُكَ أَنْ أُصِيبَ لَهُمْ تَمَنَّاكَ صَبَّأً	25
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ قَالَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ	26
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	إِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ دَخَلَ فِي مَعْتَكِفِهِ	27
Sahih	Tirmizî, 1 Müslim, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	مَا زَالَ جَبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورِثُهُ	28
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجَّ	29
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 5 Buhârî, 1 Müslim, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	عَائِشَةُ تَقُولُ جَاءَتْنِي يَهُودِيَّةٌ تَسْأَلُنِي فَقَالَتْ : أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ	30
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Nesâî, 1 İbn Mâce, 1	عمرة بنت عبد الرحمن	عائشة	كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ وَهُوَ قَاعِدٌ	31
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 2 Ebû Dâvûd, 1 Tirmizî, 2	عائشة بنت طلحة	عائشة	قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ يَا عَائِشَةُ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ	32

	Nesâî, 5				
Sahih	Buhârî, 5 Nesâî, 1 İbn Mâce, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	تُرَى الْجِهَادِ أَفْضَلَ الْعَمَلِ أَفْلا نُجَاهِدُ	33
Sahih	Müslim, 2 Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	دعي رسول الله ﷺ إلى جنازة صبي من الأنصار	34
Sahih	Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	ما رأيت أحدا أشبه سمنا ودلا وهديا برسول الله	35
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	كنا نغتسل وعلينا الضماد ونحن مع رسول الله	36
Sahih	Müslim, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	اسرعن لحاقا بي اطولكن يدا	37
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	كنا نخرج مع النبي - ﷺ - إلى مكة	38
Zayıf İ'tibâr	İbn Mâce, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	أسرع الخير ثوابا البر وصلته الرحم	39
Sahih	Tirmizî, 1	عائشة بنت طلحة	عائشة	أراد النبي ﷺ أن ينحي مخاط أسامة	40
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 2 Nesâî, 2 Ebû Dâvûd, 2 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1 Müslim, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	سَأَلْتُ امْرَأَةً رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِخْدَانًا	41
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 4 Müslim, 1 Nesâî, 1 İbn Mâce, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَرَسْنَا فَأَكَلْنَاهُ	42
Sahih	Buhârî, 1 Müslim, 1 İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	كَانَتْ إِذَا أَتَيْتِ بِالْمَرْأَةِ قَدْ حَمَّتْ	43
Sahih	Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	أَفْطَرْنَا يَوْمًا فِي رَمَضَانَ فِي غَيْمٍ	44

Ma'mûlun bih	Buhârî, 1				
Sahih	Buhârî, 5 Müslim, 2	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	جِبْنَ خَسَفَتْ الشَّمْسُ	45
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 4 Ebû Dâvûd, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ	46
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 2 Müslim, 1 İbn Mâce, 1 Nesâî, 2	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	سَأَلَتْ امْرَأَةً النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي أَصَابَتْهَا الْحَصْبَةُ	47
Sahih	Buhârî, 2 Müslim, 2 Nesâî, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْفَقِي أَوْ انْضَحِي	48
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, "Âdâb", 2146	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	خَرَجَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ حِينَ هَاجَرَتْ وَهِيَ حَبْلَى	49
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, "Radâ", 5	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أُمُّ سَلْمَةَ	لَا يَحْرَمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءُ	50
Sahih	Ebû Dâvûd, 1 Buhârî, 1 Müslim, 1	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	إِنَّ لِي جَارَةَ تَعْنِي ضُرَّةَ	51
Sahih	Buhârî, 2	فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُؤَذَّرِ	أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ	صَنَعْتُ سَفْرَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ	52
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 7 Müslim, 7 Ebû Dâvûd, 3 İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1 Nesâî, 5	حَفْصَةُ بِنْتُ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ	53
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 2 Buhârî, 2 Ebû Dâvûd, 1	حَفْصَةُ بِنْتُ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	لَمَا نَزَلَتْ قَالَتْ هَذِهِ بِيَايَعُكَ الْآيَةُ	54
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	حَفْصَةُ بِنْتُ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	نَهَيْنَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يَعْزَمِ عَلَيْنَا	55
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 3 Müslim, 2	حَفْصَةُ بِنْتُ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	لَا يَجِلُّ لِامْرَأَةٍ تَوَمَّنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ	56

	Nesâî, 3 Ebû Dâvûd, 2 İbn Mâce, 1			الأخر أن تُجَدَّ فَوْقَ ثَلَاثٍ	
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 3 Müslim, 2 Nesâî, 2 Tirmizî, 2 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	كُنَّا نَمْنَعُ جَوَارِينَا أَنْ يَخْرُجْنَ يَوْمَ الْعِيدِ	57
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 3 Müslim, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	بُعِثَ إِلَى نُسَيْبَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ بِشَاةٍ	58
Sahih	İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1 Nesâî, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	الرباب أم الرائح	الصدقة على المسكين صدقة	59
Sahih	Tirmizî, 2 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	الرباب أم الرائح	إذا أظفر أحدكم فليظفر على تمر	60
Sahih Ma'mûlun bih	İbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	لم تكن قالت نرى الصفرة والكدرة شيئا	61
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1 Buhârî, 1 İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ	مَعَ الْعَلَامِ عَقِيْقَتُهُ فَأَهْرَيْفُوا عَنْهُ دَمًا	62
Sahih	Buhârî, 2 Müslim, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	أَنْسُ بْنُ مَالِكٍ	الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ	63
Sahih Mevkuf	Tirmizî, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	أَنْسُ بْنُ مَالِكٍ	كنت عند ابن زياد فحيء برأس الحسين	64
Sahih	Müslim, 1 İbn Mâce, 1	حَفْصَةَ بِنْتِ سَبْرِينَ	أُمُّ عَطِيَّةَ	غزوت مع رسول الله ﷺ سبع غزوات	65
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Müslim, 3 Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 2 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1 Nesâî, 1	معادة العدوية	عائشة	أَتَجْزِي إِخْدَانًا صَلَاتُهَا إِذَا طَهَّرَتْ	66

Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1	معادة العدوية	عائشة	أكان رسول الله ﷺ يصوم من كل شهر ثلاثة أيام	67
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 2 İbn Mâce, 1	معادة العدوية	عائشة	كم كان رسول الله ﷺ يصلي صلاة الضحى؟	68
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Nesâî, 2	معادة العدوية	عائشة	نهى رسول الله ﷺ عن الدباء والحنتم والنقير والمزفت	69
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Nesâî, 2	معادة العدوية	عائشة	كنت أعتسل أنا ورسول الله ﷺ من إناء بيني وبينه واحد	70
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	معادة العدوية	عائشة	سألت عائشة رضي الله عنها عن الحائض يصيب ثوبها الدم	71
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1 Tirmizî, 1	معادة العدوية	عائشة	مرن أزواجكن أن يستطيبوا بالماء	72
Sahih	Buhârî, 1 Müslim, 1 Ebû Dâvûd, 1	معادة العدوية	عائشة	أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا	73
Sahih Ma'mûlun bih	Buhârî, 1	معادة العدوية	عمر	من ليس الحرير في الدنيا	74
Zayîf	Müslim, 2 Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	لا يكون اللعانون شفعاء ولا شهداء يوم القيامة	75
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	إن العبد إذا لعن شيئاً سعدت اللعنة إلى السماء	76
Sahih	Tirmizî, 2 Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	ما شيء أثقل من ميزان المؤمن	77
Sahih (3) Zayîf (2) (Sahih ligayrihî) Ma'mûlun bih	Buhârî, 1 Müslim, 2 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ حَارٍّ	78
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1 İbn Mâce, 1	أم الدرداء	كَعْبُ بْنُ عَاصِمٍ	لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ	79

Sahih	Tirmizî, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	من رد عن عرض أخيه	80
Sahih	Tirmizî, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	من أعطي حظه من الرفق	81
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	ألا أخبركم بأفضل من درجة الصيام	82
Sahih Mevkuf	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	من قال إذا أصبح وإذا أمسى حسبي الله	83
Sahih Mevkuf	Buhârî, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	دَخَلَ عَلَيَّ أَبُو الدَّرْدَاءِ وَهُوَ مُغْضَبٌ	84
Zayıf	İbn Mâce, 1	أم الدرداء	أبو هريرة	إن الله يقول أنا مع عبدي إذا هو ذكرني	85
Zayıf	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	خمس من جاء بهن مع إيمان دخل الجنة	86
Zayıf	Tirmizî, 2 İbn Mâce, 2	أم الدرداء	أبو الدرداء	سجدت مع رسول الله ﷺ إحدى عشرة سجدة	87
Sahih	Müslim, 2	أم الدرداء	أبو الدرداء	ما من عبد مسلم يدعو لأخيه بظهر الغيب	88
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	كل ذنب عسى الله أن يغفره	89
Hasen	İbn Mâce, 2	أم الدرداء	أبو الدرداء	أوصاني خليلي أن لا تشرك بالله شيئاً	90
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	يشفع الشهيد في سبعين من أهل بيته	91
Zayıf	İbn Mâce, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	أن رسول الله ﷺ قال غزوة في البحر مثل عشر غزوات	92
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	إن الله أنزل الداء والدواء	93
Hasen	Tirmizî, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	يلقى على أهل النار الجوع	94
Zayıf	Tirmizî, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	وكان تحته كنز لهما قال ذهب وفضة	95
Sahih	İbn Mâce, 1	أم الدرداء	أبو الدرداء	من شأنه أن يغفر ذنباً	96

Sahih	Buhârî, 5 Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	هَيْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ	أُمُّ سَلْمَةَ	97 كَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا سَلَّمَ قَامَ النِّسَاءُ حِينَ يُقْضَى تَسْلِيمُهُ
Sahih	Buhârî, 6 Tirmizî, 1	هَيْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ	أُمُّ سَلْمَةَ	98 اسْتَنْقَطَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أَنْزَلَ مِنْ الْخَرَائِنِ
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 3 Nesâî, 3 İbn Mâce, 1	صفية بنت أبي عبيد	حفصة أو عائشة	99 لا يحل لامرأة تؤمن بالله
Sahih Ma'mûlun bih Mevkuf	Buhârî, 1	صفية بنت أبي عبيد	عمر	100 أَنَّ عَبْدًا مِنْ رَفِيقِ الْإِمَارَةِ وَقَعَ عَلَى وَليدَةٍ مِنَ الْخُمْسِ
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	صفية بنت أبي عبيد	عائشة	101 أن رسول الله ﷺ قد كان رخص للنساء في الخفين
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	صفية بنت أبي عبيد	أم سلمة	102 قالت لرسول الله ﷺ حين ذكر الإزار فالمرأة
Sahih Ma'mûlun bih Şahid	Ebû Dâvûd, 1	صفية بنت أبي عبيد	عائشة	103 كانت تستعير المتاع فتجده فأمر النبي ﷺ بها فقطعت يدها
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd, 1	أم الحسن	عائشة	104 كنا ننيز لرسول الله ﷺ في سقاء
Sahih	Müslim, 3	أم الحسن	أم سلمة	105 لعمار تقتلك الفئة الباغية
Sahih	Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1	أم الحسن	أم سلمة	106 أن النبي ﷺ كان يصلي بعد الوتر ركعتين
Zayıf	Tirmizî, 1	أم الحسن	أم سلمة	107 حدثتهم أن النبي ﷺ شبر لفاطمة شبرا من نطاقها
Sahih	Nesâî, 1	أم الحسن	عائشة	108 كان رسول الله ﷺ يتوضأ بالمد ويغتسل بالصاع
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	أم الحسن	أم سلمة	109 أم سلمة تصب الماء على بول الغلام

Sahih	İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1 Nesâî, 1	الرباب	سلمان بن عامر	الصدقة على المسكين صدقة	110
Sahih	Tirmizî, 2 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	الرباب	سلمان بن عامر	إذا أفرط أحدكم فليفطر على تمر	111
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1 Buhârî, 1	الرباب	سلمان بن عامر	مَعَ الْعُلَامِ عَقِيئُهُ	112
Zayıf	Nesâî, 1 İbn Mâce, 1	جسرة بنت دجاجة	أبو ذر	قام النبي ﷺ حتى إذا أصبح بأية	113
Zayıf	Nesâî, 1	جسرة بنت دجاجة	عائشة	إن عذاب القبر من البول	114
Zayıf	Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1	جسرة بنت دجاجة	عائشة	ما رأيت صانعة طعام مثل صافية	115
Zayıf	Nesâî, 1	جسرة بنت دجاجة	عائشة	يسأل عن النبيذ	116
Zayıf	İbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 1	جسرة بنت دجاجة	عائشة أم سلمة	وجهوا هذه البيوت عن المسجد	117
Mürsel	Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1	فاطمة بنت الحسين	فاطمة الكبرى	كان رسول الله ﷺ وقال رب اغفر لي ذنوبي	118
Zayıf	Ebû Dâvûd, 2	فاطمة بنت الحسين	حسين بن علي	للسائل حق وإن جاء على فرس	119
Mürsel	İbn Mâce, 1	فاطمة بنت الحسين	حسين بن علي	لما توفي القاسم ابن رسول الله	120
Mürsel	İbn Mâce, 1	فاطمة بنت الحسين	حسين بن علي	من أصيب بمصيبة فذكر مصيبته	121
Zayıf	İbn Mâce, 1	فاطمة بنت الحسين	الحسين بن علي	إلا لا يلومن امرؤ إلا نفسه	122
Zayıf	İbn Mâce, 1	فاطمة بنت الحسين	ابن عباس	لا تديموا النظر إلى المجذومين	123
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 3 Ebû Dâvûd, 1 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1	زينب بنت كعب	الفارعة بنت مالك	أن زوجها خرج في طلب أعلاج فقتلوه	124
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1	حفصة بنت عبد الرحمن	عائشة	أن رسول الله ﷺ أمرهم عن الغلام شأتان	125

Sahih	Müslim, 1	حفصة بنت عبد الرحمن	عائشة	كانت تغتسل هي والنبى ﷺ في إناء واحد يسع	126
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	حفصة بنت عبد الرحمن	أبو بكر	أردف أختك عائشة فأمرها من التتبع	127
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	حفصة بنت عبد الرحمن	عائشة	أمرنا رسول الله ﷺ من كل خمسين شاة	128
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1	حفصة بنت عبد الرحمن	أم سلمة	عن النبي ﷺ في قوله نساؤكم حرث لكم	129
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1	حميدة بنت عبيد	كيشة بنت كعب	أن أبا قتادة دخل عليها ثم ذكرت كلمة	130
Zayıf (Sahih ligayrihî)	Ebû Dâvûd, 1	حميدة بنت عبيد	عبيد بن رفاعة <u>أو</u> عبيدة بنت عبيد	تشمتم العاطس ثلاثا	131
Sahih	Buhârî, 1 Ebû Dâvûd, 1	عائشة بنت سعد	سعد بن أبي وقاص	تسكت بمكة شكوا شديدا	132
Sahih	Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd, 1	عائشة بنت سعد	سعد بن أبي وقاص	أنه دخل مع رسول الله ﷺ على امرأة وبين يديها نوى	133
Hasen	Ebû Dâvûd, 1	عائشة بنت سعد	سعد بن أبي وقاص	كان نبي الله ﷺ إذا أخذ طريق الفرع	134
Sahih	Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1 Tirmizî, 1	عمة عمارة بن عمير	عائشة	إن أطيب ما أكل الرجل من كسبه	135
Sahih	Nesâî, "1 Ebû Dâvûd, 1	عمة عمارة بن عمير	عائشة	إن أولادكم من أطيب كسبكم	136
Sahih (Sahih ligayrihî) Hasen (Sahih ligayrihî) Mürsel (Sahih ligayrihî)	Tirmizî, 2 İbn Mâce, 1 Nesâî, 1	ليلي	أم عمارة بنت كعب	أن النبي ﷺ دخل عليها فقدمت إليه طعاما	137

Hasen	Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 1	مرجانة	عائشة	كنت أحب أن أدخل البيت	138
Sahih	Nesâî, "Cenâiz", 103	مرجانة	عائشة	قام رسول الله ذات ليلة ﷺ فلبس ثيابه	139
Sahih Ma'mûlun bih	İbn Mâce, 2 Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd, 1	مسيكة	عائشة	ألا نبني لك بمنى بيتا ؟	140
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 2	مسة الأزدية	أم سلمة	كانت النفساء تجلس على عهد رسول الله	141
Sahih Ma'mûlun bih	Müslim, 1 Nesâî, 1	أم كلثوم بنت أبي بكر	عائشة	أعتم النبي ﷺ ذات ليلة حتى ذهب عامة الليل	142
Sahih	İbn Mâce, 1	أم كلثوم بنت أبي بكر	عائشة	أن رسول الله ﷺ علمها هذا الدعاء	143
Sahih	Müslim, 1	أم كلثوم بنت أبي بكر	عائشة	إن رجلا سأل رسول الله ﷺ عن الرجل	144
Zayıf (Sahîhi liğayrihi)	Ebû Dâvûd, 1	أم محمد أمية	عائشة	أن النبي ﷺ كان لا يرقد من ليل	145
Zayıf	İbn Mâce, 1	أم محمد أمية	عائشة	لما قدم رسول الله ﷺ المدينة وهو عروس	146
Zayıf (Sahîhi liğayrihi)	Ebû Dâvûd, 1	أم محمد أمية	عائشة	دخل على رسول الله ﷺ - و عندنا زينب	147
Zayıf	Tirmizî, 1	أم محمد أمية	عائشة	سألت عائشة عن قول الله تعالى إن تبدوا	148
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	ام مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ	عائشة	أَمَرَ أَنْ يُسْتَمْتَعَ بِجُلُودِ الْمَيْتَةِ	149
Sahih	İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1 İbn Mâce, 1	أم عاصم	نبيشة	من أكل في قصة فلحسها	150
Sahih	İbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 1	أم موسى	علي بن أبي طالب	الصلاة وماملكت أيمانكم	151

Zayıf	İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1	أم مساور	أم سلمة	أيما امرأة ماتت و زوجها عنها راض	152
Zayıf	Tirmizî, 1	أم مساور	أم سلمة	لا يحب عليا مناقق	153
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	صفية ودحيبة	قبيلة بنت مخرمة	قدمنا على رسول الله قالت تقدم صاحبي	154
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	صفية ودحيبة	قبيلة بنت مخرمة	أنها رأت النبي - ﷺ - وهو قاعد القرفصاء	155
Sahih	Tirmizî, "Edeb", 50	صفية ودحيبة	قبيلة بنت مخرمة	قدمنا على رسول الله ﷺ فذكرت الحديث	156
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1 İbn Mâce, 1	حكيمة	أم سلمة	من أهل بحجة أو عمرة من المسجد الأقصى	157
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 2	امراة ربعي بن حراش	فاطمة بنت اليمان	معشر النساء يا أما لكن في الفضة	158
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	قمير بنت عمرو	عائشة	المستحاضة تترك الصلاة أيام أقرانها	159
Sahih Ma'mûlun bih Mevkuf	Ebû Dâvûd, 1	قمير بنت عمرو		المستحاضة تغتسل تعني مرة واحدة	160
Maktû Sahih	Nesâî, 1	قمير بنت عمرو		والله ، إن كنت لأجلس خلفه	161
Sahih	Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1 Tirmizî, 1	لولوة	أبي صرمة	من ضارَ ضارَ الله به	162
Sahih	Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	طلحة أم غراب عقيلة	سلامة بنت الحر	إن من أشرط الساعة أن يتدافع أهل المسجد	163
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 1	العالية بنت سبيع	ميمونة	كان لي غنم بأحد فوقع فيها الموت	164
Sahih Zayıf (Sahîhi liğayrihi)	Ebû Dâvûd, 1 İbn Mâce, 1	فسيلة بنت وائلة	وائلة بن الأسقع	ما العصبية؟	165
Sahih	Ebû Dâvûd, 1 Nesâî, 1	حبيبة بنت ميسرة	أم كرز	عن الغلام شاتان	166

Sahih	Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1	حكيمه بنت أميمة	أميمة بنت رفيقة	كان للنبي ﷺ قدح من عيدان يبول فيه	167
Sahih	Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd, 1	حميضة بنت ياسر	يسيرة	عليكن بالتسبيح والتهليل والتقديس	168
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1	كريمة بنت همام	عائشة	نهيتن عن الدباء نهيتن عن الحنتم	169
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	كريمة بنت همام	عائشة	فسألتها عن خضاب الحناء	170
Sahih	Ïbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 1	قريبة بنت عبد الله و كريمة بنت المقداد	ضباعة بنت الزبير	أنه خرج ذات يوم إلى البقيع وهو المقبرة لحاجته	171
Zayıf	Ebû Dâvûd, 1 Ïbn Mâce, 1	ميمونة بنت الوليد	عائشة	بال رسول الله ﷺ فقام عمر خلفه بكوز	172
Zayıf	Nesâî, 1 Ebû Dâvûd, 1	صفية بنت عصمة	عائشة	أن امرأة مدت يدها إلى النبي ﷺ بكتاب	173
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	سارة بنت مقسم	ميمونة بنت كردم	خرجت مع أبي في حجة رسول الله	174
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	سارة بنت مقسم	ميمونة بنت كردم	خرجت مع أبي في حجة رسول الله	175
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	سمية	عائشة	اعتل بعير لصفية بنت حبي	176
Sahih	Ïbn Mâce, 1	سمية	عائشة	أن رسول الله ﷺ وجد على صفية بنت حبي في شيء	177
Sahih	Tirmizî, 1 Ïbn Mâce, 1	عديسة بنت أهبان	أهبان	لما جاء علي بن أبي طالب ههنا	178
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1	أم عبد الملك	أبو محنورة	لما خرج رسول الله ﷺ من حنين	179
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم عبد الملك	أبو محنورة	وفيه الصلاة خير من النوم	180
Sahih Ma'mûlun bih	Ïbn Mâce, 1 Ebû Dâvûd, 1	أم بكر	عائشة	في المرأة ترى ما يريها بعد الطهر	181
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1	أم أبان بن صمعة	عائشة	كان رسول الله ﷺ ينهى عن كل مسكر	182

Sahih	Nesâî, 1	أم أبان بن صمعة	عائشة	نهى رسول الله ﷺ عن الواثمة	183
Sahih	Tirmizî, 1 Ebû Dâvûd1	أم كلثوم	عائشة	إذا أكل أحدكم طعاما فليقل بسم الله	184
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 2	أم منبوذ	ميمونة	كان رسول الله ﷺ يضع رأسه في حجر إحدانا فيتلو القرآن	185
Sahih	Tirmizî, 1 Ïbn Mâce, 1	أم محمد ابن السائب	عائشة	إذا أخذ أهله الوعك أمر بالحساء	186
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	عمرة عمه مقاتل بن حيان	عائشة	أنها كانت تنبذ للنبي	187
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	بنانة	عائشة	بينما هي عندها إذ دخل عليها بجارية	188
Sahih Ma'mûlun bih	Ïbn Mâce, 1	بنانة بنت يزيد	عائشة	كنا ننبذ لرسول الله ﷺ في سقاء	189
Zayıf Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	بهية	عائشة	امرأة فسد حيضها	190
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1	زينب بنت نصر وجميلة بنت عباد	عائشة	ينهى عن شراب صنع في دباء	191
Hasen	Ebû Dâvûd, 1	ضباعة بنت المقداد	المقداد بن الأسود	ما رأيت رسول الله ﷺ يصلي إلى عود	192
Zayıf	Ïbn Mâce, 1	أسماء بنت عابس	علي	إن السقط ليراعم ربه	193
Zayıf (Sahih ligayrihi)	Tirmizî, 1	حفصة بنت أبي كثير	أم سلمة	علمني رسول الله ﷺ قال قولي اللهم	194
Zayıf (Sahih ligayrihi)	Ebû Dâvûd, 1	خالت إبراهيم بن ميسرة	امرأة	بينا أبي في غزاة في الجاهلية إذ رمضوا	195
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	حسنا بنت معاوية	عمها اسلم بن سليم	من في الجنة قال النبي في الجنة	196
Sahih Ma'mûlun bih	Nesâî, 1	هُنَيْدَةَ بِنْتُ شَرِيكَ أو هنيذة بنت شريك	عائشة	أثبدي عشيبة وأشربيه	197
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	ربيعة و كيشة بنت أبي مریم	أم سلمة	ما كان النبي ﷺ ينهى عنه	198

Zayıf	Ebû Dâvûd, 1	كيسة بنت أبي بكرة	أبو بكر التقفي	كان ينهى أهله عن الحجامة يوم الثلاثاء	199
Mevkuf Zayıf (Sahih ligayrihi)	Nesâî, 1	قرصافة	عائشة	اشربوا في الظروف ولا تُسكروا	200
Zayıf (Sahih ligayrihi)	İbn Mâce, 1	كلثم	عائشة	عليكم بالغيض النافع التلبينة	201
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	المغيرة	أنس بن مالك	احلقوا هذين أو قصوهما	202
Sahih	Tirmizî, 1	منية بنت عبيد	أبو بزرة	من عزى ثكلى كسي بردا في الجنة	203
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	الرباب	سهل بن حنيف	مررنا بسيل فدخلت فاغتسلت فيه	204
Mevkuf Sahih	Nesâî, 1	رقية بنت عمرو	ابن عمر	فكان ينقع له الزبيب فيشربه من الغد	205
Zayıf (Sahih ligayrihi)	İbn Mâce, 1	رميثة	عائشة	نهى رسول الله ﷺ أن يبنذ في الجر	206
Sahih	Nesâî, 1	رميثة بنت الحارث	عائشة	: أن نساء النبي ﷺ كلمنها أن تكلم النبي	207
Sahih	İbn Mâce, 1	سائبة	عائشة	فأرت في بيتها رمحا موضوعا	208
Sahih	İbn Mâce, 1	صفية بنت جرير	أم حكيم بنت وداع	دعاء الوالد يفضي إلى الحجاب	209
Sahih	Tirmizî, 1	سلمى	أم سلمة	دخلت على أم سلمة وهي تنكي	210
Sahih	Buhârî, 1	امينة		دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَأَتَتْهُ بِثَمَرٍ	211
Sahih	Buhârî, "Libâs", 25	أم عمرو بنت عبد الله	عبد الله بن الزبير	من لبس الحرير في الدنيا	212
Sahih	İbn Mâce, 1	أم عيسى الجزار <u>عن</u> أم عون	أسماء بنت عميس	لما أصيب جعفر رجع رسول الله	213
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	أم جدر	عائشة	عن دم الحيض يصيب الثوب	214

Zayıf	Ebû Dâvûd, 1	أمية بنت أبي الصلت	امراة من بني غفار	قد سماها لي أردفني قالت رسول الله	215
Zayıf (Sahih ligayrihi)	Ebû Dâvûd, 1	أم داود بن صالح	عائشة	فوجدتها تصلي فأشارت إلي أن ضعيفا	216
Zayıf	Ebû Dâvûd, 1	أم حميد	عائشة	قال لي رسول الله - ﷺ - هل رأي	217
Sahih	Ebû Dâvûd, 1	أم أبان بنت الوازع	زارع	لما قدمنا المدينة فجعلنا نتبادر من رواحلا	218
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1	أم حبيبة بنت العرباض	العرباض بن سارية	أن رسول الله ﷺ نهى يوم خيبر	218
Mevkuf Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	ام حرام	أم سلمة	ماذا تصلي فيه المرأة من الثياب ؟	220
Zayıf	Tirmizî, 1	ام حرير	أم جرير	كانت أم جرير إذا مات أحد من العرب	221
Hasen (Sahih ligayrihi)	Ebû Dâvûd, 1	ام خطاب بن صالح	سلامة بنت معقل	قدم بي عمي في الجاهلية فباعني من الحباب	222
Mürsel	İbn Mâce, 1	أم هشام بن زياد	علي	من أصيب بمصيبة فذكر مصيبته	223
Sahih	İbn Mâce, 1	ام محمد <u>بن</u> أم بلال هلال بنت	ابو أم بلال هلال بنت	يُجُوزُ الْجَذْعُ مِنَ الضَّأْنِ أَضْحِيَّةً	224
Sahih	İbn Mâce, 1	ام محمد بن قيس	أم سلمة	كان النبي ﷺ يصلي في حجرة أم سلمة	225
Sahih	İbn Mâce, 1	أم سالم الراسبية	عائشة	كان رسول الله إذا أتى بلبن	226
Zayıf	Tirmizî, 1	أم شراحيل	أم عطية	بعث النبي ﷺ جيشا فيهم علي	227
Sahih Ma'mûlun bih	Tirmizî, 1	أم ولد لعبد الرحمن بن عوف	أم سلمة	إني امرأة أطيل ذيلي	228
Sahih Ma'mûlun bih	Ebû Dâvûd, 1	أم ولد	أم سلمة	إني امرأة أطيل ذيلي	229
Zayıf	Ebû Dâvûd, 1	أم ذرة	عائشة	كنت إذا حضت نزلت عن المثال	230

Hasen	İbn Mâce, 1	زينب بنت نبيط	أنس بن مالك	أن رسول الله ﷺ أعلم قبر عثمان	231
Sahih Ma'mûlun bih	İbn Mâce, 1	زينب السهمية	عائشة	أن رسول الله ﷺ كان يتوضأ	232
Muallak	Buhârî, "Hayız", 19	ابنة زيد بن ثابت		أن نساء كن يدعون بالمصاييح	233

EKLER

Ek 1: Râvi İndeksi

- A`meş: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 12/89; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/227; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 414.
- Abbâd b. Abbâd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/304.
- Abbâd b. Kesîr eş-Şâmî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 13/123; a.mlf., *Târîhu 'l-İslâm*, 4/93; a.mlf., *Dîvânu 'duâfa ve 'l-metrûkîn*, 1/207.
- Abd b. Humeyd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 18/525; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/235.
- Abd bin Humeyd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/227.
- Abde b. Abdîrrahîm: Zehebî, *Mîzânü 'l-i 'tidâl*, 2/685; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 18/541.
- Abde b. Süleymân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/511.
- Abdullâh: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/416.
- Abdullah b. Abdilvehhâb: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 15/248.
- Abdullâh b. Abdîrrahmân: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 15/231.
- Abdullâh b. Abdîrrahmân b. Yühannis: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/527; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 31/359; İbn Hacer, *Takrîb*, 253.
- Abdullâh b. Abdîrrahmân ed-Dârimî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 23/216.
- Abdullâh b. Abdîrrahmân et-Tâifî: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/375.
- Abdullâh b. Amr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/632.
- Abdullâh b. Amr b. Ebî el-Haccâc Ebû Ma`mer: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/632.
- Abdullâh b. Bekr es-Sehmî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/476.
- Abdullâh b. Cerrâh el-Guhustânî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 14/362.
- Abdullâh b. Dâvûd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/348.
- Abdullâh b. Ebî Bekr: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/98; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/379; İbn Hacer, *Takrîb*, 495.
- Abdullâh b. Ebî Bekr'in Babası: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/495; a.mlf., *Takrîb*, 551.
- Abdullâh b. Ebî Müleyke: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/89.
- Abdullâh b. Ebî Zekerîyya: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 14/521.
- Abdullâh b. el-Hasan: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/320.
- Abdullâh b. es-Sabbâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/240.
- Abdullâh b. Hassân el-Anberî: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 5/73; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve 't-ta 'dil*, 5/40; İbn Hibbân, *es-Sîkât*, 8/337; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 14/414.

Abdullâh b. İmrân: Sindî, *Hâşiyeyü's-Sindî alâ İbn Mâce*, 2/225.

Abdullâh b. Mâlik b. Huzâfe: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 5/203; Mizzî *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/506; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/414.

Abdullâh b. Mesleme: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 19/239.

Abdullâh b. Muhammed: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/647.

Abdullâh b. Muhammed en-Nüfeylî: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/647.

Abdullâh b. Mübârek (Abdullâh): Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/395.

Abdullâh b. Nümejr: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/ 252.

Abdullâh b. Osmân b. Haysem: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/280.

Abdullâh b. Saîd b. Ebî Hind: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/37.

Abdullâh b. Sâlih: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/406.

Abdullah b. Ubeyd: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/262.

Abdullâh b. Ubeyd b. Umejr: Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 15/261; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/158.

Abdullâh b. Vehb (İbn Vehb): İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/453; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 16/283.

Abdullâh b. Yezîd b. Miksem es-Sekafî: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 16/304; İbn Hacer, *Takrîb*, 271.

Abdullâh b. Yûsuf: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 4/330-331; İbn Hacer, *Takrîb*, 559.

Abdurrahmân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/209.

Abdurrahmân (İbnu'l-Kâsım, Abdurrahmân b. el-Kâsım): Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17/125.

Abdurrahmân b. el-Mübârek: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 17/384.

Abdurrahmân b. İbrâhîm: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/516.

Abdurrahmân b. İshâk: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 16/517-518.

Abdurrahmân b. Mehdî: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/209.

Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/8; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/176.

Abdussamed b. Abdilvâris: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/547.

Abdussamed b. Abdilvâris'in babası: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/314.

Abdüla'lâ: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/251.

Abdüla'lâ b. Abdila'lâ: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/251.

Abdüla'lâ b. Hammâd: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 25/194; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/29.

Abdülazîz: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/593.

Abdülazîz b. Muhammed: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/593.

Abdülmelik el-Kaysî el-Basrî: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/436; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/629; a. mlf., *Takrîb*, 307.

Abdülvâhid b. Ziyâd: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/88; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 5/7; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/278; İbn Hacer, *Takrîb*, 630.

Abdülvâris: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/314.

Abdülvâris b. Abdissamed b. Abdülvâris: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/485.

Abdülvâris b. Abdissamed'in babası: Ebû Hâtîm er-Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3/155; İbn Hacer, *Takrîb*, 269.

Abdülvâris b. Saîd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/314.

Abdülvehhâb: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/503; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/22; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/291; a.mlf., *Takrîb*, 4261.

Abdürrahîm b. Süleymân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/372.

Abdürrezzâk: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/168-170; a.mlf., *Takrîb*, 607.

Abdürrezzâk b. Müslim ed-Dımeşkî: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/48.

Abdüssamed b. Abdülvâris: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/547.

Abdüsselâm b. Harb: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/345.

Âbis b. Rabîa: İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/122; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 13/472; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/179.

Âdem: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/336.

Affân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/243.

Affân b. Müslim es-Saffâr Ebû Osmân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/243.

Ahmed: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 23/153.

Ahmed b. Abdîmelik b. Vâkîd: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 10/663.

Ahmed b. Abdîrahmân b. Vehb: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/34.

Ahmed b. el-Hasan: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/156; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 1/290; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/20.

Ahmed b. Hafs: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 12/384.

Ahmed b. Hâlid: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/573.

Ahmed b. Harb: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/245.

Ahmed b. İbrâhîm: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/125.

Ahmed b. Muhammed b. Hanbel: Hatîb, *Târîhu Bagdâd*, 10/375-376; İbn Ebû Hâtîm, *Cerh ve't-Ta'dil*, 5/7; Zehebî, *Tezkîretü'l-huffâz*, 2/665-666; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 14/285-292; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/300; a.mlf., *Takrîb*, 238.

Ahmed b. Müni': Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/272; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/483.

Ahmed b. Ömer b. Hafs el-Vekîf': Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/37.

Ahmed b. Sâlih: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/28.

Ahmed b. Sinân el-Kattân el-Vâsîfî: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 1/323; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/245.

- Ahmed b. Süleymân: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 1/321; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/475.
- Ahmed b. Yûnus: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/457.
- Alî b. Abdî'la'lâ: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 6/286; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 21/45.
- Alî b. Abdillâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/41.
- Alî b. Ayyâş: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/338; İbn Hacer, *Takrîb*, 343.
- Alî b. Ebî el-Hasîb: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 20/424.
- Alî b. el-Mübârek: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/213; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 21/414; İbn Hacer, *Takrîb*, 343.
- Alî b. Hâşim: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/343.
- Alî b. Hucr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/613; İbn Hacer, *Takrîb*, 338.
- Alî b. Muhammed: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/460.
- Alî b. Müshir: Iclî, *Ma 'rifetü 's-sikât*, 2/158; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/301.
- Alî b. Zeyd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/207.
- Alkâme b. Ebî Alkâme: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 7/42; 5/426; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/96.
- Ammâr b. Ebî Ferve: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/408.
- Amr b. Alî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/64.
- Amr b. Dînâr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/307.
- Amr b. el-Hâris: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/424.
- Amr b. Mansûr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 13/388.
- Amr b. Mürra: Mizzî, *Tehzîbü 'l-Kemâl*, 12/237; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 363.
- Amr b. Süveyd: Mizzî *Tehzîbü 'l-kemâl*, 21/383.
- Amr b. Şuayb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/166; İbn Hacer, *Takrîb*, 360.
- Amr b. Zürrâre: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/415. İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 5/32.
- Amr en-Nâkîd: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 6/375; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 12/213; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 5/86; a.mlf., *Takrîb*, 5106.
- Anbese: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/330.
- Âsım: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/11.
- Âsım b. Racâ' b. Hayve: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 13/483.
- Âsım b. Yûsuf: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 13/550.
- Âsım el-Ahvel: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/11.
- Assâm: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/569.
- 'Atâ: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 20/122.
- Atâ' b. Ebî Rabâh: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/99; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/86.

Avf b. el-Hâris: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 7/57; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/275; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 22/442; İbn Hacer, *Takrîb*, 370.

Avn b. Sâlih el-Bârikî: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/282; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 22/453; İbn Hacer, *Takrîb*, 370

B

Bakiyye: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/522.

Bekr b. Halef: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/208.

Bişr b. el-Hakem el-Abdî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/116; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/345.

Bişr b. Muhammed: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/231.

Bişr b. el-Mufaddal: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/213; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/37.

Bişr b. es-Serî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/346.

Büdeyl b. Meysera el-Ukaylî: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/178; Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 2/132; Mizzî, *Tehzîbü 'l-Kemâl*, 4/32.

C

Ca'fer b. Bürd er-Râsibî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/11; İbn Hacer, *Takrîb*, 79.

Ca'fer b. Müsâfir: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 5/437; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 24/488; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/487.

Câbir b. Abdillâh:

Câbir b. Subh: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/442; İbn Hacer, *Takrîb*, 75.

Ca'fer b. Rabîa: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/31; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/149.

Cebr b. Habîb: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 2/243; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/493.

Cerîr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/8.

Cerîr b. Hâzim: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/100.

Cübâra b. el-Müğallis: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 11/151.

D

Dâvûd b. Abdirrahmân: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 5/498; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 8/415.

Dâvud b. Ruşeyd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/134.

Dâvud b. Sâlih b. Dînâr et-Temmâr: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 3/234; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-ta'dil*, 3/415-416.

E

Ebân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/432.

Eban b. Sam'a: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 1/452; İbn Adî, *Kâmil*, 2/73; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/13; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/61; a. mlf., *Mizânü 'l-i'tidâl*, 1/81.

- Ebû Alâ el-Hanefî Ubeydullâh bin Abdilmecîd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/488.
- Ebû Alî er-Rûzbârî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 17/219.
- Ebû Âsım: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/480; *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 2/325; İbn Hacer, *Takrîb*, 221.
- Ebû Avâne: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/218; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4, 308.
- Ebû Bekr b. Alî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 1/410; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 13/527.
- Ebû Bekr b. Dâse: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 15/538-539.
- Ebû Bekr b. Ebî Şeybe: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/265-266; İbn Hacer, *Takrîb*, 540.
- Ebû Bekr b. İshâk: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 24/398; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/593.
- Ebû Bekr b. Muhammed: İbn Hacer *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/495; a.mlf., *Takrîb*, 551.
- Ebû Bekr b. Nâfi': Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 33/146.
- Ebû Bekr en-Nehşelî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/333.
- Ebû Bekra Bekkâr b. Abdilazîz: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/202; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 1/341; İbn Adî, *Kâmil*, 2/217.
- Ebû Dâvûd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 13/147.
- Ebû Gassân: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 34/176; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 10/431
- Ebû Hâlid el-Ahmer: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/20.
- Ebû Hayseme: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 3/429; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 9/402-406; İbn Ebû Hâtım, *Cerh ve 't-ta 'dîl*, 3/591; İbn Hacer, *Takrîb*, 158.
- Ebû Hâzim: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/97.
- Ebû Hassân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 13/263; İbn Hâcer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/57.
- Ebû İmrân el-Ensârî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 34/136.
- Ebû Kâmil: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/395.
- Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/395.
- Ebû Kılâbe: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 4/529.
- Ebû Kureyb: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/247; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/394.
- Ebû Küreyb: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/247; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/394.
- Ebû Ma'mer: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/632.
- Ebû Mervân el-Osmânî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/441.
- Ebû Muâviye: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/75.
- Ebû Nuaym: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/156.
- Ebû Saîd el-Eşec: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 15/29; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/183.
- Ebû Sehl: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/353; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 24/213-214.
- Ebû Seleme: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 4/287; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/532; a. mlf., *Takrîb*, 568.

- Ebü Şihâb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/226.
- Ebü Ubeyde el-Velîd b. Kâmil: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 31/70; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 4/344; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/322.
- Ebü Ukeyl: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 31/511-514.
- Ebü Ümeyr (el-Hâris b. Ümeyr): Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/270.
- Ebü Üsâme: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/285.
- Ebü Ya'kûb et-Tev'eme: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 34/414; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 2/525; İbn Hacer, *Takrîb*, 271.
- Ebü'l-Hattâb el-Hacerî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 8/300; İbn Hacer, *Takrîb*, 1140.
- Ebü'n-Nu'mân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/266.
- Ebü'n-Nadr: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/290-291.
- Ebü'z-Zübeyr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/381.
- Ebü'r-Rabî' ez-Zehrânî: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/593.
- Ebü'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmân: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/624.
- Ebü't-Tâhir: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/38-39.
- Ebü'l-Ahves: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/417; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 3/344; İbn Hacer, *Takrîb*, 425.
- Ebü'l-Cerrâh: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 33/186; İbn Kesîr ed-Dimeskî, *Tekmilü fi 'l-Cerh ve 't-Ta 'dil*, 3/117; İbn Hacer, *Takrîb*, 554.
- Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/230; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/342.
- Ebü'l-Yemân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/320.
- Ebü'l-Yemân el-Muallâ b. Râşid: İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-Ta 'dil*, 8/333; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/285.
- Ebü'z-Zinâd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/446; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 14/480.
- Ebü'l-Velîd. Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/341-344.
- el- Muğîre b. Hakîm: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 6/17; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/357.
- el-Abbâs b. Ca'fer: İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-ta 'dil*, 6/215; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 12/621; İbn Hacer, *Takrîb*, 235.
- el-Abbâs b. Muhammed: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/524.
- el-Alâ' b. el-Müseyyeb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/340.
- el-Cuayd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/561.
- el-Ensârî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/482.
- el-Evzâî: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/537-538.
- el-Fadl b. Dükeyn: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 7/118; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/304; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 5/250; a.mlf., *Takrîb*, 5401.
- el-Fadl b. Mûsâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/108.

el-Firyâbî: Kelâbâzî, *Ricâlû Sahîhi 'l-Buhârî*, 2/685; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 97-98; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/17; ez-Ziriklî, *el-A 'lâm*, 7/147.

el-Füraya' bint Mâlik: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/266.

el-Hakem: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/209.

el-Hakem b. Mûsâ Ebû Sâlih: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/5.

el-Hâris b. Miskîn: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/55.

el-Hasan b. Alî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/471.

el-Hasan b. Amr: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/410.

el-Hasan b. el-Hakem en-Nehâf: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 2/291; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 6/129.

el-Hasan b. el-Hasan: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 6/84; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/387.

el-Hasan b. Muhammed: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 6/312.

el-Hasan b. Mûsâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/559.

el-Hasan b. Yahyâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/356.

el-Hasan el-Basrî: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/114; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 4/565; el-Esbahânî, *Siyeru's-selefi 's-sâlihîn*, 342.

el-Heysen b. Humeyd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 15/367.

el-Humeydî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/616.

el-Hüseyn: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/418.

el-Hüseyn b. el-Cüneyd ed-Dâmğânî: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/420.

el-Hüseyn b. el-Hasan el-Mervezî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/191.

el-Hüseyn b. Hureys: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/400.

el-Ka'nebî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 19/239.

el-Kâsım b. Ebi Bezze: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 23/339.

el-Mehdî b. Abdırrahmân b. Uyeyne b. Hâtr: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/166.

el-Mekkî b. İbrâhîm: Buhârî, *Târîhu 'l-Kebîr*, 8/71; İbn Ebû Hâtim, *Cerh ve 't-ta 'dil*, 8/441; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/551; a. mlf., *Tezkiretü 'l-huffâz*, 1/365.

el-Minhâl b. Amr: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/572; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/184.

el-Muallâ b. Esed: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/306; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/284; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/626; a. mlf., *el-Kâşif*, 3/271.

el-Muğîre: İclî, *Ma 'rifetü 's-sikât*, 2/293; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve 't-ta 'dil*, 8/229; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/466; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/394-397; İbn Hacer, *Takrîb*, 475/ 6840.

el-Mühelleb b. Hucr el-Behrânî: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/511; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/7; İbn Hacer, *Takrîb*, 480.

el-Velîd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/211.

el-Velîd b. Ebî Hişâm: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 31/106.

el-Velîd b. Müslim: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/218.

el-Velîd b. Rabâh: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 9/49.

el-Velîd b. Şücâ': Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/20.

el-Vezîr b. Subeyh: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 30/430.

Enes b. İyâd: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 33/433; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/87.

en-Nadr b. Şümeyl: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/343.

er-Rabâb: İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, 10/447; *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 35/171.

er-Rabî': İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/593.

er-Rabî' b. Süleymân b. Dâvûd: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/593.

Esbeğ b. el-Ferec: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/656; *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 3/306.

es-Sevrî: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 13/263; İbn Hâcer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/57.

Esved b. Âmir: Buhârî, *et-Târihu'l-kebîr*, 1/448; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2/294; *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 3/226-227; İbn Hacer, *Takrîb*, 50.

Eymen b. Nâbil: Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 6/309.

Eyyûb (es-Sahtiyânî): Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, 1/381; *Mizzî, Tehzîbü'l-Kemal*, 1/315; İbn Hacer, *Takrîb*, 158; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/375.

Eyyûb b. Muhammed el-Vezzân: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 3/491.

Eyyûb Ebî el-Alâi: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 3/493; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/143.

Eyyûb es-Sahtiyânî: Buhârî, *Târihu'l-Kebîr*, 1/381; *Mizzî, Tehzîbü'l-kemal*, 1/315; İbn Hacer, *Takrîb*, 158; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/375

F

Fudayl b. Amr: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/399.

G

Gabîsa: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/115.

Gabîsa b. el-Leys el-Küfî: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 23/491.

Gunder: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/102.

H

Habâbe bint Aclân: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 35/147; İbn Hacer, *Takrîb*, 663.

Habâbe bint Aclân'ın Annesi: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 35/347; İbn Hacer, *Takrîb*, 673.

Habîb b. Ebî Amra: *Mizzî, Tehzîbü'l-kemâl*, 5/387.

Habîb b. Zeyd: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 2/549; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/374.

Haccâc: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/448; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/360.

Haccâc b. Ertât: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 13/82.

Haccâc b. eş-Şâir: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 5/468; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/301.

Haccâc b. Hassân: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/466; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/310.

Hafs b. Abdillâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/486.

Hafs b. Gıyâs: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/20.

Hafs b. Meysera: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 7/75; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/231.

Hafs b. Ömer: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/354.

Hâlid: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/235; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/533.

Hâlid b. Abdullâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/286.

Hâlid b. Dihkân: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 8/56.

Hâlid b. el-Hâris: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/127.

Hâlid b. Yezîd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/415.

Hallâd b. Eslem: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/556.

Hallâd b. Yahyâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/165.

Hâmid b. Ömer: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/214.

Hammâd: İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-ta 'dil*, 3/155; İbn Hacer, *Takrîb*, 269.

Hammâd b. Mes'ade: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/357.

Hammâd b. Seleme: İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-ta 'dil*, 3/155; İbn Hacer, *Takrîb*, 269.

Hammâd b. Zeyd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/274; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 6/195; a.mlf., *Takrîb*, 268.

Hâni' b. Osmân: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 8/232; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/141.

Hârîse b. Ebî'r-Ricâl: Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, 1/381; Mizzî, *Tehzîbü 'l-Kemal*, 1/315; İbn Hacer, *Takrîb*, 158; a.mlf., *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/375.

Harmele b. Yahyâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/460.

Hârûn b. Abdillâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/111.

Hârûn b. Abdillâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/111.

Hârûn b. Abdillâh el-Hammâl: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/115.

Hârûn b. Abbâd el-Ezdî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/96; İbn Hacer, *Takrîb*, 1014.

Hârûn b. İshâk: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/126.

Hârûn b. Saîd el-Eylî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/91.

Hârûn b. Zeyd b. Ebî ez-Zerkâ: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/84.

- Hârûn b. Zeyd b. Ebî ez-Zerkâ' nın babası: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/316.
- Hasen b. er-Rabî': Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/386.
- Hattâb b. Sâlih: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 8/266; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 1/655; İbn Hacer, *Takrîb*, 134.
- Hemmâm: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/340.
- Hennâd: Buhârî, *Târihu 'l-kebîr*, 9/246; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 7/428; İbn Hacer, *Takrîb*, 1025.
- Hibbân b. Mûsâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/11.
- Hişâm: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/269.
- Hişâm b. Ammâr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/424.
- Hişâm b. Âmmâr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/423.
- Hişâm b. Ebî'l-Velîd'in Annesi: Bilinmemektedir.
- Hişâm b. Ebî'l-Velîd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/263; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/278; İbn Hacer, *Takrîb*, 503; Sindî, *Hâşiyeyü 's-Sindî alâ İbn Mâce*, 2/225.
- Hişâm b. Hassân: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/269.
- Hişâm b. Sa'd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/345.
- Hişâm b. Urve: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/35.
- Hişâm b. Ziyâd: İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî, *el-Kâmilü fi Duâfâi 'r-ricâl*, 10/328.
- Hişâm ed-Destüvâî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/151.
- Humeyd: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/252; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 7/359; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/164-165.
- Humeyd b. Mes'ade: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 7/397.
- Huzeyme: Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, 3/208; İbn Ebû Hâtim, *Cerh ve 't-ta 'dîl*, 3/382; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 8/245.
- Hüseyn b. Muhammed: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/196.
- Hüseyn b. Alî b. el-Esved el-Bağdâdî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 6/393.
- Hüşeym: Mizzî, *Tehîbü 'l-kemâl*, 15/272; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/302; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 6/658.

I

- Irâk: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/547; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/64.
- Iyâd b. Abdillâh: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 22/570; İbn Hacer, *Takrîb*, 373.

İ

- İbn Avn: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/365.
- İbn Cüreyc: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/396; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/616.

İbn Cüreyc'in Babası: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/114; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, 5/379; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/118; İbn Hacer, *Takrîb*, 297.

İbn Ebî 'Adiy: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 26/110; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/221.

İbn Ebî Akil: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/599.

İbn Ebî Füdeyk: İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/437; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 24/488; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/487.

İbn Ebî Ğaniyye: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18/304.

İbn Ebî Meryem: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/328.

İbn Ebî Müleyke: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/89.

İbn Ebî Ömer: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/402; 26/641; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/96.

İbn Ebî Zi'b: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 3/629.

İbn Ebî'r-Ricâl: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 17/88-90.

İbn Ebî'z-Zinâd: Buhârî, *et-Târihu'l-kebîr*, 5/104; İbn Sa'd, *Tabakât*, 5/432; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/169.

İbn Füdeyk: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/470.

İbn Ğanec: İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 9/410.

İbn İdrîs: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/41.

İbn İshâk: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 18/58.

İbn Kesîr: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/62.

İbn Nümeyr: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/ 252.

İbn Sâbit: İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/472; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 17/125.

İbn Şihâb ez-Zühri: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/429-434 İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/617, 698; a.mlf., *Takrîb*, 440.

İbn Şübrüme: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/78; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/347; İbn Hacer, *Takrîb*, 249.

İbn Uyeyne: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/404; İbn Hacer, *Takrîb*, 395.

İbn Vehb: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/453; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 16/283.

İbnu's-Serh: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 1/416-417; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/38.

İbnü'l-Kâsım: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17/125.

İbrâhîm: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/380.

İbrâhîm b. Sa'd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 15/316.

İbrâhîm b. Ebî'l-Vezîr: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 2/158.

İbrâhîm b. el-Hasan: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 2/73.

İbrâhîm b. Haccâc: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 2/71; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/40-41.

İbrâhîm b. Muhâcir: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/212; İbn Hacer, *Takrîb*, 34.

İbrâhîm b. Sa'd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/306.

İbrâhîm b. Saîd el-Cevherî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/150.

İmrân b. Meysera: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/324.

İmrân b. Yezîd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 17/327.

İmrân el-Kattân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/280.

I

Îsâ b. Ahmed: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/382.

Îsâ b. Yûnus: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/516.

i

İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 1/393; İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 1/288; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/445.

İshâk b. Ebî Bekr: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/413.

İshâk b. İbrâhîm: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/112.

İshâk b. Mansûr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/260.

İshâk b. Mûsâ el-Ensârî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 2/482.

İshâk b. Süveyd, 256

İsmâîl: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 17/112.

İsmâîl b. Abdillâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 19/378-379.

İsmâîl b. Ayyâş: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/313.

İsmâîl b. Ebî Üveys: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/392; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/644.

İsmâîl b. Ebî Üveys'in kardeşi: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/644.

İsmâîl b. İbrâhîm: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 17/112.

İsmâîl b. Mes'ûd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 3/196.

İsmâîl b. Ubeydillâh: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 3/150; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/213.

İsmâîl b. Uleyye: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 17/112.

İsrâîl: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/404.

K

Kâsım: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/290.

Kâsım b. Ma'n: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/188.

Katâde: Iclî, *Ma'rifetu's-sikât*, 2/215; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/181; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzi'b*, 798.

Kesîr b. Ferkad: Mizzî *Tehzi'bü'l-kemâl*, 24/145.

Kesîr b. Zeyd: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 24/114-116; İbn Hacer, *Takrîb*, 395.

Kudâme b. Abdillâh: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 23/547; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 13/263; İbn Hacer, *Tehzi'bü't-Tehzi'b*, 2/57.

Kutbe b. Abdilazîz: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 23/608.

Kuteybe: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/86; Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 6/106.

L

Leys: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/128; Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 6/185; İbn Hacer, *Takrîb*, 817.

Leys b. Ebî Süleym: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 6/180.

Leys b. Sa'd: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/128; Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 6/185; İbn Hacer, *Takrîb*, 817.

M

Ma'mer: İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/292; İbn Hacer, *Takrîb*, 960.

Ma'n: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 9/305.

Mahdûc ez-Zühli: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 7/46; İbn Hacer, *Takrîb*, 923.

Mahmûd b. Gaylân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 12/224.

Mahmûd b. Hâlid (ed-Dımeşkî): İbn Hacer, *Tehzi'bü't-Tehzi'b*, 4/35.

Mahrime: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 27/326.

Mahrime'nin babası: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 6/171.

Mâlik (Mâlik b. Enes): Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/187; İbn Hacer, *Takrîb*, 449.

: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/187; İbn Hacer, *Takrîb*, 449.

Mâlik b. İsmâil: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 34/176; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 10/431.

Mansûr: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 1/496; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 7/302; İbn Hacer, *Tehzi'bü't-Tehzi'b*, 6/658.

Matar b. Abdirrahmân el-A'neg: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/189; Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 28/56.

Mekhûl: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 5/159.

Menbûz: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/489; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 8/63; Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 28/488.

Mervân b. Muâviye el-Fezârî: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 27/408; *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 9/53.

Merzûk Ebû Bekr et-Temîmî: Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 27/375; İbn Hacer, *Tehzi'bü't-Tehzi'b*, 4/48.

Meymûne b. Mûsâ el-Mer'i: Buhârî, *et-İt-İt-Târîhu'l-kebir*, 7/341; Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 29/229.

Meysera b. Habîb: Mizzî *Tehzi'bü'l-kemâl*, 29/193.

Mendel : Mizzî, *Tehzi'bü'l-kemâl*, 28/496; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 4/180; İbn Hacer, *Takrîb*, 477.

- Muâviye b. Amr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/215.
- Muâviye b. Hişâm: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/112.
- Muâviye b. İshâk: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/105.
- Muâviye b. Sâlih: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/185.
- Muâviye b. Yahyâ: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/222-223.
- Muğîre: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/400; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/12.
- Muhammed: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/585.
- Muhammed b. Selâm: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/629.
- Muhammed b. 'Alâ' el-Hemedânî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/395.
- Muhammed b. Ubâde el-Vâsitî:
- Muhammed b. Abdila'lâ: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/583.
- Muhammed b. Abdillâh: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/604.
- Muhammed b. Abdillâh b. Havşeb: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/604.
- Muhammed b. Abdilmelik İbn-i Ebî eş-Şevârib: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/102; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/19; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/103
- Muhammed b. Abdirrahîm: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/132; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/7.
- Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 5/283; Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 1/145; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/603.
- Muhammed b. Abdirrahmân el-Ensârî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/475; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/611; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/626.
- Muhammed b. Âdem: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/500.
- Muhammed b. Amr b. Cebele: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/209.
- Muhammed b. Amr er-Râzî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 34/174.
- Muhammed b. Bekr: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/296; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/422.
- Muhammed b. Beşşâr: İclî, *Ma 'rifetü 's-sikât*, 2/233; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 14/512; İbn Hacer, *Takrîb*, 405.
- Muhammed b. Bişr: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 6/394; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 24/522.
- Muhammed b. Ca'fer: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/102.
- Muhammed b. Ca'fer b. Ziyâd: İbn Hacer *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/530.
- Muhammed b. Ebân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/116.
- Muhammed b. Ebî Bekir: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/661.
- Muhammed b. Ebî Razîn: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/559.
- Muhammed b. Ebî Yahyâ: Buhârî, *et-Târihu 'l-kebîr*, 1/266; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 27/13; Zehebî, *Mizânü 'l-i'tidâl*, 4/66; İbn Hacer, *Takrîb*, 447.

Muhammed b. el-A'lâ: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/583.

Muhammed b. el-Musaffâ el-Humsî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/94.

Muhammed b. el-Müsennâ (Ebû Mûsâ): Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 16/359; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/495; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 6/30.

Muhammed b. es-Sâib: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/418; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/244; İbn Hacer, *Takrîb*, 415.

Muhammed b. Eyyûb Ebû Hüreyre el-Vâsîf: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 24/508; İbn Hacer, *Takrîb*, 405.

Muhammed b. Fudayl b. Gazvân: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/677.

Muhammed b. Fudayl'ın babası: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/203.

Muhammed b. Hâlid b. Asme: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/67; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/144.

Muhammed b. Hâtim: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/25.

Muhammed b. Hâtim el-Müeddîb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/452; İbn Hacer, *Takrîb*, 408.

Muhammed b. İbrâhîm: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 24/304; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/295.

Muhammed b. Îsâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/388.

Muhammed b. Îsâ et-Tabbâ': Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/388.

Muhammed b. İshâk: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/503.

Muhammed b. İshâk'ın babası: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/127.

Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/391.

Muhammed b. Kays: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/360; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/325.

Muhammed b. Kays'ın Babası: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/323; İbn Hacer, *Takrîb*, 394.

Muhammed b. Kesîr: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/683.

Muhammed b. Zeyd b. Kunzûf: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 1/84; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 55/232; Zehebî, *Mizânu 'l-İ'tidâl fî Nakdi 'r-Ricâl*, 4/612; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/694.

Muhammed b. Mansûr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/203.

Muhammed b. Mukâtil: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/705.

Muhammed b. Mukâtil Ebû'l-Hasen: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/707.

Muhammed b. Mus'ab: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/462.

Muhammed b. Râfî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/194; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/218.

Muhammed b. Rumh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 22/101.

Muhammed b. Seleme: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/576.

Muhammed b. Sevâ': Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/330.

Muhammed b. Sîrîn: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 6/341; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 5/ 627; a.mlf., *Takrîb*, 853.

Muhammed b. Şuayb: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 25/374.

Muhammed b. Ubeyd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 26/72.

Muhammed b. Umâre: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 1/187; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 3/662.

Muhammed b. Yahyâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 23/274.

Muhammed b. Yahyâ b. Habbân: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 1/265; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/106; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/187; a.mlf., *Târîhu 'l-İslâm*, 3/531.

Muhammed İbn Abdillâh b. Amr b. Osmân: İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/260; İbn Adî, *Kâmil*, 7/448; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 35/41; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/225; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/611.

Muhammed İbnü'l-Müsennâ: İbn Hacer *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/687.

Mukâtil b. Hayyân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/341.

Mûsâ b. İsmâil: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/347.

Musa b. Servân el-Muallim: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/41.

Mûsâ b. Ya'kûb ez-Züm'a: İbn Adî, *el-Kâmil*, 8/57; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/172.

Mu'temir: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 8/49; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/521; Zehebî, *Tezkiretu 'l-huffâz*, 1/266; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 18/250-255; İbn Hacer, *Takrîb*, 471.

Mu'temir b. Süleymân: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 8/49; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/521; Zehebî, *Tezkiretu 'l-huffâz*, 1/266; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 18/250-255; İbn Hacer, *Takrîb*, 471.

Müdrîk b. Sa'd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 27/351.

Müemmel b. el-Fadl: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/185.

Müemmel b. Hişâm: Mizzî, *Tehzîbü 'l-Kemâl*, 28/187.

Müsâvir el-Himyerî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 27/425; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 4/95; İbn Hacer, *Takrîb*, 460.

Müsedded: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/200; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 7/83-84; İbn Hacer, *Takrîb*, 930

Müslim b. İbrâhîm: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/315.

Mütarrîf: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/127.

Mütî' b. Meymûn: İbn Adî, *el-Kâmil*, 8/225; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 28/94; Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 4/130; İbn Hacer, *Takrîb*, 467.

N

Nâfi: İclî, *Ma 'rifetu 's-sikât*, 2/310; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/303; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 4/210-211.

Nâfi' b. Yezîd: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/297.

Nasr b. Alî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/128.

Nasr b. Alî el-Cehdamî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 29/355; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/133.

Nasr b. Alî'nin babası: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/132.

Nimrân: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/30.

Nûh b. Habîb: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 8/112; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 30/41.

Nüfeylî: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 10/647.

O

- Osmân b. Ebî Şeybe: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 11/152.
- Osmân b. Fâid: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/76.
- Osmân b. Hakîm: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/357.
- Osmân b. Hayyân ed-Dimeşki: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/360.
- Osmân b. Ömer: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/463; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/558.
- Osmân es-Sâib: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 6/225; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/196; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/374; İbn Hacer, *Lisânü 'l-mizân*, 5/391; a.mlf., *Takrîb*, 324.
- Osmân es-Sâib'in Babası: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 1/149; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 10/196; İbn Hacer, *Takrîb*, 168.

Ö

- Ömer b. Hafs: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 10/550.
- Ömer b. Hafs'ın babası: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 9/20.
- Ömer b. Süveyd es-Sekafî: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/229.
- Ömer ed-Dimeşki: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/221.

R

- Rabî' b. Yahyâ: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 10/452.
- Râşid Ebî Muhammed el-Hamânî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 9/17.
- Ravh: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/217; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 9/404; a. mlf., *Mizânü 'l-i'tidâl*, 2/58.
- Razîn: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 9/186.
- Ribî' b. Hırâş: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 6/179; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 4/359-362.

S

- Sa'd b. İshâk: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 10/249.
- Sa'd İbn Sa'id: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 1/692.
- Sa'lebe b. Müslim: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/399.
- Sâbit b. Umâra: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/367.
- Sâbit el-Bünânî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 4/347; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/220-223, a. mlf., *Mizânü 'l-i'tidâl*, 1/362.
- Sadaka b. el-Fadl: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ'*, 10/489.
- Safvân b. Abdillâh: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 13/199.
- Safvân b. Amr: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/214.

- Safvân b. Îsâ: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/294; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/309.
- Safvân b. Sâlih: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/475.
- Saîd b. Abdilazîz: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/34.
- Saîd b. Abdilcebbâr: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 10/523; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, 2/147.
- Saîd b. Ebî Arûbe: İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/64; İbn Hacer, *Takrîb*, 384.
- Saîd b. Ebî Hilâl: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/372; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/96.
- Saîd b. Ebî'l-Hasan: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 3/462; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/178; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/589.
- Sâlih b. Mûsâ: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/181.
- Sâlim: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 5/108.
- Sehl: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/692.
- Sehl b. Ebî Sehl: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/692.
- Seleme b. Bişr ed-Dimeşkî: Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 4/83; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/400; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 22/11; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/266; İbn Hacer, *Takrîb*, 186.
- Seleme b. Fadl: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/306-308; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/50.
- Selmân b. Âmir: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/244.
- Simâk b. Harb: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/289.
- Süfyân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 13/263; İbn Hâcer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/57.
- Süfyân b. Abdî'l-melik: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/58.
- Süfyân b. Saîd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 13/263; İbn Hâcer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/57.
- Süfyân b. Uyeyne: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/404; İbn Hacer, *Takrîb*, 395.
- Süfyân b. Vekî': Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/153.
- Süleymân b. Abdirrahmân ed-Dimeşkî: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/138.
- Süleymân b. Bilâl: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 13/473.
- Süleymân b. Dâvûd: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/593.
- Süleymân b. Harb: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/311.
- Süleymân b. Süheym: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/420; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 4/17; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 11/433/434.
- Süleymân b. Yesâr: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/500.
- Süleymân et-Temîmî: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/197.
- Süreyc b. Yûnus: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/171.
- Süveyd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/485.
- Süveyd b. Nasr: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/485.

Süveyd b. Saîd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/413.

Ş

Şebâbe: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/544.

Şebîb b. Abdilmelik: Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 2/263; İbn Hacer, *Takrîb*, 205.

Şehr b. Havşeb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 4/374.

Şerik: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/202.

Şeybân: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/407.

Şeybân b. Ferrûh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/115.

Şimra b. Atyye: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 12/561.

Şu'be: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 12/491, 494; İbn Hacer, *Takrîb*, 208.

Şuayb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/103.

Şuayb b. İshâk: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/103.

Şücâ' b. el-Velîd Ebû Bedr: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/240; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/354.

T

Talha b. Ubeydillah b. Kerîz: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 13/425.

Talha b. Yahyâ: İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 2/244.

U

Ubeyd b. Rifâa' ez-Zürakî, 395

Ubeyd b. Vesîm el-Cemmâl: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/247; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/40.

Ubeydullâh: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/306.

Ubeydullâh b. İsmâil: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/186.

Ubeydullah b. Muâz: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 21/454.

Ubeydullah b. Muâz'ın babası: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 17/52.

Ubeydullâh b. Mûsâ: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/168; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/355.

Ubeydullâh b. Ömer es-Saîdî: Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 19/136; İbn Hacer, *Takrîb*, 314.

Ubeydullâh b. Saîd: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 11/405.

Umâra b. Umeyr: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 6/499; Mizzî, *Tehzîbü 'l-kemâl*, 21/257.

Urve b. Zübeyr: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, 7/177; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 4/421; Iclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/133; İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/93; a.mlf., *Takrîb*, 329.

Ü

Ümmü Atıyye el-Ensâriyye, 198

Ümmü'l-Esved: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/328; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/692; a. mlf., *Takrîb*, 672

Ümmü'l-Hasen: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/694.

Ümmü Yûnus bint Şeddâd: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 35/392; İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, 4/359; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/703; a. mlf., *Takrîb*, 676.

Ûsâme b. Zeyd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/343.

V

Vâsıl b. Abdîlâlâ: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 16/381.

Vehb b. Ebî Hâlid: İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*.2/133; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/330; a. mlf., *Takrîb*, 514.

Vekî': İbn Hâcer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/312.

Vüheyb: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/426.

Y

Ya'kûb b. İbrâhîm b. Sa'd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 18/20.

Ya'lâ: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/476.

Ya'lâ b. Ebî Yahyâ: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/402.

Ya'lâ b. Memlek: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/402.

Yahyâ b. Abbâd: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/366.

Yahyâ b. Ebî Kesîr: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/508-509.

Yahyâ b. Ebî Süfyân el-Ahnesî: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/44; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 15/221; İbn Hacer, *Takrîb*, 521.

Yahyâ b. Eyyûb: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/457.

Yahyâ b. Habîb el-Hârisî: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/184.

Yahyâ b. Halef: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/268; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/293.

Yahyâ b. Halef el-Basrî: İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/268; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/293.

Yahyâ b. Hamza: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/355.

Yahyâ b. Hassân: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 19/110.

Yahyâ b. Habîb b. Arabî: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/263.

Yahyâ b. İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 33/275.

Yahyâ b. Kazaa': Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 31/497.

Yahyâ b. Maîn: İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 4/389.

Yahyâ b. Mûsâ: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/393.

Yahyâ b. Saîd b. Kays: İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1/232-251, 9/150-151; İbn Hibbân, *eş-Şîkât*, 7/611-612; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/329-343; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17/185; İbn Hacer, *Takrîb*, 521.

Yahyâ b. Saîd el-Kattân: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 31/356; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/474.

Yahyâ b. Süleymân: Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fî Marifeti'r-ricâl*, 4/382; İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *Tekmilü fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, 2/218.

Yahyâ b. Yahyâ: Buhârî, *Târihu'l-Kebîr*, 7/193; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 8/103; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 20/6; İbn Hacer, *Takrîb*, 1069.

Yahyâ b. Zekeriyyâ b. Ebî Zâide: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/339.

Yezîd b. Abdillâh: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/189.

Yezîd b. Abdillâh b. el-Hâd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/189.

Yezîd b. Abdillâh b. Kuseyt: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/266; İbn Adî, *Kâmil*, 9/132.

Yezîd b. Abdirrahmân: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 33/275.

Yezîd b. Ebî Hubeyb: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/408.

Yezîd b. Hâlid: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/116; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/410.

Yezîd b. Hârûn: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/360.

Yezîd b. Muhammed: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/238; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/428.

Yezîd b. Muhammed b. Fudayl: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/238.

Yezîd b. Muhammed ed-Dimeşkî: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/236; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 13/152.

Yezîd b. Yûsuf: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/285.

Yezîd b. Zürey': Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/307.

Yezîd er-Rişk: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/434.

Yûnus: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/475.

Yûnus b. Abdilâlâ: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/339.

Yûnus b. Halbes: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/230.

Yûnus b. Meysera b. Halbes: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/546; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/230.

Yûnus b. Muhammed: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/374.

Yûnus b. Nâfi': Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 4/474.

Yûnus b. Ubeyd: İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/192; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/288.

Yûsuf b. Mâhek: Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 32/452; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/69.

Yûsuf b. Saîd: Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/622.

Z

Zâide: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/424.

Zâide b. Kudâme: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 7/424.

Zeyd b. el-Hubâb: İbn Sa'd, *Tabakâtü 'l-kübrâ*, 6/370; Mizzî, *Tehzibü 'l-kemâl*, 33/249; Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 9/394; a. mlf., Zehebî, *Mizânü 'l-i 'tidâl*, 2/100.

Zeyd b. Eslem: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 5/316; İbn Hacer, *Tehzibü 't-Tehzib*, 1/658.

Ziyâd b. Eyyûb: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 12/117.

Ziyâd b. er-Rabî' el-Yuhmidî: Buhârî, *et-Târîhu 'l-kebîr*, 3/353; Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, 4/852; a.mlf., *Divânu 'duâfa ve 'l-metrûkîn*, 1 /147.

Züheyr: Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 8/181.

Züheyr b. Harb (Ebû Hayseme): Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 6/340.

Zühri (İbn Şihâb), 283

ÖZGEÇMİŞ

Şule SOYAL ŞENOL, 2000 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimine 2013 yılında Karabük Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı'nda başladı ve 2015 yılında Kadınların Özel Hallerini İlgilendiren Rivayetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi" isimli çalışmasıyla mezun oldu. Şenol'un; "Kadınların Özel Hallerinde Kur'ân Okuması ve Kur'ân'a Dokunması İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi", "Kadınların Özel Hallerinde Mescide Girmesini İlgilendiren Rivâyetlerin Tahlili ve Değerlendirilmesi" ve "Mülk Sûresi'nin Fazileti İle İlgili Rivayetler ve Değerlendirilmesi" adlı üç makalesi, "İmam Mâtürîdî Kur'ân'ı Kur'ân'la Te'vil: Ali Karataş" ve "el-Cevâhirü'l-Mükellele fî'l-Ahbâri'l-Müselsele, Yazar: Şemseddin Es-Sehâvî, Tahkik: Dr. Kemal Abdü'l-Fettâh Fettûh (Katar: Dâru'l-Fethi'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, 2011)" adlı iki kitap tanıtımı ve "Sünnet-i Nebeviyye ve Modern Öğretim Stratejileri" adlı bir tercüme makalesi yayınlandı. 2007 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı kurslarda öğreticilik yapmaya başladı. Halen Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı vaiz olarak görev yapan Şenol, evli ve iki çocuk annesidir.